Marossy Endre

MECSÉRI JÁNOS EZREDES ÉS ÖTVENEGY KATONÁJÁNAK HADBÍRÓSÁGI PERE 1958

A MAGYAR NAPLÓ KIADÓ

KOVÁCS ISTVÁN:

RÁCZ JÁNOS:

(a VERITAS Intézettel közös kiadás)

– Az első antikommunista forradalom

„Hol vannak a katonák?
Sírjuk felett száz virág.”
(Pete Seeger – G. Dénes György)

Marossy Endre

MECSÉRI JÁNOS EZREDES ÉS ÖTVENEGY KATONÁJÁNAK HADBÍRÓSÁGI PERE 1958

MAGYAR NAPLÓ
Írott Szó Alapítvány
Budapest, 2018

M2

A kötet megjelenését támogatta:

Nemzeti Kulturális Alap

Budapest Főváros XX. kerület Pesterzsébet Önkormányzata

ISBN 978-615-5195-50-1

A Magyar Napló Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének, valamint az 1999-ben alapított Könyves Szövetségnek tagja
www.konyves-szovetseg.hu

Kiadja az Írott Szó Alapítvány és a Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.magyarnaplo.hu
Felelős kiadó a Kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf
A szöveget gondozta Arató Zsolt
A borítót Bányay Anna és Szita Barnabás tervezte
Tördelőszerkesztő Dr. Marossy Endre
Készült a Pannonia Nyomda Kft-nél, Budapesten

Tartalom

Képek jegyzéke

I. ELŐSZÓ

I.1 Előszó

A XX. kerületben (Pesterzsébet) van egy kis tér, 2016 óta Jutadombi Tüzérek Emlékparkja a neve. Ez a park az elhordott Jutadomb helyén van, körbevéve lakótelepi házakkal. Itt van a Jutadombi Tüzérek első kis emlékszikiája, jelezve, hogy sziklaszilárdan védték Budapestet. (38. kép.) A kis emlékműhöz talpfák vezetnek, mindegyiken egy-egy név. A Jutadombi harcokért kivégzettek nevei. (37. kép.) A kerületi Emlékezés terén áll az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékműve. Ennek félkörbe rakott bazaltkockái a forradalom barikádjaira emlékeztetnek, míg a „barikád" két végén lévő márvány kockákon a hazáért, a forradalomért vértanúságot szenvedtek névsora. Itt találhatók többek között azoknak a nevei is, akiket a Mecséri-perben kivégeztek, illetve a sorsát maga meghatározó, Kliebert László százados neve is, mert ő is e csoporthoz tartozik. (13. kép.) Minden év október 23-a előtt fáklyás váltófutással emlékeznek meg a kerület diákjai a forradalomról. A váltófutás a Jutadombi Tüzérek Emlékparkjától indul és viszi a lángokat az Emlékezés terére. Ott a diákok meggyújtják a forradalom lángját. Most egy könyv emlékezik meg azokról, akiknek nevei ott hirdetik áldozatukat ezeken az emlékműveken.

Dr. Marossy Endre avatott szakértője a XX. kerület forradalmi eseményeinek, az elsők között volt, aki felhívta a figyelmet az itteni harcokra. Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára megjelent Jutadombi történetek című könyve már érintette a Mecséri-pert, de részleteiben, szerteágazó volta miatt, nem tudta azt kitárgyalni, alaposabban elemezni. Akkor már tudtuk, ha meg akarjuk ismerni az 1956. november 4-i egyetlen győztes csata után az elnyomás és megtorlás történetét, akkor további kutatásra, tényfeltárásra van szükség.

Dr. Marossy Endre kutatásának legnagyobb eredménye, hogy egyértelművé teszi: a koncepciós perhez nem kell mindig fizikai erőszakot alkalmazni, önvádat képviselő vallomásokat kicsikarni, elég hozzá egy nyomozási prekoncepció, előzetes stratégia a vádemeléshez, és összehangolt taktika a kihallgatásokhoz. És máris kész a vádirat. Az NKVD Dzerzsinszkij akadémiájának módszertana és tananyaga elégséges a vádirat összeállításához. Pontos lélektani eljárást dolgoztak ki a gyanúsítottak megtörésére. A könyv szinte sorvezetőt ad az állambiztonsági tisztek munkájának bemutatásához.

Ez azonban még nem elég az ítélethez, kell hozzá egy olyan ügyész is, aki képviseli az így összeállított vádat, és egy kellően felületes bíró, aki nem az igazságot akarja kideríteni, hanem a vád igazolásához nyújt segédkezet. A könyv erre több példát is bemutat.

A II. világháború befejezése óta kiemelt jelentősége van a parancs jellege és hatása vizsgálatának. Sajnos azt tapasztaltuk, hogy e vizsgálat mindig politikai jellegű. Még a nürnbergi per nyomán indult német katonai vezetők elleni perekben is tapasztalhatók voltak a politikai ítéletek. Ami 1946-ban bűn volt, az 1947-ben már nem számított annak, jött a hidegháború. A katonai parancsnak hatalma van. A parancs kiadójának felelőssége, a teljesítőnek kötelessége áll e hatalom mögött. A Mecséri-perben sokszor látjuk, hogy ugyanazért a parancsért elítélik a parancsot kiadót és a teljesítőt is. Találunk azonban más anomáliát is. Látjuk, hogy két ÁVH-s katona meggyilkolása ügyében nem az igazságot keresik, hanem a bosszút. Aki gyilkolt, külföldre távozik, aki csak ott volt, kötelet kap. A XX. kerületben már más perben láttunk korábban ilyet (Micsinai István pere).

Külön vizsgálatot érdemel a védelem lehetősége. A nyomozási szakaszban a terheltek, védők nélkül, magukra voltak hagyatva. Nem ismerve a jog labirintusát, sokszor úgy védekeztek, hogy az végül saját magukra volt terhelő. Apró kis nüanszokat fordítottak ellenük. A védők csak a vádemelési javaslat elkészülte után, mindig fegyőr jelenlétében beszélhettek védenceikkel. Ez volt a „védelem szabadsága".

Mecséri János ezredes sorsa szinte a görög tragédiákba illik. 1956. november 3-án fogják le. Ő ad katonáival biztosítást Maléter Pál vezérőrnagynak tököli tárgyalásához. Amikor a magyar küldöttséget Szerov tábornok, a KGB vezetőjének „fogdmegjei" őrizetbe veszik, őt is elfogják, és Ungvárra viszik. Ott hallgatják ki először. Később visszaadják a magyaroknak, s itt folytatják a kihallgatást. Nyomozója hosszú és mindenre kiterjedő vizsgálat után nem tartja vétkesnek, így javaslatot tesz szabadlábra helyezésére. A szabadlábra helyezési parancs aláírását Szalma József alezredes, a vizsgálati osztály vezetője megtagadja, és Biszku Bélának, az „ellenforradalmi" cselekmények kivizsgálására alakult operatív csoport vezetőjének terjeszti fel. Biszku arra utasítja Szalma Józsefet, hogy csapják Mecséri ügyét a Szendi Dezső nevén futó jutadombi ügyhöz. Ettől kezdve a jutadombiak ügye Mecséri-per néven folytatódik tovább.

Dr. Marossy Endre oknyomozói pontossággal, eseményről eseményre követi, hogyan változik át a szabadlábra helyezési kérelem egy monstre – 52 vádlottas – per elsőrendű vádlottjának vádiratává.

Dr. Marossy Endre könyvének végéhez csatolja a könyv szereplőinek: elítélteknek, vádlóknak, nyomozóknak, ügyészeknek, bíráknak és tanúknak az életrajzát. 66 életrajz van ebben a részben. Emberi sorsok, emberi nagyságok és aljasságok kerülnek emberközelbe. Kibontakozik bennük a Kádár-korszakot megalapozó embertelenség. Ezt olvasva egyszer csak rájön az ember, hogy mekkora munkával lehetett e sorsokat feltárni, kihámozva a lényegest a lényegtelenből, és mindezt egy per kapcsán, azzal összefüggésben.

Az esztergomi gépesített hadosztályt végül feloszlatják, mert ez az egyetlen hadosztály, amely átállt a forradalom oldalára, és győztes csatában megfutamította a rájuk törő szovjet alakulatot, valamint a hozzá csatlakozó ÁVH-sokat. A kommunista hatalom nem tudja elviselni vereségének tanúit. A nyomaikat is el akarja tüntetni.

Övezze tisztelet az esztergomi 7. gépesített hadosztály elítélt katonáinak és parancsnokainak emlékét.

Budapest (Pesterzsébet), 2018. 03. 06.

Somogyváry Géza
az egykori XX. kerületi Forradalmi Nemzeti Bizottság tagja

„Adj pennámnak erőt, ugy írhassak mint volt...”
(Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem I/5)

I.2 Üdvözlet az olvasónak!

60 évvel ezelőtt, 1958. november 15-én kivégezték Mecséri János* ezredest, az esztergomi 7. gépesített hadosztályparancsnokát és hat bajtársát. Előzőleg, 1958. június 16-án végezték ki Nagy Imrét és társait. Ezt, a megtorlások legjelentősebb perét öt héttel követte a legnagyobb hadbírósági per,[1] amit Mecséri János ezredes és 51 tisztje, katonája ellen folytattak le. 11 halálos ítéletet hoztak, ebből hetet hajtottak végre. Három, első és másodfokon halálra, de végül életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt sorkatona 1970. március 25-én szabadult. (Egy halálos ítéletet külföldre menekült katona távollétében szabtak ki.) Rajtuk kívül további 36 tisztet és katonát ítéltek börtönbüntetésre. Mi indokolt ilyen súlyos leszámolást?

Az esztergomi hadosztály Kliebert László* százados által vezetett légvédelmi fél tüzérosztálya volt a Magyar Honvédség[2] egyetlen zárt alakulata, amely felvette a harcot a Forgószél hadműveletben november 4-én támadásra induló szovjet csapatokkal és volt ÁVH-s csatlósaikkal a jutadombi páncélelhárító körletben. Ebben a harcban ők győztek, ők aratták a honvédség egyetlen győzelmét. (1. kép.) Az esztergomiakon kívül perbe fogták a jutadombi harcok kiskunmajsai és pestlőrinci katonáit, valamint XX. kerületi nemzetőreit.[3] Kocsis Sándor* rendőr tizedest már 1957. szeptember 4-én kivégezték.[4] Ő volt a jutadombi hadbírósági perek nyolcadik, időrendben első áldozata.

Jutadomb 1956-ban az egységes XX. kerület, Pesterzsébet része volt. Ma legnagyobb része a XXIII. kerülethez, Soroksárhoz tartozik, csak kis hányada a mai XX. kerületé. Jutadomb az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékhelye. A forradalomé azért, mert a sok vért követelő ATRA-gyári küzdelmek, majd a kiskunhalasi lövészezreddel megvívott október 26-i harcok itt folytak le. A szabadságharcé a jutadombi győzelemért. Az egész országé is, mert a Jutadomb illetve Pesterzsébet nélkül nem írható meg a forradalom és szabadságharc története. A forradalom első budapesti halottjának Vizi János pesterzsébeti tanulót tekintik. A szabadságharcban Budapesten utolsóként a pesterzsébeti nemzetőrök szüntették be a harcot november 11-én. Mindez indokolta a jutadombi harcokról szóló hadtörténeti könyvem megírását.

---

* Jelzés, hogy a névhez önálló életrajz tartozik a XV. fejezetben. Erre az illetők első említésekor hívjuk fel a figyelmet, vagy akkor, ha a az életrajz a főszövegen túlmutató fontos részletet tartalmaz.

[1] Első tárgyalási nap 1958. július 22. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 132.

[2] 1956. november 1-jétől így nevezték a korábbi Magyar Néphadsereget.

[3] **Uő:** 50 év – 50 kép. 47-49.

[4] Vizsgálati dosszié az 1957-1958. évi kivégzett személyekről. ÁBTL V-143557 18. old. A per részletes leírása: **Eörsi László szerk.:** Soroksár 233-234., adattáblázata 292-293.

A megtorlások történetének igen fontos részei a „jutadombi” perek. A Mecséri-per nem csupán időrendben követi szorosan a Nagy Imre-pert, de azzal több szempontból szorosan összefügg. A Jutadombért felelősségre vont parancsnoki láncolat Rémiás Pál* hadnaggyal kezdődött és a Nagy Imre-perben elítélt Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszterrel zárult.[5] Egyetlen túlélő tagja a Mecséri-perben elítélt Vidi József* alezredes volt.[6] A parancsnoki láncolat történetét mindkét per irataiból nyomon követhetjük, ám a jutadombi harcok mégsem tartoznak a Nagy Imre-per fő kérdései közé. Ezért is indokolt a Mecséri-per és a megelőző nyomozati eljárás iratait megvizsgálni.

A Nagy Imre-perről és néhány kiválasztott, a hatalom igényei szerint tálalt eljárásról már a Kádár-korban is lehetett olvasni, bár nem tudományos igényű, hanem politikai indíttatású kiadványokban. A Mecséri-per szigorúan titkos dokumentumaihoz azonban nem lehetett hozzáférni. A per túlélői és családtagjaik megfélemlítve, olykor nyomorúságos életkörülmények közé kényszerítve, állandó megfigyelés közepette magukba zárták nemcsak a fegyveres harcok, de a per és a börtönévek emlékeit is. Egymástól is okkal tarthattak: hármójukról bizonyítható, hogy beszervezték őket társaik figyelésére.[7] A nyomozók, vizsgálók, bírák, ügyészek egymást még 1990 után is fedezték, betartották a titoktartás szabályait, gátolták a tényfeltárást. Ha közölték is ekkoriban a Mecséri János ezredes és társai ügyében perbe fogottak nevét, de rendfokozatát, beosztását nem, legalábbis nem pontosan. Azóta csaknem három évtized telt el. A megtorlások dokumentumainak folyamatos feltárása és feldolgozása következtében a Mecséri-per menete és adattára rendelkezésre áll.[8] A pert megalapozó nyomozati eljárás és a hadbírósági tárgyalások történetének a vázát már közreadtam.[9] Eközben vált világossá, hogy a több mint száz személyt érintő szerteágazó, gyakran másolatokban is előkerülő dokumentáció nem szorítható be egy hadtörténeti tárgyú könyvbe. Erre hívta fel figyelmemet Eörsi László történész és javasolta a Mecséri-per önálló kötetben történő megírását. A per és a nyomozati eljárás történetének feltárása a jutadombi harcokhoz már felhasznált levéltári dokumentumokhoz hasonló arányú új kutatást igényelt, így nyitott utat számos további izgalmas kérdés megválaszolásához.

A Nagy Imre-per szakszerű feldolgozása, a semmisségi eljárások eredményei világossá tették, hogy a bírósági dokumentumok csak erőteljes forráskritikával használhatók fel. Losonczy Géza államminiszter halálának máig sem kellően tisztázott körülményei nyitva hagyták a kérdést, alkalmaztak-e fizikai erőszakot a fogvatartot-

---

[5] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 131.

[6] Uo. 119. old.

[7] Uo. 77-79. old.

[8] **Uő:** 1956 fiadnak 212-215. old. képekkel.- **Uő:** i.m. 50 év – 50 kép. 45-47. old. **Eörsi László szerk.** Soroksár 293-295. **Uő:** Pesterzsébet 203-204.

[9] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 118-138.

takkal szemben? Ezt tovább gondolva, milyen mértékben alkalmasak jogi, illetve történeti állásfoglalásra az őrizetesek, letartóztatottak, börtönbüntetésre ítéltek vallomásai, önvallomásai (ahogyan a saját kezűleg írt folyamatos, általában feltáró célú vallomásokat nevezik)? Önként írták, illetve írták alá ezeket a dokumentumokat? Bizonyítható-e, hogy kényszer hatására írtak meg, vagy írtak alá vallomásokat, egyéb fontos dokumentumokat? A Mecséri-per nyomozati illetve tárgyalási dokumentumaiban érintettek a magyar társadalom sokkal nagyobb és szélesebb keresztmetszetét alkotják, mint a Nagy Imre-peré. Megerősíti-e ez a nagyobb adatbázis a Nagy Imre-perrel kapcsolatos tapasztalatokat? Azt a pert részben koncepciósnak, tárgyalását az akkori jogszabályokat is sértőnek, az ítéletek és főleg a halálos ítéletek kiszabását súlyosan törvénysértőnek tartják. A Mecséri-perben másik fórum, a hadbíróság járt el – kérdés, hasonló módon, törvények sorát sértve, vagy nem? Koncepciós per volt-e, vagy nem, vagy részben volt az? A Mecséri-perhez kapcsolódóan kutattam a nyomozati eljárás jelenleg elérhető dokumentumait. Hogyan jutottak el a szervek a Jutadombon harcoló katonákhoz, nemzetőrökhöz? Hogyan derítették fel, ki milyen parancsot adott, akadt-e olyan, aki elbújt vagy elmenekült harc helyett? Ki és milyen módon lőtt le szovjet katonákat és volt ÁVH-sokat? Miért és milyen vallomásokat tettek az egykori bajtársak? Ki, mikor és milyen körülmények között változtatott vallomásán?

Eddig nem került elő olyan dokumentum, amiben elöljáró adott volna ki részletes parancsot a fedett (titkos) nyomozás módjára, a gyanúsítottak akaratának a megtörésére. Értékelhető közvetett adataink azonban már vannak. Az előzetes eljárásokról részletesen, szükség esetén napról napra haladva ez a könyv ad számot először. A forrásokat, fontosabb részleteket betűhíven közlöm, de a szembetűnő helyesírási, központozási hibákat kijavítom.

Előző könyvemben már felvázoltam a Mecséri-per menetét. E fejezeteknek, továbbá a jutadombi páncélelhárító körlet kialakításának, az itt november 4-én aratott győzelemnek a részleteit átvettem ebbe a kötetbe, új kutatásaim eredményeivel módosítva, kibővítve. A Mecséri-perben érintett katonákat akkori rendfokozatukon említem. Elsősorban azért, hogy az egykorú dokumentumokból azonosíthatóak maradjanak, másodsorban azért, mert nem tudtam elfogadni a vizsgálók megalázó eljárását, hogy a terheltek rendfokozatának említését már azelőtt mellőzték, hogy jogerős ítélet kimondta volna lefokozásukat. Nem értek egyet azzal, hogy a megtorló szervek felfogása kapjon nyilvánosságot és rendfokozatuk nélkül örökítsék meg a perbe fogottak, elítéltek, kivégzettek emlékét.

Hadtörténész vagyok, nem jogász, azonban olykor elkerülhetetlen bizonyos jogi kérdések felvetése, és számos per, több ezer oldal dokumentáció tanulmányozása alapján a történelem iránt érdeklődők számára érthetővé tétele, a válasz adásának megkísérlése. Ez gyakran vezet száraz, részletező okfejtéshez, de szükséges a jogi szövegkörnyezet lehetőleg pontos értelmezéséhez.

Könyvem a Mecséri-per túlélőihez, családtagjaikhoz, leszármazottaikhoz, az általuk védelmezett Jutadomb környékének lakosaihoz, a forradalom és szabadságharc

valamennyi honi és külföldi résztvevőjéhez szól és mindazokhoz, akik '56-ról olvasni szeretnének. A történetírás szabályai szerint ez a könyvem is megjelöli azokat a forrásokat, szakmai megállapításokat, amelyekre épül. Ezeket a számozott lapalji jegyzeteket csak a szakszerű bizonyításra igényt tartók tanulmányozzák, mindenki más eltekinthet ettől. Amennyiben sajtóhibát, elírást találnak, kérem, tekintsék a számítógépre átírás, formázás következményének.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. és 60. évfordulóján jelentek meg könyveim, amelyekben írtam az esztergomi hadosztályról és a Mecséri-perről. Addig is, azóta is számtalanszor felkerestem az egykori helyszíneket, amelyek hozzájuk köthetőek Esztergomban, Budán, Pesten, a mai Jutadombot, az emlékműveket, a temetőket és készítettem új és még újabb fényképek százait. Megismerkedtem számos szemtanúval, résztvevővel, a Mecséri-perben kivégzettek hozzátartozóival és igyekeztem hasznosítani az általuk elmondottakat. Fontos dokumentumokat, régi fényképeket, újságcikkeket kaptam tőlük a sok értékes adat, emléktöredék mellé.

Munkámat sokan segítették. A per történetének előzetesen megírt vázlatát értékelte dr. Zinner Tibor, a VERITAS Történetkutató Intézet kutatásvezetője. Az ő véleményét méltányolva dr. Szakály Sándor, a VERITAS Történetkutató Intézet főigazgatója ismertetett össze Zsiga Kristóffal, a Magyar Napló Kiadó vezetőjével, könyvem kiadójával. Pesterzsébet Önkormányzatának pénzügyi hozzájárulását Somogyváry Géza, a pesterzsébeti 1956-os Nemzeti Bizottság elnökségi tagja, Pesterzsébet díszpolgára kezdeményezte, amely hozzájárulás elősegítette könyvem kiadását. A támogatást köszönöm.

Segítségemre volt tanácsaival, saját dokumentumainak, fejezetrészeinek közlés előtti átadásával, majd kéziratom gondos elolvasásával és javítási javaslataival Eörsi László, fogadja köszönetemet.

Szerencsés vagyok, hogy a jutadombi kivégzett katonák hozzátartozói készségesen válaszoltak kérdéseimre. Köszönettel tartozom Mecséri János ezredes leányának, Kiss Gézáné Mecséry Ildikónak, Kicska János főhadnagy özvegyének és leányának, Kicska Évának, Szabó Pál őrnagy családja tagjának, Kovácsné Mucza Juditnak, aki fényképekkel is támogatott, Rémiás Pál hadnagy néhai feleségének, továbbá leányának, Kálmán Dezső őrvezető keresztfiának, Karászi Sándornak, Magyar János honvéd özvegyének és leányának, Kovács Lajosnénak.

Köszönettel tartozom a Jutadombon harcolt katonáknak, elsőként Puchert János honvédnak, akit a Mecséri-perben első- és másodfokon halálra ítéltek, ezt a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa kegyelemből életfogytiglani börtönbüntetésre változtatta. Büntetése az új BTK megjelenésével módosult 20 évre. Egyéni kegyelemmel engedték szabadon 1970. március 25-én.[10] Átadta értékes kéziratát a per napjairól csakúgy, mint számos más levéltári dokumentum és szakmai kézirat másolatát. Sok

[10] Részletek a XIV.1. fejezetben.

éve fáradhatatlanul válaszol kérdéseimre, hozzásegített ahhoz, hogy kapcsolatba kerülhessek bajtársaival, a hozzátartozóikkal, akiket olykor ő kutatott fel. Nélküle ez a könyv töredékes lenne. Úgyszintén köszönöm a kérdéseimre adott válaszaikat Bősze Károly és Jelencsik Pál őrvezetőknek. Tisztelettel emlékezem azokra, akik már nincsenek közöttünk.

Köszönettel tartozom a kutatásaimat készségesen segítő levéltári referenseknek: Szabóné Sárgai Hajnalkának az Állambiztonsági Szolgálat Történeti Levéltárában, Laczovics Erikának a Hadtörténelmi Levéltárban, Gál Attilának a HIM Központi Irattárában, továbbá a Szegedi Tudományegyetem Rektori Hivatalának, illetőleg az ELTE Jogtudományi Karának a felkutatott és megküldött, doktori címet igazoló dokumentumokért. A kutatási engedélyekhez ezúttal is a Pesterzsébeti Múzeum igazgatója, D. Udvary Ildikó adott ki támogató nyilatkozatot, amit köszönök neki.

Köszönöm feleségemnek, gyerekeimnek és unokáimnak, hogy szeretettel és türelemmel támogattak könyvem megírásában. Mindnyájukra szeretettel gondolva ezt a könyvemet is unokáimnak ajánlom. Bízom abban, hogy majd elmesélhetem, elmondhatom nekik, amit tudok '56-ról, ezen belül a jogállam illúziójáról, hősökről és áldozatokról, a magukra maradt feleségekről és anyákról, akik a végsőkig küzdve nevelték fel félárva gyermekeiket, akik új életet mertek és tudtak kezdeni, az ártatlan gyerekekről, akiket elítélt szüleikre hivatkozva akadályoztak tanulásukban, elhelyezkedésükben, a méltó élethez való jogukban. Amit a mi nemzedékünk átélt, amiről most még beszélhetünk utódainak, azt más nem pótolhatja.

2017 szeptemberében
Dr. Marossy Endre

A szerző köszönetét fejezi ki az alábbi levéltári dokumentumokról készített fénymásolatok közreadásának engedélyezéséért:
Hadtörténelmi Intézetnek 3. kép.
Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának 4, 7, 8, 40-47. képek.

II. A MECSÉRI-PER A SZAKIRODALOMBAN

II.1 A Mecséri-per a szakirodalomban 1989-ig

A november 4-i jutadombi harcokat úgy értékelte a Magyar Néphadsereg belső használatra szánt összegzése, hogy *„Ez volt a legjelentősebb ellenállás, illetve fegyveres harc a magyar hadsereg részéről."* [11] A következő három évtizedben ezt az értékelést elhallgatták csakúgy, mint *„a legjelentősebb ellenállást"* megtorló legnagyobb szabású hadbírósági pert.

A történetíráshoz alapkutatás szükséges, 1956-ra vonatkozóan például a levéltári dokumentumok ezreit kell tanulmányozni. Ez egyszerűen lehetetlen volt, kivéve a párt által kiválasztott néhány személyt. A Nyugaton megjelent könyveket, tanulmányokat szélesebb kör ismerhette meg: azok, akik külföldre utazhattak és ott barátaik, kollégáik segítségével hozzájutottak idehaza tiltott könyvekhez, esetleg nagy kockázatot vállalva elrejtettek és haza is hoztak egy-egy példányt. De ezek tartalmáról hallgatniuk kellett. Alapkutatás nélkül nem lehetett szakszerűen felülbírálni a hivatalos nézeteket. A közismert politikai viszonyok a forráskritikát 1956-ra vonatkozóan kizárták. Csak a párt álláspontját képviselő, a történetírásban elvárt módon nem dokumentálható részletek jelenhettek meg. Ezeket a szokásos értékrend szerint nem lehetne történetírói teljesítményként értékelni. Nem lenne méltányos személy szerint felelőssé tenni azokat a kutatókat, oktatókat, akik 1956-ról a párt által jóváhagyott módon írtak, tanítottak, és így hozzájárultak a történelem meghamisításához, a tudatmosáshoz. Vagy azért, mert hittek a rendszerben, elhitték azt, amit a megjelent munkákban olvastak, és ezeknek ellentmondó adatokat nem ismertek, vagy azért, mert bár volt a kezükben más adat, de alkalmazkodtak a körülményekhez. Az alábbi példák rávilágítanak, mi a következménye annak, amikor a hatalom a markában tartja a tudomány művelőit, amikor a leírt valótlanság, a valóság elhallgatása elvezet a történelem meghamisításához, a politikailag irányított agymosáshoz.

1965-től jártam egyetemre, a történész hallgatók számára előírt kézikönyvet Molnár Erik szerkesztette.[12] A korábbi kiadványokhoz – közöttük magának Molnár Eriknek a Rákosi-érában írt összefoglalásához - mérten terjedelmes, szakmailag alátámasztott, számos új értékelést tartalmazó kötet az 1956. november 4-ét követő évekre

[11] N.N.: A Magyar Néphadsereg az ellenforradalmi eseményekben. Készült 1960 előtt. In: Ellenforradalmi fegyveres csoportok 1956.októberében ÁBTL V-150383 181. old.
[12] Ő volt a Hegedüs András vezette kormány igazságügy-minisztere, akit október 24-én a Hegedüst felváltó Nagy Imre megbízott a statáriális rendelkezés tervezetének a kidolgozásával ÚMKL XX-5-Sz-1 dosszié/1958 ni_1958_06_09 **Nagy Imre-per Tárgyalási jegyzőkönyv** (magnószalagról) http://w3.osaarchivum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2107%3Aa-nagy-imre-per-targyalasi-jegyzkoenyve&catid=92%3Adigital-state-security-archive&Itemid=2259&lang=en Letöltve 2015.11.19. Vö.: MOL XX-5-h

utalva a kormány kétfrontos harcát állítja előtérbe. A megtorlás - vagy azzal egyenértékű - kifejezés helyett az olvasható, hogy a párt egyfelől *„a Rákosi klikket eltávolította a vezetésből”*, ugyanakkor *„következetesen küzdött a jobboldali nézetekkel szemben is.”* [13] Nincs szó a Forgószél hadműveletről, a szovjet csapatokkal és volt ÁVH-s csatlósaikkal vívott harcokról, nincs szó a Nagy Imre-perről, a Mecséri-perről, a kivégzésekről, a börtönökről, az internálásról. Ez a valós eseményeket elhallgató, a történteket eltorzító feldolgozás állt a jövendő vagy gyakorló tanárok, a történelem iránt érdeklődők rendelkezésére, hacsak nem vették kézbe az *„ellenforradalmi erők”* tevékenységét az atrocitásokra korlátozva bemutató kiadványokat.

1969-ben jelent meg egy közismert pártfunkcionárius, Berecz János könyve. Még a javított és bővített 2. kiadás sem vállalkozik a november 4-én és utána a szovjetekkel vívott harc megemlítésére, sőt azt állítja, hogy *„az ország egyetlen helységében sem történt tragikus összecsapás.”* [14] A megtorlásokról írva előtérbe állítja az állítólagos ellenforradalmi provokációkra válaszként kihirdetett rögtönbíráskodást, külön felsorolva azokat a köztörvényes bűncselekményeket, amelyekre vonatkozik.[15] Részletesen ismerteti, hogy a kormány amnesztiát hirdetett a *„külföldre menekült becsületes magyar állampolgároknak”*, és csak *„a fehérterror szervezőire és azok cinkosaira”* osztott ki *„megérdemelt büntetést”*. A megtorlásokról mindeddig nem, vagy csak kevéssé tájékozott átlagolvasót bizonyára megrendítette, hogy a megnyugtató sorokat követő bekezdés szerint 1957. július 31-éig 28 601 személyt ítéltek el közvádas bűntettek miatt, de az állítólag közvádas elítéltek közül 6321 főt politikai bűntettekért ítéltek el. Közülük 70-et halálra ítéltek.[16] Nincs magyarázat, hogy a könyv, de főként második kiadásának megjelentetésekor mi akadálya volt a megtorlások teljes időszaka adatszerű bemutatásának? A könyvben letagadott fegyveres ellenállásnak az áldozatai semmilyen nyilvánosságot nem kaptak.

Hollós Ervin és Lajtai Vera azon kevesek közé tartozott, akik némi levéltári adathoz jutottak és azokra hivatkozhattak is.[17] Lapalji jegyzetek tömegével igyekeztek elhitetni azt, hogy történész módjára kutatnak és alakítják ki véleményüket. Egyoldalú, a párt politikáját mindenben igazoló, az atrocitásokra összpontosító könyveik nem tárgyalják a benyomuló szovjet csapatok elleni harcokat, nem említik a hadbírósági pereket.

Az 1970-es évekre, történészi pályám első évtizedére úgy emlékszem vissza, mint a korszerű magyar történetírás kibontakozására, amihez az enyhülő politikai légkör

[13] **Molnár Erik főszerk.:** Magyarország története II. k. 538. Szerző Lackó Miklós.
[14] **Berecz János:** Tollal és fegyverrel 175.
[15] Uo. 179. old. A rögtönbíráskodás bevezetését a könyv november 26. előtt tárgyalja. Valójában az Elnöki Tanács 1956. december 11-én alkotott tvr-ben rendelte el. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 17.
[16] **Berecz János:** Tollal és fegyverrel 180.
[17] **Hollós Ervin-Lajtai Vera:** Köztársaság tér 336 old. képekkel.

II. A Mecséri per a szakirodalomban

biztosított hátteret. Külföldi konferenciákra küldtek ki többünket, még cikkeink idegen nyelvű közzétételére is volt példa. Kárpát-medencei népünnepély lett a mohácsi Emlékpark avatása. 1977-ben életemben először jártam Nyugaton, mint ösztöndíjas Bécsben. Nos, éppen ott jutottam hozzá könyvtárnyi 56-os szakirodalomhoz. Rá kellett döbbennem: ami az én eredeti kutatási területemet, a várépítészetet és a magyar középkori hadtörténetet illeti, jogos volt a büszkeség hazai eredményeinkre, de 1956-ra vonatkozóan minden felborult: az itthon megjelent munkák semmilyen összehasonlítást nem álltak ki. Ismétlem, nem azok felelőssége, akik kutattak volna, de nem lehetett, vitatkoztak volna, de az karrierjük végét jelentette. Mégis voltak, akik igyekeztek másként írni, mint addig, és igyekeztek tágítani a történetíró mozgásterét.

Az oktatásban eddig egyszerű volt a helyzet: a történelem tantárgy 1945-tel zárult. Egyelőre nem volt olyan kézikönyv, ami az azóta eltelt időszakot mutatta volna be. Erre 1978-ban tért ki a Balogh Sándor és Jakab Sándor által szerkesztett kötet. Részletesen és tényekre korlátozva mutatja be a forradalom utolsó napjait, név szerint felsorolja az utolsó Nagy Imre kormány tagjait, ismerteti a Kádár-kormány megalakulását, a szovjet csapatok november 4-i beavatkozását. A korábbi tájékoztatásokon messze túllépve érzékeltetik, hogy a szovjet beavatkozás megelőzte Kádárék kiáltványát, ellene *„Győr, Komárom és Pest megyében, különösen a fővárosban ...erőteljesebb ellenállást”* fejtettek ki.[18] A többletinformációk azonban nem terjedtek ki a magyar katonai alakulatok szerepére, nem említik Mecséri ezredest. A szabadságharcot kisebb-nagyobb elszigetelt csoportok fegyveres ellenállásának láttatják.

Nagyjából ekkor írtuk a Hadtörténelmi Intézetben az első magyar hadtörténeti összefoglalást, jóllehet az csak 1985-ben jelent meg. A II. kötet utolsó fejezete a Magyar Néphadsereg története. Ezen belül elsőként és részletesen leírják a Magyar Néphadsereg részvételét, az első szovjet beavatkozás körülményeit, a vidéki eseményeket. A több szempontból reális, dokumentumokkal utólag is alátámasztható elemzés gyenge pontja a felelősség megállapítása. Nyilvánvaló, hogy abban az időben honvédségi intézményben egy hivatásos tiszt munkáját nagyon szigorúan értékelték. Mégis szembetűnik, hogy a Néphadsereg végső soron eredménytelen bevetésének nem csak egyetlen felelőse lett volna, Nagy Imre, hanem a név szerint nem említett „revizionisták” árulása vezetett volna a hadsereg megbénításához.[19] A szovjet csapatok november 4-i beavatkozásának bemutatása visszalépés Balogh Sándor és Jakab Sándor könyvéhez képest. Különösen feltűnő az a határozott kijelentés, hogy *„a hadseregnek a revizionisták és az ellenforradalmárok által várt ellenállása elmaradt”*,[20] annyira elmaradt, hogy egyetlen helyszín, egyetlen név sem szerepel a hadtörténeti monográfiában, nincs szó perekről, hadbíróságról, Mecséri ezredesről.

A fenti példák alapján megállapítható, hogy 1989 előtt a Magyar Néphadsereg november 4-étől kezdődő szerepéről nem született valós értékelés, illetve az adott

[18] **Balogh Sándor-Jakab Sándor szerk.:** Népi demokrácia 290. old.
[19] **Liptai Ervin főszerk.:** Magyarország hadtörténete 2. k. Szerző Mucs Sándor.
[20] Uo. 561.

politikai realitások között elfogadható kronológia, elhallgatták a szovjet támadással szembefordulók nevét, cselekedeteit, a hadbírósági pereket, az ott hozott ítéleteket.

A perek áldozatairól nem jelent meg valósághű tájékoztatás. A családtagoknak küldött halotti anyakönyvi kivonatok csak azt tartalmazták, hogy az illető meghalt.[21] A kivégzettek sírjai jelöletlenek maradtak, pontos helyüket titkolták a hozzátartozók előtt, a 301. parcella látogatóit megfélemlítették.

Somogyváry Géza másfél éves internálásából 1959. április 23-án szabadult. Nyomott, rossz hangulatú várost hagyott itt 1957 nyarán, most meg nyüzsgő, rohanó élettel találkozott. Nem értette: az emberek nem tudják, hogy a Gyűjtő udvarán hetente több embert végeznek ki, hogy a bírók naponta több tíz évet varrnak rá a forradalmárokra.[22]

Magam is átéltem az emlékek felülírását. Csaknem 11 évesen óvóhelyen töltöttem a szovjet intervenció hetét. Ólomkatonáinkkal maléteresdit játszottunk. A sok ólomkatona között volt egy zöld egyenruhás, tányérsapkás, bakelitből megformázott tiszt. Ő lett Maléter. Emlékszem édesapámra, akit kérdeztem: miért nem harcolnak tovább a felkelők? Ő, a hadviselt tiszt azt válaszolta, hogy ha az egész ország talpra állna is, honnan lenne fegyver, lőszer? Később néhányszor átjött a szomszéd utcából egy nagyobb fiú, viharkabátban. Büszke volt rá, hogy ő felkelő volt. Arcára, nevére ma is emlékszem. Lelkünkre kötötte a titkot: Maléter a hegyekben szervezi az ellenállást. Ő is megy. Hittünk neki és továbbra is játszottunk az ólomkatonákkal. Emlékeim szerint a fiú disszidált. Bennünk pedig halványult azoknak a heteknek az emléke. Mást hallottunk az eseményekről, és egyre többször hallottunk mást. Olyannyira, hogy már felnőtt fejjel csodálkoztam el egy asszonyon, aki a távolba szakadt fiáról beszélve *„forradalmat"* mondott az általunk már megszokott *„ellenforradalom"* helyett. Évtizedekkel később, Bécsben az egykori '56-osok úgy oldották fel a feszültséget, hogy kódnevet adtak: OSE – *„októberi sajnálatos események"*. Mi nem tudtuk volna azt mondani, hogy forradalom, ők persze nem mondták, hogy ellenforradalom. De így megértettük egymást.

A velük folytatott személyes beszélgetések mellett döntő lökést adtak 1956 valós történetének megismeréséhez a magyar emigráció körében kiadott emlékiratok, feldolgozások.

1976-ban jelent meg Londonban Bill Lomax kis könyvecskéje. Kiegyensúlyozott, nem tartalmaz szélsőséges véleményt. Alapvetően Nagy Imre és elvbarátai szemszögéből láttatja az eseményeket. A november 4-ét követő fegyveres ellenállásról több adatot közöl, mint az eddig számba vett művek. Sajátos és egyoldalú álláspontja, hogy ez a harc *„a munkások ellenállása"*, a legerősebb fegyveres ellenállásra szerinte a főváros munkáskerületeiben, valamint Dunapentelén (ma: Dunaújváros), Ózdon, Miskolcon és a bányászkörzetekben került sor.[23] Katonai ellenállásról nem ír. A kivégzésekről közölt túlzó adata bizonyára meghökkentette azokat a magyarországi olvasókat, akik az itthoni könyvekhez szoktak. Lomax azt írja, hogy a kivégzések 1960. január 1-jéig folytak (valójában 1961. augusztus 26-áig). Hadbírósági eljárást nem említ, Mecséri ezredes neve nem szerepel a könyvben.

Lomax könyvének magyar kiadása évében, 1981-ben jelent meg Münchenben Gosztonyi Péter még kisebb méretű könyve. Gosztonyi a külföldön legismertebb magyar hadtörténész volt. Személyes hitelét megalapozta, hogy a forradalom idején alhadnagyként szolgált a Kilián laktanyában. November 4. hajnaláról minden korábbi közlésnél részletesebben számol be. Idézi Nagy Imre rádiószózatát. Az intervencióval szembeni ellenállásról szintén sok új adatot közöl, például a dunapentelei helyőrségét, élén Nagyéri Károly századossal.[24] A megtorlások ismertetésében leírta, talán elsőként, hogy a kivégzettek között honvédtisztek is voltak[25] – nevet azonban nem említ.

Ugyanebben az évben és szintén Münchenben jelent meg Oltványi László könyve. A XX. kerület nemzetőr főparancsnoka - a nemzetőreivel együtt harcoló - esztergomi légvédelmi tüzérosztályról vagy általa is megismert tisztjeiről még fedőnéven sem tesz említést, amit esetleg az itthon élők védelme indokolhatott.[26] Nem hitelesek a másodkézi értesülésekre, hallomásra vagy a szerző emlékezetére, írói képzeletére alapozott hadtörténeti részletek, nem tartalmaznak érdemben felhasználható adatot a jutadombi harcokról.

II.2 A Mecséri-per a szakirodalomban 1989-től

Az 1980-as években már elérhető nyugati könyvek lendületbe hozták az itthoni, illegális, rendszerint álnéven író szerzőket. 1987-ben szamizdatban (illegális kiadásban) jelent meg – az első – fényképes album a megtorlások áldozatairól, amit két évvel később legálisan is kiadtak. A rendkívül nehéz körülmények közepette készült műben hibák is előfordulnak. Feltüntettek jutadombi honvédtiszteket, akikről családtagjaik is adtak adatot. Rémiás Pál* hadnagy fényképes életrajzában feltűnik Mecséri János* hadosztályparancsnok neve, de rendfokozata téves: alezredes (ezredes helyett). Szendi Dezső* neve mellé azt írták, honvédtiszt, habár néhány oldallal később az ő életrajzánál helyesen szerepel, hogy alezredes. Életrajzát fiai közlése alapján állították össze alapjában helyesen, de a november 4-i harcokat illetően csak feltételezik, hogy parancsnoksága alá tartozott a jutadombi tüzérségi (helyesen: légvédelmi

[21] Interjúm Kicska János főhadnagy özvegyével: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 10.

[22] **Somogyváry Géza:** Szösszenetek 74. (Olvasmányok, hírek, filmek utáni gondolatok.) 2017.08.08. Letöltve a szerző facebookjáról 2017.08.16.

[23] **Lomax, Bill** i.m. 141-142.

[24] **Gosztonyi Péter** i.m. 159. szerint felakasztották Nagyérit. Ez tévedés, amit a Bécsi Naplóban kiigazítottam: **Marossy Endre:** Eddig így tudtuk... Nagyéri Károly 6. old.

[25] **Gosztonyi Péter** i.m. 179.

[26] **Oltványi László** i.m. Később sem egészítette ki, nem pontosította adatait, állásfoglalásait.

tüzérségi) egység. Az ok: a tárgyalásról semmi sem szivárgott ki, a halotti jelentésben ez állt: meghalt tüdőgyulladásban.[27] Az album nem közli, hány esztergomit végeztek ki, az öt tisztet felsorolják, a két sorkatonát* Kálmán Dezső* őrvezetőt és Magyar János* honvédet nem.[28]

A rendelkezésünkre álló adatok szerint ez az első adatsor a Mecséri-perről. Szerzői személyes kockázatot vállalva gyűjtötték össze az életrajzi adatokat, létesítettek kapcsolatot az áldozatok családtagjaival. Érdemük, hogy immár volt mire támaszkodnia a kutatóknak, a leszármazottaknak, az érdeklődőknek. A benne található néhány alapvető hiba azt jelzi, hogy a szerkesztők még nem találtak túlélő perbefogottakat, ekkor még nem férhettek hozzá levéltári dokumentumokhoz.

A kivégzettek névsorával a közvélemény Nagy Imre újratemetésekor szembesült először. A hivatalos szervek egyelőre tovább őrizték a titkot. Az esztergomi hadosztály egykori katonája írja visszaemlékezésében: *„Abban reménykedtünk, hogy 1990. április 18-án, Mecséri születésnapján (70-ik) a Honvédelmi Minisztérium csak kiad valamilyen nyilatkozatot a perrel kapcsolatban. Ám az adatok, a tények nyilvánosságra hozása mindmáig várat magára."* [29] A hivatkozott illetékesek ekkor még a Mecsériéket halálra ítélő hadbíró tábornokkal, dr. Mátyás Miklóssal* tartottak kapcsolatot, amire életrajzában visszatérünk.

Röviddel később ismertté a várt hivatalos állásfoglalás. 1990 július 11-én újságcikk közölt interjút a Mecséri-perről.[30] A megkérdezettek egyike Róka Mihály* ny. vezérőrnagy volt, aki a perben Mecséri ezredes mellett tanúskodott.[31] Nyilatkozott Puchert János honvéd is, aki beszámolt a hadosztály esztergomi és budapesti cselekményeiről, majd megnevezte mind a hét kivégzettet, szó szerint idézve ítéletük indokolását.[32] A cikk záradéka szerint Göncz Árpád köztársasági elnök hősi halottá nyilvánította a szabadságharc során elesett katonákat. Valamennyiüket, köztük a Mecséri-per áldozatait posztumusz előléptették, Mecséri Jánost altábornaggyá.

A hivatalos értékelés kedvező változása után, de még a levéltári adattömeg kutatása nélkül 1990-ben három kiadásban is megjelent az első igényes kronológia és bibliográfia. Ebben némi pontatlansággal írtak a jutadombi harcról. Lényege: *„Budapest védelmére reguláris alakulattal csupán a Mecséri János alezredes parancsnoksága alatt álló esztergomi hadosztály maradványai tesznek kísérletet Pesterzsébet környékén...Az ellenállók kilövik azt a páncélkocsit, amelyben a fogoly Maléter Pál*

[27] **Balassa János** és mások szerk. i.m. 199-200.
[28] Uo. 192.
[29] **Marczell György** i.m. 189.
[30] **Horváth Tamás** i.m. 10-11.old.
[31] Emlékirata öt évvel korábban jelent meg, de nem említi, bizonyára nem is említhette Mecséri János nevét, a pert. **Róka Mihály** i.m. 271 old.
[32] **Horváth Tamás** i.m. 10-11. old. Köszönöm Puchert Jánosnak a cikk fénymásolatát.

tartózkodik...sértetlen marad." [33] A kronológia 1958. november 13-ra helyezi a Mecséri-per másodfokú tárgyalásának napját. Felsorolja a 11 halálra ítélt nevét, illetve azt, hogy közülük három fő kapott kegyelmet, egy fő távozott külföldre. Mecséri rendfokozatát e helyen pontosan adja meg, ezredes volt, de nem ezred- hanem hadosztályparancsnok.[34]A két részlet arra vall, hogy a szerzők korábban még fel nem használt dokumentumra alapozták állításaikat, de még nem uralták a periratokat, és aligha egyeztették adataikat a túlélőkkel.

A még nem kiérlelt tájékoztatás már 1991-ben bekerült a középiskolásoknak megrendelt és kiadott történelmi olvasókönyvbe. Előszavában Göncz Árpád köztársasági elnök, maga is '56-os börtönviselt, kiemeli, hogy ez a könyv hitelesen értékeli a történelmet. Ha ez igaz is az illusztris szerzők által összeállított szöveggyűjtemény egészére, akadnak benne hibák: Mecséri János a névmutató szerint csak alezredes volt.[35] Olvashatunk a csepeli harcok részleteiről, de a Jutadomb vagy legalább Pesterzsébet nem szerepel. Ezek a pontatlanságok nem csorbítják a mű jelentőségét: elkészült az első, részletes adattár 1956-ról. Iskolai tankönyvként történő terjesztésével azonban be lehetett volna várni az alapkutatásokra alapozott értékeléseket.

A túlélők, szemtanúk, külföldről visszatérő '56-osok nyilatkozatai, interjúi kiszélesítették, sőt hamarosan áttekinthetetlenné tették a forrásbázist. A levéltári dokumentumok lassan induló és sok hónapos kutatást igénylő feltárása hamarosan rávilágított: a szóbeli források pontossága, hitelessége korlátozott. Ugyanakkor a nyomozati és peres iratokon kívül más írott forrás alig került elő, ám a periratok felhasználása is erőteljes forráskritikát, előtanulmányokat igényelt. 1992-ben megkezdődött a felső szintű politikai döntésekről fennmaradt dokumentumok kiadása. Ezek olyan határozatokat tartalmaznak, amelyek megszabták a nyomozás, igazságszolgáltatás, ítélkezés feladatait és a háttérből döntötték el sokak, a Mecséri-perben hét halálra ítélt sorsát.[36]

A jutadombi harcok és a Mecséri-per kutatásában fordulat Kő András és Nagy J. Lambert 1992-ben megjelent könyve.[37] Tisztázta, hogy november 4-én a Jutadomb elé Pest, és nem Soroksár felől érkeztek a szovjet menetoszlopok. Több, hozzájuk

[33] **Varga László szerk.** i.m. 68. Az esztergomi hadosztálynak nem a maradványai, hanem a légvédelmi tüzérosztályának fele harcolt, nem Pesterzsébet környékén, hanem a Jutadombon. Mecséri mint alezredes ugyanaz a tévedés, mint az előző kiadványban. A Malétert szállító páncélozott szállító járművet nem lőtték ki.
[34] Uo. 104. A szöveggel ellentétben a tárgyalás időpontja november 10-14., 13-án hirdettek ítéletet. Tévedés, hogy senki nem kért kegyelmet, valójában csak Kálmán Dezső őrvezető nem kért. A három. kegyelmet kapott sorkatona egyike sem volt tiszthelyettes.
[35] **Litván György szerk.** i.m. 213. Mecséri személy szerint nem szállt szembe fegyveresen a szovjet csapatokkal, erről bővebben **Marossy Endre** Jutadombi történetek 45. és köv. old. Hadosztályának fél légvédelmi tüzérosztálya harcolt a Jutadombnál, ez kimarad a szócikkből, csakúgy, mint az, hogy „hat társa" a hadosztály tisztje ill. sorkatonája volt.
[36] **N.N.szerk.:** Iratok -Az MSZMP KB PB határozata a belső reakció elleni harc néhány kérdéséről 1957. július 2. I. k. 588-591.
[37] **Kő András-Nagy J. Lambert** i.m. - Interjúkkal kiegészített átdolgozás: **Kő András:** i.m.

tartozó volt ÁVH-s, valamint esztergomi katonák nyilatkozatai alapján tárta fel a harcok addig ismeretlen részleteit és elsőként közölt hiteles adatokat Mecséri János ezredes fogva tartásáról illetve a Mecséri-perről.

Perdokumentumokra alapozott jogtörténeti feldolgozások 1998 előtt nem készültek.[38] E téren éppen a megállapítást közlő könyv jelent fordulatot. Ezt követően a jogtörténeti munkák feltárták a megtorlások jogszabályi hátterének sérülését,[39] az igazságszolgáltatás irányítását és a megtorlásra át- és kialakított rendszerét,[40] a nyomozati eljárások törvénytelen módszereit.[41] Nem tárgyuk a katonai bíróságok működése, a Mecséri-per, de annak (és a megtorlások bármely eljárásának) a megértéséhez, értékeléséhez mellőzhetetlenek. Szertefoszlatták az illúziókat arról, hogy a Rákosi korszakra korlátozódtak a koncepciós perek, a kényszerrel kicsikart vallomásokra épített eljárások, a leszámolások, a jogsértő ítéletek, közöttük a halálos ítéletek és a kivégzések, ellenben a Kádár-kori bírósági eljárások az osztályharc viszonyai között ugyan, de a törvényesség keretein belül folytak le.

1996-ban kiadták a megtorlások során kivégzettek ellenőrzött adatait, ami akkor 229 főt jelentett. A részletes életrajzok tartalmazták a Mecséri-perben kivégzettekét is.[42]

Kahler Frigyes és M. Kiss Sándor könyvében külön fejezet mutatta be a megtorlások folyamatát, adatait.[43]

A katonai igazságügyi szervek tevékenységét és statisztikai adatait állította össze 2001-ben Horváth Miklós. Megerősítette a forradalom előtti, alatti és utáni megtorlások szerves kapcsolatát. Bizonyította, hogy a Biszku Béla vezette operatív bizottság irányította a katonai bíróságok megtorló tevékenységét is.[44]

Mind a per, mind az arra okot adó jutadombi harcok kutatása lendületet kapott a túlélők megszólaltatásával, az áldozatok adatainak a pontosításával. Szakolczai Attila interjút készített Puchert János honvéddal,[45] szövege 2001-től hozzáférhető az interneten. A médiában is őt kérdezték a legtöbbször. Kéziratos visszaemlékezése az eddigi legrészletesebb, egyszersmind a résztvevők által írt egyetlen beszámoló a Mecséri-perről.[46] Az elítéltek közül egyedül ő adta ki börtönéveiről fellelhető iratait, dokumentumait.[47]

[38] **Jobbágyi Gábor** i.m. 9. és ehhez a 3.sz.lj. A könyv több perrel foglalkozik, a Mecséri-per nincs ezek között.
[39] **Kahler Frigyes** i.m. Joghalál 291.- **U.ő szerk.:** Megtorlás 23-45.
[40] **Zinner Tibor** i.m. Igazságszolgáltatás - **Uő:** A kádári megtorlás
[41] **Jobbágyi Gábor** i.m. – A jogtalanságokat ismertetve sem tartotta ezeket a pereket koncepciósnak **Szakolczai Attila** i.m. Rubicon.
[42] **Hegedüs B. András főszerk.** i.m. Az életrajzokat **Szakolczai Attila** írta. – Eörsi László szerint a megtorlások keretében 225 főt végeztek ki, vö. **u.ő** 1956 mártírjai.
[43] **Kahler Frigyes – M. Kiss Sándor** i.m.
[44] **Horváth Miklós** i.m. Megtorlás 232.
[45] **Szakolczai Attila** i.m. Interjú Puchert Jánossal.

A Mecséri-perről 1992. október 22-én a pécsi körzeti TV stúdió dokumentumfilmjét mutatták be. Az esztergomi hadosztály három Baranya megyei katonája nyilatkozott, mindhárman egyaránt jogerősen halálra, majd kegyelemből 1970-ig húzódó börtönbüntetésre ítéltek voltak.[48] 1998-ban készített dokumentumfilmet Lugossy István és megszólaltatta a túlélőket, családtagokat.[49] Ezt a TV többször is vetítette, a közvélemény előtt ekkor vált igazán ismertté a Mecséri-per. 1999-ben szintén interjúkat jelentetett meg Csete Örs fényképekkel illusztrált albumában jutadombi katonákról.[50] Időközben Mecséri János ezredesről és az esztergomi hadosztály sorsáról több szakdolgozat készült, ezek részadatokat tartalmaznak a perről.[51]

A forradalom és szabadságharc 50. évfordulójára tisztázódtak a történeti, hadtörténeti események, közöttük a jutadombi harcoké is.[52] A Mecséri-perről az eseménytörténeten túlmenő feldolgozások még nem születtek, de Eörsi László a per iratait is idézve írt a jutadombi harcokról, megemlítve, hogy az esztergomiakon kívül kiskunmajsai katonák is harcoltak.[53] A megtorlások során kivégzett 225 áldozat adatait tartalmazó, szakszerűen dokumentált fényképes albuma egyfajta adattárként szolgálta a per további kutatásához is.[54] 2006-ban jelent meg a megtorlások és bennük a Mecséri-per részletes, a per irataira támaszkodó, fényképekkel illusztrált leírása a nyilvánosság számára készült könyv részeként.[55] Ugyanekkor már a per szakaszait is feltáró leírás jelent meg Pesterzsébeten, bemutatva a többi alakulat és nemzetőr osztagok elleni pereket is.[56]

A szakmailag megalapozott jutadombi életrajzi és peradatok egy része elkerülte a nem történész közreműködők figyelmét. Ha ez magyarázható is, semmi sem indokolta a Magyarország történetéről 2007-ben kiadott új összefoglalás visszafogott értékelését. Néhány mondatra korlátozódik a szovjet intervencióval szembeni fegyve-

[46] **Puchert János** i.m. Egy túlélő - Köszönöm Puchert Jánosnak, hogy kéziratának fénymásolatát rendelkezésemre bocsátotta.
[47] **U.ő** i.m. Börtönbeli irataimból - A kézirat fénymásolatát köszönöm a szerzőnek.
[48] **Bencze János** i.m. A cikk fénymásolatát Puchert Jánosnak köszönöm.
[49] **Marossy Endre** Jutadomb, 1956 – dokumentumfilm.
[50] **Csete Örs** i.m. 48-51.
[51] **Deér Szilvia i.m. Kerekes Anna i.m.- Fakász Tibor** i.m. Értékelését Mecséri ezredes és az esztergomi hadosztály szerepéről éles kritikával fogadta a hadosztály két volt katonája. **Puchert János és Marczell György.** Hármójuk levelezésének fénymásolatát **Puchert Jánosnak** köszönöm. - Vö.: **Marczell György** i.m.
[52] A vonatkozó szakirodalmi tájékoztatást tartalmazza **Marossy Endre** Jutadombi történetek.
[53] **Eörsi László** Mítoszok helyett 6.
[54] **U.ő** 1956 mártírjai
[55] **Marossy Endre** 1956 fiadnak 211-214.
[56] **U.ő** i.m. 50 év – 50 kép 45-50.

res harc bemutatása, ám Pesterzsébet említése nélkül. A megtorlásokról csak statisztikai adatokat közöl, egyedül a Nagy Imre-perről olvasható pár sor. A megtorlások jogi minősítése elmarad. Ezen túlmenően a katonai bíróságok tevékenységéről közzétett egyetlen mondat nem tükrözi az évek óta ismert adatokat és értékeléseket, sőt eltorzítja a történteket: *„A felkelőkhöz állt tiszteket bíróság elé állították, a megbízhatatlanokat elbocsátották."* [57] A jutadombi esztergomi, pestlőrinci, kiskunmajsai katonák saját alakulatukban, tisztjeik vezetésével vették fel a harcot, nem álltak a felkelőkhöz. Nem csupán tisztjeiket állították bíróság elé, és akit oda állítottak, börtönbüntetésre ítélték, nem csupán elbocsátásra, de hetet közülük kivégeztek. 2007-ben ezt minden politikai kockázat nélkül és több megjelent könyvre hivatkozva pontosan meg lehetett volna írni, így azonban a mindmáig legújabb magyar történeti összefoglalás e részlete alkalmatlan a megfelelő tájékoztatásra.

Amit ez az összefoglaló mű figyelmen kívül hagyott, a megtorlások jogi minősítését, a nyilvánosság számára 2008-ban tették közzé, összegezve a jogtörténeti álláspontokat, bizonyítva az eljárások törvénytelenségét, ismertetve a semmisségi törvényeket.[58] Az összeállítás nem terjed ki a katonai bíróságok működésére, így a Mecséri-perre sem.

2011-ben Cseszka Éva írt a Mecséri-perről Esztergom 1956-os történetéről kiadott könyvében. Levéltári iratokat is felhasznált, de a per menetére és részleteire nem tért ki. Álláspontja szerint a per szervesen beillik a kommunista rendszer koncepciós pereinek sorába.[59]

2012-ben Zinner Tibor Bibó Istvánról írt tanulmányában elemezte a megtorlások történetében fordulatot hozó 1957. évi párthatározatokat és Biszku Béla szerepét,[60] e részletek mértékadóak a Mecséri-per történetében is.

2014-ben adta közre Eörsi László a jutadombi harcokért hadbíróság elé állított 78 esztergomi, pestszentlőrinci és kiskunmajsai katona adattáblázatát.[61] Ezt átvette 2015-ben kiadott könyvében is.[62] Mindkettőben kerületi eseményeket mutatott be, nem tért ki a peres eljárások, így a Mecséri-per részleteire.

2017-ben megjelent életrajzi jellegű munkák segítik mindazokat, akik a jutadombi harcok katona áldozatainak életét kívánják megismerni.[63]

[57] **Romsics Ignác** főszerk. i.m. 893. A hivatkozott fejezet szerzője Romsics Ignác.
[58] **N.N.** i.m. Koncepciós perek 14.
[59] **Cseszka Éva** i.m. 1956 136.
[60] **Zinner Tibor** i.m. Bibó István
[61] **Eörsi László szerk.:** Soroksár 284-289.
[62] **U.ő** Pesterzsébet 195-199.
[63] **Halmy Keve Kund** i.m. - **Oláh Mátyás László szerk.** i.m. Az album az életrajzok mellett elsőként ad közre művészi portrékat 56-os történelmi személyiségekről, közöttük jutadombi áldozatokról.

Ugyanebben az évben érlelték ki az előző két évtized adatbázisai, jogtörténeti elemzései és a per feltárt dokumentumai a Mecséri-per első, vázlatos bemutatását, jelen könyv előzményét.[64]

[64] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 118-138.

III. A KATONAI HELYZET MEGÍTÉLÉSE A SZOVJET INTERVENCIÓ ELŐTTI NAPOKBAN

A Mecséri-per ítélethozói és vádlottjai számára egyaránt létfontosságú kérdés: részese vagy felelőse volt-e az eseményeknek Mecséri János ezredes és az általa irányított esztergomi 7. gépesített hadosztály?

Ez újabb kérdés tisztázását vonta maga után. Alkalmas és kész lett volna a Magyar Néphadsereg mint egységes haderő a bevetésre, és csak a gyenge vagy áruló vezetők, parancsnokok akadályozták-e meg a forradalom saját erőkkel történő leverését? Harcba kellett volna szállnia csapatainknak Nagy Imre rádiószózatát követve, vagy erre a harcra alkalmatlanok voltak?

A megtorlás irányítói és részesei tisztázni akarták továbbá: kik voltak a felelősök azért, hogy november 4-én egyáltalán felvetődött, lőni kell a szovjetekre? A hadsereg vezetői milyen politikát kívántak vagy nem kívántak folytatni más, erőszakos eszközökkel? Számítottak-e a fővárosból kivonult szovjet csapatok visszatérésére, hogy fegyverrel verjék le a forradalmat, ha igen, tettek-e valamilyen előkészületeket?

Először az utóbbi bekezdésre vonatkozó levéltári dokumentumokat elemezzük, előkészítve a felelősség kérdésének a megválaszolását. A későbbi fejezetek foglalkoznak majd azzal, hogy a forrásokból megismerhető vagy levonható következtetések hozzájárultak-e a per vádlottjainak hadbírósági megítéléséhez.

III.1 Kortársak a magyar néphadsereg harcképességéről

1956. október elején Kovács István vezérőrnagy, a vezérkar hadműveleti csoportfőnöke jelentést készített a hadsereg állapotáról, és nem megfelelőnek értékelte annak politikai és erkölcsi helyzetét. Érvelése szerint a személyi állományt aggasztotta a hadsereg létszámának túlzott, 15.000 fővel történő csökkentése. Nagy hatást gyakoroltak a Petőfi köri viták. Több helyen történtek „nyílt revizionista" , „nacionalista" megnyilvánulások. Ezt a jelentést 1956 október közepén a hadtest-, hadosztályparancsnokok és csoportfőnökök részvételével megvitatták és egyetértettek a tartalmával. Bata István vezérezredes, honvédelmi miniszter viszont élesen kikelt ellene. Parancsot adott a jelentés átdolgozására, hogy abból az tűnjék ki: a hadsereg személyi állománya egyetért a párt és a kormány politikájával.[65]

Hazai Jenő vezérőrnagy, politikai főcsortfőnök, a honvédelmi miniszter helyettese 1957. március 21-én kelt értékelő jelentésében hasonlóan vélekedik, mint tette azt Kovács István vezérőrnagy, azonban a történelmi események ismeretében sokkal erőteljesebben fogalmazott, mint tábornok társa az események előtt. Szerinte súlyosan demoralizálták a budapesti helyőrség katonáit a rehabilitált, de kivégzett pártvezetők,

[65] B.M.II/1-a alosztály jelentése 1958. szeptember 24-én. ÁBTL 4.1. A-2126/40 1.

tábornokok és tisztek temetései. A tisztek hangulata általában nem volt kielégítő. A hadsereg létszámának 1953-tól kezdődő folyamatos csökkentése következtében a leszerelt tisztek nagy részének élete lényegében derékba tört, hiszen más szakmájuk nem volt. 1956 októberében a hadseregben több ezer olyan tiszt volt, aki már kézhez kapta a leszereléséről szóló parancsot, de még nem szerelt le. A Petőfi Akadémiáról többen jártak a Petőfi kör összejöveteleire. Hazai vezérőrnagy kifejti, hogy a hadseregben sok karrierista és erkölcsileg züllött elem volt, fontos funkciókban is, egy részük a Horthy hadseregből került át. Utóbbi kitételt azonban gyengíti, hogy a jelentés név szerint hivatkozott tábornokai és ezredesei kommunista tisztek voltak. Hazai vezérőrnagy kiemeli, hogy fontos beosztásokat töltöttek be olyanokkal, akiknek képessége és képzettsége messze a beosztásuk alatt maradt. Bata István honvédelmi miniszter és Tóth Lajos vezérőrnagy, vezérkari főnök képzetlenségükkel és magatartásukkal aláásták a hadsereg vezetésének a tekintélyét. Közismert volt, hogy minden beszédüket, felszólalásukat mások írják, hogy katonai lőgyakorlatokon csak mások által leírt szöveget olvasnak fel.

A csapatok egy része létszámhiánnyal küzdött. Voltak lövész zászlóaljak, amelyek összlétszáma alig haladta meg egy század létszámát. A légvédelmi csapatok súlya nagy volt a hadseregen belül. (Ez fontos adalék a Mecséri-perhez is.) Alegységenként voltak szétszórva tüzelő, illetve figyelő állásokban. Súlyos hiba volt, hogy a budapesti helyőrségben egészen csekély létszámú katonai erő volt, főleg szakcsapatok és tiszti iskolák. Harcoló alakulat – de különösen nehéz fegyverzettel rendelkező – egyáltalán nem volt Budapesten.[66]

Hazai vezérőrnagy önkritikus megállapítások sorát is tette: *„...nem vettük komolyan, hogy sor kerülhet a hds. alkalmazására, rendfenntartás céljából...A csapatok...nem kaptak eléggé határozott parancsokat...a személyi állományt nem készítettük elő megfelelően arra, hogy tulajdonképpen kikkel állnak szemben és milyen feladatokat kell megoldaniok...Nagy hiba volt, hogy a városon belüli és a városból kivezető fő közlekedési utakat nem zártuk le és az ellenforradalmárok szabadon közlekedhettek...Az egész időszak alatt nem lehetett elérni, hogy a párt, a kormány, vagy együtt h a t á r o z o t t felhívással forduljanak a fegyveres erőkhöz, amelyben felhívják őket az ellenforradalmárok megsemmisítésére."* [67]

A Magyar Néphadsereg mindkét tábornok elemzése szerint alkalmatlan volt komoly harci feladat végrehajtására. Az idézett gondolatok helyet kaphatnak a szovjet csapatok elleni fellépés lehetőségeinek az elemzésekor is. A kivezető utakra vonatkozó álláspont teszi érthetővé a jutadombi páncélelhárító körlet kialakítását. Más kérdés, hogy Hazai vörgy. a jelentésében foglaltakkal ellentétes végkövetkeztetést fogalmazott meg, mást nem is tehetett volna: *„A hadsereg a fennálló hibák ellenére is helytállt volna, ha a párt vezetésében nem következett volna be az árulás... A hds.*

[66] **Hazai Jenő vőrgy**. i.m. Értékelő jelentés ÁBTL A-2126/42 26.
[67] Uo. 14., 17., 19.

eredményes tevékenységét korlátozta és a szétbomlás egyik előidézője volt a felsővezetők közötti ingadozó, kétkulacsos és áruló elemek tevékenysége." Amikor Hazai vőrgy. ezt a végkövetkeztetést leírta, még csak nyomozati szakaszában volt a Mecséri-per. Egyelőre nincs adat arra, hogy jelentését alapul vette volna a hadbíróság. Amit azonban végkövetkeztetése tartalmaz, előrevetítette a jutadombi parancsnoki láncolat tagjainak a kivégzését.

A katonai felsővezetés erőteljes kritikáját és a lehetséges megoldásokat sorolja fel a Belügyminisztérium által összeállított terjedelmes elemzés. A *„revizionista politikai központ"* tevékenységét megakadályozandó egy szűkebb bizottság tervet dolgozott ki katonai diktatúra bevezetésére. Ezt Nagy Imrével kellett megtárgyalni, végül nem fogadták el.[68] A terv nem tért ki arra, hogy nagyobb honvédségi erők Budapestre hozatalát a HM szovjet katonai főtanácsadója tanácsára nem engedélyezték.[69] Felsorol vidéki parancsnokokat, akik önállóan intézkedtek.[70] Elhallgatja, hogy október 26-án Mecséri János ezredes is ilyen, önállóan intézkedő parancsnoknak bizonyult. Megállapítja, hogy az MDP katonai bizottságát Janza Károly honvédelmi miniszter október 31-én feloszlatta. Le nem írt, de levonható következtetés: nem maradt olyan felső szintű katonai fórum, ami a politikai vezetéstől függetlenül elérhette volna a Magyar Néphadsereg bevetését. Sőt, a harckocsizók tatabányai bevetésére készülő Mecséri ezredest október 28-án Janza Károly honvédelmi miniszter állította le azzal, hogy *„a kérdést politikusan oldjam meg, ugyanis elég volt a vérengzésből."* [71]

Akadtak, akik ezt másként élték meg. A legismertebbek: Gyurkó Lajos* vezérőrnagy, a kecskeméti III. hadtest parancsnoka, Hodosán Imre őrnagy, a Budapestre vezényelt és a Jutadombnál győztes kiskunhalasi lövészezredparancsnoka.[72] Letartóztatottként Kovács István vezérőrnagy, október 31-étől vezérkari főnök,[73] módosította álláspontját és felülértékelte a Magyar Néphadsereg lehetőségeit: *„kétségtelen, hogy ha az október 28.-i események nem teremtenek az eddigivel tökéletesen ellentétes helyzetet, akkor az ellenforradalom teljes felszámolása néhány nap alatt megtörtént volna."* A felelősséget a felső vezetésben is kimutatta: *„A haditanács pedig – a párt és a kormány utasításai szerint– igyekezett minden esetben a kevésbé véres megoldást, sőt ha lehetett a meggyőzés eszközét alkalmazni... Ha 1956. október 23-án és a*

[68] Állambiztonsági munka II. k. ÁBTL V-150352/1 203.
[69] Jkv. **Kovács István** vörgy. volt vezérkari főnök kihallgatásáról 1958. július hó 8. ÁBTL V-150.005/22 99.
[70] Állambiztonsági munka i.m. II. k. ÁBTL V-150352/1 256.
[71] **Mecséri János** tk.kjv. 1958. április 24. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3084. Ezt megismételte Mecséri ezredes a per tárgyalásán Janza Károly tanú vallomására tett észrevételében. Uo. 3734.
[72] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 13.
[73] Jkv. a Kormány Kabinet második üléséről, 1956. október 31. ÁBTL 150.005 264.

következő napokban a politikai vezetés olyan erélyes lett volna, mint amilyen november 4.-től a Kádár-kormány volt, az ellenforradalom gyorsan és kevés áldozattal leverhető lett volna." [74]

Mérlegelve a forrásokat: az átszervezés alatt álló, személyi, anyagi gondokkal küzdő, a szilárd felsővezetést nélkülöző Magyar Néphadsereg nem volt alkalmas a forradalom leverésére, még szovjet támogatással sem. Ennek közvetett bizonyítéka a munkásőrségek megszervezésének, a partizánok felfegyverzésének a kísérlete, illetve a nemzetőrség felállítása.

III.2 Kortársak a szovjet haderő elleni katonai lépésekről

A szovjet-magyar katonai erőviszonyok közismertek voltak. Az 1944-45. évi magyarországi harcok, közöttük Budapest ostroma a polgári lakosság számára is nyilvánvalóvá tette, hogy a magyar királyi honvédség létszámánál, fegyverrel, lőszerrel ellátottságánál sokkal szerényebb Magyar Néphadsereg egymagában semmi eséllyel nem rendelkezik a Magyarországon állomásozó, valamint a november elején újonnan érkező megszálló szovjet csapatok ellen. Mégis voltak, akik hitelt adtak olyan erőfitogtatásnak, aminek legfeljebb propagandisztikus értéke volt. A saját erő túlértékeléséről tanúskodik az Esztergomi Helyőrség Forradalmi Katonai Tanácsának – Mecséri János ezredes álláspontját tartalmazó – nyilatkozata október 30-án: *„Amennyiben a szovjet csapatok 1956. október 31-én reggel 06 óráig nem hagyják el a fővárost, a velük szemben álló hadosztályunk a fővárosunkat megtisztítja tőlük."* [75]

Hamar kiderült, hogy a fővárost taktikai megfontolásból elhagyó szovjet csapatok nem mentek messzire. A kérdés úgy vetődött fel, hogy mire készülnek? Államközi megegyezésre hazánk elhagyásáról, ahogyan azt a közvélemény várta, és amiről magyar részről november 3-án Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszter tárgyalt a szovjet küldöttséggel, vagy felkészülésre a semlegességét kikiáltó független magyar állam elleni háborúra, ahogyan ezt a volt ÁVH-sok és a hitükben megrendült, de szívük mélyén kommunistának maradt politikusok, pártvezetők, párttagok áhították? Sokan közülük a Különleges Hadtest tököli laktanyájába menekültek és várták a fordulatot. Néhány vezetőjüket Moszkvába repítették, hogy hátba támadhassák a Nagy Imre kormányt. A szovjet politikusok és katonai vezetők előkészítették a Forgószél hadműveletet.

Mit tehettek azok, akik a Magyar Néphadsereg élén maradtak?

A szovjetek kivonulása után nem volt akadálya jelentős honvéderők Budapestre vezénylésének. Janza Károly honvédelmi miniszter október 30-án Budapestre rendelte Csémi Károly alezredes kecskeméti 5. gépesített hadosztályát. Bakonyi Sándor

[74] Jkv. **Kovács István** kihallgatásáról 1957. október 6. ÁBTL V-150.005 173.
[75] A röpiratot idézi **Fakász Tibor** i.m. (Fénymásolat.) A röpirat szövegéről, kinyomtatásáról és kiadásáról Mecséri ezredes október 30-án éjjel távmondatban intézkedett: **Szendi Dezső** tk. jkv. 1958. április 15. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3089-3090.

alezredes kiskunfélegyházi 27., Mecséri János ezredes esztergomi 7. hadosztályaival együtt tehát már három hadosztály csapatai álltak rendelkezésre. Feladatuk a rend fenntartása volt.[76] Csémi alezredes szerint október 31-én este a Vezérkar értekezletet tartott, ezen Budapestet három körzetre osztották. Mecséri ezredesnek a budai oldalon kijelölt Bem körzetet rendelték alá. Légvédelmi tüzérosztályát mégis a Jutadombhoz és Kőbányára vezényelték, ami a Bakonyi alezredesnek alárendelt Kossuth körzethez tartozott. Csémi alezredest a másik pesti, Mátyás körzet élére állították. November 1-én reggel a körzetek parancsnokait csak a még ellenálló fegyveres államvédelmi csoportok felkutatására, ellenállásuk esetén leküzdésére utasították. Mecséri ezredes helyett Kiss Sándor* őrnagy, a hadosztály törzsfőnöke volt jelen. Ezek a védelmi körzetek nem az esetleg ismét Budapestre érkező szovjet csapatok ellen létesültek. Csémi alezredes állította, nem kapott parancsot a Mátyás körzet védelmének a megszervezésére.[77]

A fővárost elhagyó szovjet csapatok mozgásáról valamilyen módon tájékozódni kellett. Október 31-én elrendelték térképvázlat készítését a csapatmozgásokról. A térképen a magyar csapatokat piros, a szovjeteket kék színnel jelölték. Ez utóbbi szín mindig az ellenséget jelezte. Ezért ezt a térképet utóbb úgy értelmezték, hogy a szovjet csapatokat ellenségként tüntette fel.[78]

November 1-jén Szűcs Miklós ezredes kapott utasítást arra, hogy az újabban érkezett szovjet egységek céljáról készítsen jelentést. Ő a szovjet csapatok célját a kivonás fegyveres biztosításában határozta meg, de második következtetésként hozzátette, hogy az itt tartózkodó szovjet erő alkalmas az ország teljes katonai megszállására. A jelentés elolvasása után Nagy Imre miniszterelnök magához kérette Andropov szovjet nagykövetet és közölte vele, hogy újabb egységek érkezése esetén be fogja jelenteni Magyarország semlegességét és felmondja a varsói szerződést. Andropov ezt tudomásul véve átadta a szovjet kormány javaslatát egy vegyes bizottság létrehozására, melynek feladata a szovjet csapatok kivonásának technikai kérdéseiben történő megállapodás volt.[79]

A kormány, illetve a katonai vezetés kezében a diplomáciai nyilatkozatokon kívül szinte semmi eszköz nem volt. A vezérkar nem kívánt felkészülni a szovjetek elleni

[76] **Csémi Károly** alezredes tk. 1957. március 25. ÁBTL V-150.005/14 151.

[77] Uo. 153. A három körzet a Budapesti Karhatalmi Parancsnokság alá tartozott, annak élén Kovács Imre vezérőrnagy állt. **Kindlovics** Pál alezredes tkv. 1957. május 28. Uo. 260-261.

[78] **Polgár Ervin** őrnagy tv. 1957. évi március 28. ÁBTL V-150005/14 173.

[79] **Rózsa** László rny. főhadnagy jelentése Kovács István vőrgy. ügyében 1957. május 2. ÁBTL V-150.005 31-32. – Kovács vezérőrnagy kihallgatásán tagadta, hogy bármiféle szervezett felderítés foglalkozott volna a szovjet csapatok mozgásával. Az adatokat a HM-be tömegével érkező bejelentések szolgáltatták. Jkv. **Kovács István** kihallgatásáról 1957. október 6. Kovács István és társai i.m. I. k. ÁBTL V-150.005 179.

védekezésre. Kovács István vezérőrnagy kihallgatásain hangsúlyozta, hogy semmiféle védelmi terv nem készült, november 2-áig, amíg ő a HM-ben tartózkodott, *„senki nem kapott utasítást semmiféle védelmi terv kidolgozására.”* [80]

A vezérkar, illetve a HM a csapatok felé azt közölte, hogy a szovjetekre lőni nem lehet, velük kerülni kell az összetűzést. Ezt nem csupán a letartóztatottak vallották, hanem megtorlást nem szenvedett, tovább szolgáló tanúk is. Szentesi Ede alezredes (aki október 28 – november 3. között telefonügyeleti szolgálatot látott el a HM-ben) ezt vallotta: *„Több esetben jött vidékről különböző helyekről jelentés – nov. 1-e utáni napokban – hogy a szovjet csapatok körülzártak több helyőrséget és a polgári forradalmi bizottságok követelik, hogy a honvédség támadja meg a szovjet csapatokat. Szűcs ezredes és Kovács István vőrgy ezzel kapcsolatban szigorú utasítást adott ki, hogy semmi féle körülmények között nem lehet támadást intézni a szovjet csapatok ellen és velük semmi féle körülmények között sem szabad tűzharcba keveredni. Arról nincs tudomásom, hogy Kovács vőrgy és Szűcs ezredes olyan utasításokat adtak volna ki, a katonai egységek felé, amelyek az ellenforradalmi erőket segítették volna. Szűcs ezredes nagyon el volt keseredve a felső vezetés tehetetlensége miatt és ki is jelentette előttem, hogy így nem lehet intézkedni.”* [81]

A szovjetellenesnek minősített intézkedések tagadása ellenére a vezérkar bizonyos lépéseket megtett. Október 31-én Márton András ezredest, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnokát kinevezték Budapest külső védelmi övezete parancsnokává, egyúttal a vezérkari főnök általános helyettesévé. Az intézkedés nem vezetett eredményre, ugyanis Márton ezredes nem fogadta el a kinevezést, érdemleges intézkedést nem tett.[82] A külső övezet kialakítását adatok nem igazolják. Kindlovics Pál alezredes kapott parancsot november 2-án este a riadóterv elkészítésére, de jelentette, hogy a nincsen tudomása a külső övezetben lévő csapatok megnevezéséről, hollétéről, létszámáról.[83] A „külső védelmi övezet" éppúgy terv maradt, mint Budapest három védelmi körzete. Maga Márton András november 3-án délután tiszti gyűlést tartott az Akadémia állományának. Letartóztatottként úgy emlékszik, hogy előadta: *„...kb. 1 páncélos hadsereg van Magyarországon. Bármilyen ellenállásnak nincs értelme, csak felesleges véráldozathoz vezetne. A már bent lévő szovjet erők elegendőek a vasúti gócok repülőterek, blokkírozásához. Gyerekesség elképzelni mindennemű ellenállást, hiszen a honvédség részéről nincs semmi ilyen terv, ha még lenne is a szovjet parancsnokság teljesen ismeri hadseregünk minden parancsnokát és az utolsó töltényig tudja, mivel rendelkezünk. Kifejtettem véleményem, mely szerint szovjet csapatok bevonulása csakis a kormány tudtával, egyetértésével magyarázható, mert ha*

[80] Jkv. **Kovács István** kihallgatásáról 1957. október 6. ÁBTL V-150.005 178. A vádaskodás ellen Kovács vezérőrnagy már 1957. január 25-én tiltakozott, eredménytelenül. ÁBTL V-150005/11 8.

[81] **Szentesi Ede** alezredes tk. jkv. 1957. március 25. Uo. 156.

[82] Jkv. **Márton András ezredes** 1957. április 30. Uo. 216-217.

[83] **Kindlovics Pál** tk. jkv. 1957. május 28. ÁBTL V-150005/14 267.

a kormánnyal kötött megegyezés ellenére sem vonja vissza csapatait, a nép a csecsemőktől az aggokig fegyvert fog. Azzal fejeztem be, hogy engem ők állították talpra, ők tettek emberré és én sohasem fogok ellenük harcolni. A tiszti gyűlés - melyen kb. 400 tiszt volt jelen – vitathatatlan többségében lelkesedéssel fogadta beszédemet."[84]

Eközben Maléter Pál ezredes, október 31-étől a honvédelmi miniszter első helyettese, november 1-jétől vezérőrnagy, a szűkebb kabinet tagja, november 3-ától honvédelmi miniszter[85] környezetében több katonai ellenintézkedés született. Ezek közvetlenül kihatottak az esztergomi hadosztály a sorsára. Maléter ezredes utasítása szerint Mecséri János ezredes, illetve törzse dolgozta ki Budapest védelmi tervét, ami Maléter szerint a kivezető utak átjáró torlaszokkal, páncéltörő fegyverekkel vagy harckocsikkal,[86] Mecséri ezredes szerint úttorlasszal történő lezárását célozta. A két álláspont közötti kompromisszumnak tekinthető a kivezető utak mentén több körlet,[87] közöttük a jutadombi páncélelhárító körlet kialakítása, amit az V. fejezet mutat be részletesen. A vizsgálótisztek előtt Mecséri ezredes azzal védekezett, hogy ő Maléter ezredes utasítását hajtotta végre, amit Maléter nem tagadott, viszont tovább hivatkozott a kabinet határozatára.[88]

Jó oka volt rá. A szűkebb kabinet november 1-jén tartott harmadik ülésének jegyzőkönyve szerint úgy határozott, hogy *„A szovjet csapatok újabb bevonulásával kapcsolatban a kormány haladéktalanul bekéri Andropov nagykövetet és előtte tiltakozik e lépések ellen...Budapest védelmét mind a belső rend helyreállítása, mind esetleges külső támadás ellen maximális erővel erősíteni kell."*[89] Az ülésen jelen volt a Kormány Kabinet tagjaként Kádár János is, részt vett Dobi István is. A kabinet meghallgatta Maléter Pált is és jóváhagyta az előadott, de a jegyzőkönyvben nem részletezett terveket.

Személyesen Maléter ezredes kész volt felvenni a harcot a szovjetekkel. Ezt saját vallomásai tartalmazzák.

[84] **Márton András** sajátkezű feljegyzése 1957. április 28. ÁBTL V-1503888/7 34.
[85] Előmenetelének adatait **Maléter Pál** közli tk. jkv. 1958. április 23. ÁBTL V-150381/4 145-146.
[86] Maléter vőrgy. eleinte arra hivatkozott, hogy *„a szovjet kormány döntését nem ismerő szovjet alegységek Budapesten való esetleges keresztülhaladását"* akarták megakadályozni. **Maléter Pál** tk. jkv. 1957. március 22. ÁBTL V-150.005/10 117. Az alegység szakasz-század-zászlóalj nagyságrendű erőt jelent, a *„szovjet döntés"* megismerését szóban lehetett megkísérelni, az *„áthaladás"* békés szándékú cselekmény.
[87] A Budapest déli részén és ehhez kapcsolódóan a fővároson kívül létrehozott körleteket ismerteti **Eörsi László** i.m. Csepel 1956 62.
[88] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 131. Az említett tervről **Kiss Sándor** őrnagy, a hadosztály törzsfőnöke azt vallotta, hogy nem a szovjetek ellen készült. A tanúvallomást az V. fejezet közli.
[89] Az ülés jkv.: ÁBTL V-150005 261. A kabinet meghallgatta Maléter Pál, Kovács István és Király Béla jelentését a katonai helyzetről. Budapest külső védelme parancsnokává Márton András ezredest nevezte ki, felmentette a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoksága alól. Fentebb láttuk, ezt a határozatot Márton András ezredes nem fogadta el.

Egy hónappal tököli letartóztatása után került rögzítésre a november 3-i parlamenti kormányközi tárgsaláson képviselt álláspontja: *„A magyar kormány kétféle szovjet csapatot különböztet meg. Azokat az egységeket, amelyek a varsói szerződés értelmében tartózkodnak az ország területén, és kivonásukhoz külön megbeszélés szükséges, valamint azokat a csapatokat, melyek a kormány tiltakozása ellenére beléptek az országba."*[90]

Másik, kézírásos eredetiben is fennmaradt jegyzőkönyv szerint a kihallgató tiszt kérdése: *„Kovács István és Szűcs Miklós vallomása szerint Ön 1956 november 2.-án a Kilián laktanyában olyan nyilatkozatot tett, hogy amennyiben a szovjet csapatok nem vonulnak ki, beveti magát a Kiliánba és harcolni fog a szovjet csapatok ellen. Tett Ön ilyen kijelentést?"* A válasz: *„Igen! Tettem!"* Újabb kérdés: *„Kovács István és Szűcs hogyan reagáltak kijelentésére?"* Felelet: *„Nem emlékszem erre."* Aláírás: *„Maléter vőrgy."*[91]

A vezérkar és a HM idézett vezetői, illetve az új honvédelmi miniszter, a kabinet határozatára támaszkodó Maléter Pál vezérőrnagy eltérően értékelte a szovjetek ellen megtehető lépéseket. Kovács István vezérőrnagy, a vezérkar újonnan kinevezett főnöke november 3-án a parlamentben vetette fel Maléter vezérőrnagynak, hogy szükséges lenne a hadsereg vezetőit összehívni, és számukra perspektívát adni. Ezt a honvédelmi miniszter helyeselte. A tervezett értekezlet programjára Szűcs Miklós ezredes készített vázlatot, amiben egyebek között a hadműveleti tervek átdolgozása is szerepelt. Maléter vezérőrnagy szerint két részre kell ezt a munkát bontani. Az egyiket a nyugatról jövő esetleges támadás esetére, a másikat arra az esetre, ha a szovjet csapatok nem hagynák el az ország területét.[92] Idő hiányában nem tárgyaltak erről a változatról, az értekezletet nem tartották meg, mégis mindhármuknak felrótták a későbbiekben, hogy a szovjetek ellen akarták fordítani a Magyar Néphadsereget.

A fejezet elején feltett kérdésekre azt lehet válaszolni, hogy a Magyar Néphadsereg nem volt alkalmas a szovjet csapatok elleni harcra, még erősebb akaratú vezetők, sőt határozott politikai támogatás mellett sem.

A szovjet csapatok október 31-i budapesti kivonulása és a november 4-i támadása között olyan kevés idő telt el, hogy a kormányzat és a hadvezetés a szovjet csapok mozgásának ismeretében sem tehetett hathatós lépéseket. Nem volt idő valamilyen hadműveleti terv kidolgozására, védelmi övezetek, támpontok kialakítására, a parancsnokok és a hadsereg felkészítésére. Az egyetlen megkezdett intézkedés a kive-

[90] **Maléter Pál** tk. jkv. 1956. december 5. ÁBTL V-150393 3 263.
[91] **Maléter Pál** tk. jkv. 1957. március 14. ÁBTL V-150005/14 14.
[92] **Kovács István** tk. jkv. 1957. január 8. ÁBTL V-15005/11 33. Kovács István a maga mentségére előadta: *„...Maléternek ezt a kijelentését úgy is lehetett érteni, hogy a szovjet hadsereg elleni támadás tervét kell elkészíteni...Miután a tárgyalások a szovjet csapatok kivonására már megindultak, nem tartottam szükségesnek ennek a kérdésnek a vitatását. Egyébként is tudván, hogy minden fontosabb helyőrségünk szovjet csapatokkal van körülvéve, eleve is lehetetlennek tartottam mindenféle ellenállást."*

zető utak eltorlaszolása volt, nyilvánvalóan nem azért, hogy ezek mögül háborút kezdeményezzenek. Mindezek tükrében kellett volna mérlegelni Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszter, Mecséri János ezredes, hadosztályparancsnok és a jutadombi győzelmet minden kedvezőtlen előjel ellenére kivívó esztergomi légvédelmi tüzérosztály katonáinak a felelősségét. Ami valójában történt, arról a per menetét feltáró fejezetek számolnak be.

IV. AZ ESZTERGOMI HADOSZTÁLY VISSZAVEZÉNYLÉSE BUDAPESTRE NOVEMBER ELEJÉN

Az esztergomi 7. gépesített hadosztály szervezete:
hadosztályparancsnoka: Mecséri János ezredes
hadosztály törzsfőnöke: Kiss Sándor őrnagy
hadosztály politikai tisztje: Hurai Rudolf* százados.[93]

A hadosztályhoz tartozó alakulatok:[94]

8. gépesített ezred Piliscsaba – Solymosi János alezredes.
15. gépesített ezred Aszód - Fülöp Pál alezredes.
6. gépesített ezred Eger – Iványi János őrnagy, belép.
33. közepes hk. ezred Esztergom-Tábor - Pallós Ferenc őrnagy.
31. hk. rohamlöveg ezred Tata – kilép.
26. közepes hk. ezred Hatvan – Döme János őrnagy, belép.
50. tarackos tüzérezred Jászberény – Somogyi Jenő százados.
51. lgv. tüzérosztály Esztergom – Szabó Pál* őrnagy.
67. műszaki zászlóalj Szentendre – Terék Károly főhadnagy, áttelepülőben.
93. híradó zászlóalj Esztergom - Nyerges Pál őrnagy.
83. felderítő zászlóalj Gyöngyösre – áttelepülőben.
104. javítózászlóalj Esztergom – Nyerges Pál őrnagy.
305. tüzér javító műhely Esztergom.
117. hk. tiszthelyettesi kiképző zászlóalj Esztergom – Juhász József százados, feláll.[95]

A hadosztály létszáma 1956. július 1-jén 7500 fő lehetett.[96]

Hadtest : 6. hadtest, parancsnoka Mikes József* vezérőrnagy.

Az esztergomi hadosztály két gépesített lövészezredét, a piliscsabait és az aszódit már október 23-án Budapestre vezényelték, hogy visszaállítsák és fenntartsák a rendet.[97] Mecséri ezredes szerint a fővárosba küldték a 93. híradó zászlóaljat és az 51.

---

[93] 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység 395-405. fólió. 7. gépesített hadosztály (Esztergom). 7. gépesített hadosztály története 1. old. A jelentés keltezetlen, nincs aláírva, a készítők neve nincs feltüntetve.
[94] Az alárendelt alakulatok és parancsnokaik táblázatát közli **Kerekes Anna** i.m. 61. 4. melléklet. Az alakulatokat felsorolja **Deér Szilvia** i.m. 1.
[95] Az áttelepülő, belépő, kilépő alakulatokat is közli **Dr. Horváth Miklós:** A 6. lövész hadtest 38.
[96] **Dr. Horváth Miklósra** hivatkozva közli **Kerekes Anna** i.m. 7. old. 12. sz. lj.
[97] **Kovács István** tk. jkv. 1957. október 6.-án. ÁBTL V-150005 170.

légvédelmi tüzérosztályt is.[98] Szendi Dezső alezredes vallomása szerint 24-én reggelre érkezett be ez a tüzérosztály, valamint a jászberényi 50. tüzérezred, az esztergomi 33. hk. ezred.[99]

Annak, hogy fővárosi rendkívüli események okán az esztergomiakat vetik be, több évtizedes előzménye volt.

Esztergom-Táborban (ma: Esztergom-Kertváros) a XX. század elején cs. és kir. gyakorlótábort létesítettek.[100] Trianon után a m. kir. 1. páncélos hadosztály körletét Esztergom-Kertvárosban rendezték be.[101] 1944-ben Horthy Miklós kormányzó lényegében karhatalmi feladattal rendelte fel Budapestre a hadosztályt Koszorús Ferenc vezérkari ezredes parancsnoksága alatt. Az 1956 októberében megújított karhatalmi tervben budapesti feladat várt a Magyar Néphadsereg esztergomi hadosztályára is. Ez volt a legközelebb a fővároshoz. Az előző fejezetben hivatkoztunk a szűkebb kabinet november 1-jén tartott harmadik ülésének határozatára Budapest védelmének megerősítéséről. A hadosztály történetéről fennmaradt jelentés szerint *„November 1-én délután a H.M.-ből Kovács Imre vezérőrnagy azt a parancsot adta, hogy a ho. szervezze meg és biztosítsa Budapest védelmét, azzal a megjegyzéssel, hogy a szovjet csapatokra semmi körülmények között lőni nem szabad."* [102]

Mecséri ezredes másképpen emlékezett: november 1-jén reggel a Kilián laktanyába ment, ahol Maléter ezredes – a honvédelmi miniszter első helyettese – adott parancsot arra, hogy Budapest külső körleteit zárják le. Ugyanezen a napon bízta meg azzal, hogy legyen a kormányőrség parancsnoka. A kapott utasításnak megfelelően Mecséri ezredes parancsot adott Szendi Dezső alezredesnek és Szabó Pál őrnagynak arra, hogy Szabó őrnagy Esztergomból hozza fel a fővárosba a légvédelmi tüzérosztály lövegeit.[103] Ugyanígy határozott a Bana Ferenc* százados elnökletével működő Forradalmi Katonai Tanács. Szendi Dezső alezredes azt nyilatkozta, hogy november 1-jén délelőtt Kiss Sándor őrnagy visszaérkezett a vezérkartól egy térképpel, amelyre rávezették a lövegek elhelyezését. A déli órákban Mecséri ezredes parancsot adott Szendi alezredesnek ütegek elhelyezésére.[104]

[98] **Mecséri János** tk.jkv. 1958. április 24. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3084.
[99] **Szendi Dezső** tk. jkv. 1958. április 15. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3089.
[100] Az erről tanúskodó színes képeslapot az „Új világ született - testvérháború 1914-1918" c. budai kiállításon láttam 2017 júniusában. Felvétel a birtokomban.
[101] Ez a hadosztály kiemelkedő teljesítményt nyújtott a Don-kanyari visszavonulás során..
[102] 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység 395-405. fólió. 7. gépesített hadosztály (Esztergom). 7. gépesített hadosztály története 7. A tűznyitás tilalma alátámasztja Szentesi Ede alezredes előző fejezetben ismertetett tanúvallomását.
[103] **Mecséri János** tk. jkv. 1958. április 24. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3085.
[104] **Szendi Dezső** tk. jkv. 1958. április 15. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3090.

A lövegeikért induló 51. légvédelmi tüzérosztály katonái estére Esztergomba érkeztek. Takarodót rendeltek el, de rövidesen megérkezett Mecséri ezredes parancsa, hogy azonnal induljanak a lövegekkel Budapestre.[105] Kicska János* főhadnagy, a könnyűs üteg parancsnoka november 1-jén érkezett vissza Budapestről Esztergomba. Nem a laktanyába, hanem hazasietett feleségéhez és újszülött kislányához. Eközben Felczán Andor* alezredes, az esztergomi helyőrség parancsnoka elrendelte Szabó őrnagynak, hogy induljanak Budapestre. Szabó őrnagy csak reggel akart indulni. Felczán alezredes azt válaszolta, hogy ő nem változtathatja meg Mecséri ezredes parancsát.[106] Kicska főhadnagy fél órát tölthetett családjával, amikor jöttek érte a laktanyából, hogy Budapestre kell indulni, a csapat együtt áll, csak ő hiányzik. Azonnal bevonult a laktanyába, az alakulat pedig még az éjszaka elindult a fővárosba.[107] A Budai Nagy Antal laktanyában csak egy órányi pihenőt kaptak, máris indulniuk kellett a kijelölt körletekbe. Mecséri ezredes parancsának kihirdetésével Szendi alezredes, a hadosztály tüzér főnöke Vidi József alezredest, a hadosztály tüzér törzsfőnökét bízta meg. Vidi alezredes megparancsolta Szabó Pál őrnagynak, hogy felezze meg tüzérosztályát, az egyik fele foglaljon állást a Soroksári úton (a Jutadombnál), a másik a külső Jászberényi úton. Mindkét körletbe 2 közepes, 4 könnyű löveget osztottak be.[108] Erről Szendi alezredes légvédelmi helyettese, Lantos József* alezredes térképet rajzolt és átadta Szabó őrnagynak.[109] A körletek kialakításakor számolni kellett azzal, hogy ha a szovjet csapatok megtámadnák Budapestet, fel kell velük venni a harcot.

Szabó Pál őrnagy jelentette Vidi alezredesnek, hogy a könnyű lövegek nem alkalmasak páncélosok elhárítására. Vidi alezredes azt válaszolta, nem tehet róla, ez parancs, végre kell hajtani.[110]

Lantos alezredest Mecséri ezredes a tüzérosztály ellenőrzőtisztjévé jelölte ki, akinek jogában állt utasításokat adnia Szabó őrnagynak.[111] Az alezredes volt a légvédelmi tüzérosztály másik, a külső Jászberényi útra irányított felének a parancsnoka.[112] Lesújtó véleményét Szendi alezredesnek mondta el: *„miért küldenek ki bennünket*

[105] **Puchert János** Egy túlélő 9. Úgy emlékszik, hogy Esztergomba október 31-én tértek vissz
[106] **Szabó Pál** észrevétele **Felczán Andor** vallomásához. Elsőfokú tárgyalási jkv. 1958. július 22-augusztus 1. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3740.
[107] **Kicska János özvegyének** visszaemlékezése. Az interjú közölve **Marossy Endre** Jutadombi történetek 188.
[108] HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3097.
[109] **Szenes Ernő főhadnagy**, vizsgálótiszt jelentése 1957. december hó 10-én. ÁBTL V -143682 1 35. – Pontosan veszi át **Szabó Pál** őrnagy vallomását: tk. jkv. III. kihallgatás 1957. november 16. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 993.
[110] **Szenes Ernő** főhadnagy jelentése i.h.
[111] **Szabó Pál** tk. jkv. 5. kihallgatás 1957. december 09. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 999.
[112] **Szabó Pál** tk. jkv. **Szendi Dezsővel** történt szembesítésekor. 1958. március 10. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere III. k.735.

ilyen feladatra ilyen ,csúzlikkal'. Mire én azt feleltem, neki, hogy ezen hiába vitatkozunk, ezt a parancsot kaptam és vele közöltem. "[113]

Szabó őrnagy Vidi alezredesnek jelentette kétségeit: „*a löveg száma kevés erre a feladatra és a könnyű ágyúk nem alkalmasak páncélelhárításra. Vidi alez. annyit felelt, hogy nem tehet semmit, ez a parancs és végre kell hajtani...* "[114] Kételyei ellenére Szabó Pál őrnagy november 1-jén Budapestre induló katonáinak lelkesítő beszédet tartott, „*hogy Budapestet meg kell védeni az ,oroszok' ellen.* "[115]

A jutadombi állásokban a T 34-85-ös harckocsi kilövésére alkalmas 85 mm-es löveg csupán kettő volt. Ott, a helyszínen mérlegelve a várhatóan tömegesen érkező szovjet harckocsik elleni harc esélyeit és módját, a beosztott tisztek és a sorkatonák bizonyára kételkedtek a sikerben. Ha így tették, arra minden okuk meg volt. A világháborús múlttal rendelkező Szabó őrnagy akként nyugtatta őket, hogy „*amennyiben a szovjetek egy harckocsiját kilövik, az eltorlaszolja az utat, a többiek nem tudják megközelíteni a lövegeket.* "[116] Ezt megerősíti Rémiás Pál hadnagy. aki szerint Szabó őrnagy Kliebert századossal a Jutadombon közölte: ha sok szovjet harckocsi jön egyszerre, „*akkor gyorsan lőjenek ki vagy 4-5 hk-t és akkor eltorlaszolják az utat.* "[117]

Vidi alezredes utasítására Szabó őrnagy a harcálláspontját a Kiss János laktanyában rendezte be. A jutadombi körlet parancsnoka Kliebert László százados, a tüzérosztály törzsfőnöke volt.[118] A Jászberényi úti körletben tartózkodott Lantos József alezredes. A páncélelhárító körlet parancsnoka Pordán Zoltán* hadnagy,[119] a tüzérosztály közepes ütegének parancsnoka volt. A könnyűs ütegek élén Ámon István*

[113] Szembesítési jkv. **Lantos József** alezredes tanú és **Szendi Dezső** előzetes letartóztatott között 1958. március 12. ÁBTL – V -143682/4 56. Lantos alezredes letagadta, hogy találkozott és beszélt volna Szendi alezredessel, de távollétét nem tudta tanúkkal igazolni. U.i.: 57. **Matusik Lajos** százados megerősítette, hogy Szendi alezredes és Lantos alezredes találkozott, vitatkozott, Lantos nem értett egyet azzal, hogy lőni kell a szovjet csapatokra. U.i.: 67. Vallomása Szendi alezredes előadását támasztja alá. A találkozó megtörténtét vallotta **Ámon István** hadnagy, a Jászberényi úti könnyűs üteg parancsnoka is. Tk. jkv. 1958. március 18. ÁBTL V -143682/6 Szabó Pál és tásai 6. k. 122.

[114] **Szabó Pál** tk. jkv. III. kihallgatás 1957. november 16. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere IV.k. 993. Megismételt vallomás tk. 6. kihallgatás 1957. december 09. Uo. 1002-1003. old.

[115] **Dobrosi Lajos** tk jkv. 1957. október 19. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 2694.sz. irat. Dobrosi megismételte vallomását október 25-én. Uo. 2698.

[116] Feljegyzés **Szabó Pál** őrnagyról a periratok között. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3099.

[117] **Rémiás Pál** önvallomása 1957. november 26. ÁBTL V-143682/1 234.

[118] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 42.

[119] **Szabó Pál** tk. jkv. I. kihallgatás 1957. október 22. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 983. old.- **Bana Ferenc** százados tk. jkv. 1958. január 8. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3103.sz. irat

hadnagy állt,[120] a tüzérosztály könnyűs ütegparancsnoka egyébként Kicska János főhadnagy volt.[121]

Az esztergomi tiszteknek a tájékozódás nem volt könnyű a fővárosban. Rémiás hadnagy, a Jutadombra kirendelt közepes légvédelmi üteg parancsnoka vallotta: „*Kliebert szds. magához hivatott indulás előtt és azt kérdezte tőlem, hogy tudom-e hogy hol van Soroksár, Én azt mondtam, hogy nem, mert én arra sosem jártam. Azt mondta mivel ő is jön majd, ő beül előre a gépkocsiba és elvezet bennünket, mert a Kicska fhdgy. sem tudta, hogy hol van Soroksár... ½ 6 óra között mikor Soroksárra a tüzelő állás irányába értünk, már Szabó őrgy. ott várt bennünket a műúton, térkép volt a kezében.* "[122]

Mecséri ezredes, hivatkozva Maléter Pál honvédelmi miniszterhelyettes parancsára, a fővárosba rendelte hadosztályának más alakulatait is.[123] Fülöp Pál alezredes, az aszódi gépesített ezredparancsnoka a számára kijelölt támpontokat látva úgy értette, hogy a szovjetek elleni harcról van szó. Ezredének harckocsizóit a Petőfi laktanyában helyezte el, a tüzérségnek megparancsolta, hogy lőni szigorúan tilos.[124] A jászberényi tarackos tüzérezred három ütegét Szendi alezredes Mecséri ezredes parancsa értelmében a Bécsi útra, a Nagytétényi útra és a Budaörsi útra helyezte el.[125]

A Mecséri ezredest vallomásaival egyébként támogató Matusik Lajos* százados elmondta, hogy Mecséri ezredes közölte vele: „*telepíteni kéne Budapest körül aknákat a szovjetek elleni védelemre.*" November 2-án kiküldte Szendi és Deák alezredest, Matusik századost a tüzelőállásokba, hogy nézzék meg, hol kellene aknákat telepíteni. Matusik ezt követően jelentette Mecséri ezredesnek, hogy nincs értelme aknákat telepíteni, nincs is anyag hozzá. Kocsis alezredes, a hadsereg műszaki főnöke 30.000 akna kiadását ígérte, de az ezredes parancsát mégsem hajtották végre.[126]

A III. fejezetben már utaltunk arra, hogy Maléter Pál ezredes az alábbi utasítást adta Mecséri ezredesnek:

[120] **Szabó Pál** tk. jkv. I. kihallgatás 1957. október 22. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 984. old. **Kicska János** főhadnagy tk. jkv. 1. kihallgatás 1957. október 19. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere VIII. k. 1759. old.

[121] November 2. előtt leszedték a régi rendfokozatokat, felszerelték az újakat. **Szabó Pál** tk. jkv. 5. kihallgatás 1957. december 9. ÁBTL 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 1001. old

[122] **Rémiás Pál** önvallomása 1957. november 26. ÁBTL V-143682/1 234. old.

[123] **Mecséri János** tv. jkv. Elsőfokú tárgyalás 1958. július 22-augusztus 14. HL BKB 031/1958. 670. doboz. Mecséri János és társai pere 1. k. 3742. sz. irat

[124] **Fülöp Pál** alezredes tv. jkv. Elsőfokú tárgyalás 1958. július 22-augusztus 14. HL BKB 031/1958. 670. doboz. Mecséri János és társai pere 1. k. 3736.

[125] **Szendi Dezső** tk. jkv. 1958. április 15. HL BKB 031/1958. 670. doboz. Mecséri János és társai pere 1. k. 3090. sz. irat. Szendi Dezső előadta, hogy Mecséri parancsára hivatkozva parancsot adott ki, „*hogy a szovjet csapatoknak nem lehet Budapestre jönni, azokat szólítsák fel, és csak abban az esetben lőjenek, ha lövést adnak le rájuk.* "

[126] **Matusik Lajos** százados tv. jkv. Elsőfokú tárgyalás 1958. július 22-augusztus 14. HL BKB 031/1958. 670. doboz. Mecséri János és társai pere 1. k. 3735. sz. irat. **Matusik** százados kitartott korábbi tanúvallomása mellett, jkv. 1957. július 9. ÁBTL 150381/4 136. old.

„... *Utasítást adtam neki arra, hogy a szovjet és magyar kormány Budapest kiürítésével kapcsolatos megállapodása alapján a Budapestről kivezető útvonalakon átjáró torlaszokat és páncélos őrségeket állítsön.* "[127] Az utasítás voltaképpen a szovjet-magyar megállapodást követi, betű szerint nem szovjetellenes. Mecséri ezredes ezt a parancsot mégis csupán részben hajtotta végre, és nem állított fel páncélos őrségeket. Ezt a perben javára kellett volna beszámítani. Kiss Sándor alezredes, 1956 novemberében őrnagy, a hadosztály törzsfőnöke tanúvallomásában védte parancsnokát.

„Mecséri november 1.-én közölte velem, hogy csinálni kell egy biztosítási tervet, mert meg kell akadályozni a fegyveres csoportok kifelé és befelé történő mozgását. A szovjetek elleni harcról nem volt szó, sőt a következő napokban Mecséri a fegyvernemi főnököket kiküldte a tüzelőállásokba, azzal, hogy ne lőjenek a szovjet csapatokra. A hadosztályhoz tartozó Budapesten lévő harckocsikat Mecséri nem engedte felhasználni. "[128]

Mecséri ezredes november 3-án parancsot kapott a tárgyalásokra érkező szovjet küldöttség biztosításra Tökölről és vissza. Ezért a parlamentet védő harckocsiosztag parancsnokságát átadta Kiss Sándor őrnagynak, a hadosztály Petőfi laktanyában települt parancsnokságát pedig Szendi Dezső alezredesnek.[129]

[127] **Maléter Pál** tk. jkv. 1957. augusztus 1. Idézi a BM jelentése. Állambiztonsági munka i.m. II. k . ÁBTL 150352/1 259. old.
[128] **Kiss Sándor** alezredes tv. jkv. Elsőfokú tárgyalás 1958. július 22-augusztus 14. HL BKB 031/1958. 670. doboz. Mecséri János és társai pere 1. k. 3739. sz. irat
[129] 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység 395-405. fólió. 7. gépesített hadosztály (Esztergom). 7. gépesített hadosztály története 9. old.

V. A JUTADOMBI PÁNCÉLELHÁRÍTÓ KÖRLET

Az előző fejezet tartalmazta, hogy Vidi József alezredes döntése szerint Szabó Pál őrnagy a két részre osztott tüzérosztály harcálláspontját a Kiss János laktanyában rendezte be. A jutadombi harci körlet parancsnoka Kliebert László százados, a tüzérosztály törzsfőnöke lett. Csakis az ő parancsa szerint járhattak el az esztergomi, illetve a november 4-én a Jutadombra átvontatott pestlőrinci honi légvédelmi ütegek parancsnokai. Kliebert százados pedig nem térhetett el Szabó Pál őrnagy részletes utasításaitól. Mindazok, akik úgy gondolják, hogy nem Kliebert százados, hanem ők voltak a jutadombi harci körlet parancsnokai, vagy csupán azt, hogy ők nyitották meg a tüzet a szovjet menetoszlopok megtámadásakor, figyelmen kívül hagyják a korábbi fejezetekben ismertetett parancsnoki láncolatot.

A Soroksári út Jutadomb felőli lezárása a szovjet csapatok előtt egyszerű úttorlasszal nem, csak páncélelhárító körlet kialakításával volt lehetséges. Szabó Pál őrnagy intézkedett az osztály mindkét felének védelemre felkészítéséről. A jutadombi fél osztály két közepes (85 mm-es) és négy könnyű (37 mm-es) légvédelmi lövegét megfelelően helyezte el, és a várható harc megvívását hatékonyan biztosító parancsot adott ki. Első fokon életfogytiglani börtönre ítélték, de ezt másodfokon kötél általi halálra súlyosították, az ítéletet végrehajtották. A másodfokú ítélet indokolása egyebek között azt tartalmazza, hogy a tüzérosztály parancsnoka a legnagyobb alapossággal szervezte meg a helyszínen az ütegállások kiépítését.[130] A hadbíróság mindkét fokon a kirendelt tüzérségi szakértők véleményére támaszkodott. Vegyük szemügyre ezt a jelentést és mérjük fel, milyen fegyverzettel, milyen eséllyel készültek fel a harcra az esztergomi légvédelmi tüzérek?

Obaturov vezérőrnagy 33. gárda gépesített hadosztályát kivonták a fővárosból, Soroksár és Alsónémedi között hozta létre záró állásait[131] és készült fel arra, hogy szükség esetén ismét harcba szálljon a fővárosban. Budapest utcáin a II. világháborúban, majd a koreai háborúban kiválóan bevált T-34-85 mintájú közepes harckocsikat vetette be. Páncélzatuk a torony homlokzatnál 90 mm vastag, egyébként 15-45 mm-es volt.[132]

Az esztergomi légvédelmi tüzérosztály két közepes légvédelmi lövege a szakértői jelentés szerint páncélelhárításra teljes mértékben megfelelt (2. kép). Páncélgránáttal 500 m távolságra 60 fokos szög alatt 90 mm, 90 fokos szög alatt 111 mm-es páncélt üthetett keresztül. Mivel a tűzharcra 500 méteren belül került sor, megsemmisíthette

[130] ÁBTL V-150005/10 583.
[131] **Oltványi László** i.m. 61. old. és 10. sz. vázlat.
[132] T-34-85 harckocsi adatai: http://armedman.ru/tanki/1937-1945/tank-t-44-boevaya-mashina-perehodnogo-perioda-sssr.html

a szovjet harckocsikat.[133] Nem véletlen, hogy már 1943-ban ilyen 85 mm-es ágyúkkal növelték a T-34-es harckocsik tűzerejét, ami a harckocsi új nevében is megnyilvánul.

A könnyű légvédelmi lövegek páncélgránáttal 500 m távolságra 60 fokos szög alatt 38, 90 fokos szög alatt 47 mm páncélt ütöttek keresztül. Csak ez utóbbi esetben a harckocsitesten elért találattal lőhették ki a T-34-85-ös harckocsit. Nem ez volt a fő feladatuk, hanem a szovjet menetoszlopok egyéb harci járműveinek (sorozatvetők, páncélozott szállító harcjárművek, teherautók) a megsemmisítése, amit oldalazó tüzükkel valósíthattak meg. A szakértői jelentés a letartóztatott tisztek vallomása alapján megállapította, hogy a közepes légvédelmi lövegek két, a könnyű lövegek négyöt napi harc folytatásához elegendő páncélgránáttal rendelkeztek. Szovjet támadás esetén hat-nyolc harckocsi ellen tudtak volna harcot folytatni.

A jutadombi körletben elhelyezett lövészek, illetve nemzetőrök megsemmisíthették volna a kilőtt harckocsikból és más járművekből menekülő személyzetet. Gyalogsági támadás esetén egy zászlóaljnyi erő ellen vehették volna fel a harcot. A szakértői jelentés szerint ezt az esztergomiak is jól tudták, mert a Budapest irányába mozgó nagyobb erejű szovjet csapatokkal nem szálltak harcba, hanem a Budapestet elhagyó kisebb egységekre lőttek. Amikor azok elhaladtak, hátulról támadták őket.

A szakértők által a helyszínről készített vázlatrajz csak síkban kiterítve mutatja be a helyszínt és értékeli a körlet kialakítását (3. kép). Ugyanilyenek az akkori résztvevők vázlatrajzai is.[134] A síkmetszetből nem derül ki, ami pedig az akkori helyszíni fényképfelvételen jól látható, hogy a Soroksári út Jutadomb felől nézve Soroksár felől a közúti hídról éles balkanyarral fordul a Jutadomb elé (4. kép). Ezt a kanyart a Jutadomb előtt ma is látjuk Pest felől (5. kép). Ezért a szakértői jelentéssel – illetve Szabó Pál őrnagy állításával[135] – ellentétben a Soroksári út 1500-2500 méter hosszú szakaszának lefedésére a két közepes légvédelmi löveg nem lehetett képes, csupán egy kb. 400 méter hosszú szakaszéra. Másrészt az ide érkező szovjet harckocsik kénytelenek voltak jobb oldalukkal fordulni a lövegek felé, ennél fogva ez a kanyar számukra végzetes veszélyt jelentett ahhoz mérten, mint amikor még a Soroksári út egyenes szakaszán nyomultak előre homlokpáncélzatuk védelmét élvezve.

Ugyanilyen okból szorul pontosításra a szakértői jelentés a pesti irányra vonatkozóan is. A Soroksári útnak Pest felé lejtő papírgyári szakasza lőárnyékban feküdt és röviddel odébb balra elkanyarodott (6. kép). Az innen érkező menetoszlopot a Jutadombról csak viszonylag későn lehetett észlelni. Ez az útvonal sem volt lezárható 1.000 méter hosszan, ahogyan a szakértői jelentés állította. Még az 500 méter is eltúlzott, hiszen közvetlen célzásra csak a Papírgyárhoz csatlakozó épületeket elhagyó harckocsikra volt lehetőség, főleg a honi légvédelmi lövegek részéről (7. kép). Ők

[133] ÁBTL V -143682/7 18. **Ceskel Ferenc** őrnagy jelentésének ezeke adatait nem tartalmazza a hadbírósági tárgyalási jkv.

[134] **Eörsi László szerk.:** Soroksár, 1956 54. **U.ő** Pesterzsébet 104-105.

[135] **Szabó Pál** tk. jkv. II. kihallgatás 1957. október 31. BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. kötet 989.

azonban az első menetoszlop érkezésekor még nem álltak harcra készen, Rémiás hadnagy két lövege pedig azért nem lőtt, mert Soroksár felé irányozták őket. Amint az imént ismertetett szakértői jelentés megállapította, meg kellett várniuk, amíg a szovjet oszlop elhalad előttük, illetve meg kellett várniuk a tűzparancsot, ennek hiányában azt, hogy az érkező menetoszlop tüzet nyisson rájuk. A szakértői bizottság összességében azt állapította meg, hogy a légvédelmi tüzérosztály által a Jutadombon elfoglalt tüzelőállás védelemre volt berendezve és páncélelhárításra alkalmas volt. A tüzelőállást természetes akadály mögött alakították ki, ami lényegesen növelte ellenálló képességét és védettségét. Az esztergomiak két közepes lövege teljes egészében le tudta zárni a Soroksári utat Soroksár irányába, a honiak két közepes lövege pedig Pest felé. A tüzelőállás harcbiztosítása meg volt szervezve, a természetes akadályok kihasználása mellett a lövész alegységek által kiépített, részben összefüggő védelem biztosította a lövegeket az esetleges gyalogsági támadással szemben.

Mindezek a dicsérettel felérő értékelések előkészítették Szabó Pál őrnagy halálra ítélését. Holott ő csak Soroksár irányából érkező támadásra készült fel, tehát csupán a felsőbb parancs egyik felére vonatkozóan intézkedett, de erre a szakértői jelentés nem tért ki. Szabó őrnagy arról tájékoztatta tisztjeit, hogy *„Budapestre senkit beengedni nem lehet. Kifelé jöhetnek, de befelé nem."* [136] Mindkét közepes lövegét Soroksár felé irányozta, ha viszont Pest felől érkezett támadás, akkor a 3. löveg csak Pest felé, a 4. löveg csak Soroksár felé harcolhatott, így külön-külön egyikük sem zárhatta volna le a maga irányát. Az már első pillantásra nyilvánvaló, hogy a közúti híd oldalazására telepített könnyűs üteg kizárólag a Soroksár felől érkező menetoszlop gyengítésével segíthette a közepes lövegek harcát (9. kép). Pest felől érkező ellenféllel szemben magára hagyatva küzdhetett volna a 3. löveg.

Szabó őrnagy (és a szakértői jelentés) helyzetértékelése egyoldalú és súlyos hibával terhelt. Ha a jutadombi körlet ebben a felállításában kerül harcba november 4-én délelőtt, akkor most aligha méltathatnánk a győzelmüket.

A jutadombi körlet védelmében további két honvéd alakulat részei működtek együtt a légvédelmi tüzérosztállyal: a pestlőrinci 135. honi légvédelmi tüzérezred I. és III. ütegének három csatlakozó lövege (parancsnok: Dani Ernő* hadnagy), a kiskunmajsai 31. lövész ezred I. zászlóalj. 3. század harmadik szakasza (parancsnok: Kurai Károly* hadnagy), továbbá az Oltványi László, Pesterzsébet nemzetőr főparancsnoka által kirendelt pesterzsébeti (parancsnok: Gyergyói Ferenc) és soroksári (parancsnok: Oláh Ödön) nemzetőrök osztaga. A jutadombi páncélelhárító körlet parancsnoka Kliebert László százados volt. Harcban csak az ő parancsa szerint járhattak el az együttműködő kiskunmajsai illetve pestlőrinci parancsnokok is.

A kiskunmajsai lövész szakasz korábban érkezett a Jutadombhoz, mint az esztergomiak. Kurai Károly hadnagy november 1-én azt a parancsot kapta, hogy biztosítsa

[136] **Kicska János** tk. jkv. 1. kihallgatás 1957. október 19. HL B.KB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1760.

a soroksári műút részét képező, a kelebiai vasút fölött átívelő hidat. Akadályozza meg, hogy azon szovjet csapatok haladjanak Soroksár felől Budapest felé. Ebben támogatják őt a beérkező jutadombi tüzérek, akikkel Kurai hadnagynak fel kellett vennie a kapcsolatot. November 3-án bejelentkezett Szabó Pál őrnagynál, aki helyben hagyta Kurai elhatározását géppuskája elhelyezéséről. Szabó őrnagy figyelmeztette őt, ne nyisson tüzet előbb, mint az esztergomiak, csak utánuk.[137]

A Soroksárott rendszerbe állított honi légvédelmi ütegekhez Kliebert László százados és egyik hadnagya ment ki november 4-én hajnalban két lánctalpas vontatóval és átvontatott a Jutadombra két löveget.[138] Rémiás hadnagy állása és a Papírgyár közé állították fel őket és Pest felé irányozták (7. kép).

Az, hogy nem tragédia, fegyverletétel vagy azonnali menekülés következett be, kizárólag Kliebert százados helyzetfelismerésének és intézkedésének köszönhető. A helyszínen minden tiszt erősítést tartott szükségesnek, leginkább közepes légvédelmi lövegek ide vezénylését és a Soroksár felé irányított lövegek hátának a biztosítását Pest felől. Ezért ment ki Soroksárra Kliebert százados, ezért küldött vontatókat két honi közepes légvédelmi löveg átvontatására, a harmadik a saját vontatójával érkezett. Kiegészítették Szabó őrnagy féloldalas intézkedéseit, a honi lövegeket Pest felé irányozták, és ezzel lehetővé tették, hogy mindkét esztergomi közepes légvédelmi löveg a számukra eredetileg kijelölt soroksári irányt zárja le. De ezt a harcot csak addig lehetett folytatni a siker reményében, amíg be nem vetették a szovjet légierőt vagy nehéztüzérséget, nehéz aknavetőket. Azok ellen a jutadombi páncélelhárító körlet tökéletesen védtelen és védhetetlen volt.

A körletek kialakítása nyilvánvalóan harci feladat volt. Eltérőek a fennmaradt adatok arról, hogy az elöljárók hogyan készítették fel katonáikat, mit mondtak a várható tevékenységükről. A felelős főtisztek, nem csupán a megvádoltak, egyöntetűen vallották, kifejezetten tiltották, hogy tüzet nyissanak, kivéve, ha a szovjetek lőnek rájuk. A perbe fogott csapattisztek és sorkatonák, továbbá a hadosztály más katonái ellenkezőleg nyilatkoztak, azt, hogy tűzparancsot kaptak, illetve, elöljáróik tájékoztatása szerint tűzparancs volt érvényben.

A Mecséri-perben tanúskodó jászberényi tüzérezred tisztjei egyöntetűen vallották, hogy Szendi alezredes kijelentette: *„ha a szovjet csapatok nem hagyják el Budapestet, kiverjük illetve kisöpörjük őket."* Szendi tiltakozása ellenére fenntartották vallomásukat.[139] Két jászberényi tiszt nevét vállalva jelentette fel Szendi alezredest, mert

[137] ÁBTL V-146378 I Varga Miklós és társai ügye 55-56. old. *„Csak kifelé mehetnek, akik esetleg még bent vannak."* Kurai hadnagynak ez az állítása összhangban áll Szabó Pál őrnagy intézkedéseivel, de lehet utólagos vélemény is.

[138] A III. üteg 7. és 3. lövegei, rajparancsnok Mező Imre tizedes ill. Szepesi Sándor tizedes. **Mező Imre** tv 1960. 03.31. ÁBTL V-146378/1 Varga Miklós és társai ügye 76-78. **Fleisz Antal** szakaszvezető tv 1960.01.25.Uo. 138. Ütegparancsnok Sántha János hadnagy.

[139] Elsőfokú tárgyalási jkv. 1958. augusztus 1. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k. 3740-3742.

október 30-án a tiszti gyűlésen tartott tájékoztatón nagyon durva hangnemben kijelentette, ha az oroszok nem mennek ki a megadott határidőre, *„akkor felvesszük velük a harcot és üldözzük őket a határon túl."* [140]

Más perbe fogott esztergomi tisztről nem tettek hasonló vallomásokat.

Nem életszerű, hogy miközben a lövegekhez 2-5 napi harchoz elegendő lőszert biztosítottak (amelynek fele páncéltörő lövedék volt[141]), a felelős elöljárók ezt azért rendelték volna így, hogy katonáik ne lőjenek. Utóbb Mecséri ezredes, Szendi alezredes és Szabó őrnagy egyöntetűen kompromisszumos változatot adott elő. Szendi alezredes november 2-án személyesen ellenőrizte *„a jutadombi tüzelőállást"* :

„Klibert (helyesen Kliebert-M.E.) százados jelentette, hogy Szabó őrnagytól azt a parancsot kapta; ha a szovjet csapatok Budapest felé jönnek, tüzelni kell rájuk. Én ekkor megmondtam neki, hogy Mecséri parancsa nem így szól, hanem tüzelni csak akkor lehet, ha a felszólítás után nem fordulnak vissza és ők kezdik meg a tüzelést." [142]

Erre fel kellett készíteni a jutadombi katonákat. Amint látjuk, Szabó őrnagy úgy rendelkezett, hogy ha Soroksár felől megérkeznek a szovjet harckocsik, és azokat visszafordítani nem lehet, rálőnek a jutadombiakra, akkor először Rémiás hadnagy közepes lövege nyit tüzet. Csak ezt követően kell Kicska főhadnagy könnyűs ütegeinek beavatkozni a harcba.[143] Az előző fejezetben idéztük, mit remélt Szabó őrnagy a szovjet harckocsik gyors kilövésétől.

A lövegeket Kliebert százados már november 2-án harcra készíttette elő. *„Parancsot adott a lőszer zsírtalanítására és a tüzelőállásokba való behordására... arra is, hogy a lövegek állandóan félig betöltött állapotban legyenek, hogy adott esetben csak kissé meg kelljen tolni a lőszert, hogy a lövegzár felcsapódjon, és azonnal lehessen lőni. A lövegkezelői a páncélelhárítás követelményeinek megfelelően beirányozták a lövegeket a Soroksári útra és kiépítették a tüzelőállást."* [144]

Mecséri ezredes, Szendi alezredes, Szabó őrnagy nem készült fel olyan fordulatra, ami harc közben rendszeresen előfordul: mi a teendő, ha a jutadombi alakulattal megszakad az összeköttetés? Mi a teendője az elöljárónak, mi a körletek parancsnokának, Kliebert századosnak, illetve Pordán hadnagynak? Semmi nem utal arra, hogy akár az elöljárók, akár a körletek parancsnokai felkészültek volna ilyen helyzetre. Deák György alezredes mondta el: *„Azt a feladatot kaptam, hogy szervezzem meg az összeköttetést a törzs és az alárendelt, tüzelőállásban lévő egységek között. Ennek érdekében Szendivel együtt végig látogattuk a tüzelőállásokat. Mivel anyagunk nem*

[140] **Petrányi János** fhdgy. és **Halmi** (?) **Mihály** hdgy. feljelentései ÁBTL V -143682 Szabó Pál és társai ügye 0.k. 90-91.

[141] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 43.

[142] **Szendi Dezső** vallomása. Elsőfokú tárgyalási jkv. 1958. július 22-augusztus 14. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere I. k. 3700.

[143] Részletesen **Marossy Endre** Jutadombi történetek 42-43.

[144] **Mátyás Imre** tk. összefoglaló jkv.1958. február 28. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 1237.

volt...a tüzelőállások közelében lévő városi távbeszélő állomásokat használjuk fel erre a célra. Ezeknek a...hívószámait...feljegyeztem és megadtam az illetékes személyeknek. Az összeköttetés megteremtésére Mecséritől kaptam parancsot. "[145]

Ez a nyilvános telefonhálózatra korlátozódó összeköttetés november 4-én hajnaltól megszakadt. A hadtörténelem fintora, hogy a Jutadomb előtt vesztükbe rohanó szovjet harci járművek között sem volt rádióösszeköttetés. Annak vonzata, hogy a szembenálló felek legalább egyike nem úgy járt el, ahogyan harc megvívásához szükséges, november 4-én délelőtt az egyik oldalon legalább 23 szovjet katona, öt volt ÁVH-s életébe került, ami a megtorlások során 8 kivégzést eredményezett. Ismeretlen számú sebesült a szovjet oldalon, 78 perbe fogott, és túlnyomó többségében bebörtönzött katona, rendőr a másik oldalon.[146]

A Mecséri-pert leíró fejezetekben ismét visszatérünk arra, hogy a hadbíróság mennyire tartotta szakszerűnek a parancsnokok tevékenységét.

A nyomozati eljárástól a Mecséri-per jogerős lezárásáig folyt a vita arról, hogy ki adott ki tűzparancsot a jutadombi páncélelhárító körletnek, illetve ki vonhatta és vonta vissza? Ez a vita akkor élet-halál kérdése volt, de azóta is lezáratlan, hiszen az elsődlegesen érintetteket kivégezték, a források hiányosak.

A hadbírósági eljárás fordulataival együtt kialakult és mindmáig él a kép a katonáiról az utolsó pillanatig gondoskodó hadosztályparancsnokról, Mecséri ezredesről, aki még Tökölről visszatérőben is időt szakított a jutadombi körlet meglátogatására. Pedig a hadbíróság előtt mind Mecséri ezredes, mind Szendi alezredes erőteljesen módosította korábbi vallomásait. Ekkor már tudták, hogy Kliebert százados nem él. Mecséri ezredes: *„November 3-án 13 és 14 óra között jöttem visszafelé Tökölről és megálltam a Soroksári úti tüzelőállásoknál. Ott Klibert* (helyesen Kliebert – M.E.) *százados jelentkezett és közölte velem, hogy folyik az országúti ellenőrzés, a legénység ég a harci vágytól. Én figyelmeztettem, hogy vigyázzon, nehogy tüzet nyissanak a szovjetekre. Ő erre azt jelentette, hogy nincs szükség nagy óvatosságra, mert a szovjetek feltartják a kezüket és visszafordulnak. Én ismételten figyelmeztettem, vigyázzon, nehogy baj legyen.* "[147]

Mecséri ezredes korábban elmondta, hogy november 3-án Tökölön, és visszafelé a Jutadombnál a politikai helyettese, Hurai Rudolf* százados vele volt. A hadseregből már leszerelt Hurai Rudolf, habár a Kliebert László századossal folytatott beszélgetésnél nem volt jelen, a perben tanúként mégis igazolta volt parancsnokát. Ezt a lehetőséget az életéért küzdő Mecséri ezredes kihasználta, a felelősséget egyértelműen áthárította – a már halott Kliebert századosra: *„Mikor Tökölről visszafelé jöttünk, a Jutadombnál Klibert századosnak azt a parancsot adtam, hogy semmilyen körülmények között ne lőjön a szovjet csapatokra.* "[148]

[145] **Deák György** tv. jkv. Elsőfokú tárgyalás 1958. július 22-augusztus 14. HL BKB 031/1958. Mecséri János és társai pere I. k. 3738.

[146] Szovjet és volt ÁVH-s veszteségi adatok **Marossy Endre** Jutadombi történetek 91. Perbe fogottak adatai vö. 53, 54. lj.

[147] **Mecséri János** tv. Elsőfokú tárgyalás jkv. 1958. július 22-augusztus 14. között. BKB. 031/1958. Mecséri János és társai pere 1. k. 3699.

Mecséri ezredes fentiekkel összefüggő vallomásai azonban számos ellentmondást tartalmaznak.[149] Nem az általa állított délutáni időpontban, hanem dél körül járt a Jutadombnál. Nem saját hadosztályparancsnoki hatáskörében járt el, katonai intézkedésre sem módja, sem ideje nem volt. Nincs tanú arra, hogy Kliebert századossal a tüzérosztály feladatairól beszélt volna, csak arra, hogy az országúton a szovjet küldöttségről tett fel kérdéseket és eljárt nála azért, hogy a magyar küldöttség vezetője, dr. Szűcs Sándor telefonálhasson onnan. Ebben a helyzetben még saját parancsával ellentétes utasítást sem adhatott volna Kliebert századosnak, ám az úttorlasz kialakítása nem saját döntése volt, arra maga a honvédelmi miniszter első helyettese utasította. A Mecséri ezredes vallomásában foglaltak nem adnak alapot arra, hogy mentesüljön a felelősség alól a november 4-i harcok megvívásáért és arra sem, hogy ez a felelősség Kliebert László századosra terhelődjék.

A látogatások és parancsok végletesen ellentétes értelmezésére példa Szendi Dezső alezredesnek a jutadombi látogatása is. Erről az ő álláspontját már ismerjük.[150] Alárendeltjei egészen másra emlékeznek. Rémiás Pál hadnagy, a két közepes légvédelmi löveg szakaszparancsnoka a jegyzőkönyv szerint ezt mondta: *„November 3-án Szendi alezredes volt kint, Kleiberttel* (Klieberttel – M.E.) *elismertette a tűzparancsot, fejükkel felelnek azért, hogyha az oroszok bejönnek Budapestre.* "[151]

Kicska főhadnagy írja idézett önvallomásában, hogy Szabó Pál őrnagy a látogatásakor megnézte a tüzelőállásokat, majd *„ismételten felhívta a figyelmet a feladatok végrehajtására, hogy szovjet egységek nem jöhetnek be a Soroksári úton"*.[152] Ugyancsak ő adta elő kihallgatásán, hogy november 3-án reggel Kliebert százados közölte vele: *„az éjszaka folyamán egy szovjet gépkocsi járt náluk és megkérdezték, hogy a lövegek milyen célból lettek felállítva. Ő közölte velük, hogy az utat biztosítják, azon senki ne járhat. Erre a gépkocsi...megfordult és visszahajtott.* "[153] Ahonnan ez a szovjet gépkocsi jött, ott már tudtak a légvédelmi lövegekről, most pedig megismerték felállításuk célját is.

Az 51. légvédelmi tüzérosztály Esztergomból Budapestre vezénylésében, ott a védelmi körletek kijelölésében csakis Mecséri ezredes hadosztályparancsnoknak volt

[148] Uo. 3739. sz. irat 89-90.

[149] A rendelkezésre álló tanúvallomások részletes elemzése uo. 45-50.

[150] **Szendi Dezső** alezredes vallomását fentebb idéztük , vö. 15.sz. lj.

[151] Tv 1958. április 1. Uo. 3121. sz. irat 3. old. Szó szerint ezt mondta el **Mátyás Imre** hadnagy is. Összefoglaló jkv. 1958. február 28. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1238.

[152] További részletek a IX. fejezetben olvashatóak.

[153] **Kicska János** tk. jkv. 1. kihallgatás 1957. október 19. HL BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1761. Önvallomása szerint *„szovjet egység gépkocsival"* érkezett és fordult vissza. Önvallomás 1957. november 13. Uo. 1787.

parancsadási joga, ebben minden alárendeltjének igaza volt. Ebben az esetben parancsát csakis ő maga vonhatta vissza. Tehát ha Mecséri ezredes a parancsát legalább szóban visszavonta volna, akkor ők, Mecséri ezredes, Szendi alezredes, Szabó őrnagy mindhárman mentesülnek a felelősségre vonástól, és talán később a halálos ítélettől, a hóhér kötelétől. De ebben az esetben egy, csapatot még nem vezényelt, beosztott századosra hárul a visszavont tűzparancs ellenére megkezdett harc vádja, továbbá, ha a beosztott tisztek látták-hallották elöljáróikat a Jutadombon, ők is osztoznak a felelősségben.

A csapattisztek 4-én reggel reménytelennek tartották helyzetüket, szerettek volna összepakolni és visszamenni Esztergomba, de senki nem merte vállalni a felelősséget.[154] Ezért is életszerű, hogy az előző napon egyetlen elöljáró parancsnokuk sem tiltotta a tüzelést,[155] hanem hatályában tartotta a szovjet csapatmozgás megakadályozását, akár harc árán is. Rémiás Pál vallomása szerint november 4-én 8 óra felé Budapest felől érkezett egy szovjet harckocsi vontató. Kliebert százados hozzárohant és tűzparancsot adott neki. Rémiás hadnagy maga lőtt a 3. sz. löveggel, de nem talált, a lövedék az iskola falába csapódott be.[156]

Rémiás alárendeltje, Mátyás Imre* hadnagy, ütegparancsnok-helyettes terhelő vallomást tett: „... *figyelmezette Rémiást, hogy ne lőjön. Válasz: 'akkor mi miért vagyunk itt, és miért kaptunk parancsot.'*" [157]

Arról, hogy pontosan miről döntöttek az esztergomi tisztek, van egy független, a vitájukban személyesen nem érintett forrásunk: a később kivégzett Magyar János honvéd, gépjárművezető. Tanúvallomásaiban számos jó megfigyelést tett, lényegre törően, jól fogalmazott. November 4-én a közepes lövegek tisztjeinek „...*Kliebert azt mondotta, hogy ezek után ha jönnek a szovjet csapatok Budapestről kifelé vagy befelé akkor... a közepes lövegek leadnak egy figyelmeztető lövést, ha azok nem állnak meg, akkor adják a másik lövést és ekkor utána nyitják meg a tüzet a könnyűs lövegek is... nem engedjük a szovjet csapatokat menni Budapestre sem onnan kifelé, mert úgyis fognak ránk tüzelni, mert elég közel vagyunk a műúthoz.*" [158] Magyar János szavai bizonyítják, hogy Kliebert százados pontosan úgy adta tovább a parancsot, ahogyan azt eredetileg a főtisztek értelmezték. Amit ehhez hozzáfűzött, az tükrözte a jutadombiak reménytelen helyzetét.

Hogyan vélekedett a felelősségről Kliebert László százados? 1956. december 28-án az 51. légvédelmi tüzérosztály három tagú bizottsága jelentést állított össze az osztály október 24-november 4. közötti tevékenységéről. A rangidős Kliebert László százados, az osztály törzsfőnöke és a tevékenységről nyilatkozattételre jogosult parancsnoka fogalmazhatott így: „*Az elöljáró parancsnokok irányítása és vezetése november 2-ig meg volt, de ... 3-án és 4-én már nem volt. Ezek után az alegység pk-ok önállóságán múlott, hogy az emberek életét megmentsék.*" [159]

A jelentés kizárja Mecséri ezredes november 3-i parancsnoki fellépését. A megrótt elöljáró parancsnokok közül kettő, Szendi alezredes és Szabó őrnagy, továbbá a jutadombi beosztott tisztek Kliebert századossal együtt a jelentés idejében is Esztergomban szolgáltak, a Tiszti Nyilatkozatot valamennyien aláírták és ekkoriban karhatalmi (pufajkás) szolgálatot teljesítettek. Szabó Pál őrnagy utóbb megkapta a Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérmet.[160] A bizottságnak úgy kellett fogalmaznia, hogy meg tudja szerezni az érintett parancsnokok egyetértését, másrészt védje saját magát. A jelentésből megérthető, hogy a jutadombi alakulat (és az osztály Jászberényi útra kihelyezett másik fele) egyetlen parancsot kapott, a szovjet csapatok mozgásának akadályozását, akár harc árán is. Nem alapozható meg olyan következtetés, hogy az elöljáró parancsnokok megkísérelték volna alárendeltjeik kimentését a feszült helyzetből. Kliebert századost (Szabó őrnagyot) nem hatalmazták fel arra, hogy Esztergomba hazavonuljon. A jutadombi körlet elhagyását csakis az alegység parancsnokának (értsd: parancsot megtagadó) önállósága eredményezhette, mert nem létezett a tűzparancsot visszavonó, vagy a szovjetekre tüzelést egyértelműen megtiltó parancs. Ha ilyen lett volna, Kliebert százados hivatkozhatott volna rá. Nem csak magát, utóbb kivégzett parancsnokait is menthette volna.

[154] **Rémiás Pál** hadnagy 1957.11.26-án írt önvallomása. ÁBTL V-143682/1 237.
[155] A Budapesti Katonai Ügyészség vádiratában ezt is felrótta Szabó Pál őrnagynak. HL Mecséri János és társai pere/1 BKB. 031/1958. 670. doboz 3520.sz.irat, 9.
[156] HL Mecséri János és társai pere/1 BKB. 031/1958. 670. doboz. 3121.sz.irat 3.
[157] Uo.. - **Hatos György** szerint Kliebert százados nem kívánt lövetni egy szovjet vontatóra, „*Ezekután Rémiás hdgy. olyan kijelentést tett, hogy 'minek vagyunk itt, ha nem lövünk', majd egymaga odaugrott az 1-es löveghez...fölé lőtt.*" tk. jkv. 5. kihallgatása 1957. november 15. ÁBTL V - 143682/3 225.
[158] Tv. 1958. január hó 4. ÁBTL V -143682/2 3.

[159] HL 51. légvédelmi tüzérosztály (Esztergom) 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység, 472. fólió.
[160] HL BKB. 031/1958. 670. doboz 3671.fólió.

VI. GYŐZELEM A JUTADOMBNÁL

VI.1 Harcok a második szovjet hadoszloppal

Nem csupán a fentebb ismertetett esztergomi tanúvallomások mossák össze a később érkező szovjet harcjárművekkel vívott harcokat az első, szovjet katonákból és Tökölön felfegyverzett volt ÁVH-sokból álló hadoszlopéval. A Mecséri-per hadbírósági tárgyalásán is ez történt. Itt az esztergomi légvédelmi tüzérosztály tevékenységét vizsgálták, a másik két alakulattal nem sokat törődtek. Tanúként a volt ÁVH-sokat idézték be. A rendelkezésre álló nyomozati anyag és a vádirat alapján meg lehetett hozni az elvárt 11 halálos ítéletet, tehát nem volt igény és szükség a további harcok részleteinek a feltárására. A délelőtti harcok története egybefolyt. A szakirodalom is többnyire egy, esetleg kis szünettel félbe szakított harcnak tekinti ezeket,[161] habár van olyan vélemény, hogy az újabb szovjet oszlop később érkezett be.[162]

Fentebb láttuk, hogy a honi légvédelmi tüzérektől csupán az I. üteg 1. lövegét vontatták át a szovjet- volt ÁVH-s menetoszlop előtt. Ez az oszlop a rámért tűzcsapás után a sebesülteket, kilőtt harcjárműveket hátra hagyva átvonult Soroksáron. A többi honi löveget csak ezt követően lehetett átvontatni a Jutadombra.[163] A Dani Ernő hadnagy vontatóján ülők látták az első oszlopból kilőtt személygépkocsit és tehergépkocsit.[164]

A legalább félórás harci szünet akkor szakadt meg, amikor Pest felől ismét szovjet harckocsik és egyéb harci járművek érkeztek. Varga Mikós tizedes lövegraja ekkor már kész volt a harcra. Ütegparancsnoka, Dani Ernő hadnagy tűzparancsát követően Varga tizedes parancsot adott rajának a tüzelésre. Csánki Ernő honvéd a jutadombi harcok legkiválóbb irányzójának bizonyult. Alighogy kiért az első szovjet harckocsi a Papírgyár takarásából, azonnal kilőtte, csakúgy, mint egy sorozatvetőt, valamint egy csapatszállító teherautót is.[165] A továbbiakban mind a honiak, mind az esztergomiak lőttek ki szovjet harcjárműveket, ezzel jócskán felülmúlták az első menetoszlopnak okozott veszteségeket.[166] Amint ezt az V. fejezetben leírtuk, összesen legalább

[161] **Marossy Endre** 50 év – 50 kép 36. **Kő András** i.m. 207.
[162] **Eörsi László szerk.:** Soroksár, 1956. 83. **U.ő** Pesterzsébet 82.
[163] **Varga Miklós** tiz. löveg rajpk. szerint 10-15 perc múlva érkezett meg Dani Ernő hdgy. Borsányi Lajos tiz. löveg rajával. Tk. 1959. december 30. ÁBTL V-146378 Varga Miklós és társai 0.k 34. **Csánki Ernő** irányzó szerint legalább fél óra telt el, amikor egy újabb szovjet oszlop érkezését vették észre. Tk. 1960. április 26. Uo. 90.
[164] **Huszár László** tiz. tk. 1960. január 26. ÁBTL V-146378/2 Varga Miklós és társai 2. k. 29. **Borsányi Lajos** tiz. tk. 1959. november 17. ÁBTL 146378/3 Varga Miklós és társai 3. k. 28. **U.ő** tk. 1960. április 25. Uo. 33. **Majoros Béla** honvéd tk. 1959. december 21. Uo. 71.
[165] **Varga Miklós** tk. 1960. április 29. ÁBTL V-146378 Varga Miklós és társai 0. k. 57. – **Csánki Ernő** honvéd tk. 1960. március 18. Uo. 85. Vö.:202. sz. lj.
[166] Részletes adatok **Marossy Endre** Jutadombi történetek 80-89.

23 szovjet katona és öt volt ÁVH-s esett el. A sebesültek száma ismeretlen, a szokásos katonai becslés szerint az elesettek számának a háromszorosa.

A tüzelés végeztével Kliebert százados közölte tisztjeivel, hogy elvonulnak innen, mert attól tartott, hogy a szovjetek bemérik és szétlövik őket.[167] Ezt követően az esztergomi légvédelmi tüzérosztály elindult a Határ út felé. Egyetlen katonájuk sem esett el. Győztesként hagyták el a Jutadombot. Egyetlen győztesként a Magyar Honvédség zárt alakulatai közül. A II. fejezet elején idéztük az akkori álláspontot: *„Ez volt a legjelentősebb ellenállás, illetve fegyveres harc a magyar hadsereg részéről."*

VI.2 A három honvéd alakulat együttműködése

November 4-én délelőtt a Jutadombnál hatékonyan segítették az esztergomi légvédelmi tüzérosztály harcát a kiskunmajsai lövészeken kívül a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérek. Ha az ő részvételükről is a Mecséri-perben döntött volna a hadbíróság, akkor az esztergomiaknak esélyük lett volna felelősségük és ezáltal büntetésük mértékének csökkentésére, másfelől a pestlőrinci katonáknak a felelősségük és büntetésük mértékének növelésére.

A Soroksárott rendszerbe állított honi légvédelmi ütegekhez – mint az előző fejezetben írtuk – Kliebert László százados és egyik hadnagya ment ki november 4-én hajnalban két lánctalpas vontatóval, és átvontatott a Jutadombra két löveget. Rémiás hadnagy állása és a Papírgyár közé állították fel őket és Pest felé irányozták (4. kép).

Az I. számú, korábban kivontatott pestlőrinci üteg 1. lövegének rajparancsnoka, Varga Miklós tizedes azt vallotta, hogy az első szovjet menetoszlop érkezésekor ők még zsírtalanították a lövedékeket, ezért nem vehettek részt a harcban. Az üteg parancsnoka, Dani Ernő hadnagy csak a második szovjet menetoszlop érkezésekor adott tűzparancsot.[168] Dani hadnagy visszaemlékezései az első összecsapás állítólagos vezénylésére sorozatosan ellentétesek a többi forrás adataival,[169] ezért néhány fontos körülmény pontosítása szükséges.[170]

Hol járt az első szovjet menetoszlop beérkezésekor Dani Ernő hadnagy? Huszár László tizedes szerint visszament Soroksárra.[171] Csaknem ugyanígy örökítette meg a

[167] **Szabó Péter** hdgy. tv. 1958. január 9. ÁBTL V -143682/5 Szabó Pál és társai 5. k. 274.
[168] I. üteg 1. löveg rajpk. **Varga Miklós** tizedes, tv 1960.04.29. Uo. 57. Róla nevezték el a második jutadombi katonapert. Hasonlóképpen adja elő **Kasza József** honvéd 1959.Uo. 103.
[169] **Eörsi László szerk.:** Soroksár. 1956 170. old. 3..4.sz.lj.
[170] Dani Ernö hadnagyot olykor jutadombi parancsnoknak tartják. Róla készült felvételem: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 52. kép. Katonai témáról íróknak, szerkesztőknek sőt nyilatkozóknak nem tűnt fel, hogy egy ütegparancsnok hadnagyot rangban (főhadnagy, százados, őrnagy) és beosztásban (osztály törzsfőnök, osztályparancsnok) magasabb tisztek fölé helyeznek. Erről **Puchert János** több cikk, levelezés fénymásolatát megküldte, amiért köszönetemet fejezem ki neki.
[171] Az I. üteg távmérő rajparancsnoka volt. Tv 1960.01.26. Uo. 28-29.

jegyzőkönyv a 2. löveg parancsnoka, Borsányi Lajos tizedes vallomását.[172] Csánki Ernő honvéd, ugyanennek a lövegnek az 1. sz. kezelője elmondta, hogy lövege és a Rémiás löveg között egy roncs autóbuszt látott. (A harcok előtt itt tartózkodtak az esztergomi tisztek.) Az első szovjet menetoszlop érkezése előtt Dani hadnagy elment az esztergomiak egyik tisztjéhez. Senki nem adott tűzparancsot, az első menetoszlopra Dani ütegéből senki nem lőtt. A hadnagy később visszaérkezett és a következő szovjet menetoszlop érkezésekor adott tűzparancsot.[173]

17 pestlőrinci és négy esztergomi katona, ill. tiszt tanúvallomásai tartalmaznak adatokat Dani Ernő hadnagy jutadombi szerepére vonatkozóan.

Az 1. szovjet menetoszlopra mért tűzcsapás idején vallomásuk szerint a pestlőrinci katonák közül egy volt Soroksárott, három útközben, kilenc a Jutadombon. Az első oszlopra egyikük sem lőtt, Dani hadnagytól egyikük sem kapott erre parancsot. Három katona állítja, hogy Dani hadnaggyal volt együtt Soroksárott. Onnan vele jött a Jutadombra. Egyikük szerint az első menetoszlop elhaladta után késve adott tűzparancsot.

Dani Ernő hadnagy egyedül állítja, hogy tüzet vezényelt, és katonái találatot értek el.[174]

A 2. szovjet menetoszlopra mért tűzcsapás idején mindegyik pestlőrinci katona a Jutadombon volt. A pestlőrinci és esztergomi katonák közül 13 tüzelt, 12 ért el találatot, 11-en látták Dani Ernő hadnagyot a Jutadombon, hatan hallották, hogy tüzet vezényel.

Dani hadnagynak csak saját, I. sz. ütege (Varga Miklós, Borsányi Lajos tizedesek) fölött volt parancsadási joga. A III. üteg 7. lövegének (Mező Imre, Szepesi Sándor tizedesek) katonái meg sem említik Dani hadnagy nevét. Presenszki Pál honvéd szerint saját ütegparancsnokuk, Sántha János* hadnagy adta ki a tűzparancsot mindkét lövegnek.[175] László János honvéd szerint a tüzér százados (tehát Kliebert László) vezényelt tüzet, amit Mező Imre tizedes továbbított a lövegrajnak.[176] A lövegparancsnok Mező Imre tizedes úgy emlékszik, hogy a második oszlopra az esztergomi közepesek nyitottak tüzet, ezt követően adott ő személyesen parancsot saját lövegrajának.[177] A III. üteg 3. lövegparancsnoka, Szepesi Sándor tizedes tagadta cselekvő részvételét, semmiféle részletről nem tett vallomást. De lövegrajából nem mindenki hallgatott, egyetlen katonájának a vallomása ismert, László Lajosé. Megemlíti, hogy a két löveget esztergomiak vontatták át. Ekkor már ott volt a Jutadombon Borsányi

[172] Ő az I. üteg utóbb harcképtelennek bizonyult 2. lövegének a rajparancsnoka volt. Tv. 1959. 11.17. ÁBTL Varga Miklós és társai 3. V-146378/3 27-29.

[173] Pl. **Csánki Ernő** honvéd tv. 1960.04.26-án. Uo. 90-91.

[174] **Markos Kata** interjúja Dani Ernővel, in: **Eörsi László szerk.:** Soroksár, 1956 170.

[175] Tv 1960. ÁBTL V-146378/1 Varga Miklós és társai ügye 177.

[176] Tv Uo. 199.

[177] Tv 1960. Uo. 79. - Földi célok leküzdésére a lövegrajparancsnok önállóan tűzparancsot adhatott.

valódi Marx Károly úton) vívott harcok mérlege 45 volt ÁVH-s sebesült és 17 halott.[185]

Tekintettel a közepes légvédelmi lövegek alkalmazására, vizsgáljuk meg az távolság-idő-tűzgyorsaság összefüggést.

A tüzelési szektor a Papírgyár mai szélétől a Soroksárra átvezető közúti hídig legfeljebb és felfelé kerekítve 600 méter. A közepes légvédelmi lövegek lőelméleti tananyaga szerint a cél harckocsi menetsebessége: 12 m/mp.[186] A fenti távolságot a T-34-es harckocsi 50 másodperc alatt tehette meg. A közepes lövegeknek azonban nem az egész útszakasz képezi a lőtávot, mert az csak a lövegállás elérésétől a hídra vezető kanyarulatig terjedő szakasz, legfeljebb 400 méter.[187] Ezt a harckocsi 34 másodperc alatt tehette meg. A légvédelmi löveg egy terület lefogására 1 perc alatt 10 lövést adott le.[188] Hacsak nem várták tűzkész állapotban a szovjet él harckocsit, akkor 5-6 utána küldött, nem célzott[189] lövésre lett volna idő.

De nem várták: a tisztek a közepes lövegek közelében beszélgettek.[190] Előzetes parancsot a felkészülésre, a célra tartásra sem Kliebert százados, sem Rémiás hadnagy nem adott ki. Egyik közepes lövegnél sem tartózkodott rajparancsnok, aki a tiszteket be nem várva tűzparancsot adhatott volna ki. A tiszteknek ez a beszélgetés csaknem az életükbe került: *„A műúton haladó tehergépkocsiról gyalogsági fegyverekből tüzet nyitottak. Közben lőtték a lövegeket és a buszt, melynek környékén álltunk. A lövöldözés miatt földre vetődtünk a sátor és a busz közé."* [191]

Puchert János honvéd állítja, hogy a Mecséri-perben több volt ÁVH-s tanú beismerte, ők nyitottak tüzet, nehogy oda engedjék a tüzéreket a lövegekhez.[192] Ezek a részletek azonban kimaradtak a jegyzőkönyvekből.[193] Mégis fenntart ilyen részletet

[185] Tv. 1957. december 23. BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere X. k. 2243.

[186] Légvédelmi lőelmélet 181. Az él harckocsi legfeljebb 25 %-kal gyorsabban és persze lassabban is haladhatott, de mert menetben volt, a tananyagban megadott sebesség az adott rövid útszakaszra nézve megfelelő értéknek tekinthető.

[187] **Szijj János** honi légvédelmi tüzér katona becslése. Tv. 1960. 04. 25. Varga Miklós és társai, ÁBTL V-146378 177.

[188] Légvédelmi lőelmélet 180.

[189] A tüzelés a lövegparancsnok vezényszavára történt, a lövésre az irányzó 1.sz. lövegkezelő adott jelt, ha a célpontot bemérte, a töltő és elsütő 2. sz. lövegkezelő lőtt. Vö.: Légvédelmi lőelmélet 186. – **Varga Miklós** tk. 1960. április 29. ÁBTL V-146378 58.

[190] **Rémiás Pál** tv. 1957.11.13. HL BKB 0031/1958 1103. old. Rémiás hadnagy vallomásában egyébként összekeverednek az első és a második szovjet menetoszloppal vívott harcok, csakúgy, mint Mátyás Imre hadnagyéban. Ő megerősíti, hogy *„Rémiás hdgy a tüzelés alatt szintén a busz alatt feküdt, de még annak beszüntetése előtt visszament a lövegeihez..."* - Tv.1957.10.30. HL BKB 0031/1958 1207. - **Szabó Péter*** hadnagy nem foglal állást.

[191] **Rémiás Pál** tv. Uo.

[192] **Puchert János** Egy túlélő 10.–Idézi **Eörsi László** Soroksár 63. old. 161. sz. lj., **u.ő** Pesterzsébet 351.old. 353.sz. lj.

[193] **Puchert János** Egy túlélő 15. illetve személyes közlése 2016. 11. 05. A tárgyalási jkv-ban egyelőre nem találtam olyan bírói kérdést, hogy van -e érintett, aki észrevételt tenne a tanúvallomásokra, vagy olyan, aki kéri a leírt jegyzőkönyv visszaolvasását.

egy nevét elhallgató volt államvédelmista: *„katonák állnak a domb szélén, az ütegek körül.... Elérve a dombot, majd elhagyva, mi is kaptunk a lövöldözésből amit természetesen viszonoztunk. Láttuk, hogy a katonák ugrottak az ágyúkhoz, de mire tüzelni kezdtek, addigra már a mi tehergépkocsink kikerült a tűzsávjukból...* " [194] Tehát a katonák nem az ágyúknál álltak, és mire a volt államvédelmisták tüzében odaértek, a teherautó már elhaladt. Az nem lehet tudni, honnan kapták az állítólagos tüzet a teherautón utazók?

Ide illik Vasi Ferenc jutadombi honvéd visszaemlékezése: a Mecséri-per tárgyalásán egykori ellenfelük, egy szovjet ezredes kijelentette, ha nincsenek forró fejű emberek a tehergépkocsikon, akik rálőttek az esztergomiakra, azok talán elengedték volna őket.[195]

Ekkor, a lövegénél kapott lövést kézifegyverektől Szekeres Géza tizedes, a 3. löveg ideiglenes rajparancsnoka.[196] Súlyos sebesülésének semmiképpen sem lehetett előzménye az esztergomi lövegek állítólagos tűzcsapása.[197] Lövegraja parancs nélkül, önvédelemből viszonozta a tüzet.[198] Ezt követően szálltak harcba a könnyűsök.[199] Rémiás hadnagy tanúsította, hogy Kliebert százados azonnal felelősségre vonta a lövegkezelőit, miért nem gyalogsági fegyverekkel tüzeltek? Megrovása akkor volt indokolt, ha látta, hogy katonáit csak kézifegyverekkel támadták, a válaszuk pedig meghaladta ezt a szintet. Rémiás hadnagy vallomása erősíti az előzőleg általa elmondottak hitelét.

Vele ellentétben Mike Ferenc honvéd úgy emlékezett, hogy bajtársai lőttek először. Vallomása azonban valótlan részleteket is tartalmaz, nem hiteles.[200]

Kő András közli öt, név nélkül nyilatkozó egykori esztergomi katona évtizedekkel későbbi véleményét. Három közülük az állítja, hogy először Kicska főhadnagy könnyűsei nyitottak tüzet a szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopra, nem a közepes lövegek. Egy mondja azt, hogy a közepesek és a könnyűsök egy időben tüzeltek, sőt erre az oszlopra lőttek a honiak is. Csupán egyikük emlékszik a valós helyzetre, hogy először

[194] **Kő András** i.m. 182.
[195] Uo. 200.
[196] **Rémiás Pál** tv 1957.11.13. BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere VI. k. 1104.
[197] Tv. 1957.11.29. ÁBTL V-143682/3 Szabó Pál és társai ügye 3. 249. **Szekeres Géza** tizedes úgy emlékszik, látta a Jéggyár előtt kilőtt, égő harckocsit. Ezt csak oldalról vagy hátulról találhatták el, de semmiképpen sem az ő sebesülése előtt.
[198] A szomszédos honi lgv. löveg rajpk. **Varga Miklós** tiz. vallomását így rögzíti egy jelentés: *„A tüzelést később azzal indokolták, hogy állítólag a megsebesült tiz-t az úton elhaladó oszlopból lőtték meg."* 1959. december 31. ÁBTL V-146378/2 Varga Miklós és társai 2. k. 245.
[199] 1957. november 13. BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere IV. k. 1103.
[200] 1957. november 29. ÁBTL V -143682/3 162. **Mike Ferenc** honvéd tv. Ő ezúttal sem tekinthető hitelesnek azt állítva, hogy a 3. lövegraj több katonája géppisztolyából nyitott tüzet a teherautókra, amit onnan viszonoztak. Ugyanis a 3. lövegraj katonái nem az út mentén, hanem szolgálati helyükön, a lövegük mögött tartózkodtak ágyútűzre készen. **Rémiás Pál** hadnagy valótlannak minősítette Mike honvéd állítását.

tizedes lövege,[178] szintúgy Dani hadnagy is. A harcokról két részletet közöl: az első oszlopra nem lőttek, a másodikra igen. Ő a löveg másik katonájával, Hetyei honvéddal a burgonya prizmák mögé menekült, a további eseményekről semmit nem tud.[179]

Az 1. szovjet menetoszlopra mért tűzcsapás kezdetén a közepes légvédelmi lövegeknél Dani hadnagyot senki, a másodiknál 11 fő látta. Az első tűzcsapásra Dani hadnagytól senki nem kapott parancsot, miközben a másodikra hat fő hallotta, hogy tüzet vezényel.

A honi légvédelmi tüzérek és különösen Dani Ernő hadnagy nem működtek közre a jutadombi harc döntő, első mozzanatában. Abban csakis az esztergomi és kiskunmajsai alakulatok, valamint a nemzetőrök csaptak össze a szovjet -volt ÁVH-s menetoszloppal. A honi légvédelmi tüzérek tanúvallomásai egyértelműen és részletesen ismertetik a második szovjet oszlopra (a fenti fegyvertársakkal közösen) mért csapást is.

VI.3 Ki lőtt először?

A kérdést a nyomozati eljárás illetve a Mecséri-per keretében vetették fel: a harc megkezdésével gyanúsított, de ezt tagadó esztergomi katonák lőttek először, vagy a volt ÁVH-sok, akik tanúként ennek ellenkezőjét vallották?[180] A hadbíróság a volt ÁVH-sok javára, az esztergomi katonák terhére döntött. Ezt a jogi álláspontot indokolt összehasonlítani a hadtörténeti elemzés eredményével. Ehhez szükséges a terepviszonyok, a távolság-idő-tűzgyorsaság összefüggések számba vétele, a perben vagy azon kívül felvett tanúvallomások, visszaemlékezések forráskritikai értékelése.

A hadbíróság szakértői által a helyszínről készített vázlatrajzot (3. kép) az előző fejezetben már értékeltük. Láttuk, hogy Pest felé nézve a Soroksári út Pest felé lejtő papírgyári szakasza lőárnyékban feküdt, közvetlen célzásra pedig csak a Papírgyár elhagyása után volt lehetőség, főként a honi légvédelmi lövegek részéről. Ezek azonban, amint fentebb láttuk, az első menetoszlop beérkezésekor még nem álltak harcra készen. Rémiás hadnagy két lövegéből csak a jobboldali 3. löveg fordulhatott Pest felé is. A baloldali 4. löveg csak Soroksár felé tüzelhetett, hogy ne veszélyeztesse a jobboldali löveget.[181] Miután Szabó őrnagy a védekezést Soroksár felől érkező támadásra alapozta, Kicska főhadnagy könnyűsei a Soroksári út fölötti hídon (8. kép) és annak közvetlen közelében oldalazhatták az ellenséget, de csak ennyi tűzvédelmet nyújthattak a közepes lövegeknek. Az esztergomiak golyószórósai és lövészként bevetett katonái a könnyűsök előtt készültek a harcra, tőlük oda sem lehetett látni a

[178] I. üteg 8. löveg.
[179] Tv 1960. Uo. 269.
[180] **Eörsi László szerk.:** Soroksár, 1956 63. – Szerinte sokkal valószínűbb, hogy a jutadombiak kezdeményezték az összecsapást. Ezt megismétli **u.ő** Pesterzsébet 77.
[181] A jobbodali, 3. sz. lg. ideiglenes rajparancsnoka **Szekeres Géza** tizedes, a baloldali, 4. sz. lg. rajparancsnoka **Papp György** szakaszvezető volt.

közepes lövegekhez.[182] A kiskunmajsai lövészek és géppuskásaik arccal Soroksár, háttal az esztergomiak felé helyezkedtek el.[183] Ha a 3. közepes löveg tűzharcba kerül a Papírgyárnál előbukkanó menetoszloppal, sem tüzérségi, sem gyalogsági támogatásra nem számíthatott, legfeljebb a jutadombi nemzetőrök részéről. Ezért az első menetoszlop érkezésekor a honi lövegek nélkül még nem jött el a harc ideje. Kizárható, hogy Rémiás hadnagy saját döntése alapján lövetett a Pest felől érkezőkre. Be kellett várnia, amíg az oszlop beér tüzelési szektorába, hogy mindkét lövegének tűzerejét kihasználhassa.

Következőleg a menetoszlop közepén érkező volt ÁVH-sokat szállító teherautóknak el kellett haladniuk a közepes lövegek előtt úgy, hogy azokból még nem nyitottak tüzet. De így emlékeznek-e a volt államvédelmisták?

Közülük 23 szemtanú 27 tanúvallomása áll rendelkezésre. 21 szemtanú írja le azt, hogy ők csak viszonozták a rájuk zúdított tüzet, 2 fő ír csak annyit, hogy lövöldözést hallott a tűzharc kitörése előtt. Szintén 21 fő emlékszik úgy, hogy a légvédelmi lövegek és a nemzetőrök együttes tűzcsapását Soroksárott, a vasúti hídról leérkezve szenvedték el.[184] Ahhoz mérten, hogy milyen határozottan állítják a megkérdezettek, hogy a Jutadombhoz érve, vagy azelőtt elhaladva támadták meg őket, szembetűnően tájékozatlanok a helyszínt illetően. Dacára annak, hogy a 23 szemtanú közül ketten pesterzsébetiek voltak, a Pesterzsébet nevet, illetve a Soroksári útnak a Jutadomb végéig terjedő akkori hivatalos nevét: Dózsa György út, egyikük sem említi. A harc középpontja a soroksári Marx Károly út eleje volt. De még ezt az utcanevet is mindössze hárman használják, habár mindhárman Budapestről kifelé, a Marx Károly úton vélnek eljutni a Jutadombhoz, egyikük a valóban jutadombi Jéggyárhoz. Egyetlen szemtanú sem állítja, hogy a Papírgyártól a Jéggyárig terjedő, tehát a Jutadomb előtt elvezető útszakaszon teherautóját vagy a rajta utazókat a tőlük 10-30 méterre elhelyezkedő katonák fegyvereiből bármiféle találat érte volna. Azokról, akik úgy emlékeznek, hogy a Jutadomb előtt elhaladva bal felől kaptak tüzet, rendre kiderül, hogy viszszavetítik a Marx Károly úti összecsapást, Kicska főhadnagy könnyűseinek tűzcsapását. Vannak, akik hivatkoznak a jobboldali házakból egyidejűleg kapott tűzre, habár azt az oldalt csak a Marx Károly úton szegélyezik házak. Megint mások állítása szerint a Jutadombot elérve ágyúzták az él harckocsit, vagy a menetoszlop elejét és a szemtanúk teherautóját, habár a Papírgyár tökéletesen lezárta a Pest felé balra kanyarodó és lejtő út baloldalát. Ide a Jutadombról belátni sem, belőni sem lehet (6.kép). Valótlan állítás az, amelyik szerint a Marx Károly úton a Jutadombhoz érkező egységre nyitott tűz-ágyútűz, valamint a házak között (a szemtanú nem mondja, de a

[182] **Puchert János** visszaemlékezése, idézi **Marossy Endre** Jutadombi történetek 183. Vö.: a helyszíni felvétellel, közli **Eörsi László szerk.**: Soroksár 1956 78.old. 1. kép.

[183] **Kurai Károly** hdgy. vázlatát közli **u.ő** Uo. 105. 1. sz. rajz.

[184] 8 fő tanúskodott a Mecséri-perben, 7 fő a Vass Kálmán, Baka Lajos, Mecséri és társai nyomozati eljárásban, 1 fő emlékiratot írt, 8 fő név nélküli nyilatkozata ismert, egyikőjük a korábbi álláspontját ismételte meg: **Kő András** i.m. 182-189.

VII. KOCSIS SÁNDOR PERE

Kocsis Sándor* rendőr tizedes a soroksári nemzetőrséghez csatlakozott. Állítása szerint november 4-én a jutadombi harcokban agyonlőtt egy súlyosan sebesült szovjet katonát.[212] Holttestét a Marx Károly u. 8. szám alatti ház kerítésénél látták.[213] Kocsis rendőr tizedest 1957. szeptember 7-én halálra ítélték, másnap kivégezték. A 301. parcellában nyugszik (12. kép). Ő a jutadombi harcokért kivégzett első, összességében nyolcadik áldozat. Életrajzát, perét megírta Eörsi László a dokumentumok alapján.[214] Mi indokolja, hogy mégis foglalkozunk Kocsis Sándor perével?

A korábbi kutatások nem tisztázták megnyugtatóan, hogy ezt a pert jogszerűen folytatták le, vagy nem? Más hatóságok felhasználták ennek a pernek jutadombi vonatkozású adatait, vagy sem? Játszottak-e szerepet ilyen adatok a Mecséri-pert előkészítő nyomozati eljárásokban, illetve magában a Mecséri-perben? Hol a helye Kocsis tizedesnek a jutadombi áldozatok között?

Kocsis Sándor bonyolult családi körülményei következtében 1956 októberében szolgálati helyén, a soroksári rendőrőrsön lakott. Ugyanitt rendezkedett be a XX. kerületi nemzetőrség soroksári osztaga, Oláh Ödön vezetésével. Csatlakoztak hozzájuk az őrs rendőrei is, közöttük Kocsis tizedes. Ez a csoport november 4-én rátámadt az első szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopra, miután arra tűzcsapást mértek a jutadombi légvédelmi lövegek. Kocsis Sándor maga dicsekedett azzal, hogy ekkor lőtte le a földön fekvő szovjet katonát. Nem csoda, hogy előzetes letartóztatását már 1957. február 2-án elrendelték, végrehajtották, és már aznap ki is hallgatták. Védő jelenlétét nem biztosították.

Tulajdonképpen szerencsés lehetett volna, hiszen perére a megtorlások kezdetén került sor, 1957. február 20-án. Csak pár nappal korábban kezdődött az első olyan per, amelynek vádlottjai között jutadombi harcokban is részt vevő pesterzsébeti nemzetőrök voltak, Bartók János és társai.[215] Ekkor, a XX. kerületi harcokról még kevés információval rendelkeztek a nyomozó hatóságok, továbbá a megtorlások alapelveit, az ügyészségek feladatait felsőbb szervek még nem szorították végletesen szigorú feltételek közé.

A per menete tisztázott, iratait a fentebb felvetett kérdések szempontjából vizsgáljuk meg.

[212] **Eörsi László** Pesterzsébet 81.

[213] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 86.

[214] **Eörsi László szerk.**: Soroksár, 1956.232-234,292-293.

[215] 1957. február 12. **Eörsi László** Pesterzsébet 200.

VII.1 Párhuzamok a Kocsis-per és a Mecséri-per között

Az elsőként kihallgatott tanú november 4-én az ágyúlövések után látott egy még élő és integető szovjet katonát, akit kb. 100 méterről agyonlőtt egy rendőr szakaszvezető.[216] A tanú szembesítése Kocsis Sándor rendőr tizedessel nem vezetett eredményre, mert tanú nem ismerte fel Kocsis Sándort, akit más sem azonosított. Mégis előzetes letartóztatásba helyezték február 2-án, habár a hatályos jogszabályok szerint a személyes szabadságtól való megfosztás általában jogerős bírói ítélet alapján volt lehetséges, a büntető perrendtartás csak kivételes intézkedésként engedte meg, ennek feltételei pedig nem álltak fenn. Kocsis rendőr tizedes november 4. óta tovább szolgált, a cselekményét nem titkolta, tehát szökésétől és elrejtőzésétől tartani nem kellett, magatartása nem veszélyeztette a bűncselekmény felderítését, a bűnismétlés kizárható volt.[217] Első kihallgatásán Kocsis elmondta, hogy őt a Török utcai hídhoz osztották be. Elismerte: *„feljebb mentünk egy másik tehergépkocsihoz, ami ugyancsak ki volt lőve és a kocsi mellett egy orosz katona feküdt. Oda érve csizmámmal megfordítottam a katonát, aki élt, majd géppisztolyommal agyonlőttem. A lövéstől a katona azonnal meghalt."* [218]

Február 7-én hallgatták ki Gál Vilmos rendőr tizedest, Kocsis Sándor bajtársát, akire utóbb a per koronatanújaként hivatkoztak. Gál még a per alatt és után is szolgált. Most azt vallotta, hogy november 4-én rendőr-nemzetőr társaival együtt vezényelték ki a Jutadombhoz. A nádasban kialakult lövöldözés után elhagyta a helyszínt, puskáját eldobta, lakására távozott. Ezért a további eseményekről tudomása nincs. Ez azt jelenti, hogy a vád tárgyát képező eseményt nem látta. Mégis terhelő vallomást tett Kocsis tizedesre két vonatkozásban. Először, amikor ő maga lelépni készült, a Török utcai hídnál találkozott Kocsis Sándor rendőr tizedessel, magával hívta, hogy tűnjenek el. Kocsis állítólag azt válaszolta, *„hogy ő nem jön, és hogy én se menjek, hanem maradjak vele és harcoljak."* Másodszor, 1957. január elején hallomásból értesült arról, hogy egy rendőr tizedes agyonlőtt egy sebesült orosz katonát, megkérdezte erről Kocsist, aki *„szemlehúnyva beismerte, hogy ő volt az és ennélfogva neki most már vége lesz. Ezen beszélgetés után rövidesen Kocsis r. tiz-el szemben meg is indult az eljárás."* [219] A hadbíróságnak a vallomás hitelességét fokozottan mérlegelnie kellett volna, hiszen a tanú maga is hasonló cselekményt követett el. Gál Vilmos rendőr

[216] **Kondri Péter** tk. jkv. 1957. január 22. 2-a HL BKB 086/1957 Kocsis Sándor ügyiratai
[217] Az előzetes letartóztatás jogszabályi háttere **Kahler Frigyes** Joghalál 163.
[218] **Kondri Péter** i.h. egészen másként emlékezett, a két elmondás közül legfeljebb az egyik lehetett valós, nyilvánvalóan Kocsisé. Ebben az esetben az előzetes letartóztatás feltételei többszörösen sérültek.
[219] **Gál Vilmos** tk. jkv. 1957. február 7. 2-b. HL BKB 086/1957

a közepesek nyitottak tüzet – de egy oszlopról beszél kettő helyett, minden eseményt ide sorol.

Csakúgy, mint a volt ÁVH-s, az esztergomi tanúk sem tudják kiválasztani az utólagos információkból a valós idejű emlékeket. Ilyen valós körülmények: a nemzetőrök csakis a kilőtt járművekről menekülő vagy gyalogos harcot kezdő ellenségre lőhettek és lőttek,[201] a könnyűsök csak a közepes lövegek után nyithattak tüzet, őket megelőzően nem, a honi légvédelmi lövegek nem vettek részt a vegyes menetoszlop elleni harcban. Ezért a jelenleg ismert tanúvallomások, visszaemlékezések csaknem kivétel nélkül alkalmatlanok a harc első szakaszának a rekonstruálására.

Arra a kérdésre, hogy ki lőtt előbb, kulcsfontosságú egy honi légvédelmi tüzér, a Mecséri-perben nem érintett Csánki Ernő honvéd későbbi vallomása. Lövege közelebb állt a Papírgyárhoz, mint Rémiás hadnagyé:

„Mikor ez a tehergépkocsi a lövegünkkel egy magasságban ment az úton, a rajta lévő civil személyek géppisztollyal tüzeltek a domb felé. Mi lövegkezelők le is hasaltunk a földre, hogy nehogy eltaláljanak a lövedékek." [202]

Összegezve: egyfelől a volt ÁVH-sok tanúvallomásai nem bizonyítják kétséget kizáróan, hogy a jutadombi páncélelhárító körletből a Papírgyár és a közúti híd között rájuk lőttek volna, másfelől az esztergomiak részéről van olyan tanúvallomás, ami szerint itt teherautókról lőttek először, és kétséget kizáróan ennek súlyos sebesültje Szekeres Géza tizedes. A hadtörténeti elemzés eredménye nem támasztja alá a hadbíróság jogi álláspontját.

A kibontakozó tűzharcban a közepes lövegekre visszavezethetően egyetlen találat rögzíthető, egy személyautón.[203] Az utóbb kilőtt teherautó balról elölről, tehát könnyűs lövegtől kapott tüzérségi találatot, amit mindkét sofőr túlélt (8. kép). Közepes lövegből elért talált esetén erre semmi esélyük nem lett volna. Azt, hogy mekkora pusztítást tud végezni egy támadásra felkészült, tűzparancsot kapott közepes légvédelmi löveg, fényképek tanúsítják.[204]

A harcok során elfogott két volt ÁVH-s kivégzésével vádolt három esztergomi katona sorsával a X. fejezet foglalkozik.

VI.4 Utolsó erőfeszítések a Határ útnál

Egy megsemmisítő szovjet ellencsapás lehetőségét elkerülte Kliebert százados. De a harc folytatására vonatkozó első parancshoz még mindig tartva magát, a Határ

[201] **Gyergyói Ferenc** tv. 1959. április 6. ÁBTL V-145625/1 Vizsgálati dosszié Baka Lajos és társai ügyében 1. k. 28.
[202] Tv 1960. április 26-án. ÁBTL V-143682/3 Szabó Pál és társai ügye 3. k. 90-91.
[203] A helyszínen készült fényképet közli **Eörsi László szerk.:** Soroksár, 1956 70.old. 1. kép.
[204] **Eörsi László** Pesterzsébet 107. old. képei. Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 92.

úti salakdombnál újra felvette a harcot[205] (10. kép). Szétbontakozó lövegei közül csupán Dobrosi Lajos tizedes könnyűs raja állt harcra készen, amikor a Gubacsi híd felől érkezett egy szovjet harckocsi és egy mentőautó. Hamar bebizonyosodott, hogy a könnyű légvédelmi löveg nem sokat árt a harckocsinak: eltalálta az üzemanyagtartálynál, a találat után láng csapott fel, de a harckocsi mégis el tudott menekülni. Kilőttek egy motoros járőrt is, legalább egy szovjet katona elesett. A honvédek a harci technikát a Finommechanikai Gyár udvarába helyezték el, az éjszakát az akkori Kossuth Lajos Gimnáziumban töltötték. November 5-én a kőbányai szabadságharcosok erőteljes nyomására a rákosi gyakorlótéren tűzkész állapotba helyezték a közepes lövegeket, de tűzparancs nem lett kiadva.[206] Ugyanitt nem nyitottak tüzet a könnyűsök sem.[207] A gépkocsikkal beálltak a Finommechanikai Gyárba. A lövegeket és lőszert az előtte elterülő térségen hagyták (11. kép). November 6-án szovjet csapatok érkeztek, kiszerelték a lövegek zárjait és magukkal vitték, úgyszintén a lőszert is. A vádirat ezen a helyszínen sem 5-én, sem 6-án nem említ harccselekményt.[208]

Szabó őrnagy nem csatlakozott két részre tagolt osztályának egyik feléhez sem, elmenekült a harcálláspontjához érkező szovjet csapatok elől. November 4-én vasutas ruhát öltve jutott el Esztergomba.[209] Erről Kliebert százados nem tudhatott, hiszen sem az osztály, sem a hadosztályparancsnokságával nem volt semmiféle összeköttetése. A nyomasztó túlerővel szemben nem a harcot, nem a hadifogságot választotta és nem csatlakozott a hazájára támadó intervenciós csapatokhoz. November 6-án délelőtt Kliebert százados közölte katonáival, mindenki menjen, ki hova akar, de meghagyta nekik a lehetőséget a harc folytatására is. Teljes felszerelésüket hátrahagyták. Szerencsésen visszaérkeztek Esztergomba[210] vagy haza, a családjukhoz.

A tüzérosztály elveszítette minden harci technikáját: 8 könnyű, 4 közepes légvédelmi löveget a célzáshoz szükséges eszközökkel, teherautókat, vontatókat és minden egyéb járművet, valamint a teljes egyéni fegyverzetet.[211]

[205] Részletesen: **Eörsi László** Pesterzsébet 85-86.
[206] Tk.jkv. **Rémiás Pál** ügyészi kihallgatásáról 1958.április 1. BKB 031.036. 3121.4.p.
[207] Összefoglaló jkv. **Kicska János** ügyében 1958. február 25. MjKat.1.1815.old.
[208] **Eörsi László** Kőbánya 36-38. adatai szerint 5-én egy-egy esztergomi közepes és könnyűs löveg néhány lövést adott le, találatot nem értek el..
[209] ÁBTL V-143682/6 Szabó Pál és társai 6.k. 33. **Soós Zoltán** fhdgy tk.1958.01.10.
[210] HL Bp.KB.0031/1958. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1093. **Rémiás Pál** 1. kihallgatása 1957. október 18.
[211] HL 51. légvédelmi tüzérosztály (Esztergom) 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység, 472. fólió. Hivatkozik rá **Puchert János** Egy túlélő 21-22.

tizedes november 6-án belelőtt egy súlyosan sebesült szovjet sofőrbe, aki ebbe belehalt. 1960-ban a Baka Lajos és társai elleni perben halálra ítélték, másodfokon ezt 15 évi börtönre mérsékelték. 10 év letöltése után szabadult.[220]

Február 14-én kihallgattak egy eddig még nem ismert tanút. Előadta, hogy *„a Török úti vasúti hídnál... szembejött velünk egy rendőregyenruhás személy...azt mondotta....hogy 'az orosz katona megjátszotta magát, egész gödröt ásott magának a járdán, amiért megfordítottam és akkor érthetetlen szavakat hallatott, amiért a fejébe eresztettem a golyót.'...A nekem bemutatott 3 rendőr közül...nem ismertem fel..."* [221]

Aligha véletlen, hogy Kocsis Sándor ugyanezen a napon megváltoztatta vallomását, bevette a Török utcai hidat, valamint az eddigi vallomásától eltérően most már az előbbi tanú által vallottakhoz részben hasonlóan adta elő a szovjet katona lelövését: *„amikor mentem a Török úti híd felé, akkor láttam, hogy egy orosz katona fekszik a Marx Károly u. 8. sz. ház előtt...megfordítottam, az rám öltötte a nyelvét és ezért kb. 1 ½-3 méterről egy lövést adtam rá, akit fejbe találtan."* [222]

A bizonyítási eljárás során nem bizonyosodott be minden kétséget kizáróan, hogy november 4-én a Soroksári úton valóban életét veszítette egy előzőleg megsebesült szovjet katona. Ilyen szovjet adat, feljegyzés azóta sem ismeretes, a szovjet hatóságok nem tettek feljelentést, nem került elő szakértői jelentés a holttestről, nem került elő a gyilkos fegyver. A tanúk vagy nem látták a gyilkosságot, vagy ha látták is, nem ismerték fel az elkövetőben Kocsis tizedest, amint ezt a vádirat tervezet rögzíti.

Ezen a napon mégis meghozták határozatot a nyomozás befejezéséről, elkészítették a vádirat tervezetét. A rendőrnyomozó főhadnagy a vádemelést a Ktbtk. 111. §-ára alapozta, a BHÖ-re nem hivatkozott. Utalt rá, hogy a harcok ügyében a XX. kerületi kapitányság szélesebb körben vizsgálatot folytat.[223] A Kocsis Sándor ügyben keletkezett iratokat a vádirat tervezetével együtt megküldték a katonai ügyésznek.[224] Zámbó Gyula őrnagy, a helyőrség katonai ügyésze február 18-án gyorsított eljárásban[225] állította bíróság elé Kocsis Sándort, akit időközben a rendőrség elbocsátott. Az ügyész a Helyőrségi Katonai Bírósághoz intézett tájékoztatásában módosított a jogi háttéren, és a BHÖ 351. pontjában foglalt és az 1957. évi 4. sz. Tvr-ben meghatározott szándékos emberöléssel egészítette ki a vádirat tervezetet. A BHÖ szerint ez tíz évtől tizenöt évig terjedhető börtönnel büntetendő.[226] Ugyanezen a napon kelt Kocsis

[220] Életrajzi és per adatait közli **Eörsi László szerk.:** Soroksár 221-222,290.
[221] **Bolla Károlyné** tk. jkv. 1957. február 14. 2-d HL BKB 086/1957
[222] **Eörsi László szerk.:** Soroksár i.h. Adatait alátámasztják egyéb tanúvallomások. vö. 2. lj.
[223] 19-19.a HL BKB 086 1957 – A vádirat tervezet kelte február 13. nyilvánvalóan elírás 14. helyett, hiszen a tervezet ismerteti **Bolla Károlyné** február 14-én felvett tanúvallomását is.
[224] 168/1957. feljegyzés. HL BKB 086/1957
[225] A gyorsított eljárásban elbírált bűntettek büntetése halál volt, ehelyett a bíróság kiszabhatott életfogytiglani vagy öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztést is. A rendelet kihirdetését követően a Legfelsőbb Bíróság tíz bírója lemondott állásáról, mert nem kívánt ítélkezni gyorsított bűnvádi eljárásban. **Zinner Tibor** i.m. Igazságszolgáltatás 69.
[226] BHÖ (A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása) 178.

ügyvédjének meghatalmazása. A katonai bíróság február 19-én érkeztette az iratot. Tóth Istvánné százados, katonai ügyész már ezen a napon kihallgatta Kocsis Sándort. Védő nem volt jelen a kihallgatáson. A négy elemit végzett egykori gazdasági cseléd, majd betanított munkás, volt rendőr tizedes, a jegyzőkönyv szerint segédmunkás továbbra is magára hagyatva próbált védekezni a jogszabályokban járatos százados, katonai ügyész ellen. (Ezeket a részletek fontosak a jutadombiak ellen lefolytatott, a következő fejezetekben tárgyalandó nyomozati és peres eljárások értelmezéséhez is, ahol a védő jelenlétének jogszabályi hátterét is bemutatjuk.)

Kocsis Sándor lényegében megismételte 14-i vallomását a szovjet sebesült lelövéséről. Önmaga érdemi védelmét meg sem kísérelte. A katonai ügyész nem tett fel kérdést.[227] A per előtti eljárás lezárult. A védő által még mindig nem látott anyag az eljáró bíróság elé került.

A gyorsított büntetőeljárás nyilvános tárgyaláson folytatódott 1957. február 20-án. A Kocsis-perben első fokon eljáró hadbíróság alacsony rendfokozatú tisztekből állt. Tóth Istvánné ügyész százados képviselte a vádat, a tanács elnöke Pinczés István hadbíró főhadnagy volt. Az ügyész megismételte a február 18-i iratban foglalt vádat, bizonyítékként megjelölte a vádlott beismerő vallomását és a tanúvallomásokat, a tanúkat a tárgyalásra beidézték. Kocsis Sándor visszafogottabban, de fenntartotta utolsó vallomását. A per tárgyát képező jelenettel kapcsolatban sem a vádlott, sem a védő, sem az ügyész, sem a bíróság nem észrevételezte, hogy a vád elsőként meghallgatott tanúja, Balázs István – hasonlóan a nyomozati eljárásban tett vallomásához – ezúttal sem tudta megmondani, ki lőtte agyon a sebesült szovjet katonát, legfőképpen nem állította, hogy a vádlott követte volna el. [228]

A vád soronkövetkező tanúja is első vallomásához hasonlóan nyilatkozott, azonban az ügyész bizonyára észbe kapott, és közbekérdezett. De a tanú megismételte: *„nem tudom már felismerni a vádlottban azt a rendőrt, aki azokat mondotta nekem nov. 4.-én...személyesen nem ismerem Kocsis Sándor rendőrt."* [229]

A vád következő, a nyomozati eljárás alapján perdöntő tanúja Gál Vilmos volt. Fenntartotta nyomozati vallomását, nem látta a szovjet sebesült kivégzését, a nádasnál történt lövöldözés után lelépett, hívta magával haza Kocsist is, aki azonban maradt tovább harcolni. Az időpontot ezúttal nem jelölte meg, de megismételte, hallomásból értesült arról, hogy *„a rendőrőrs tagjai közül egy r. tizedes megölt egy megsebesült szovjet katonát".* Ő Kocsisra gondolt, később meg is kérdezte őt, nem ő lőtte-e le a szovjet sebesültet, de Kocsis *„nem felelt határozottan, csak ötölt-hatolt".* Gál Vilmos tehát korábbi vallomásának a vád szempontjából legfontosabb részletét vonta vissza és módosította Kocsis javára.[230]

[227] **Kocsis Sándor** tk. jkv. 1957. február 18. 2. HL BKB 086/1957
[228] **Balázs István** tv. Elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. jkv. 3. HL BKB 086/1957
[229] **Bolla Károlyné** tv. Uo..
[230] **Gál Vilmos** tv. Uo.

Most végre megszólalt a védő is, utána pedig a vádlott. Kocsis Sándor ellentmondott a tanú állításának, hogy őt hazahívta volna. A hadbíróság a vádlott észrevétele után nem fogadhatta volna el bizonyítékként a bíróság előtt módosított nyomozati tanúvallomást.

A vád utolsó tanúja Kocsis Sándor korábbi közvetlen parancsnoka volt. Ő elmondta, hogy november 4-én Pesten tartózkodott tiszti továbbképzésen, a vád tárgyát képező esetről csak hallomásból értesült.

Ezt követően a hadbíróság befejezettnek nyilvánította a bizonyítási eljárást és felhívta az ügyészt és a védőt perbeszédeik megtartására.

A hadbíróság rendelkezésére kizárólag a vádlott beismerő vallomása szolgált, de a vallomás valódiságát nem vizsgálta, az indítékokat nem kereste. Ha más jutadombi perekben csupán a vádlottak beismerő vallomására alapozták volna az ítéletet, akkor Kocsis Sándoréhoz hasonló vádat kellett volna emelni és ítélkezni például Németh Gyula[231] illetve Kertész Ferenc[232] ellen. Mindkét per jogerős ítéletének az indokolása tanulságos mind a Kocsis Sándor-, mind a Mecséri-per vonatkozásában.

Visszatérve a Kocsis-perre, Tóth Istvánné százados, katonai ügyész perbeszéde: *„a vádlott beismerő vallomása és a tanúk vallomása alapján megnyugtatóan bizonyítva lett az, hogy a vádlott 1956. november 4-én egy sebesült szovjet katonát megölt... Gaál* (sic! – M.E.) *r. tiz. felszólítására sem volt hajlandó a fegyvert letenni, sőt hívta Gaált is a harc folytatására. E tanú vallomása elfogadható a vádlott tagadásával szemben. Cselekményével vádlott a szándékos emberölés bűntettét követte el. Feslett erkölcsi élete ill. magatartása kapcsolatban áll tettével. Tekintettel súlyos bűncselekményére a törvény teljes szigorát kérem alkalmazni."* [233]

[231] **Németh Gyula** többször is állította, hogy agyonlőtt menekülő szovjet katonát: tk. jkv. 1957. július 9. 66., augusztus 17. 71. FL 1958. év. 8039 I. 429. doboz. E vallomásait visszavonta. *„Azért hazudtam, mert meg akartam halni – mivel a feleségemmel rossz viszonyban vagyok."* Tk. jkv. 1957. szeptember 16. Uo. 85. Az ítélet indokolása nem rója fel Némethnek a gyilkosságot. Figyelemre méltó, amit az indokolás az életfogytiglani börtönbüntetésre ítélt Deutsch Istvánra vonatkozóan megállapít: *„Hogy a vádlott a fenti harcok során fegyverét használta volna, bizonyítást nem nyert."* Uo. 1855.
[232] **Kertész Ferenc** maga dicsekedett azzal, hogy a két elfogott, utóbb kivégzett volt ÁVH-s egyikét ő hallgatta ki, továbbá egyike volt azoknak, akik sortűzzel kivégezték őket. A történetet éppen a nyomozó tiszt nem hitte el, maga derítette ki, hogy a fiatalember csupán dicsekedett. A bíróság ezt méltányolta, rövid börtönbüntetést szabott ki. A történet Kertész nevének említése nélkül: **Marossy Endre** 50 év – 50 kép 47-48. Az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezte a Budapesti Fővárosi Bíróság (FB), mert az *„nem vette tekintetbe a nemzetőri szolgálatot, és azt, hogy ez ebben az esetben ellenforradalmi cselekedetben vett részt, tehát a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló tevékenységet folytatott."* Az FB megváltoztatta a jogi minősítést, megállapította a BHÖ-be felvett cselekmény elkövetését, de nem változtatott a börtönbüntetés mértékén. FB 1959. május 25-én hozott ítélete, B. XXXIII. 6029/1958 FL 10-51973/57 Kertész Ferenc és társa ügye.
[233] Elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. 4. HL BKB 086/1957. A per irataiban Gaál vezetéknév szerepel, de a nyomozati eljárásban feltüntetett Gál lehet a helyes változat, a tanú is így írta alá a jkv-t. – **Eörsi László szerk.**: Soroksár 233. szerint az ügyész halálos ítélet kiszabását kérte volna,

Az ügyész perbeszédének egyetlen lényeges állítása sem igaz. A tanúk vallomása nem bizonyította, hogy a vádlott követte el a cselekményt. Gál Vilmos vallomásának közbeiktatása az ügyész csúsztatása, ugyanis az ügyész által hivatkozott vallomásnak a vádlott ellentmondott, további bizonyítás nélkül nem volt kellő indok a vádlott tagadásának elutasítására. A tanú a legfontosabb részletben változtatta meg nyomozati tanúvallomását, ezt az ügyésznek értékelnie kellett volna. Nem esett szó arról, hogy a november 5-én újjászerveződő soroksári nemzetőr csoportban egyetlen rendőr maradt, nem más, mint Gál Vilmos.[234] Adós maradt az ügyész annak bizonyításával is, hogy a vádlott magánélete kapcsolatban áll tettével. A büntetés mértékével kapcsolatos ügyészi nyilatkozat mellőzi a pontos jogszabályi hivatkozást. Nem csoda, hiszen az ügyész a vádemelést olyan jogszabályra alapozta, ami legfeljebb 15 év letöltendő börtönbüntetést enged meg, *„a törvény teljes szigora"* ellenben a halálos ítéletre történő, általánosan használt utalás. Erre lentebb visszatérünk.

A büntető perrendtartás szerint a vádlott és a vádló *„a tárgyalás szakában azonos jogállással bírnak és a bíróság, mint a tárgyalás aktív vezetője, a felek vitája és mindkét fél meghallgatása után hozza meg döntését."*[235] A védő 12 sorban rögzített perbeszéde nem tekinthető a büntetőperekben szükséges kontradiktórikus, nyílt vitát megvalósító tárgyalás megvalósulásának. Kénytelen volt megmaradni azok között a keretek között, amiket a vádlott maga alakított ki a védő jelenléte nélkül. Most a védő maga is osztotta az ügyész perbeszédének lényegét, hogy a vádlott beismerte bűncselekményét. Nem észrevételezte az ügyész konkrét, iratellenes megállapítását, tehát a kontradikció, az ellentmondás nem valósult meg. Nem tért ki a vád tanúinak vallomásaira, a bizonyítási eljárás eredménytelenségére, sőt maga is a beismerés mint egyedüli bizonyíték elvét követte. Nevelő jellegű büntetést kért, és azt, hogy ne alkalmazza a bíróság a törvény teljes szigorát. Az „azonos jogállással bíró" vádlott nem élt az utolsó szó jogával, utóbb az ítéletet tudomásul vette.[236]

Rövid tanácskozás után a bíróság ítéletet hirdetett.[237] Egy ítélet indokolásának kiinduló pontja a tényállás pontos ismertetése. *„Gál Imre r. tiz. tanú felszólította őt* (a vádlottat – M.E.) *hogy vele együtt távozzanak el, már a harc megkezdése előtt. Azonban vádlott ekkor kijelentette, hogy a harcokban részt akar venni. A tárgyaláson több tanú is bizonyította, hogy látták, amint a vádlott a géppisztolyával a szovjet harcost agyonlőtte."*[238]

de a perbeszéd nem ezt tartalmazza. Az érvelés az ítélet indokolásában olvasható, azt tehát a bíróság fogalmazta meg.

[234] **Eörsi László szerk.**: Soroksár 87.

[235] A jogszabályt idézi és elemzi **Kahler Frigyes** Joghalál 160.

[236] Elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. jkv. 4-5. HL BKB 086/1957

[237] Ítélet, elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. 28. HL BKB 086/1957

[238] Ítélet és indokolás, elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. 2. HL BKB 086/1957 További idézetek ugyaninnen származnak.

Az indokolás e részlete feltűnően és méltatlanul pontatlan. Gál nem Imre, hanem Vilmos. Még az ügyész perbeszéde is rögzíti, hogy a tanút a vádlott a harc folytatására biztatta, a tanú tehát nem a harc megkezdése előtt szólította fel távozásra a vádlottat. Egyetlen tanú sem bizonyította, hogy látta Kocsis tizedest, amint agyonlőtte a sebesült szovjet harcost.

Túlmenően az ügyész kötelezettségén a bizonyítási terhet illetően, az utóbbi mondatot komolyan kellett volna vennie, ha nem neki, akkor a védőnek, illetve mindkettőjük hallgatása esetén a hadbíróságnak. A pesterzsébeti SZTK rendelőintéztében ugyanis november 4-én beszállítottak egy élő, súlyosan sebesült szovjet katonát. Agysérülésébe a kórházban halt bele. Mindezt Schmidt József rny. főhadnagy jelentése tartalmazza.[239] Schmidt főhadnagy jelentését a Bp. Rendőrkapitányság XX. ker. Politikai Alosztályának címezte. Kocsis tizedest a XX. kerületi Rendőrkapitányság hallgatta ki. Biztos, hogy ez a rendőrkapitányság kereste meg a rendelőintézetet, minden bizonnyal a jutadombi, valószínűleg a nyomozás alatt álló Kocsis ügyben. Törvényes keretek között a rendőrségnek jeleznie kellett volna az ügyészség, illetve hadbíróság felé, hogy a bizonyítás folyamatban van, a hadbíróságnak pedig csakis a bizonyítás eredményének ismeretében kellett volna ítéletet hoznia. Schmidt főhadnagy jelentése 1957. augusztus 23-án kelt.[240] Kocsis Sándor tizedes ekkor még élt.

A Pesterzsébeten bizonyosan vagy nagyon valószínűen november 4-én elesett, ismert szovjet harcosok[241] között egyetlen egy van, aki beillik a Kocsis-perbe: Fljantyikov V.P. harcos, sofőr. A rendelőintézet egyedül őt nevezte meg, mint a november 4-én beszállított, ebben a kórházban elhalt szovjet katonát. A vele együtt beszállítottak közül több is a jutadombi harcokban sebesült meg. A Kerepesi temetőben nyugszik, több más, a jutadombi harcok további napjain elesett bajtársaival együtt (14. kép).

A szovjet szervek nem jelöltek meg más, november 4-én fejlövés következtében meghalt katonát. Igaz, hogy csak 1959. július 30-án közölt adatokat az egyik alakulat 1956-os parancsnoka, Lobzov alezredes. Ő Pesterzsébet más utcáját jelölte meg a sebesülés helyszíneként, de jelentésének legtöbb adata, időpontja téves.[242] Fljantyikov alakulatának két másik, azonosítható tagja biztosan november 4-én a Soroksári úton esett el. Ez az utólag tisztázott adat nem állt a hadbíróság rendelkezésére, de a pesterzsébeti rendelőintézettől a pesterzsébeti rendőrség időben kérhetett volna adatokat, a közlést mindenképpen értelmezni kellett volna az eljárás során. A hadbíróság meggyőződhetett volna arról, hogy november 4-én a Soroksári úton egy szovjet harcos az agysérülést is, a kórházba szállítást is túlélte, tehát még a vádlott is tévedhetett

[239] **Marossy Endre:** Szovjet katonasírok 9.

[240] Vizsgálati dosszié Baka Lajos és társai ügyében 2. k. ÁBTL V-145625/2 85. - A feljegyzés fénymásolatát közli **Eörsi László** Pesterzsébet 109.

[241] Az elesett szovjet harcosok adattábláját közli **Marossy Endre:** Jutadombi történetek 2.sz. melléklet a) 208-209.

[242] **U.ő** Uo. 96.

beismerő vallomásában. Büntetőjogi értelemben nem bizonyították be, hogy csak és kizárólag a fejlövés okozta a katona későbbi halálát, még kevésbé azt, hogy ez az a lövés volt, amit Kocsis tizedes adott le.

Az a tény, hogy a szovjet hatóságok nem közölték más katonájuknak a Kocsis-perhez illeszthető halálát, azt is jelenti, hogy nem bizonyosodott be, egyáltalán szovjet katonát lőtt-e le Kocsis tizedes. Ez a menetoszlop a tököli szovjet laktanya udvaráról indult. Az oda menekült volt ÁVH-sok tömegéből engedtek fel négy-öt teherautóra embereket, akiket a Különleges Hadtest fegyverzett fel. Kérdéses, hogy a menetoszlophoz kizárólag magyar civil ruhákba öltözött volt államvédelmisták csatlakoztak-e, vagy volt közöttük olyan, aki fegyverén kívül pufajkát, kucsmát is kapott? Ha volt ilyen, akkor őt a tanúk vélhették szovjet katonának is.

A rendelkezésre álló adatok alapján bizonyítottság hiányában fel kellett volna menteni Kocsis Sándor rendőr tizedest. De ez az ítélet a kirívóan alacsony színvonalúak közé tartozik. Alapjában elfogadja a nem kellően indokolt vádirati minősítést, a nem teljes körű bizonyítást, a valóságnak nem megfelelően mérlegeli a bizonyítási eljárást, kételyt nem fogalmaz meg.[243] Ezek a hiányosságok elegendő indokot szolgáltattak volna akár az ítélet felülbírálatára, akár új eljárás elrendelésére. A hadbíróság annyiban adott helyt a védelem kérésének, hogy nem alkalmazta a törvény teljes szigorát, a vádlottat a legfeljebb kiszabható 15 év helyett 14 év börtönbüntetésre ítélte.

A 13:00 órakor kezdett tárgyalást az ítélethirdetés után 15:30 órakor zárta be a bíróság.

Mind az ügyész, mind a vádlott tudomásul vette a döntést, ami ritka szerencsés fordulat volt. Ha védője hagyja jogerőre emelni a döntést, Kocsis Sándor talán még ma is közöttünk élne. A megtorlások kezdeti szakaszának eddigi szerencséje most visszájára fordult, talán azért, mert a védők még nem rendelkeztek megfelelő tapasztalatokkal. Lehetséges, hogy Kocsis Sándor védője jó szándékkal fellebbezte meg a védence által elfogadott és fellebbezni nem kívánt ítéletet. Helytálló jogi érvekkel, de fölösleges kockázatot és felelősséget vállalva végső fokon tragikus következményekkel szorította háttérbe védence akaratát, és vette kezébe a kezdeményezést. A jegyzőkönyv alapján nem állapítható meg, hogy tanácskozott-e védencével, mindenesetre annak beleegyezése hiányában fellebbezett az ítélet enyhítéséért. Erre tulajdonképpen nem lett volna joga. A hadbíróság helyt adott a védő fellebbezésének. Lehetősége nyílt a főügyészségnek a beavatkozásra, és azzal élt is: megváltoztatta a jogi minősítést.[244]

A Legfelsőbb Bíróság szintén nyilvános, gyorsított eljárásában már 1957. március 18-án megtartotta a fellebbviteli tárgyalást. Simonffi Albert hadbíró alezredes, katonai főügyészhelyettes félelmetesen kezdett: *„Vádlottat nem azért ítélték el, mert ellenforradalmi akcióban részt vett, hanem azért mert a nemzetközi hadijogot is sértő súlyos cselekményt követett el, amikor egy súlyosan sebesült katonát meggyilkolt. Ezt a cselekményt kell megbüntetni."* [245] Ez az állítás valótlan, a *„nemzetközi hadijog"* nem szerepel az elsőfokú ítéletben vagy indokolásában, de még az ügyész perbeszédében sem. A minden korlátot ledönteni képes eljárás jellemzi majd a Mecséri-pert is.

Az LB ítélete elutasította a fellebbezést, de indokolása már csapdát állított, és magáévá tette a főügyészhelyettes álláspontját. *„Az elsőfokú bíróság által kiszabott büntetés nem hogy súlyosnak, hanem inkább enyhének mondható, mert az ilyen és ehhez hasonló bestiális cselekményekre a törvény teljes szigorát kell alkalmazni."* [246]

Mindazonáltal az elsőfokú ítéletet ugyanezen a napon jogerősnek és végrehajthatónak nyilvánították.

A halálos ítélethez vezető út utolsó állomásán, az újabb ügyvédi fellebbezést, majd a katonai főügyész helyettesének törvényességi óvását követő LB Elnökségi Külön Tanács zárt ülésén Simonffi Albert hadbíró alezredes fenntartotta korábbi véleményét, amit az elsőfokú ítélet átértelmezésével alapozott meg. Kérte a jogi minősítés megváltoztatását, a BHÖ 349. §-ának figyelembe vételét, ami az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölést tartalmazza, és arra halálbüntetés kiszabását rendeli. Indokolásában kiemelte, hogy a vádlott a nemzetközi jogot is megsértette. Erre irányuló elsőfokú eljárás nem volt, bizonyítás nem volt. A védő hiába terjesztette elő részletes jogi ellenvetéseit. A vádlott nem élt az utolsó szó jogával.

A Külön Tanács törvénysértőnek minősítette és hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság ítéletét és az azt helyben hagyó LB végzést. Kiszabta a védő által hiába kifogásolt kettős büntetést, egyfelől a gyilkosság, másfelől a BHÖ 1. 1. pont 2. bek. szerinti szervezkedést és összbüntetésül halálbüntetésre ítélte a Kocsis Sándor rendőr tizedest. Mind az elítélt, mind a védő kegyelmet kért.[247] A Külön Tanács nem ajánlotta kegyelemre az elítéltet, az ítéletet 1957. szeptember 4-én végrehajtották.

A végrehajtható büntetés elleni fellebbezés jogi érveit így törte meg az egyfokozatú, a fellebbezés lehetőségét kizáró, a kegyelmi eljárás felett is döntő Különtanács.[248] Elnöke az a dr. Ledényi Ferenc* hadbíró ezredes volt, aki egy év múlva mint az LB Katonai Kollégiuma Különtanácsának elnöke jogerős ítéletet hozott a Mecséri-perben is.

[243] Vö.: **Jobbágyi Gábor** összefoglaló értékelésével, i.m. 28-29.
[244] **Eörsi László szerk.**: Soroksár 233.

[245] LB tárgyalási jkv. 1957. március 18. 1. HL BKB 086/1957,
[246] LB ítélet 1957. március 18. 1. HL BKB 086/1957
[247] JKV 1957. szeptember 2. LB Elnökségi Külön Tanács ülése 1-2. HL BKB 086/1957
[248] Az elnevezésben mindig a hivatalos okmányokban megadott névformát vettem át.

VII.2 A Kocsis-per adatai a honvéd alakulatok jutadombi harcáról

Kondri Péter tanú szerint november 4-én az utcán több ágyúlövést hallottak. Utána láttak egy égő gépkocsit, majd egy szintén égő, kilőtt sorozatvetőt.[249] A nyomozó már az első vallomás során felfigyelhetett arra, hogy ágyúkkal nemzetőrök nem lőhettek.

Kocsis Sándor letartóztatásakor, február 2-án elmondta, őt a Török utcai hídhoz osztották be. A Budapest irányából érkező szovjet menetoszlopot *„a Jutadombon lévő tüzér egység tűz alá vette... emlékezetem szerint kilőttek egy személygépkocsit, egy teherkocsit és a Papírgyár környékén egy tankot is."* [250] Ekkor tett vallomása szerint az általa agyonlőtt szovjet sebesült egy másik teherautó mellett feküdt. A második teherautó kilövése is a jutadombi tüzéreknek tulajdonítható.

A fent már hivatkozott jelentés olyan részleteket tartalmazott, amiket ez a nyomozás nem tárt fel: *„a Juta dombon páncéltörő ágyúkat helyeztek el, szám szerint menynyit nem tudjuk, azt sem milyen katonai alakulat volt ez...A harckocsit elengedték és hátulról gépágyúval kilőttek egy ZIM gépkocsit egy polgári személyeket szállító teherautót és állítólag egy katyusát. A teherautón ÁVH-s tisztek voltak... Az ágyúzás következtében ketten a teherautón szilánkoktól megsebesülve haltak meg...kettőt élve elfogtak és agyonverték."* [251] A részben valótlan adatokat tartalmazó jelentéshez mellékelték a kihallgatott – kizárólag civil – tanúk nevét.

Gál Vilmos rendőr tizedes azt vallotta, hogy november 4-én rendőr nemzetőr társaival együtt vezényelték ki a Jutadombhoz. Az ágyútüzet említi, a jutadombi katonákat nem.[252]

Bolla Károlyné tanú előadta, hogy *„a Török úti vasúti hídnál nagy harcok voltak, amikor az orosz katonák bevonultak, mivel azokat a Jutadombról és a kertünk végétől a magyar katonák nagyban lőtték. Ennélfogva a házunk előtt több autó ki is lett lőve, illetve égett is..."* [253] A tanú adatai Kicska János könnyűseire vonatkozhatnak.

Budapest Helyőrség Katonai Ügyészsége február 15-én vette át a XX. kerületi vádemelési tervezetet. Ettől a naptól az ügyészség elé kerültek adatok, amelyek bizonyították honvéd tüzérek részvételét a november 4-i jutadombi harcokban, és azt, hogy a XX. kerületben már egy szélesebb vizsgálat is folyamatban van. Kocsis Sándor a katonai ügyész előtt tett vallomásában előadta, hogy a Jutadombnál *„azt láttam, hogy a magyar tüzérek és nemzetőrök készülnek a később arra haladó szovjet csapatok elleni támadásra... Még aznap délelőtt Budapest felől jöttek. A tüzérség lőtt a szovjet csapatokra, amikor is több gépkocsit kilőttek."* [254]

[249] **Kondri Péter** tk. jkv. 1957. január 22. 2-a HL BKB 086/1957 Kocsis Sándor ügyiratai.
[250] **Kocsis Sándor** tk. jkv. 1957. február 2. 2. HL BKB 086/1957. Február 14-én módosította vallomását. Ekkori adatait alátámasztják egyéb tanúvallomások, vö. 2. lj.
[251] **Kudela József** r.ny. fhdgy.: Jelentés 1957. február 5. 1. HL BKB 086/1957
[252] **Gál Vilmos** tk. jkv. 1957. február 7. 2-b. HL BKB 086/1957
[253] **Bolla Károlyné** tk. jkv. 1957. február 14. 2-d HL BKB 086/1957
[254] **Kocsis Sándor** tk. jkv. 1957. február 18. 2. HL BKB 086/1957

A gyorsított büntetőeljárás nyilvános tárgyalásán Kocsis Sándor a katonákról anynyit mondott, hogy *„amikor az oszlop a Juta-domb előtt elhaladt, a honvédek és az ellenforradalmárok a dombról tüzet nyitottak és több gépkocsit kilőttek."* [255] A tanúk a magyar katonákat nem említették.

Gál Vilmos ezúttal a magyar honvédekről vallott a bíróság előtt: *„Amikor megérkeztek az orosz gépkocsik, a Juta-dombról a honvédség lőni kezdte őket..."* [256]

Az indokolással bővített elsőfokú ítélet ismerteti a honvéd alakulatok szerepét: *„A szovjet csapatok megjelenésekor a Juta-dombon lévő honvédségi tüzelőállásból az ellenforradalmárok és az általuk félrevezetett katonák különböző kézi tűzfegyverekkel és légvédelmi ágyúkkal tűz alá vették. (Mit?-M.E.). A tűzharc következtében több szovjet gépkocsi kigyulladt és elégett... több szovjet katona meghalt, vagy megsérült... A szovjet gépkocsikon néhány államvédelmi beosztott is helyet foglalt és a tűzharc következtékben azok közül is néhányan meghaltak."* [257]

A Kocsis-perhez felderített adatok már bizonyították, hogy a Jutadombon honvéd légvédelmi tüzérek foglaltak állást, akik a XX. kerületi nemzetőrökkel együttműködve csapást mértek a Pest felől érkező szovjet menetoszlopra. Annak vesztesége keletkezett élőerőben és harci technikában. Az anyagi, technikai veszteség mértékét jelezték ezek az adatok. Helytáll, hogy a szovjetek vesztesége meghaladta a volt ÁVH-sokét. Az már tisztázódott, hogy utóbbiak közül ketten a kilőtt teherautón haltak meg, két foglyot kivégeztek (a fenti tanú szerint agyonverték). A nádasban kivégzett ötödik volt ÁVH-sról a tanúk nem tudtak. Ezek az adatok már alkalmasak lettek volna a november 4-én délelőtt megvívott harc felvázolására, annak eredményével, a honvédek és nemzetőrök győzelmével együtt. Február végétől a katonai főügyészség kezében voltak, érlelve a nyomozati eljárást Mecséri ezredes jutadombi katonái ellen.

Ezzel függ össze az a börtönügynöki jelentés, ami az 1957. október 19-én letartóztatott Szabó Pál őrnagyot megfigyelő börtönügynöktől származik,[258] de közvetlen adatot szolgáltat a jelentés időpontjában már nem élő Kliebert László századosról is.

„...A Soroksári úton lévő üteg parancsnoka Kicska fhdgy. volt. Szakaszparancsnok helyettes Búr hdgy. és Hernádi* hdgy. ...Az egész parancsnoka Kliebert szds. volt. Szabó....Klieberttel beszélgetett és Kliebert mesélte el neki a nyáron, hogy mi történt és hogyan. Februárban egy Horváth nevű katona a Fő utcába került és ott mondták neki, hogy az egész esemény fel van derítve. Horváthot elengedték és az elmondta Kliebertnek, hogy a rendőrség mindent tud. Kliebert félt a felelősségre vonástól, ezért a nyáron öngyilkos lett. Halásztak a Dunán és ekrazitot dobott a vízbe és utána ugrott. Horváthot azóta valamiért elítélték. Szabó látta a kisfogházban[259]... Ezek a tisztek... most bújnak ki a felelősségre vonás alól és őt teszik parancsnokká.*

[255] **Kocsis Sándor** tv. Elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. 2. HL BKB 086/1957
[256] **Gál Vilmos** tv. Elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. 3. HL BKB 086/1957
[257] Ítélet és indokolás, elsőfokú tárgyalás 1957. február 20. 2. HL BKB 086/1957
[258] **Ung András** őrnagy jelentése 1957. október 21. ÁBTL V -143682/0 291.
[259] A katona beazonosítása eddig nem sikerült.

...Ezek összebeszélhettek a Horváth felvilágosítása után és ezért vallanak egyöntetűen.... "[260]

A jelentés Szabó őrnagytól származó, igazolhatóan hiteles adatokat tartalmaz, különösen Kliebert századosra vonatkozóan.[261] Ezért minden bizonnyal hiteles a „Horváth" -nak tulajdonított információ is, hogy a Fő utcában, a rendőrségen és a vele egy épületben szomszédos hadbíróságon *„mindent tudnak"*, habár túloztak, hogy *„az egész ügy fel van derítve"*. Ilyen dezinformációkat a hatóságok a letartóztatottak akaratának megtörésére szoktak alkalmazni.

A Kocsis-per és a Mecséri-per ezen a szálon is összefonódik.

VII.3 Kocsis Sándor rendőr tizedes helye a jutadombi áldozatok között

Kocsis Sándor története összevethető a Mecséri-perben halálra ítélt három sorkatonáéval, ők Molnár Géza őrvezető, Kálmán Dezső őrvezető és Magyar János honvéd, utóbbi kettőt kivégezték. A letartóztatást követő jogsértő kihallgatások, ezekben a védő mellőzése, a bizonyítási eljárások jogsértései, az ítélethozatal, a fellebbezés módja – megannyi összehasonlítási lehetőség, amit a Mecséri-per elemzésekor fogunk megvizsgálni.

Kocsis Sándor perének fejleményei párhuzamba állíthatók a Mecséri-perben halálra ítélt további három sorkatonáéval. Ellenük ugyanúgy kétszerezett vádat emeltek, mint Kocsis Sándor ellen, ugyanazon két jogszabály alapján, ami Kocsis halálos ítéletét megalapozta, és halálra ítélték őket első- és másodfokon is. Kegyelemből életfogytiglani börtönre mérsékelték a büntetésüket.

Kocsis Sándor rendőr tizedes halálra ítélése súlyos jogsértések sorozatának következménye, amelyek másként történtek meg, mint a Mecséri-perben, de ugyanolyan következménnyel.

Kocsis Sándor elismerte a tettét, Magyar János és Kálmán Dezső nem. Míg Kocsisnak nem ártottak a tanúk, a három honvédra a társaik sora tett terhelő vallomást, Magyar Jánosra Kálmán Dezső is. Jogilag azonban egyikőjük elítélésére sem volt elegendő bizonyíték.[262]

Kocsis Sándor rendőr tizedes nem a Mecséri-per, de a jutadombi harcok áldozata. Ezért került fel a neve a pesterzsébeti Emlékezés terén felállított emlékoszlopok egyikére (13. kép).

[260] Névtelen börtönügynöki jelentés Szabó Pálról 1957. december 17. ÁBTL V -143682 /0 330.
[261] Kliebert százados utolsó napjairól, félelmeiről és haláláról részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 118-121.
[262] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 62-68.

VIII. NYOMOZATI ELJÁRÁS AZ ESZTERGOMI KATONÁK ELLEN

Az előző fejezetben láttuk, hogy a korai jutadombi perek adataiból a főügyészség összerakhatta a jutadombi katonai ellenállás vázlatát. A kerületi rendőrségek adatgyűjtése azonban nehezen haladt előre 1957 folyamán. Egy, az operatív munka országos irányítói által jegyzett, de alá nem írt őszi jelentés panaszolja, hogy a fegyveres csoportok tagjainak felderítése vonalán rendkívül rossz a helyzet. Ezért érthető, hogy a jutadombi harcokra nem nyújtanak fogódzót az operatív osztályok által beküldött (központilag feltehetően még nem ellenőrzött) statisztikai adatok. A Forradalmi Katonai Tanács alá állítólag 25 csoport tartozott, ennek ellentmondóan a tagok összlétszáma 196 fő, alig 8 fő csoportonként. Nem jutunk tovább a „fegyveres csoportok" címszónál sem, mert 136 csoportra 1481 fő jut, alig 11 fő csoportonként.[263] Ezek nem honvéd alakulatok.

A katonai szervek még ennyire sem jutottak. Az alakulatokkal jelentéseket írattak az október-novemberi tevékenységről. Az esztergomi hadosztály törzsének keltezetlen és aláíratlan, leginkább fogalmazványnak tekinthető jelentésében nincs szó sem a jutadombi, sem a Jászberényi úti körletről. Az 51. légvédelmi tüzérosztály jelentését éppen a jutadombi körlet parancsnoka, Kliebert László százados írta meg és két tiszt, mint bizottság írta alá. A november 2-4. közötti időszakról írt két mondat nem említi a harcokat. De mi történt november 4. után?

VIII.1 Adatgyűjtéstől a nyomozásig

Az esztergomi tiszti állomány túlnyomó többsége beállt a Szendi Dezső alezredes által megszervezett karhatalomba. Kliebert százados a Tiszti Nyilatkozatot 1956. novemberében írta alá. A jutadombi bajtársi viszony többé mégsem állt helyre. Szabó Pál őrnagy úgy értékelte, hogy Kliebert százados és a köré csoportosult több beosztott tisztje (pl. Hernádi hadnagy, Rémiás hadnagy) elhatárolódik tőle, továbbá *„ellenségesen viszonyultak a Szovjetunióhoz és a Forradalmi Munkás-Paraszt kormányhoz."* [264] Az idézett vádaskodás ugyan nem volt megalapozott, de aligha maradt viszonzatlan, hogy Szabó őrnagy november 4-én a veszélyben magára hagyta katonáit.

[263] Jelentés, BM II/11 osztály. ÁBTL V-150385/2 10.
[264] Uo. Összefoglaló jelentés Szabó Pál kihallgatásairól.1958. február 11. 1019-1020.

A megtorló gépezet hamar lesújtott a hadosztályra: 1957. március 31-én felszámolták,[265] állományát szétszórták. Kliebert századost elválasztották beosztott tisztjeitől és áthelyezték Vácra,[266] ahol 4. hadosztály 8. légvédelmi tüzérosztálya 2. könnyű ütegének parancsnokává nevezték ki. Mivel a Jutadombon a könnyű üteg parancsnoka Kicska főhadnagy volt, Kliebert százados pedig az egész osztály törzsfőnöke, váci ütegparancsnoki kinevezése valójában azt jelentette, hogy beosztásában visszavetették. Ez az intézkedés összefüggött azzal az operatív munkával, amelynek célja a jutadombi tevékenység felderítése volt. A váci alakulathoz áthelyezett sorkatonákat kikérdezték.

Az előző fejezetben idéztük a Szabó Pál őrnagyra, rajta keresztül Kliebert László századosra visszavezethető börtönügynöki jelentést, amely szerint a rendőrség 1957 tavaszán már mindent tudott, az egész jutadombi esemény fel volt derítve. Ezt hasonlóképpen hallotta Puchert János is, mégpedig Bősze Károlytól, Kliebert százados írnokától. Őt a százados arról tájékoztatta 1957 júliusában, hogy úgy érzi, *„szaglásznak utána, és ennek nem lesz jó vége."* [267]

Párhuzamosan folyt előzetes adatgyűjtés Szendi Dezső alezredes ellen, aki ekkor a gyöngyösi hadosztály tüzér parancsnoka volt.[268] Az operatív (titkos) nyomozást Váczi András* főhadnagy elhárító tiszt folytatta Esztergomban 1957. február-március folyamán,[269] egyelőre Szendi alezredes októberi esztergomi, és november 4-i hadosztályparancsnoki tevékenységének a felderítésére.

Ezekben a hónapokban katonatársak, vagy magukat annak álcázó elhárítók beszéltették a volt jutadombi katonákat. A katonai virtus olyan meséket érlelt, amelyeknek a valósághoz alig volt közük, viszont később többek számára halálos ítéletet vagy életfogytiglani börtönbüntetés kiszabását eredményezték. Amúgy látszólag könnyen bizonyíthatónak tűnt fel, hogy a jutadombi páncélelhárító körlet berendezése és az ellenállás parancsra történt. A volt sorkatonától a parancsokat közvetítő vagy kiadó parancsnoki láncolat utolsó szeméig mindenki erre hivatkozott. A tisztek aláírták a Tiszti Nyilatkozatot, szolgálatban maradtak, mint pufajkások. Voltak katonák, akik tisztjeikkel továbbra is egy alakulatban szolgáltak. Abban a biztos tudatban válaszolgattak a célzatos kérdezgetésekre, hogy a forradalom idején történtekért nem vonják őket felelősségre. Pedig menekülhettek volna. Mecséri ezredes törzsfőnökével, Kiss

[265] **Szabó Pál** tk. jkv. I. kihallgatás 1957. október 22. HL BKB 031 1958. Mecséri János és társai pere IV. kötet 980.
[266] 1957. április 5. HIM KI Kliebert László személyi igazolványa 1955-1957. Így emlékezett **Bősze Károly** őrvezető, a százados akkori írnoka is.
[267] **Puchert János** személyes közlése.
[268] 1957. június 03. **Rózsa Ferenc** fhdgy. feljegyzése. ÁBTL V -143682/1 Szabó Pál és társai 1. k. 42.
[269] Uo. 46-47. **Váczi András** fhdgy. jelentései.

Sándor őrnaggyal fontolgatta, hogy Csehszlovákiába menekül.[270] Ilyen határátlépésre egyébként éppen az esztergomi hadosztály-parancsnokság körzetében már volt példa.[271] Barátok, rokonok aggódtak a jutadombiakért. Kicska János főhadnagyot tiszttársa, egyben sógora, Hernádi Gyula hadnagy nem tudta rábírni az ország elhagyására éppen úgy, mint Rémiás Pál hadnagyot az apja. Kálmán Dezső őrvezető – csakúgy, mint Magyar János honvéd – nyíltan hangoztatta a falujában, hogy semmi olyant nem tett, ami miatt menekülnie kellene, pedig ők a jugoszláv határ közelében laktak. Az esztergomi hadosztályból Molnár Géza őrvezető kivételével mégsem menekült el az országból egyetlen katona sem.

VIII.2 A nyomozástól a letartóztatásig

A koncepciós eljárások mindent eldöntő, súlyponti része a nyomozás, a vizsgálat. A nyomozati szakaszban eldőlnek a legfontosabb kérdések: ki ellen, milyen alapon emelnek vádat, amiből következik, hogy kit mire fognak ítélni? A Mecséri-per 52 gyanúsítottját érintő kérdés: vagy a BHÖ 1.1. pont /1/ vagy az enyhébb /2/ bek. miatt emelnek vádat, ha igen, akkor vezetőként vagy résztvevőként minősítik-e a terheltet? Kiegészítik-e a vádat a BHÖ 349. §-ával, az előre megfontolt szándékkal történő emberöléssel? Ha igen, tettes, felbujtó vagy bűnsegéd minőségben? A megtorlás végleges koncepciója a nyomozati eljárás során alakul ki, amit a fontosabb ügyek esetében az Operatív Bizottság tartat be. Ezt képviseli az ügyész a vádiratban, és ehhez igazodik a bíróság. A gyanúsítottakat szinte légmentesen elszigetelik. A család csak hónapok elteltével tudja meg, hogy hol tartják fogva a gyanúsítottat, aki a nyomozati szakaszban nem kap beszélőt, tehát nem fogadhat látogatót, védőjével csak a vizsgálat lezárását követően, az iratismertetést, az észrevétel megtételének lehetőségét igazoló aláírás után, a börtönőr jelenlétében találkozhat.[272] Jogállamban, így hazánkban ma is hatályos büntetőjog szerint a terheltnek az ellene indított eljárás első pillanatától fogva biztosítani kell a felkészülés jogát és a védő igénybe vételének jogát, akivel egyébként független körülmények között találkozhat, még ha letartóztatott, akkor is. Ha a gyanú szerinti cselekmény vonzata börtönbüntetés lehet, a bíróság köteles meggyőződni, hogy van-e ügyvédje a gyanúsítottnak, ha a terheltnek erre nincs pénze, ki kell rendelni a védőt és biztosítani a költségmentességet. Az 1957-58-ban hatályos büntető perrendtartás rögzíti, hogy *„A terhelt érdekében az eljárás bármely szakában védő járhat el."* [48. § (1) bek.][273] Mecséri János ezredes ügyvédje, dr. Gaszt István

[270] 1957. május 23. **Matusik Lajos** szds. tv. ÁBTL V-143682 5 47. - 1957. június 12. **Kiss Sándor** alez. tv. Uo. 53. Matusik szds. az esztergomi ho. műszaki főnöke volt, Kiss Sándor még mint őrgy. a ho. törzsfőnöke.
[271] **Cseszka Éva** i.m. 52-53.
[272] **Jobbágyi Gábor** i.m. 21. és köv.
[273] II. Bp. Idézi **Király Tibor** i.m. 37. U.ő kimutatja, hogy a jogszabály értelmezése lehetővé tette a védő kirekesztését a nyomozati szakaszból a hatóságok működésének akadályoztatására hivatkozva.

1957. február 7-én a legfőbb ügyészhez fordult, sérelmezve, hogy védencével beszélni még nem tudott, ügyéről tájékoztatást még nem kapott. (Részletek a X.1. fejezetben.)

A Mecséri-perben van nyomozási előzmény, ami elvezet koncepciós felelősségre vonásig és ítéletig, két kivégzéssel. A most hivatkozott elemzésre figyelemmel tekintsük át a nyomozás folyamatát.

Váczi főhadnagy folytatta februárban megkezdett titkos és nyílt nyomozását több jutadombi tiszt és katona ellen. Lehetséges, hogy ez több önálló szálon folytatódott, de az is, hogy magasabb szinten hangolták össze és irányították az akciókat. A BM II/1 Osztály Vizsgálati Alosztálya hálózati jelentés alapján szerzett tudomást arról, hogy az esztergomi légvédelmi tüzérosztály katonái a Jutadombon harcoltak a szovjet csapatok ellen. Ezek után az alosztály megindította a nyomozást. Rendelkezésére álltak a későbbi Gyergyói-pert előkészítő, 1957 eleje óta tartó nyomozati eljárás adatai, közöttük azok a fényképfelvételek is, amelyek a tüzérek által kilőtt szovjet gépjárműveket ábrázolták.[274]

1957. július 22-én (három nappal a Kliebert százados halálát okozó baleset előtt) készült egy javaslat, címe szerint a huligán elemeknek a társadalmi életből való kivonására, internálására, felelősségre vonására.[275] Az I.1. pont megállapítja, hogy a huligánok kategóriájában első helyen sorolt fegyveres nemzetőrök *„fegyvert ragadtak a népi hatalom, a proletárdiktatúra megdöntésére".* Ez voltaképpen a megtorlások leggyakoribb vádpontjaként hivatkozott BHÖ 1.1. (1) szakaszának az átvétele.[276] Megküldték a benne megnevezett célszemélyek adatait több helyre: a Katonai Ügyészségnek Dobrosi Lajos tizedesét és Hernádi Gyula hadnagyét, a Katonai Osztálynak Kicska János főhadnagyét, Mátyás Imre hadnagyét. Három esztergomi tiszt és egy sorkatona tehát már nyáron célszemély volt.[277]

1956. november 4-én a Jutadombon megvívott győzelmes összecsapásunkban egyetlen magyar katona és nemzetőr sem esett el. Az ott harcolók közül az első halott a körlet parancsnoka, Kliebert László százados volt 1957. augusztus 4-én. Maga idézte elő végzetét.[278] Két nappal később akkori alakulata, a váci 8. légvédelmi tüzérosztály elhárító tisztjének irodájában Váczi András főhadnagy tanúként kihallgatta Kliebert százados írnokát, Bősze Károly őrvezetőt, valamint Varga József akkor Vácott szolgáló korábbi jutadombi honvédet.

[274] ÁBTL V-150005 10 Jelentés 1957. december 4-én Szabó Pál és társai ügyében. 335.
[275] ÁBTL O-1697/1 Objektum dosszié 1958. 13-18. **Csikós Sándor** r. őrnagy jelentése.
[276] BHÖ Második cím, első rész, I. fejezet 1.1. (1): *„Bűntett miatt büntetendő, aki a Magyar Népköztársaság Alkotmányában meghatározott népi demokratikus államrend vagy népköztársaság megdöntésére irányuló cselekményt követ el..."*
[277] Más harci cselekmények kapcsán további négy esztergomi tiszt adatait is továbbították. Közülük hármat később kivégeztek a Schmidt-kastély körüli harcok miatt.
[278] Sorsáról a részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 147-149.

Váczi főhadnagy 1957. augusztus 29-én kérte a Belügyminisztériumot, engedélyezze, hogy Kicska főhadnagy ügyében bizalmas és nyílt nyomozást kezdeményezzen.[279] Éppen idejében kért engedélyt. Szeptember 17-én egy vizsgálati terv célul tűzte ki, hogy a Katonai Elhárítás csapatalosztályán keresztül kihallgatásokon állapítsa meg, hogy milyen módon folytattak harcot a szovjet csapatokkal szemben. A kihallgatások, valamint a nyomozati munka során felderített újabb tények, illetve adatok alapján a szükséges intézkedéseket menet közben meg kívánták tenni.[280] A terv akár válasz lehetett volna Váczi főhadnagy kérésére, mindenesetre pontosan úgy jártak el a jutadombi nyomozás során, ahogyan ezt a tervezet leírta.

A hatóságok hamar eljutottak az őrizetbe vételig. Mecséri János ezredest – már 1956. november 3-án Tökölön – letartóztatták, Mecséri kifejezésével: feltartóztatták a szovjet hatóságok. Csaknem egy év elteltével bajtársait magyar szervek vették őrizetbe. Kovács Sándor őrnagy hozott határozatot Kicska János főhadnagy, Rémiás Pál, Hernádi Gyula, Mátyás Imre hadnagyok, továbbá négy jutadombi sorkatona, Dobrosi Lajos tizedes, Puchert János honvéd, Molnár Géza őrvezető, Hatos György honvéd letartóztatásáról.[281] Ezekre 1957. október 18-án került sor.[282] Molnár Géza addigra már elhagyta az országot. Bajtársaik elmondása alapján mind a négy sorkatonát a két elfogott volt ÁVH-s lelövésével gyanúsították. A nyomozati eljárást a Belügyminisztérium II.1. osztályának Vizsgálati Alosztálya végezte. A letartóztatás jogszabályi alapját a BHÖ 1.1. /2/ bekezdése, valamint a BHÖ 349. pontja képezte, előbbihez legfeljebb 15 év börtönt, utóbbihoz halálbüntetést rendeltek. A gyanúsítottak eddig abban a tudatban éltek, hogy semmi bántódásuk nem eshet, részint a rádióból, újságokból ismert hivatalos közlemények szerint, részint azért, mert katonák voltak, akik tisztjeik parancsát teljesítették. Fogalmuk nem volt arról, hogy valójában miért vették őket őrizetbe? Joguk lett volna megtudniuk a gyanúsítás a várható vád jogszabályi hátterét. De nem közölték velük a jogi minősítést.

Bármilyen amerikai bűnügyi filmben látható, hogy a rossz fiúkat megbilincselő rendőrök azonnal az elfogottak jogait ismertetik. Közöttük azt, hogy joga van hallgatni, joga van ügyvédet hívni. De nem élhettek a hallgatás jogával, főként pedig nem vehették igénybe védő közreműködését az 1956-os megtorlások, esetünkben a jutadombi harcok kapcsán őrizetbe vettek (valójában előzetes letartóztatottak). Hónapokra elszigetelték őket hozzátartozóiktól, ez megtörésük módszeréhez tartozott. Az 1956 utáni vizsgálati módszerek kelléktárából kivették azt a mindennapi brutalitást, ami a Rákosi korszakban életre szólóan megnyomorított vagy halálra vert sokakat. Az 1956-57 fordulóján dúló megtorlás élt ugyan gumibotozással, fizikai erőszakkal.

[279] ÁBTL V-143682/0 Szabó Pál és társai ügye 41.
[280] ÁBTL V-150005/6 Kovács István és társai ügye 308.
[281] 1957. október 4. HL Bp.KB.031/1958. 670. doboz. Mecséri ezredes és társai IV.k. 1059-1060. old. Kovács Sándor örgy. a BM. II/1. osztály vezetője volt. A határozatot a honvédelmi miniszter engedélyezte, a katonai főügyész helyettes hagyta jóvá..
[282] **Puchert János** i.m. Egy túlélő 24.

de a vizsgálati eljárások során ez ritkán bizonyítható. Puchert János többször is hangsúlyozta, hogy ez Kádár börtöne volt, nem Rákosié. Mégis ő írta le az egyetlen ismert bántalmazást, és ez vele történt a Tolnai Lajos utcában: *„...a rendőrök rám fogták, hogy szeggel üzeneteket karcolok az étkezésre használt tálkákra és ezért kaptam negyvennyolc óra sötétzárkát a pincébe és nem akartam aláírni a jegyzőkönyvet. Akkor az egyik törzsőrmester rávágott a vállamra a gumibottal, úgy gondoltam, én nem verettetem meg magamat, inkább leülöm a rám kiszabott fegyelmit."* [283] Igaz, hogy ez az eset fegyelmi intézkedéshez kapcsolódik, és semmi köze nincs a kihallgatásokhoz, vallomások kikényszerítéséhez, de meggondolkozató, hogy a törzsőrmester magától értetődően rávágott a gumibottal a letartóztatottra, tehát aligha először tette.

Puchert János esetét – és a Kálmán Dezső őrvezető életrajzában írtakat – kivéve mégsincs alapunk annak feltételezésére, hogy a jutadombi tiszteket és katonákat fizikailag bántalmazták volna. A terheltek megtörésére azonban a fentebb említett és más módszerek álltak rendelkezésre.

VIII.3 Párhuzamok a Lubjanka és a Kisfogház módszerei között

A Rákosi időkhöz képest egy valami nem változott: a volt ÁVH káderek részvétele a megtorlás rendszerében. Az ÁVH által kiszemelt, megbízhatónak tartott sorkatonákat, önként bevonulókat kiemelték, és a budapesti Dzerzsinszkij iskolába küldték, hogy a Hatóság számára középkáderkké képezzék ki őket.[284] Alapvetően az elhárításra készítették fel őket szovjet tapasztalat, szovjet gyakorlat alapján.[285] A Dzerzsinszkijen végzett tiszteket átmentették a BM-be, a megtorló gépezet vizsgálói, fővizsgálói lettek. 1957-ben a BM Katonai Elhárító Osztálynak vizsgáló alosztálya bonyolította le a jutadombi vizsgálatokat – Mecséri ezredes kivételével.

A nyomozati eljárást az ügyészség engedélyezte, ellenőrizte, és maga is nyomozott. A pártállami elvárásoknak megfelelő új kádereket a hadbírói-ügyszi akadémián képezték ki, szintén szovjet módszerek szerint. Oroszról fordított vádbeszéd- és iratmintákból ismerték meg az új jogrendszer alapjait.[286]

[283] **U.ő** Uo. 38. old.
[284] Az egy éves Dzerzsinszkij iskola beindítását az ÁVH vezetője, Péter Gábor áv. altábornagy rendelte el 1951. szeptember 13-án kelt 70.sz. parancsában. ÁBTL 4.2. II.o. 069/1951 1.old. Ez mint tisztképző iskola a gyakorlatban hat hónapos képzést adott. (Auth Mihály. Ruisz Ernő életrajza.)A következő évben Péter Gábor elrendelte az alapfokú operatív iskola. a gyakorlatban egy hónapos tiszti tanfolyam megszervezését.(Béri Miklós, Loss András, Pazsiczky Sándor életrajza.) 041.sz. parancs, kelt 1952. augusztus 22. ÁBTL 4.2. II.o. 10-2303/1952 1.old.
[285] A kijelölt előadókat, előadásaikat és azok óraszámait Péter Gábor áv. altbgy. 024.sz. parancsa részletezte, kelt 1952. április 22-én. ÁBTL 4.2. II.o. 10/990/1952 1-4.old. A tematika szovjet tapasztalatokra épül.– A három parancs kiemelését **Szabóné Sárgai Hajnalkának** köszönöm.
[286] **Dr. Kovács Zoltán** nyá. alezredes visszaemlékezését idézi **Almásiné, Dr. Törőcsik Anna**: Ahogyan elkezdődött...In: **Dr. Szalma László** szerk. i.m. 1978. 128.

Az igazi szovjet módszereket személyes tapasztalaton alapuló, hiteles irodalmi forrásokból ismerhetjük meg. Vaszilij Grosszman évtizedekig betiltott regényfolyama belülről mutatja be a Lubjankát, az Andrássy út 60. moszkvai elődjét. Grosszman a Nagy Honvédő Háború elejétől végéig haditudósítóként – a talán legismertebbként – szolgált. Sokat, nagyon sokat látott és tapasztalt, és eljutott odáig, hogy nyíltan beszélt a náci és a szovjet diktatórikus rendszer lényegi azonosságáról. Ennek tudatában kell értékelnünk a szovjet vallatási módszerekről írt, mindig hiteles forrásra alapozott fejezeteit.

A személyiség megtörése a letartóztatással kezdődik. *„Bűnös az, aki ellen elfogatóparancsot adnak ki, elfogatóparancsot pedig akárki ellen ki lehet adni. Minden embernek joga van elfogatóparancsra. Még annak is, aki egész életében elfogatóparancsokat ír mások ellen"* – mondja egy csekista.[287] A jutadombi honvédeket letartóztatók magukkal hozták az elfogatóparancsot, az érintettek pedig maguktól értetődően tűrték a házkutatást, szálltak be az autóba és tartották kezüket a bilincs alá.

A személyiség megtörésének következő lépése a kérdőív legszemélyesebb adatokig terjedő kitöltése. A Grosszman által megörökített kérdéseket viszontlátjuk a honvédtiszti, BM-tiszti kérdőíveken, szűkebbre véve a kihallgatási jegyzőkönyveken: családi, családtagi adatok, nemzetiség, osztályhelyzet, foglalkozások, munkahelyek, beosztások, a hozzátartozókra is kiterjedő párt- és tömegszervezeti tagság, büntetettség feltárása, a külföldön élő rokonok adatai. A magyar gyakorlat szerint nem ritkán újra és újra leíratják vele mindezt. Az adatközlő elbizonytalanodik saját élettörténetében. Felőrlése adatainak nyilvántartásával kezdődik, megtöréséhez ez a legfontosabb lépés. A terrorral szemben a természetes kapcsolataiktól elzárt, magányra ítélt emberek identitása összezavarodik.[288] A Lubjanka kihallgatója – és a módszerre kiképzett magyar vizsgáló – könnyű, áttekinthető, világos kérdésekkel teremti meg a megfelelő légkört. A letartóztatott úgy érzi, hogy a vizsgáló semmit nem tud róla, és ha elmondja, hogy ő katonai kötelességét teljesítette, akkor ezt a vizsgáló méltányolni fogja, kiderül az igazság, és ő visszatérhet családja körébe. Ehelyett a vizsgáló – a Kisfogházban éppúgy, mint a Lubjankán – feltesz egy látszólag apró, de az eddig elmondottakhoz nem tartozó kérdést, majd a válaszra újabbat és újabbat. Kiderül, hogy egyrészt sokkal jobban ismeri a kihallgatott életét, mint az gondolta volna, másrészt nem a katonai kötelesség, a parancs teljesítése érdekli, hanem egy máshol, mások által kiválasztott szempont. Egyre több a kérdés, a válaszok a kérdező tájékozottságát tovább erősítik. Újabb és újabb kérdések születnek, másokat is érintenek, a mások által más kihallgatásokon elmondottak pedig mélyítik a szakadékot. Amikor a

[287] **Grosszman, Vaszilij:** Élet és sors (1960, 1980, 1989) Magyar kiadása: Európa Könyvkiadó Bp. 2013. 773. **Grosszman** regényfolyamának egyi fő színtere a sztálingrádi ütközet. A könyvre **Bíró Ibolya** vezető szakfelügyelő, szaktanácsadó hívta fel a figyelmemet, amiért fogadja köszönetemet, csakúgy, mint a beszerezhetetlen mű saját példányának kölcsönadásáért.
[288] **Hetényi Zsuzsa**1090-1091.

letartóztatott rájön, hogy tagadnia kellett volna vagy kellene, akkor a vizsgáló Moszkvában vagy Budapesten előáll a megszokott fordulattal: a szervek mindenről tudnak, kár tagadni, a bajtársak már mindent bevallottak, erről aláírt vallomásuk tanúskodik. Ha a gyanúsítottal akarnak ilyen, esetleg csak részben, vagy talán egyáltalán nem olvasott vallomást aláíratni, akkor a szokásos folytatás a jószándékú vizsgáló felváltása a durva, erőszakos másikkal.[289] A magyar vizsgálókat a szovjet tapasztalatok alapján képezték ki, ezen túlmenően tanulhattak a szovjet tanácsadóktól is, vagy saját moszkvai tanulmányaik során. Amit Grosszman leír a Lubjankáról, az (a fizikai kényszer, a verés kivételével) pontról pontra fellelhető a magyarországi levéltári dokumentumokban, valamint e könyvben a nyomozati leírásokban. Vannak olyanok, akik még a hadbírósági tárgyaláson is előadták, hogy félelmükben vagy rábeszélésre tettek – érdekeikkel ellentétes vagy kifejezetten valótlan – vallomást. Mike Ferenc honvéd kezdetben Puchert Jánost és Klug Andrást vádolta az államvédelmisták kivégzésével. Későbbi magyarázkodása elgondolkoztató a többi érthetetlen és váratlan vallomást illetően is. *„Ilyen irányú vallomásomat még a váci alakulatnál az elhárító tisztnek: Váci ... szds-nak tettem,mivel nevezett többször említette, hogy engem is le fog tartóztatni, én arra gondoltam, hogy ilyen vallomás esetén letartóztatásomra nem kerül sor. Az igaz, hogy 1957. december 3-án ugyanilyen vallomást tettem Lindor József* szds-nak, ... mert attól féltem, hogy bántalmazni fognak."* [290] Nyilatkozata lezárásaként az abban említett vallomást a katonai ügyész előtt visszavonta, aki sem kérdést, sem megjegyzést nem tett.

Mecséri János ezredes esetében nem volt kérdéses a szovjet módszerek érvényesítése. Őt a szovjet hatóságok szovjet területre, Ungvárra szállították el és ott hallgatták ki (15. kép). Erről rossz magyarsággal készült jegyzőkönyv maradt fenn. Védőt nem, csak tolmácsot biztosítottak.[291] A jegyzőkönyv szerint csak Maléter Pálhoz fűződő kapcsolatáról faggatták, így például az útelzárásokról. Nem kérdezték, de Mecséri ezredes magától tért rá a jutadombi körletre. Kliebert százados helyett mást nevezett meg a körlet parancsnokaként. Amikor azt vallotta: nem tudott arról, hogy ebből a körletből lőttek volna a Budapest felé vonulókra, igazat mondott, ekkor már szovjet fogságban volt. A kihallgatások után Mecséri ezredest visszaszállították Magyarországra. Ellene a nyomozást 1957. január 24-én rendelte el az ORFK Politikai Nyomozó Főosztály Nyomozó Osztálya. Ezen a napon letartóztatták *„ellenforradalmi tevékenység"* miatt. Egyéb indokot ekkor nem jelöltek meg. Mecséri ezredes

[289] **Grosszman, Vaszilij** 945-956.
[290] Tv 1958. 03. 27. BKB 031.045. 3157.
[291] ÁBTL V-150005/10 50-54.

első, január 25-i kihallgatásakor azt közölték vele, hogy *„zendülés bűntettének elkövetése miatt"* tartóztatták le.[292] Ez légből kapott vád volt. Augusztus 8-án kiterjesztették az addig amúgy eredménytelen nyomozati eljárást: *„Maléter Pál honvéd ezredes"* (valójában vezérőrnagy!) ügyében hallgatták ki, egyelőre csak tanúként.[293]

További nyolc hónappal később szembesült először Mecséri ezredes azzal, hogy őt a BHÖ 1.1. pont /1/. szerinti bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják. Védő még mindig nem állt mellette. Azonnal kijelentette, hogy a gyanúsítást megértette, nem érzi magát bűnösnek.[294]

Puchert János esetében letartóztatásáról, elszállításáról, első kihallgatásáról aprólékos részleteket ismerünk, és ezek is nagyon hasonlóak a szovjet módszerekhez. Október 18-án késő este tartóztatták le Komlón.[295] Az autóban feltették rá a bilincset, beállt a Grosszman által leírt állapot: aki ellen elfogatóparancsot adtak ki, az bűnös. A Budapesti Katonai Ügyészség rendelvénye[296] szerint – bizonyára a fővárosba érkezésre tekintettel – az őrizetbe vétel napja október 19., az előzetes letartóztatásba helyező határozat kelte szintén október 19., az előzetes letartóztatás időtartama 1957. október 19 -1958. április 30. Beszélgetés lehetősége viszont a 18-i letartóztatáshoz igazodik, mert 1958. április 18. után, levélírás ugyanezen időponttól engedélyezhető. Ez azt jelentette, hogy a hozzátartozók hat hónapig nem léphettek kapcsolatba Puchert Jánossal, hivatalos tájékoztatást nem kaptak hollétéről.[297]

Az azonnal, illetve másnap tartott kihallgatásokra hivatkozva Loss András* főhadnagy, mb. alosztályvezető javaslatára a katonai főügyész helyettese elrendelte a nyomozást Szabó Pál őrnagy ellen a BHÖ 1.1. pont /2/ bekezdésébe felvett bűntett alapos gyanúja miatt.[298] A főhadnagy ugyanezen a napon határozott az előállításról és a házkutatásról. A tanúvallomások részleteit idézve újabb határozatot hozott, ezúttal Szabó Pál őrnagy előzetes letartóztatására.[299] Ezt a honvédelmi miniszter és a katonai főügyész azonnal aláírta. Szabó őrnagyot még ugyanezen a napon, október 19-én délután az esztergomi Táncsics laktanya kapujától 100 méterre az utcán őrizetbe vették.[300] Az eljárás ezentúl Szabó Pál és társai ellen folytatódott. Részleteket

[292] **Mecséri János** tk. jkv. 1957. január 25. ÁBTL V-150.005/10 38.
[293] **Mecséri János** tk. jkv. 1957. augusztus 8. ÁBTL V-150.005/10 84.
[294] **Mecséri János** tk. jkv. 1958. április 19. ÁBTL V-150.005/10 351.
[295] **Lerchné dr. Egri Zsuzsa:** Puchert János 31.
[296] A rendelvény fénymásolatát **Puchert János** bocsátotta rendelkezésemre. köszönöm neki.
[297] **U.ő** tk. jkv. 1. kihallgatásáról 1957.október 19. ÁBTL V-143682 2 81. Valójában Puchert János nem láthatta a lelövést, mert fedezékében tartózkodott, az hullámpala tető fedte, vö. a vele készített interjúval **Marossy Endre** Jutadombi történetek 184-185.
[298] Határozat nyomozás elrendelésétől 1957. október 19. HL BKB 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 973. sz. irat.
[299] 1957. október 19. HL Bp.KB.0031/1958. 670. doboz. Mecséri János és társai pere IV. k. 974.
[300] ÁBTL V -143682/0 291. Jelentés Budapest, 1957. október 21-én. **Puchert János** ezt a letartóztatást is október 18-ára teszi: Egy túlélő 24.

a következő fejezet tartalmaz. Ami most fontos, és szintén a fent leírt szovjet módszerre emlékeztet: kilenc kihallgatás során a vizsgálótiszt egyetlen kérdést sem tett fel szervezkedésről, a BHÖ-re egyszer sem hivatkozott. Szabó Pál gyanúsítottat 1958. február 10-én, csaknem négy havi fogva tartás után most először tájékoztatták arról, hogy a BHÖ 1.1. pont /1/ bekezdés alapján gyanúsítják meg.

Egy nappal később nyilvánították terheltnek Puchert János honvéd gyanúsítottat a BHÖ enyhébb, 1.1. pont /2/ bek. alapján, de emellé felvették a 349. pontban foglalt előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosság elkövetését.[301] A határozatot a vizsgálók aláírták, az eddig kitöltött részt egy vonal zárta le. A lapot úgy tolták a Puchert elé, hogy aligha olvashatta el, mi van a vonal fölött, mit tartalmaz a határozat? Aláírása a lap aljára, a vonal alá került. Őt is kétszeresen vádolták, arra a két jogszabályi helyre alapozva, aminek alapján Kocsis Sándor rendőr tizedest halálra ítélték és kivégezték. Puchert János honvéd is csak négyhavi fogva tartás és kihallgatásainak lezárása után tudta meg, hogy valójában mivel gyanúsítják. Védővel még mindig nem beszélhetett.

A további nyomozati eljárások a kihallgatásokkal párhuzamosan folynak, kiaknázva a letartóztatottak vallomásait.

[301] Határozat terheltkénti felelősségre vonásról 1958. február 11. V-143.682/2 86.

IX. SZABÓ PÁL ÉS TÁRSAI ÜGYE 1957. OKTÓBER 19. – 1958. FEBRUÁR 12.

A mindinkább bővülő nyomozás annyira lekötötte a hatóságokat, hogy nem maradt erejük az esztergomiakkal együtt harcoló honi légvédelmi tüzérek és kiskunmajsai lövészek elleni eljárásra.[302] Pedig egy dokumentum további feladatokat rótt a hatóságokra és utóbb a hadbíróságra.

A Szabó Pál és társai ügy első napjaiban, 1957. október 21-én került a magyar hatóságokhoz a per szempontjából döntő jelentőségű szovjet dokumentum, Linyicsenko szovjet alezredes, városparancsnok jelentése.[303] Eszerint a Soroksári út környékén november 4-9. között a szovjet alakulatok 11 főnyi halálos áldozatot jelentettek. Köztudott, hogy a Mecséri-perben 11 halálos ítéletet hoztak. A két adat első látásra is feltűnően összefügg, olyannyira, hogy a szovjet adat az első pillanattól megalapozza az eljárás koncepcióssá minősítését. Pedig a letartóztatások még csak elkezdődtek, a pert majd csak hónapok múlva fogják lefolytatni. Elvileg még minden nyitott, a bíróság jogerős ítéletéig mindenki ártatlan. De csak elvileg. A kihallgatásokon még csak gyanúsított tiszteket a vizsgálók már csupán nevükön szólították, megszólításuk letartóztatott volt, így kellett aláírniuk az okmányokat, ezt kellett egymás felé is használniuk. Ez a szovjet eljárások szerint a személyiség megtörésének technikai eszköze volt. A terheltté nyilvánítással eltűnt tiszti rangjuk (a katonáknak katonai mivoltuk, tisztesi rendfokozatuk).

Az előző fejezetben már láttuk, hogy az őrizetbe vételkor a BHÖ 1.1. pont (2) vagy (1) bekezdésében felvett bűntett alapos gyanúja volt az indok. Jogállamban hogyan lehetett volna akárcsak felvetni azt, hogy leszerelésük előtt néhány nappal sorkatonák csapatostul részt vállalnak egy, a törvényes államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben? Azt pedig a megtorlás eszköztárával sem lehetett bizonyítani, hogy az 51. légvédelmi tüzérosztály a Nagy Imre kormány és a Kádár János nevével fémjelzett új párt, az MSZMP ellen szervezkedett volna, még kevésbé azt, hogy bármilyen szerepet játszott volna a Rákosi-Gerő vezette államrend megdöntésében. A vizsgálótisztek sem arra törekedtek, hogy bebizonyítsák vagy kizárják a gyanúsítottak részvételét államellenes szervezkedésben vagy mozgalomban, hanem a november 4-i nap harci cselekményeiről faggatták a jutadombiakat. Ők magukra hagyva, védők nélkül, minden erejükkel a vizsgálóik által nyitott ösvényen törekedtek a kapott parancs teljesítésének, saját ártatlanságuknak a bebizonyítására. Abban hittek, amiben

[302] **Pazsiczky Sándor** százados, BM II.1. osztály vizsgálati alosztálya: Jelentés 1959. június hó 19-én. ÁBTL V-146378/2 218.

[303] 1957. október 21. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere, XI. 3073.sz.irat. (39.old.) Fénymásolat a szerző birtokában. A jelentés orosz eredetijét és magyar fordítását közli **Eörsi László szerk.** i.m. 94. ill. **u.ő** i.m. Pesterzsébet 112.

a Lubjanka foglyai: ha meggyőzik vizsgálóikat arról, hogy csak parancsot teljesítettek, akkor a hadbíróság majd felmenti őket, legalábbis enyhe büntetést szab ki rájuk. A később kivégzett Magyar János honvéd és Kálmán Dezső őrvezető első fokon történt halálra ítélésük ellenére még mindig a hadbíróság méltányos ítéletében bízva várták a másodfokú tárgyalást. Pedig a megtorló gépezet részeként a hadbíróság a BHÖ idézett bekezdései alapján ítélkezett. A népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésre alapozta mind elsőfokú ítéletét, tisztek esetében a szervezkedés vezetése, sorkatonák esetében a szervezkedésben való részvétel bűntettéért lényegében tetszőleges módon osztogatta vagy enyhítette a halálos ítéleteket és börtönéveket, a felmentést. Emellett hivatkozott a BHÖ 349.§-ára, az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölésre, olykor tettesi, többnyire felbujtói minőségben, ami ráilleszthető volt bármelyik katonára, aki elsütötte a fegyverét. Szóba sem kerültek azok az 1956. november-decemberi fogadkozások, amelyek félelem nélküli életet ígértek, bántatlanságot a dolgozóknak, akik az október 23-án kezdődött megmozdulásokban, a legutóbbi idők cselekményeiben részt vettek.[304]

A Mecséri-per a magyarországi koncepciós, ezeken belül tendenciózus, az ünnepélyes rádiószózatokat megcsúfoló eljárások közé sorolható. A BHÖ felhasználása nyílt törvényszegésnek tekinthető.[305] De nem volt műper, hiszen a per tárgyát képező cselekmény megtörtént, és csak részben, a volt ÁVH-sok lelövésével összefüggésben tartalmazott kitalált, koncepciós elemeket.

A jutadombi tisztek és katonák hetekig őrlődtek magánzárkáikban. A kihallgatások 1957. október 19-étől december elejéig a Gyűjtőfogház kisfogházi szárnyában folytatódtak (16. kép). Innen március elejéig a Tolnai Lajos utcai börtön közös cellájába költöztették őket, március elején átszállították a Gyorkocsi utcai börtönbe (17. kép). Itt ismét magánzárkába kerültek, azonban a fegyőrök zaklatták őket. Ha szabálytalanságot észleltek, éjjel is rugdosták az ajtókat, amitől a többi cellában is felébredtek.[306] Három hét múlva átköltöztették őket a Fő utcai Katonai Börtön közös, túlzsúfolt, akár 8-10 fős celláiba, adott esetben köztörvényes bűnözők, cellaügynökök közé[307] (18. kép). Az ügyészség előírta, hogy kiket nem tehetnek egy zárkába, tehát a vádlottársak nem kerülhettek össze.

Újra és újra megismételtek kérdéseket, többekkel írattak önvallomást (sajátkezű írásos vallomást), majd a kihallgatások végén újabb összefoglaló kihallgatás eredményeként összefoglaló jelentést írtak. Ebben a megfáradt, elfásult rabok elfogadtak olyan megfogalmazást is, amit eredetileg nem tettek.[308] Arról, hogy a fentiek után

[304] **Kahler Frigyes** Joghalál 11.
[305] **Uo.** 141.
[306] **Puchert János** Egy túlélő 25., 89.
[307] A börtönviszonyokat bemutattam: **Marossy Endre** 1956 Fiadnak 209-212. képekkel. Vö.: **Kicska János** főhadnagy beszámolója a börtönviszonyokról feleségének, **u.ő** Jutadombi történetek 190.
[308] Például **Kálmán Dezső** őrvezető, részletek a VI.4 fejezetben.

elkészített vádirat alapján megindítják-e a büntetőpert, vagy megszüntetik az eljárást, nem a bíróság döntött, hanem egy bizottság, ami a fővárosi rendőrkapitányság, az ügyészség vezetőjéből és a fővárosi bíróság elnökéből állt.[309]

A Szabó Pál és társai szakaszban Szabó őrnagy és tisztjeinek kihallgatása játszotta a főszerepet. Szabó őrnagyot 1957. október 22 – 1958. február 3. között kilenc alkalommal hallgatták ki. Keményen védekezett. Igyekezett magát menteni, a felelősséget fölötteseire, Szendi, Vidi, Lantos alezredesekre, illetve beosztottjaira hárította át. Többször is elmondta, ki lőtt először a Jutadombnál. Ő ugyan nem volt ott, de utóbb, Esztergomban Kliebert százados beszélt neki erről. *„...amikor már a szovjet csapatok elvonultak Budapestre, jött kifelé Soroksár irányába egy személygépkocsi és abból tüzeltek géppisztolyból az ütegállásra. Majd Rémiás hdgy. egyik beosztottja, Szekeres tiz. megsebesült, mire a Rémiás hdgy. egyik lövege kilőtte a gépkocsit."* [310]

Szabó őrnagy pontosan idézte fel Kliebert százados szavait, aki valós képet adott a történtekről. Kicska János főhadnagy ugyanígy írta önvallomásában.[311] Ezek a vallomások erőteljes érveket adtak volna ahhoz, hogy a hadbíróság kritikusan gondolja át a volt ÁVH-sok állítását, akik szerint az esztergomiak támadták meg a szovjet hadoszlopot.

1958. február 10-én hozták meg a felelősségre vonási határozatot, amikor az addigi gyanúsítottat, Szabó Pál őrnagyot terheltté nyilvánították.[312] Védő itt sem volt jelen. Másnap még egy összefoglaló jelentés is készült, hét oldalas, míg az előző, 6-9. kihallgatásain két-három oldalasak voltak.

Szabó Pál őrnagyot nem törték meg kihallgatások. Azonnal ellentmondott az összefoglaló jegyzőkönyvben foglalt gyanúsításnak a BHÖ 1. 1. pont /1/ bek. szerint. Abban érezte magát bűnösnek – ami egyébként a kihallgatások tárgya volt –, hogy egységét kivitte a jutadombi tüzelőállásba, ott kijelölte a tüzelőállások helyét, kiadta a tűzparancsot. Majd összefoglalta: *„A felsorolt cselekményekért vállalom a felelősséget."* [313] Vagyis a BHÖ-ben foglaltakért nem.

Szabó Pál őrnagy kihallgatásaival párhuzamosan folyt tiszttársaié.

[309] **Kahler Frigyes** Joghalál 44.
[310] **Szabó Pál** tk. jkv. 9. kihallgatás 1958. február 03. HL BKB 031/1958. Mecséri János és társai pere IV. kötet 1009. Ezt vallotta az első két kihallgatásán is, kivéve Szekeres tizedes megsebesülését. A háromszori, lényegét tekintve egyező előadás arra vall, hogy **Szabó őrnagy** valóban **Kliebert százados** szavait adta vissza.
[311] **Kicska János:** Önvallomás 1957. november 13. BKB. 0031 1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1789.
[312] ÁBTL Bp.KB.0031/1958. 670. doboz. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1013. A terhelt fogalmat sokszor a gyanúsított vagy a vádlott megjelöléssel váltakozva használták. Valójában a terhelt gyűjtő fogalom, ami büntető eljárás alanyát jelenti. A terhelt a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a jogerős ítélet után elítélt. **Herke Csongor** i.m. 47. old.
[313] Összefoglaló jkv. 1958. február 11. HL BKB 031/1958. Mecséri János és társai pere IV. kötet 1014, 1752.

Kicska János főhadnagy Vácott szolgált. Őrizetbe vételi határozata 1957. október 4-én,[314] előállítási határozata október 18-án kelt. A jogszabályi háttér nem szerepel a határozaton.[315] Őt Vácott tartóztatták le, családjánál Esztergomban éjjel tartották meg a házkutatást.[316] Kicska főhadnagyot már 19-én kihallgatták. A gyanúsítás jogszabályi alapját nem ismertették vele, védővel nem beszélhetett. A kihallgatások látszólag a jutadombi harcok eseményeire, azon belül a könnyűsök tevékenységére irányultak. Kicska főhadnagy óvatosan fogalmazott, saját felelősségét csak felettesei parancsának teljesítésével kapcsolatban ismerte el. A két volt ÁVH-s kivégzésénél a parancsnoksága alatt állók voltak jelen. Kicska főhadnagy megnevezte Molnár Géza őrvezetőt mint egyedüli elkövetőt. Egyébként mentette, akit lehetett.[317] Két héttel a második kihallgatása után Kicska főhadnagy a kihallgatási jegyzőkönyveknél lényegesen terjedelmesebb önvallomást írt. Tépelődő, az események okait utólag boncolgató irat, szép, kiírt kézírással, szabályos sorközökkel. Gépelt változata hat, sűrűn telegépelt oldal, ami bőséges.[318] De a részletes önvallomásra nem reagáltak a vizsgálók. A ráállított cellaügynök megerősítette a két ÁVH-s kivégzéséről korábban vallott változatot, majd ezt jelentette: *„ő nagyon tisztában van az ügy súlyosságával, és következményeivel...”* [319]

Kicska főhadnagyra ezután a szembesítések vártak, amelyeket később ismertetek.

Rémiás Pál hadnagy 1957. április 16-ától Börgöndön szolgált.[320] Ugyanazon a napon tartóztatták le, mint Vácott Kicska főhadnagyot. Rémiás hadnagy, parancsnoki szakaszparancsnok két közepes lövege tüzelt a szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopra. Először letartóztatása napján, 1957. október 18-án hallgatták ki. 1959. február 19-éig összesen 12 kihallgatása volt. Tényszerűen, részletesen vallott a harcokról. Több kihallgatáson is beszámolt a tőle jobbra harcoló pestlőrinci honi légvédelmi tüzérekről, megnevezni azonban nem tudta őket. Saját beosztottait rajonként sorolta fel. Amennyire lehetett, hallgatott a felelősség kérdéséről, az esztergomiakat terhelő részletekről. Csökkenteni igyekezett saját felelősségét. Többször is határozottan állította, hogy tűzparancsot nem adott, beosztottai önkényesen nyitottak tüzeltek, illetve viszonozták a tehergépkocsikról rájuk nyitott tüzet. Szabó Pál őrnagyot azonban nem kímélte:

[314] Őrízetbevételi (letartóztatási) határozat 1957. október 4. HL BKB 031/1958. Mecséri János és társai pere IV. k. 1009.
[315] Előállítási-letartóztatási határozat 1957. október 18. HL BKB 031/1958. Mecséri János és társai pere VIII. k. 1059.
[316] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189.
[317] **Kicska János** tk. jkv. 2. kihallgatás 1957. október 28. HL B.KB. 0031 1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1765.
[318] **U.ő** Önvallomás 1957. november 13. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1805-1806.
[319] **Kicska János** fhdgy. ügyében fogdahálózati jelentése. 1957. december 13. ÁBTL V -143682 321.
[320] **Rémiás Pál** tk. jkv. 1. kihallgatás 1957. október 18. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1088.

„olyan parancsot adott ki, hogyha Soroksár felől megjelenik szovjet harckocsi, vagy más harci jármű, azonnal nyissunk rá tüzet.” [321] Nem kikényszerített helyzetben vallotta róla azt is, hogy Esztergomban az egész egysége előtt kijelentette: *„Budapestre fogunk menni, Budapest népét megvédeni a szovjet támadás ellen”.*[322] Rémiás hadnagy nem zavarodott bele az újra és újra feltett kérdésekbe, nem keveredett ellentmondásokba a kihallgatások során. Részletes beszámolói azonban a vizsgálótisztet segítették az információk megszerzésében. Ilyen előzmények után tett részletes vallomást Szendi Dezső alezredes ellen. Amikor Rémiás hadnagyot letartóztatták, Szendi alezredes magas beosztásban szolgált. Rémiás hadnagy nem tudhatta, hogy Szendi alezredes ellen is folyik nyomozás és gyűjtik az adatokat arra, hogy megindokolják letartóztatását. Rémiás hadnagy azt vallotta, hogy az alezredes Kliebert százados tájékoztatta: *„a tűzparancs továbbra is érvényes... Ha Budapest felé megjelennek a szovjet harckocsik, azokra nyissanak tüzet.”* (Ezt Szendi alezredes később mindenképp cáfolni szerette volna.) Ezen felül – csakúgy, mint Szabó őrnagy ellen – a vizsgálótiszt noszogatására hallomásból szerzett információk alapján vallott az alezredes állítólagos szovjetellenes kijelentéseiről.[323] Amikor egy későbbi kihallgatásán visszatértek Szendi Dezső alezredesnek a tűzparancsról tett kijelentésére, Rémiás hadnagy magát védve bővítette vallomását: *„Szendi még annyit mondott... a fejükkel felelnek azért, ha ezen az útszakaszon a szovjet csapatok bejönnek Budapestre.”* [324]

A hónapok óta tartó gyötrelmek nem maradtak következmények nélkül. Egy börtönben készült fénykép tanúsítja: Rémiás Pál hadnagy csontsoványra fogyott.[325] Ez alátámasztja, amit utóbb Kicska János főhadnagy mondott el a tisztekkel való bánásmódról. Rémiás hadnagyot hallgatták ki a legtöbbször: tizenkétszer. Felelősségre vonási határozata egyidejű Szabó őrnagyéval, 1958. február 10. Három nappal később kelt összefoglaló jelentése hosszabb, mint Szabó őrnagyé: 12 oldal. A felelősségre vonási határozat tartalmazza a jogi minősítést: BHÖ 1.1. pont (1), valamint a 349. pont. Az előbbi büntethető, az utóbbi büntetendő halállal. A vizsgálótiszt a jogszabályok közlése alatt írta alá a határozatot. Ezt aláhúzták. A vonal alá került, hogy a terhelt a határozatot tudomásul vette, aláírta. Kimaradt a két fontos kérdés: megértette-e a gyanúsítást, bűnösnek érzi-e magát? A jogszabályi hivatkozást ezzel a két kérdéssel a három nappal későbbi kihallgatáson felvett jegyzőkönyv tartalmazza. Csaknem biztos, hogy Rémiás hadnagynak nem állt módjában elolvasnia a határozatot, csakúgy, mint Kicska főhadnagynak. A rá vonatkozó részleteket a következő fejezet tartalmazza.

A 4. sz. közepes löveg parancsnoki szakaszparancsnoka Mátyás Imre hadnagy volt. Együtt szolgált Rémiás hadnaggyal Börgöndön is. Nyolc alkalommal hallgatták

[321] **U.ő** tk. jkv. II. kihallgatás 1957. október 29. i.m. 1096.
[322] **U.ő** tk. jkv. III. kihallgatás 1957. október 30. i.m. 1100.
[323] **U.ő** tk. jkv. 6. kihallgatás 1957. október 30. i.m. 1112.
[324] **U.ő** tk. jkv. 11. kihallgatás 1958. január 28. i.m. 1132.
[325] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 190. 810.sz. lj.

ki 1957. december 12-éig. Az eddig említett tiszttársaival ellentétben őt már letartóztatása napján, első tárgyalásán tájékoztatták arról, hogy ellene a BHÖ 1.1. pont (2) bek. alapján járnak el.[326] Sütő János* főhadnagy, vizsgáló kérdésére, hogy bűnösnek érzi-e magát, meglepő válasz érkezett, amelyben Mátyás Imre hangsúlyozta: *„nem vettem részt sem a szovjet csapatok elleni harcokban, sem pedig az ÁVH. tagjai elleni akciókban."* A vizsgáló rákérdezett, miért hangsúlyozza ezt előre, hiszen ő nem is ezt kérdezte? Mátyás Imre közölte, tévedésből mondta. Majd mintha mi sem történt volna, megismételte előző válaszát, csak ellenkező előjellel: *„résztvettem a szovjet csapatok és az ÁVH. tagjai ellen irányuló harci cselekményekben."* Sütő százados mintha nem is hallotta volna, áttért saját, felépített kérdéseire.

A párbeszéd arra vall, hogy valaki – a következményekből valószínűsíthetően Szeder László* főhadnagy, vizsgáló – felkészítette Mátyás Imrét, hiszen másképpen nem szerezhetett volna tudomást a kihallgatások egyik legfontosabb kérdéséről. Másrészt nem avatták be Sütő főhadnagyot, aki más taktikával készült a kihallgatásra. Kérdéseire Mátyás Imre úgy vallott, mint a vízfolyás, ontotta a neveket, talán olyan ütemben, hogy azok leírásakor a gépíró hibák sorozatát ejtette. Nagyon árulkodott Szabó őrnagyra – és Motil Józsefre. Azt állította, hogy először Kicska főhadnagy nyitott tüzet könnyűseivel, és csak utána Rémiás a közepesekkel, utána a honiak. Mátyás hadnagy a tüznyitás után hátrakúszott, a további eseményeket nem eléggé ismeri. Többekre tett terhelő vallomást csupán mástól hallott információ alapján. *„Ugyancsak a fenti személyek elmondása alapján úgy tudom, hogy a Puer* (helyesen Puchert– M.E.) *és Dobrosi által agyonlőtt két szovjet katonát is a nádasban fogták el. A fentebb felsorolt személyek elmondása alapján ezalkalommal mintegy 20-25 fő államvédelmi beosztott halt meg az agyonlőtt személyekkel együtt."*[327] Ezek az állítások légből kapottak, a megnevezett két katona egyike sem lőtt agyon szovjet katonát, összesen pedig öt volt ÁVH-s halt meg. A letartóztatása napján a két sorkatonára tett súlyosan terhelő, továbbá a jutadombiak káros megítélésére alkalmas vallomását semmiféle kényszerhelyzet nem indokolta. Több részletben tett terhelő vallomást Rémiás hadnagy ellen. Pl. a szovjet menetoszlop érkezésekor *„hallottam és láttam, amint Rémiás hdgy. azt kiáltotta, hogy 'lőjetek tűz'"*[328] Fölösleges és káros nyilatkozat volt részéről: *„A szovjet katonák nem támadtak meg bennünket, mi kezdtünk tüzelni rájuk és ők csak utána viszonozták azt, aminek a következtében Szekeres Géza tiz. a vállán megsebesült."*[329]

A következő kihallgatáson már Szeder László főhadnagy volt Mátyás Imre vizsgálója. Loss András százados, mb. osztályvezetővel együtt először jelentést írtak a

[326] **Mátyás Imre** tk. jkv. 1. kihallgatás 1957. október 18. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1192.
[327] **U.ő** Uo. 1192.
[328] **U.ő** tk. jkv. 3. kihallgatás 19587. október 30. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1205.
[329] Uo. 1206.

kihallgatásokról, majd határozati javaslatot Mátyás Imre őrizetes szabadon engedésére.[330] Fő indokuk az volt, hogy az első kihallgatásán nagyon őszinte vallomást tett. A két tény együttesen arra vall, hogy Mátyás Imrével vádalkut kötöttek, ő a megkívánt részletességű (és tartalmú) vallomásokat megteszi, Lossék pedig szabadon engedik. Lossék azonban ismét hibáztak, előzetesen nem kérték ki Selmeci György* ezredes, osztályvezető véleményét. Ő most visszadobta a jelentést is, a javaslatot is. Mátyás Imrét, mint felelős tisztet bűnösnek tartotta, ha mégis ártatlan, azt mondja ki azt a bíróság – írta a javaslatra. Ezzel, ha volt is, felborult a vádalku, és a Loss-Szeder kettősnek terheltként felelősségre kellett vonniuk Mátyás Imrét. Első fokon egy évi börtönre ítélték, másodfokon felmentették – és csak ekkor szabadulhatott. (Adatok: 1. sz. Melléklet.)

Az első kihallgatásokon sok gondot okozott a két elfogott volt ÁVH-s lelövésének a tisztázása. A három eddigi gyanúsított közül Puchert János honvéd e vád alól kimentette magát, ott sem volt a helyszínen, a golyószórós állásában tartózkodott. Dobrosi Lajos tizedes sem volt ott, ő Árpási Ferenc és Kálmán Dezső őrvezetőktől hallotta, hogy két honvéd gépkocsivezetőjük fogott el majd lőtt agyon géppisztollyal két személyt, akik valószínűleg államvédelmi beosztottak voltak. Dobrosi tizedes tanúvallomása ugyan két új nevet tárt a vizsgálók elé, semmiképpen sem a megnevezettek, hanem két gépkocsivezető lőtte le a foglyokat.[331] Ők nem lehettek azonosak sem Árpási és Kálmán őrvezetőkkel, akik nem honvédek voltak, sem Hatos és Puchert honvédekkel, akik nem voltak gépkocsivezetők.

Hatos György honvéd rögvest a letartóztatását követő első kihallgatásán elmondta, hogy ő a harcok kitörése előtt több társával együtt elfutott lövegétől, ott várták ki a tűzharc befejezését. Hozzátette, nincs tudomása arról, hogy a megsemmisített harckocsi és a Katyusa személyzete közül valakit meggyilkoltak volna.[332] Később állította, hogy kivégzésekről, gyilkosságokról nem hallott, ilyenekben részt nem vett.[333]

Halomra dőltek azok a vádaskodások, hogy a három letartóztatott sorkatona közül bármelyiknek is köze lett volna a két volt ÁVH-s lelövéséhez. Mégis, ha a letartóztatott esztergomi sorkatonák reménykedtek a karácsonyi szabadulásban, csalatkozniuk kellett. A kihallgatások eredményeképpen a nyomozó hatóság úgy határozott, hogy kiterjeszti a vizsgálatot. November 28–29-én őrizetbe vettek további 11 sorkatonát. Ők: a Vácott kihallgatott első kettő, Bősze Károly őrvezető és Varga József honvéd, valamint az utóbb kivégzett Kálmán Dezső őrvezető, a tüzelés megkezdésével gyanúsított Motil József, Klug András, Mike Ferenc honvédek, Szekeres Géza

[330] Jelentés 1958. február 21. Szabó Pál és társai 1.k. ÁBTL V -143682/1 408. Határozati javaslat u.akkor Uo. 409-410.
[331] **Dobrosi Lajos** tk. jkv. 1. kihallgatásáról 1957. október 19-én. ÁBTL V -143682/2 191.
[332] **Hatos György** tk. jkv. 1. kihallgatása 1957. október 18. ÁBTL V -143682/3 209.
[333] **U.ő** tk. jkv. 5. kihallgatása 1957. november 15. Uo. 228.

tizedes, Papp György szakaszvezető közepes lövegraj parancsnokok, továbbá a könnyűs lövegraj parancsnokok közül Kocsis Zoltán, Dékány József, Sipos Sándor szakaszvezetők.[334] A Jutadombon súlyosan megsebesült Szekeres Géza tizedest december 3-án szabadon engedték.

A Vizsgálati Alosztály kérésére dr. Kelemen Géza* százados, a katonai főügyész helyettese meghosszabbította az előzetes letartóztatások és nyomozások határidejét 1958. február 1-ig.[335]

A két lelőtt volt ÁVH-s ügyéhez újonnan beszerzett adatok alapján 1958. január 3-án letartóztatták Árpási Ferenc őrvezetőt, aki a foglyok kísérésben vett részt és látta agyonlövésüket, valamint Magyar János honvédet, akit később kivégeztek, továbbá január 10-én a honi légvédelmi tüzérezredből Molnár Sándor szakaszvezetőt.[336]

Villi Ferenc honvédet ugyan a BHÖ 1. 1. pont (2) bek. alapján gyanúsították meg, mégis szabadlábon vonták felelősségre és hallgatták ki Pécsett. Távbeszélős volt a könnyűsöknél, a tüzelőállásból ő tartotta a kapcsolatot Kliebert százados harcálláspontjával, ami egy romos buszban volt berendezve. Villi – szükségtelenül – bevallotta, hogy géppisztolyával tüzelt a műúton kilőtt járművekre. Látta, hogy a két volt ÁVH-st Molnár Géza őrvezető lőtte le géppisztolyával, és azt is, amint az áldozatok a földre esnek. Amikor odament, az áldozatok zsebéből a földre került cigarettából egyet kivett és rágyújtott. Látott igazolványokat is, szerinte az áldozatoké voltak.[337] Villi Ferenc végül azzal védekezett, hogy a parancsnokaitól kapott utasítást hajtotta végre. Fölösleges bőbeszédűsége őt magát is veszélyeztette. Szabadlábon maradt, de ha biztonságban érezte magát, súlyosan tévedett.

Ugyanezen a napon, szintén Pécsett egy másik vizsgálótiszt hallgatta ki Szabó Gyula tizedes felderítő rajparancsnokot. Vele is azt közölték, hogy a BHÖ 1. 1.pont (2) bek. alapján gyanúsították meg, de mégis szabadlábon vonják felelősségre. A Jutadombon a könnyűsök előtt golyószórós volt, mint mellette Puchert János, táradogatója Jelencsik Pál őrvezető. Azt rótták fel neki, hogy a Jutadombnál majd később a Határ úti salakdombról lőtte a szovjet csapatokat, utóbbi helyen kilőtt egy szovjet motorkerékpárost. Szabó tizedes előadta, hogy a Jutadombon az ő golyószórója hiba következtében nem működött, tehát nem lőtt. A két volt ÁVH-s lelövését a golyószórója mellől nem látta. A Határ úti salakdombon ismét csütörtököt mondott a golyószórója, tehát nem lőtt a motorkerékpárosra. Később másik helyszínről már tudott

[334] **Puchert János** Egy túlélő 24. A letartóztatás dátuma december 2. **Eörsi László** 1956 mártírjai 49. A 18. fejezetben idéztem Kálmán Dezső november 29-én tett vallomásából, ami a korábbi letartóztatást igazolja.

[335] 1957. december 27. ÁBTL Bp.KB.0031/1958. 670. doboz. Mecséri ezredes és társai IV. k. 1062-1063.

[336] **Puchert János** Egy túlélő 24. A fogolykísérésről és a két fogoly lelövéséről a következő fejezet számol be.

[337] Vili (helyesen **Villi**) **Ferenc** tk. jkv. január 16. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1911-1915. Villi megjegyezte, hogy az egyik áldozat Moszkvában született. Jól látta, bár azt nem tudhatta, hogy ő Lóránd György százados volt, aki a teherautón kapott halálos sebet.

lőni, de találatot nem ért el. Védekezésül ő is elmondta, hogy parancsra lőtt, amiért a tisztek, elsősorban Kliebert százados és Kicska főhadnagy a felelősek.[338] Szabó Gyula vallomása szerint a harcok kevéssé jelentős részese volt, de illúzió lett volna azt remélni, hogy szabadlábon is marad.

A letartóztatottak megtörésére, a megfelelő vallomásokra alapozott felelősségre vonási határozatok elkészítése február közepére megtörtént.

Szabó Pál őrnagy terheltté nyilvánítását azonnal követték a szembesítések, tisztekkel és sorkatonákkal. Védők nélkül. Szabó őrnagynak az általa kiadott tűzparancs visszavonásáról tett vallomását tisztjei rendre cáfolták: Trinka Sándor* főhadnagy, Hernádi Gyula hadnagy. Nagyon fontos volt a szembesítés Kicska János főhadnagygyal és Rémiás Pál hadnaggyal. Kliebert százados halálát követően Kicska főhadnagy volt a rangidős jutadombi tiszt, Rémiás hadnagy pedig Szabó őrnagy parancsa alapján a tűzharc megkezdésére egyedül feljogosított tiszt.

Kicska főhadnagy előadta, hogy november 2-án Szabó őrnagy személyesen közölte, hogy tűzparancs van kiadva. Szabó őrnagy ezzel ellenkezőleg emlékezett: *„minden körülmények között el kell kerülni a tűzharc felvételét"*. Kicska főhadnagy állította, hogy Szabó őrnagy a korábban kiadott tűzparancsát nem vonta vissza. Szabó őrnagy részletezte, hogy előbb a tiszteknek, majd külön a később az érkező Kicska főhadnagynak és szintén külön Kliebert századosnak hangsúlyozta, *„...hogy semmilyen körülmények között ne bocsátkozzanak harcba, ha látják a szovjet egységek közeledését, hagyják el tüzelőállásukat."* Vallomásukat mindketten fenntartották.[339] A vizsgálótiszt nem kérdezte, hogy ha tiltották a harcot a szovjetekkel, mégis ki adott tűzparancsot november 4-én reggel? Ha ráadásul elvonulhattak volna a helyszínről, kinek a parancsára maradtak ott?

Eredménytelenül szembesítették a tiszteket katonáikkal a további eljárások során is.

1958. január 22-én Szenes Ernő* főhadnagy, a II/1 osztály vizsgálója, határozatot hozott nyomozás elrendeléséről Szendi Dezső alezredes ellen,[340] aki ekkor a budapesti Forradalmi Tiszti Ezred szakaszparancsnoka volt. Szenes főhadnagy részletes kihallgatási tervet készített.[341] Másnap, február 13-án tartóztatták le az alezredest. Az ügyet ettől kezdve Szendi Dezsőről nevezik.

[338] **Szabó Gyula** tk. jkv. január 16. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1923-1925.

[339] Szembesítési jkv. 1958. január 22. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1025-1029.

[340] HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere III.k. 674. Hivatkozás: BHÖ 1.pont (2) bek. Vö.: 680. sz. lj.

[341] ÁBTL V -143682/1 Szabó Pál és társai 59-61.old.

X. SZENDI DEZSŐ ÉS TÁRSAI ÜGYE 1958. FEBRUÁR 13. – 1958. ÁPRILIS 16.

X.1 A nyomozati eljárások

Szendi Dezső alezredes letartóztatásának főbb indokait az előző fejezetben hivatkozott 1958. január 22-i határozat sorolta fel. A letartóztatott vagy szabadlábon nyilatkozó tanúk egybehangzó vallomásai alapján bizonyítottnak nyilvánították, *„hogy Szendi Dezső alezredes az ellenforradalom oldalára állt és ott aktív tevékenységet fejtett ki."* Tevékenységének fontosabb részletei: szovjetellenes beszédeket tartott, személyesen részt vett a jutadombi tüzelőállások kijelölésében. Ez a vád lényegesen kevésbé volt megalapozott, mint a Szabó Pál őrnagy elleni. Talán ezért gyanúsították meg csupán a BHÖ 1. pont enyhébb, (2) bekezdése alapján, amiért csak börtönbüntetés szabható ki, miközben több tisztjét és katonáját az (1) bek. alapján akár halálra is ítélhették.

Szendi Dezső alezredest először előzetes letartóztatása napján, 1958. február 13-án hallgatták ki. Ismertették vele a gyanúsítását megalapozó jogszabályt, a BHÖ-ben felvett 1.1. (1) bekezdésében foglaltakat. A vizsgáló kérésére azt válaszolta, hogy a gyanúsítást megértette. Ez nem biztos, hiszen válaszát így folytatta: meghatározott bűntény elkövetésében nem érzi magát bűnösnek. Ez a felelet nem tükrözi a BHÖ idézett bekezdésének tartalmi ismeretét, mert nem arra válaszol. A BHÖ hivatkozott bekezdése alkalmas a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésétnek megállapítására, halálbüntetés vonzattal. Szendi alezredes erről a lehetőségről nem fejtette ki álláspontját, hanem úgy folytatta, azért nem érzi magát bűnösnek, mert amit tett, Mecséri János ezredes parancsára hajtotta végre. Mint egy párviadal, amit a Lubjanka szabályai szerint vívtak meg: az egyik fél a BHÖ fegyverét használja, a másik fél a parancs teljesítését tartja pajzsként maga elé. Az állítólagos szovjetellenes kijelentéseket pedig tagadja. Ebben a párviadalban Szendi Dezső alezredes még a pajzsot is csak félig tartotta maga elé. Sorra elismerte, hogy továbbította a körletparancsnokoknak, ütegparancsnokoknak Mecséri ezredes parancsát, hogy akadályozzák meg a szovjet csapatok visszatérést. Ezt követően rendre elmondta, hogy külön beszélt ezekkel a tisztekkel, például a Jutadombon Kliebert századossal: *„vigyázzanak, nehogy valami meggondolatlanságot csináljanak".*[342] Szendi Dezső alezredes nem tudhatta, hogy a korábban letartóztatott Rémiás Pál hadnagy tanúvallomásában más állítást tulajdonított neki. A vizsgálótiszt most leütötte a magas labdát: *„Ön a jutadombi tüzelőállásban közölte Mecséri ezredes parancsát, hogy akadályozzák meg a szovjet csapatok visszatérését Budapestre... azokra nyissanak tüzet...végül megjegyezte, hogy a fejükkel felelnek azért, ha a fenti útszakaszon beengedik a szovjet csapatokat Budapestre. Tegye meg ezzel kapcsolatos vallomását!"* [343] Szendi alezredes csak annyit válaszolt, ezeket nem mondta. Ez kevésnek bizonyult az állítással szemben.

A további kihallgatásokon semmi nem változott. Március 1-én ért véget negyedik, egyben utolsó kihallgatása. Ezekben a hetekben Szendi alezredes egészségi állapota megrendült. Amióta letartóztatták, kórházban van, állítja védője a kegyelmi kérvényben.[344] Ennek ellenére Szendi alezredesnek március 10-én szembesítéseken kellett helytállnia, egy nap alatt háromszor: Kicska főhadnaggyal, Szabó őrnaggyal, Mecséri ezredessel szemben.

Kicska főhadnagy szerint november 2-án a Jutadombon Szendi Dezső alezredes jónak ítélte a könnyűs tüzelőállás kiválasztását, *„majd feladatunkról beszélt, hogy meg kell akadályozni a szovjet csapatok visszajövetelét Budapestre."*

Szendi alezredes csak annyit válaszolt: *„lehetséges, hogy olyan kijelentésem volt, hogy a már kiadott parancsokat hajtsák végre."* Rögvest élt a kérdezés lehetőségével: kitől kapták konkrétan a tűzparancsot? Kicska főhadnagy – mint általában – könnyített a másik, ezúttal Szendi alezredes helyzetén: *„Konkrét tűzparancsot Szabó Pál osztályparancsnokom adott 1956. november 2-án, amikor ő személyesen jelölte ki a tüzelőállások helyeit."* [345]

Most Szabó Pál őrnagyot vezették elő. Ő nem volt kint a Jutadombon Szendi alezredes látogatásakor, még hallomásból sem tudott arról, hogy milyen parancsot adott ki. Szendi alezredes most Szabó őrnagytól is azt kérdezte, amit előzőleg Kicska főhadnagytól, kitől kapott konkrét utasítást, hogy a Jutadombon foglaljon tüzelőállást? Szabó őrnagy Vidi József alezredest nevezte meg ugyanazzal az indokkal: *„hogy megakadályozzák a szovjet egységek visszajövetelét, mozgását. Külön kihangsúlyozta, hogy tűzparancs van kiadva."* Szabó őrnagy nem tudta, hogy Vidi alezredest még nem tartóztatták le és nem hallgatták ki. Szendi alezredes újabb kérdése kapóra jött Szabó őrnagynak. *„Azzal kapcsolatban, hogy a szovjetekre nem szabad lőni, távmondatilag kaptam utasítást november 2-án 4 óra tájban, Trinka Sándor fhdgy-tól, aki az én egységemnél mint megbízott törzsfőnök teljesített szolgálatot."* [346] Szabó őrnagynak emlékeznie kellett, a vizsgálótisztnek illett volna tudnia: Trinka Sándor

[342] **Szendi Dezső** tk. jkv. 3. kihallgatás 1958. február 28. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere III. k. 692.

[343] Uo. 692-693.

[344] HL BKB. 031/1958 670. Mecséri János és társai pere III. k. 3841sz. irat. 288.

[345] Idézetek helye: szembesítési jkv. **Kicska János** és **Szendi Dezső** között 1958. március 10. Uo. 731-732.

[346] Szembesítési jkv. **Szabó Pál** és **Szendi Dezső** között 1958. március 10. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere III. k. 735.

főhadnagy hónapokkal korábban szembesítésükön tagadta, hogy magasabb parancsnokságtól parancsot kapott volna, hogy a szovjetek elleni harckészültség meg van szüntetve.[347]

A harmadik szembesítés bizonyára drámai jelentettel kezdődött. Mecséri János ezredest, előzetes letartóztatottat vezették elő. Minden bizonnyal Szendi alezredes volt az első jutadombi tiszt, aki viszontlátta hadosztályának egykori parancsnokát. Szendi alezredes: *„a tüzelőállásokat végigjártam, közöltem velük Mecséri János ezds. által kiadott parancsot, hogy a szovjet csapatokat Budapestre visszaengedni nem lehet."* Mecséri ezredes észrevételezte, hogy ez a vallomás nem tartalmazza parancsának teljes szövegét. Abban ugyanis idézett Maléter Pál miniszterhelyettes parancsából: *„...a szovjet csapatokra tüzet nyitni csak akkor lehetséges, amennyiben azok őket lövik."* [348] Szendi alezredes nem vitatkozhatott, hiszen saját vallomása szerint Kliebert százados előtt maga is pontosan így értelmezte Mecséri ezredes parancsát. A szembesítés tehát az ő helyzetét gyöngítette.

Egy héttel később Bana Ferenc századossal szembesítették. Bana Szabó őrnagy politikai helyettese volt, és még mindig szolgált. Szembesítésének előzménye az volt, hogy Szendi alezredes mind Kicska főhadnagytól, mind Szabó őrnagytól megkérdezte, hogy járt-e kint a Jutadombon Bana Ferenc százados (tehát továbbította-e az ő parancsát, hogy tudniillik tilos a szovjet egységekre lőni)? Egyik válasz sem volt olyan, amilyent Szendi alezredes várt.

Most Bana százados azt vallotta, hogy november 3-án délután Szabó Pál őrnagy utasítására bement a hadosztály törzséhez. Ott beszélt Szendi Dezső alezredessel, aki Mecséri ezredes távollétében a hadosztályt irányította. *„Szendi alez. utasítást adott nekem, hogy közöljem az osztályparancsnokommal Szabó Pál őrgy.al, hogy semmi körülmények között nem tüzelhetnek az egységek...Utána én Trinka Sándor fhdgy.-al... azonnal jelentettem Szabó Pál őrgy.-nak Szendi Dezső utasítását...Szabó Pál őrgy. tudomásul vette...arról nem tudok, hogy...intézkedett volna...hogy Szendi alez. utasítását közöljük a tüzelőállásban lévő ütegparancsnokokkal."* [349] Bana százados ezzel jelentősen javított Szendi alezredes megítélésén, de ennél talán nagyobb mértékben rontotta Szabó őrnagy helyzetét. Két napig.

Ekkor ugyanis tanúvallomást tett Trinka Sándor főhadnagy, a tüzérosztály FKT tagja, Bana százados és Soós Zoltán főhadnagy mellett. Elismerte, hogy járt Bana Ferenc századossal együtt Szendi Dezső alezredesnél, de nem emlékezett határozottan, miről folyt a beszélgetés. Nem volt tudomása arról, hogy nem szabad a szovjet

[347] Szembesítési jkv. **Trinka Sándor** és **Szabó Pál** között 1957. november 28. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 1022.

[348] Szembesítés jkv. **Szendi Dezső** és **Mecséri János** között 1958. március 10. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere III. k.740-741. Szendi alezredes Kliebert századossal közölt kiigazítása: V. fejezet 141. sz. lj.

[349] Szembesítési jkv. **Szabó Pál** és **Bana Ferenc** között. 1858. március 17. HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere III.k. 760.

egységekre lőni. Nem tagadta, hogy Bana századossal együtt mentek vissza Szabó őrnagyhoz, de nem emlékezett arra sem, hogy Bana százados jelentette volna Szendi alezredes utasítását. Trinka főhadnagy nem november 3-án Szendi alezredestől, hanem csak november 4-én a reggeli órákban szerzett tudomást egy HM-ből érkezett parancsról, hogy *„nem szabad a szovjet egységekre lőni, át kell adni a fegyvereket."* A tüzérosztály Jászberényi úti ütegeihez sikerült összeköttetést találnia, akikkel közölte a parancsot, de a jutadombiakkal nem tudott kapcsolatba lépni. Ezt Szabó őrnagy tudomásul vette, röviddel utána együtt menekültek el az osztálytörzs harcálláspontjáról.[350] Trinka Sándor főhadnagy tanúskodása két volt elöljárója nyakára segített hurkolni a kötelet.

A kihallgatások után a szembesítések elég alapot képeztek ahhoz, hogy meghozzák a határozatot Szendi Dezső alezredes terheltkénti felelősségre vonásáról. Vegyük sorra a sorsdöntő mozzanatokat.

A határozat indokolás nélkül módosította a korábbi határozat hivatkozását, ami immár a BHÖ 1. pont szigorúbb (1) bekezdése lett.[351] A határozatban rögzített cselekmények azonban nem a BHÖ-ben foglaltak, hanem a szovjet csapatok elleni harcok körébe tartoztak, amelyekre az 1952-ben összeállított BHÖ ki sem tért. Ugyanezen a napon felvették vele az összefoglaló jegyzőkönyvet, ami 11 oldalon szőtte a halálos hálót Szendi alezredes köré.

A határozat bevezető kérdésére Szendi alezredes ezúttal is azt nyilatkozta, mint február 13-án: megértette a gyanúsítást. Ha így lett volna, azonnal tiltakoznia kellett volna a /2/ bek. minősítés megváltoztatásáról (1)-re, utóbbi alapján ugyanis halálbüntetést is kiszabható volt, a (2) alapján csak börtön.

A választ Szendi alezredes csaknem szó szerint úgy folytatta, mint február 13-án: *„Csak annyiban érzem magam bűnösnek, hogy az ellenforradalom ideje alatt Mecséri János ezds.-nek eszközként hagytam magam kijátszani."* [352]

Az igaz, hogy november 2-án Mecséri ezredes parancsát közvetítette, de sokak által sérelmezett fölösleges, agresszív, az erőviszonyokat semmibe vevő szovjetellenes kijelentései nem Mecséritől származtak, neki senki nem tulajdonított ilyen kijelentéseket.

A következő két napban Mecséri ezredes magasabb érdekből kapott megbízásai miatt érdemben Szendi alezredes irányította a hadosztályt, sőt a budai védelmi körletet is. Körültekintőbb megfogalmazást is találhatott volna, mint amit idéztünk, de védővel még mindig nem találkozhatott a gyanúsított.

[350] **Trinka Sándor** tk. jkv. 1958. március 19. Uo. 859.

[351] 1958.04.02. Uo. 705 -706.

[352] Uo. 707.

Az összefoglaló jegyzőkönyv minden lényeges pontban egységes tanúvallomásokat állított szembe Szendi alezredes állításaival, aki mindent tagadott, de érdemben nem tudott érvelni. Sorsa lényegében eldőlt.[353]

Kicska János főhadnagy második, utolsó kihallgatásától számítva két és fél hónap telt el február 19-éig, amikor ismét elővezették. Nem kihallgatásra, hanem határozat közlésére: terheltként vonták felelősségre, igaz, hogy „csak" a BHÖ 1. pont (2) enyhébb bekezdése szerint.[354] De ehhez hozzátették a BHÖ 349. pontjában felvett előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosságot és az elöljárói intézkedés elmulasztását. Ez együtt megalapozta a halálos ítéletet. Amint korábban már leírtuk, a határozat második oldalát aláhúzták. Ez alatt csupán annyi áll, hogy a határozatot tudomásul vette a terhelt, és ezt aláírta. Azt a szokásos kérdést, hogy a gyanúsítást megértette-e és bűnösnek vallja-e magát, nem tették fel. Aligha kétséges: a vonal fölötti részt nem olvasta Kicska János gyanúsított. Ezt lényegében bizonyítja a hat nap múlva készült, 11 oldalas összefoglaló jegyzőkönyv első bekezdése, amiben a vizsgáló utólag ismerteti a terhelttel a gyanúsítás tényét és a jogi minősítést, az alapul vett jogszabályokat. Felteszi azt a kérdést, amit a határozat ismertetésekor elmulasztott: megértette-e a terhelt a gyanúsítást és abban bűnösnek érzi-e magát?

Kicska János főhadnagy válasza: *„A gyanúsítást megértettem. Bűnösnek érzem magam..."*[355] vallja az, akiről decemberben a fogdaügynök még a tiszta fejet, világos gondolatokat jelentette, és aki ezt megelőzően szép kézírással megírt, terjedelmes, aprólékos, pontos önvallomásban rögzítette mindazt, amit fontosnak tartott. Mi történhetett vele? Habár a két és fél havi tétlen várakozás, az elszigeteltség, a család hiánya, az identitás megtörése önmagában is magyarázat. Előző könyvemben kerestem és bizonyára megtaláltam a választ. Kicska János főhadnagy özvegye mondta el: *„A férjem hunyorgott, alig látott. Elárulta, hogy a tiszteket két hétig tartották egy koromsötét pincébe zárva, három naponta kaptak kenyeret és vizet. Eközben vallatták őket. Még nem szokott vissza a fényhez."*[356] Az összefoglaló jegyzőkönyv felsorolja egykori beosztottainak egyöntetű tanúvallomásait, amelyeknek Kicska főhadnagy következetesen ellentmondott, de magára maradt. Beismerte azt is, amit nem kellett volna, hogy az elfogott két volt ÁVH-s kivégzésének megakadályozására semmit nem tett. Inkább ki kellett volna tartania amellett, hogy ő ott sem volt. Önmaga védelmében Szabó őrnagy parancsára hivatkozott és arra, hogy a népi demokrácia megdöntése nem volt célja. Ez tanúsítja, hogy Kicska főhadnagy megértette a BHÖ-ben

[353] Eközben a nyomozati anyagok közé illeszthették a **Kliebert László** százados, jutadombi körletparancsok halálát bizonyító iratokat. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1055. és köv. Kliebert százados halálának részletes leírása: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 147-149.

[354] Határozat terheltkénti felelősségre vonásról 1958. február 19. BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1785 -1790.

[355] Összefoglaló jelentés 1958. február 25. HK BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai VIII. k. 1807.

[356] Idézet helye: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 179.

foglaltakat, felfogta azok veszélyét és védte is magát, amit Szendi alezredes elmulasztott.

Rémiás Pál hadnagyot az alosztály hasonlóan tájékoztatta, mint Kicska főhadnagyot. A jogszabályi hivatkozást a két kérdéssel az ő esetében sem a határozat, hanem a három nappal későbbi kihallgatáson felvett jegyzőkönyv tartalmazza. Csaknem biztos, hogy Rémiás hadnagynak sem állt módjában elolvasni a határozatot.

1958. március 20-án megkezdte a terheltek kihallgatásait a Budapesti Katonai Ügyészség a Szendi Dezső alezredes és társai ellen indított bűnügyben népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés miatt. A kihallgatásokat a jogtudományi végzettséggel még nem rendelkező katonai ügyész, Klauszmann Alfréd* főhadnagy vezette. A terheltek egyenként nyilatkoztak arról, hogy korábbi vallomásukat fenntartják és kérik egyben az ügyész előtt tett vallomásnak tekinteni.

Az első kihallgatott nem más volt, mint a januárban Pécsett szabadlábon kihallgatott Villi Ferenc honvéd, terhelt. A jegyzőkönyv tartalmazta a bűnügy megnevezését, de a jogszabályt nem, és elegánsan kikerülte annak aláhúzását, hogy kér-e védőt a terhelt, vagy nem? A terhelt kérdés nélkül előadja, hogy *„a gyanúsítást megértettem, bűnösnek érzem magam abban, hogy géppisztollyal Juta dombnál és a Határ útnál is lövéseket adtam le."*[357] Valójában a gyanúsítást érdemben nem értette meg és nem annak felmérése után adott választ. Fenntartotta január 16-i vallomását, és éppoly fölösleges bőbeszédűséggel rontotta saját helyzetét.

Papp György szakaszvezető, lövegraj-parancsnok jegyzőkönyvén csak ennyi áll: szervezkedés.[358] A terhelt fenntartotta korábbi vallomását.

Dékány József szakaszvezető, lövegraj-parancsnok megértette a gyanúsítást, nem érezte magát bűnösnek. Röviden számol be a harcokról.[359]

Paska Elemér szakaszvezető, lövegraj parancsnok nem egyszerűen szabadlábon van: a kalocsai 37. forradalmi ezredben továbbszolgáló, sőt adatai között feltünteti az MPHE kitüntetést, amit rajta kívül a jutadombiak közül csak Szabó Pál őrnagy, Hegedüs Árpád* hadnagy és Szabó Péter* hadnagy érdemelt ki. Paska szakaszvezető megértette a gyanúsítást. Nem erre vall nyilatkozata, hiszen abban érezte magát bűnösnek, hogy géppisztollyal néhány lövést leadott a Jutadombnál. Abban viszont nem, hogy lövege tüzelt, mert arra Kicska főhadnagy adott parancsot.[360]

Varga József honvéd megértette a gyanúsítást, de nem érezte magát bűnösnek a jutadombi harcokban. Csak abban, hogy honvédségi tárgyakat tulajdonított el, illetve azokat kicserélte. Vallomásának nagyobb része ezt részletezi.[361] E cselekmények

[357] **Villi Ferenc** tk. jkv. 1958. március 20. HL BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3176.a

[358] **Papp György** tk. jkv. 1958. március 26. Uo. 3149.

[359] **Dékány József** tk. jkv. 1958. március 28. Uo. 3234-3235.

[360] **Paska Elemér** tk. jkv. 1958. március 29. Uo. 3252-3253.

[361] **Varga József** tk. jkv. 1958. március 31. Uo. 3128-3129.

azonban nem tartoznak a BHÖ által megjelölt szervezkedés körébe, pedig erre hivatkozva ítélik majd halálra őt elsőfokon.

Puchert János védője április folyamán jött először beszélőre. Erre csak a börtönőr jelenlétében volt lehetőség. Első kérdéséből kiderült, hogy a védő bele sem nézett az iratokba.[362]

Rémiás Pál hadnagy kihallgatásán feltűnik, hogy a rágépelt szöveg szabadon értelmezi a BHÖ-t: *„népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló bűntett”* – megdöntés, a szervezkedés, mozgalom említése nélkül. A jegyzőkönyv szerint a terhelt később határoz védő felkéréséről. A gyanúsítást megértette. Részben érzi magát bűnösnek, hogy november 4-én egy lövést leadott (egy vontatóra, nem találta el – M.E.), és, hogy végrehajtotta Szabó őrnagy parancsát. Állítja, hogy a Jutadombon egyetlen esetben sem adott ki tűzparancsot. Klauszmann Alfréd főhadnagy egyetlen kérdéssel sem zavarta meg Rémiás hadnagy összefüggő vallomását. Pedig abban nem esett szó semmiféle szervezkedésről.[363]

Ugyanezen a napon hallgatta ki Klauszmann főhadnagy Kicska János főhadnagyot, hasonlóképpen előkészített jegyzőkönyvvel. Kicska főhadnagy a BHÖ-ben foglaltakban nem, csak abban érezte magát bűnösnek, hogy a Jutadombon tűzparancsot adott ki. [364] Ha védő áll mellette, aligha tanácsolt volna neki beismerést. Saját sorsát a hadbíróság kezébe tette le, igaz, beosztottait mentesítette.

Szabó Pál őrnagy kihallgatására Klauszmann főhadnagy már közelített a BHÖ megfogalmazásához, habár még mindig nem tüntette fel a szervezkedést, mozgalmat. A terhelt e jegyzőkönyv szerint is később kívánt határozni védőjéről. Ezúttal is megértette a gyanúsítást és bűnösnek érezte magát – de csak annyiban, hogy felhozta lövegeket Esztergomból és a tüzelőállás kiválasztásakor jelen volt. Kiadta ugyan a tűzparancsot, de azt visszavonta. Folyamatosan tagadott minden ellene szóló tanúvallomást.[365]

Szendi Dezső alezredes jegyzőkönyvén is az áll, hogy később válaszol a védővel kapcsolatos kérdésre. A gyanúsítást megértette, de új formulát talált, a parancs végrehajtását: *„olyan formában érzem magam bűnösnek, hogy Mecséri ezredes parancsait végrehajtottam és intézkedéseinek megvalósításában engem eszközként felhasznált.”* [366] Korábbi vallomásait tehát fenntartotta, újdonságot nem mondott. Az ügyész őhozzá sem intézett kérdést. Még azt sem, miért nem bízott meg védőt? Pedig erősen kérdéses, hogy ha például Magyar János honvéd, Puchert János honvéd, Mecséri János ezredes már igazolta védő meghatalmazását, mi az oka annak, hogy súlyosan vádolt tisztek ráérnek később nyilatkozni?

[362] **Puchert János** Egy túlélő 39.
[363] **Rémiás Pál** tk. jkv. 1958. április 01. Uo. 3120-3121.
[364] **Kicska János** tk. jkv. 1958. április 01. Uo. 3168.
[365] **Szabó Pál** tk. jkv. 1958. április 14. Uo. 3117-3118.
[366] **Szendi Dezső** tk. jkv. 1958. április 15. Uo. 3089.

A kihallgatások további részletezése nélkül megállapítható, hogy a Budapesti Katonai Ügyészség sem törvényes keretek között tartotta meg a kihallgatásokat, sikerült valamennyi kihallgatást védő nélkül lebonyolítania, a felvett jegyzőkönyvek a Vizsgálati Alosztály által elkészítettekhez képest nem tartalmaztak lényeges érdemi többletet. Viszont segítették a vádirat elkészítésében a főügyészt.

X.2 Két esztergomi sorkatona tragikus sorsa

Szendi Dezső és társai időszakára esik két esztergomi sorkatona sorsát eldöntő kihallgatások, helyszíni szemlék, szembesítések időszaka. Mivel gyanúsították őket?

November 4-én délelőtt két sebesült volt ÁVH-s a nemzetőrök, illetve az esztergomi katonák fogságába került. Átkísérték a Jutadombra, majd a könnyűsök állása mögötti gödrös részen agyonlőtték őket. A kivégzés híre hamar elterjedt. A Kocsis Sándor-per tanúvallomásai között már idéztünk ilyet. 1956. november 30-án kísérelték meg a pesterzsébeti temető halottasházában öt, harcban elesett ismeretlen férfi azonosítását. Az egyiküknél megtalált iratból kiderült, ő Lóránd György, volt ÁVH-s százados, az első menetoszlopból kilőtt teherautóról (8. kép). Egy további halott keze össze volt kötözve, tehát a halálos lövés fogolyként érte.[367] Ezek az adatok már kiindulást jelenthettek volna a nyomozók számára, de erre csak később, a jutadombiak elleni nyomozás során volt szükség. A gyanú három katonára terelődött: Molnár Géza és Kálmán Dezső őrvezetőkre, Magyar János honvédra. Melyikük lőtte agyon a két elfogott, sebesült volt ÁVH-st? Mindhárman? Kettejük? Egyikük?

A nyomozás korai szakaszában elhangzottak légből kapott állítások: *„...elfogtak négy államvédelmistát és két szovjet katonát...akiket Molnár Géza őrvezető, Puchert János honvéd és Dobrosi Lajos tizedes brutális módon kivégeztek...”* [368]

Dobrosi tizedes és a foglyok lelövése kapcsán eleinte szintén szóba hozott Hatos György honvéd a kihallgatások során, amint ezt az előző fejezetben láttuk, tisztázta magát. Most, az összefoglaló jegyzőkönyvek megerősítették Dobrosi[369] és Hatos[370]

[367] **Dr. Kautzky László:** Jegyzőkönyv 1956. november 30. FL XXV. 4. f. Fővárosi Bíróság TÜK-iratok 1958. év. 8039 I. 429. doboz 8039. II. 430. doboz. Gyergyói Ferenc és társai ügye 1109.
[368] ÁBTL V -143682/295 Jelentés Budapest,1957. november 27-én. Két ÁVH-s agyonlövésével vádolta – Hernádi hadnagyra hivatkozva – **Mátyás Imre** hadnagy is Puchert honvédet és Dobrosi tizedest. HL Bp.KB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai IV.k.1191. Mátyás hadnagy még azzal a képtelenséggel is kiegészíti Hernádit, hogy ezt maga Puchert honvéd és Dobrosi tizedes is elmondta neki, söt az ott lévő katonáknak is. Uo. 1192. Senki nem kényszerítette Varga József honvédet arra, hogy hónapokkal a letartóztatások kezdete előtt, 1957. augusztus 6-án az elhárító tisztnek előadja a hihetetlent: *„akkor Puher honv. azt mondota, hogy ő 4 ÁVH.-t lőt agyon a homok bányában ez is igazolványokkal igyekezet ezt igazolni”*. ÁBTL V -143682 40. (A primitív helyesírás a jegyzőkönyv vezetőjét minősíti. Az általam látottak közül kirívó, nem módosítottam rajta semmit.)
[369] **Dobrosi Lajos** összefoglaló jkv. 1958. február 25. ÁBTL V -143682/2 211.
[370] **Hatos György** összefoglaló jkv. 1958. február 17. ÁBTL V -143682/3 238.

vallomásait. Lehetséges, hogy a korai áskálódások Molnár Géza fülébe jutottak. Oláh Ferenc esztergomi katona ugyanis így vallott:

„...már odahaza tartózkodtam Sopronban, amikor Molnár Géza őrv. leszerelt...bejött hozzánk, nagyon le volt törve és erősen ivott. Kérdeztem tőle, hogy mi baja, de nem nyilatkozott.

1957. januárban találkoztam Molnár Géza édesanyjával. Panaszkodott, hogy mind a három gyermeke nyugatra szökött. Gézáról elmondta, hogy valami disznóságot követtek el amikor katona volt, Dobrosival lőttek a szovjetekre, később pedig Dobogókőn járt az ávósok üdülőjében és ott csináltak valamit. Bővebben nem beszélt az édesanyja sem." [371]

Molnár Géza még a nyomozati eljárás előtt megtette otthonából azt a pár száz métert a határig, ami számára az élet útja volt. A magyar felderítés nyomába szegődött, fényképét is beszerezték.[372] Mégis nyomát vesztették. Többé nem jelentkezett, egykori bajtársaival semmiféle kapcsolatba nem lépett, nem tudni, hol élt, él-e még? Puchert Jánostól hallottam, Molnár Géza őrvezető elmondta bajtársainak, hogy nővére disszidált, és ő is el fogja hagyni az országot. Amikor megtette, a hír elterjedt korábbi bajtársai között. Ez befolyásolhatta vallomásaikat. Csak találgatni lehet, ha ez így volt, miért nem védte a másik két gyanúsítottat a többi bajtárs? Miért nem őt nevezte meg egyedüli elkövetőként Magyar János honvéd és Kálmán Dezső őrvezető? Szinte a Dráva partján élt Magyar János, egy faluval beljebb Kálmán Dezső, miért nem kísérelték meg a menekülést?[373]

A nyomozati eljárás jegyzőkönyveit erőteljes forráskritikával kell felhasználni. A letartóztatás utáni – általában 24 órán belül megtartott – kihallgatások jegyzőkönyveiben találunk olyan súlyos beismeréseket, amiket később a terheltek nem vállaltak el.[374] A két volt ÁVH-s lelövésével mindvégig legalább három elkövetőt gyanúsítottak, ami a csoportos elkövetők elleni vádemelést volt hivatva megalapozni. Vizsgáljuk meg a két volt ÁVH-s lelövésére vonatozó dokumentumokat.

Kálmán Dezső őrvezető: *„bűnösnek érzem magam abban, hogy 750 Ft-ot az egyik agyonlőtt személytől elvettem."* [375] Ez a mondat azonban nem származhat tőle, ugyanis a pénzt a kilőtt teherautón életét vesztett egyik ÁVH-stól vette el. Mindig hangoztatta, hogy: *„nem ismerem el azt, hogy én a két ÁVH-s személyre lövést adtam volna le, illetve hogy azok kivégzésében részt vettem."* Erre figyelemmel a róla hozott határozat hamisan állítja, mi több, Kálmán Dezső aláírásával ellátva:

[371] Tk. 1958. január 10. ÁBTL V-143682/6 Szabó Pál és társai 6. k. 29.
[372] Svédországi adatai 1957.12.30. ÁBTL V -143682/2 68. Arckép Uo. 72. Első közlése: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 107. kép.
[373] Bővebben: **Marossy Endre** i.m. 151. ill. 163.
[374] Részletek az V.2. fejezetben.
[375] **Kálmán Dezső** tk. jkv. 1958. március 31. Uo. 3192a.

„A két elfogottat a tüzelőállásuk mögött lévő homokos gödörbe állították, ahol Kálmán Dezső és a közben hozzájuk csatlakozó Magyar János és Molnár Géza gépkocsivezetők géppisztolyaikkal tüzet nyitottak rájuk, meggyilkolták őket..." [376]

Bősze Károly őrvezető említette telefonbeszélgetésünkben, hogy ő *„nem mondta, hogy a Dezső lőtt".* A jegyzőkönyv ezzel éppen ellentétes szövegét nem ismerte, azt elébe tolták, ő aláírta.[377]

Később a Budapesti Katonai Ügyészség Bősze Károly őrvezetőnek tulajdonította a vallomást, amit a helyszíni szemléről készített jegyzőkönyv rögzített: *„Ezt a két személyt végezte ki Molnár és Kálmán őrv. A kivégzést én láttam."* [378]

Magyar János honvédet is Szendi Dezső és bűntársai ügyében hallgatták ki. Megértette a gyanúsítást, de csak abban érezte bűnösnek magát, hogy a kilőtt teherautóról bizonyos tárgyakat eltulajdonított. *„Abban nem érzem magam bűnösnek, hogy két ÁVH-s kivégzésében részt vettem volna."* [379]

Térjünk vissza a további szemtanúkhoz. Árpási Ferenc őrvezető vallomása:

„...láttam, hogy Molnár Géza őrv. két rövid sorozattal agyon lőtte őket. Én a gyilkosság színhelyétől kb. 30 méterre álltam Hernádi hdgy.-al együtt. Molnáron kívül mást nem láttam lőni..." [380] Árpási őrvezető tehát a másik koronatanú, aki látta, hogy egyedül Molnár Géza őrvezető lőtt. Állítása alkalmas volt a nyomozati *„három gyilkos"*, vagyis a csoportos elkövetés koncepció megdöntésére. Ez vezethetett oda, hogy ugyanezen a napon, amikor Bősze Károllyal aláíratták a jegyzőkönyvet, ugyanaz a két vizsgálótiszt meghamisította Árpási Ferenc őrvezető vallomását:

„Ezek után Kálmán Dezső, Magyar János és Molnár Géza a gyilkosságot végrehajtották, amelyet Árpási Ferenc is látott." [381]

Annak dacára, hogy a meghamisított állítást tartalmazó határozaton ott van Árpási Ferenc aláírása, az egy héttel később felvett összefoglaló jegyzőkönyv szerint Árpási őrvezető kitartott eredeti vallomása mellett:

„...géppisztoly sorozatokat hallottam és amikor oda néztem, jól láttam Molnár Géza őrvezető géppisztolyának torkolattüzét..." Három oldallal tovább a jegyzőkönyv ismét visszatér a történethez, Árpási őrvezető válaszából következtetni lehet a vizsgálótiszt kérdésére:

„...hallottam két géppisztoly sorozatot, ami után én is a gyilkosság színhelyére szaladtam. Én egyedül csak Molnár Géza géppisztolyának torkolattüzét láttam, így nem tudom, hogy Magyar és Kálmán lőtt-e..." [382]

[376] ÁBTL V-143682/2 54. Határozat Kálmán Dezső felelősségre vonásáról 1958. február 10-én. Aláírták: Szeder László főhadnagy vizsgáló, Loss András főhadnagy mb. alosztályvezető.
[377] A dokumentum kiadva: **Marossy Endre** i.m. 97. kép.
[378] **Bősze Károly** tk. jkv. 1958. március 31. Mecséri ezredes és társai Skontró old. 3189.
[379] **Magyar János** tk. jkv. 1958. április 1. Uo. 3203a.
[380] Uo. 156. old. **Árpási Ferenc** tk. 1958.január 3. Felvette Szeder László fhdgy. vizsgáló.
[381] ÁBTL V -143682/2 159. Határozat **Árpási Ferenc** felelősségre vonásáról 1958. február 10-én. Aláírták: Szeder László főhadnagy vizsgáló, Loss András* főhadnagy mb. alosztályvezető.
[382] Uo. 161., 164-165. Összefoglaló jkv. 1958. február 17.

Később Klauszmann Alfréd katonai ügyész előtt Árpási Ferenc őrvezető lényegében ugyanígy vallott:

„...Molnár őrvezető és Kálmán kísérte őket... láttam, hogy Molnár őrvezető két sorozatot lőtt géppisztollyal. Azt nem láttam, hogy Magyar honvéd lőtt-e.” [383]

Összehasonlítva az ellentétes tartalmakat megállapítható, hogy a terhelt Árpási Ferenc aláírása is olyan határozat alá került, aminek tartalmával ő korábban és később is bizonyíthatóan ellentétes vallomást tett. Ez a határozat az idézett részleten túlmenően is teljes mértékben meghamisítja a történteket. A foglyokat nem a kivégzés helyszínére kísérték, hiszen nem kivégzésre indultak, tehát nem volt előre kitervelt sem az útvonal, sem a gyilkosság. A számos ellentmondás és Bősze Károly őrvezető telefonos közlése arra utal, hogy a terheltek elé letakart határozatot tettek, csak az aláírásra volt lehetőség.[384]

Molnár Sándor, a honi légvédelmi tüzérezred szakaszvezetője véletlenül vált részesévé a fogolykísérésnek. Terheltté nyilvánították, majd az esztergomiakkal együtt ítélték el a perben. Ő csak annyit tudott, amennyit egy általa név szerint nem ismert katona utólag mesélt el: *„az általunk kísért két személyt agyonlőtték...részleteket nem közölt velem.”* A róla hozott – szintén aláhúzással leválasztott – határozat semmibe vette Molnár Sándor szakaszvezető vallomását: *„Az általa kísért két személyt később...Molnár Géza őrv. és társai kivégezték, melyről csak utólagosan értesült... bűnsegédi minőségben elkövetett gyilkosság miatt terheltként...”*[385] nyilvánította felelőssé. Ez a határozat nem idézi a terhelt vallomását, hanem átfogalmazza azt. Fenntartja a három gyilkos koncepciót, ebben Molnár szakaszvezetőt – bizonyíték és bizonyítási kísérlet nélkül – bűnsegéddé nyilvánítja, ami a hatályos törvény szerint ugyanazt a büntetés vonhatta maga után, mint amit a tettesekre kiróttak. A hamisított tényállás alapján Molnár szakaszvezetőt – úgyszintén Árpási őrvezetőt – a hadbíróság jogszerűen halálra ítélhette volna, amint ezt Kálmán Dezső őrvezetővel meg is tette.[386]

A hadbíróság feladata a valós tényállás megállapítása, amihez a nyomozati iratok adatai, a tanúk vallomásai elegendő támpontot adtak. Ezek alapján próbáljuk feltárni, amit a hadbíróság elmulasztott, mi történt valójában?

Az elfogott két volt ÁVH-s eleinte keményen tartotta magát és megpróbált kicsúszni a nemzetőrök, katonák gyűrűjéből. Eközben a sors sajátos szeszélyéből mindketten összetalálkoztak Magyar János honvéddal.

[383] **Árpási Ferenc** tk. jkv. 1958. április 1. 3200.
[384] Aláhúzás zárja le pl. Magyar János, Dobrosi Lajos, Puchert János határozatát.
[385] Uo. 138. Tk ,1958. február 10. 143. Összefoglaló jkv. 1958. február 25. Mindkettőt felvette Sütő János* fhdgy.
[386] Kálmán Dezső a gyilkosság elkövetésében ártatlan volt. **Marossy Endre:** Eddig így tudtuk...Második hadbírósági per IV. old. Vö.: honlapom, marossyendre.5mp.eu Mecséri János ezredes hadosztályparancsnok és hat bajtársának kivégzése. Utolsó korrekció 2014. november.

A sofőrbundás, fején és nyakán sebesült Lajtai András korábbi államvédelmi törzsőrmester, Piros László volt belügyminiszter sofőrje túlélte a Piros nélkül haladó személygépkocsi kilövését. Bekötözték. Nem menekült társaival a nádas felé, mert úgy érezte, erre már képtelen, inkább egyedül próbált elvegyülni a civilek között. Ekkor ért oda Magyar János honvéd, aki a sebesüléséről kérdezte. Lajtai azt válaszolta, hogy a városból jött, valaki meglőtte őt. A sofőrbundát látva Magyar János honvéd, maga is sofőr, rákérdezett, nem ő vezette-e a kilőtt teherautót, amire Lajtai nemmel válaszolt.

A zöld lódenkabátos, csonkolt bal karjára tekintettel puskával nem rendelkező Murinai János volt ÁVH-s főhadnagy sebesülten és egyedül menekült az esztergomiak által kilőtt teherautóról, amikor elfogták. Nem adta fel, sőt még fegyvert is akart szerezni. Éppen Magyar János honvédtől kért egy pisztolyt. Ő a nemzetőrök és civilek között nem fogott gyanút, de nem volt pisztolya. Az arra haladó Kálmán Dezső őrvezetőnek szólt, de neki sem volt nélkülözhető pisztolya.[387] Murinai nem tudott kitörni a gyűrűből.

A két elfogottat Kálmán Dezső őrvezető, valamint nemzetőrök és kiskunmajsai katonák kísérték a vasút fölötti gyaloghídon át a Jutadombra, igazoltatásra. Addigra a civilek hangulata fenyegetően megváltozott. Mihelyt elhaladtak a könnyűs lövegeket mellett, csatlakozott hozzájuk Magyar János honvéd és Molnár Géza őrvezető, aki szintén gépjárművezető volt. Az egyik ház mögötti homokgödörhöz már csak hárman kísérték a foglyokat: Molnár Géza őrvezető, Magyar János honvéd, mögöttük Kálmán Dezső őrvezető. Magyar János szerint:

„A két személyt körül vevő civilek követelték, hogy lőjük őket agyon. Mire Molnár Géza őrv. vállalkozott arra, hogy őket agyonlövi. Ekkor csatlakoztam Molnár Géza őrvezetőhöz...útközben mind két személytől kérdeztem 'hogy hány magyar katonát öltek meg'. Erre ők azt felelték, hogy ők egyet sem öltek meg. Kiértünk a homokbányába és ott Molnár Géza őrv. mondotta a két személynek, hogy menjenek a gödörbe és itt lesznek kivégezve... letérdelt és kb. 4-5 méter távolságról 1-1 rövid sorozattal azokat agyon lőtte. Ekkor én balról álltam Molnár Géza őrvezetőtől kb. 2-3 méterre. A két államvédelmista agyonlövése után oda ugrott Kálmán Dezső őrvezető és akart még lőni a két személyre, mire én mondottam, hogy ne csinálja, mert már úgyis meghaltak...” [388]

Kálmán Dezső őrvezető vallomása:

„Amikor felértünk a Jutadomb oldalán lévő házak mögötti homokgödörhöz az elfogott személyek nekidőltek a gödör oldalfalának, mi pedig hárman Molnár, Magyar és én fogtuk a személyekre a fegyverünket. Ekkor a civilek közül valaki megkérdezte az elfogottaktól, hogy 'mennyi volt a fizetésük', mire a soffőrbundás azt mondta 'semmi közötök hozzá'. Erre Molnár Géza őrv. két rövid sorozatot lőtt a személyekbe,

[387] ÁBTL V -143682/2 172. **Magyar János** tanúvallomása 1958. január hó 4-én.
[388] **U.ő** Uo. 172-173.

Magyar pedig egyes lövéseket adott le rájuk.... beismerem, hogy lőni akartam. Miután Molnár és Magyar a lövéseket leadták félrelöktem őket, mert nem volt tőlük kilövésem és azt mondtam 'engedjetek, én is hadd engedek beléjük egyet'. Azonban Magyar lebeszélt, hogy 'már halottak, ne lőjek rájuk'. Így elálltam szándékomtól." [389]

Vallomásuk mellett mindketten kitartottak a végsőkig. Bizonyos, hogy mindketten látták: Molnár Géza lőtt. Magyar János vallomása menti Kálmán Dezsőt. Az utóbbi vallomását nehéz véleményezni. A PPS géppisztolyt lehetett egyes lövésre állítani, de egyrészt ebben a helyzetben, a harcok rövid szünetében ez nem volt életszerű, másrészt egyedül Kálmán Dezső hallott egyes lövéseket. 63 alább értékelt szemtanú közül ő egyedül. (Meszes Károly,* a kiskunmajsai lövészek hadnagya első kihallgatásán azt állította, jelen volt, amikor a tüzér őrvezető – tehát nem Magyar honvéd - egyes lövéssel agyonlőtte őket. Miután elhulltak, egy sorozatot engedett beléjük.[390] Az egyes lövéseket azonban nem említette további vallomásaiban.)

Meszes hadnagy koronatanúja annak, hogy egyes egyedül a géppisztolyos tüzér őrvezető lőtt. Szintén egy elkövetőnek tulajdonította a cselekményt a két hónapja letartóztatott Kicska János főhadnagy.[391] Szó szerint ugyanezt mondta kihallgatásán is, de megnevezte Molnár Géza őrvezetőt, azzal, hogy az esetet több katonája elmondásából ismeri.[392] Egyedül Molnár Gézát látta lőni Árpási Ferenc őrvezető.

(Molnár Gézára vonatkozóan értékes Puchert János honvéd visszaemlékezése, ami egykori vallomására alapul. Ő a fedezékéből nem látta a helyszínt és a történteket, de mindent hallott.

„Azt hallottam, hogy Molnár Géza hangosan mondja, hová viszitek őket? Ne vigyétek tovább, majd én elintézem őket. Ekkor hangzott el az, hogy térdeljetek le, hány magyar embert kínoztatok meg, és utána eldördültek lövések. Hogy most egy sorozat volt vagy kettő, ennyi év után nem tudom." [393]

A foglyok kíséréséről és kivégzéséről a különböző alakulatok honvédei és a nemzetőrök részéről 64 fő adott értékelhető választ, amit a hadbíróság is mérlegelhetett volna. Ezek statisztikai eredményei itt következnek, beleértve a két későbbi kivégzett katona vallomásait is, függetlenül attól, hogy a nyilatkozók látták-e a kérdéses eseményt, vagy elfogadták más bajtársuk információját. A nemleges válaszok a maradékot alkotják.

Fogolykísérőként látták Molnár Gézát 25, Magyar Jánost 18, Kálmán Dezsőt 17, Árpási Ferencet 4, mást 7 fő.

[389] Uo. 52. old. **Kálmán Dezső** vallomása 1958. január 30.

[390] ÁBTL V-146378 Varga Miklós és társai ügye Tk 1960. március 22. 234.

[391] *„A civilek azt mondották, hogy viszik őket valamelyik parancsokságra, erre ... az üteg gépkocsivezetője előlépett, hogy mit kell olyan nagy ügyet csinálni belőle, géppisztolyával kivégezte az államvédelmi tiszteket..."* **„Varró József"** börtönügynök jelentése 1957. december 13. ÁBTL V-143682/0 321.

[392] HL KB 031/1958 Mecséri János és társai pere, VIII. k. Tv 1957. október 28. 1763.

[393] **Puchert János**, interjú: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 184.

A kivégzést végrehajtóként látták Molnár Gézát 35, Magyar Jánost 11, Kálmán Dezsőt 5, mást 9 nyilatkozó.
A kivégzéskor 1 géppisztoly sorozatot hallott: 5,
2 géppisztoly sorozatot hallott: 11,
sorozatokat hallott: 11,
egyes lövést hallott: 1 fő.

Nincs olyan tanú, aki szerint Magyar János Kálmán Dezsővel együtt lőtt volna. Olyan tanúvallomás sem született, amely szerint mindhárman lőttek volna, tehát a *„három gyilkos"*, a csoportos elkövetés vélelme megdőlt.

Lentebb fogunk írni a Vizsgálati Osztály vizsgálatot lezáró javaslatáról, amelyhez a terheltek hozzáírhatták észrevételeiket. Állítás:

„Molnár Géza kérdéseket intézett hozzájuk... először Molnár Géza nyitott rájuk tüzet géppisztolyából majd Kálmán Dezső és Magyar János is beléjük lőtt..."

Kálmán Dezső őrvezető: *„Magyar János és Bősze Károly azon állítása, hogy én lőttem, az ávósok kivégzésében részt vettem, nem felel meg a valóságnak."*

Magyar János honvéd: *„...azt a kijelentést nem tettem az ávósoknak, hogy hány magyar katonát lőttek agyon."* [394] A javaslat meghamisította a kihallgatásokon elhangzottakat, egyetlen tanú sem állította, hogy hárman lőttek volna. Kálmán Dezső védte magát, Magyar János nem használta ki ezt a lehetőséget. Ez súlyos hiba volt részéről.

A Vizsgálati Osztály a tanúvallomásokkal ellentétes, koncepciós, egyszersmind valótlan tényállásra alapozott határozatot terjesztett a főügyészség elé, amit az méltányolt. A Mecséri-per ebben a részletében, ami két sorkatona kivégzését vonta maga után, koncepciós pernek tekinthető.[395]

X.3 Mecséri ezredes ismét katonái között

Mecséri János ezredest tisztjeinél sokkal régebben tartóztatták le a tököli szovjet parancsnokságon, még mielőtt alárendeltjei megvívták volna a jutadombi harcot. Innen többekkel együtt Ungvárra szállították és ott szovjet vizsgálók hallgatták ki, tolmácsot biztosítva. Csak miután átadták őt a magyar hatóságoknak, 1957. január 24-én rendelték el a nyomozást és az előzetes letartóztatást ellene.[396] Másnap közölték vele, hogy zendülés bűntettének elkövetése miatt tartóztatták le.[397] Ez nyilvánvalóan csak ürügy, nem pedig megalapozott gyanúsítás volt. A BHÖ, azaz szervezkedés ve-

[394] Befejező javaslat 1958. április 22. ÁBTL V-143682/6 Szabó Pál és társai 6. k. 204.

[395] A hadbíróság ítélkezésének a részleteit a XII. fejezet tartalmazza.

[396] Határozat 1957. január 24. ÁBTL V-150.005/10 18. A nyomozást **Pazsiczky Sándor** r. szds. rendelte el Béres Andor* őrgy.egyetértésével, Kispál Pál* ezds. ügyész hagyta jóvá.

[397] Uo. V-150.005/10 38.

zetése szóba sem került. A Vizsgálati Osztály még mindig sötétben tapogatózó feljegyzést készített a lehetséges vádakról. Ezek között a Soroksári út illetve a Jutadomb nem szerepel, utólag nézve még a legkomolyabb vádpont is szinte mosolyt fakaszt:

„1956. október 31-én a Király féle Budapesti Karhatalmi Parancsnokság Mecsérit Buda körzet katonai parancsnokául nevezte ki...Körzetét 1956. november 1-én a Budapesti Karhatalmi Parancsnokság tudta és beleegyezése nélkül Maléter vőrgy. parancsára elhagyta és a Parlamenthez ment 10 db. harckocsival, ahol biztosítási feladatot látott el letartóztatásáig." [398]

Tehát Mecséri ezredes bűnéül azt rótták fel, hogy teljesítette Maléter vezérőrnagy parancsát Király Béla vezérőrnagy beleegyezése nélkül, aki a feljegyzés időpontjában külföldön fejtett ki aktív szabadságharcos tevékenységet. A feljegyzés utolsó mondata alapján fel sem lehetett volna vetni a felelősségét hadosztálya jutadombi harcaiért.

Mecséri Jánosné már 1957. február 7-én meghatalmazást írt alá Dr. Gaszt István ügyvédnek férje képviseletére.[399] A védő becsatolta meghatalmazását a legfőbb ügyészhez, majd levélben fordult hozzá. Bejelentette, hogy védence ügyéről semmiféle tájékoztatást még nem kapott, vele beszélni nem tudott. Hivatkozott a jogszabályra, ami szerint az előzetes letartóztatás csak két hónapig tarthat, ezt követően fenntartását csak a legfőbb ügyész rendelheti el. Ezért kérte őt, *„szíveskedjék közölni, hogy a nyomozás befejezése és az előzetes letartóztatás meghosszabbítása mely időpontig várható,"* illetve mikor kaphat engedélyt az iratokba való betekintésre és a védencével való beszélgetésre.[400] Nem tudni, válaszolt-e a legfőbb ügyész. Amit a védő nem tudhatott, hogy dr. Szénási Géza legfőbb ügyész is az Operatív Bizottság tagja volt.[401] Akár a védő levele, akár más ok miatt Szenes Ernő főhadnagy 1958. február 28-án kérte az előzetes letartóztatás és nyomozás határidejének meghosszabbítását 1958. április 1-jéig. Ezt a katonai főügyész március 1-jén megtette.[402]

A nyomozó hatóság továbbra sem talált alapot Mecséri ezredes megvádolására. 1957. május 20-án már csak egy röplap 1956. október 29-én Esztergomban történt kiadásának tisztázása maradt hátra, csupán ebben kívánták tisztázni Mecséri ezredes szerepét.

„A fenti intézkedések végrehajtása után javasoljuk Mecséri János ügyét lezárni és Maléter Pál csoportjával az ügyészségnek átadni" – javasolja Széplaki András* rendőrnyomozó hadnagy,[403] ezzel alátámasztva, hogy Mecséri ezredes ellen Maléter

[398] Feljegyzés 1957. március 11-én Uo. 352.

[399] A meghatalmazást a periratok között találtam: HL BKB. 031 1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3513. **Dr. Gaszt István** védte Felczán Andor* alezredest röviddel a Mecséri-per megkezdése előtt. Részletek Felczán Andor életrajzában.

[400] **Dr. Gaszt István** keltezetlen levele a legfőbb ügyészhez kb. 2017. február közepe. Uo. 3514.

[401] **Horváth Miklós:** Megtorlás 232.

[402] HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3350-3351.

[403] Feljegyzés 1957. május 20-án V-150005/10 359. A röpirathoz vö. Felczán Andor alezredes életrajzát.

Pál vezérőrnagy és hat társa egyikeként indítottak eljárást.[404] Ekkor még meg sem kezdődtek a jutadombi letartóztatások.

A Mecséri ezredessel kapcsolatos nyomozás egyik eredménye egy szigorúan titkos jelentés. Mecséri ezredes 1956 *„november 3.-án délelőtt a szovjet követségre, majd a tököli parancsnokságra kísérte a szovjet kormányküldöttséget, az esti órákban pedig a magyar kormányküldöttség tagjait Tökölre kísérte..."* [405]

A jelentésben nincs szó délutáni kísérésről, nincs szó jutadombi kitérőről, pedig egyebekben Mecséri ezredes javára szól az egész összeállítás. Olyannyira, hogy következtetése:

„...javaslom a BTÁ. 56. §-ának alkalmazását, szabadlábra helyezését. Továbbá Maléter Pál ügyében tanúként szerepeltetni."

Széplaki András hadnagy tehát finomította korábbi javaslatát a Maléter-vonalról és színt vallott: nem volt a kezében semmi. Széplaki javaslatát eredetileg támogatták felettesei, sőt szeptember 16-án határozat készült a szabadlábra helyezésről. Széplaki hadnagy aláírta, de osztályvezetője, Szalma József őrnagy nem, az ügyész nevét rá sem vezették a tervezetre.[406]

Egy másik per iratai között került elő egy 1957. október 1-jén kelt jelentés. Az irat megszakadt, nem állapítható meg az alárók neve, de a fejléc, illetve az itt hivatkozott rész fogalmazása alapján ezt is Széplaki hadnagy és osztályvezetője, Szalma József őrnagy írta alá. Felsorolják az előzetes letartóztatásba helyezett személyeket, a letartóztatás okát, a jogi minősítést. Az egyik letartóztatottról, Mecséri János ezredesről kiemeli a jelentés, hogy október 30. előtt *„a leghatározottabb módon harcolt"* a forradalmárok ellen. Október 31-én a megváltozott helyzetben attól félve, hogy ellene és beosztottjai ellen felelősségre vonással élnek, röplapot bocsátott ki. Ebben az állt, hogy ő és hadosztálya átállt, és *„amennyiben a szovjetek Budapestet nem hagyják el, ugy fegyverrel kényszeritik erre a szovjet csapatokat. Ennek megvalósitása érdekében azonban nevezett semmiféle intézkedést nem tett."* Ennek alapján megteszik az egyetlen jogkövető lépést: *„Nevezett büncselekményének tárgyi sulyát, korábbi tevékenységét figyelembevéve, intézkedést tettünk nevezett szabadlábra helyezésére."* [407]

Széplaki biztatta Mecséri ezredest, akinek a felesége is értesült a jó hírről. Mégsem történt semmi. Mecséri ezredes 1957. október 12-én – minden bizonnyal a nyomozók tudtával – levélben fordult Biszku Béla belügyminiszterhez, hogy tegye lehetővé szabadlábra történő helyezését.[408] Választ nem kapott. Nem meglepő, hiszen a *„belső reakció"* elleni harc 1957 őszén teljesedett ki. Biszku Béla belügyminiszter a

[404] **Horváth Miklós** i.m. 225.

[405] 1957. július 3. ÁBTL V-150005/10 369.

[406] ÁBTL V-150005/10 371.

[407] ÁBTL V-150005/1 57.

[408] Uo. 381. old.

megtorlást irányító Operatív Bizottságot vezette.[409] Október 31-én már kb. 10.000 fővel többen vártak letartóztatásukra, mint a börtönök befogadó képessége.[410]

A reménysugár elhalványult. A levéltárban egy zöld boríték őrizte meg Mecséri ezredes levelezésének 8 darabját. 1957. december 16-án kelt levelében Mecséri Jánosné Széplaki András hadnagyot kéri, engedélyezzen beszélgetést a férjével. Szabadulásról már szó nincs. A Vizsgálati Osztály még küzdött azért, hogy valamiféle elfogadható vádat találjon. De az Operatív Bizottság utasította a Vizsgálati Osztályt olyan tartalmú vádirat tervezet elkészítésére, amelynek alapján Mecséri ezredes halálra ítélhető.[411] Ehhez mellőzni kellett másfél év nyomozati anyagait, az eddig képviselt Maléter-ügyet, meg kellett változtatni a jogi minősítést, azaz elölről kellett kezdeni az eljárást. Az október 1-jei jelentés, ami alapján a hadbíróság akár fel is menthette volna Mecséri ezredest, más perhez készült, nem került a Mecséri-per iratai közé, nem láthatta sem a védő, sem az ügyész, sem bíróság. Szalmáék pedig hallgattak róla. Nekik a mentőövet, Mecséri ezredes számára a gyászos fordulatot a Szendi Dezső és társai elleni vizsgálatok jelentették.

1958. április 11-én Pazsiczky Sándor* rendőr százados (aki 1957. január 24-én elrendelte a nyomozást) javasolja, hogy Mecséri vizsgálati anyagát kapcsolják Szendi Dezső és társai ügyéhez.[412] Pazsiczky nem saját döntését foglalta határozatba. Még mielőtt aláírta volna, elolvasta a baloldalt kék tollal ráírt intelmeket is:

„Pazsiczki e

Adjuk át Mecsérit is

- *Mit tud a fenti ügyröl*
- *-tanu lesz-e*
- *Hogyan lehet beilleszteni*
- *-ügyröl jelentést*
- *-leállitani addig a tárgyalást."*

Ezeket az intelmeket a hivatkozott legmagasabb szinten határozták meg, ahol arról dönthettek, hogy a Maléter-ügyből átadják Mecséri ezredest a Szendi-ügyhöz. Aki írásba adta Pazsiczky századosnak, nem lehetett kisebb személy, mint az osztályvezető.[413] Április 16-án fejet hajtott a felettesek akarata előtt Széplaki rendőr hadnagy is. De még megpróbált kompromisszumot elérni:

[409] **Horváth Miklós** Megtorlás 234.
[410] **Zinner Tibor:** Bibó István 14.
[411] **Horváth Miklós** i.m. 233-234. Nem írja ki Mecséri ezredes nevét, de ő a leírtak alapján beazonosítható.
[412] ÁBTL V-150005/10 348.
[413] A magas szintről érkező kézírásra tekintettel nem javítottuk ki a helyesírási hibákat.

„Mecséri parancsa alapján szovjetellenes intézkedéseket foganatosítottak, illetve a szovjet csapatokkal nyíltan szembehelyezkedtek... Tevékenységét elöljárója parancsára hajtotta végre. Mecséri ügye a fentiek alapján összefügg Szendi Dezső és társai ügyével, véleményem szerint Maléter bűntársaként kellene szerepeltetni." [414]

A BHÖ még most sem került említésre. A kompromisszumhoz vezető út azonban lezárult. Három nappal később Széplaki hadnagy rossz (vagy nagyon is célzatos) kérdést tett fel:

„A fővárosból kivezető utak lezárásáról kiadott parancsa csapatait szembenállította a szovjetekkel. Ez intézkedésével olyan veszélyes helyzetet idézett elő, hogy beosztottak különösebb buzdítás nélkül is hajlandók lettek a szovjet csapatok ellen harcolni. Beismeri ezt vagy nem?"

Mecséri ezredes nem adott szerencsés választ:

„Beismerem, hogy fenti parancsom szembeállította csapataimat a szovjetekkel és az említett veszély is fennállt." [415]

A kérdés azért volt rossz, mert nem hagyott lehetőséget a Maléter vezérőrnagyra történő hivatkozásnak, amit pedig fenti jelentésében Széplaki hadnagy is fontosnak tartott. A válasz ugyanezért volt szerencsétlen – az első látható lépcsőfok az akasztófa felé.

Széplaki hadnagy április 17-én megváltoztatta a jogi minősítést. Nincs feltüntetve, ki hagyta jóvá, neki magának ehhez nem volt joga. Elrendelte a BHÖ 1. (1) szerinti bűntett miatt terheltként való felelősségre vonást, valamint hivatkozott a BHÖ 11. (1) bekezdésére,[416] amely szerint e bűncselekmény *„büntetése halál vagy életfogytig tartó börtön 15 avagy öt évtől tizenöt évig terjedhető börtön"*.

Szendi Dezsőről többé nem nevezik az ügyet.

[414] Uo. 349.
[415] Uo. 357. – Mecséri ezredesnek hirtelenében nem jutott eszébe, amit Kiss Sándor őrnagynak mondott, és amiről Kiss őrnagy tájékoztatta Felczán alezredest: *„készítünk egy szép grafikus vázlatot és ezzel kitöröljük az elöljárók szemét."* – Részletek Felczán Andor alezredes életrajzában.
[416] *„Demokrácia ellenes mozgalomban való vezetői tevékenység bűntette miatt terheltkénti felelősségrevonását elrendelem."* Uo. 360.

XI. MECSÉRI JÁNOS ÉS TÁRSAI ÜGYE 1958. ÁPRILIS 22. – 1958. JÚLIUS 21.

XI.1 A vizsgálat lezárása

A Szendi Dezső és társai-ügyszakasz lezárásának és a Mecséri és társai ügyszakasz kezdetének megállapításához szükséges tisztázni néhány irat keltezését. A folyamatban lévő kihallgatások Szendi Dezső és társai elleni ügyben folytatódtak. Az utolsó ismert jegyzőkönyv kelte 1958. április 1.[417] Három héttel későbbi, mint Szendi Dezső alezredes és Mecséri János ezredes szembesítése. A következő hetekben a Selmeci György ezredes által vezetett II-1. Osztály Loss András főhadnagy által vezetett Vizsgálati Alosztálya elkészítette a vizsgálatokat lezáró dokumentumokat, és azokra már Mecséri János és társai ügyét vezette rá. 1958. április 22-én megszületett a vizsgálatot befejező javaslat.[418] Egyenként igazoltatták a terheltekkel, hogy áttanulmányozták az iratokat, egyenként aláírta a felvevő, Szenes Ernő főhadnagy. A terheltek, mint fentebb láttuk, hozzáírhatták észrevételeiket. Másnap kelt a határozat a Mecséri János ezredes és ötvenegy társa ügyében folytatott vizsgálat befejezéséről.[419] Az anyagot átadták a Katonai Főügyészségnek.

Eközben a Budapesti Katonai Ügyészség is lezárta kihallgatásait és a terheltekkel egyenként aláíratott egy stencilezett nyilatkozatot, ezeket aláírta Klauszmann Alfréd főhadnagy, katonai ügyész. Az előre nyomtatott szöveg hivatkozik a Mecséri János és társai ellen indított bűnügyben a nyomozást befejezetté nyilvánító határozatára, kelte 1958. április 17., iktatószáma nincs. A gyanúsítottakkal ugyanezen napon egyenként ismertette ezt a határozatot, erre rá volt nyomtatva, hogy *„Észrevételem, vagy indítványom nincs."* Ha Mecséri ezredest nem ide számítjuk (őt a jelek szerint csak a Szalma József alezredes által vezetett II/8 Vizsgálati Osztály hallgatta ki), 51 gyanúsított előtt egyenként ismertetni a határozatot belefér egy délutánba, de az 51 dosszié nyomozati irat egyenkénti elolvasása, megértése biztosan nem. Tehát a gyanúsítottak az elébük tett iratot minden jel szerint ahogyan kapták, úgy írták alá.

A keltezés is gyanús. A *„Mecséri János ezredes és ötvenegy terhelt társa ügyében"* a BM II/1 osztályának Vizsgálati Alosztálya folytatta le s vizsgálatot, hozott határozatot és terjesztette fel a három kötetnyi dokumentációt a Katonai Főügyészséghez.

[417] **Magyar János** tk. jkv. 1958. április 1. HL BKB. 0031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3203.
[418] ÁBTL V-143682/6 Szabó Pál és társai 6. k. 199. **Szenes Ernő** főhadnagy, vizsgáló javaslata. Egyetért Loss András százados, mb. osztályvezető, engedélyezi Selmeczi György ezredes, osztályvezető.
[419] **U.ők** Uo. 198.

Kérdéses, hogy a nyomozás milyen iratainak betekintését ajánlotta fel és biztosította a Budapesti Katonai Ügyészség? Milyen nyomozást nyilváníthatott befejezetté Klauszmann Alfréd főhadnagy, budapesti katonai ügyész, aki még csak jogász hallgató volt, és a Győri Katonai Ügyészség állományába tartozott? A jegyzőkönyvben megjelölt saját határozata eddig nem ismeretes. Mikor keletkeztek ezek az iratok?

Vizsgáljunk meg három, eredeti kézírással kiegészített és aláírt jegyzőkönyvet, mindegyik a fent idézett nemleges nyilatkozattal zárul.

Magyar János honvéd aláírás: 16 óra 25 perc. Az iratra nyomtatott sorszám 3307. Ceruzával felülírva 140.

Kicska János főhadnagy aláírás: 13 óra 45 perc. Az iratra nyomtatott sorszám 3018. Ceruzával felülírva 151.

Kálmán Dezső őrvezető 16 óra 30 perc. Az iratra nyomtatott sorszám 3021. Ceruzával felülírva 154.

Amúgy az első és harmadik jegyzőkönyv azt bizonyítaná, hogy Magyar János és Kálmán Dezső aláírása között öt perc telt el, amibe az előző aláíró elvezettetése, a folyosón a következővel való találkozás kizárása, az új aláíró bevezetése, azonosítása, az iratok egyenkénti kézírásos kiegészítése után fennmaradó idő kevés a határozat ismertetésére. Főleg akkor, ha az irat ismertetésekor csak Klauszmann főhadnagy és a gyanúsított volt jelen, tehát a főhadnagynak saját kezűleg kellett beírnia a szükséges adatokat.

A Budapesti Katonai Ügyészség aláírási jegyzőkönyvei tehát nem a rávezetett időpontban készültek. Ezért az eddigi vizsgálatok jogszerű lezárásának egyszersmind a Mecséri és társai ügymenet kezdetének egyelőre a Vizsgálati Alosztály április 22-i bevezető javaslata tekinthető. Egyúttal a Vizsgálati Alosztály szerepe le is zárult. Az ügy új elnevezését először feltüntető külső dokumentum úgyszintén 1958. április 22-én kelt, Varga József házkutatási jegyzőkönyvén jelöli meg a jegyzőkönyv tárgyát.[420]

Az ügy új szakaszában a vizsgálatok fő vonulata még mindig kapcsolódik Maléter vezérőrnagyhoz. Az előző fejezetben láttuk, hogy Mecséri ezredes Maléter vezérőrnagy, honvédelmi miniszterhelyettes parancsára hivatkozott saját, a szovjet csapatok akadályozására és ha tüzet nyitnak, válasz lövetésükre elrendelő parancsával kapcsolatban. Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszter másként emlékezett a parancsra. 1958. április 23-án tartott kihallgatásán a felvett jegyzőkönyv szerint: november 1-én Mecséri ezredest *„...kabinet határozat alapján utasítottam, hogy a Budapestről kivezető főbb útvonalakat páncélos őrséggel és átjáró torlaszokkal biztosítsa azzal a feladattal, hogy ezek gátolják meg fegyveres csoportok Budapestről vidékre, vidékről Budapestre való behatolását valamint térítsék el Budapesten keresztül haladni akaró szovjet alegységeket."*[421]

[420] ÁBTL V -143682/3 Szabó Pál és társai 3. k. 93.
[421] Vizsgálati dosszié Mecséri János és társai ügyében 1.k. ÁBTL 150005/10 123.

Kettejük szembesítésén először Maléter vezérőrnagy, utána Mecséri ezredes is fenntartotta vallomását. De Maléter vezérőrnagy – mint alárendeltjéért felelős elöljáró – magára vállalta a felelősséget:

„...amennyiben Mecséri ezredes október 30-a és november 4-e között általam kiadott parancsokat félreérthette helytelen kiadási formájuk miatt, vagy hiányos magyarázat következtében, úgy azért teljes egészében engem terhel a felelősség." [422]

Jogállamban csak Maléter vezérőrnagy felelősségét kellett volna további vizsgálat tárgyává tenni. Beismerése alapján fel kellett volna menteni a vád alól Mecséri ezredest, csakúgy, mint alárendeltjeit, akik az ő, Maléter vezérőrnagyra visszavezethető parancsát teljesítették. De ebben a konstruált ügyben a Maléter-Mecséri kapcsolat már csak mellékes szál volt. A további vizsgálatot már nem a BM, hanem a Budapesti Katonai Ügyészség folytatta. Klauszmann Alfréd főhadnagy már április 24-én kihallgatta Mecséri János ezredest, mint terheltet. Védő nem volt jelen, habár a jegyzőkönyv szerint a terhelt kérte védő kirendelését. A jegyzőkönyv a fejrészében tartalmazza a bűnügy minősítését, bár a jogszabályét nem. A terhelt a gyanúsítást megértette, bűnösnek csak azokban a dolgokban érzi magát, amelyeket saját elhatározásából tett meg. Utóbb Mecséri ezredes kézírással javított bele a már legépelt szövegbe: *„A gyanusítás tárgyát képező cselekményekben nem érzem magamat bűnösnek."* [423] Ez a nagyon fontos elhatárolás a BHÖ-re vonatkozott, tehát beismerés hiányában a bizonyítási teher kizárólag az ügyészségre hárult. Ez elmaradt, Mecséri ezredes a kihallgatásán a sokszor előadott tényeket ismételte, az ügyész nem tett fel egyetlen kérdést sem.

Mecséri ezredes Széplaki hadnagy előtt tett, fentebb idézett nyilatkozatában már beismerte, hogy ő adott parancsot, ezzel a vád szempontjából beállt a BHÖ 1.(1) pontjában felvett bűntett. Május 7-én a Belügyminisztérium befejezte a nyomozást. Mecséri ezredesnek a saját ügyében keletkezett két kötetes dossziét átadták tanulmányozásra. Észrevételeit rávezette.[424] Szalma József, ekkor már r. alezredes, osztályvezető május 10-én megküldte a Budapesti Katonai Ügyészség vezetőjének Mecséri János anyagát három kötetben.[425]

Mecséri ezredes április 24-i kihallgatásának iratai után több tényállás iratait helyezték el. A terhelteket már a későbbi vádiratnak megfelelően besorolták.

[422] **Maléter Pál** és **Mecséri János** szembesítési jkv. Keltezetlen. kb. 1958. március-május. ÁBTL V-150.005/10 Mecséri és társai 10. k. 253. Maléter vezérőrnagy rendfokozatával nevezte meg Mecséri ezredest, utóbbi mindig a Mecséri nevet használta, rendfokozat megjelölése nélkül. Ugyanez figyelhető meg aláírásukban is: Maléter vőrgy. ill. Mecséri János.
[423] **Mecséri János** tk. jkv. 1958. április 24. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3083a.
[424] **Mecséri János** tk. jkv. 1958. május 3. ÁBTL V-150005/10 363.
[425] ÁBTL V-150005/10 367.

Rémiás Pál hadnagy tényállása összeszedett, szabatos. Ehhez legalább ketten írtak megjegyzéseket, eltérő kézírással és tintával, súlyos helyesírási hibával.[426] Az irat azt bizonyítja, hogy az ügyészségen kívül nem magas képzettségű valakiknek is joguk volt értékelni és megjegyzésekkel ellátni az iratokat. A tényállás előtt elhelyezett irat Rémiás hadnagy jellemzése, sokkal szabatosabb a tényállás alap szövegénél,[427] valószínűleg ehhez használták fel a tényállást a ráírt megjegyzések nélkül.

Mátyás Imre hadnagy VI. r. terheltről két tényállás is fennmaradt. Az első a vád jogszabályi hátterét és az alapjául szolgáló tényeket tartalmazza, a második a vallomásokkal ellentétben azt, hogy *„tűzparancsot adott ki a 3-as számú lövegrajnak, amivel egy szovjet harckocsit és egy személygépkocsit lőnek ki."* [428] A második tényállás már nem sorolja fel az előre megfontolt szándékkal végrehajtott gyilkosságot, azt állítja, hogy *„becsületes tiszt, eddig vele baj nem volt."* Teljesen átírja az elmarasztaló részt: *„az alárendeltségébe tartozó löveg Rémiás parancsára ugyancsak lő a szovjetekre."* [429] Ez a módosított tényállás nyilvánvalóan összefügg Mátyás hadnagy vallomásaival és megalapozza büntetésének enyhítését.

XI.2 A vádirat benyújtása

Dr. Kapfinger Tibor* őrnagy, mint a Budapesti Katonai Ügyészség vezetőjének első helyettese 1958. május 26-án megküldte a vádiratot és a terjedelmes vonatkozó iratanyagot a Budapesti Katonai Bíróságnak. Egyúttal indítványozta, hogy az ügyet külön tanács tárgyalja. A Katonai Bíróság június 6-án érkeztette a küldeményt, amelyhez 15 kötet és egy tekercs iratanyagot csatoltak.[430]

Három nappal később tartóztatták le Vidi József alezredest, a hadosztály tüzér törzsfőnökét, aki Mecséri ezredes parancsára kirendelte az 51. légvédelmi tüzérosztályt a Jászberényi útnál, illetve a Jutadombnál létesítendő páncélelhárító körletekbe.[431] Mecséri ezredes és hat sorstársa életéből már csak öt hónap, a hadbírósági eljárásokhoz szükséges idő maradt hátra.

Most már bekapcsolódhattak a védők is. Előkerült egy, a védőknek beszélőt biztosító feljegyzés, amely szerint Szabó Pál őrnagy és Kálmán Dezső őrvezető június 10-én, Hernádi Gyula hadnagy június 13-án, Vidi József alezredes, Klug András honvéd és Mecséri ezredes július 1-én kapott beszélőt védőjével.[432]

[426] **Rémiás Pál** tényállás, keltezetlen, kb. 1958. április vége. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3123.
[427] **Rémiás Pál** jellemzés, keltezetlen, kb. 1958. április vége. Uo.122.
[428] VI. r. Mátyás Imre hdgy., tényállás keltezetlen, Uo. 315.
[429] VI. r. terhelt Mátyás Imre hadnagy, tényállás keltezetlen, Uo. 314.
[430] Uo. 3515.
[431] **Puchert János** Egy túlélő 24.
[432] A feljegyzés helye: HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. Napló dosszié 16. sz. irat.

Az ötvenkét terheltre összeállított vádirat egyszerű ismertetése is kisebb könyv terjedelmet igényelne.[433] Történész vagyok, nem tisztem, hogy állást foglaljak jogi szakszerűség kérdésében. Mégis adódik néhány következtetés, ha összehasonlítjuk a kihallgatási jegyzőkönyveket, közöttük a vádiratot összeállító ügyészség által felvetteket a máshol feltárt tanúvallomásokkal.

A terjedelmes, első olvasatra katonás tömörséggel megfogalmazott vádirat számos ponton ad okot kritikára. 52 terhelt sorsáról, életéről kell dönteni a tényállási rész alapján – de rendre hiányzik, mi támasztja alá a tényállást: hiányzik annak a szervezkedésnek a bemutatása, aminek vezetése miatt kellene elítélni Mecséri ezredest.[434]

A 26 oldalas tényállás jogi környezetbe nem illő önkényes, politikai szövegrészeket tartalmaz. Kirívóan tendenciózus, megalázó a minősítése az egész pert megszemélyesítő I. rendű terhelt, Mecséri János ezredes kapcsolatának a budapesti forradalom jelképes személyiségével, Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszterrel:

„I. r. terhelt teljes egészében kiszolgálta Maléter Pált, aki ennek viszonzásaképpen neki azt a feladatot adta, hogy a Kormányőrségnek ő legyen a parancsnoka." [435] A magyar nyelv szabályaival csak részben összeegyeztethető mondat mellőzi, hogy Mecséri ezredest nem mentették fel a hadosztályparancsnokság alól, emellett a Bem védelmi körzet parancsnokának nevezték ki, és ehhez járult a Parlament biztosítása az oda vezényelt esztergomi harckocsik (tehát nem a Kormányőrség) élén. Ugyanerről a parancsról Mecséri ezredes a hadbíróság előtt ezt mondta el:

november 2-án *„este Maléter telefonált, hogy 10 harckocsival menjek a parlamenthez, én felelek a kormányért."* [436]

A tényállási rész számos tétele ellentmondásban áll a rendelkezésre álló tanúvallomásokkal, közöttük a vádiratot készítő Budapesti Katonai Ügyészség által felvett kihallgatási jegyzőkönyvekkel.

Mecséri ezredes *„A Jutadombnál gépkocsijával megállt...Klibert* (Kliebert – M.E.) *László szds.-al megszemléli a tüzelőállást és azokat teljesen tartja. megfelelőnek tartja."* [437]

Senki nem vallotta, hogy Mecséri ezredes megszemlélte a tüzelőállást. Senki nem állította, hogy hallotta. mit beszélt Mecséri ezredes Kliebert századossal.[438]

[433] Vádirat Mecséri János ezredes és társai ellen népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés és egyéb büntett miatt inditott bűnügyben (továbbiakban Vádirat) HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3516 és köv.

[434] Mindez alátámasztja **Jobbágyi Gábor** elemzését: Vértanúk 24.

[435] Vádirat 3518.

[436] Tárgyalási jegyzőkönyv (továbbiakban Tárgyalási jkv.) HL BKB. 031/1958. 3699.

[437] Uo. i.h.

[438] Mecséri ezredes jutadombi tartózkodásának tanúvallomásai és részletei: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 45-54.

A tényállás elismeri, hogy II. r. Szendi Dezső alezredes Mecséri ezredes elhatározása alapján hozta meg saját, népellenes parancsát.[439] Szendi mellett szól a tényállás akkor is, amikor megerősíti, hogy Szendi alezredes november 2-án járt a Jutadombon, habár ezt a jutadombi tisztek egyöntetűen november 3-ra tették. Másrészt Mecséri ezredes fent megállapított felelőssége ellenére Szendi alezredest marasztalja el parancsa kiadásáért.

A felelősségi elv, a parancsnoki láncolat normális működésének elismerése hiányzik III. r. Vidi alezredes esetében is, holott ő a Szendi alezredes által neki kiadott parancsot továbbította Szabó őrnagynak (Szendi alezredes pedig Mecséri ezredestől kapott parancsot a tanúvallomások által bizonyítottan).[440] A parancsnoki láncolat felelősségének az értékelése hiányzik a körletparancsnok felé, a beosztott tisztek felé is, annak ellenére, hogy a jegyzőkönyvekben rögzített vallomások többsége erre a felelősségre épült.

A tényállási rész szerint IV. r. Szabó Pál őrnagy Budapesten végrehajtotta Szendi Dezső alezredesnek Vidi József alezredes által továbbított parancsot, valamint a Vidi alezredes által közölt tűzparancsot. Ezzel ellentétben áll a levezetés, amely szerint miután a tűzparancs nem lett visszavonva, a jutadombi tüzéregység megtámadta a szovjet harci járműveket, *„a tűzharc során szovjet katonák és államvédelmisták haltak meg, valamint két államvédelmistát kivégeztek.* „Nincs részletezve, hogy hányan haltak meg a tűzharc során, konkrétan hány ember haláláért felelős Szabó őrnagy? Nincs alátámasztva, hogyan következik a tűzparancs visszavonásának elmaradásából a két volt ÁVH-s kivégzése, legfőképpen pedig az, hogy a megnevezett elöljárók parancsa ismeretében hogyan vezethető le az osztályparancsnok felelőssége?

Az előző fejezetben megállapítottuk, hogy Vizsgálati Osztály a tanúvallomásokkal ellentétes, koncepciós, egyszersmind valótlan tényállásra alapozott határozatot terjesztett a főügyészség elé, amit az méltányolt. Most nézzük meg, hogy a Budapesti Katonai Ügyészség vádirata hogyan értékelhető?

A tényállási rész szerint Lajtai Andrást és Murinai Jánost *„XXIII. r. Kálmán Dezső őrvezető, - XXVI. r. Magyar János honvéd és XXVIII. r. Molnár Géza őrvezető... kivégezték."* [441] Alátámasztást igényelnének Kálmán Dezsőről az alábbi, az iménti állítást megismétlő tényállási részletek: *„...tehergépkocsikra Kálmán őrvezető géppisztollyal több lövést leadott... géppisztolyát rátartva Lajtaira, az igazoltatást végrehajtotta..."* [442] egyrészt, másrészt: *„Előbb ...Molnár Géza őrvezető, majd pedig... Magyar János és... Kálmán Dezső őrvezető lövéseket adott le... Kálmán őrvezető mindkét államvédelmistára egy-egy egyes lövést adott le."* [443] A tényállásnak tartalmaznia

[439] Vádirat 3518a. Ugyanitt a vádközlés azonban mellőzi a parancsok előtt a „népellenes" minősítést.

[440] Uo. 3519.

[441] Uo. 3521. old. U.ez Uo. 3523.

[442] Uo. 3524a.

[443] Uo. 3525.

kellene azt, hogy egyes lövést jellemzően karabéllyal adnak le, a Kálmán Dezső által használt dobtáras géppisztolyból az elsütő billentyűt ellentétes irányba kell átállítani egyes lövéshez. Ez harcszerű körülmények között nem életszerű. Az előző fejezetben bizonyítottuk, hogy egyes lövést egyedül Kálmán Dezső hallott, senki más. Ő pedig Magyar Jánost nevezte meg. Úgy, ahogyan a következő tényállási részben áll:

A kivégzésben *„Magyar honvéd részt vett Kálmán és Molnár Géza őrvezetőkkel. Nevezett... egyes lövéseket adott le két államvédelmistára, akik ennek következtében meghaltak."* A baj az, hogy egyrészt alá kellene támasztani, mire alapozza a tényállás, hogy Magyar János lőtt, másrészt e részlet szerint ő egyedüli elkövető. Utóbbi pedig ellentétes a tényállás ugyanezen oldalon olvasható részletével: Molnár Géza őrvezető *„...egy-egy rövid sorozatot, Kálmán őrvezető és Magyar honvéd pedig egyes lövéseket ad le a két államvédelmi tisztre."* [444]

Miután a tanúk közül senki nem vallotta azt, hogy hárman lőttek a két államvédelmistára, az egyetlen forrás a II-1. Vizsgálati Osztály korábban idézett, a tanúvallomásokkal ellentétes, koncepciós, egyszersmind valótlan tényállásra alapozott határozata. A Budapesti Katonai Ügyészség részt vállalt a koncepció érvényesítésében, azaz magában a koncepciós perben.

A vádirat a tényállás után egyenként ismerteti, hogy a terheltek bűnösnek tartják-e magukat? Korrektül részletezi a válaszokat, viszont elnagyolja a terheltek bűnösségének bizonyítékait. (Pl. Mecséri ezredes esetében a kihallgatott tanúk vallomására tett hivatkozás valójában több száz oldalt jelent.)[445]

Kálmán Dezső őrvezető *„abban nem érezte magát bűnösnek, hogy a két államvédelmista kivégzésében részt vett volna"* de bűnösségét bizonyítja a kihallgatott személyek vallomása.[446] Csakhogy nem ez a tét, azt kellett volna bizonyítani, hogy a) mindhárman lőttek, b) Kálmán Dezső egyes lövéseket lőtt, és ezek miatt haltak meg. Ugyanez lett volna a feladat Magyar János honvéd illetve Molnár Géza őrvezető esetében is.[447]

A vádiratban most következik a személyes körülmények bemutatása, majd a vád közlése, tehát a jogi minősítés és annak indokolása. Ez a vádirat legkritikusabb része. A hadbíróságnak erre kell támaszkodnia, vagy ennek ellenében kellene saját álláspontját kialakítania. A vádirat e része elszakad a bizonyítékoktól, tehát a vallomásoktól, a terheltek észrevételeitől, ellentmondásaitól. Más tartalmú kihallgatási dokumentumokra hivatkozik, mint a jogi minősítés. Mecséri János ezredest a szervezkedés vezetésének bűntettével vádolja – de őt nem ezért tartóztatták le, a jogi minősítés megváltoztatását nem indokolták, a kihallgatások nem irányultak a szervezkedés felderítésére, amit állítólag ő vezetett.

[444] Uo. 3525a.
[445] Uo. 3528a.
[446] Uo. 3530.
[447] Uo. 3530a.

Vitatható, ám a megtorló perekben megszokott fordulat a BHÖ 349. pontjának sűrű alkalmazása. Ez köztörvényes bűncselekményt rendel büntetni, ha tehát az elkövetést a hadbíróság megállapítja, akkor az elkövető – legyen az honvéd főtiszt, tiszt, zárt kötelékben harcoló sorkatona – közönséges bűnöző Szinte mindenkit megvádolnak erre a pontra hivatkozva: a lövegkezelőket csakúgy, mint a lövegraj parancsnokokat, illetve tisztjeiket, de azokat is, akik golyószórójukat, géppisztolyukat, karabélyukat elsütötték. Az előre megfontolt szándékkal történő emberölést minden esetben megfelelően kellene bizonyítania az ügyésznek – ez többnyire elmarad, illetve nincs számszerű hivatkozás. Ilyenkor nem derül ki, hány ember „előre megfontolt szándékkal" történt megöléséért felelős a terhelt. Jog szerint a tettestársakat, a a bűnpártolókat ugyanazzal az ítélettel lehet sújtani, mint az elkövetőket. Ha a hadbíróság magáévá tette volna a vádiratban foglaltakat, tömeges kivégzésre kerülhetett volna sor. Például a két volt ÁVH-s fogolykísérőit mint tettestársat, felbujtót ugyanúgy a BHÖ 349. alapján lehetett volna halálra ítélni, mint a lelövéssel vádoltakat, ahogyan ez meg is történt Kálmán Dezső és Magyar János esetében.

Több rendbeli (tehát megállapíthatatlan számú, nem bizonyítható) gyilkosság bűntettével, felbujtói minőségben vádolták meg Vidi József alezredest,[448] Szabó Pál őrnagyot az elesett szovjet katonákra és volt ÁVH-sokra nézve, és – sajátosan – több államvédelmista megsebesülésével alátámasztva a gyilkosság vádját, Mátyás Imre hadnagyot, mert – nem bizonyítottan – tűzparancsot adott ki lövegének, valamint nem akadályozta meg, hogy az lövéseket adjon le, aminek eredményeképpen megsemmisült egy harckocsi és egy személygépkocsi (meggyilkoltakról nem esik szó), Varga József honvéd lövegkezelőt ugyanennél a lövegnél, mert a kilőtt személygépkocsiban egy szovjet katona meghalt.[449]

A tisztekkel szemben elfogult a vádirat, a rájuk nézve terhelő adatokat, vallomásrészleteket szinte minden esetben méltányolja.

Miután a vádirat fölébe helyezi a koncepcionált jogszabályt a bizonyítási eljárásban felvett vallomásoknak, egyéb adatoknak, tulajdonképpen mindegy, hogy a vádlottak mivel védekeznek. A minősítés méltánylása vagy elvetése, a büntetés mértékének a meghatározása nem a jogi eljárások kötelező rendje szerint történik. Osztjuk azoknak a véleményét, akik szerint a Mecséri-per – és feltehetőleg a megtorlások több más büntetőpere – jogi értelemben nem per. Politikai leszámolás. Konstruált per, a két volt ÁVH-s lelövése kapcsán pedig koncepciós per.

[448] Uo. 3541. A felsorolt további adatok a következő oldalakon találhatóak, nem adunk hozzájuk külön jegyzetet.
[449] Ez nem igaz, hiszen Kocsis Sándor rendőr tizedest azért végezték ki, mert ő lőtte agyon azt a szovjet katonát, aki kimenekült a kilőtt személygépjárműből, vö. VII. fejezet.

XII. ELSŐ FOKÚ TÁRGYALÁS ÉS ÍTÉLET 1958. JÚLIUS 22. – 1958. AUGUSZTUS 16.

A Budapesti Katonai Bíróság 1958. június 9-én tartott előkészítő ülést. Vezette a tanács elnöke, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, ott voltak a katonai ülnökök. Részt vett az ülésen dr. Kapfinger Tibor őrnagy, katonai ügyész is, jogszerűen csak annyi időre. amennyi a vádirat ismertetéséhez kellett. A hadbíróság a vádiratot elfogadta, ezzel összhangban álló végzést hozott. Megállapította, hogy a vádlottak által elkövetett cselekmény bűntett, a szükséges bizonyítékok rendelkezésre állnak, a nyomozás során betartották a jogszabályokat, a nyomozás befejezéséről szóló határozatokat ismertették a vádlottakkal. Az eddig letartóztatott vádlottaknál fenntartotta az előzetes letartóztatást, az eddig szabadlábon védekezőket továbbra is hagyta szabadlábon. Kivéve Vidi József alezredest, akinek előzetes letartóztatását elrendelte.[450] Őt ugyanezen a napon letartóztatták. Puchert János mesélte, hogy egyenruhában érkezett, a börtönőrök tisztelegtek neki, de letartóztatása után már neki kellett levennie a sapkáját a börtönőrök előtt.

Az előzetes letartóztatásba helyezett Vidi alezredesnek rögvest átadták a vádközlést tartalmazó jegyzőkönyvet. Vidi alezredes azonnal észrevételezte, ő nem mondta, *„hogy a tűzparancs van kiadva és hogy a szovjet egységekre lőni kell."* Megnevezte védőjét. Még aznap aláíratták a vádközlést a többi vádlottal is. Mecséri János ezredes egy oldalnyi észrevételt tett, összefoglalva védekezésének fő tételeit. Ezen túlmenően kifogást is emelt. *„Kihallgatásom során előadtam, hogy nem érzem magam bűnösnek, a vádiratban pedig ennek ellenére szerepel."*[451]

Szendi Dezső alezredes kórházban feküdt, vele másnap közölték a vádat és kézzel írt jegyzőkönyvet vettek fel. Ő is összefoglalta eddigi védekezését: Mecséri ezredes parancsát továbbította az ütegparancsnokoknak, ő maga tűzparancsot nem adott ki. Megnevezte védőjét és tanúit.[452]

Kicska János főhadnagy fő észrevétele az volt, hogy a kivégzésnél jelen sem volt. Ő is megnevezte védőjét.[453] Kálmán Dezső őrvezető tagadta, hogy a kivégzésben részt vett. *„Fegyveremből egész idő alatt egy lövést sem adtam le"*[454] Tanút nem jelölt meg, védőjét megnevezte. Magyar János honvéd nem tett észrevételt.[455] Tanút ő sem kért, védőjét megnevezte.

[450] BKB előkészítő ülés jkv. 1958. június 9. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3559-3559a.
[451] Mecséri Jánossal vádközlés 1958. június 9.Uo. 3568.
[452] Uo. 3571.
[453] Uo. 3565.
[454] Uo..
[455] 1958. július 11. Uo. 3563.

XII.1 Elsőfokú tárgyalás napról napra

Az elsőfokú tárgyalás 1958. július 22 - augusztus 14. között zajlott le a Katonai Bíróság Fő utcai épületében (18. kép). A tárgyalóterem valószínűleg a II. 280. sz. alatt lehetett.[456] A történelem fintora, hogy a forradalom napjaiban Zólomy László ezredes adott parancsot a börtönépület védelmére az *„ellenforradalmárok"* ellen a budai védelmi körzet parancsnokságának.[457] A körzet parancsnoka Mecséri János ezredes volt. Feltehetően ennek a börtönnek az elfoglalására és a letartóztatott magyar kormányküldöttség tagjainak bebörtönzésére indult november 4-én reggel az a szovjet - volt ÁVH-s csapat, amit szétvertek a Jutadombnál. Ide zárták be a pere idején Mecséri ezredest, de Zólomy ezredest is.

Az eljáró Budapesti Katonai Bíróság Különtanácsának[458] elnöke dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy volt. A per idején ő volt a Budapesti Katonai Bíróság Elnöke.[459]

A Különtanács tagja volt két katonai ülnök: Baranya László* ezredes, Susán Pál* alezredes. Baranya ezredes korábban a „Bem" Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskola parancsnoka volt, hallgatói közé tartozott Kliebert László, Kicska János, Rémiás Pál. 1956-57-ben rövid ideig a Komárom megyei karhatalmi parancsnok volt.[460] A per idején az ETI parancsnokának általános helyettese.

A vád képviselője dr. Kapfinger Tibor őrnagy volt, a Budapesti Katonai Ügyészség ügyésze. Ő becsatolta személyi dokumentumai közé jogi doktori oklevelének másolatát.[461]

Gál Andor* főhadnagy volt a tárgyalásról felvett jegyzőkönyv vezetője. Ennek terjedelme 161 oldal. Az 52 fővel kapcsolatos részletek bemutatása meghaladná e könyv terjedelmét. A később kivégzett vádlottak vallomásából emelünk ki fontos részleteket, illetve azokból, amelyek a per egészét érintik. Ez sok szálra terjedt ki. Fő vonala a jutadombi harc, az itt keletkezett szovjet és volt ÁVH-s veszteségek feltárása.

Az **első tárgyalási napon,** július 22-én, kedden a bíróság számba vette a megjelenteket. A 24 fő letartóztatotton kívül nem jelent meg a külföldre menekült Molnár

[456] **Puchert János** e-mailje szerint *„A tárgyalás helye Budapesten a II. kerület Fő utca 70-78. számú épületben a II. emelet 280-as teremben tartották meg."* 2017. május 16. Kérdésemre azt válaszolta, hogy valószínűleg valamely szabadlábon maradt bajtársa tárgyalásra idézéséről másolta le a címet. A precíz adatsor ezt a lehetőséget valószínűsíti.
[457] **Zólomy László** tk. jkv. 1958. június 7. ÁBTL V-1503888/7 117.
[458] A gyorsított eljárást a VII. fejezet ismertette. Ezeket a törvényes bírósági tanácsok helyett a felső politikai vezetés által jóváhagyott és ellenőrzött Különtanácsok tárgyalták, tehát bármiféle jogszabály kikerülhető, áthágható volt. A Különtanács révén a gyorsított eljárás jogon kívüli leszámolássá süllyedt. Vö.: **Kahler Frigyes – M. Kiss Sándor:** Kinek a forradalma? 215.
[459] **Dr. Mátyás Miklós** önéletrajza 1957. február 4. 1. HIM KI Ti OGY 031/771 További részletek az életrajzában.
[460] **N.N.:** A karhatalom vezetői - **Puchert János** Egy túlélő 41.
[461] Budapesten az ELTE jogi karán végzett, oklevele 1957. április 20-án kelt. Részletek életrajzában.

Géza őrvezető. A Mecséri-perben elítélt 52 fő többsége még szabadlábon volt. A Különtanács elnöke, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy ismertette a vádirat indítványi részének a jelenlévő vádlottakra vonatkozó részét. Ezután megkezdte az I. r. vádlott, Mecséri János ezredes kihallgatását, de előzőleg az összes többi vádlottat elvezettette,[462] őket visszakísérték zárkájukba. Mecséri ezredes bátran nyilatkozott a vádról: *„A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam, cselekedeteimért azonban vállalom a felelősséget"* [463] Erre mindjárt hozott példát is, Janza Károly honvédelmi miniszterrel október 30-án történt találkozását.

„Mikor tőle akartam valami tájékoztatást kapni, akkor ő csak annyit mondott: 'igyon egy csésze feketét'. Később, amikor tovább faggattam, azt mondta, cselekedjem saját belátásom szerint. Amikor felvetettem azt a problémát, hogy esetleg a felkelők mellé állok, ő azt felelte, hogy gondoljam meg, nem lesz-e még korai az ellenforradalom mellé állni. Végül is azzal engedett el, hogy úgy fogok cselekedni, ahogy jónak látom." [464]

A jelenet tömör összegzése a Magyar Néphadsereg állapotának, a legfelső vezetés alkalmatlanságának, a parancsnokok magára hagyatottságának, amiről a III. fejezet számol be. Mecséri ezredes ebből vezeti le döntését, aminek eredményeképpen elment a Kilián laktanyába Maléter Pál ezredeshez, és mintegy átállt a forradalom oldalára. Ezt a lépést fogja megtorolni a Mecséri ezredesre váró ítélet. Ő számot kellett vessen ezzel, hiszen sokáig a Maléter-ügyben, Maléterről hallgatták őt ki, és Maléter Pál tanújaként a perében is meghallgatták. Azt is tudnia kellett, hogy a volt honvédelmi minisztert már több mint egy hónapja kivégezték, Nagy Imre társaként.[465] Ennek tükrében jelent sokat a tanúvallomás: Maléter ezredes *„örömmel fogadott és baráti légkörben beszélgettünk."* Nemcsak Maléter ezredes, hanem Mecséri János ezredes akkori felfogását tükrözte a vallomás folytatása.

„Ő azt válaszolta, hogy elismeri a Nagy Imre kormányt, annak politikáját támogatja és határozottan kijelentette, hogy független, szocialista országot akar. Ennek érdekében... a szovjeteknek el kell hagyni az országot... amennyiben a szovjet csapatok másnap reggelre nem hagyják el az országot, ezt ellenséges cselekedetnek minősíti. A semlegesség érdekében ki kell lépni a Varsói Szerződésből... kijelentettem, hogy támogatni fogom őt. Ezt azért tettem, mert megállapítottam, hogy az ő véleménye megegyezik a kormány álláspontjával." [466]

462 A hadsereg védi a magasabb rendfokozatúakat, rájuk nézve terhelő intézkedést, parancsot alacsonyabb rendfokozatú jelenlétében nem lehet kihirdetni. A jelek szerint ezt a rendet a hadbíróság is betartotta.
463 Tárgyalási jkv. 3697. old.
464 Uo. 3697a old.
465 **Puchert János** válaszolta kérdésemre, hogy volt börtönújság, abban közzétették az ítéletet és a kivégzést.
466 Tárgyalási jkv. 3698. old.

Nagyon őszinte, nagyon bátor kiállás volt a kivégzett tábornok (és miniszterelnök) mellett, de a per kilátásait tekintve alkalmasabb volt a vád álláspontjának alátámasztására, mint a védő munkájának a megkönnyítésére. Mecséri ezredes egyebekben fenntartotta a korábbi kihallgatásokon elmondott érveit.

Kihallgatását követően egyenként vezették vissza a soron következő vádlottakat, kivéve Puchert János honvéd XXI. r. vádlottat. Ezt a bíróság nem indokolta, a vádlott szerint a hadbíró az alábbi jelenetet torolta meg így: *„Az egyik tárgyalási nap sorakoztatott bennünket a smasszer hadnagy. A sor végén álltam. Odaszólt nekem, nehogy lemaradjon Puchert, mire én: Nem maradok le hadnagy úr, mert akkor nem lesz kivel vitakozzon a bíró. Na, még mielőtt elfoglaltam volna a helyekmet, már Mátyás* (Miklós hadbíró-M.E.) *kérdezi is: szórakozunk, Puchert? A válaszommal nem tudtam meggyőzni. A tárgyalási nap végén már kisértek is a börtönparancsnokhoz és meg is kaptam a húsz nap szigorított zárka fenyítést."* [467]

A tárgyaláson az ő helyét szabadon hagyták, de csak utolsóként hallgatták ki, tehát egyik társa vallomását sem hallhatta, a velük szembeni védekezés jogától tehát megfosztották.

II. r. vádlott, Szendi Dezső alezredes a vádat megértette, részben érezte bűnösnek magát. Tartotta magát korábbi vallomásaihoz. Egy megjegyzése Mecséri és Maléter ezredes javára szólt. Október 30-án este visszajött Mecséri ezredes a Kilián laktanyából, és ő bejelentette, átáll a forradalom oldalára. Szendi alezredes Kiss Sándor őrnagy, törzsfőnöknél érdeklődött a történtekről, *„ő csak annyit mondott, hogy Pesten a Kilián laktanya az egyedüli hely, ahol még elvtársnak szólítják az embert."* [468] Nem kis bátorság kellett ehhez a mondathoz is!

III. r. vádlott, Vidi József alezredes a vádat megértette, bűnösnek nem érezte magát. Az egész nyomozati eljárásra terhelő nyilatkozatott tett:

„Az ügyész előtt tett vallomásom félrevezetés eredménye. Én a történtekre pontosan nem emlékeztem, számba adták a gondolatokat." [469] Az ügyész kérdésére megismételte: *„Az ügyész kihallgatásakor nem emlékeztem alaposan a történtekre."* Leszögezte, hogy *„A későbbiek során én sem beszéltem senkinek tűzharcról. „*

IV. r. vádlott, Szabó Pál őrnagy a vádat megértette: *„Bűnösnek abban érzem magam, hogy egységemet kivezettem a tüzelőállásba. Abban nem... hogy ők harcba bocsátkoztak a szovjetekkel."* [470] Fogalmazhatott volna szerencsésebben is, ám a következő állítása végképp problematikus. *„Még indulás előtt Vidi visszahívott és közölte, hogy elfelejtette mondani, a tűzparancs is ki van adva. Ennél a beszélgetésnél senki nem volt jelen."* Lehet, Szabó őrnagy nem volt még bent Vidi alezredes kihallgatásánál, de a bíróság hallotta, a jegyzőkönyv megörökítette Vidi alezredes előző, Szabó

467 **Puchert János** Egy túlélő 38.
468 Uo. 3700. old.
469 Uo. 3701a old.
470 Uo. 3702. old.

őrnagyéval ellentétes nyilatkozatát. Szabó őrnagy a továbbiakban is Vidi alezredesre hivatkozva mentette magát, de Vidi alezredes fenntartotta vallomását.

V. r. vádlott, Rémiás Pál* hadnagy a vádat megértette, nem érezte bűnösnek magát. Jutadombi cselekményeit Szabó őrnagy parancsaira vezette vissza, még azokat is, amelyeket Kliebert százados adott ki. A november 4-i tűzharccal kapcsolatban többször is határozottan kijelentette, hogy ő maga tűzparancsot nem adott, katonái visszalőttek a rájuk tüzet nyitó oszlopra, ekkor sebesült meg Szekeres tizedes. Saját védelmére mondta: *„Én azon voltam, hogy elszabotáljam a parancsokat, ennek azonban nem lett eredménye."* [471] Szabó őrnagyéhoz hasonlóan Rémiás hadnagy érvei sem hangzottak egybe a tanúvallomásokkal. Szendi alezredes, Szabó őrnagy észrevételezte Rémiás hadnagy állításait. Rémiás hadnagy kitartott: *„Nem tudok arról, hogy Szabó őrnagy visszavonta a tűzparancsot, erről nem beszélt senki a tüzelőállásban."* Kihasználva, hogy Mátyás hadbíró más ügyben tett fel kérdéseket és elterelte a figyelmet, Szabó őrnagy találta meg a kiutat. Egyszerűen rávezette Rémiás hadnagyot, mit kellett volna vallania: *„Határozottan emlékszem rá, hogy a Jutadombon visszavontam a tűzparancsot és Klibert* (Kliebert – M.E.) *századosnak megmondtam, hogy csak akkor tüzelhetnek, ha a szovjetek rájuk lőnek. Később ismételten figyelmeztettem, hogy kerüljék a tűzharcot."* Rémiás hadnagy végre kapcsolt: *„Igen, úgy volt, most már emlékszem rá."* [472] De már nem kapott lehetőséget arra, hogy a halott századosra hárítsa mindazt, amit a tanúvallomások ellenében mondott.

VI. r. vádlott Mátyás Imre hadnagy megértette a vádat, bűnösnek érezte magát, mert részt vett az előkészítő munkálatokban, de a tűzharcban semmi szerepet nem ismert el. A kihallgatásokhoz hasonlóan most is elöljáróira, tiszttársaira és a löveg-kezelőkre hárított minden felelősséget. Elmondta, hogy 1956. márciusától tagjelölt volt, 1956. novemberében lett párttag. 1957. január 1-től április 15-ig a karhatalomban teljesített szolgálatot.

A tanúk egységesen fordultak szembe Mátyás Imre hadnaggyal. Szabó őrnagy, aki karhatalmi szolgálatáért MPHE kitüntetésben részesült, úgy nyilatkozott, hogy Mátyás Imre nem teljesített szolgálatot a karhatalomban.

Szendi Dezső alezredes, aki november 4. után a hadosztály élén állt, állította: *„Mátyás hadnagy 1956. novemberében letartóztatásba került nálunk. Valószínűleg haragból tett olyan kijelentést, hogy én adtam tűzparancsot és én biztattam őket a szovjetek elleni harcra."* [473]

Ekkor valamit közbekérdezett a korábbi hadosztályparancsnok, Mecséri ezredes. Bizonyára Szendi alezredeshez kapcsolódva szerette volna hallani, hogy az ő parancsának értelmében nem tüzeltek. A tárgyalási jegyzőkönyv csak Mátyás hadnagy válaszát rögzíti, ami még a per összes körülményét mérlegelve is kirívó:

[471] Uo. 3703a old.
[472] Uo. 3704.
[473] Uo. 3705.

„Korábban azért nem tüzeltünk, mert éreztük, hogy ez népellenes parancs, én a tűzharc során sem lőttem és erre figyelmeztettem Rémiást is...."

Fentebb hivatkoztunk a vádirat Szendi Dezső alezredesre vonatkozó állítására, hogy *„népellenes parancsot"* hozott, de Mátyás Imre hadnagy – csakúgy, mint a nyomozati eljárás első kihallgatásán – olyat állított, ami a korábbi kihallgatásokban illetve az előtte elhangzott öt meghallgatáson nem került szóba. Sem a tanács elnöke, sem a két ülnök nem tett megjegyzést, és nem kapcsolt Rémiás hadnagy sem. Ismét Szabó őrnagy mentette meg a helyzetet:

„Mátyás hadnagy a nyomozás során elismerte, hogy a tűzparancsot lefújták és én azt megerősítettem", tehát nem a parancs „népellenes" volta miatt nem lőttek Mátyás hadnagyék. Szabó őrnagy azonnal lerombolta a nyilatkozó maradék hitelességét, mert csatlakozott Szendi alezredes előző megjegyzéséhez: *„Mátyás nem teljesített szolgálatot a karhatalomban."*

Az elmérgesedett helyzetben a hadbíróság témát váltott.

Rémiás hadnagy nem jelentkezett észrevételre, de dr. Mátyás Miklós őrnagy rákérdezett. A válaszból idézünk: *„Mátyás hadnagy végig velem volt, én nem adtam tűzparancsot, nem tudom, miért állítja ezt... ott feküdt mellettem, még megkérdeztem tőle, hogy él-e, és kiabáltam a kezelőknek, hogy ne lőjenek."* [474] Rémiás hadnagy egyúttal nem visszhangozta a tiszttársa által mondottakat. Mátyás hadnagy pedig fenntartotta a vallomását. Mind a négy „vitapartnerét" kivégezték, őt felmentették.

Varga József VIII. r. vádlott kihallgatásával lezárult az első tárgyalási nap.

A parancsnoki láncolat felső három tagjának kihallgatása arra vall, hogy a vádlottak nem a BHÖ kivédésére készültek fel. Az érintett Szabó őrnagy és Rémiás hadnagy nem védekezett a BHÖ 349. §-ára alapozott vád ellen – pedig azért külön is halálbüntetés járt. Nem arról nyilatkoztak, hogy nem vettek részt szervezkedésben, tehát vezetői szerepet sem játszhattak, védőik nem emeltek – és nem is emelhettek – kifogást az ellen, hogy a kihallgatások más tényállás megalapozására szolgáltak, mint amire a vádat építették. Dr. Mátyás Miklós hadbíró meghagyta őket ebben a hitben: a közvetlenül elhangzottakba kérdezett bele, csakúgy, mint dr. Kapfinger Tibor ügyész. Ha a per ebben a mederben folyik tovább, akkor a váddal szemben semmiféle pertaktika, védekezési terv nincs, az ítélet nem kétséges.

A **második tárgyalási napon,** július 23-án, szerdán 8:30 órakor a bíróság idézésére megjelent négy, eddig szabadlábon védekező vádlott. Őket azonnal előzetes letartóztatásba helyezték: Simon Ferenc, Egervári Ferenc, Vasi Ferenc Péter, Hartmann János jutadombi honvédeket.[475]

Ezen a napon Rémiás hadnagy két közepes lövegének kezelőit hallgatták ki. A 4. sz. lövegraj parancsnoka Papp György szakaszvezető volt. Ezzel a löveggel reggel

[474] Uo. 3705a
[475] Uo. 3707.

személyesen Rémiás Pál hadnagy lőtt rá egy szovjet harckocsi vontatóra, nem talált – ám a perben mint aktív részvételt vették számításba. A vádirat a 3. sz. lövegnek tulajdonította az előtte már elvonult szovjet-volt ÁVH-s menetoszlop megtámadását, egy harckocsi és egy személygépkocsi kilövését, részvételt a további harcokban. Lövegraj parancsnok Szekeres Géza tizedes volt, de ő súlyosan megsebesült, a tűzharcban nem vett részt. Ekkor vállalt főszerepet Varga József honvéd.

XII. r. Motil József vádlott 4. sz. löveg 1.sz. kezelője a vádat megértette és bűnösnek érezte magát. Kijelentette, hogy *„Rémiás saját elhatározásából lőtt a vontatóra, erre parancsot nem kapott senkitől."* [476] Ez a nyilatkozat nem volt meglepő. Az inkább, hogy az előző nap már kihallgatott VII. r. vádlott, Varga József honvéd ellen többen is súlyosan terhelő tanúvallomást tettek. Motil honvédet sem a hadbíró, sem az ügyész nem kérdezte. Amikor éppen Varga honvéd védője intézett hozzá kérdést, Motil honvéd nem volt kényszerhelyzetben, hogy ezt a választ adja: *„Varga a személygépkocsira minden parancs nélkül lőtt."* Ugyanitt számol be a jegyzőkönyv arról, hogy Mátyás Miklós hadbíró kérdésére IX. r. Egervári Ferenc vádlott azt nyilatkozta, hogy *„Varga dicsekedett a találataival. Arra nem emlékszem, hogy Motil is ezt tette."* XI. r. Papp György szakaszvezető ugyan nem volt jelen a tűzharcnál, de az ügyész kérdésére Varga ellen nyilatkozott: *„Amikor a Jutadombi tüzelőállásból elindultunk, felraktuk a kocsikra az üres hüvelyeket és abból tudtam meg, hogy Vargáék lövege 15-20 lövést adott le."* Azt nem tette hozzá, egy vagy két vagy három tűzharcban történt ez, de a kérdések és válaszok az első szovjet menetoszloppal vívott tűzharcra vonatkoztak. Érdekes, hogy a hadbíróság előtt pár perccel korábban Motil honvéd azt vallotta, hogy *„Varga kb. 15-20 lövést adhatott le."* Ezt aligha támasztotta alá a következő mondata: *„Mikor visszamentem a löveghez, ott egy üres hüvelyt találtam."* Valójában az első menetoszlopra ebből a lövegből legfeljebb 4 utána küldött, nem célzott lövésre volt idő.[477] Talán nem lett volna akadálya annak, hogy a vádlottak úgy válaszoljanak, mint azt szintén a hadbíró kérdésére, a frissen letartóztatott X. r. Vasi Ferenc honvéd tette: *„A löveggel 3-4 lövést adtak le, nem tudom, ki lőtt."* [478]

De a vádlott-társak tanúvallomásai hozzájárulhattak ahhoz, hogy Varga József honvédet első fokon halálra ítélték.

Visszatérve a tárgyalásra, a két löveg személyzete megerősítette, hogy Rémiás lőtt a vontatóra. Kemény vallomást tett ellene XIII. r. Klug András honvéd: állította, hogy Rémiás hadnagy őt is, valamint Motil honvédet is pisztollyal kényszerítette arra, hogy üljön be a lövegbe és tegye a dolgát.[479] Talán magyarázat volt ez arra, hogy Klug honvéd csak részben érezte magát bűnösnek, habár a vádat megértette.

[476] Uo. 3711.
[477] Számítások: **Marossy Endre** Jutadombi történetek
[478] Tárgyalási jkv. 3711.
[479] Uo. 3711a.

A **harmadik tárgyalási napon,** július 24-én, csütörtökön 8:30 órakor a bíróság idézésére megjelent tizenkét, eddig szabadlábon védekező vádlott. Őket is azonnal előzetes letartóztatásba helyezték: Schór András, Nagy II. István, Rácz Ferenc, Vértes József, Senkár Lajos, Papp Károly, Schmellhausz János, Hataier János, Kiss Balázs, Szedlák István, jutadombi honvédeket és Rácz Ferenc őrvezetőt, Paska Elemér tizedest,[480] a per időpontjában továbbszolgáló szakaszvezetőt. Paska már 1956. szeptemberében beadta továbbszolgálati kérelmét. Állítása szerint decemberben elsőként jelentkezett a karhatalomba és Esztergomban többször is az életét kockáztatta. Mint pufajkás szakaszvezető kiérdemelte az MPHE kitüntetést. 1957. áprilisában abba a lövészezredbe vezényelték, amelyik október 26-án megvívta az első ATRA gyár-jutadombi összecsapást és utóbb, mint Hodosán-csoport, Budapesten karhatalmi feladatokat látott el. Ennek az ezrednek a jogutódja lett a kalocsai „Budapesti Forradalmi Ezred". Itt várta szabadlábon Paska szakaszvezető a július 24-i tárgyalást.

A hadbíróság megállapította, hogy négy védő késve érkezett. Az erre a napra idézett vádlottakat elvezettette és megkezdte XVII. r. Kicska János főhadnagy kihallgatását.

Kicska főhadnagy beismeréssel kezdte: *„A vádat megértettem, bűnösnek érzem magam."* A tűzparancsot Szabó őrnagytól kapta, aki *„azt nem mondta, hogy csak akkor nyissanak tüzet, ha a szovjet csapatok is lőnek."* November 4-én hajnalban a munkásszálláson a rádióból hallotta *„Nagy Imre nyilatkozatát."* [481] Kicska főhadnagy november 13-i önvallomásában még *„Nagy Imre segélykiáltásait"* hallotta és hozzátette, hogy ennek hallatára mit tett.[482] Most vagy Kicska főhadnagy nyilatkozott viszszafogottabban, mint önvallomásában, vagy a jegyzőkönyv vezető tompította szavait óvatosságból. Az önvallomás szerint Nagy Imrét hallva ő ment Kliebert századoshoz, most a tárgyaláson inkább magát mentette: *„Klibert* (helyesen Kliebert – M.E.) *egy honvédet küldött értem, hogy miért nem vagyok a tüzelőállásban. Az üzenetben még az is benne volt, hogy tudnom kell, amikor a közepesek megnyitják a tüzet, a könnyűsöknek is lőni kell."* Védekezett az ellene tett tanúvallomásokkal szemben. *„Kivégzésnél nem voltam jelen, azt nem láttam. Erről csak utólag hallottam és akkor jelentettem is Klibert századosnak."* Tiszttársairól a következőket válaszolta a hadbíró kérdésére: *„Azért érzem bűnösnek magam, mert népellenes parancsot hajtottam végre. Elöljáróim csak ilyen szellemben beszéltek, senki nem akarta megakadályozni a parancsok végrehajtását. Rémiás abban az időben jobban égett a harci vágytól, mint mások. Leginkább Klibert százados volt a harc mellett. Mátyás hadnagy passziv magatartást tanusított."* [483] Lehetetlen nem észrevenni a hasonlóságot Mátyás Imre

[480] Uo. 3714. Erre a napra teszi Jakab Ambrus tizedes letartóztatását **Puchert János** Egy túlélő 24. is. Ám a tizedest másnap, 25-én tartóztatták le.
[481] Tárgyalási jkv. 3715a.
[482] Idézi **Marossy Endre** Jutadombi történetek 38.
[483] Tárgyalási jkv. 3716.

hadnagy vallomásával, a különbséget Kicska főhadnagy korábbi vallomásaitól, hiszen ilyen kijelentéseket sem önvallomásában, sem a Vizsgálati Alosztály, sem a Budapesti Katonai Ügyészség előtt nem tett. A jelek szerint Kicska főhadnagy odafigyelt Mátyás hadnagy vallomására és az azt követő vitára, de más utat választott, mint elöljárói és tiszt társai, nem fordult Mátyás hadnagy ellen, hanem átvette az érvelését és őt, illetve magát mentette. Az ismét hivatkozott népellenes parancsra lentebb visszatérünk.

A parancsnoki tekintélyére mindig kényes, a beosztottai iránti felelősséget a végsőkig képviselő Kicska főhadnagy ezúttal mintha összezavarodott volna. *„November 9-én már az alakulatomnál voltam és ott letartóztatásomig tettem szolgálatot."* De tévedett: Esztergomból – csakúgy, mint Kliebert századost – áthelyezték Vácra. Ott kedvelték, küszöbön állt századosi előléptetése, amikor letartóztatták. A századosi csillagokat özvegye a váci íróasztalában találta meg.[484]

Mecséri ezredes nagyon logikus észrevételt tett a tűzparancs kiadásával elöljáróit vádoló Kicska főhadnagyhoz: *„November 2-a után minden nap közlekedtek szovjet egységek a Soroksári úton. Ha a tűzparancs ki lett volna adva, a tüzelőállásból már korábban lőni kellett volna."* A főhadnagy válasza: *„Korábban nem lőttünk, mert nem kaptunk rá parancsot. November 3-án Klibert százados lement egy szovjet gépkocsi oszlop elé, beszélt a parancsnokkal és azok visszafordultak."* A válasz első mondata nehezen vonatkoztatható a kérdésre. A második mondat pedig Mecséri ezredes észrevételét erősíti.

A továbbiakban a könnyűs lövegek kezelői következtek. XXIX. r. Kocsis Zoltán szakaszvezető, lövegraj parancsnok kijelentette, hogy a vádat megértette, nem érzi bűnösnek magát. Ezen a napon a többi sorkatona is így nyilatkozott. Kicska főhadnagy azt vallotta, hogy Kocsis tizedes lövege technikai akadály miatt nem lőtt, Kocsis szakaszvezető ezzel szemben azt állította, hogy az ő lövege 20-25 lövést adott le, Dékány tizedes lövegénél volt akadály. A nyomozás jogsértő körülményeivel hozható összefüggésbe a Hernádi Gyula hadnagy védőjének kérdésére adott válasza: *„Hernádit a Jutadombi tűzharc során nem láttam, a vizsgálat során csak félelmemben mondtam azt, hogy ő is lőtt géppisztollyal..."*[485] Több kihallgatás érintette a két volt ÁVH-s kivégzését, erről részleteket a X. fejezet tartalmaz. A tanács elnöke 15,15 órakor szakította félbe a tárgyalást, amit másnap folytattak. A harmadik tárgyalási nap tehát 6 óra 45 percig tartott.

Két nappal korábban Mátyás hadnagy, most Kicska főhadnagy hivatkozott a *„népellenes parancs"* -ra. Mátyás volt könnyebb helyzetben, mert ő azt mondhatta, hogy nem hajtotta végre – Kicska főhadnagy legfeljebb arra, hogy bár végrehajtotta, de elöljárói ráhatására. A per további szakaszában futótűzként terjed a hivatkozás, a

[484] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189.
[485] Tárgyalási jkv. 3718.

„bűnös parancs" kifejezést is alkalmazzák. Olykor hozzátéve, hogy közismert, nyilvánvaló. A kétféle kifejezés ennek ellentmond, hiszen nem szinonímák, a második változat kevésbé érthető, mint az első. A sorkatonák számára kézenfekvő két forrás: a katonai eskü szövege illetve a szolgálati szabályzat nem használja egyik kifejezést sem. A katonai eskü szövegében a parancs szó egyetlen mondatban olvasható: *„Elöljáróim és feljebbvalóim parancsainak engedelmeskedem."*[486] A Szolgálati Szabályzat még szigorúbb: *„A katona...ellentmondás nélkül engedelmeskedjék parancsnokainak..."*[487] A politikai tisztek nevelő munkájának kötelmei között van egy fél mondat, ami november 4-én jelentőséget kaphatott: személyesen kell vezessék a személyi állomány nevelőmunkáját több témában, ilyen a Szovjetunió iránti hűség. Ebből a politikai feladatból nem keletkezik jog parancsmegtagadásra. Ráadásul a magyar büntetőjog csak háború esetén szankcionált szovjetellenes tevékenységet.[488] Tehát nincs utalás, hogy a katona kaphat olyan parancsot, amit mérlegelnie kell, sőt aminek ellen kell szegülnie, ennek elmulasztása akár halálos ítéletet is vonhat maga után. Sem tisztek, sem politikai helyettesek kötelmei, lehetőségei között nem szerepel az, hogy a parancsnok esetleg népellenesnek vagy bűnösnek minősülhető parancsát vitathatják, vagy annak ellenszegülhetnek, még kevésbé az, hogyan? Számos forrás bizonyítja, hogy főleg a megtorlás időszakában emlegették a *„bűnös parancsot"*, *„népellenes parancsot"*, de még utólag sem fejtették ki, hogy tulajdonképpen miről kellett volna ezeket felismerni, mit lehetett volna tenni megakadályozásukra? Aligha véletlen, hogy az ügyészi előterjesztés sem tudja konkrét jogszabállyal alátámasztani előadását, csak kijelenti Mecsériékkel kapcsolatban, hogy *„ezen parancsok nyilvánvalóan bűnös parancsok voltak, amelyet nem voltak kötelesek végrehajtani."*[489] A katonák számára nem a bűnös parancsok voltak nyilvánvalóak, hanem a HM állásfoglalása, ami egybehangzott az újságok, a rádió révén folyamatosan ismételt, közismert híradásokkal: *„a hadsereg a néppel van."*[490]

A **negyedik tárgyalási napon,** július 25-én, pénteken 8:30 órakor a bíróság idézésére megjelent tizenegy, eddig szabadlábon védekező vádlott. Őket is azonnal előzetes letartóztatásba helyezték: Lant János, Szöllősi Sándor, Fink Mátyás, Szita Bálint, Nizner György, Gróf Mihály, Haász Márton jutadombi honvédeket, Villi Ferenc Jelencsik Pál őrvezetőt, Jakab Ambrus, Szabó Gyula tizedest. Együtt volt Mecséri János ezredes és mind az 51 társa.

[486] Szolgálati szabályzat 2.sz. melléklet: Katonai eskü
[487] Szolgálati szabályzat 7.
[488] BHÖ II. 36. /1/ a) szerint hűtlenség bűntettét követi el az, aki háború idején a magyar állam vagy szövetséges fegyveres erejének, vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek szándékosan hátrányt okoz.
[489] HL Katf. Kt. 057/1958 3.
[490] Ezt közölte géptáviratban a HM Mecséri János ezredessel október 30-án délelőtt. Idézi **Kerekes Anna** i.m. 27.

Továbbra is a könnyűsöket hallgatták ki, mindenki a harcok részleteiről beszélt. XXII. r. Bősze Károly őrvezető a két volt ÁVH-s kivégzését másként adta elő, mint a jegyzőkönyvekben vele aláíratott vallomásokban: *„Ekkor már Molnár és Kálmán kísérték* (a két elfogottat – M.E.), *utánuk ment Árpási is. A kivégzést 15-20 méterről láttam, biztosan tudom, hogy Molnár lőtte agyon őket. Kálmán is rájuk fogta a géppisztolyát, annak torkolattüzét azonban nem láttam."* [491] A hadbíróság előtt Bősze őrvezető azt mondta el, amit hat évtizeddel később nekem a telefonba, amit a X. fejezet tartalmaz: *ő nem mondta, hogy a Dezső lőtt.* Jogi értelemben vett perben a bírónak most fel kellett volna lapoznia a Bősze Károly őrvezető aláírását tartalmazó, ellentétes tartalmú jegyzőkönyveket és tisztáznia kellett volna az ellentmondást. A kontradikció elve szerint az érintett vádlottaknak – Bősze Károly, Kálmán Dezső őrvezetőknek – ki kellett volna fejteniük végleges álláspontjukat, magyarázatot kellett volna adniuk, miért tér el a korábbi és az itt tett vallomásuk. Ha ez nem zárul megnyugtató eredménnyel, kiegészítő bizonyítási eljárást kellett volna lefolytatni. Dr. Mátyás Miklós hadbíró csak egy kérdést tett fel, Bősze Károly válaszából kitűnően nem a fentiekre vonatkozóan. A válasz: *„Kálmán is ráfogta fegyverét az államvédelmistákra.* „Ez a mondat bekerült a Kálmán Dezső őrvezetőt sújtó halálos ítélet indokolásába. Bősze Károly vallomására alapozva a hadbíró tettestárssá minősítette Kálmán Dezsőt, pedig Bősze épphogy őt akarta menteni.

Bősze Károly után nem más, mint XXIII. r. Kálmán Dezső őrvezető következett. A vádat ő is megértette, részben érezte magát bűnösnek, de nem árulta el, hogy miben? Hernádi hadnagy parancsára hivatkozva elismerte, hogy átkutatta a kilőtt teherautó volt ÁVH-s halottait, és eltulajdonított tőlük igazolványokat valamint 850,- Ft-ot. A fogolykísérésről előadta: *„A kíserethez csatlakozott Magyar és Molnár is, úgy hallottam, hogy Molnár két rövid sorozatot lőtt, Magyar csak 1-2 lövést adott le."* [492] Kálmán Dezső őrvezető a X. fejezetben ismertetett vallomásaiban még elismerte, hogy ott állt Molnár őrvezető és Magyar honvéd mögött, és látta a kivégzést. Amit most mondott, gyengíti a korábbiakat, és javít Magyar János honvéd helyzetén. A tanács elnöke közbevágott, kérdésére Kálmán Dezső őrvezető lényegében megismételte mostani vallomását: *„Az agyonlövésnél nem voltam jelen, kb. a tüzelőállásnál álltam, akkor hallottam két rövid sorozatot, mire a helyszínre értem, akkor már elföldelték a civilek a meggyilkolt két személyt. Velük szemben állt Molnár és Magyar, úgy hallottam, hogy Molnár két rövid sorozatot lőtt, Magyar csak 1-2 lövést adott le... A kivégzésnél tiszteket nem láttam."* Ezt már az ügyész sem hagyhatta szó nélkül. Kérésére döbbenetes választ adott Kálmán Dezső őrvezető: *„Az ügyészségen tett vallomásomat nem tartom fenn, mert akkor attól féltem, hogy megvernek úgy, mint a nyomozás során. Nem fedi a valóságot, hogy én lőni akartam az államvédelmistákra és Magyar leintett, hogy ne lőjjek, mert már meghaltak."* [493] A második mondatra be kell várni Magyar János honvéd vallomását, de az első mondattal kapcsolatban hivatkozhatunk a már kivégzett Kálmán Dezső édesanyjához eljuttatott ruhái között küldött véres ingre és levélre.[494] Tény, hogy az ügyész, a törvényesség őre nem mondott ellent, a hadbíró pedig – tisztázás helyett – befejezettnek nyilvánította Bősze Károly őrvezető kihallgatását, utóbb az ügyész indítványát elfogadva halálra ítélte Kálmán Dezső őrvezetőt.

XXV. r. Árpási Ferenc őrvezető megértette a vádat, csak annyiban érezte magát bűnösnek, hogy pénzt fogadott el Kálmán őrvezetőtől, aki ezt a teherautónál elesett volt ÁVH-soktól tulajdonította el. A kivégzésről továbbra sem a vizsgálók által hamisított változatot ismerte el, fenntartotta saját eredeti vallomását: *„A kivégzést láttam, azt Molnár hajtotta végre, arra nem emlékszem, hogy Kálmán ott volt-e."* A meg nem nevezett ülnök kérdésére kiegészítette válaszát: *„A kivégzésnél két rövid sorozatot hallottam, Molnárt láttam lőni, mást nem figyeltem.* „Majd ismét az előzetes eljárásokon alkalmazott erőszakra utalt, Kálmán őrvezető védőjének kérdésére adott válaszában: *„Az ügyészi kihallgatás során meg voltam ijedve és azért mondtam, hogy Kálmán is részt vett a kivégzésben."* [495] Dr. Mátyás Miklós hadbíró azonnal befejezettnek nyilvánította Árpási őrvezető kihallgatását.

Következett a kivégzés másik vádlottja, XXIII. r. Magyar János honvéd. Megértette a vádat, nem érezte magát bűnösnek. A kivégzésről így nyilatkozott: *„A homokgödörnél az ismeretlen katona és én már elhagytuk a kísérőket, és ekkor hallottam a géppisztoly lövést. Mire visszafordultam, a két személy már a földön volt és úgy láttam, hogy Molnár Géza tartja feléjük a fegyverét. Ekkor Kálmán odalépett, ő is lőni akart, de én azt mondtam neki, hogy ne lőjön... Az eset után odamentem az ütegparancsnokhoz és jelentettem neki, hogy Molnár Géza agyonlőtt két embert."* [496]

Kálmán Dezső azonnal tiltakozott: *„Én az államvédelmistákra nem fogtam fegyvert. Magyar nem is szólt hozzám semmit."* Magyar honvéd fenntartotta vallomását. Ezzel megdőlt Kálmán Dezső őrvezető fentebb idézett állítása.

Kicska főhadnagy viszont a tanácselnök kérdésére elismerte, hogy Magyar honvéd jelentett neki. A fenti vallomások után számos kérdés szorult tisztázásra, valamint egyre több bizonyíték gyűlt össze arra, hogy Molnár Géza őrvezető egyedül lőtte le a két volt ÁVH-st, ideje lett volna felmenteni e vád alól Kálmán Dezső őrvezetőt és Magyar János honvédet. Azonban a tanácselnök további kérdés feltevése helyett befejezettnek nyilvánította Magyar János honvéd kihallgatását.

Az első négy tárgyalási napon történtek bebizonyították, hogy míg a vádlottak abban a hitben, hogy megértették a vádat, olykor egymás ellen fordulva igyekeztek tisztázni a jutadombi harc részleteit, abban a reményben, hogy a bíróság az igazságot megismerve felmenti őket a vád alól vagy legalábbis enyhe ítéletet szab ki, addig az

[491] Tárgyalási jkv. 3729.
[492] Uo. 3729a.
[493] Uo. i.h.

[494] Részletek. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 166.
[495] Tárgyalási jkv. 3730.
[496] Uo. i.h.

eljáró bíróságot és ügyészt nem érdekelték ezek a részletek. A legkevésbé sem törődtek azzal, hogy a vádlottak értik-e az ellenük emelt vádat, nem igazították a tárgyalás menetét a vádban megjelölt cselekményekhez, semmibe vették a büntető perek követelmeit, meg sem kísérelték az ellentmondások tisztázását.

Jellemző példát örökít meg a tárgyalásokról eddig megírt egyetlen belső visszaemlékezés. Puchert János honvédet megvádolták azzal, hogy a jutadombi harcok után a Határ útnál golyószórójával kilőtt két szovjet oldalkocsis motorkerékpárt. Ezek egyikében két szovjet katona meghalt.[497] Puchert János állítása szerint nem tartózkodott a helyszínen. Mégis voltak, akik az vallották, hogy ő lőtte ki a két motorkerékpárt. Észrevételezte a hadbírónak, hogy *„őrnagy elvtárs, önök kint voltak a helyszínen, meggyőződhettek arról, hogy ahol a tanúk álltak, nem is lehetett odalátni, ahol én az esemény előtt tartózkodtam."* Kétely esetén a hadbíróságnak tisztázni kellett volna a helyzetet, akár a helyszíni szemle megismétlése árán is. De Mátyás őrnagy rövidre zárta a vitát: *„Nem baj, Puchert, nem fontos, hogy látta-e a tanú vagy sem, elég, ha csak hallotta, hogy maga lőtte le a motorosokat."*[498]

Azt nem lehetett bizonyítani, hogy kinek a lövése találta el a motorkerékpárokat, olvassuk a fent hivatkozott tényállás ismertetésben, mégis bűnösnek mondták ki Puchert Jánost többrendbeli gyilkosság bűntettében is.[499]

Néhány nap szünet után, július 31-én, csütörtökön kezdődött meg az **ötödik tárgyalási nap.** Azért csak 9:50 órakor, mert Szendi Dezső alezredest és Lant János honvédet a büntetés-végrehajtási kórház hibájából időben nem állították elő. A késedelmes kezdés után megkezdődött a tanúk kihallgatása.

Az első tanú a más per kapcsán letartóztatott Solymosi János alezredes volt, az esztergomi hadosztály piliscsabai gépesített ezredének parancsnoka. Közismerten rossz viszonyban állt hadosztályának parancsnokával, Mecséri János ezredessel. Ha ebből a Mecséri-per vádlói tőkét akartak kovácsolni, rá voltak szorulva Solymosi alezredes vallomására. De ő egyebek között ezt mondta el a tanács elnökének a kérdésére: *„Véleményem szerint Mecséri Budapesten az ellenforradalom első napjaiban nem szabotálta a karhatalmi szolgálatot."*[500]

Nyerges Pál, aki mint őrnagy az esztergomi hadosztály híradó zászlóaljának parancsnoka volt, de a perben mint lefokozott, a hadseregből eltávolított polgári egyén tanúskodott: *„Mecséri 1956. október 30-ig pozitív magatartást tanúsított, harcolt az ellenforradalmárok ellen."*

Mint utóbb kiderült, a tárgyalások egyik legemlékezetesebb meghallgatása következett. Róka Mihály vezérőrnagy, Mecséri János ezredes régi barátja, akitől nem az

[497] Vizsgálati dosszié Mecséri János és társai ügyében 1. k. ÁBTL V-150005/10 541.
[498] **Puchert János** i.m. 37.
[499] Vizsgálati dosszié Mecséri János és társai ügyében 1. k. ÁBTL V-150005/10 494.
[500] Tárgyalási jkv. 3731a.

volt meglepő, hogy őt támogatta vallomásával. A továbbiakról érdemes idézni dr. Mátyás Miklós sorait a vezérőrnagyot feljelentő leveléből:

„...tanúként hallgattuk ki Róka Mihály vőrgy-öt is...tanú vallomásának tartalmi részét illetően erősen kiérezhető volt, Mecséri ezredes...vádlottal való együttérzése, ami kezdődött azzal, hogy amikor Róka vőrgy. a tárgyalóterembe belépett, szinte ügyet sem vetve a bíróságra, széles mosollyal és fejbiccentéssel üdvözölte a vádlottak padjának első helyén ülő Mecséri vádlottat, majd ...vele szívélyesen kezet is rázott......igyekezett Mecséri kétségtelen fennállt eredményeit túlbecsülni és felnagyítani, ugyanakkor...bűncselekmény mozzanatokon pedig nem emlékszem szóval akart átsiklani...a terem elhagyása során pedig ujjólag szinte baráti szívélyességgel mosolygott Mecsérire ...ismételten szívélyesen kezet rázott..."

Csakhogy két további tábornok, közöttük egy volt honvédelmi miniszter is Mecséri ezredes javára tett tanúvallomást. Dr. Mátyás Miklós mint a Budapesti Katonai Bíróság elnöke ugyanezen levélben őket is feljelentette:

„Jelentem, hogy szinte ugyanilyen körülmények között zajlott le Janza Károly és Hegyi László volt tábornokok kihallgatása is, ugyanígy üdvözölték Mecsérit... csak kezet fogtak vele. Nyilatkozataik lénye (sic! – M.E.) *is hasonló volt Róka vőrgy.-éhez..."* Végül az ellenőrizhetetlen vádaskodás következett: *„..Róka Mihály vőrgy. vonatkozásában a katonai bíróságnál lefolytatott több ellenforradalmi bűnügyben merültek fel dehonesztáló, őt kompromittáló körülmények"*[501]

A további kihallgatások sem a jutadombi harcokra, sem a Mecséri-per fő kérdéseire nem vonatkoztak. Kivéve Szabó Pál őrnagy észrevételét Felczán Andor alezredes, az esztergomi helyőrség parancsnoka vallomására: *„November 1.-én éjjel Felczán adott parancsot arra, hogy menjünk fel Budapestre. Előző napon Lantostól kaptam ugyanezt a parancsot."* Felczán alezredes válasza: *„Lantos jött Budapestről a paranccsal, hogy Szabóéknak azonnal fel kell menni. Szabó ekkor közölte, hogy csak reggel akar indulni. Erre én azt válaszoltam, hogy Mecséri parancsát nem változtathatom meg."*[502] A tanács elnöke szinte mondat közben szakította félbe a tárgyalást, aminek időtartama ezúttal nem érte el a hat órát.

Augusztus 1-én, pénteken 8:30 órakor kezdődött meg a **hatodik tárgyalási nap.** Most már a vád tanúi következtek. Dallos László főhadnagy, a jászberényi tüzérezred ütegparancsnoka egyértelműen tanúsította Szendi alezredes szovjetellenes kijelentéseit,[503] csakúgy, mint korábban a Vizsgálati Alosztályon tett vallomásában. De a volt esztergomi tisztek is ellene vallottak: Trinka Sándor polgári egyén, aki a Vizsgálati

[501] **Dr. Mátyás Miklós:** Jelentés az Igazságügyminisztérium Katonai Főosztálya vezetőjének 1958. augusztus 4. HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere/1 3679-3679a. sz. irat – Vö.: **Puchert János** i.m. Egy túlélő 40-41.
[502] HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere/1 3736a.
[503] Uo. i.h.

Alosztály előtt 1957. november 28-án még főhadnagyként tett vallomást. Azzal ellentétesen most azt állította, hogy Szendi alezredes november elején mondta a Jutadombon a tanúnak és Bana Ferenc századosnak, Szabó őrnagy politikai helyettesének, *„hogy lehetőleg ne kezdjünk tüzelést, ha nem mennek ki a szovjet csapatok, majd felsőbb intézkedés jön."* [504] Ezúttal a másik fő vádlott, Szabó őrnagy tett észrevételt: *„Nem tudok arról, hogy szó lett volna november első napjaiban tűzparancs visszavonásáról."*

A következő tanú, Soós Zoltán esztergomi főhadnagy, az FKT tagja Szendi alezredes terhére billentette el a mérleget. Vallomása szerint az alezredes október 31-én egy gyűlésen *„közölte, hogy másnap reggeltől a szovjet csapatokat ellenségünknek kell tekinteti és lőni kell rájuk."* [505] Soós főhadnagy nem kímélte Szabó őrnagyot sem. Arról beszélt, hogy Trinka főhadnaggyal együtt a tüzérosztály törzsével a Kiss János laktanyában tartózkodott. November 4-én hajnalban, Nagy Imre rádiószózata után *„Szabó őrnagy azt a kijelentést tette, hogy menjünk Maléterhez a Kilián laktanyába, ott még tartani tudjuk magunkat."* Következő mondata mindhármukat minősítette. Nem a magára hagyatva parancsra váró két körletről beszéltek, hanem saját menekülési lehetőségeikről. *„Trinkának az volt a véleménye, hogy menjünk a pincébe, vagy hátul hagyjuk el a laktanyát. Végül ezt a megoldást választottuk."*

A Trinka Sándor által megnevezett Bana Ferenc, immár határőr százados tanúvallomásában fenntartotta az előző fejezetben ismertetett korábbi véleményét. Ezúttal is erőteljesen védelmezte Szendi alezredest: *„ő azt mondta, közöljem Szabó őrnaggyal, hogy semmilyen körülmények között ne lőjenek a szovjet csapatokra."* [506] Sorozatosan ellentmondott azonban Szabó őrnagy állításainak. Az általa indítványozott további tanúk rövid, semmitmondó válaszokat adtak. A tárgyalást a tanács elnöke kevesebb, mint három óra elteltével, 11:10 órakor félbeszakította.

A **hetedik tárgyalási nap** augusztus 5-én, kedden 8:45 órakor kezdődött meg. Először a jutadombi harcok lakossági szemtanúit idézték be. Vallomásaikat idéztem könyvemben,[507] de részleteket tartalmaz itt a VI. fejezet is.

Kihallgatták Szekeres János polgári egyént, aki a Vizsgálati Alosztályon januárban még határőrként tett vallomást, ám 1956-ban a Jutadombon könnyűs lövegkezelő volt. Most a következő állítását emeljük ki a két elfogott volt ÁVH-s kivégzéséről: *„Ezeket az embereket felvitték a dombra és ott Kálmán, valamint Magyar ráfogták fegyvereiket. Úgy láttam, hogy Magyar csak nézte az esetet, Kálmán lőtte agyon géppisztolyával hosszú sorozattal a két személyt... Utána Kálmán kivette igazolványaikat és pénzüket, majd a civilek eltemették a két hullát."* [508] Felkészült hadbíró most azonnal felütötte volna a tanú korábbi vallomásáról felvett jegyzőkönyvet, és megkérdezte volna, milyen okból változtatta meg akkori vallomását? Dr. Mátyás Miklós hadbíró azonban még félórával korábban tett vallomásokra sem emlékezett, nemhogy a több ezer oldal dokumentum egyikére – bár tudnia kellett, hogy erre a napra kit idézett be, és legalább az ő anyagukat át kellett volna néznie. Szekeres tanú vallomásához kérdést nem tett fel, de megjegyzést igen: *„A korábban rögzített 10 hullában ez a kettő nincs benne."* A kb. félórával korábban rögzített mindkét tanúvallomásban 5-6 halottat említettek. Az első tanú ezek között szovjeteket is látott, a második csak civil ruhásokat.

Ha a hadbírónak nem tűnt fel, hogy Szekeres tanúvallomása hibádzik, a vádlottaknak igen. Öten is észrevételezték Szekeres János tanúvallomását, közöttük a kivégzésben súlyosan érintett két sorkatona is. Kálmán Dezső őrvezető: *„Tanú nem mond igazat, én nem lőttem a két államvédelmistára."* Magyar János honvéd: *„Én nem tartottam a fegyveremet a két államvédelmista felé."* A hadbírónak legalább most rá kellett volna szánnia magát Szekeres korábbi tanúvallomásának a kikeresésére. Abban ez áll: *„Láttam, hogy Molnár Géza őrv. és Magyar János honv. egy kishídon keresztül kísértek...* . (két – M.E.) *egyént, akiket Molnár Géza a homokgödröknél agyonlőtt kb. 4-5 méterről, egy-egy hosszú sorozatot engedett beléjük."* [509] Szekeres János tanú fél év alatt elfeledkezett Molnár Gézáról, és emlékezetében Magyar János elkövető felcserélődött Kálmán Dezsőre. Ezt a hadbíróságnak tisztáznia kellett volna. De sem a hadbíró, sem a két ülnök, sem az ügyész nem tett fel kérdést. A további tanúk a per lényegéhez mérten kis jelentőségű részletekről beszéltek.

Nem tartozott közéjük Uzsoki Jánosné fényképész, aki november 4-én délelőtt egy sor felvételt készített a kilőtt, megrongált szovjet harci járművekről és legalább egy elesett volt államvédelmistáról. Tanúvallomását nem kezdte szerencsésen: *„...a fényképeket a házkutatás során találták meg lakásomon. Az hamis vád, hogy én külföldi, vagy belföldi lapnak akartam eladni a felvételeket."* Erre a megjegyzésre villámgyorsan reagált a hadbíróság és *„halk tanácskozás"* után tiszteletlen magatartása miatt 200,- Ft pénzbírsággal sújtotta a tanút.[510] Erre, a tragikus perben humoros közjátékra volt ideje, energiája a hadbíróságnak, a lényeges kérdésekre szinte soha. Amúgy a fényképekről nem érdeklődött.

Különleges helyzetben volt a következő tanú, Szekeres Géza tizedes. Lövegraj parancsnokként kemény ítéletre volt kilátása, ám még nem gyógyult fel csaknem halálos sebesüléséből, amit a Jutadombon kapott, amikor az első szovjet oszlopból tüzet nyitottak rá. A IX. fejezetben említettük, hogy Szekeres Gézát ugyan letartóztatták, de néhány nappal később, súlyos sebesülésére tekintettel szabadon engedték. Most

[504] Uo. 3743. old.
[505] Uo. i.h.
[506] Uo. 3744.
[507] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 82-88.
[508] Tárgyalási jkv. 3746a.
[509] **Szekeres János** tk. jkv. 1958. január 10. ÁBTL V -143682/6 38. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 155.
[510] Tárgyalási jkv. 3748a.

tanúként hallgatták ki, mint polgári egyént. Elmondta, hogy helyettesítenie kellett egy lövegraj parancsnokot (Rémiás hadnagy 3. lövegénél). Úgy emlékezett, hogy Kliebert tűzparancsára nyitottak tüzet a szovjet járművekre. Ő a tűz megnyitása után azonnal megsebesült, ezért a további eseményekről nem tudott. Ha valóban Kliebert százados adta volna ki a tűzparancsot, annak legjobban Rémiás hadnagy örült volna. Védője kérdezte is a tanút, de a válaszból ítélhetően elég szerencsétlenül: *„A tűzparancsot Kliebert adta, nem tudom, Rémiás ismételte-e."* A vád szempontjából kapóra jött Szekeres tizedes állítása, hogy a honvédek nyitottak először tüzet – de az ügyész hallgatott. A védők között sem akadt senki, aki szóba hozta volna a tanúvallomásokat, amelyek szerint először a szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopból tüzeltek.[511]

Megkezdődött a vád tanúinak a kihallgatása, azoké a volt ÁVH-soké, akik a szovjet menetoszlop végén haladtak teherautóikon. Tanúvallomásaikat már elemeztük.[512] A jegyzőkönyvben megörökített részletek mind azt tartalmazzák, hogy a békésen haladó oszlopra a jutadombiak zúdítottak tüzet.

Suszta Sándor BM százados úgy emlékezett, hogy először légvédelmi lövegekkel, a házak közé érve ágyúval lőtték őket.[513] Tény, hogy ágyú nem állt a jutadombiak rendelkezésére. Amikor a tanú közölte, hogy *„a helyszínen maradt két szovjet katona holtan"*, dr. Mátyás Miklós hadbíró azonnal megjegyezte: *„Eddig 12 halottat számoltunk össze."* Arra nem adott magyarázatot, milyen bizonyítékok alapján biztos abban, hogy ez a két szovjet katona nem azonos azokkal az elesettekkel, akiket korábbi tanúk említettek? A tanú elmondta, hogy *„a legutolsó tehergépkocsit és a 'Zim' személygépkocsit kilőtték"*. A hadbíró azt sem tisztázta, hogy ha a helyszínen csak a kilőtt járművek maradtak, a többi tovább haladt, akkor a tovább haladó tanú hogyan tud határozott adatot közölni a helyszínen maradt elesettekről?

Pergel József BM hadnagy a kilőtt utolsó teherautón tartózkodott. Szerinte *„amikor gépkocsinkat kilőtték kb. 5-7 személy azonnal meghalt."*[514] Ha a tanú valóban az utolsó teherautón volt, akkor – mint társainak – tudnia kellett volna, hogy ketten haltak meg, de még a teherautó kilövése előtt. Tehát nem az igazat vallotta. Az egyik holttestet Uzsoki Jánosné lefényképezte, felvételei a hadbíróság kezében voltak. Az meg sem kísérelte meg tisztázni, hogy ki volt ez a halott, illetve a tanú felismeri-e?

Nyilvánvaló, hogy a hadbíróság érdemben nem foglalkozott az események tisztázásával. Pontosan három órát szánt mintegy húsz, az események tisztázása és a vádlottak sorsa szempontjából fontos tanú meghallgatására. Tanúnként mintegy 9 perc, a személyi adatok egyeztetésétől a bíróság, az ügyész, az 52 vádlott és védőik kérdéseire és válaszaira. Ez a nap arra is bizonyíték, hogy a Mecséri-per kirakatper: jegyzőkönyvezni lehet, hány tanúvallomás fogja alátámasztani a hadbíróság ítéletét.

[511] A tanúvallomásokat részletezi, a helyszín ismerete alapján ezt a véleményt képviseli **Marossy Endre** Jutadombi történetek 60-62.
[512] **U.ő** Uo..
[513] Tárgyalási jkv. 3749a.
[514] Uo. i.h.

A **nyolcadik tárgyalási nap** augusztus 6-án, szerdán 8:45 órakor kezdődött meg. A jutadombi harcok további szemtanúit idézték be. Volt közöttük rendőr, perbe nem fogott egykori esztergomi katona. A per tárgya szempontjából kevéssé fontos részletek vitatásával telt el a tárgyalásra szánt kevéske idő.

Féth János soroksári lakos elmondta, hogy november 4-én a tűzharc után látott kilőtt harcjárműveket. Hozzátette: *„Három halottat láttam..."*[515] A halottak számára eddig oly éber dr. Mátyás Miklós hadbíró ezúttal nem jegyezte meg, hány halottnál tart?

Beidéztek több egykori esztergomi katonát, akik a tüzérosztály Jászberényi útra vezényelt felénél teljesítettek szolgálatot. Mindegyikük Szendi Dezső alezredes terhére tanúskodott. Gál László akkori lövegkezelő például ezt mondta: *„A tüzelőállásban Pordán hadnagy telefonon kapta a parancsot Szendi alezredestől, hogy a szovjet csapatokat nem szabad beengedni Budapestre. 1956. november 4.-ig a tüzelőállásban voltam, addig szovjet csapatok nem jöttek felénk, ha jöttek volna, megnyitottuk volna a tüzet."*[516] Szendi Dezső alezredes azonnal észrevételt tett: *„Én Pordánnal telefonon nem is beszéltem."* Észrevétele jogos volt, a tüzelőállásokig nem építettek ki városi telefonvonalat, egyébként Szendi alezredes az osztály parancsnokát, Szabó őrnagyot hívta volna, és az ő feladata lett volna közvetíteni a kapott parancsot, tájékoztatást a körletparancsnokok felé. Gál László tanúvallomásával nem az a fő gond, hogy nagyzol, hiszen személyében ő nem nyithatott volna tüzet. Szendi alezredesre a halálos veszélyt az jelentette, hogy a hadbíróság befogadott egy olyan tanúvallomást, ami kizárólag másodkézi, hallomásból szerzett információkat továbbít, tehát a tanú nem tanú, a vádlott és védője ezt – legalábbis a jegyzőkönyv szerint - nem észrevételezte, az ügyész nyugodtan hivatkozhatott az ilyen hiteltelen részletekre, a hadbíró nyugodtan fogalmazhatta ítéletének indokolását, mert maga az ítélet nem volt kétséges. Amint ezt a teljesen formális tárgyalásmenet napról napra, percről perce sugallja.

A két kivégzett ügyében most Horváth Ferenc polgári egyén következett. Ő a Jutadombon honvéd, Magyar Jánossal és Molnár Gézával együtt gépkocsivezető volt. Nagyon határozottan állította, hogy *„A homokgödörben az egyik személyt Molnár, a másikat Magyar lőtte agyon."*[517] Dr. Mátyás Miklós hadbíró első alkalommal érdeklődött azirant, hogy egy tanú felismer-e valakit a vádlottak közül. Horváth tanú felismerte Magyar János honvédet. Ez egyébként a per szempontjából fölösleges bírói kérdés volt. Jól felkészült hadbírónak ezúttal is ki kellett volna nyitnia a korábbi kihallgatást tartalmazó dossziét, hiszen Horváth Ferenc négy hónappal ezelőtt a Vizs-

[515] Uo. 3752.
[516] Uo. i.h.
[517] Uo. i.h.

gálati Alosztályon még mást vallott: *„Azt jól láttam, hogy mindketten tüzeltek az elfogottakra, csak azt nem tudom, hogy ki melyiket lőtte agyon."* [518] A két állítás közül legfeljebb az egyik lehet igaz. Ám a hadbírót a Vizsgálati Alosztály által felállított koncepció, a csoportos elkövetéshez szükséges három elkövető eddig nem említett harmadik tagja érdekelte. Horváth Ferenc tanú válasza magában foglalja a hadbíró kérdését: *„Lehet, hogy Kálmán is ott volt a kivégzésnél, ezt azonban biztosan nem tudom. A két elfogott személyt szemből lőtték agyon rövid sorozattal, az egyiket Molnár, a másikat Magyar."* A hadbíró kérdésére adott válasz úgyszintén eltér a korábbi vallomástól, akkor ugyanis Horváth Ferenc honvéd határozottan két személyt említett. Nem ártott volna most rákérdezni és tisztázni, honnan látta a tanú a jelenetet? A korábbi vallomása szerint *„kb. 50-60 méter távolságból láttam a lövegek mellől."* Ezt egy jól felkészült hadbírónak azért is tisztázni kellett volna, mert a következő mondattal a tanú aláásta az imént elmondottak hitelességét, Magyar János védőjének kérdésére ugyanis ezt a választ adta: *„Nem tudom határozottan állítani, hogy szemben álltak-e a kivégzőkkel. Egyszerre két rövid sorozatot hallottam."* Most az ügyész kérdezett valami lényegtelent, a tanú zavara tovább nőtt, amiről válasza árulkodik: *„A civilek odamentek a kivégzés után a két személyhez, de nem tudom, hogy elvettek-e valamit tőlük, mert én elhagytam a helyszínt."* [519] Nem a hadbíró, nem az ügyész, hanem Magyar János honvéd mutatta ki, hogy Horváth Ferenc tanú ezúttal sem az igazat mondja, pedig a vádlott nem ismerte a korábbi vallomást, amiből a hadbíró és az ügyész felkészülhetett volna: *„Tanú nem is volt ott a kivégzésnél, gépkocsijánál tartózkodott, ezt onnan tudom, mert amikor az eset után visszafelé mentem, akkor láttam a gépkocsinál."* A vita tovább folyt. Válaszával Horváth Ferenc is besorolt a hiteltelen tanúk közé.

Most a tanács elnöke megkezdte a következő volt ÁVH-s tanú, Kanczel Gyula százados meghallgatását. Az ő vallomása is bőven tartalmazott bizonytalankodásokat, másoktól hallott adatokat (név szerint felsorolta azt a három volt ÁVH-st, akiknek kivégzését semmilyen körülmények között sem láthatta), határozottan állította, hogy a rajta egyébként segítő Magyar János honvéd vette ki az egyik elesett államvédelmista zsebéből a pénzt, holott ezt már beismerte Kálmán Dezső őrvezető. Amikor Magyar János vádlott tagadta a pénz elvételét, a tanú megnézte magának Magyart is, Kálmánt is, és kijelentette, kettejük közül Magyar volt a tettes. Ezt követően Kálmán Dezső nyilatkozott, hogy ő egy halottól vette el az igazolványt és a pénzt. Ezzel Kanczel Gyula személyében a vád újabb tanújának a hitelessége dőlt meg, legalább ebben a kérdésben.

Nem sokkal később a tanúvallomások kritikus fordulatait szó nélkül hagyó dr. Mátyás Miklós hadbíró ismét számadattal hozakodott elő. Firnigl János elítélt elmondta, hogy a Soroksári úton látott egy kilőtt harckocsit, másról nem tud. Ez az

[518] **Horváth Ferenc** tk. jkv. 1958. március 22. ÁBTL V -143682/6 135.
[519] Tárgyalási jkv.3752a.

információ kiváltotta dr. Kapfinger Tibor őrnagy, ügyész érdeklődését, amire a tanú így válaszolt: *„A harckocsiba bele voltak égve a kezelők."* [520] Ekkor tett észrevételt a hadbíró: *„Eddig 18 halottat számoltunk össze."* Ezúttal sem fedte fel, hogy hány halotthoz hányat adott hozzá, illetve, honnan tudta, hogy az állítólag a harckocsiban égett kezelők hányan voltak? A T 34-85-ös harckocsi személyzete 5 fős volt. Eddig dr. Mátyás Miklós az általa nyilvántartott halottakról mindig páros számot közölt, így nem jön ki az újabb páros szám. De volt olyan kilőtt harckocsi a Soroksári úton, amelynek a vezetője a búvónyíláson ki tudott menekülni.[521] Az elesettek, közöttük a szovjetek számolgatása tehát nem egyszerű, és aligha a tanács elnökének a feladata tárgyalás közben. Igaz, ő tudta azt, amit a vádlottak nem: minden elesett szovjet katonáért egy halálos ítéletet várnak el az illetékesek.

A hadosztály főtisztjei közé tartozott Lantos József alezredes, Szendi alezredes törzsfőnöke. Tagadott A kihallgatásokon is, most, a perben is minden kapcsolatot, beszélgetést, ami Mecséri ezredessel, Szendi alezredessel, Szabó őrnaggyal történt vagy történhetett, nem akart bele keveredni semmibe. Vidi alezredessel telefonon folytatott beszélgetését azonban elismerte.[522] Vallomása után Szabó őrnagy tett nagyon részletes észrevételt, és kihasználta a lehetőséget saját álláspontjának ismételt kifejtésére. Ezt azonban Lantos alezredes röviden és tömören elutasította.

Lantos alezredes után ismét volt ÁVH-s tanúkat, majd polgári személyeket hallgatott meg a bíróság. Egyikük látott egy harckocsiban két megégett szovjet katonát[523] – ám nála elmaradt dr. Mátyás Miklós hadbíró megjegyzése a halottak számának alakulásáról. Ám a következő tanú által említett számot már nem hagyta megjegyzés nélkül. Kónya Andrásné azt állította, hogy *„az egyik kiégett harckocsiban négy elégett szovjet katonát láttam. Ezen kívül még négy halottat láttam, akik közül kettő civil volt."* Ekkor szólalt meg a hadbíró: *„Eddig 22 halottat számoltunk össze."* Ez csak akkor jöhetett össze, ha a Firnigl által látott harckocsi személyzetével azonosnak vette a Kónyáné által mondottat, amire azonban semmi bizonyíték nincs.

Tanúként hallgatták meg Bóka Károly* főhadnagyot, aki a Jutadombon mint hadnagy volt jelen. Eredetileg ő volt a szakaszparancsnoka két könnyűs lövegnek, de ezeket nem hozták ki a Jutadombra, itt tehát feladat nélkül maradt. Nagyon durva hangon tanúskodott Rémiás hadnagy ellen.[524] Dobrosi Lajos tizedes ezt a helyet és időt tartotta alkalmasnak arra, hogy lezárja régi vitáját Paska Elemér tizedessel, és elismertesse lövegraj parancsnoki beosztását. Kérdésére Bóka tanú, akkori szakaszparancsnoka megerősítette, *„Szervezetszerűleg Dobrosi volt a lövegparancsnok."* A válasz csaknem a kérdező életébe került: Dobrosi tizedest első- és másodokon is halálra ítélték, vitapartnerével, Paska tizedessel együtt.

[520] Uo. 3753a.
[521] A megmenekültet név szerint is lehet azonosítani. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 83.
[522] Tárgyalási jkv. 3755.
[523] Uo. 3756.
[524] I.h.

Hihetetlen, de ez a hosszúra nyúlt jegyzőkönyv is csak egy nem egészen három órás tárgyalásról készült, 11:35 órakor szakították félbe a tárgyalást. Ezen a napon sem jutott átlagosan több, mint tíz perc egy tanúra.

A **kilencedik tárgyalási nap** augusztus 7-én, csütörtökön 8:50 órakor kezdődött meg. Elmeorvosi szakértők terjesztették elő a vádlottak vizsgálatáról szóló véleményüket. Egyetlen vádlottnál jelentettek mérsékelt fokú tüneteket. A büntethetőség akadálya senkinél nem volt megállapítható.

Elítélt nemzetőröket vezettek elő börtönükből, akik azonban semmi érdekeset nem tudtak elmondani. Meghallgattak olyan egykori esztergomi tiszteket, akik ellen nem indult eljárás. Száraz Ferenc* százados 1955. júniusáig Szabó őrnagy politikai helyettese volt, az eddigi első pozitív véleményt adta elő parancsnokáról. Igaz, hogy főleg a november 4. utáni szerepéről számolt be. Több volt sorkatonát is beidéztek, de lényeges adatokat ők sem közöltek.

Különleges, szinte titokzatos tiszt következett: Szabó Péter főhadnagy, a Jutadombon még hadnagy. Akkor a hadosztályhoz tartozott, tehát nem a tüzérosztály tisztje volt.[525] A Jutadombon rendszerint Kliebert százados közelében tartózkodott. A hadbíróság előtt visszafogottabban nyilatkozott, mint korábbi tanúvallomásában. Állította, hogy a tűzharc részleteit nem ismeri,[526] habár tanúvallomásában több részletről is pontosan beszámolt.[527] Rémiás hadnagyot annyiban mentette, hogy nem tudta, Rémiás adott volna tűzparancsot.

Megjelent a tárgyaláson a XX. kerületi tanács elnöke. Előadta, hogy a vádlottak által okozott károk összege több millió forintra tehető. Újságcikkeket, iratokat csatolt be. Több vádlott védője feltehetően készült a bejelentésre, mert a vádlottak védelmében ők is iratokat mutattak be. A tanácselnök kezdeményezése mintegy bevezette a tárgyaláson alkalmazott módszerek eldurvulását. Dr. Kapfinger Tibor ügyész indítványozta *„két letartóztatott kihallgatását, akik bizonyítják, hogy Rémiás milyen magatartást tanúsít a börtönben."*[528] A cellaügynökök kihallgatását Rémiás hadnagy védője ellenezte, indokoltan, mert nem tartozott a perhez. Ennek ellenére a bíróság azonnal végzést hozott a két személy kihallgatásáról arra tekintettel, hogy *„bűncselekmény látszik fennforogni."* A két börtönügynököt azonnal meghallgatták. Azt állították, jelenlétükben Rémiás hadnagy előadta, hogy lesz még az ő kezében fegyver és akkor felhasználja. Rémiás védője indítványozta a negyedik cellatárs kihallgatását, ám ezt a hadbíróság elutasította. Helyt adott viszont Kálmán Dezső őrvezető védője

[525] Ő maga híresztelte és állította tanúvallomásában is, hogy a tüzérfőnök légvédelmi helyettese, azaz Szendi Dezső alezredes után következett beosztásban. Ennek korábban én is hitelt adtam: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 48. Személyi anyaga nem támasztja alá a híresztelést.
[526] Tárgyalási jkv. 3759a.
[527] **Szabó Péter** tk. jkv. 1958. január 9. ÁBTL V -143682/5 274.
[528] Tárgyalási jkv. 3760.

indítványának, hogy tartsanak helyszíni szemlét a tűzharc és a kivégzés részleteinek a tisztázására, az időpontot augusztus 11-ére tűzte ki.

Ez a tárgyalási nap alig két órás volt. 11 órakor a tanács elnöke bejelentette, hogy a bizonyító eljárást befejezettnek nyilvánítja, a tárgyalást félbeszakítja, 12-én folytatja.

Helyszíni szemle a Jutadombnál augusztus 11-én, hétfő délelőtt 10 órától. Részt vett dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, mindkét katonai ülnök, dr. Kapfinger Tibor őrnagy, katonai ügyész, és a jegyzőkönyv vezetője. Kiszállították a vádlottak közül azokat, akik indítványozták a helyszíni szemlét, vagy érintettek voltak a fogolykísérésben és kivégzésben: Rémiás Pál és Mátyás Imre hadnagyok, Molnár Sándor szakaszvezető, Árpási Ferenc és Kálmán Dezső őrvezetők, Magyar János honvéd, Hernádi Gyula hadnagy, Bősze Károly őrvezető valamint védőik.[529] A tanács elnöke megállapította, hogy Rémiás és Mátyás hadnagyok helyszíni vallomása megegyezett a korábbival.[530]

A két elfogott volt államvédelmista kivégzésében érintettek közül Kálmán Dezső őrvezető a tárgyalásokon megváltoztatott változathoz ragaszkodott: *„...a kivégzésnél látta, amint Magyar és Molnár lőtt az elfogott személyekre. Molnár Géza géppisztolyából két rövid sorozatot hallott, Magyar géppisztolyából egyes lövéseket."* Először hangzott el, hogy Magyar honvéd a géppisztolyából adott le egyes lövéseket.

Magyar János honvéd szerint: *„A házak melletti kerítés előtt egy árok volt, utána a part. Molnár Géza a kerítés mellett állt és vele szemben volt a két államvédelmista. Ő* (Magyar János – M.E.) *túlhaladt rajtuk, amikor a lövéseket hallotta, és amikor visszafordult, látta, hogy Molnár térdel és még egy sorozatot ad le."* Tehát ő is változtatott korábbi vallomásán, amely szerint Kálmán Dezső is ott állt, lőni akart, ebben Magyar János akadályozta meg. Azt akkor Kálmán őrvezető sem vitatta, hogy ott állt, abban nem értettek egyet, hogy hozzá képest Magyar János jobbra, vagy balra helyezkedett el? Magyar János mostani vallomásával kapcsolatban az ügyész tett fel kérdést, Kálmán őrvezető válasza: *„...ha a tüzelőállások felől nézzük a helyzetet, Magyar volt a legtávolabb, közvetlenül előtte Molnár Géza és ő* (Kálmán Dezső – M.E.) *20-30 m távolságra a tüzelőállások felé. Onnan látta, hogy Magyar egyes lövéseket, Molnár rövid sorozatokat adott le az államvádelmistákra. Ekkor ő közelebb ment a kivégzés helyéhez, civilek is mentek arra... ezeknél is volt fegyver, de mást nem látott lőni."* Ekkor közbe kérdezett dr. Mátyás Miklós hadbíró, amire Kálmán őrvezető ezt válaszolta: *„...a civilek is fegyvert fogtak a két államvédelmistára, de nem lőttek."* Pontosan ezzel a mondattal fogja indokolni a hadbíróság, hogy Kálmán Dezső a kivégzésben tettestársi minőségben volt bűnös, ezért fogja halálra ítélni. Ha a hadbíró következetes, akkor az itt emlegetett civilek ügyében a vizsgálat kiegészítésére, a jogi

[529] Uo.. 3692.
[530] Uo. 3692a.

minősítés megváltoztatására kellett volna felszólítania az ügyészt, és erre hivatkozva Kálmán Dezsőével azonos módon kellett volna elbírálni a civilek cselekményét.

Magyar János honvédnak mintha most jutott volna eszébe, amit fentebb elfelejtett: „...*Kálmán is akart tüzelni, de ő lebeszélte róla...*"[531] Ám Kálmán őrvezető nem tért vissza a régi változathoz: „...*amikor a helyszínre érkezett, már halott volt a két személy, ő nem is akart lőni.*" Az ügyész kérdésére pedig ez válaszolta: „...*az ügyészi vallomás során azért mondta, hogy lőni akart ő is, mert félt.*" Az ügyész és a hadbíró, csakúgy mint a tárgyaláson, most sem foglalt állást a bejelentést illetően.

Mindkét vitatkozó ellen szólt, hogy Árpási és Bősze őrvezetők fenntartották korábbi vallomásukat. A lassan áttekinthetetlenné váló vita megzavarta a jegyzőkönyv vezetőjét is, aki Bősze őrvezetőnek ezt az állítást tulajdonította: „...*kijelenti, hogy a kivégzésnél 3 katonát látott, ha Magyar ott lett volna, fel kellett volna ismernie.*" Csakhogy Bősze őrvezető két katonát látott a kivégzéskor, nem hármat, éspedig Molnár és Kálmán őrvezetőt.[532] Ez az újabb tisztázatlan helyzet utal arra, hogy sem a hadbíró, sem az ügyész nem készült fel az erre a napra idézettek korábbi vallomásaiból. Bizonyítja ezt dr. Mátyás Miklós hadbíró két megállapítása is a helyszíni felvételekről: mind a közepes, mind a könnyű lövegek elhelyezésével kapcsolatban kijelenti, hogy az első vizsgálatra készített felvételek megfelelnek a valóságnak.[533] De semmit sem állapít meg a kivégzésről készült felvételekről.

A három helyszínre, amihez a jelenlévők közül három, összesen öt vádlott kivégzése kapcsolódik, a hadbíróság mindössze egy órát szánt. A helyszíni szemlét 11 órakor berekesztette.

A **tizedik, utolsó tárgyalási nap** augusztus 12-én, kedden 8:40 órakor kezdődött. Dr. Mátyás Miklós hadbíró felszólította a feleket végindítványaik előterjesztésére. Bejelentette, hogy szükség esetén késő délutánig tárgyal, de befejezi ezt a szakaszt, mert csütörtökön ítéletet kell hirdetnie, ezt megelőzően azonban még be kell mennie jelentést tenni. Ezzel nyilvánvalóvá tette, hogy az eljárást kívülről ellenőrizték.[534]

Dr. Kapfinger Tibor őrnagy, ügyész a vádat csak a vádiratban foglaltaktól eltérő részleteiben ismertette. Mecséri ezredest és Szendi alezredest szervezkedés vezetésének bűntettében, továbbá többrendbeli felbujtói minőségben elkövetett gyilkosság bűntette és gyilkosság bűntettének kísérlete miatt tartotta bűnösnek. Az első két vád külön is halálos ítéletet vont maga után, míg a gyilkosság köztörvényes bűncselekmény volt. Azok, akiknél az ügyész az első két vádat fenntartotta, halálos ítéletre tett javaslatra számíthattak. A vádakhoz kapcsolódó tényállásnak köze nincs a vádban

[531] Uo. 3693.
[532] **Bősze Károly** tk. jkv. 1958. március 31. Uo. 3189.
[533] A helyszíni szemléről és a szakértői jelentésekről részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 44-45.
[534] **Puchert János** többszöri szóbeli közlése, habár ő úgy emlékezett, péntek és hétfő volt a két nap. A naptár ismeretében ez kizárható.

előzetesen megjelölt jogszabályokhoz: szervezkedést nem mutat ki, gyilkosság ténye csak az elfogott két volt ÁVH-s esetében konkretizálható. A bűncselekmények ismertetésekor gyilkosság vagy felbujtás általában nem szerepel. Nincs utalás a bűnös (népellenes) parancsra.

Kálmán Dezsőre vonatkozóan többszörös a tévedés. Kálmán nem honvéd, hanem őrvezető, Nagy János nem áv. százados, hanem főhadnagy volt, de nem sebesült, hanem halott (a fejét vitte el egy kézigránát). Ennélfogva a vádlott erőszakkal nem vehetett el tőle pénzt és igazolványt. Viszont a tényállás helyesen rögzíti, hogy a vádlott végignézte a két elfogott kivégzését, de nem állítja, hogy lőtt, még azt sem, hogy fegyverét az elfogottak felé tartotta volna.

Magyar János honvédet azzal vádolta az ügyész, hogy Molnár őrvezetővel együtt agyonlőtték a két elfogottat. Az előző napi helyszíni szemlére egyikőjüknél sem tér ki.

A kihallgatások, a perben történt meghallgatások tényanyagától teljes mértékben elszakadó vádközléstől is elszakad az ügyész által indítványozott büntetések mértéke, kiváltképp a halálbüntetésé. Dr. Kapfinger Tibor ügyész 17 vádlott vonatkozásában kérte a legsúlyosabb büntetés kiszabását.[535] Ők: Mecséri János ezredes, Szendi Dezső alezredes, Vidi József alezredes, Szabó Pál őrnagy, Rémiás Pál hadnagy, Varga József honvéd, Kicska János főhadnagy, Puchert János honvéd, Kálmán Dezső őrvezető, Magyar János honvéd, Molnár Géza őrvezető (távollétében), Kocsis Zoltán szakaszvezető, Schór András őrvezető, Paska Elemér tizedes, Dobrosi Lajos tizedes, Sipos Sándor szakaszvezető, Szöllősi Sándor honvéd. (Ő elsütőkezelő volt Sipos szakaszvezető könnyűs lövegénél, lövéseket adott le az úton haladó járművekre. Az ügyész a halálbüntetést tartotta ezzel arányosnak.)

Következtek a védők. Mecséri János ezredes védője, dr. Gaszt István a BHÖ-ben foglalt szervezkedéssel nem foglalkozott. A kihallgatásokon elhangzott védekezést tartotta fenn. Hangsúlyozta, hogy védencét magára hagyták elöljárói, magasabb beosztású parancsnok társai. Elutasította a gyilkosság bűntettét, hiszen védence kifejezetten tiltotta a harc felvételét. „*Tehát a többrendbeli felbujtói minőségben elkövetett gyilkosság bűntette nála nem állapítható meg... okozati összefüggés cselekményei és a beállt eredmény között nem állapítható meg. Éppen ezért e vád alól felmentését kérem.*"[536] Dr. Gaszt István több sorkatona védelmét is ellátta, így Molnár Sándor szakaszvezetőét is, aki honi légvédelmi tüzér volt és véletlenül került az esztergomi katonák közé. Róla jelenti ki a védő: „...*az elfogott államvédelmi beosztottakat parancsra adta át és azért kísérte, nehogy azokat bántalmazzák. Ettől függetlenül a szervezkedésben való tevékeny részvétel bűntette nála is megállapítható.*"[537] A „*nála is*" kitétel szerint a védő elfogadhatónak tartotta a BHÖ-vel indokolt bűntett megállapítását többi védencénél is. Hiába mentik fel a vádlottat akár az összes többi vád

[535] Katonai Bíróság tárgyalási jkv. HL BKB 031.273 144.
[536] Tárgyalási jkv. 3767.
[537] Uo. 3767a.

alól, ez az egy elég akár a halálos ítélet kiszabásához is. Molnár szakaszvezető esetében ha igaz a védő első állítása, akkor nem érthető meg a második. A védő itt szigorúbb az ítélet meghozóinál, mégis csak két év börtönre ítélték Molnár szakaszvezetőt.

Szendi Dezső alezredes védője, dr. Barabás Géza álláspontja szinte szó szerint megegyezik dr. Gaszt Istvánéval: *„...a vádlotti cselekmény és a bekövetkezett eredmény között okozati összefüggés nincs."* Kifogásolja, amit dr. Gaszt István említetlenül hagyott, és amibe annak idején Kocsis Sándor rendőr tizedes védője belebukott: *„...kettős vád nem áll meg".* Bátor és kemény kritikát mond a tárgyalás és azon belül az ügyész tevékenysége fölött: *„A véleményem szerint a tárgyalás nem szolgáltatott alapot arra, hogy a vád kiterjesztésre sor kerüljön... a tényállás nincs teljesen bizonyítva. Nem ő jelölte ki a tüzelőállásokat és nem ő készítette el Budapest védelmének tervét... 11 tanú, valamint vádlottársai bizonyítják, hogy november 2-án visszavonta a tűzparancsot."* Következtetése, hogy a BHÖ.1. pont (1) bekezdés helyett az enyhébb (2) bek. áll meg,[538] vagyis a halálos ítélet helyett a börtönbüntetés. Hangsúlyozza, hogy védencét eszközként használták fel. Dr. Gaszt Istvánhoz hasonlóan felmentést kér a többrendbeli felbujtói minőségben elkövetett gyilkosság bűntettének vádja alól, egyébként igazságos ítéletet kér.

Dr. Barabás Géza is több vádlott védelmét látta el, közöttük a külföldre menekült Molnár Géza őrvezetőét. Megállapítása hasonlít az ügyészi tevékenység fenti kritikus megközelítéséhez: *„...vádlottnál a gyilkosság megnyugtató módon sincs bizonyítva és ezért... nála is csak a BHÖ 1. pont /2/ bek. állapítható meg."* [539] Ugyanezekkel az indokokkal kérte a védő Papp Károly esetében a jogi minősítés megváltoztatását.

Más védők is hivatkoztak arra, hogy a vádlott, mint például Vidi József alezredes, tevékenysége nincs összefüggésben a bekövetkezett eredménnyel, és ezért a gyilkosság bűntettének vádja alól kérték felmentését. Rendre hivatkoztak a parancs teljesítésére, a nem célzott lövések leadására, ami az előre megfontolt szándékból elkövetett gyilkosság vádját tette kérdésessé.

Puchert János írja, hogy a tárgyaláson nem addigi ügyvédje, hanem egy másik jött oda hozzá, és mondta, ő az ügyvédje, *„hogy miért, azt nem tudtam meg".*[540] Az ügyvéd pár soros, valóban csak formalitásokat tartalmazó indítványt állított össze.[541]

Dr. Kubinyi Sándor ügyvéd vette a bátorságot és kijelentette, hogy védence, Hajász Márton honvéd *„bűnössége nincs bizonyítva, a tényállás csak beismerő vallomásán alapul."* [542] Ez a megállapítás nem csupán ebben az esetben érvényes.

---

[538] Uo. i.h.
[539] Uo. 3786. Már e források kutatása előtt közreadtam álláspontomat, hogy a kivégzéssel kapcsolatos három ítélet megalapozottsága a nyomozati szakasztól kezdődően kérdéses volt és kérdéses maradt: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 62.
[540] **Puchert János** Egy túlélő 39. Megtaláltam **dr. Bakos István** meghatalmazását, amit Puchert János édesapja írt alá 1958. május 12-én Pécsett. Tárgyalási jkv. 3472.
[541] Tárgyalási jkv. 3768a.
[542] Uo. i.h.

Kicska János főhadnagy védője nem talált jobb érvelést, mint néhány mondatos utalást védence őszinte, töredelmes beismerő vallomására.[543] Hasonlóképpen jellegtelen, formális volt Rémiás Pál hadnagy védőjének beadványa.[544] Az a sorozatos védői törekvés, hogy a BHÖ 1. pont (1) bek. helyére a (2) kerüljön, arra vall, hogy a védők túlértékelték a második jogszabályban rejlő lehetőséget.

Szabó Pál őrnagy védője, dr. Németh Imre parancs végrehajtásával érvelt, ezzel szerette volna elérni mindkét vádpontban a jogi minősítés megváltoztatását. Ugyanő volt Kálmán Dezső őrvezető védője. Elismerte, hogy védence beismerte a rablást, magatartása mindenképpen elítélendő, de felmentést kért a gyilkosság vádja alól. Nem tért ki a felbujtói ill. tettestársi minősítésre, ami a halálos ítélet elleni védekezés lehetőségének a feladását jelenti.[545]

Magyar János honvéd védője, dr. Gadó Béla álláspontja szerint nem nyert bizonyítást a gyilkosság tényállása.

Ha valóban ő követte volna el ezt, akkor nem állna a bíróság előtt, mert Molnár Géza példáját választotta volna, hiszen a jugoszláv határtól alig 2-3 km-re lakik. A tanúvallomásokból inkább az nyert bizonyítást, hogy a gyilkosságot egyedül Molnár Géza követte el. Csakúgy, mint fentebb dr. Gaszt István ügyvéd, szükségtelenül tartja megállapíthatónak a BHÖ 1. pont (2) bek. szerinti bűntettet.[546] Előadja azt is, hogy a sorkatonák *„lényegében parancsot hajtottak végre, nem tudták eldönteni, hogy az bűnös parancs."*

A védők talán elbizonytalanodásként értékelték az ügyész hallgatását a népellenes parancsról. Dr. Gaszt István mind a négy általa képviselt sorkatona védelmében kijelentette: *„Nem képesek arra, hogy a parancsok bűnösségét felismerjék."* [547] Ugyanezt egy másik védő olyan kirívó, mindhárom védencét sértő érvelés keretében adott elő, hogy felidézése vállalhatatlan.[548]

Érdekes dr. Holló Ottó ügyvéd állásfoglalása. Motil József honvéd védelmében kétségbe vonta, hogy *„...a hozzá hasonló vádlottak felismerhették-e, hogy bünös parancsot hajtanak végre."* [549] Kicska János főhadnagy védelmében azonban nem hivatkozott a bűnös parancsra annak ellenére, hogy védence ezt maga megtette a hadbíróság előtt. Megtette ezt dr. Szilágyi István ügyvéd Rémiás hadnagy védelmében: *„Azt is fontolgatni kell, hogy ezek a személyek felismerhették-e a bünös parancsot"* [550], és kollégái is sorra fogalmazták meg kételyeiket.

Mátyás Imre hadnagy védője dr. Szabó Lajos megállapíthatónak tartotta a BHÖ 1. pont (2) bek.-ét, ennek ellenére olyan büntetés kiszabását kérte, amely kitöltöttnek

---

[543] Uo. 3769.
[544] Uo. i.h.
[545] Uo. 3769a.
[546] Uo. 3770.
[547] Uo. 3767a.
[548] Uo. 3770.
[549] Uo. 2768a.
[550] Uo. 3769.

vehető az előzetes letartóztatásban töltött idővel.[551] Taktikusan mutatott rá két, halálos ítéletre javasolt védence, Schór András és Szöllősi Sándor honvédek véletlen körülményeire: *„...ők sem tettek többet, mint mások, az teljesen véletlen dolga, hogy valaki egyes, vagy 2-es kezelő lesz a csapatnál. Ezt kérem értékelni a büntetés kiszabásánál."* [552]

A védelem álláspontja akkor ad esélyt a sikeres fellebbezésre, ha az elsőfokú eljárás, az ítélet, az indokolás jogsértő részleteit illetve hiányosságait ki tudja mutatni, de nem valamiféle igazságos mérlegelést kér, hanem jogszabályi háttérre alapozza ellenvéleményét. E tekintetben a védelem jobbára hátrányban maradt. Igaz, hogy a kívülről vezényelt per előzetes elvárásait ismerve mindegy volt, mire hivatkoznak, ebben a perben csak az eljáró bíróság nyerhetett, legkésőbb másodfokon.

A védők után a vádlottak nyilatkozhattak az utolsó szó jogán. Nehéz szívvel lehet olvasni ezeket a sorokat. Erejük teljében lévő, néhány kivétellel 30 év alatti férfiak, családapák, az életükért küzdők, a súlyos börtönbüntetéstől menekülni akarók igyekeztek olyan hűségnyilatkozatokat tenni, ami meghatja az ítélkezőket. De a vádlottak több mint fele, 27 fő nem élt az utolsó szó jogával, közöttük Magyar János honvéd, Árpási Ferenc őrvezető, Molnár Sándor szakaszvezető, Mátyás Imre hadnagy. Többen azok közül, akik éltek vele, hivatkoztak a népellenes parancsra, mint Varga József honvéd, Papp György szakaszvezető.

Az eddigi leghosszabb, csaknem 12 órás tárgyalási napot 20:30 órakor szakította félbe a tanács elnöke. Az ítélet kihirdetése maradt hátra.

XII.2 Az ítélkezés jogi hátteréhez

A megtorlások legnagyobb katonai perében az elsőfokú tanács elnöke, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy 52 főről hozott ítéletet.[553] Tisztességes eljáráshoz elégtelen volt a gyorsított eljárásban, különtanács által[554] levezényelt 10 tárgyalási nap (amihez az ítélethirdetés napja adódik hozzá). 114 tanút hallgattak meg. Átlagosan egy napra 11,4 tanú, 5,2 vádlott jutott. Utóbbiaknak ill. védőjüknek, továbbá a bíróságnak és az ügyésznek joguk volt a tanúhoz kérdést intézni. A vádlottakat a perbeli besorolásuk száma szerint kísérték a terembe. Tehát be kellett szólítani a következő vádlottat, meggyőződni az adatairól, megvárni, amíg leül a helyére és bizonyára szükség volt legalább napszakonként egy szünetre, amikor a személyzettel együtt legalább 60 ember kiment, elment, visszajött. Nagyjából 20 tényleges perc jutott egy főre, a felmentettekre ugyanúgy, mint a 11 halálra ítéltre. (Közülük a disszidált Molnár Gézára is kellett időt szánni, róla ítéletet hirdetni.)

[551] Uo. 3770a.
[552] Uo. i.h.
[553] Az ítéletek: **Eörsi László** Pesterzsébet 203-204.
[554] Ez önmagában is megalapozza az ítélet semmisségét: 2000. évi CXXX. törvény (Negyedik semmisségi törvény.) 1.§.

Összehasonlításképpen néhány adat Kovács István vezérőrnagy, vezérkari főnök és társai peréről, amit 1958. augusztus 29. – szeptember 9. között bonyolítottak le. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa elsőfokú bíróságként járt el, tehát az eljárás egyfokozatú volt, fellebbezés lehetősége nélkül. Ezért a peres eljárás adatai hozzámérhetőek a Mecséri-per elsőfokú tárgyalásához. Kovács István perében a Különtanács elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt. A pert öt vádlott ellen folytatták, kilenc tárgyalási, továbbá egy ítélethirdetési napon keresztül, 120 tanú tett vallomást a hadbíróság előtt. A Mecséri-perben 52 vádlottra jutott tíz tárgyalási nap és ezen kívül az ítélet kihirdetése. 114 tanút hallgattak meg. Kovács István vezérőrnagy, mint vezérkari főnök a honvédelmi miniszter, Maléter Pál vezérőrnagy után a legmagasabb beosztású elöljáró volt. A jutadombi körlet kialakítására nem adott parancsot Mecséri ezredesnek, nem is akadályozta abban. Mecséri János ezredes a parancsnoki láncolatban a csoportfőnökök, fegyvernemi parancsnokok, hadtestparancsnokok után következett. Tanúként meghallgatták mind Maléter vezérőrnagy, mind Kovács vezérőrnagy perében.

A honvédelmi minisztert és a hadosztályparancsnokot – hat beosztottjával együtt – kivégezték. A vezérkari főnök büntetése 3 évi börtön volt, magas rangú tiszt vádlott társai 6-10 évet kaptak.[555] Korrekt pervezetés esetén, ha a Kovács István perhez szükséges volt kilenc tárgyalási nap, akkor a Mecséri-perhez bizonyosan kevés volt tíz. A két per vádlottjaival szemben a hadbíróság nem járt el azonos mércével, nem biztosított egyenlő eljárási feltételeket.

Visszatérve a Mecséri-perhez, a legkézenfekvőbb cselekménynek, a foglyul ejtett volt ÁVH-sok lelövésének a jogi háttere és hadbírósági megítélése körültekintő mérlegelést érdemel.[556] Az ítélet nélküli lelövés, az önbíráskodás az elkövetés pillanatában is bűncselekménynek minősült, habár ez a pillanat egy rövid harci szünetre korlátozódott. De ebben a rövid harci szünetben is le lehetett volna folytatni a rögtönítélő eljárást.

Az október 24-én (jogellenesen) meghirdetett statáriumot nem vonták vissza, a rádióból és a kifüggesztett plakátokról ismert tény volt és maradt. Indokolt esetben nem volt szükség a statárium újra kihirdetésére,[557] tehát Kliebert László százados joggal hivatkozhatott volna rá, ha ismerte a rádió korábbi közleményeit vagy a statáriumot kihirdető plakátokat. Az elrendelő parancsnok felelősségét akár korlátlanul csökkenthette volna egy pártatlan hadbíróság annak mérlegelésével, hogy a Genfi Egyezményeket figyelmen kívül hagyó, felelős parancsnok nélkül bevetett, jól látható megkülönböztető jelzést nem viselt polgári ruhás, kalauz egyenruhás fegyveresek nyitottak tüzet az esztergomiakra. Olyan civilek, akik egy hadüzenet nélkül ha-

[555] 1958. szeptember 9. Ezt az ítéletet legfőbb ügyészi óvás után az LB súlyosította, 6 évi börtönbüntetésre. (1959. január 20.) ÁBTL V-150005/23 349-359.
[556] Részletek a III.2. fejezetben.
[557] **Tóth J. Zoltán** i.m. 2010. 18.

zájukra támadó idegen hatalom hadereje által felfegyverezve indultak hazájuk törvényes kormányának megdöntésére, a forradalom választott vagy kinevezett vezetőinek a letartóztatására.[558] Ez nyilvánvalóan hazaárulás, továbbá a Genfi Egyezmények[559] megsértése, aminek egyetlen lehetséges statáriális büntetése a kivégzés. Ha arra felkészült parancsnok elrendelte volna a statáriális eljárást, annak ítélete ellen jogi ellenvetésnek nem lett volna, vagy nem lenne helye.

Azonos jogi megítélés esetén a Jutadomb előtt elvonuló volt ÁVH-sok éppen úgy nem estek a Genfi Egyezmények hatálya alá, mint az október 26-án a kiskunhalasi lövészezreddel civil ruhában harcoló felkelők. A foglyaikat kivégző esztergomi honvédeket ugyanúgy kellett volna elbírálni, mint a kiskunhalasi katonákat. Ha a magyar jogrend említetlenül hagyta ez utóbbiak cselekedeteit, mellőznie kellett volna az esztergomiak felelősségre vonását, vagy mindkét alakulat esetében le kellett volna folytatni a nyomozást és annak eredményétől függően a hadbírósági eljárást.

Visszatérve az önbíráskodás körében elkövetett kivégzésre, teljességgel bizonyítatlan maradt, hogy azt kik követték el és milyen minőségben? A hadbírósági eljárás koncepciós eleme volt annak kimondása, hogy a gyilkosságot hárman követték el.[560] Ezt a cselekményt egybemosták a fogolykísérással.[561] Csak így lehetett tettestársakká minősíteni Kálmán Dezső és Árpási Ferenc őrvezetőket, Magyar János honvédet, akik a fogolykísérésben együtt jártak el, de abban Molnár Géza nem vett részt. Ő nem bizonyítottan, csupán megkérdőjelezhető tanúvallomások szerint saját elhatározásából kezdeményezte a két fogoly lelövését és hajtotta végre olyan gyorsasággal, hogy abban őt a többiek sem befolyásolni, sem megakadályozni nem tudták. Ebben a cselekményben tettestársa, felbujtója, bűnsegéde nem volt.

Érdemes felidézni tettestársra, felbujtóra, bűnsegédre vonatkozó jogszabályokat.

A Bűnvádi perrendtartás alapelvei alkalmassá tették a törvényt a korrekt büntetőeljárás lefolytatására.[562] A korrekt büntetőeljárástól több – részben már hivatkozott – esetben eltért az 1946. évi VII. tc. Megkezdődött a büntetőeljárás felhasználása a politikai célkitűzések megvalósítására, a politikai ellenfelek megsemmisítésére. A törvény nem differenciálta a bűncselekményekben való különböző szintű részvételt, hanem egyneműen bűntetté nyilvánította.[563] Innen egyenes út vezet a tettes-tettestárs-felbujtó-bűnsegéd egységes büntetéséig.

[558] A tényt maguk a volt ÁVH-sok is elismerték: **Kő András-Nagy J. Lambert** i.m. 31.
[559] Részletesen: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 25. és köv.
[560] Határozat **Kálmán Dezső** terheltkénti felelősségrevonásáról 1958. február 10. ÁBTL–V-143682/2 54.
[561] Határozat **Árpási Ferenc** terheltkénti felelősségrevonásáról 1958. február 10. ÁBTL–V-143682/2 159.
[562] **Kahler Frigyes** Joghalál 140. Az1897. évi XXXIV. tc. (Bűnvádi perrendtartás, Bp.) az 1951. évi III. törvényig volt hatályban.
[563] **Mezey Barna szerk.** i.m. 327.

Az 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről (Btá.) 20. §. (4) bek. kimondja, hogy *„a törvény alkalmazásában elkövető alatt a tettesen kívül a felbujtót és a bűnsegédet is érteni kell."* Ugyanitt a (3) bek. szerint a *„bűnsegéd a tettes cselekményére megállapított büntetéssel büntetendő."* [564] A Legfelsőbb Bíróság 1951. évi VII. 21-én közzétett határozata egyértelműen fogalmaz: *„Olyan esetekben, amikor a törvény a tettes büntetőjogi felelősségét a bűncselekmény által előidézett eredmény szerint állapítja meg, a felbujtót is és a bűnsegédet is a beállott eredménynek megfelelően kell felelősségre vonni."* [565]

Ami azzal járt, hogy ha a bíróság egy bűncselekmény elkövetésével meg tudott vádolni valakit, akkor a – vélt vagy valóságos – társakat sokkal könnyebben megvádolhatta olyan cselekménnyel, ami felbujtásnak, segítségnek minősülhetett. Ezt követően mindegyik vádlottat ugyanazzal a büntetéssel sújthatta, mint a tettest. A Mecséri-perben elég volt kimondani Molnár Géza őrvezetőre távollétében, hogy lelőtt két foglyul ejtett volt ÁVH-st, amiért a hadbíróság halálra ítélte, utána már elegendő volt tettestársnak minősíteni Magyar János honvédet, Kálmán Dezső őrvezetőt, akikre jog szerint ugyanazt a büntetést mérte ki, mint az elkövetőre.

Az 1946. évi hóhér-törvénnyel megalapozott, az 1950-es években pontosított, sokak kivégzését, még többek börtönre ítélését megalapozó törvényhez hasonló jogszabályt tartalmaz a jelenleg hatályos Btk.[566]

Magyar János honvéd megakadályozta Kálmán Dezső őrvezetőt, hogy lelője a két volt ÁVH-st.[567] Ezt a körülményt a hadbíróság nem tekintette enyhítésre elegendőnek. Azt sem, hogy a lelövésben sem Magyar János honvéd, sem Kálmán Dezső őrvezető nem volt tettestársa vagy bűnsegéde Molnár Géza őrvezetőnek.

Véleményem szerint a gyilkosságnak minősített bűncselekményre vonatkozóan mindhárom halálra ítéltet fel kellett volna menteni legalább a kellő bizonyítottság hiányában,[568] a távollétében elítélt Molnár Géza őrvezetőt, az utóbb kivégzett Magyar János honvédet és Kálmán Dezső őrvezetőt. Az utóbbi kettőnél a valóban méltányos ítélet a bűncselekmény elkövetésének, a tettestársi vagy bűnsegédi közreműködésnek a hiányában történő felmentés lett volna.[569] Némileg más kérdés, hogy a BHÖ szerint elkövettek-e bármit is, hiszen Molnár Géza őrvezető és Magyar János honvéd, a két gépkocsivezető nem vett részt a harcban, Kálmán Dezső őrvezető pedig legfeljebb vaktában lőtt a fegyverével, amiről még az sem bizonyosodott be, hogy karabély volt-e, vagy géppisztoly?

[564] BHÖ 21.
[565] Idézet helye Uo..
[566] 2012. évi C. törvény a **Büntető Törvénykönyvről**.14.§ (3). bek..: „A részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni."
[567] Részletek a III.2 fejezetben.
[568] Ezzel az indokkal mentették fel a gyilkosság bűntette kísérletének vádja alól XLVIII. r. **Fink Mátyás** honvédet. Az ítélet e részlete: Mecséri János és társai 1. k.ÁBTL V-150005/10 508. A további vád alól a másodfokú ítélet mentette őt fel. Uo. 597.
[569] Róluk a VI.3 és VI.4 fejezetben írok.

XII.3 Az ítélet kihirdetése

Az **ítélet kihirdetése** augusztus 14-én, csütörtökön 9 órakor kezdődött, habár a feleket 8 órára idézték. Dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy kihirdette a bíróság külön íven szövegezett ítéletét, a vádlottakat kioktatta fellebbezési jogaikra. 52 főre első fokon kiszabtak 11 halálos ítéletet, egy életfogytiglant[570] és 364 év börtönt.[571] (9,1 év személyenként.) Mindezt 90 perc alatt, mert a tárgyalást dr. Mátyás Miklós őrnagy 10:30 órakor berekesztette.

Az ítélet nem tagolódik szám szerint elkülönített fejezetekre. Határoljuk el tartalmuk szerint a belső részeket. Az első rész felsorolja a vádlottakat.[572] Ezt követően közli, mivel vádolják őket,[573] a harmadik fejezet tartalmazza a meghozott ítéleteket, ezeken belül a fő- és mellékbüntetéseket, végül azt a néhány esetet, amikor a vádlottat valamely bűntett alól felmenti.[574] Például Mecséri János ezredest a többrendbeli, felbujtói minőségben elkövetett gyilkosság bűntette és kísérlete miatt emelt vád alól, ahogyan ezt védője, dr. Gaszt István kérte, amint fentebb ismertettük. Ugyanott azt is leírtuk, hogy hiába mentesül a gyilkosság vádja alól a vádlott, ha marad a BHÖ, akkor az elég a halálos ítéletre. Ezt bizonyítja a Mecséri ezredes ellen meghozott ítélet. Másrészt, amint lentebb látni fogjuk, az ügyész még ezt a kis részeredményt is megfellebbezte. Nem volt elég neki az egyszer már kiszabott halálos ítélet. Az ítéletek közlését követi a vádlottak családi körülményeinek a bemutatása.[575] A következő rész tartalmazza a hadbíróság által bizonyítottnak tekinthető tényállást.[576] Ezután fejtik ki a vádlottak védekezését és a bíróság ezekre vonatkozó állásfoglalását, a tulajdonképpeni indokolást.[577] Ez nem terjed túl tényállási elemeknek a kihallgatások, tanúvallomások alapján összeállított, az ügyész számára elfogadható tartalmú közlésén, jogszabályi hivatkozás nélkül. Az indokolás elszakad a vád alapját képező jogi minősítéstől: a Mecséri ezredes – Maléter ezredes közötti kapcsolatra nagy súlyt fektet, azonban nem tár fel államrend megdöntésére irányuló szervezkedést, mozgalmat, abban az 51 alárendelt vádirat szerinti szerepét, nem állapítja meg a bizonyított gyilkosságok számát, nem bizonyítja elkövetőnként és elkövetésenként az előre megfontolt szándékot, nem részletezi a felbujtóként elkövetett gyilkosságok részleteit, nem tér ki a népellenes parancs kiadására, teljesítésére. Mellőzi a védők jogi álláspontját,

[570] **Szabó Pál** őrnagy esetében a hadbíróság mérlegelte azt, hogy magasabb beosztású parancsnokok utasításait hajtotta végre, továbbá azt, hogy az elsők között jelentkezett karhatalmi szolgálatra. Pufajkás teljesítményét MPHE kitüntetéssel jutalmazták 1957. július 29-én. Az eredeti, számozatlan dokumentum a per itt idézett iratai között található.
[571] **Puchert János** Egy túlélő 28.
[572] A BKB Különtanácsának ítélete. ÁBTL V-150.005/10 482-492.
[573] Uo. 492-498.
[574] Uo. 498-508.
[575] Uo. 508-518.
[576] Uo. 519-556.
[577] Uo. 556-568.

Mecséri ezredesét kivéve. A szervezkedéssel kapcsolatos indokolás egyértelműen politikai elemzés. A gyilkosság elkövetéséről vagy abban való közreműködésről ezt állítja: *„a katonai bíróság befejezett bűncselekményt, tehát gyilkosságot csak azon vádlottaknál állapított meg, ahol megnyugtató módon tisztázni lehetett, hogy a saját közreműködése eredményezte azt, illetve az ő lövése talált. Minden más esetben a bíróság csak a bűncselekmények kísérletét rótta a vádlottak terhére."* [578] Itt kulcsfontosságú betoldás *„a megnyugtató mód"* : valójában a bíróság nem értékelt minden rendelkezésére álló bizonyítékot, például tanúvallomást, hanem kiemelte a neki tetszőt, és erre, mint „megnyugtató" bizonyítékra alapozta ítéletét. Például Kálmán Dezső őrvezetőét: *„Kálmán vádlott a kivégzésnél a helyszínen is volt, bár nem nyert bizonyítást, hogy ő ténylegesen lőtt volna, azonban szavát egyáltalán nem emelte fel a kivégzés ellen és fegyverét is az államvédelmistákfelé tartotta... ezután vádlott társai... mindkét elvtársat orvul megölték, azáltal, hogy géppisztollyal több sorozatot lőttek rájuk.."* [579] Itt a hadbíróság nem állapította meg a bűnsegédi minőséget, ennek ellenére e bűntettben is bűnösnek nyilvánította a vádlottat.[580] A hadbíróság itt idézett saját magára kijelölt kötelezettségével valamint a védelem jogi álláspontjával ellentétben bűnösnek találta Magyar János honvédet valamint Molnár Géza őrvezetőt *„...2 rendbeli gyilkosság bűntettében"*.[581] A *„megnyugtató körülmények"* tetszőleges értelmezésével bármelyik vádlottat bűnösnek lehetett nyilvánítani.

Halálos ítélet: az ügyész által indítványozott 17 halálos ítéletből 11-et hozott meg az elsőfokú hadbíróság.

A súlyos ítélet sokkolta a tárgyaláson megjelent hallgatóságot is. Puchert János halálraítélt így emlékezik erre:

„Amikor elvezettek bennünket, én végignéztem az arcokon és azt tapasztaltam, hogy az úgynevezett sértett felek, tehát az életben maradt államvédelmisták vagy a harc során elhunytak hozzátartozói is megdöbbenve fogadták ezeket a súlyos ítéleteket. Az arcukon inkább megdöbbenést, mint kárörvendést lehetett felfedezni." [582]

Az elítéltek többsége fellebbezést jelentett be. Voltak, akik három nap gondolkodási időért folyamodtak. A fellebbezési kérelmekhez a védők röviden megjelölték a fellebbezés indokát. Többen, közöttük a halálra ítéltek védői hivatkoztak a tényállás téves megállapítására. Mátyás Imre hadnagy ítélete jogerőre emelkedett.[583] Több vádlott szabadlábra helyezését kérte védőjük.[584] Az ügyész nem ellenezte ötükét, közöttük Mátyás Imre hadnagyét. A katonai bíróság ennek az öt vádlottnak az azonnali

[578] Uo. 563.
[579] Uo. 542-543.
[580] Uo. 494.
[581] Uo. 495.
[582] **Puchert János** Egy túlélő 39.
[583] Tárgyalási jkv 3775.
[584] Uo. 3774- 3774a.

szabadlábra helyezését elrendelte, a többiek előzetes letartóztatását meghosszabbította a jogerős ítéletig. A bejelentett fellebbezésekre tekintettel elrendelte az iratok felterjesztését a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumához. Mecséri János ezredes, Szendi Dezső alezredes, Kicska János főhadnagy, Rémiás Pál hadnagy, Dobrosi Lajos tizedes, Paska Elemér tizedes, Kálmán Dezső őrvezető, Molnár Géza őrvezető (távollétében), Magyar János honvéd, Puchert János honvéd, Varga József honvéd illetve védőik az Elnöki Tanácshoz fordultak kegyelmi kérvényükkel. Szendi Dezsőné az igazságügyminiszterhez írt.[585] A halálraítéltek egyelőre a katonai börtönben maradtak, 20 nap múlva szállították őket át a Kisfogházba. A többi elítéltet a váci börtönben helyezték el. A hadbíróság 20 nap szigorított zárka fenyítésre ítélte Puchert honvédet a börtönőrnek tett megjegyzéséért. Azonnal megkezdték a büntetés végrehajtását,[586] hogy azt még az esetleges kivégzése előtt kitölthesse.

A **kegyelmi tanács** augusztus 16-án ült össze. Jelent volt a hadbíró, mindkét ülnök, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész. A jegyzőkönyvet Puchert János találta meg. Az ügyész senkit nem ajánlott kegyelemre, majd távozott az ülésről. A tanács egyöntetű álláspontja szerint a halálra ítéltek közül mindössze két főt ajánlott kegyelemre: Varga József honvédet, mert cselekményét parancsnokai erőszakos ráhatására követte el, Paska Elemér tizedest, mert nem töltött be kimagaslóan aktív szerepet a tűzharc során és az ellenforradalom leverése után a karhatalomban jól látta el szolgálatát. Néhány példa a többi indokolásból: kegyelemre azért nem ajánlották Puchert János honvédet, mert cselekményét öntevékenyen, alattomos módon hajtotta végre, Magyar János honvédet rendkívül aktív tevékenysége miatt, Molnár Géza őrvezetőt, mert az államvédelmisták meggyilkolásának legaktívabb résztvevője, Kálmán Dezső őrvezetőt, mert az államvédelmisták meggyilkolásában aktív magatartást tanúsított.[587] Az indokolás jogi magyarázatot nem ad, tetszőleges érveket sorol fel, habár ezekből az nem érthető, hogy ugyanezek a személyek a kegyelemre ajánlottakra kiszabott ítélet meghozatalakor miért nem érvényesítették itt közölt megfontolásaikat?

Az elsőfokú tárgyaláshoz kapcsolódik dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy 1958. augusztus 22-én elküldött jelentése a Hadsereg Pártbizottságához. Álláspontja szerint a tárgyaláson *„fény derült néhány olyan személy ellenforradalmi magatartására, akik jelenleg is a hadseregben teljesítenek szolgálatot, ezért javasoljuk e kérdések megvizsgálását."* [588]

[585] **Szendi Dezsőné** levele Nezvál Ferenchez a BKB-n keresztül 1958. augusztus 20. A periratokhoz csatolták. Tárgyalási jkv. 3984. Ezt dr. Mátyás Miklós 1958. szeptember 16-án ígérte felterjeszteni. Uo. 3985.
[586] **Puchert János** Egy túlélő 38, 45.
[587] **U.ő** Uo. 45-47.
[588] HL BKB. 031/1958 Mecséri János és társai pere, Skontró k. 3897.

A megnevezett, valójában feljelentett tisztek: Kiss Sándor alezredes, Mecséri ezredes törzsfőnöke, Kocsis alezredes, a hadsereg műszaki főnöke, Matusik Lajos* százados, az esztergomi hadosztály műszaki főnöke, Lantos József alezredes, Mecséri ezredes légvédelmi helyettese, Kolda Sándor százados és Vörös Lajos százados, a hadosztály törzsének tisztjei.

Kiss Sándor alezredest a honvédelmi miniszter 1958. szeptember 3-án tartalékállományba helyezte és lefokozta. A Hadsereg Pártbizottsága a pártból kizárta. Az MPHE kitüntetését megvonták.[589] Matusik századost a pártbizottság szigorú megrovásban részesítette.[590] Ők ketten mindeddig Mecséri János ezredes mellett tanúskodtak.

XII.4 A halálos ítéletek száma miért 11, illetve 17?

Az ügyész 17 halálos ítéletet kért, a hadbíróság 11-et hozott meg. Mi indokolja azt a két számot?

A Jutadomb a Forgószél hadművelet fekete lapja. Linyicsenko alezredes korábban hivatkozott jelentése szerint a Soroksári út környékén november 4-11. között a szovjet alakulatoknak 11 főnyi halálos áldozata volt.[591] A Mecséri-perben 11 halálos ítéletet hoztak. A jelentés beszerzését a II-1. Katonai Elhárító Osztály Vizsgálati Alosztálya, Szeder László vizsgáló és Loss András mb. alosztályvezető saját eredményének tekintette 1957. december 4-én kelt jelentésében. A szovjet városparancsnoksággal azonban aligha ők léptek kapcsolatba, hanem az osztályvezető Selmeci György ezredes, méginkább a II. Politikai Nyomozó Főosztály vezetője, Horváth Gyula* ezredes.

Ha abból indulunk ki, hogy volt 11 szovjet elesett és a Mecséri-perben meghoztak 11 halálos ítéletet, akkor volt egy szovjet katona, akire két halálos ítélet jutott, ugyanis a Soroksári úti nemzetőrök közül Kocsis Sándor rendőr tizedest azért végezték ki (12-13. képek), mert – a vád nem bizonyított álláspontja szerint – agyonlőtt egy súlyosan sebesült szovjet katonát, akinek a 11 szovjet elesett között kellett (volna) szerepelnie. A két perben tehát 12 halálos ítéletet hoztak, ezekből 8-at hajtottak végre.

Azt, hogy a szovjet elesettekhez kellett igazítani a halálos ítéletek számát, véleményünk szerint kellőképpen igazolja a per két fejleménye. Az egyik: dr. Mátyás Miklós őrnagy számolgatta a tanúk által említett elesetteket. Igaz, nem vonta ki közülük a polgári halottakat, és az is igaz, hogy eleinte össze-vissza számolt. Nála 22

[589] MN Személyügyi Főcsoportfőnökség levele a kormány titkárságának 1970. november 21. 1. Ti OGY 313/2000 Kiss Sándor személyi okmánygyűjtője. Részletek az életrajzában.
[590] Minősítési lap 1958. október 2. Ti OGY 31170 Matusik Lajos személyi okmánygyűjtője. Részletek az életrajzában.
[591] 1957.október 21. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere, XI. 3073. sz. irat. (39. old.)

elesett jött ki. A másik: feltételezzük, hogy dr. Kapfinger Tibor ügyész ebből a 22 főből kivonta az öt volt ÁVH-st, a többit tekintette szovjet elesettnek – nála így jöhetett ki a 17 fő.

A számtani vita a másodfokon folytatódott, végül minden bizonnyal az ítéletet jóváhagyó felső szintű politikai fórum döntése szerint maradt a szovjetek által írásban igazolt szám, a 11 fő. Más lapra tartozik, hogy Linyicsenko adata bizonyosan pontatlan,[592] továbbá, hogy jelenlegi adataink szerint, amikre fentebb hivatkoztunk, legalább 23 szovjet katona esett el november 4-én a Jutadombnál.

[592] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 88.old.

XIII. A MÁSODFOKÚ ELJÁRÁS ÉS AZ ÍTÉLET 1958. AUGUSZTUS 16. – 1958. NOVEMBER 14.

Az elsőfokú eljárás, augusztus 16-án, szombaton zárult le, ugyanezen a napon kezdődött meg a másodfokú eljárás folyamata. Dr. Kapfinger Tibor őrnagy, ügyész Mecséri János ezredes vonatkozásában fellebbezést jelentett be az eltérő minősítés miatt, súlyosbításért pedig az életfogytiglanra ítélt Szabó Pál őrnagy, valamint további 12 vádlott esetében. Tudomásul vette a halálos ítéleteket és néhány másikat, egyebekben három nap gondolkodási időt kért.

Az elsőfokú eljárás ítéletei a fellebbezések okán nem emelkedtek jogerőre, kivéve azokét, akiket szabadlábra helyeztek. Azok, akik terhére az ügyész fellebbezett, hónapokig őrlődhettek, mi lesz velük? Közéjük tartozott Szabó Pál őrnagy, akinek elsőfokon meghagyták az életét, de az ügyész fellebbezése miatt az akasztófa árnyékában töltötte a következő hónapokat. Nála is reménytelenebb helyzetben éltek azok, akiket elsőfokon halálra ítéltek. Egy kicsit több reménye volt azoknak, akiket az ügyész indítványa ellenére nem ítéltek halálra, de most az ügyész súlyosításért fellebbezett. A legkevesebb oka az aggodalomra azoknak volt, akik enyhítésért fellebbeztek, és az ügyész nem tette azt. Valójában senki nem volt biztonságban, mert az ítélet súlyosítása bárki ellen lehetséges volt, bizonyítják ezt a megtorló perek ítéletei.

Másodfokon a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa járt el. Elnöke Dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes* volt, a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának elnöke. A Mecséri-perben az öttagú Különtanács négy ülnökét az Elnöki Tanács nevezte ki. Rendes bírósági eljárás keretében az öt tagú fellebbviteli tanács az elnök szakbírón kívül két másik szakbíróból állt és csak két tag lehetett népi ülnök. Ebben a Különtanácsban azonban a másik négy tag egyike sem volt jogász. Gyurkó Lajos* vezérőrnagyot 1956-ban a legszélsőségesebb szovjetbarát hadtestparancsnoknak tartották, akit a forradalom idején a katonai diktatúra élén szerették volna látni, de veszélyes volt Kádár Jánosra is. Társai Csonka Tibor* ezredes, Strahl Sándor* ezredes és Szebeni György* alezredes voltak. A vádat dr. Kelemen Géza* a katonai főügyész helyettese képviselte. Őrnagyi egyenruhában jelent meg, így írta alá nevét, habár dokumentumai szerint legmagasabb bejegyzett rendfokozata honvéd százados

A védők közül hiányzott Mecséri János ezredesé, dr. Gaszt István, az új védő dr. Gergely Katalin volt.[593] Puchert János mondta el, hogy talpig fekete ruhában érkezett. Lehetséges, hogy dr. Gaszt István komolyan vette a hivatását, kitették az ügyvédi munkaközösségből.[594]

A tárgyalás jegyzőkönyve utólag készült. Ezt nem csupán a nyilvánvalóan egységessé szerkesztés támasztja alá. A jegyzőkönyv mindenkit rendfokozatán nevez.

[593] LB Katonai Kollégiuma Mecséri János ezds.és 50 társa. HL Katf. Kt. 057/1958 70.
[594] **Puchert János** Egy túlélő 39.

Csak Hernádi Gyula hadnagy rendfokozata módosult a bevezető oldalon, ahol tartalékos honvéd. Idő előtti közlés, mert csak akkor fokozhatták le, amikor fellebbezését visszavonta és tudomásul vette az elsőfokú ítéletet, ez pedig az utolsó szó jogán, november 11-én hangzott el.[595]

XIII.1 Másodfokú tárgyalás napról napra

A zárt fellebbviteli tárgyalás **első napján**, 1958. november 10-én, hétfőn valamennyi idézett megjelent.

De hogyan?

Puchert János akkori halálra ítélt így emlékezik arra, amit átélt: *„A tárgyalásra bennünket, halára ítélteket a Kisfogházból szállítottak, a többi társunkat pedig Vácról. Minden egyes halálraítélt kéz-láb bilincsben volt, tehát jobb csukló bal bokához láncolva, kissé meghúzva a lánc, hogy ne lehessen kiegyenesedve járni, ennek ellenére két őr előttem, kettő mögöttem."* [596] A Magyar Néphadsereg egykori büszkesége, a legjobb hadosztályparancsnoka, Mecséri János megláncolva? Tisztjei, sorkatonái megláncolva? Kérdésemre Puchert János szóban is megerősítette, amit leírt: igen, parancsnokait is megláncolták.

Ledényi ezredes, a Különtanács elnöke érzékeltette, hogy a halálra ítéltek hátralévő élete már csak pár nap, hiszen a különtanács gyors ütemben halad előre. Iratismertetést a felek nem kívántak. Kérdést csak a Különtanács elnöke tett fel a vádlottaknak, lényegtelen ügyben. Következett a felek indítványainak előterjesztése, elsőként dr. Kelemen Géza főügyészhelyettes részéről. Bejelenti, hogy *„Vádlottaknak 17 szovjet katona, 5 magyar karhatalmista életéért és több mint ötven sebesülésért kell felelniük."* [597] Erről az adatról az előző fejezetben írtunk.

A főügyészhelyettes négy csoportra osztotta a vádlottakat. *„Az első csoportba tartoznak I. r. vádlott* (Mecséri János ezredes – M.E.) *és a magasabb egység (*hadosztály – M.E.) *többi vezetői. Ezek a vádlottak lepaktáltak az ellenséggel, szembe helyezkedtek a rendszerrel és a szovjet csapatokkal. Elsősorban ők a felelősök a később bekövetkezett eseményekért. Az ő vonatkozásukban a tényállás általában helyes.*" [598]

A főügyészhelyettestől méltatlan színvonalú besorolásnak köze nincs a tényálláshoz, tehát a BHÖ-ben foglaltakhoz és kiváltképp az előre megfontolt szándékkal elkövetett gyilkosságokhoz. A szovjet csapatokkal való szembehelyezkedés nem szerepelt a magyar büntetőjogban, de ilyen vádat senki nem is emelt. A nyilatkozat szóhasználata külső beavatkozóra enged következtetni.

[595] HL Katf. Kt. 057/1958 81a.
[596] **Puchert János** Egy túlélő 47.
[597] HL Katf. Kt. 057/1958 71. old
[598] HL Katf. Kt. 057/1958 71. old

„Az általában helyes tényállás" aligha hozható összhangba a következő észrevétellel: *„...a bizonyítékok mérlegelése meglehetősen hiányos, ezt azonban utólag is rekonstruálni lehet a bizonyítási anyag alapján. Kérem ennek a kiegészítésnek a megtételét."*

A bizonyítékok hiányos mérlegelésével hogyan lehet helyes tényállást felépíteni? Ha nem lehet, tulajdonképpen kinek és pontosan mit kellene rekonstruálni?

Dr. Kelemen Géza így folytatja: *„A második csoportba azok a vádlottak tartoznak, akik az első csoport irányítása alatt konkrét harci tevékenységet fejtettek ki."* A főügyészhelyettes nem készül fel a terjedelmes dokumentációból. Az általa előbb első csoportba sorolt magasabbegységek vezetőinek egyike sem irányította a beosztott tisztek harcát, ott sem voltak. Szabó Pál őrnagy intézkedett ugyan a tűznyitás rendjéről, de nem lévén jelen, nem irányíthatta sem a közepes lövegek harcát, sem a könnyűsökét. Ezt egyébként következő mondatában maga a főügyészhelyettes is elismeri, ezáltal cáfolva saját korábbi állítását: *„Ez elsősorban a két beosztott tisztre vonatkozik, a harcot közvetlenül ők irányították."* A vádlottak között kettőnél több beosztott tiszt volt, a helyszínen még több, nem ártott volna a fellebbviteli tárgyaláshoz méltóbban fogalmazni. A főügyészhelyettes most a beosztott tisztekre összpontosít: *„Cselekményük alig marad el az első csoportba sorolt vádlottak vezető tevékenysége mögött."* Ez a nyakatekert mondat sem jogászra vall, emellett szemben áll a teljes perdokumentációval, a tanúvallomások összességével, sőt saját maga előző mondatával. Senki nem állított olyan képtelenséget, hogy Kicska főhadnagy és Rémiás hadnagy Szendi alezredes helyett, vagy ellenében vezetői tevékenységet folytatott volna, de olyant sem, hogy lepaktált az ellenséggel. Arra pedig senki nem vállalkozhat, hogy értelmezze, mit jelent az *„alig marad el"* ?

A főügyészhelyettes sorra vette az elsőfokú bíróság enyhének talált ítéleteit és kérte azok súlyosítását. Mecséri ezredes és Vidi alezredes esetében kérte megállapítani a gyilkosságra való felbujtás bűntettét, és a jogi minősítés megváltoztatását. Indokolása ezúttal sem a jogászé, hanem a politikai leszámolásra készülő külső félé: *„...vádlott meghátrált, árulóvá lett, egységét szétzülleszette..."* [599] Szabó Pál őrnagyot ugyanitt azzal vádolta, hogy *„Elsősorban ő felel a leadott lövésekért, a tűzparancsot is ő adta ki közvetlenül...kérem...a legsúlyosabb büntetés kiszabását."* A főügyészhelyettes több vádlottra nézve olyan súlyos – egyébként iratellenes, nem valós – állításokat fogalmaz meg, aminek a közzététele méltatlan lenne az ártatlanul elítéltekkel szemben.

A két elfogott volt ÁVH-s lelövésével kapcsolatban most ért be a Vizsgálati Alosztály hamisított dokumentumokra épített koncepciója, amely szerint három elkövető volt, hárman lőttek. Ezt fordítja le dr. Kelemen Géza a büntetőjog nyelvére:

[599] Uo. 71a old.

„Nem foglalkozom külön a két államvédelmistát meggyilkoló csoport tevékenységével." [600] Egy vagy két elkövető még nem nevezhető csoportnak. A velük külön nem foglalkozó főügyészhelyettes ennyit mégis közöl: *„Ezen csoport tagjai a két elfogott államvédelmistát kirabolták, majd aljas módon meggyilkolták. Joggal követelem azt, hogy a bíróság ezen gyilkosokat a legsúlyosabb büntetéssel sújtsa."*

Az egyszerű beosztású vádlottakra vonatkozóan állítja, hogy *„ezek a vádlottak a parancsnokok nyomása, valamint a többi huligán egyének befolyása alá kerültek."*

Dr. Kelemen Géza hosszas beszédének köze nincs a tanúvallomásokhoz. Azt, hogy talán nem is ő írta az általa előterjesztett indítványt, a pamflethez illő szövegeken kívül egy katonai tévedés is valószínűsíti: *„Paska és Dobrosi honvédek is tevékenyen közreműködtek a lövegekkel lefolytatott tűzharcban... indokolt a legsúlyosabb büntetés alkalmazása."* Az előzményiratok, közöttük a vádirat, nemkülönben most a dr. Kelemen Géza rendelkezésére álló idézés szerint, ami a jegyzőkönyv alapja, Paska Elemér nem honvéd, hanem továbbszolgáló szakaszvezető, Dobrosi Lajos pedig tizedes. *„Lövegekkel lefolytatott tűzharc"* hivatásos tiszttől elfogadhatatlan fogalmazás, egyébként önmagában nem alapozhat meg halálos ítéletet.

Az elsőfokú bírósággal és ügyész kollégájával ellentétben dr. Kelemen Géza – mint fentebb idéztük – kitért a bűnös parancsokra, amely kifejezés alatt a népellenes parancsot érti. Pedig utóbbit használták a sorkatonák is, és ez állt a vádirat Szendi Dezső alezredessel kapcsolatban fentebb hivatkozott tényállási részében is. A főügyészhelyettes nem nevezett meg jogszabályt, katonai szabályzati előírást, mégis kijelentette: a bűnös parancsokat *„nem voltak kötelesek végrehajtani. Vádlottak végrehajtották ezen parancsokat, tettükért vállalniok kell a felelősséget."* Sajátos fordulata a másodfokú eljárásnak, hogy a Legfelsőbb Bíróság eltérően értékelt: *„a bűnös parancsra harcoló beosztottakért is elsősorban az elöljáróik tartoznak felelősséggel, amelynél fogva az egyszerü katonák cselekményei visszaütnek parancsnokaikra."* Az LB e téren is elmarasztalta az elsőfokú bíróságot, mert *„egyáltalán nem foglalkozott azzal, hogy a löveg rajparancsnokok és a lövegkezelők hosszú időn keresztül teljesítettek szolgálatot, azoknak a tiszteknek a parancsnoksága alatt, akik a büncselekmények elkövetését eredményező bünös parancsokat közvetlenül kiadták..."* Szembefordítja egymással az esztergomi hadosztály alakulatait:

„...A főváros külterületeinek egyes pontjain elhelyezett ütegek ugyanis nem nyitottak tüzet a szovjet csapatok ellen, nem tettek eleget a számukra kiadott nyilvánvalóan bünös parancsnak. A Jutadombon tartózkodó katonák döntő többsége sem tett többet mint amit közvetlen parancsnokaik elrendeltek..." [601]

Az LB szinte sulykolja a koncepcionális elemet: az elöljárók bűnös parancsát végrehajtva a jutadombiak megtámadták a szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopokat (mely cselekmény nem fért volna bele a „népellenes parancs" kategóriájába). Pedig az LB

[600] Uo. 72. old.
[601] Mecséri János és társai 1. k. ÁBTL V-150005/10 576-577.

még nem tárgyalta le a harc menetét, még nem alakította ki végleges véleményét. A tanúvallomások egy része már az elsőfokú tárgyaláson megingatta a sulykolt változatot és felvázolta a másik lehetőséget, azt, hogy az első menetoszlop nyitott tüzet a lövegeik közelében (de nem a lövegek mellett harcra készen) tartózkodó esztergomiakra, akik önvédelemből viszonozták a tüzet, felvették a harcot. Ám, ha ez így történt, akkor a bűnös parancsra vonatkozó fejtegetések átgondolásra szorulnak, csakúgy, mint a parancsot kiadó tisztek, elöljárók felelősségének a mérlegelése, a meghozott – részben halálos – ítéletekig terjedően.

Visszatérve a per menetére, dr. Kelemen Géza bulvár színvonalú indítványa[602] nehéz helyzetbe hozta a vádlottakat és védőiket. Mecséri János ezredes új védője, dr. Gergely Katalin fenntartotta elődje korábbi védekezését, de – első olvasatra szerencsétlenül – pontosította: *„a BHÖ 1. pont /1/ bekezdés szerinti minősítést nem vitatom."* Ez a védő is megalapozatlannak tartotta a gyilkosságra való felbujtásban való bűnösséget és kérte elutasítani ezt az indítványt. A következőkben új álláspontra helyezkedik: *„Az elsőfokú bíróság tényállása nagyrészben vádlottak vallomására épül. Nem értek egyet azzal és indokolatlannak látom, hogy az elsőfokú bíróság a vádlottakkal kapcsolatban a pozitív cselekményeket elhallgatta."* [603] A főügyészhelyettes kritikán aluli előadását ellenpontozza dr. Gergely Katalin kulturált, összefüggő, szakszerűen alátámasztott védőbeszéde. Levezette, hogy védence, Mecséri ezredes nem kapott megfelelő parancsokat elöljáróitól, kivéve Maléter ezredest, aki *„vele szemben parancsadási jogkörrel rendelkezett"*. Akár dr. Kelemen Géza egyik mondatára tett utalásnak is tekinthető: *„Vádlott nem tartott kapcsolatot huligán elemekkel, hanem akkori elöljárói utasítását hajtotta végre."* A védő kérte a tényállást megfelelően kijavítani. Megkockáztatta a bíróság némi oktatását is: *„Vádlott cselekményét nem lehet tértől és időtől elvonatkoztatva elbírálni, mert így a szocialista igazságszolgáltatásnak nem megfelelően járunk el."* [604] Kiderült, miért nem vitatta a BHÖ szerinti minősítést. Azért, mert levezetése és észrevételei alapján úgy érezte, eséllyel teheti meg a következő indítványt: *„Nem lehet vitatni azt, hogy vádlott az akkori körülmények között követett el bűncselekményt, de ezen cselekményei nem voltak tudatosak, ezért hivatkozom a Btá. 14 § /2/ bekezdésére és kérem annak alkalmazását."* A megjelölt jogszabály szerint Mecséri ezredes büntetését korlátlanul enyhíteni lehet.[605] A védő a jogszabály nem alkalmazása esetén is indokoltnak tartja a legsúlyosabb büntetés megelőzését. Végül a büntetőügyvéd helyére a nő lép: *„kérem, kegyelmezzenek meg, hagyják meg védencem életét."*

[602] Vö.: **Jobbágyi Gábor** i.m. Vértanúk 23. old a *„rövid és primitív"* vádiratokról és azok színvonaláról.
[603] HL Katf. Kt. 057/1958 i.h.
[604] Uo. 72a.
[605] *14.§. (1) Az elkövető nem büntethető, ha a cselekményt abban a téves feltevésben hajtotta végre, hogy az a társadalomra nem veszélyes és erre a feltevésre alapos oka volt. (2) Ha pedig a feltevésre nem volt ugyan alapos ok, de azt méltányolható körülmény idézte elő, a büntetés korlátlanul enyhíteni lehet.*

Villi Ferenc őrvezető védője is dr. Gergely Katalin volt, aki az ő védelmében is nekirontott a hadbíróságnak: *„...iratellenes az elsőfokú bíróság ítéletének azon megállapítása, hogy vádlott öntevékenyen adott le lövéseket. A lövések leadására elöljárói kifejezett utasítása alapján került sor. Vádlott kézifegyverével nem célzott lövéseket adott le, hanem vaktában lövöldözött. Cselekményének következményeit konkrétan nem lehet megállapítani.”* [606] A védő tehát halomra döntötte az elsőfokú nyomozati eljárás által összerakott tényállásokat, továbbá a vádiratot, amely a BHÖ 349.§-át célzó, többrendbeli, valójában nem azonosított, meg nem számolt elesettre alapozta gyilkossági vádjait, nemkülönben az elsőfokú ítéletet és annak indokolását. Amit előadott, a többi vádlott védelmében is helytáll.

Kicska János főhadnagy igazolt védőjét nem engedték be a tárgyalásra.[607] A kegyelmi kérvényt viszont ő írta. Kicska főhadnagy védője a fellebbviteli tárgyaláson szintén dr. Gergely Katalin volt. Ő most sem kímélte az elsőfokú eljárást: *„Az elsőfokú bíróság vádlott tényfelderítő vallomásából csak a terhelő részeket fogadta el.”* Ismét eltalálta dr. Kelemen Géza főügyészhelyettest, ezúttal a két beosztott tisztről elmondottakat célozva meg: *„A tűzharc kezdetén...védencem nem volt a helyszínen, közvetlen parancsnoka* (Kliebert László százados – M.E.) *utasítása után jelenik meg a lövegnél.”* A nyomozati eljárásról is van véleménye: *„Semmiféle adat nincs arra, hogy Kicska fhdgy. államvédelmisták kivégzéséről előzőleg tudomással bírt volna. Erről ő már csak ezen súlyos cselekmény megtörténte után szerzett tudomást.”* A kollégáját helyettesítő védő sokkal jobban felkészült védencéből, mint a törvényesség őre, a vádat képviselő és a vádirattal régóta rendelkező katonai főügyészhelyettes.

Más védők sem hátráltak meg az elsőfokú ítélet árnyékában.

A zárt fellebbviteli tárgyalás **második napját** 1958. november 11-én, kedden 9 órakor kezdték meg. A láncra vert halálraítéltek kíséréséhez sok őr kellett, sorkatonákat is beosztottak közéjük ezen a napon. *„Miután már hallották, hoghy miért lettünk elítélve, azt mondja nekem a mellettem ülő szakaszvezető: Te, ha én két évvel előbb vonulok be, akkor most én is köztetek ülnék”* – emlékezik vissza Puchert János honvéd.[608] – *„A másik oldalamon ült Mecséri azt mondja, mi az, ti tegeződtök? Mondom neki, hallottad, mit mondott a szakaszvezető. Hát ilyen vagány gyerekek is voltak.”*

A bíróság folytatta a védők meghallgatását.

Vidi József alezredes védője, dr. Fazakas István részletesen és megfelelő hivatkozásokkal bizonyította, hogy az elsőfokú bíróság nem vette figyelembe a védence mellett elhangzó tanúvallomásokat, aki pedig a neki tulajdonított cselekmények egy részében jelen sem volt. Kérte, hogy a BHÖ 1. pont (1) bek. helyett az enyhébb (2) bekezdés szerint minősítsék a cselekményét és kérte az ügyészi óvás elutasítását.[609]

Szabó Pál őrnagy védője, dr. Németh Imre megtámadta az elsőfokú ítéletet, mert Szabó őrnagy vonatkozásában *„az elsőfokú bíróság ítéleti tényállása megalapozatlan, nincs indokolva az, hogy a bíróság a tényállást mire alapozta. A kihallgatott terhelő tanúk nagy része elfogult, érdekelt.”* [610] Ezek az észrevételek a többi vádlott védelmére is alkalmasak.

Ugyanő védte Kálmán Dezső őrvezetőt is. Elismerte a főügyészhelyettes véleményét, hogy védence kirabolt egy államvédelmistát. Ugyanakkor a fő vádat kétségbe vonta, azonban nagyon halvány érveléssel: *„A két államvédelmista meggyilkolásában a ...vádlottnak semmi szerepe nem volt, a körülmények folytán ezen gyilkosságot nem tudta volna megakadályozni.”* Ezt csupán a vádlott vallomása támasztotta alá.

Magyar János honvéd védője, dr. Gadó Béla is megdöntötte a Vizsgálati Alosztály tanúvallomásokra iratellenesen alapozott koncepciós tényállását, de a hadbíróság ítéletének indokolását is a tettestárs vonatkozásban. *„A cselekmény elkövetésével kapcsolatos vallomások teljesen ellentétesek atekintetben, hogy Molnár Gézának voltak-e tettestársai.”* A boncolási jegyzőkönyvekre is jó érzékkel hivatkozik: *„A boncjegyzőkönyvekből sem lehet megállapitani azt, hogy a két tisztet több egyén lőtte volna le.”* Gondosan elemzi a tanúvallomásokat, és határozottan állítja, Magyar János honvédnak *„az államvédelmistákkal kapcsolatos súlyos cselekményben semmi szerepe nem volt, ezen kérdésben az elsőfokú bíróság ítéletének ténymegállapitása nem helytálló.”* [611]A védő megismételte korábbi levezetését arról, hogy Magyar János honvéd bűnössége esetén elmenekülhetett volna Jugoszláviába.

Rémiás Pál hadnagy védője szépen érvelt, azonban a jogszabályi alátámasztás elmaradt.

Több védő is kérte védence büntetésének az enyhítését a Btá. fentebb megjelölt jogszabályára hivatkozva, közülük többen is éppúgy hivatkoztak a bűnös paranccsal kapcsolatban már első fokon előadott érveikre.

A vád és a védelem képviselői után élhettek a vádlottak az utolsó szó jogával. Ezúttal csak ketten nem éltek vele. Mindenki más utoljára igyekezett meggyőzni a hadbíróságot igazáról. Kálmán Dezső őrvezető állította, hogy az államvédelmisták kivégzésén nem volt jelen.[612] Ezúttal nem vádolta Magyar Jánost az elkövetéssel. Magyar János eddigi vallomásait tartotta fenn, az államvédelmistákat *„Molnár lőtte le, Kálmán csak jelen volt. Ezt a tényt két tanú is vallotta, a terhelő tanú hamisan vallott.”* Újat mondani, újszerűen érvelni nem tudtak. A konkrét vádak – BHÖ 1. bek., a 349.§ – ritkán kerültek szóba.

606 HL Katf. Kt. 057/1958 73.
607 Ezt megbízója, Kicska János özvegye mondta el. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 190.
608 **Puchert János** Egy túlélő 47.
609 Uo. 75.
610 Uo. i.h.
611 Uo. 76a.
612 Uo. 81a.

Néhányan, például Bősze Károly őrvezető, Jelencsik Pál őrvezető, Szita Bálint honvéd az utolsó szó jogán elismerték, hogy bűnös parancsot hajtottak végre. Schmellhausz János honvéd, Sipos Sándor szakaszvezető attól remélt enyhébb elbánást, hogy bevallotta: megszökött az alakulattól.

A másodfokú bíróság ennyi időt szánt a felek álláspontjának szembesítésére, a jogerős döntés végső formába öntésére.

A zárt fellebbviteli tárgyalás **harmadik napján,** 1958. november 12-én, szerdán 12:15 órakor kezdték meg **az ítélethirdetést**. Kihirdették a külön íven szerkesztett ítéletet annak rövid indokaival együtt.

A különtanács ízekre szedte az elsőfokú határozatot. Mind az 52 vádlott esetében megváltoztatta a jogi minősítést, a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedést ugyanerre irányuló mozgalomra enyhítette.[613] Mégsem azt mondta ki, hogy az elsőfokú ítélet felülbírálatra alkalmatlan, hanem vádlottról vádlottra haladva mutatta ki, hogy melyiküknél miért kell azt módosítani? Így azonban érdemben nem ingathatta meg az elsőfokú ítéleteket, mert a BHÖ már idézett része egyazon mondatban tárgyalja a *„mozgalomban vagy szervezkedésben"* való részvételt, ráadásul ebben a sorrendben, továbbá a 11. pontban részletezett büntetési tételek egységesek. Ily módon a Legfelsőbb Bíróság dörgedelmes észrevétele szinte stilisztikai beavatkozássá szelídült. Mégis alapjában változtatta meg a büntetési tételeket. Az elfogottak kivégzéséért elítéltek kivételével enyhített minden sorkatona ítéletén. Az elsőfokon sorozatban kiszabott 10 év helyett legtöbbször 2 év maradt. 364 év börtönbüntetés helyett 122 évet szabott ki,[614] ezzel is ékesen bizonyítva az elsőfokú eljárás abszurditását. A halálos ítéletek számán – a felsőbb szempontokból szükséges 11-es számon – nem változtatott, valójában ez a szám koncepciós eleme maradt a pernek. Erre enged következtetni az a szembetűnő tény is, hogy az LB kivétel nélkül minden, börtönbüntetésről hozott ítéletet szükségesnek tartott módosítani, de a 11 meghozott halálos ítéletek közül csak egyet: Varga József honvéd esetében a halálos ítélet helyett a másodfok nyolc évi börtönbüntetést látott indokoltnak. Az ő helyén az LB halálra ítélte az első fokon életfogytiglant kapott Szabó Pál őrnagyot arra hivatkozva, hogy törvényt sértett az elsőfokú bíróság, amikor a halálbüntetés helyett életfogytiglani börtönbüntetést tartott elegendőnek. Az elsőfokú ítélet után kegyelemre ajánlott Paska Elemér szakaszvezető esetében meghagyta az eredetileg kiszabott halálbüntetést, ennek ellenére – Dobrosi tizedessel és Puchert honvéddal együtt – kegyelemre ajánlotta az Elnöki Tanácsnak. A halálos ítéletek belső arányain változtatott: elsőfokon 4 tisztet és 7 sorkatonát ítéltek halálra, most jogerősen 5 tisztet és 6 sorkatonát. A perben elítélt tisztek felelősségéről az ítélet indokolása így foglal állást:

[613] LB Katonai Kollégium Különtanácsa ítélete (továbbiakban LB KKKT ítélete) 1958. november 13. ÁBTL V-150005/10 3.

[614] Peradatok táblázatát közli **Eörsi László** Pesterzsébet 203-204. Vö.: 1.sz. Melléklet.

„A Legfelsőbb Bíróság tehát ellentétben az elsőfokú bírósággal, arra az egyedüli helyes álláspontra helyezkedett, hogy sokkal határozottabban kell kihangsúlyozni a vezetők felelősségét, aminek a büntetés kiszabásánál is kifejezésre kell jutnia. Ez egyben azt jelenti, hogy a bűnös parancsra harcoló beosztottakért is elsősorban az elöljáróik tartoznak felelősséggel, melynél fogva az egyszerű katonák cselekményei visszaütnek parancsnokaikra." [615]

Ez az álláspont egyoldalú: a tisztektől lefelé érvényesíti a parancsnoki láncolat felelősségének elvét, de felfelé nem, ahogyan ezt a védelem hiába fejtette ki.

A két volt ÁVH-s kivégzésével kapcsolatban az ítélet indokolása fenntartja a hamisított tényállásra alapozott, csoportosan elkövetett bűncselekmény koncepcióját.[616]

Nem volt tekintettel az indokolás a védők jogi álláspontjára:

„...az eljárt katonai bíróság helyesen minősítette a vádlottaknak azt a cselekményét gyilkosság bűntettének, amikor közvetlenül résztvettek a szovjet csapatok elleni harcban, illetve annak megszervezésében."

E ponton ismét látványosan válik el a jogi érveléstől a politikai pamflet: a harc megszervezése (mint katonai cselekmény) és a gyilkosság (mint köztörvényes bűncselekmény) nem egymás szinonimái. Ráadásul a Legfelsőbb Bíróság valótlanul állítja: *„A jogi minősítést a fellebbezési tárgyaláson e vonatkozásban a vádlottak és védőik sem vitatták."* [617]

Sajátos, hogy az ítélet indokolása mégis elégtételt szolgáltat a jutadombi katonáknak:

„Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a Mecséri János parancsnoksága alatt álló hadosztály volt az egyetlen olyan katonai egység, amely nyíltan átállt az ellenforradalom oldalára, napokon keresztül készült a szovjet csapatok elleni harcra, amely végül is a Jutadombi és a Határ-úti véres eseményekhez vezetett. ...a legütőképesebb hadosztály állott át az ellenforradalomhoz." [618] Valóban az egyetlen zárt katonai alakulat készült fel a páncélelhárító körlet védelmére és aratott győzelmet a szovjet csapatok fölött. A Mecséri-pernek nevezett leszámolás valódi indoka ez volt.

Az LB lefokozta valamennyi, rendfokozatot viselő vádlottat. Három, kisebb súlyú cselekményt elkövető vádlott kivételével kimondta valamennyi vádlott határozott idejű eltiltását állampolgári jogoktól. Teljes vagyonelkobzással sújtotta a halálbüntetésre, illetve az 5 évet meghaladó börtönbüntetésre ítélteket. Elkobozták az 5 évet meg nem haladó, az 1 évet meghaladó börtönbüntetésre ítéltek vagyonának a főbüntetéshez mért hányadát.[619]

[615] LB KKKT ítélete ÁBTL V-150005/10 10.

[616] „A vádlottaknak az a csoportja, amelyik...a kivégzésben vett részt... " Uo. 12.

[617] Uo. i.h.

[618] Uo. 11.

[619] Mecséri János és társai 1.k. ÁBTL V-150005/10 598.

Ide illik dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes szeptember 9-én meghozott jogerős ítélete a Kovács István-perben. A reá kiszabott 3 évi börtönbüntetés indokolása kiemeli, *„hogy a vezérkari főnöki beosztásban lévő vádlott cselekményeit nem lehet az akkori politikai helyzettől elvonatkoztatva és az akkori felsőbb intézkedésektől elszigetelten vizsgálni... A vádlottnak nem voltak szovjetellenes, ÁVH-ellenes megnyilvánulásai...4-én reggel pedig világosan felismerte korábbi magatartásának helytelen voltát és levelet küldött a Honvédelmi Minisztériumban tartózkodó parancsnokokhoz, hogy törekedjenek megakadályozni minden ellenállást...A 3 éves börtönbüntetés mindenben alkalmas lesz arra, hogy a súlyosan megtévedt, de tudatos ellenségnek nem tekinthető vádlottat kellően átnevelje."* [620]

Ugyanezzel az indokolással ugyanez a dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes mellőzhette volna a Mecséri-perben kiszabott valamennyi halálos ítéletet, és a tudatos ellenségnek nem tekinthető vádlottakat hasonló mértékű börtönbüntetéssel „kellően átnevelhette" volna.

Ehelyett ítéletének kihirdetése után a halálraítélteket ismét megláncolták és visszaszállították a Kisfogházba (16. kép).

Az őrparancsnok, Kincses Sándor százados megengedte, hogy elbúcsúzzanak egymástól. Mecséri ezredes ekkor mondta, látják, ez nem egy Köztársaság-téri társaság, és mégis milyen ítéletek születtek. Mindenkihez volt egy-két biztató szava. Szendi alezredesnek azt mondta, *„Dezső, hát te szolgáltál Kádárnak is"*, majd megkérdezte, hogy a forradalom alatt hány fő vesztesége volt a hadosztálynak? A válasz: nyolc fő. Parancsnokokhoz illő kérdés-válasz a halál tornácán. Szabó őrnagynak azt mondta *„Palikám te is velünk tartasz."* Idézte az alkalomhoz illő verssort Villontól: *„Nyakamon érzem, seggem mily nehéz."* [621] Ezután mindenki a zárkájába ment. Puchert János másodmagával volt. Hoztak harmadik rabot is, nem mást, mint Szabó Pál őrnagyot. *„Na Szabó, ide menjen be. Hát, ha beengednek. Gyere csak, Pali bácsi"* – emlékezik tovább Puchert János. Később kettejüket másik zárkába vitték, Szabó őrnagy egyedül töltötte utolsó napját és éjszakáját.

Aki kért, annak olyan erős nyugtatót adtak, hogy Puchert Jánosnak másnapról csak homályos emlékei maradtak.

XIII.2 A kegyelmi tanácskozás

Az ítélet kihirdetését követően megkérdezték a tizenegy halálra ítélt vádlottat és védőiket, hogy kérnek-e kegyelmet. Kálmán Dezső őrvezető kivételével kértek, és írásban kívánták előterjeszteni. Ezután a Különtanács kegyelmi tanáccsá alakult át.

A **kegyelmi tanácskozást** 1958. november 14-én tartották meg, azon a Különtanács és a katonai főügyész helyettese vett részt. A vádlottakat nem idézték meg. Dr. Kelemen Géza kijelentette, hogy az elítéltek nem méltóak a kegyelemre és távozott.

[620] Ítélet 10. ÁBTL V-150005/23.
[621] Az utolsó beszélgetést **Puchert János** örökítette meg, Uo. 51. old. Kincses Sándor százados nevét közli **uő:** Részletek 4.

A Különtanács egyhangúlag nem ajánlotta kegyelemre Mecséri János ezredest, Szendi Dezső alezredest, Szabó Pál őrnagyot, Rémiás Pál hadnagyot és Kicska János főhadnagyot, Kálmán Dezső őrvezetőt és Magyar János honvédot.

Puchert János honvédot, Paska Elemér és Dobrosi Lajos tizedeseket tekintettel elöljáróik rossz példájára, sőt ráhatására, a Különtanács egyhangúan kegyelemre ajánlotta, felterjesztette az Elnöki Tanácshoz.

A kegyelemre nem ajánlott hét halálra ítélttel 14:14 órakor védőik jelenlétében közölték az ítéletet.[622] Jelen volt dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy is.

Az Elnöki Tanács hetüknek nem adott kegyelmet. Magyar János kézzel írt kérvénye fennmaradt.[623] Özvegye mondta el, csak szóban közölték: nincs kegyelem.[624] Kicska János főhadnagy eredeti védője szépen fogalmazott, gondosan, írógépen írt kegyelmi kérvénnyel fordult a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez.[625] Neki is csak szóban vetették oda: nincs kegyelem.[626]

Aznap este a kivégzésre készülők utolsó láthatásra kaptak engedélyt. Családjuk eljött, elbúcsúzhattak egymástól.[627] Mecséri ezredes felesége azonban nem tudott az utolsó láthatásról. Hetekkel később kapta az értesítést, hogy férje meghalt.[628]

A Mecséri János ezredes és társai elleni leszámolás volt a megtorlások legnagyobb hadbírósági pere. 52 főt vontak felelősségre, ilyen sok terhelt egyetlen más eljárásban sem állt a bíróság előtt. A szovjetekkel szembeforduló egyetlen zárt honvéd alakulat, ráadásul a honvédség egyetlen győzelemét arató alakulat parancsnoki láncolatából egyetlen tiszt, Vidi József alezredes életét hagyták meg. A honvédség kivégzett tisztjei közül Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszter volt a legmagasabb rendfokozatú. Nem a Jutadomb miatt végezték ki, de bűnéül rótták fel ezt is. A jutadombi parancsnoki láncolat első helyén áll, a Mecséri-perben rá is emlékezünk.

A megtorlások idején kivégzettek közül Maléter Pál vezérőrnagy után rangban Mecséri János ezredes, majd Szendi Dezső alezredes következik. Rajtuk kívül ezredest illetve alezredest nem végeztek ki. Más perek után is került sor hét kivégzésre, de 11 jogerős halálos ítéletet a megtorlás egyetlen más eljárásában sem hoztak.

[622] **Puchert János** Egy túlélő 52.
[623] HL Katf. Kt. 057/1958 142.
[624] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 157.
[625] HL Katf. Kt. 057/1958 136.
[626] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 190.
[627] Több interjúban beszéltek az utolsó búcsúról, Uo. 157, 166.
[628] Leánya, **Mecséry Ildikó** szóbeli közlése.

XIV. AZ ÍTÉLET VÉGREHAJTÁSA 1958. NOVEMBER 15.

A Kisfogházban látogatható a kivégzőhely. 1958. november 15-én az ítélet végrehajtási szabályok szerint jelentek meg: az elsőfokú hadbíróság elnöke, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, dr. Keresztes István százados, katonai ügyész, a tárgyalás jegyzőkönyvét vezető főhadnagy, két orvos szakértő alezredes és az ítéletvégrehajtók.[629] Reggel hét óra körül elővezették az este beadott nyugtatótól valószínűleg jótékony bódulatban lévő elítélteket. A hadbíró egyeztette a személyi adataikat. Közölte a jogerős ítéletet és a kegyelmi kérvényt elutasító határozatot, majd utasította az ítéletvégrehajtókat az ítélet végrehajtására. Ezt követően 23-24 perccel az orvosszakértő ellenőrizte a halál beálltát és jelentette azt. A Mecséri-per elítéltjeit két csoportban végezték ki, egymás mellett, kétpercenként. Elsőként Magyar János honvédet 7:33 órakor. Utána Kálmán Dezső őrvezetőt, Kicska János főhadnagyot, Rémiás Pál hadnagyot. Ezt követően 36 perc szünet következett. 8:17 órakor vezették oda Szabó Pál őrnagyot, utána Szendi Dezső alezredest, és utolsóként 8:21 órakor Mecséri János ezredest. Halálának beálltát 8:33 órakor ellenőrizték és jelentették.[630] A kivégzési procedúra véget ért. A 301. parcella 17-18. soraiban temették el őket (19. kép). Közülük a legidősebb Szabó Pál volt (1915), a legfiatalabb Kálmán Dezső és Magyar János (1934). Mecséri János a második legidősebb volt (1920), de ő sem élte meg 40. életévét. Utána és Kicska János, Rémiás Pál, Magyar János után egy, Szendi Dezső után két pici gyerek maradt félárván. Kálmán Dezsőnek jövendőbelije, a többieknek felesége maradt magára. Szüleik is bizonyára megszenvedték a tragédiát. Magyar János emléktábláját Vejtiben a szülei sírja elé helyezték.[631] Kálmán Dezső édesanyja holtáig viselte a gyászruhát. A szavai családi síremléken az ő neve fölött, az obeliszk fő helyére tették Kálmán Dezső fényképét és úgy vésték fel a nevét, mintha ő is ott nyugodna.[632]

Az ítélet végrehajtását a börtön parancsnoka még aznap egyenként jelentette saját vonalán a BM II/11 osztályának. A jelentés precízen ismerteti a még nem jogerős elsőfokú ítéletet, a jogerőre emelő, november 13-án kelt ítéletet. A végrehajtás dátuma szerepel, időpontja nem.[633]

A hozzátartozók értesítésével nem siettek ennyire. Magyar János özvegye mutatta férje 1958. december 8-án kelt halotti anyakönyvi kivonatát. A halál körülményeihez ezt írták: *„meghalt."* [634] Kálmán Dezső halotti anyakönyvi kivonata 1958. december

[629] **Puchert János** Egy túlélő 29.
[630] Az ítéletvégrehajtási jegyzőkönyvet ismerteti **u.ő** Uo. 53-54.
[631] Felvételem: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 91. kép.
[632] Felvételem: Uo. 94. kép.
[633] Jelentés Mecséri János elítélt kivégzéséről 1958. november 15. ÁBTL V-143557 27.
[634] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 157. A dokumentumot lefényképezhettem, köszönöm özv. Magyar Jánosnénak.

16-án kelt. A halál oka *„meghalt."* [635] Mecséry Ildikó hasonló közlésére az előző fejezetben hivatkoztam.

A temetés helyéről – csakúgy, mint megtorlások többi áldozatának családját – őket sem tájékoztatták. Aki másoktól megtudta, hogy férjük, apjuk a 301. parcellában van eltemetve és oda kiment, a rendőrök, lovas rendőrök félelmet keltő fellépése miatt ezt többé nem kockáztatta meg. Csak 1989 után mertek, tudtak kilátogatni. Az ezt követő első években az egykori bajtársak a síroknál találkoztak. Hogyan alakult az ő sorsuk a per lezárása után?

XIV.1 Akik börtönbe kerültek

Az Elnöki Tanács három halálra ítélt sorkatona halálbüntetését kegyelemből életfogytiglanra enyhítette, ők Dobrosi Lajos tizedes, Paska Elemér szakaszvezető, Puchert János honvéd. Erről 1958. december 24-én mintegy karácsonyi ajándékként értesültek olyan körülmények között, amelyek akár drámaian is végződhettek volna. A három elítéltet egyenként vezették elő. Jobbról-balról egy-egy őr megragadta a karjukat alul-felül, úgy, mintha kivégzésre vinnék őket. Jelen volt egy hadbíró főhadnagy, mint a bírói tanács elnöke, egy jegyzőkönyvvezető, egy ügyész, egy ügyvéd, valamint a hóhér. Mintha kivégzésre készülnének. Ezek után egyenként vezették be őket a tanács elé. Hosszadalmasan ismertették az előzményítéleteket, határozatokat, végül az Elnöki Tanács határozatát, amely szerint kegyelemből életfogytiglani tartó börtönbüntetésre változtatta át a halálbüntetést.[636]

1962-ben megjelent az új Btk. Ebben az életfogytiglani büntetés helyére hosszú börtönbüntetés került: aki a bíróságtól kapja annak 15 év, aki az Elnöki Tanácstól annak 20 év. A három „kegyelmes úr" tehát húsz évre számíthatott, illetve ennek esetleges csökkentésére. Egyéni kegyelemmel engedték szabadon őket 1970. március 25-én.

Ezekkel az adatokkal lehet átszámolni az 52 vádlottra kiszabott jogerős ítéleteket. Puchert János joggal sérelmezi, hogy hárman kaptak 20-20, összesen 60 évet, 8 halálos ítéleten kívül a további 41 vádlottra jutott a 122 év.[637] Ez három év fejenként, szemben a hússzal.

Felmentettek egy tisztet (a fentebb bemutatott Mátyás Imre hadnagyot) és öt sorkatonát. Felfüggesztették két sorkatona büntetését. 36 fő maradt börtönben. Két tiszt (17 év, 8,5 év/fő) és 34 sorkatona (163 év, 4,8év/fő).

Voltak, akik az 1963. évi amnesztia után sem szabadultak, mint a három „kegyelmes úr". Két főt. Árpási Ferenc és Villi Ferenc őrvezetőt kiengedték ugyan, de röviddel később ismét letartóztatták őket azzal, hogy *„tévedés"* történt.[638] Árpási őrvezető

[635] Fénymásolat a birtokomban, köszönöm **Nagy Lajos** pécsi tanár úrnak.
[636] **Puchert János** Egy túlélő 58., 60.
[637] Uo. 28. old.
[638] **U.ő** írásbeli közlése 2018.03.19.

ellen többszörös jogsértést követtek el. Az ítélet iratellenesen, a figyelembe vett vallomásokkal ellentétesen rögzítette, hogy Árpási őrvezető jelen volt Murinai János volt ÁVH-s főhadnagy kivégzésénél.[639] Ezért bűnsegéddé nyilvánították, majd mint bűnsegédet 1 rendbeli gyilkosságban bűnösnek találták.[640] Első fokon 15, másodfokon 10 évre ítélték. A szabadlábra helyezését a gyilkosságra hivatkozással minősítették tévesnek. Visszavitele után több mint egy évvel, a 10 év harmadolásával szabadult 1964. október 9-én.[641]

Nagy II. István honvéd is visszakerült a börtönbe. Miután azonban a Jutadombért megítélt 3 évnél többet, 3 év 6 hónapot töltött ki, valószínű, hogy más okból is elítélték.

A ténylegesen kitöltött idő rendszerint kevesebb volt az ítélet szerintinél. Részletek: 2.sz. melléklet.

XIV.2 A tüzérosztály perben érintett tisztjeinek további sorsa

A perbe vádlottként vagy tanúként a tüzérosztály több tisztjét is bevonták. Utóbb velük szemben a BHÖ-be felvett másik jogszabályt alkalmazták: bűntettet követ el, aki az *„1. pontban meghatározott valamely cselekményről, mozgalomról vagy szervezkedésről hiteltérdemlő tudomást szerez és erről a hatóságnak, mihelyt lehetséges, jelentést nem tesz."* [642]

Hegedüs Árpád* hadnagy az üteg politikai helyettes tisztje volt. 1958. április 4-én lépett elő főhadnaggyá, de augusztusban már leszerelt. 1959. április 15-i határozattal jogerősen kizárták az MSZMP-ből, javasolták az MPHE kitüntetés visszavonását, tiszti rendfokozatától való megfosztását. Indokolás: *„politikai tisztje volt annak a tüzér-csoportnak, amely 1956. november 4.-én a Soroksári-úti Juta-domboknál, majd a Határ-útnál ágyútűzzel 17 szovjet és 5 ávh-s elvtársat meggyilkolt... Hegedüst a bíróság nem vonta felelősségre, mert a Juta-dombi tűzharcnál nem volt jelen, a Határ-útinak pedig tehetetlen szemlélője volt. Mégis súlyos felelősség terheli, mert illetékes szervek felé nem jelentette, s ezzel fedezte azokat, akik egy ideig hallgattak tetteikről."* [643] Tehát azt torolták meg, hogy nem tett feljelentést bajtársai ellen.

Bana Ferenc százados a tüzérosztály parancsnokának, Szabó Pál őrnagynak a politikai helyettese volt, majd október 31-én megválasztották a tüzérosztály FKT elnökévé. BM szolgálati adatlapján állította, hogy 1956. november 3-11-ig az Üllői úton magánlakáson tartózkodott.[644] Talán ezért alakult egyenes vonalúan tiszti pályafutása, habár áthelyezték a határőrséghez és mindig távoli helyőrségekbe vezényelték

[639] Tárgyalási jkv. 3823a.
[640] Uo. 3546.
[641] V-143682 657.
[642] BHÖ I. fejezet 9. (1) bek. 63. old., 12. sorszám.
[643] A KEB 1959. ápr. 15-i határozata. Ti OGY 45108 Hegedüs Árpád személyi okmánygyűjtője.
[644] BM Szolgálati adatlap 1962.04.14. 4. Ti OGY 96503 Bana Ferenc személyi okmánygyűjtője.

Nem kapott képzettségének megfelelő beosztást. Határőr alezredesként Orosházáról helyezték nyugállományba 1981. október 31-én.

Búr András* hadnagy a közepes légvédelmi tüzérosztály 2. ütegének parancsnoki szakaszparancsnoka volt, de Rémiás hadnagy ütegével került ki a Jutadombra, feladat nélküli beosztott tisztként. Kivonta magát a tűzharcból. A Tiszti Nyilatkozatot nem írta alá. Indoka: nincs katonai hivatásérzete, nem tud katonás lenni.[645] 1957. január 17-én tartalékállományba helyezték. Később meggondolatlan nyilatkozatot tett: *„Bevallása szerint ő saját maga is felvette a harcot a szovjet hadsereg ellen. Politikailag nem megbízható. Javasoljuk a tartalékos tiszti rendfokozattól való megfosztását."* [646] 1958. március 31-én honvéddá fokozták le.[647]

Kiss Sándor őrnagy tartalékállományba helyezését és lefokozását és Matusik Lajos százados szigorú megrovás pártbüntetését a XII.3 fejezet ismertette. További sorsukat, csakúgy, mint Hurai Rudolf századosét, Szabó Péter hadnagyét és Trinka Sándor főhadnagyét életrajzuk ismerteti.

XIV.3 A tüzérosztály kőbányai tisztjeinek további sorsa

Az 51. légvédelmi tüzérosztály egyik fele harcolt a Jutadombon. A másik fele nem szállt szembe a szovjetekkel. Az első felének osztályrésze a szenvedés után a dicsőség, a hely a nemzet emlékezetében, emlékművek (pl. 20-23. képek), emléktáblák, díszsírhelyek (19. kép), a másik felének három-négy évtizednyi nyugalom, utána az elfeledettség. Velük mi lett? Életrajzi részleteiket a XV. fejezetben olvashatják. Itt csak néhány adatot közlünk róluk.

A Jászberényi úti körletnél a hadosztályt Lantos József alezredes képviselte. Minősítése tartalmazza azt, amit a perben a végsőkig tagadott, amivel érvet adott Szendi Dezső alezredes, Szabó Pál őrnagy halálra ítéléséhez, és Vidi József alezredes börtönbüntetésre ítéléséhez: *„1956-ban...nov... 2-4-ig egy légv. tü.o. 50 %-ával tüzelő állásban volt..."* [648] Röviddel utóbb karhatalmi századparancsnok lett, amiért megkapta az MPHE kitüntetést. Egészségi állapota azonban folyamatosan romlott, ezért 1973. augusztus 1-jével nyugállományba helyezték.

A körlet parancsnoka, Kliebert László százados „párja" Pordán Zoltán hadnagy volt, a közepes üteg parancsnoka, egyébként az osztály teljes közepes lövegeié, így Rémiás hadnagyé is. Minősítési lapja szerint *„1956. november 2-től 4-ig tüzelőállásban volt a Jászberényi úton. 1956. nov. 4-én a lövegekkel a tüzelő állást elhagyta és a menetkész lövegeket a szovjet csapatok rendelkezésére bocsájtotta."* [649] 1957-ben

[645] Pártszervezet válaszlevele a Dorogi Kiegészítő Parancsnokságnak. 1957. október 12. Ti OGY 7230 Búr András személyi okmánygyűjtője.
[646] Felülvizsgálati lap 1957. december 3. Uo..
[647] Személyi adatlap. Uo..
[648] Alap minősítés 1962. Ti OGY 200/1162 Lantos József személyi okmánygyűjtője.
[649] Minősítési lap 1958. Ti OGY 97526 Pordán Zoltán személyi okmánygyűjtője.

megkapta az MPHE kitüntetést. 1957 novemberében ő is Vácra került, ahová Kliebert százados és Kicska főhadnagy. Fenti minősítési lapját itt állították ki, azzal az értékeléssel, hogy idegileg kissé kimerült, ezért önálló beosztásra nem javasolják. Ennek ellenére 1957. december 20-án főhadnagy. 1958 októberében légvédelmi ütegparancsnokká nevezték ki. 1961. december 20-ával százados. 1962-től le akart szerelni, mert folyamatosan alacsonyabb beosztásokba helyezték, továbbá mindig budapesti lakos maradt. 1965. június 30-án leszerelt, rendfokozatáról lemondott, tartalékos honvéd lett.

Ámon István hadnagy, a könnyűs üteg parancsnoka volt. 1957. április 1-jével főhadnaggyá, 1970. április 4-én őrnaggyá léptették elő.[650] Nyugdíjba vonulásáig (1982. december 1.) a légvédelemnél szolgált. Beosztása azonban még ekkor is pontosan az, mint Kliebert századosé volt 1956 októberében: légvédelmi tüzérosztály törzsfőnök.

XIV.4 Az esztergomi hadosztályra lesújtó megtorlás

A megtorlás első hulláma: a hadosztály felszámolása.

A IV. fejezet bemutatta a 7. gépesített hadosztály szervezetét, amihez 1956 november elején 2 harckocsizó ezred, egy tüzérezred, három gépesített ezred és kisebb alegységek, közöttük az 51. légvédelmi tüzérosztály tartozott. Ezek közül mindössze az 51. légvédelmi tüzérosztály fele és a hadosztály törzs parancsnoki állományának egy része volt részese a jutadombi győzelemnek. A megtorlás mégis rázúdult az egész a hadosztályra. 1957. április 15-ével felszámolták, hivatásos és sorállományát más alakulatokhoz vezényelték, az egységeket más hadosztályokhoz helyezték át. A hadosztályparancsnoki épületébe szovjet alakulat költözött. Az esztergomi hadosztály emlékét is kitörölték.

A megtorlás második hulláma: a jutadombi győzelemben érintettek hadbíróság elé állítása és elítélése.

A második hullám könyvünk tárgya (39. kép). A kivégzettek és börtönbüntetésre ítéltek adatait a melléklet tartalmazza. Közéjük soroljuk Kliebert László századost, a tüzérosztály törzsfőnökét, a jutadombi páncélelhárító körlet parancsnokát, aki maga által előidézett baleset következtében halt meg és kerülte el a letartóztatást, a biztos halált (29. kép). A perbe fogott katonák megalázásának tekinthető, hogy az ülnökök között a hadbíróság mindkét szintjén voltak korábbi esztergomi tisztek és küldték halálba, börtönbe bajtársaikat. (Elsőfokon Susán Pál őrnagy, másodfokon Szebeni György alezredes.)

[650] Személyi adatlap Ti OGY 68817 Ámon István személyi okmánygyűjtője.

A megtorlás harmadik hulláma: a jutadombi harcban közvetlenül nem érintett, de bajtársaik mellett tanúskodó, vagy őket feljelenteni nem akaró tisztek eltávolítása, lefokozása.

Közéjük tartozik jelenlegi adataink szerint a hadosztály törzsfőnöke, Kiss Sándor őrnagy, a hadosztályparancsnokának politikai helyettese, Hurai Rudolf százados, a légvédelmi tüzérosztály parancsnokának politikai helyettese, Hegedüs Árpád hadnagy, a tüzérosztály törzsének tisztje, Trinka Sándor főhadnagy, Esztergom helyőrségének parancsnoka, Felczán Andor alezredes.

A megtorlás negyedik hulláma: az elítéltek családtagjai életkörülményeinek folyamatos rombolása, ideértve a börtönből szabadult hazatérőkét, a gyerekekét.

Az özvegyeket vagy a férjüket a börtönből váró feleségeket és gyermekeiket szükséglakásba kényszerítették, vagyonelkobzással sújtották, a gyerekeket az iskolákban megbélyegezték, továbbtanulásukat behatárolták, további életüket évtizedekig nehezítették.

XIV.5 Záró gondolatok

1956. november elején Mecséri János ezredes, az esztergomi 7. gépesített hadosztály élén azok közé a parancsnokok közé tartozott, akik megkísérelték a lehetetlent: a szovjet haderő bénító szorításában, az ugrásra kész magyar csatlósok, a forradalom és szabadságharc ellenségei között támogatni a magyar kormány tevékenységét, a lehetőségek határáig védelmezni a semleges, demokratikus célokat kitűző Magyarországot, visszatartani a második intervenciótól a Budapest körül készenléti állásokban várakozó szovjet csapatokat, egyszersmind megóvni a hadsereget, a fegyvert ragadó polgári lakosságot a fölösleges véráldozattól, a katonai katasztrófától. Amit felsőbb parancsra meg kellett tennie, az a Budapestről ki-, illetve oda bevezető utak megfigyelése, ellenőrzése volt.

Végrehajtása közben hadosztályának egyetlen kis alegysége került harcba az intervenciós csapatokkal, a két részre osztott 51. légvédelmi tüzérosztály egyik fele. Ez aratta a Jutadombnál november 4-én a szabadságharc egyetlen győzelmét, ami a Magyar Honvédséghez és a vele együtt harcoló nemzetőrökhöz együttesen köthető.

A könyvünkben feltárt leszámolás, jobb elnevezés hiányában a Mecséri-per ehhez a dicsőséges tragikumhoz kapcsolódik. Bizonyára megterhelő, nagyon nehéz olvasmány. Azoknak, akik jogállamként emlékeznek a Kádár-korszakra, még nehezebb. De a tények, a kritikával szemlélt és felhasznált források egy irányba mutatnak. Még el-elcsattant egy-egy lövés a pesti utcákon, de már kezdetét vette a rendcsinálásnak

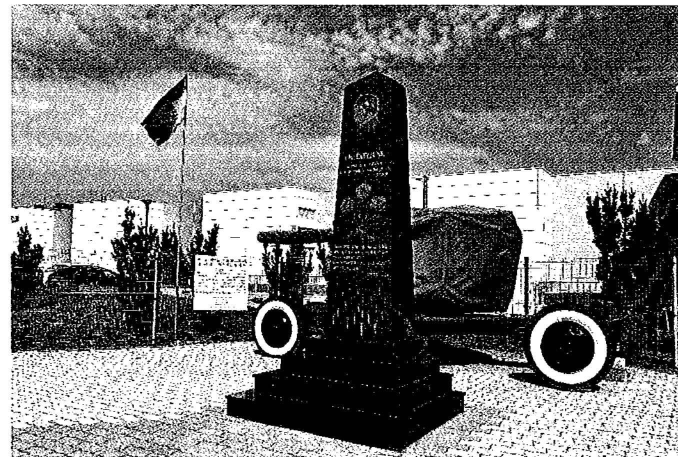
kikiáltott leszámolás. A sokat szenvedett magyar nép megbékítése helyett a megtörése következett. Tízezreket interNáltak, tartóztattak le, ezreket vetettek börtönbe, százakat végeztek ki – és csaknem kétszázezren menekültek el szülőföldjükről.

A hatalom birtokosai szovjet tanácsadóikra hallgatva félretolták mindazt, ami még emlékeztetett a jogállamra. Kizárólag a pártvezetéstől illetve a legfőbb vezetők akaratától függő bíróknak, ügyészeknek kreáltak vezető beosztást, alájuk rendelve a nyomozati szerveket. Legalizálták az erőszakot, a megfélemlítést. Törvényen kívül helyeztek bárkit, aki tényleges vagy lehetséges ellenfele volt ennek a folyamatnak. Hogyan törték meg erős, fiatal emberek sokaságát, hogyan játszották ki a nyomozati eljárás hatályos szabályait, hogyan álcázták pernek a leplezetlen, nyers leszámolást törvényesnek látszó eljárással, ügyészek, bírók, ügyvédek tanúk felvonultatásával, hogyan vették el minden jogszabályon átgázolva emberek életét, hogyan fosztották meg fiatalságuktól 12 és fél évre vagy még tovább börtönbe zárva az áldozatokat, erre igyekszik választ adni ez a könyv. Hiszen a Mecséri-per felmutatja mindazoknak a betegségeknek a tüneteit, amik a jogállam szétverése révén a magyar jog halálához vezettek.[651]

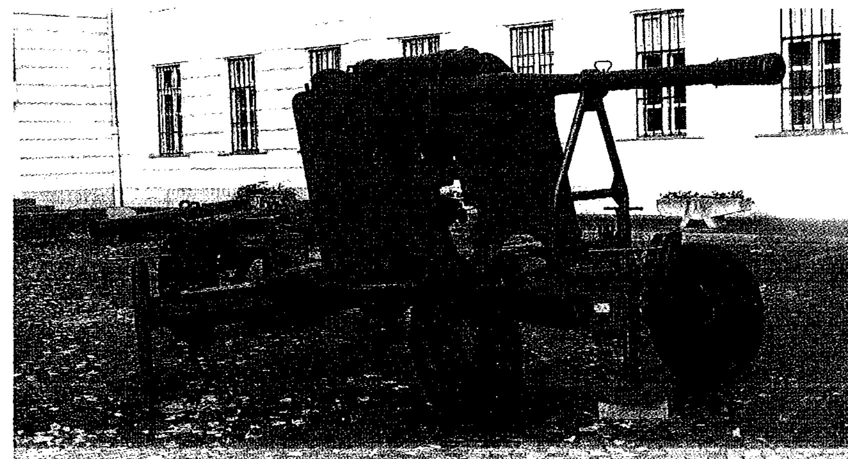
[651] Vö.: **Kahler Frigyes** Joghalál Magyarországon 1945-1989

XV. KÉPES MELLÉKLET

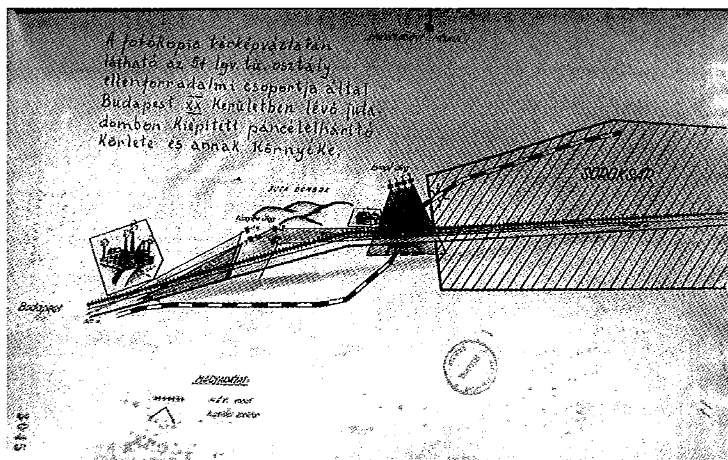
Azokat a színes felvételeket, amelyeknél nincs feltüntetve a szerző, dr. Marossy Endre fényképezte.

1. kép Jutadomb, honvéd emlékmű.

2. kép 85 mm légvédelmi löveg Budavár. Kapisztrán tér.

3. kép Jutadomb térképvázlat. HL fotó.

4. kép Rémiás hadnagy 3.sz. lövegének tüzelő állása. ÁBTL fotó 3.1.9.-V-143682/7/209.

5. kép A sínek kanyarulata a 4. sz. kép mai helyszínén.

6. kép Soroksári út lejtője a Domb csárdától a Papírgyár felé.

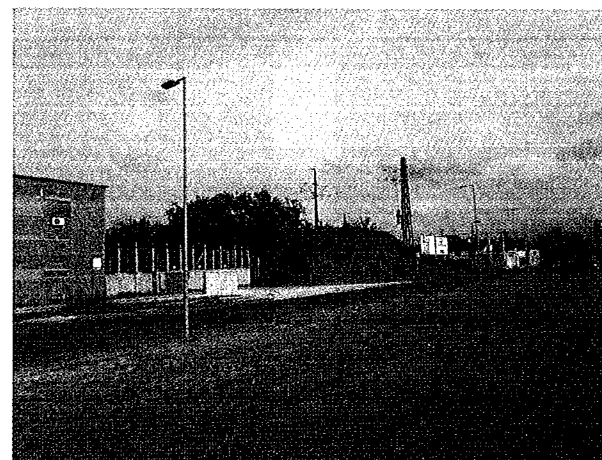
7. kép Honi lövegek tüzelőállásának a helye. ÁBTL fotó 3.1.9.-V-143682/7/21.

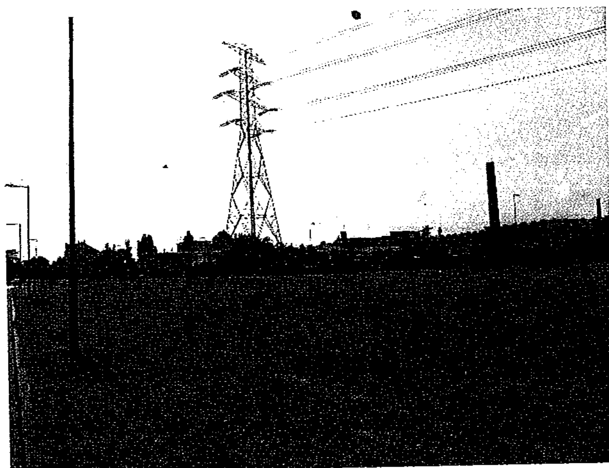
8. kép Volt ÁVH-sok kilőtt teherautója. ÁBTL fotó 3.1.9.-V-143682/7/29.

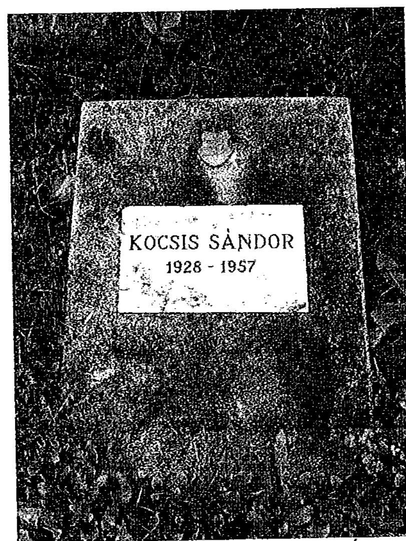
9. kép Soroksári úti felüljáró a vasúti sín felől.

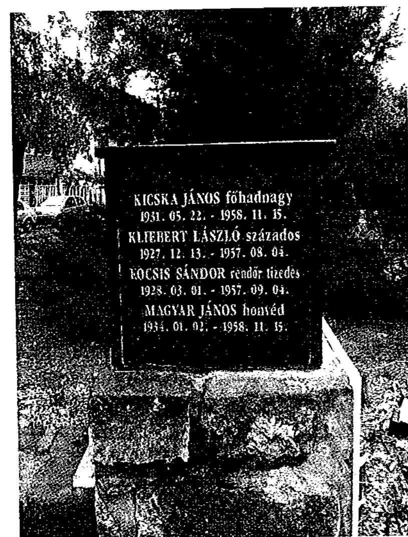
10. kép Pesterzsébet, Határ út, Salakdomb, Török Flóris u.

11. kép Határ út, rét a Hazai Fésűsfonó felé.

12. kép Kocsis Sándor sírköve. Újköztemető, 301. parcella.

13. kép Kicska, Kliebert, Kocsis, Magyar emlékköve. Pesterzsébet, Emlékezés tere.

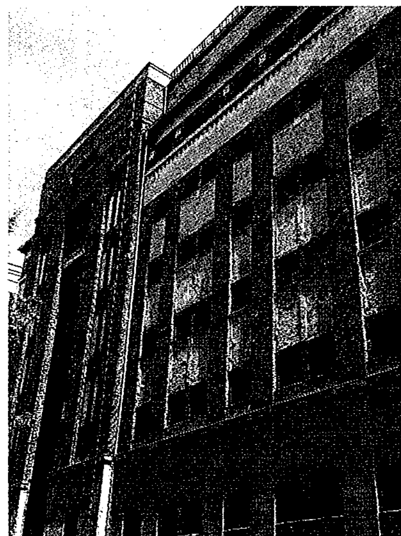
14. kép Fljantyikov harcos neve egy obeliszken. Fiumei Úti Sírkert.

15. kép Mecséri János ezredes. Terror Háza Múzeum emlékfala.

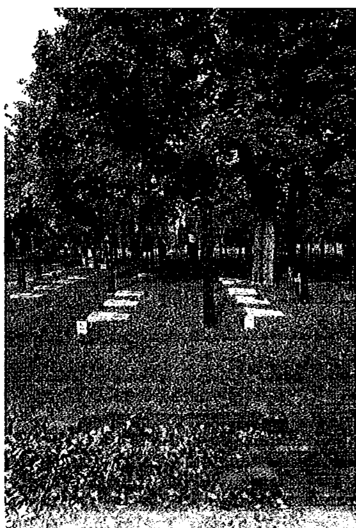
16. kép Kisfogház siralomház az udvarról.

17. kép Gyorskocsi u. 25-31. Rendőrségi börtön.

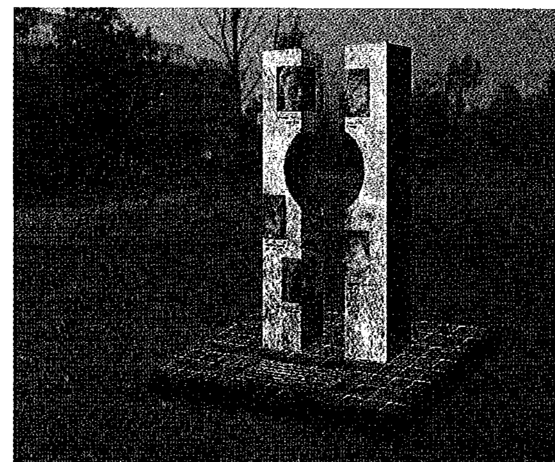
18. kép Katonai börtön Fő u.70-78.

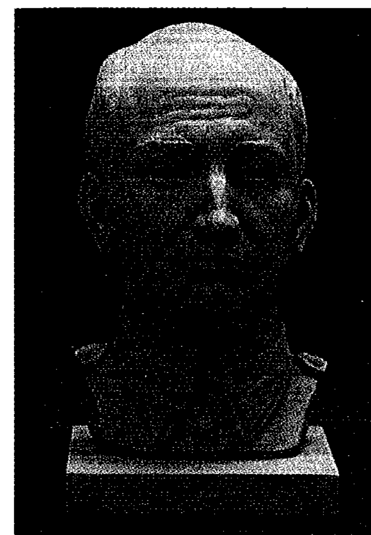
19. kép Mecséri János ezredes és társai sírja. Újköztemető, 301. parcella 17-18. sor.

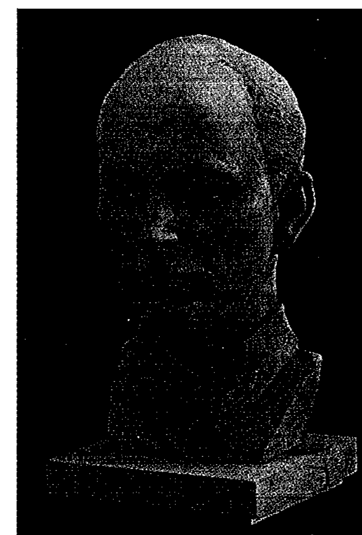
20. kép Emlékmű. Mecséri János ezredes. Oláh Mátyás László alkotása és felvétele.

21. kép Emlékmű terve. Oláh Mátyás László alkotása és felvétele.

22. kép Emlékmű. Szabó Pál őrnagy. Oláh Mátyás László alkotása és felvétele.

23. kép Emlékmű. Szendi Dezső alezredes. Oláh Mátyás László alkotása és felvétele.

24. kép Kálmán Dezső sírja. Újköztemető, 301. parcella.

25. kép Kicska János sírja. Újköztemető, 301. parcella.

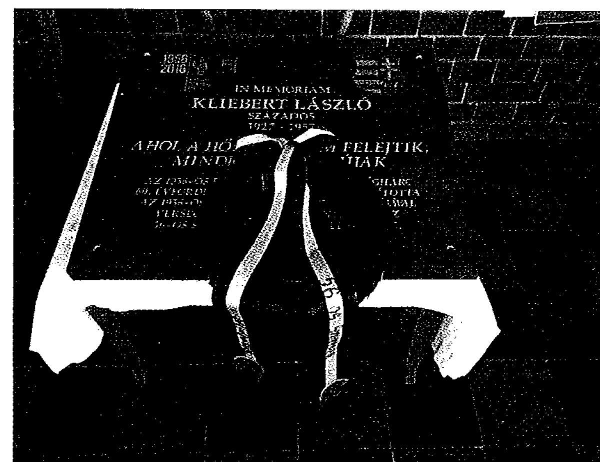

26. kép Rémiás Pál sírja. Újköztemető, 301. parcella.

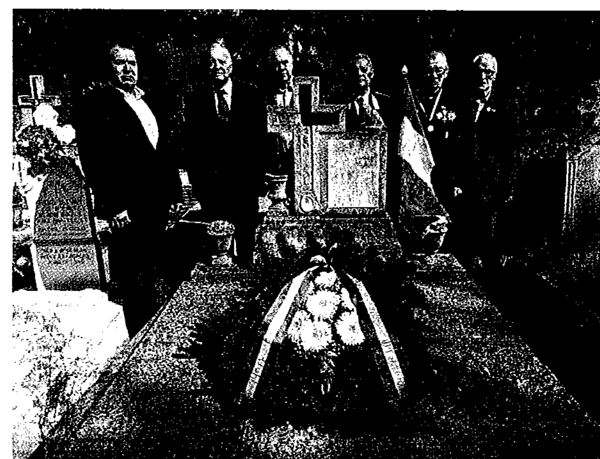

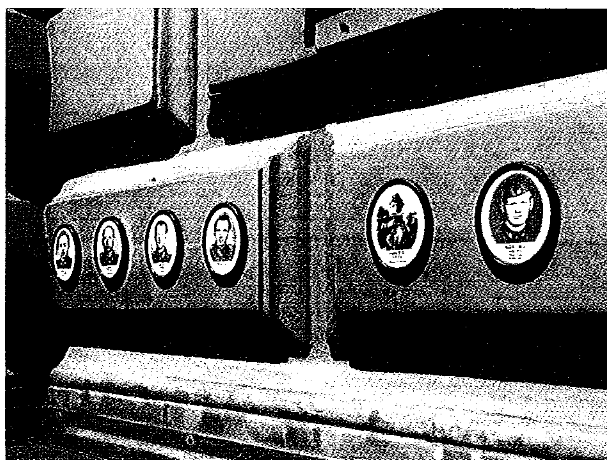
27. kép Mecséri János sírja, leánya koszorújával. 2016.10.10. Újköztemető, 301. parcella.

XV. Képes melléklet

28. kép Kliebert László emléktáblája. Verseg, iskola.

29. kép Kliebert László sírjának megkoszorúzása Versegen 2017. augusztus 8-án. Dr. Marossy Réka felvétele.

30. kép Magyar János, Kálmán Dezső, Kicska János, Rémiás Pál, Szabó Pál, Szendi Dezső. Terror Háza Múzeum emlékfala.

31. kép Szabó Pál sírja másodmagával. Újköztemető, 301. parcella (Dr. Gajári Kálmán m. kir. főhadnagy. munkaszolgálatos századparancsnok volt).

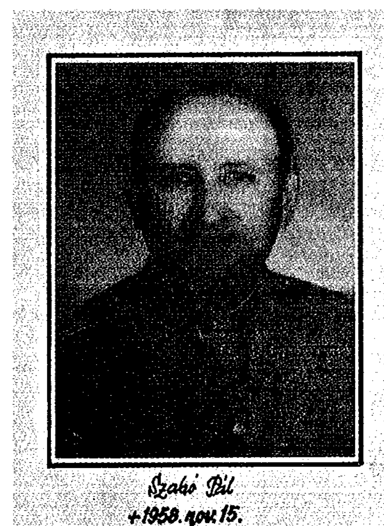

32. kép Magyar János sírja. Újköztemető, 301. parcella.

XV. Képes melléklet

33. kép Szabó Pál utca és az egykori lakóház. Egyek.

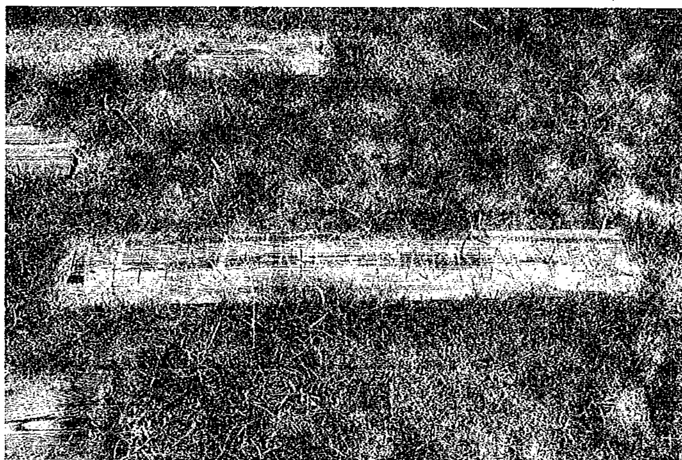
34. kép Szabó Pál őrnagy. Kisfogház, siralomház. Dr. Marossy Endre felvétele.

35. kép Szabó Pál őrnagy emléktáblája lakóházán, Egyeken. A 33, 35 felvételeket családjának tagja, Kovácsné Mucza Judit készitette. fogadja köszönetemet értük.

36. kép Szendi Dezső sírja. Újköztemető, 301. parcella.

37. kép Jutadombi Tüzérek Tmlékparkja, emlékmű, Rémiás Pál hadnagy lépcsőfoka.

38. kép Jutadombi Tüzérek Emlékparkja, emlékmű, mártírok lépcsői.

39. kép Jutadombi emlékhely, kopjafa.

XVI. ÉLETRAJZI LEXIKON

Ebben a fejezetben a Mecséri-ügyben érintett személyek közül hatvanhatot mutatunk be. Adataikat táblázatba rendeztük (2. sz. melléklet). Nem előzetes tervezés eredménye, hanem merő véletlen, hogy egyfelől a Magyar Honvédség 1956-ban érintett tagjait, másfelől a nyomozati eljárásban és perben részeseket egyaránt 33-33 fő képviseli. A kutatás az ő esetükben túlterjedt a periratokon a Honvédelmi Minisztériumban vezetett személyi okmánygyűjtőkre, a Belügyminisztérium központi fogyaték keretében vezetett hasonló dokumentációjára, az ÁBTL archontológiai adatgyűjtésére. Az adatokat többféle szempont szerint lehet értékelni. Könyvünk tárgyára tekintettel emelünk ki néhányat.

18 fő tartozott az ÁVH hivatásos állományába. Közülük 17 fő 1958-ban a BM tisztje volt. 1 fő – dr. Kálmán László* hadbíró alezredes, ügyész – volt a Magyar Néphadsereg tisztje, nincs adat arról, hogy egyszersmind a BM állományába is tartozott volna. Az adatsor mutatja, hogy minden, a könyvünkben bemutatott nyomozati eljárásban érintett elhárító, vizsgálótiszt, osztályvezető vagy magasabb elöljáró korábbi államvédelmi beosztott volt. A Magyar Néphadseregből érintettek közül egyetlen, dr. Kálmán alezredes volt egykor ÁVH-s. Miután a nyomozati eljárás tárgya a jutadombi harc, ezen belül a két elfogott korábbi ÁVH-s kivégzése volt, nem vall pártatlanságra a tény, hogy csak korábbi államvédelmisek vezették a kihallgatásokat, állították össze a jegyzőkönyveket, határozatokat, a Magyar Néphadsereg részéről senki nem vett részt vagy legalább nem volt jelen.

Az iskolai végzettség adatait nem mai értékrend szerint kell mérlegelni. 1956 előtt mindent előző szempont volt az osztályharc érdekeinek érvényesítése, csaknem lényegtelen volt az iskolai végzettség. A hadsereg biztosított valamilyen továbbtanulási lehetőséget, főleg az elhárítónak, ügyésznek, hadbírónak kiszemeltek számára. Ezt előrebocsátva, a legmagasabb iskolai végzettség körében befejezett középfokú végzettséget 11 fő igazolt, egyéves bírói-ügyészi akadémiát végzett 5 fő, jogi egyetemet 6, mindegyiküket doktorrá avatták. Egyéb egyetemet senki nem végzett.

Még a kor viszonyainak ismeretében is döbbenetes, hogy 66 főből öt jutott el csak a 4 elemiig (a mai alsó tagozat elvégzéséig), és közülük csupán egy fő volt alacsony rendfokozatú, négy fő tiszt, főhadnagytól ezredesig terjedően. Közülük ketten az átmenetileg visszacsatolt területekről érkeztek, tehát alacsony iskolázottságuk a nemzetiségi sorsukkal is összefüggött. A négy tiszt közül kettő végzett tanonciskolát (ahová egyébként polgári vagy általános iskolai végzettség lett volna szükséges). Kettő közülük részt vett a nyomozati-vizsgálati cselekményekben, egy pedig ülnök volt a másodfokú eljárásban.

A megtorló gépezethez tartozó 33 főből mindössze 11 igazolt valamilyen jogi tanulmányt, ezekből 5 fő az egyéves akadémiát végezte el. A Mecséri-perben első- és

másodfokon eljáró hadbírók, ülnökök, ügyészek közül dr. Kapfinger Tibor őrnagy, elsőfokú ügyész, dr. Mátyás Miklós és dr. Ledényi Ferenc hadbíró szerzett jogi doktorátust. Valójában csak ők – és az LB öt tagja közül lehetséges két ülnök – járhattak volna el érdemben.

Az iskolai végzettségre vonatkozóan nem lényeges a különbség a megtorlást végzők és elszenvedők között, még akkor sem, ha utóbbiaknál figyelembe vesszük a perben érintett sorkatonákat. Rájuk vonatkozó kimutatás a peradatokból csak hiányosan állítható össze. A jellemző iskolai végzettség náluk is a 4 elemi, illetve a polgári iskola, ez csak arányaiban tér el a 66 fő adataitól, de hiányozik a tanonc, illetve a középfokú, valamint a felsőfokú végzettség.

Ámon István hadnagy

Bóta, 1927. december 27.[652] – ???

Az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztályban az első könnyűs üteg parancsnoka volt, a külső Jászberényi úti körletben foglalt állást.

Paraszt családból származott, édesanyja 1928-ban meghalt. 8 elemi osztályt végzett. Alkalmi munkákból élt. 1945. szeptember 13-ától az MKP tagja. 1948. április 15-én önként vonult be katonai szolgálatra. Október 20-án került a Kossuth Akadémiára, 1949. július 17-én őrmesterként avatták fel. A honvédségi esküt Szolnokon írta alá 1949. szeptember 7-én. Szakaszparancsnokként szolgált több vidéki alakulatnál. 1951. november 7-én hadnaggyá léptették elő. 1952. november 1– 1953. szeptember 15. között elvégezte a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskola alosztályparancsnoki tanfolyamát. Ütegparancsnoknak került a bajai 97. légvédelmi tüzérosztályhoz. Innen saját kérésére vezényelték Esztergomba, ahol könnyűs ütegparancsnok volt 1956. november 10-éig. Október 24-étől 31-éig az osztály Budapesten teljesített rendfenntartó feladatokat. November 1-jén visszament Esztergomba a lövegeikért. Másodikára virradó éjjel riadót rendeltek el, hogy az osztály ismét Budapestre vonuljon. Ámon hadnagy küldött gépkocsit a lakására éppen csak hazaérkezett Kicska János főhadnagyért, a második könnyűs üteg parancsnokért. A Budai Nagy Antal laktanyában Vidi József alezredes, a hadosztály tüzér parancsnokának törzsfőnöke parancsára Szabó Pál őrnagy az osztályt ketté osztotta. Az első részhez tartozott Ámon István hadnagy az első könnyű üteggel, valamint a körlet parancsnokaként Pordán Zoltán hadnagy, a közepes üteg felével. Ennek a résznek a parancsnoki teendőit Szabó Pál őrnagy látta el,[653] de elkísérte őket a Jászberényi útnál berendezett útelzáró körlethez

[652] Személyi adatlap Ti OGY 68817 Ámon István személyi okmánygyűjtője

[653] **Kicska János** 1. kihallgatása tk. jkv. 1957. október 19. HL BKB Mecséri János ezds. és társai VIII. k.1759-1760.

Lantos József alezredes is. A légvédelmi tüzérosztály e részlege nem kísérelte meg az ellenállást a szovjet csapatok ellen.

November 10. után Ámon István hadnagy az esztergomi karhatalmi zászlóalj beosztott tisztje. 1957. április 1-jével főhadnagy. Megkapta az MPHE kitüntetést. 1958. január 20-ától október 10-éig hallgató a budapesti Egyesített Tiszti Továbbképző Tanfolyam légvédelmi tüzér szakán.[654] A továbbiakban vidéki légvédelmi, illetve honi légvédelmi tüzér alakulatoknál szolgált. 1961. október 1-jével százados. 1964-65-ben Börgöndön elvégezte a főtiszti tanfolyamot. 1970. április 4-i hatállyal őrnagy. Katonai pályafutását Zsámbékon, a 11. honi légvédelmi tüzér dandárnál, a 3. honi légvédelmi tüzérosztály törzsfőnökeként fejezte be. (Ez volt Kliebert László százados beosztása a Jutadombon.)

A hivatalos szolgálati felső korhatár elérésével kérte nyugállományba helyezését, ami 1982. december 1-jével történt meg. 12 kitüntetést és 44 különböző szintű elismerést kapott.

Auth Mihály rendőrnyomozó főhadnagy

Mohács, 1929. szeptember 24.[655] – ???

Több jutadombi per nyomozati szakaszában volt vizsgálótiszt. 1947-ben műszerész segéd. 1952-ben elvégezte a hathónapos Dzerzsinszkij Államvédelmi Tiszti Iskolát. 1953-ban befejezte a nyolc osztályos általános iskolát. A belügyminiszter helyettese 1953. szeptember 12-vel mint államvédelmi alhadnagyot beosztotta a BM Katonai Elhárító osztály állományába.[656] Két hónap múlva beosztották a BM III. Főosztály állományába.[657] 1954. május 1-jei hatállyal államvédelmi hadnaggyá léptették elő.[658] 1957-ben Mecséri János ezredes ügyében a BM II/1 osztály (Selmeci György ezredes) vizsgálati alosztályának beosztottjaként hallgatta ki Dékány József szakaszvezető, lövegraj parancsnokot, ekkor rendfokozata (rendőr) főhadnagy. A

[654] Bizonyítvány kelte: 1958. szeptember 15.

[655] ÁBTL Archontológia. Auth Mihály.

[656] BMH 53.sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp.1953. szeptember 12. In: BMH Állományparancsok 1953. 1-100. 50. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00068.

[657] Operatív beosztott a III/B alosztályban. BMH 243.sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp.1953. november 19. In: BMH Állományparancsok 1953. 200-350. 52. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 000124.

[658] BMH 391.sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp.1954. április 29. In: BMH Állományparancsok 1954. 201-400. 56. k. ÁBTL 2.8.1. 565. doboz 00024.

jegyzőkönyv kétes hitelű, másoktól hallott, Kicska János főhadnagyot súlyosan terhelő részleteket is megörökített.[659] 1958 januárjában ugyancsak Auth Mihály főhadnagy hallgatta ki Szabó Péter jutadombi hadnagyot.[660]

Auth főhadnagy részt vett a következő jutadombi per kihallgatásain. A pert eredetileg a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezred Jutadombon harcoló katonái, Varga Miklós tizedes és társai ellen indították, közöttük megvádolható tiszt nem volt. Hozzájuk csatolták a kiskunmajsai lövészezred Kurai Károly hadnagy vezette szakaszát, ahol még egy tiszt, a harcot érdemben vezető Meszes Károly hadnagy is terhelt lett. A már teljesen megtört, bűnösségét elismerő és méltányos büntetést kérő Meszes Károly hadnagy kihallgatásán az összefoglaló jegyzőkönyvet Auth Mihály főhadnagy, a II/1 osztály vizsgálati alosztályának (dr. Takács István őrnagy) vizsgálótisztje vette fel.[661] Más honvédek mellett rá hárult a lövészezredparancsnokának, Botond Gábor őrnagynak (a kihallgatásakor már polgári személynek) a kihallgatása is. Auth főhadnagy bizonyíték (és megfelelő tényállás) nélkül terheltté nyilvánította Botond őrnagyot több szovjet katona és államvédelmi beosztott halálában és sebesülésében, és minden alapot nélkülözve abban, hogy beosztottjai jármű forgalom ellenőrzést folytattak volna, ami áv. beosztottak elfogására irányult. Habár szabadlábon történő felelősségre vonás mellett, mindazonáltal a halálos ítéletet megalapozó BHÖ 1. pont (1) bek. szerinti bűntettel vádolta meg! Botond Gábor azonnal panasszal élt,[662] a perben már első fokon felmentették.[663]

Auth Mihály főhadnagy nem tartozott a sokat foglalkoztatott vizsgálók közé, ennek ellenére a Jutadombon harcolt mindhárom honvéd alakulat ügyében folytatott vizsgálatot. Rendre beépített a jegyzőkönyvekbe másodkézi értesüléseket. Elősegítette több tiszt és katona elítélésének megalapozását és ezért őt felelősség terheli.

Élete további szakaszában is vizsgáló maradt. 1961-ben rendőr századossá léptették elő. 1962-től a BM III/1 osztályának titkárságvezetője, fővizsgáló. 1967-ben elvégezte a BM Idegen Nyelvi Főiskola német szakát. 1967-ben rendőr őrnagy. 1980-ban nyugállományba helyezték.

[659] Tk.jkv.1957.11.28. Szabó Pál és társai 2.k. ÁBTL V-143682/2 238-239.

[660] **Szabó Péter** ekkor már főhadnagy volt Veszprémben. Tk. jkv.1958. december 19. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V -143682/5 269-275.

[661] Tk. jkv.1960. április 30. Varga Miklós és társai 0. k. ÁBTL V-146378 239-252.

[662] Tk. jkv. és **Botond Gábor** panasza 1960. május 6. Varga Miklós és társai 1. k. ÁBTL V-146378/1 63-70.

[663] A per adatai: **Eörsi László** Pesterzsébet 208.

Bana Ferenc százados
Debrecen, 1926. október 14. – ???

1956-ban Bana Ferenc százados az 51. légvédelmi tüzérosztály parancsnokának, Szabó Pál őrnagynak a politikai helyettese volt. Vagyontalan földműves családból származott, végzettsége 6 elemi.[664] 1944-ig otthon dolgozott. 1945 márciusában jelentkezett az új hadseregbe, 1947-ben őrvezetőként szerelt le. Ismét mezőgazdasági munkásként dolgozott. 1948-ban tiszti iskolára jelentkezett, április 4-én önként bevonult. 1950 májusától a Petőfi Politikai Tiszti Iskola hallgatója. Párttag. Október 21-én hadnaggyá avatták és Dunaföldvárra helyezték politikai tisztnek. 1951 – 1953 között Baján szolgált a légvédelmi osztály parancsnokának politikai helyetteseként. 1952. április 4-én főhadnaggyá léptették elő. 1953 – 54-ben elvégezte a Szálin Akadémia egy éves ezred politikai helyettesi tanfolyamát. Ezután tizenegy hónapig Kecskeméten légvédelmi tüzérezred politikai helyettes volt. 1955. július 1-jén százados. Október 1-én helyezték át Esztergomba a fenti beosztásába, ami visszalépést jelentett.

Alakulatát október 23-ától Budapestre vezényelték. Október 31-én felsőbb utasításra megalakították a tüzérosztály Forradalmi Katonai Tanácsát,[665] elnöke Bana Ferenc százados lett. Egyúttal a politikai helyettesi intézmény megszűnt, legalábbis a politikai helyettesek eredeti feladatuk nélkül maradtak. Az FKT még október 31-én határozott arról, hogy a tüzérosztály szállítsa Budapestre a lövegeit. Utóbb a vizsgálótiszt, Szenes Ernő főhadnagy jelentésében tényként állapította meg az FKT határozatát. Nem csekély logikai mutatvánnyal azonban a határozat alapján eljáró Lantos József, Vidi József és Szendi Dezső alezredesek letartóztatását indítványozta, Bana századosét nem.[666] A bírósági tárgyaláson Bana százados már nem tanúskodott az FKT és saját szerepéről, erről önéletrajzában is hallgatott.

A lövegekért november 1-jén este érkeztek Esztergomba. Hajnalban már jöttek is vissza Budapestre a Budai Nagy Antal laktanyába, ahol a tüzérosztályt két részre osztották. Az osztály törzse a Kiss János laktanyában rendezkedett be. Bana százados november 3-án 12-13 óra körül Szabó őrnagy parancsára a hadosztályparancsnokságra ment Trinka Sándor főhadnaggyal, a részleteket a XII.1 fejezet tartalmazza.

A bírósági tárgyaláson tanúként tett vallomást, hogy november 3-án délután érkezett vissza a Kiss János laktanyába, ahonnan november 4-én hajnalban távozott el.[667] Elmondásával ellentétben a BM szolgálati adatlapján azt közölte, hogy november 3-11-ig az Üllői úton magánlakáson tartózkodott. Az „apró" módosításra nem derült fény, Bana százados tetteit nem firtatták. November 11-én a Bem laktanyában – korábbi hadosztályparancsnokságán – jelentkezett az akkor alakuló karhatalomba. 16-án már Esztergomban a Szendi Dezső alezredes által szervezett tiszti karhatalomban teljesített szolgálatot, csoportvezető lett. A hadosztály feloszlatása után, 1957. április 15-étől a határőrséghez vezényelték át. Itt kapta meg az MPHE kitüntetést az *„ellenforradalom ideje alatti jó munkájáért"*. 1960. május 15-én határőr őrnaggyá léptették elő.

Folyamatosan képezte magát. Őrnagyként már nem volt szüksége gimnáziumi érettségire, azt mégis megszerezte 1962-ben. A Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen alapszakon járt (1961), majd szakosítón (1967) szerzett diplomát. 1967. január 15-én már határőr alezredes. De továbbra is távoli vidékeken szolgált. 1972. augusztus 1-jével az orosházi határőr kerülethez vezényelték, politikai osztály vezetőjeként. A Szovjetunióban öt hónapos katonai vezetői továbbképző tanfolyamot végzett (1976). Képzettségének megfelelő beosztást azonban továbbra sem kapott. 35 év 10 hónap szolgálat után nyugdíjazták 1981.október 31-ével anélkül, hogy ebből az alkalomból kitüntették volna. 11 átlagos kitüntetést, továbbá számos tárgy-és könyvjutalmat, kisebb-nagyobb pénzösszegeket kapott. A személyi nyilvántartásból 1986. december 31-ével törölték, a felső korhatár elérése miatt.

Baranya László ezredes
Budapest, 1921. április 16. – 1991. augusztus 13.[668]

A Mecséri János és társai ellen a Budapesti Katonai Bíróságon lefolytatott elsőfokú tárgyalás első ülnöke volt Baranya László ezredes. Életútjának több szakasza párhuzamos Mecséri ezredesével: katonai szolgálatát a magyar királyi honvédségben kezdte, a világháború végén amerikai hadifogságba került, utóbb légvédelmi tüzér, a szovjetek őt is foglyul ejtették és kiszállították Tökölre, ahol – tolmács segítségével – orosz nyelven hallgatták ki. A különbség kettejük között, hogy Baranya ezredes nem vállalt közösséget a forradalommal és szabadságharccal, sem Mecséri ezredessel, és ülnöki szavazatával hozzájárult fegyvertársai halálra illetve börtönbüntetésre ítéléséhez.

Önéletrajza szerint Kunszentmiklósról Budapestre települt ötgyermekes munkás családból származik. Édesanyját korán elveszítette. Iskolai végzettsége 4 elemi, 1 polgári és 1 továbbképző elemi iskola. Sorkatonaként került amerikai hadifogságba. 1946. áprilisában tért haza. Belépett az MKP-ba, elvégezte a háromhetes pártiskolát, propagandista lett. Megnősült, házasságából egy fia és egy lánya született. 1949-ben háromhónapos pártiskolát végzett, utána az Óbudai Hajógyárban párttitkár. 1950.

[664] Ti OGY Bana Ferenc személyi okmánygyűjtője Adatlap 1. Születési adata tévesen november 15.
[665] Tárgyalási jkv. 3743.
[666] Jelentés 1957. december 10. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V -143682/1 34-35.
[667] Tárgyalási jkv. 3744.
[668] Ti OGY 68516 és 351/2081 Baranya László személyi okmánygyűjtője. Borítólap.

február 13-án a pártbizottság javaslatára bevonult tiszti szolgálatra. Március 8-án légvédelmi tüzér századossá nevezték ki, két nappal később letette a honvéd esküt. Az Országos Légvédelmi Parancsnokságra helyezték, innen április végén magasabb parancsnoki tanfolyamra vezényelték. Ezt 1950. szeptember 1-jén fejezte be, előléptették alezredessé, szeptember 30-án pedig ezredessé. Közben 1950. október 9-én kinevezték a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskola parancsnokává. A tüzérosztály több beosztott tisztje is növendéke volt. Közülük utóbb megszavazta Kicska János főhadnagy és Rémiás Pál hadnagy halálos ítéletét. De a megtorlások áldozata lett harmadik növendéke, Kliebert László százados is. Baranya ezredes 1953. szeptember 10. – 1954. szeptember 1. között elvégezte a Honvéd Akadémiát.[669]

1956. október 23 – 29. között az Óbudai Gázgyárban teljesített fegyveres szolgálatot. 29-én megválasztották az 1. hadsereg törzs Forradalmi Katonai Bizottsága elnökévé. Ezekben a napokban a HM-ben tartózkodott. Innen vihették ki a szovjetek Tökölre, ahol Majorov alezredes – tolmács segítségével – kihallgatta őt,[670] csakúgy, mint Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi minisztert és Kovács István vezérőrnagy, vezérkari főnököt. Innen Baranya László ezredes visszatért a HM-be. Aláírta a Tiszti Nyilatkozatot. 1956. november 29. – 1957. április 1. között a Komárom megyei karhatalom parancsnoka lett, tehát alá tartozott Esztergom is. Az év hátralévő részében a Forradalmi Honvéd Tiszti Ezred parancsnoka. Megkapta az MPHE kitüntetést. 1957. december 31. – 1958. október 22. között az Egyesített Fegyvernemi Tiszti Továbbképző Tanfolyam parancsnoka, aminek megszüntetése után a jogutód Egyesített Tiszti Iskola parancsnokának általános helyettese. 1960. november 1-jétől a szentendrei Központi Tiszthelyettes Iskola parancsnokának tanulmányi helyettese volt. Innen vonult be 1961-ben a Zrínyi Miklós Katonai akadémia összfegyvernemi tagozatára, amit 1964-ben végzett el.

Eközben lett ülnök a Budapesti Katonai Bíróságon, és a kijelölt elsőfokú különtanácsban vett részt a Mecséri-perben. Ülnöki kötelezettségeinek a teljesítése nagyban befolyásolta munkájában, mert gyakran és sok időt kellett távol töltenie. *„Igen jó indulatú, vidám természetű, közvetlen modorú. Baráti köre nagyon szereti"* – olvasható minősítési lapján, egy héttel a Mecséri-per elsőfokú ítélethirdetése után. Amely per túlélőitől semmiféle rokonszenvező vagy legalább méltányoló megjegyzést nem hallottam Baranya László ezredesről.

Jogilag a két ülnök ugyanolyan szavazati joggal rendelkezett, mint a tanács elnöki tisztét betöltő bíró, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, a Budapesti Katonai Bíróság elnöke. Az ülnökök elméletileg leszavazhatják a bíró indítványát. Ez azonban a szokásos jogállami keretek között még polgári bíróságon sem nagyon fordul elő: a tanács

[669] www.neb.hu/hu/a-karhatalom-vezetoi-19561957 Baranya László Letöltve 2018.02.01. A munkacsoportot vezette: **Ötvös István**.
[670] Tk. jkv. 1956. november 5-étől. Kovács István és társai számozatlan kötet. ÁBTL V-150005 67-72.

tagjainak van alkalmuk előzetesen összehangolni az álláspontjukat. A megtorló gépezet részeként működő katonai bíróság ennél sokkal célirányosabb. Azért bízták meg a különtanácsot, hogy annak összetételét a bíróságtól függetlenül állapíthassák meg, elejét véve bármiféle jogilag megalapozott kifogásnak, ellenvetésnek. A tanács elnöke, Mátyás Miklós őrnagy az előkészítő ülésen azzal kezdte, hogy *„az ülnököket figyelmezteti a korábban letett esküjükre"* [671] és nyilvánvalóan arra a célra, ami miatt a különtanács összeült. Az előkészítő ülésen még nem a későbbi ülnökök vettek részt. Baranya László ezredes szolgálati helyéről egy százados jelent meg. Később, a per folyamán a második ülnök Susán Pál alezredes volt, miközben mind a hadbíró, mind az ügyész, dr. Kapfinger Tibor, őrnagyok. A katonai rend szerint az alacsonyabb rendfokozatúaknak engedélyt kell kérniük, ha megszólítják a magasabb rendfokozatút, annak előzetes engedélye nélkül nem ülhetnek le, stb. Ha így volt is, ahhoz nem férhetett kétség, hogy a tárgyalás érdemi történéseit Mátyás Miklós hadbíró és az ügyész tartották kezükben. A tárgyalási jegyzőkönyv szerint a tárgyalás közben az elnök tett fel kérdéseket, de a meghallgatás után az ülnökök is tehettek fel kérdéseket – ám nevüket a jegyzőkönyv nem tünteti fel, csak annyit ír, „ülnök" , a kérdést sem örökíti meg, csak a válaszból lehet következtetni, mit is kérdeztek. Tehát nem tudjuk, hogy a két ülnök közül melyik milyen módon vett részt a perben. Valamelyes döntési lehetőségük inkább akkor nyílhatott, amikor azt ítélet kihirdetése után a tanács átalakult kegyelmi tanáccsá és ott egyenként kellett szavazni a halálraítéltek kegyelemre ajánlásáról. De a Mecséri-per nem jogi értelemben vett per, hanem leszámolás volt, az elsőfokú kegyelmi tanács döntései egyhangúlag születtek meg, amiről a XII.3 fejezet számol be.

Ülnöki megbízatásának letelte után Baranya László ezredes ismét honvédtiszti hivatására összpontosíthatott – de katonai karrierje megbicsaklott. 1959 végén feladat ellátásával összefüggésben „szigorú megrovás" pártbüntetésben részesítették, amit 1962. május 31-én dicséret formájában töröltek. 1961 – 1964 között elvégezte a ZMKA összfegyvernemi tagozatát.[672] Utolsó szolgálati helye a Pest megyei Polgári Védelmi Parancsnokság. 1968. május 31-ével, a szokásosnál évekkel korábban helyezték szolgálati nyugállományba.

[671] Előkészítési ülési jkv. 1958. június 09. HL BKB 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3559.
[672] NEB életrajz.

Béres Andor rendőrnyomozó őrnagy
Újpest, 1913. június16. – Budapest, 2004. február 23.[673]

Béres (Berger) Andor volt államvédelmi, 1957-ben rendőrnyomozó őrnagy, osztályvezető helyettes döntő mértékben járult hozzá a Mecséri János ezredes és több honvéd tábornok ellen indítandó nyomozáshoz.

13 gyermekes szarvasi, Újpestre került család gyermeke. Apja és több testvére a szociáldemokrata párt aktivistája volt. Legmagasabb iskolai végzettsége 4 polgári, utána drogista szakiskolát végzett.[674] Korán árvaságra jutott. Testvérei a kommunista mozgalomhoz csatlakoztak, példájukat ő is követte. 1938-ban megnősült, házasságából egy lánya született. Családjának és felesége családjának több tagja lágerben tűnt el. Béres Andor a háborúban katona, majd munkaszolgálatos volt. Táborba hurcolták, Theresienstadtból (Terezín, Csehország) kórházvonattal hozták haza 1945. júniusában. Belépett az MKP-ba, pártiskolát végzett. Kezdettől fogva a BM-ben dolgozott, 1945. februárjától alhadnagy. 1946. novemberétől az Államvédelmi Osztály szekszárdi kirendeltségén operatív beosztott majd csoportvezető. 1948-ban hadnagy, a BM ÁVH MDP szervezetének függetlenített titkára. 1950. január 6-ától főhadnagy a belső elhárításban. 1952. április 4-ével államvédelmi százados. 1953. februárjában testvéreinek életútjára hivatkozva elbocsátották. Kérelmére 1954. márciusában visszahelyezték eredeti szolgálati helyére. 1955. áprilisában államvédelmi őrnaggyá léptették elő és a BM Vizsgálati Főosztályának Felügyeleti Osztályára helyezték fővizsgálónak. 1956. október 30-november 6. között szovjet alakulatnál tartózkodott. Utóbb megkapta az MPHE kitüntetést. 1957. május 31 – 1962. augusztus 1. között a II/8 osztály vezetőjének helyettese. Emellett 1957. június 1– július 31., majd 1957. november 1 – 1958. január 22. között megbízott osztályvezető. Beosztásában már a megtorlások kezdetén, 1957. január 24-én egyetértett Pazsiczky Sándor rny. százados határozatával, aki saját hatáskörében kívánta lefolytatni a nyomozást a szovjetek által hazaszállított Mecséri János ezredes ellen. A határozat egyértelműen valótlan indokokat tartalmazott: *„...Mecséri János...a 7. gépesített hadosztályparancsnokaként átállt az ellenforradalmárokhoz...tervbe vette a H.M. elfoglalását a katonai vezetés átvételét...”*[675]

Ugyanezen a napon Béres Andor osztályvezető-helyettes egyetértett Rózsa László rendőrnyomozó főhadnagy határozatával, amelyben előzetes letartóztatásba helyezte a szovjetek által Mecsérivel azonos napon letartóztatott Kovács István vezérőrnagy, vezérkari főnököt. Ez a határozat jogilag még képtelenebb tényállás, mint Mecséri

[673] ÁBTL Archontológia Béres Andor. Ti OGY 295/567 Béres Andor személyi okmánygyűjtője.
[674] Családi és életrajzi adatok: Önéletrajz 1955. július 21. ÁBTL 2.8.1. BM központi fogyaték 522 Béres Andor személyi okmánygyűjtője.
[675] Határozat nyomozás elrendeléséről 1957. január 24. Mecséri János és társai 1.k. ÁBTL V-150.005/10 18. Jóváhagyta Kispál Pál ezredes, ügyész.

János esetében: azt rótta fel Kovács István beismerésére, mint egyedüli forrásra alapozva, hogy egy november 4-ére tervezett, meg sem tartott parancsnoki értekezletre állítólag kidolgozták a szovjet csapatok elleni „védelmi” feladatokat. Ezzel arányban állónak tartotta mind a határozattervezet szerzője, mind Béres Andor, mind pedig a jóváhagyó Kispál Pál* ezredes, ügyész a BHÖ I/1 pontjában meghatározott bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúját,[676] ami halálbüntetést vonhatott maga után.

Béres Andor őrnagy belevetette magát a legfontosabb pert előkészítő nyomozati eljárásba is. Szintén január 24-én hallgatta ki Maléter Pál vezérőrnagyot, akivel közölte, hogy a Katonai Főügyészség elrendelte vizsgálati fogságba helyezését a BHÖ I/1 bek. alapján.[677] 1957. február 27-én kelt jelentésében beszámolt a Maléter Pál és társai ellen folytatott nyomozás állásáról. A volt honvédelmi miniszter állt a jutadombi páncélelhárító körlethez kapcsolható parancsnoki láncolat csúcsán, másrészt Mecséri János ezredest Maléter vezérőrnagy egyik bűntársának tekintették.[678] Béres Andor őrnagy ezúttal is a BHÖ nevezetes szakaszára összpontosított, és ezúttal sem aggódott a tényállás megfelelő megalapozásáért. Ezúttal a Petőfi Kör, az egyetemi és ifjúsági szervezetek tevékenységével kívánta megalapozni Maléter vezérőrnagy és társai szervezkedését a népi demokratikus államrend megdöntésére.

Béres őrnagy helyet szorított Váradi Gyula vezérőrnagynak a Forradalmi Katonai Tanács volt elnökének is, ellene a nyomozást, 1957. március 8-án rendelte el. Ugyanekkor határozott – Szalma őrnagy egyetértésével – Váradi Gyula vezérőrnagy előzetes letartóztatásáról.[679] 1957. elején úgy látszott, Béres József őrnagy kulcsszereplő lesz a legfontosabb katonai vezetők elleni nyomozati eljárásokban. Mégsem így történt. Szalma József őrnagy vette át a Vizsgálati Alosztály vezetését, Béres őrnagy csupán vizsgáló maradt. A perekben többnyire a másik vonal, Selmeci György ezredes vizsgálati osztálya nyomozott. Maléter Pál vezérőrnagy ellen Tamás György főhadnagy, Váradi Gyula vezérőrnagy ellen Pazsiczky Sándor százados, Mecséri János ezredes ellen dr. Széplaki András hadnagy folytatta a vizsgálatot.

Béres Andor őrnagy családi élete válságba került. 1958-ban elvált, 1959-ben ismét megházasodott. BM karrierje azonban lezárult. 1958-ban 3 hónapos vizsgálói tanfolyamra vezényelték, bár ott parancsnok volt. 1961. április 1-én alezredessé léptették elő. Másfelől gyakran bírálták politikailag ingadozó magatartásáért, elöljárója szakmai okból megfenyítette, 1962. július 3-án „megrovás” pártbüntetést kapott. Ezzel telt be a pohár. Másnap Béres Andor rendőr alezredes, a II/8 osztály helyettes vezetője a fenti okokat felsorolva kérte a belügyminisztertől felmentését, és ha mód van

[676] Határozat az előzetes letartóztatás elrendeléséről 1957. január 24. Kovács István és társai I. k. ÁBTL V-150.005/12. Ezzel a határozattal Szalma József rny. őrnagy, az átszervezés utáni osztályvezető helyettes is egyetértett. Kovács István és társai XI. k. ÁBTL V-150.005/11 6.
[677] **Horváth Miklós** Maléter Pál 175
[678] Uo. 215-217
[679] Váradi Gyula és társai I. k. ÁBTL V-150006 22-23.

rá, nyugállományba helyezését. Ezt méltányolva 1962. augusztus 1-ével nyugállományba helyezték. De még ez a folyamat sem volt zökkenőmentes. Az Elnöki Tanács visszavonta a Magyar Népköztársaság érdemérem arany fokozat kitüntetését.[680] Tartalékos honvédtiszti állományba került, a honvéd esküt 1963. szeptember 16-án tette le.

Béres Andort a felső korhatár elérése miatt 1973. december 31-én törölték a katonai nyilvántartásból.

Béri Miklós rendőrnyomozó százados
Öreglak, 1929. december 6. – Székesfehérvár, 2014. április 9.[681]

A jutadombi nyomozati eljárás első szakaszában, Szabó Pál és társai ügyében főszerep jutott Béri Miklós volt államvédelmi – utólag rendőr – századosnak. Ő tartotta Rémiás Pál hadnagy első három, Szabó Pál őrnagy, az akkori első számú gyanúsított első két kihallgatását. Utóbb jelen volt Szabó Pál őrnagy és Trinka Sándor főhadnagy szembesítésén, együtt Lindor József századossal, aki Szabó őrnagy és Rémiás hadnagy további kihallgatásait vezette.

Béri Miklós százados szegényparaszt család gyermeke, édesapját másfél évesen veszítette el. Hat elemit végzett, szakképzettsége nem volt. Bevonulásáig otthon dolgozott. Később elvégzett két gimnáziumi (valószínűleg polgári) osztályt[682] és 1958-ban mezőgazdasági technikumot.

Sorkatonai szolgálatát Győrött kezdte 1950. október 23-án. 1951 januárban tagjelölt lett, ugyanekkor Veszprémbe vezényelték felderítő tisztesi tanfolyamra. Február 23-án már bekerült az ÁVH tiszti iskolájára, ahol április 3-án államvédelmi alhadnaggyá avatták. Elhárító tiszti beosztásba helyezték előbb Veszprémben, majd Zalaegerszegen. 1952-ben lett párttag. Zalaegerszegről 1952. májusában vezényelték a budapesti hat hónapos Dzerzsinszkij Tiszti Iskolára, ennek elvégzése után pedig Esztergomba, a 7. gépesített hadosztályhoz, az elhárító-iroda helyettes vezetőjének. Az osztályvezető Ruisz Ernő* főhadnagy volt. Béri Miklós 1953. április 1-jétől operatív személyzeti vezető, államvédelmi hadnagy. Augusztus 1-jétől a BM Katonai Elhárító osztály állományába osztja be a belügyminiszter-helyettes.[683] November 19-ével a III. Főosztály III/2 osztály operatív beosztottja.[684] 1955. január 4-én áthelyezték a

[680] Önéletrajz 1963. szeptember 16.
[681] ÁBTL Archontológia, Béri Miklós.
[682] Önéletrajz 1957.05.21. ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 7606. Dr. Béri Miklós személyi okmánygyűjtője.
[683] MN BMH 53.sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp. 1953. 09. 12. BMH Állományparancsok 1953. 1-100. 50. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00067.
[684] MN BMH 243.sz.parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp. 1953. 11. 19. BMH Állományparancsok 1953. 200-350. 52. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00025.

kiskunfélegyházi 27. lövész hadosztályhoz szintén az elhárító osztály helyettes vezetőjének. Augusztusban vette át az osztály vezetését. Megházasodott, egy kislányuk született.

A forradalom kitörése után elégettette osztályának iratait. November 1-én a nemzetőrök letartóztatták egy másik államvédelmi tiszttel együtt és fogdájukat a laktanyában rendezték be. Éjszakára begyűjtötték az elhárító osztály összes beosztottját. November 4-én a tüzérezred politikai helyettes bejött és ismertette velük Kádár rádiónyilatkozatát. Másnap kiengedték az elhárítókat, akik elfoglalták korábbi munkahelyüket. Béri Miklós volt ÁVH-s főhadnagy azonnal felvette a kapcsolatot a szovjet elhárító szervekkel, velük szorosan együttműködött. Részt vett több karhatalmi akcióban. Beosztottjaival hozzákezdett a felkelők, nemzetőrök ügyének vizsgálásához. Több személyt letartóztattak. Mihelyt helyreállt a hadtest elhárító osztályának a működése, az ő utasításaik szerint járt el.

1957. március 1-jén Budapesten a BM II/1. osztályának vizsgálati alosztályán kapott fővizsgálói beosztást. Április 4-ével rendőrnyomozó századossá léptették elő, majd aláírta a BM esküt.[685] Megkapta az MPHE kitüntetést.

A Selmeci György ezredes vezette II/1 osztály vizsgálati alosztályát Loss András főhadnagy megbízott alosztályvezető irányította. Szenes Ernő főhadnagy és Lindor József százados kapta a legfontosabb feladatokat. Szenes Ernő tapasztalataival a többi kollégát segítette, ellenőrizte, Lindor József fővizsgáló hallgatta ki a fő gyanúsítottakat. Béri Miklós százados nyomozati dokumentumot ellenőrzött,[686] de kapott komoly önálló feladatot is.

Béri százados kezdte meg Rémiás Pál hadnagy kihallgatását október 18-án. Ritkán szúrt közbe egy-egy szakszerű kérdést, nem bocsátkozott mélyebb részletekbe. A jegyzőkönyv vége bizonyára a sorokkal takarékoskodás jegyében lett összecsapva, a két fél aláírása alig fért oda.[687]

A jutadombi eljárás első számú gyanúsítottját, Szabó Pál őrnagy első kihallgatását is Béri Miklós századosra bízták 1957. október 22-én. A jegyzőkönyv szerint – mint Rémiás hadnagyénál – ezúttal is csak a vizsgáló és az őrizetes volt jelen a kihallgatáson, ami szabálytalan volt. Szabó őrnagy sem vehetett igénybe védőt, a jegyzőkönyvet még a gépíró sem írta alá. A Rémiás hadnagyéval váltakozó kihallgatások igénybe vették a vizsgálót, de nagyon megnehezítették az őrizetesek helyzetét, akik nem tudtak többi bajtársuk kihallgatásairól és főleg azok részleteiről. Béri százados alaposan felkészült. Megszakította Szabó őrnagy életrajzi előadását és érdemi kérdéseket tett fel, hasznosítva a másik kihallgatáson hallottakat. Úgy látszott, részleteiben ismeri az

[685] 1957.06.28. BM Esketési jkv. eredeti példánya BM központi fogyaték 7606. Dr. Béri Miklós személyi okmánygyűjtője.
[686] Pesterzsébeti hálózati jelentés hitelesítése a jutadombi harcokról 1957. 10. 25. ÁBTL V-145625/2 86.
[687] BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere IV. k. 1093.

51. légvédelmi tüzérosztály jutadombi tevékenységét. Szabó őrnagy nagyon sok névvel járult hozzá ezekhez az információkhoz. Béri százados, mint fővizsgáló aláíratta a letartóztatottal, hogy a jkv. helyesen tartalmazza a vallomását. Magát a jegyzőkönyvet azonban nem hitelesítette harmadik személy, sem az alosztályvezető.[688]

Október 29-én Rémiás hadnagy második kihallgatásának forgatókönyve ugyanaz volt, mint az elsőé: Rémiás hadnagy ontotta a részleteket, neveket. Béri százados csak egy keresztkérdést tett fel, de nagyon fontosat: adott-e olyan parancsot Szabó őrnagy, hogy nem szabad lőni a műúton közeledő szovjeteket? A ravasz kérdéssel megzavarta Rémiás hadnagyot, aki terhelő vallomást tett.[689]

Már másnap sor került Rémiás hadnagy harmadik kihallgatására. Kezdetben Béri százados mellékes kérdéseket tett fel a honi légvédelmi lövegek szerepéről, a Határ úti harcokról (amelyekre ő még nem tudott felkészülni), majd váratlanul tért vissza a lényegre, amit az előző nap is firtatott: Szabó őrnagy parancsaira. Rémiás hadnagy nem a legszerencsésebb módon újabb részletekkel gazdagította előző napi vallomását. Ezek tovább nehezítették Szabó őrnagy helyzetét, de nem könnyítettek Rémiás hadnagyén sem.

Október 31-én következett Szabó őrnagy második kihallgatása, amire Béri százados részletesen felkészült, beleértve a Rémiás hadnagy által elmondottakat is. Rámutatott, mit nem fogad el az előző vallomásból. Ebből Szabó őrnagy rájött, hogy kihallgatója mélyebben ismeri a részleteket, nincs értelme, hogy tagadja saját szerepét a tűzparancs kiadásában. A jutadombi harcokon kívül Béri százados kihallgatta az Felülvizsgálati bizottság tevékenységéről is. (Részletek Csákó István* életrajzában.)

A két őrizetes váltott kihallgatása alkalmat adott arra, hogy felkészült vizsgáló folyamatosan egymás ellen játssza ki őket egymás ellen.[690] De ez már nem Béri százados feladata maradt. Szabó őrnagy és Rémiás hadnagy kihallgatásait a továbbiakban Lindor József százados fővizsgáló vezette.

Béri Miklós századost 1958. január 1-jével visszahelyezték Kiskunfélegyházára az elhárító osztály vezetőhelyettesének. Ugyanez maradt a beosztása a tatai 11. harckocsi hadosztálynál is, ahová 1961. szeptember 1-jén helyezték. Igaz, itt előléptették őrnaggyá.[691] Munkája összehozott három régi államvédelmist, három korábbi esztergomi elhárító tisztet. Váczi András őrnagy, korábban az esztergomi hadosztály híradó zászlóalj elhárító osztályának operatív beosztottja, utóbb a váci légvédelmi tüzérosztály fő operatív tisztje élete végéig küzdött alacsony végzettségéből adódó helyesírási, fogalmazási gondokkal. Ezt egy ideig fedezte korábbi parancsnoka, most a hadosztály elhárító osztályának vezetője, Ruisz Ernő őrnagy. Átszervezés miatt Váczi

[688] Uo. 987.
[689] Uo. 1096-1097.
[690] *„Jól átgondolt operatív terveket készít, célravezető kombinatív elgondolásai vannak."* BM Minősítési lap 1958.03.16. 1.
[691] 1962.04.01.

őrnagy 1962 óta Béri Miklós őrnagy osztálya alá tartozott. 1964-ben Béri őrnagy minősítés kiegészítésben bizalmát fejezte ki, hiszen Váczi őrnagy jogi egyetemi tanulmányainak befejezése előtt állt. A három egykori esztergomi tiszt véletlen „találkozása" mentőöve lett Váczi őrnagynak. (Részletek Váczi András és Ruisz Ernő életrajzában.)

Béri Miklós őrnagy bizalmát Váczi András iránt nagymértékben erősíthette, hogy ő maga 1961-ben fejezte be jogi egyetemi tanulmányait, és 1964-ben, a minősítés kiegészítés megírásának évében szerezte meg doktorátusát.[692]

Dr. Béri Miklós őrnagy 1964. szeptember 15-ével Tatán mint a III/IV. Csoportfőnökség osztályvezetője tevékenykedett tovább. Új beosztása írásbeli megrovással kezdődött, ellenőrzés mulasztását követte el.[693] Ez nem fékezte le karrierjét: 1968. április 1-jével rendőr alezredessé léptették elő. 1971. július 1-jével Székesfehérvárra helyezték át a törzs elhárító alosztályának vezetővé. Itt jó munkát végezhetett, javasolták kinevezését a BM III/IV-3. Osztály vezető-helyettesének. Innen helyezték nyugállományba a szolgálat felső korhatárának elérésével, a BM állományban végzett eredményes munkája elismerése mellett 1984. december 31-i hatállyal.

Béri Miklós volt államvédelmi tiszt, rendőrnyomozó százados csak néhány hétig vett részt a Mecséri-perhez vezető kihallgatásokon. Személyes felelősség terheli azért, hogy a kor mércéje szerint is jogellenesen vezetett kihallgatások jogsértő dokumentációjával már a kezdet kezdetén nehéz helyzetbe hozott két, utóbb kivégzett honvéd tisztet, Szabó Pál őrnagyot és Rémiás Pál hadnagyot.

Bóka Károly hadnagy
Uri, 1931. szeptember 30.[694] – ???

Bóka Károly hadnagy 1956. november 4-én az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály jutadombi páncélelhárító körletében a könnyűs üteg 2. tűzszakasz parancsnoka volt. Két lövegraj tartozott hozzá, Dobrosi Lajos tizedesé és Sipos Sándor szakaszvezetőé.[695]

Négygyermekes szegényparaszt családban született, félárvaként édesanyja nevelte. Uriban, majd Gyömrőn hét elemi osztályt járt ki, de el kellett mennie dolgozni,

[692] BM Minősítési lap 1958.03.16. 6. Az adatlap közli a Szegedi egyetem dokumentumának számát, ami lehet korábbi végzettségé, lehet beiratkozásé: VI.13/1958 Szegedi Tud. Egy. Áll. J. Tud. kar.
[693] 1964.12.07. Uo. 7. A fenyítés törlése nem szerepel a későbbiekben, viszont az 1982. évi adatlap már nem tartalmazza magát a fenyítést.
[694] Ti OGY 297/1878 Bóka Károly személyi okmánygyűjtője.
[695] BKB tv. jkv. HL BKB 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3756. Kicska János tk. jkv. 1957. október 28. BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere VIII. k. 1764.

mezőgazdasági alkalmazott volt. Legidősebb bátyja az ÁVH-nál teljesített szolgálatot. 1949. november 17-én önként vonult be Keszthelyre, 1950. október 22-étől az egyéves pécsi Dózsa Gyalogos Tiszti Iskola növendéke. 1951. szeptember 16-án avatták alhadnaggyá. Ezután tette le a honvédségi esküt. A kiskőrösi lövészezredhez helyezték légvédelmi géppuskás szakaszparancsnoknak, itt 1953. december 17-éig szolgált. Hadnaggyá léptették elő. Rövid hódmezővásárhelyi kitérő után került a dorogi 34. lövészezredhez továbbra is szakaszparancsnoknak. Itt 1955. október 25-éig szolgált, amikor áthelyezték az esztergomi hadosztály piliscsabai gépesített ezredéhez. Innen 1956. március 5-én vezényelték az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztályához tűzszakasz parancsnoknak. Május 5 – október 1. között végezte el a beosztásához szükséges szakaszparancsnoki tanfolyamot. 1956. július 2-án megnősült, egy év múlva fia született.

1956. november 2-án alakulatával együtt vonult ki a Jutadombhoz. Ütegparancsnokának, Kicska János főhadnagynak is berendezte szállását a Soroksári út túloldalán lévő munkásszálláson.[696] November 4-én hajnalban itt hallgatták Nagy Imre rádiószózatát.[697] Bóka hadnagy több tiszthez hasonlóan csillapítani akarta Rémiás hadnagy lelkesedését, sikertelenül.[698] A tűzharcban nem vett részt, a tüzelőállás mögötti részen tartózkodott. Miután Kliebert százados parancsára átvonultak a Határ úthoz, egy újabb rövid tűzharc közben Bóka hadnagy egy honvéddal együtt megszökött. A Kordélyos Vállalatnál találtak menedéket, egy hétig itt tartózkodtak, utána visszatértek Esztergomba.[699] Aláírta a Tiszti Nyilatkozatot.[700] A hadosztály feloszlatásáig szolgált Esztergomban, de nem lépett be a karhatalomba. Esztergomból Abasárra került légvédelmi géppuskás szakaszparancsnoknak. 1958 elején őt is kihallgatták Szabó Pál és társai ügyében. Terjedelmes, tízoldalas tanúvallomásának több részlete is tartalmaz olyan megfogalmazásokat, amelyekkel a vizsgálótiszt, Szenes Ernő főhadnagy megelégedhetett. A hét elemit végzett honvédhadnagy gyanúsan gördülékeny és szakszerű mondatokban ismerte el felelősségét: *„Annyiban érzem magam felelősnek, amikor láttam, hogy átálltak az ellenforradalom oldalára, nem hagytam el őket, mivel ellenük egyedül semmit nem tudtam tenni, azonban igyekeztem mindvégig passziv maradni. Felelősnek érzem magam annyiban, hogy az ellenforradalom leverése után feljelentési kötelezettségemet elmulasztottam."* [701] Az utolsó mondatban foglalt in-

[696] **Kicska János** főhadnagy önvallomása 1957. november 13. BKB 031 1958 670. doboz Mecséri János és társai pere VIII. k. 1787.
[697] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 38.
[698] **Bóka Károly** tk. jkv. 1958. január 8. BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere X. k. 2260.
[699] U.ő Uo. 2264.
[700] 1956.11.29.
[701] **Bóka Károly** i.m. tk. jkv. 1958. január 8. 2265.

dokkal jutadombi tiszttársát, Hegedüs Árpád hadnagyot, Kicska János főhadnagy politikai helyettesét nem fogták ugyan perbe, de eltávolították a hadseregből, rendfokozatától megfosztották, MPHE kitüntetését megvonták, a pártból kizárták. Szenes Ernő főhadnagy nem javasolta Bóka hadnagy előzetes letartóztatását, a perbe is csak tanúként idézték be. A hadbíróság előtt a korábbi tanúvallomását meghaladó mértékben vallott Kicska János főhadnagy és Szendi Dezső alezredes terhére: *„A tűzparancsot Kicska főhadnagy adta, ő még előtte azt mondta, hogy ez Szendi utasítására történik. Úgy magyarázta, hogy Szendi parancsára tüzelni kell az elvonuló szovjet egységekre."* [702] Szenes főhadnagy előtt Bóka hadnagy még azt állította, hogy Kicska főhadnagy Szabó őrnagy – tehát nem Szendi alezredes – parancsát közölte tisztjeivel. Nem azt mondta, hogy Kicska főhadnagy adott volna ki tűzparancsot. Bóka hadnagynak a hadbíróság előtt tett tanúvallomása eltér a korábbitól és manipuláltnak tekinthető. Az ülnök kérésére megismételte korábbi tanúvallomásának Rémiás Pál hadnagyot terhelő részleteit. Rémiás hadnagy joggal észrevételezte, hogy Bóka hadnagy nem is volt a tüzelőállásban az általa előadott esemény időpontjában. Szabó Pál őrnagynak sem kedvezett az a válasza, hogy nem tud a tűzparancs visszavonásáról, Dobrosi Lajos tizedesnek is kárára volt az a – tényeknek megfelelő – állítás, hogy szervezetileg Dobrosi volt a lövegraj parancsnoka. Bóka Károly hadnagy perbeni tanúvallomása minden megnevezett terheltre nézve a vád álláspontját erősítette.

Bóka hadnagyot 1958. október 15-én Aszódra helyezték át a 15. gépkocsizó lövészezredhez. Itt később javasolták előléptetését. Lövészezredbeli megpróbáltatásaira utal minősítése: *„Elméleti tudását igyekszik a szabályzatok tanulmányozásával továbbfejleszteni. Ez különösen azóta tapasztalható nála, amióta új légvédelmi géppuskát kapott a szakasza."* A vérbeli légvédelmi tiszt egyenesbe került. Minősítése nem tér ki 1956-os ténykedésére, Esztergom neve nem is szerepel benne. Némi kritika: *„Pártmunkát rendszeresen nem végez, a kapott feladatokat azonban becsülettel elvégzi."* A javaslatot követően századossá léptették elő.[703] 1962. december 1-jén Kalocsára vezényelték.[704] Itt rögtön beosztották öthónapos tiszti átképző tanfolyamra, amit jó és jeles vizsgaeredményekkel végzett el. A következő tanfolyamra már előadónak vezényelték. Kalocsáról egészségügyi okokra hivatkozó saját kérésére helyezték át. (Egy későbbi kérelme szerint katonai hivatásával összefüggő sorozatos betegségek érték.) 1964-ben jó minősítéssel végezte el az Egyesített Tiszti Iskola ütegparancsnoki továbbképző tanfolyamát.[705] Eközben érettségivel zárta gimnáziumi tanulmányait. 1966. december 1-jével saját kérésére Győrbe helyezték át egy műszaki

[702] BKB tv. jkv. HL BKB 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3756-3756a.
[703] 1961.12.21.
[704] Nyilatkozat helyőrségekről. 1974.05.11. Ti OGY 297/1878 Bóka Károly személyi okmánygyűjtője. Alap minősítése szerint 1962. november 1-jén került Kalocsára. Alapminősítés 1964.02.07. Uo..
[705] ETI Minősítési lap 1964.09.15. 1. old. Uo..

zászlóalj szervező kiegészítő tiszti beosztásába. Ekkor tette le a honvéd esküt. Két évvel később lépett be az MSZMP-be. Munkájában huzamosabb ideig tartó betegeskedése akadályozta. Ez a beosztása adminisztratív jellegű volt, amihez irányításra szorult. De beosztásával elégedett volt, más irányú érdeklődése a minősítő tudomása szerint nem volt. Megállapítására rácáfolt a következő minősítésben foglalt tájékoztatás: *„nyomozó tiszti megbízatásnak is eleget tesz és jó eredménnyel."* [706] Ez a pályakorrekció új elem az egykori jutadombi tisztek pályafutásában. Bóka Károly teljesen elszakadt hajdani csapattiszti elhivatottságától. *„Vezető készsége kielégítő. Habár az utóbbi időben veszített a lendületéből egy kicsit..."*, olvasható az imént hivatkozott minősítésben. Némi meglepetés, hogy a jutalmak mellett volt egy érvényben lévő fenyítése is.

Átszervezés miatt megszűnt beosztása a győri alakulatnál. Úgy érezte, hogy a sorozatos műtétek, betegeskedések következtében elmaradt a hadsereg fejlődésétől és a továbbiakban már nem tud helytállni. Mégis elvégezte a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem hároméves tagozatát, azonban kérte szolgálati nyugállományba helyezését. Ezt egyelőre nem teljesítették, sőt, építőszázad élére helyezték szakaszparancsnoknak. Ezt a beosztást már képtelen volt ellátni. Erre hivatkozva Bóka Károly százados ismételten kérte a szolgálati nyugállományba helyezését.[707] Az egymást erősítő egészségügyi szakbizottsági állásfoglalások alapján alakulata is javasolta ezt, és eddig végzett jó munkája alapján a Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozatával való kitüntetését.[708] A nyugdíjaztatáshoz készített önéletrajza tanulságos: egyszerűen letagadta jutadombi részvételét. *„Az 1956-os ellenforradalom idején először Budapesten, majd Abasáron tartózkodtam. Semmilyen megmozdulásban nem vettem részt."* [709]

Bóka Károly százados saját kérelmére, egészségi állapotának megromlása miatt került rokkantsági nyugállományba 1975. április 1-jével. Házassága megromlott, 1983-ban elvált. 1984-ben új élettársi kapcsolatba lépett. Anyagi gondjai enyhítésére kérte nyugdíját kivételes ellátással felemelni. A kérelem teljesítését javasolta az illetékes Kiegészítő Parancsnokság.[710]

Ez az utolsó dokumentum Bóka Károly nyugállományú százados személyi okmánygyűjtőjében.

[706] Feljegyzés, minősítés 1973.03.15.1. old. Uo..
[707] Nyugállományba helyezési kérelem 1974.9.13. Uo.
[708] Nyugállományba helyezési javaslat 1974.9.14.3. old. Uo. Századosi egyenruhás, valamint civil felvétel ugyanitt.
[709] Önéletrajz 1975. május. Uo. 1.
[710] Kivételes nyugellátás 1990. január 9. Uo. 1-2.

Búr András hadnagy
Budapest, 1933. november 18. – ???

Búr[711] András hadnagy a légvédelmi tüzérosztály 2. könnyűs ütegének parancsnoki szakasz parancsnoka volt.[712] Nem saját, hanem Rémiás hadnagy ütegével került ki a Jutadombra, feladat nélküli beosztott tisztként. Ott kivonta magát a tűzharcból.

Önéletrajza szerint munkás származású. Újpesten végzett négy gimnáziumi osztályt 1948-ban.[713] 1949 –1951 között műszerésztanuló volt, segédvizsgát tett. 1951. október 22-én önként vonult be katonai szolgálatra mint növendék az 1 éves Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára.[714] Ezt 1952. szeptember 17-én jó eredménnyel elvégezte, alhadnaggyá léptették elő.[715] Minősítése kritikus megállapításokat is tartalmaz. A katonai esküt 1952. október 15-én írta alá. Beosztották szakaszparancsnoknak az esztergomi 51. légvédelmi tüzérezredhez. 1954-ben házasságot kötött, szolgálati lakást kapott. A katonai szolgálatból mégis kiábrándult. Parancsnoka, Pordán Zoltán alhadnagy nem javasolta előléptetését. 1954. évi minősítésében ezt azzal indokolja, hogy Búr András állandóan a leszerelést hangoztatta, munkája erőteljesen kritizálható. Mecséri János alezredes, hadosztályparancsnok sem javasolta az előléptetést. A következő hónapban kiállított minősítési lapon Pordán alhadnagy fenntartotta véleményét. Szabó Pál őrnagy, ezredparancsnok egyetértett vele, de hozzátette: Búr alhadnagyot el kell látni feladattal és foglalkozni kell vele, jó parancsnok válik belőle. Szabó őrnagynak a jelek szerint igaza volt, a következő két évben szaporodtak a dicséretek, kisebb súlyú fenyítései törlésre kerültek. 1955. október 29-én hadnaggyá léptették elő és kinevezték az esztergomi 51. légvédelmi tüzérezredből alakított osztály 2. könnyűs üteg parancsnoki szakaszának parancsnokává. 1956 augusztusában közvetlen parancsnoka, Kicska János főhadnagy, valamint elöljáró parancsnoka, Kliebert László százados dicsérte Búr András szakaszparancsnoki munkáját és magasabb beosztás ellátására is képesnek tartotta. Ennek ellenére a minősítő bizottság kitartott a szakaszparancsnoki beosztás mellett. Mikes József vezérőrnagy, hadtestparancsnok úgy döntött, hogy beosztásában marad, tehát a légvédelmi tüzérosztály 2.

[711] Sk. aláírásaiban Búr, a nyomtatott iratokban többnyire Bur. Van igazolványa, ahol neve Bur, ugyanitt aláírása Búr.
[712] Minősítési lap 1956.08.20. 2. old. Ti OGY 7230 Bur András személyi okmánygyűjtője.
[713] Kézírásos önéletrajz 1953.06.01. Uo. 1. Eszerint Bur András 14 évesen fejezte be gimnáziumi tanulmányait. Nem említ érettségit, ez másoknál is előfordul, de az életkorára és műszerészi továbbtanulására tekintettel hagyományos gimnáziumot nem végezhetett. Adatlapja szerint 1940 – 44 között elemi iskolát végzett Újpesten, ugyanitt 1944–48 között gimnáziumot (bizonyára nyolcosztályos gimnázium első négy osztályát), 1949–51 között szintén Újpesten tanonc iskolát. Személyi adatlap 1958.03.31. Uo. 2.
[714] Minősítési lap az 1952. évre uo. 1. Legmagasabb iskolai végzettsége itt is 4 gimnázium. Önéletrajza szerint 1952. október 16-án vonult be.
[715] Bizonyíványa u.o.:

könnyűs ütegének parancsnoki szakasz parancsnoka. De mert Kicska főhadnagy ütegparancsnoki tanfolyamra küldte volna, feladat nélkül maradt. Három héttel később nem saját beosztásában, hanem Rémiás Pál hadnagy ütegével indult a Jutadombra, feladat nélküli beosztott tisztként. November 4-én reggel Kliebert százados parancsára ő és Mátyás hadnagy átvontatott két közepes löveget személyzettel együtt a honi lgv. tüzérek Jutadomb mögötti állásából. [716]A hadbírósági tárgyaláson azt vallotta, hogy a tűzharc során semmiféle tevékenységet nem fejtett ki, a busz mögött egy krumpliveremben feküdt. Ezt Mátyás Imre hadnagy vádlott, aki mellette feküdt, megerősítette.[717]

Búr András hadnagy nem írta alá a Tiszti Nyilatkozatot. Indoka visszaigazolta a minősítések korábbi észrevételeit: nincs katonai hivatásérzete, nem tud katonás lenni.[718] 1957. január 17-én tartalékállományba helyezték. Műszerészként helyezkedett el Dorogon. Elégedettek voltak vele, csoportvezető lett.

A Kiegészítő Parancsnokság véleményt kért a munkahelyi pártszervezettől. Abban kitértek a jutadombi harcokra is. Búr András kitalált történetet adott elő. A parancsnokaira vonatkozó konkrét kérdésekre szabatos válaszokat adott. Kliebert századost – aki már nem élt – tartotta a legreálisabb embernek. Mecséri ezredesről és Solymosi alezredesről elmondta, hogy ellentétes parancsokat adtak. Tudomása szerint le vannak tartóztatva. Szabó őrnagyot kiváló, jó katonaembernek tartotta, de ő sem adott ki következetes parancsokat. Úgy tudja, kormánykitüntetésben fog részesülni. Elmondta továbbá, hogy ő maga párttagjelölt volt alakulatában, de az események megakadályozták felvételét. Jó munkájával akarja kiérdemelni, hogy párttagnak felvegyék, de jelenleg politikai munkát nem végez. A pártszervezet szerint szorgalmas, becsületes, igyekvő fiatalember.

A Kiegészítő Parancsnokság által felállított felülvizsgáló bizottság nem vette figyelembe a munkahelyi pártszervezet véleményét. Nehezen hihető és nem bizonyított állítása szerint Búr András bevallotta volna, hogy *„...ő saját maga is felvette a harcot a szovjet hadsereg ellen.”* Ez elég volt a következtetéshez: *„Politikailag nem megbízható. Javasoljuk a tartalékos tiszti rendfokozattól való megfosztását.”* [719] 1958. március 31-én tartalékos honvéddá fokozták le.

Búr András polgári egyént tanúként idézték be a Mecséri-perbe. Kizárólag Szabó őrnagyot nevezte meg, terhelő vallomást tett rá, hogy többször kijelentette, a szovjetek ellen mennek és ha megjelennek, lőni kell rájuk. Szabó őrnagy kérdésére azt válaszolta, nem tud a tűzparancs visszavonásáról, Szabó őrnagy nem mondta, hogy kerülni kell az összeütközést.[720]

[716] **Búr András** tk. jkv. 1958. január 27. Szabó Pál és társai 6.k. V-143682/6 68-69.
[717] Tárgyalási jkv. 3754.
[718] Pártszervezet válaszlevele a Dorogi Kiegészítő Parancsnokságnak 1957. október 12. uo. 2.
[719] Felülvizsgálati lap 1957. december 3. Uo.
[720] Tárgyalási jkv. 3754.

Csákó István hadnagy
Újszász, 1931. június 19. – ???

Csákó István hadnagy 1956. november 2-ától az Esztergom helyőrségében visszamaradók elöljárója volt, laktanyaparancsnoki (érdemben helyőrségparancsnoki) feladattal.

Nyolcgyermekes munkáscsaládból származott. Édesapja erdőőr volt Sátoraljaújhelyen. Hozzá költözött fia is 1940-ben és itt fejezte be a nyolcosztályos elemi iskolát. Ezután napszámosként kereste kenyerét. 1949 őszén már Rákosfalván egy vegyigyárban volt betanított munkás. Nem lépett be a pártba, de az üzemi pártszervezet a jó munkájáért egyhetes népnevelői tanfolyamra küldte, amit jó eredménnyel végzett el. 1950 nyarán megnyílt a lehetőség, hogy tiszti iskolára menjen. Gyerekkora óta katona akart lenni, most önéletrajzot és kitöltött kérdőívet nyújtott be. Válaszként behívót kapott. Önként jelentkezett növendéknek a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára. A második évben már tizedes, rajparancsnok lett. 1952. szeptember 18-án aláírta a katonai esküt.[721] Ugyanezen a napon avatták fel hadnaggyá és vezényelték Miskolcra tüzér szakaszparancsnoknak. Felvették tagjelöltnek az MDP-be. Már első évi tevékenysége kiváltotta osztályparancsnoka megbecsülését. *„Katonás magatartása példamutató, beosztottjait is így neveli. Beosztottjai becsülik és szeretik.”* Első éves tisztnél ritka módon már ütegparancsnoki teendők ellátására javasolta. Röviddel első minősítése után áthelyezték Esztergomba az 51. légvédelmi tüzérezredhez változatlan beosztásba.[722] A gyerekkora óta katonának készülő fiatal hadnagynak ez volt az utolsó helyőrsége, ahol nem egészen négy évig szolgálhatott. Az átszervezések miatt átkerült az esztergomi 7. gépesített hadosztály állományába felderítő szakaszparancsnoknak. Megnősült, házasságából két fia született. Miután az 51. légvédelmi tüzérezredet átszervezték légvédelmi tüzérosztállyá, Csákó hadnagy itt folytatta felderítő szakaszparancsnoki tevékenységét. A forradalom eseményei egészen más feladatot hárítottak rá. A Honvédelmi Minisztérium Mecséri ezredest és törzsét 1956. október 30-án a fővárosba rendelte, hogy előkészítse hadosztályát a további feladatok végrehajtására.[723] 1956. november 2-án az 51. légvédelmi tüzérosztály visszatért Budapestre, ezúttal lövegeivel és megfelelő mennyiségű lőszerrel. A laktanya védelmére alig maradt katona. Ennek a visszamaradó résznek az élére állították Csákó István hadnagyot.[724] November 5-én hajnalban Csákó hadnagy a lakásán tartózkodott, a még elérhető két tiszt is otthon volt. Eközben Kesztölcről érkező – részben fegyveres –

[721] Eredeti példánya: Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője
[722] 1953.10.15. Előléptetési lap 1953.08.14. Uo. 1. old. Két hadnagyi egyenruhás felvétel csatolva.
[723] **Kerekes Anna** 9. **Puchert János** Egy túlélő 20.
[724] Felülvizsgálati jkv. 1957. február 11.1. Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője. A Felülvizsgálati Bizottság működéséről l. Szabó Pál őrnagy életrajzát.

civilek között behatoltak a laktanyába, lefegyverezték az őrséget, fegyvereket, lőszert, kézigránátot szedtek össze és vittek magukkal. Ennek hatására a hátramaradó katonák többsége, mintegy 25 fő teherautóra ült és elhagyta a laktanyát.[725] A következő zavaros hetekben Csákó hadnagy nem vállalt karhatalmi szolgálatot.[726] 1956. december 28-i keltezéssel készült el a minden alakulat számára előírt jelentés az alakulat 1956. október 23-november 11. közötti tevékenységéről. Az 51. légvédelmi tüzérosztályról háromtagú bizottság, ezen belül nyilvánvalóan Kliebert László százados törzsfőnök, a jutadombi páncélelhárító körlet parancsnoka fogalmazta a jelentést.[727] Rajta kívül két bizottsági tag tiszt neve, beosztása, aláírása szerepel a jelentésen: Csákó István szakaszparancsnok hadnagyé, Trinka Sándor iskolaparancsnok főhadnagyé.[728] Csákó hadnagy ennek ellenére azt állította, nem tudott a bizottság létéről, nem is tudott a jelentés létezéséről.[729] A jelentésen fennmaradt aláírások eredetiek, ha összehasonlítjuk a három tiszt más dokumentumokon fennmaradt eredeti aláírásaival,[730] a hasonlóság szembetűnő, a jelentés aláírásainak valódiságát támasztják alá. Csákó István hadnagy helyzete megingott, amit fokozott a tettlegességig fajuló feszültség osztályparancsnokával, Szabó Pál őrnaggyal. Az őrnagy egyúttal a Felülvizsgálati Bizottság elnöke volt, ez a bizottság napirendre tűzte a kesztölci ügyet. A tárgyalás menetét a bizottság elnöke szabta meg, de a többi tag sem rejtette véka alá elítélő véleményét. Sajátos, hogy éppen Esztergomban várták volna el a szerencsésebb, november 5-én távol lévő, rangban és korban idősebb felülvizsgálótiszt társak, hogy Csákó hadnagynak erőt kellett volna szembeszegezni a kesztölci polgári lakosokkal. Szerencse, hogy a fiatal hadnagy 10 nappal a sötétkapui sortűz után nem nyúlt fegyverhez. Az arany középutat ugyanezek a tisztek utólag sem tudták megmutatni, ő pedig a helyszínen gyengének bizonyult és amit tett, az kifogásolható.

A határozat a vitánál mérsékeltebb megállapításokat tartalmaz, például: *„Csákó hdgy. nem ellensége a rendszernek, de katonának szerintem nem való."* [731] Mértéktartó volt Szabó Pál őrnagy határozati javaslata is: *„Javaslatom az, hogy Csákó hdgy.-t helyezzék tartalékállományba."* A bizottság ezt megszavazta. Mennyire mértékletes

[725] **Deér Szilvia** 24. Vö.: Szabó Pál életrajzában írt értékeléssel.
[726] Felülvizsgálati jkv.1957. február 11. 3.
[727] 51. légvédelmi tüzérosztály jelentése. 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység. 469-473. fólió
[728] Fénymásolatban közli **Puchert János** Egy túlélő 22.
[729] Idézi **Deér Szilvia** 29.
[730] **Kliebert László** Tiszti Nyilatkozat, Ti OGY 47971 Kliebert László százados személyi okmánygyűjtője. **Trinka Sándor:** Tiszti Nyilatkozat, Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője. **Csákó István:** Tiszti Szolgálati Adatlap 1966.07.14. 11. Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője.
[731] **Békés László** százados, bizottsági tag. Felülvizsgálati jkv. 1957. február 11. 4.

volt a határozat, tanúsítja Kiss Sándor őrnagynak, a 7. gépesített hadosztály megbízott parancsnokának kézzel aláírt, röviden indokolt javaslata: *„Hadseregből eltávolítani."* [732]

Csákó hadnagy más források szerint sem tanúsította a tőle korábban megszokott fegyelmezett tiszti magatartást. Kintera József honvéd, az 51. légvédelmi tüzérosztály katonája november 2-án nem ment vissza alakulatával Budapestre. A nyomozati eljárás során azt vallotta, hogy *„nem jöttem fel Budapestre, mert lerészegedtem és 1956. november 5-én leszereltem, ezt igazolni tudom katonakönyvemmel, CSÁKÓ István hdgy.-al és annak írnokával..."* [733] Lerészegedett, dezertált katonát – ráadásul háborús helyzetben – nem szoktak leszereléssel elengedni. Szerencsére ez a történet 1957 elején nem volt ismert.

A másodfokú felülvizsgálati bizottság egy mondatot szánt Csákó hadnagy sorsára: megerősítette az elsőfokú Bizottság határozatát.[734] 1957. május 17-ével tartalékállományba helyezték. Rakodómunkásként helyezkedett el egy esztergomi fűszerkereskedelmi vállalatnál. Tartalékos tiszti rendfokozatban meghagyták, *„figyelembe véve az akkori zűrzavaros helyzetet és Csákó tart. tiszt megbánását, valamint későbbi becsületességét."* [735]

A Mecséri-perbe tanúként hívták be. Erről részletes visszaemlékezés olvasható.[736] Ezzel ellentétben a tárgyalási jegyzőkönyv csak egyetlen mondatot rögzített, amivel a visszaemlékezés teljesen ellentétes.[737]

A történelem fintora, hogy a perben Mecséri ezredes mellett tanúskodott Kiss Sándor őrnagyot utóbb ugyancsak eltávolították a hadseregből, de még szigorúbban, mint amit ő javasolt Csákó István hadnagy esetében. Lefokozták, kitüntetéseit visszavonták, a pártból kizárták.

Csákó István viszont tartalékos hadnagyként megőrizhetett valamit tiszti múltjából. Habár többé nem légvédelmi tüzér, hanem átképzett páncéltörő tüzér lett. Első tartalékos tiszti minősítésének van olyan megállapítása, ami visszautal az esztergomi feszültségekre. *„...hangulat ember, több esetben előfordult, hogy durva kifejezést használt elvtársaival szemben. Elöljáróival szemben nem minden esetben tartotta be az udvariasság szabályait... megígérte, hogy nem tesz ilyet többször."* [738]

[732] Uo. 5.
[733] Tk. jkv. **Kintera József** honvéd kihallgatásáról Bp.1958. március 26. Szabó Pál és társai VIII. k. ÁBTL V -143682/3 348-349.
[734] Másodfokú felülvizsgálati bizottsági határozat Esztergom. 1957. március 6.
[735] Kieg. Bizottság véleménye, Dorog, 1959.04.27. Uo.
[736] **Deér Szilvia** i.m. 30. Szerinte Hernádi Gyula hadnagy kérésére tanúskodott és azt vallotta, amit barátja üzent neki.
[737] BKB **Csákó István** tv. jkv. HL BKB 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3747a. A jkv. szerint azt vallotta, hogy nem tartózkodott a laktanyában, amikor Hernádi hadnagy odajött, tehát a kéréssel éppen ellenkező vallomást tett.
[738] Tart. tiszti minősítési lap 1965.11.10. Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője.

Csákó tartalékos hadnagyot 1965–1971 között három alkalommal hívták be gyakorlatra, ebből egyszer három-, egyszer kéthavi időtartamra. 1971–1973 között három MHSZ továbbképzésre is kötelezték. A sokéves tartalékos tiszti gyakorlat után főhadnaggyá léptették elő.

Csonka Tibor ezredes

Budapest, 1914. február 17. – Budapest, 1984. október 6.[739]

Csonka Tibor ezredes a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa ülnöke volt a Mecséri-per másodfokú tárgyalásán. (Részletek a XIII. fejezetben.) A vészbíróság feladatát ellátó Különtanács elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt.

Csonka Tibor budapesti munkáscsalád gyermeke, iskolai végzettsége 4 polgári. Önéletrajza szerint 1934-től KMP-tag, részt vett az illegális mozgalomban, sőt 1942 májusában a letartóztatás elől teljes illegalitásba vonult. A katonai behívásnak nem tett eleget, bár korábban két ízben is teljesített rövid sorkatonai szolgálatot. Felső összekötői között nevezte meg Kádár Jánost, Ságvári Endrét, Péter Gábort, Hidas Istvánt és Gáspár Sándort. 1945 januárjában zuglói kerületi titkár. Pártkarrierje hamar ívelt még magasabbra. 1948 márciusától a Központi Ellenőrző Bizottság munkatársa, 1950 januárjától az MDP gazdasági osztály helyettes vezetője, 1954 novemberétől a Földművelésügyi Minisztérium Ellátási Igazgatóságának a vezetője.

1939-ben megnősült. Egy lánya és két fia született. Egyik sógora dr. Vida Ferenc, a Legfelsőbb Bíróság hírhedt bírója, aki halálra ítélte Nagy Imre miniszterelnököt és három társát.

Csonka Tibor 1956. január 1-jével a párt javaslatára került a Magyar Néphadseregbe, mint pénzügyi csoportfőnök, alezredesi rendfokozattal. Sorsa fölött valójában az MSZMP KB döntött. Október 23. után a HM-ben tartózkodott, a HM Forradalmi Katonai Tanács tagjává választották, de csak fél napig volt tag. Ezekben a napokban *„sem pozitív, sem negatív ténykedést nem fejtett ki”*, írja róla a honvédelmi miniszter, elfogadva a HM minősítés álláspontját. A Tiszti Nyilatkozatot 1957. november 15-én írta alá. Megkapta az MPHE kitüntetést. Katonai iskolát nem végzett, de pénzügyi tevékenységének elismeréseképp 1957. június 21-én ezredessé léptették elő. Ezt követően iratkozott be a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia levelező tagozatára. Nem ismerjük azokat a körülményeket, amelyek között az Elnöki Tanács megbízta őt és három társát a Mecséri-per másodfokon eljáró Különtanácsa ülnöki teendőivel. Figyelemmel Csonka Tibor ezredes állítására, hogy az illegalitásban felső kapcsolata volt Kádár János, továbbá arra, hogy sógora volt a fent említett hírhedt bírónak, lehetséges, hogy mint különösen megbízható pártembert Gyurkó Lajos vezérőrnagy ellensúlyozására helyezték az ülnökök közé.(Voltak, akik Gyurkót kiszemelték katonai diktatúrára Kádár ellenében.)

Az ülnökök véleményének érvényesítésére leginkább alkalmas kegyelmi tanácskozás jegyzőkönyve semmit nem tartalmaz az elhangzottakról. Az elítéltekre vonatkozó valótlan tényállást és minősítést tartalmazó hét sor után olvasható a jegyzőkönyv egyetlen érdemi mondata: a fentiekre *„való tekintettel a különtanács ezen vádlottakat e g y h a n g u l a g kegyelemre nem ajánlja.”* [740] A vészbíróság másik négy tagjával együtt Csonka Tibor ezredes is részes és személyesen felelős azért, hogy előtte is nyilvánvalóan jogsértő módon halálba küldtek öt tisztet és két sorkatonát.

A Mecséri-perben – és más hadbírósági perben – eljátszott szerepét nem követte különösebb ellentételezés. Igaz, nem volt könnyű ember. A honvédelmi miniszter fentebb idézett minősítése így folytatódik: *„munkásmozgalmi múltját sokszor előszeretettel hangoztatja. Természete rapszodikus, időnként indokolatlanul hangoskodó, emiatt alárendeltjei nem fordulnak bizalommal hozzá.”* [741]

Hála helyett alacsonyabb beosztásba és vidékre helyezték. 1961. augusztus 1-jével kinevezték az 5. hadsereg pénzügyi osztályvezetőjévé, szolgálati helye Székesfehérvár lett. Az ezzel kapcsolatban készült dokumentumok alaposan összezavarják Csonka Tibor ezredes végzettségének alakulását. Jogi végzettségét és doktori diplomáját nem igazolta, ezeket az adatokat egyetlen adatlapja sem tartalmazza. Csak részadatokat találunk.

Utolsó tiszti szolgálati adatlapján neve elé tintával írták fel, hogy Dr. Ezen az adatlapon két egyetemen folytatott tanulmányok szerepelnek:

Budapest, Közgazdaságtudományi Egyetem 1950–1954, három befejezett tanév, ez az adat 1958-tól szerepel és fel van tüntetve későbbi iratain még 1969-ben is. Ezt az egyetemet biztosan nem fejezte be.

Az utolsó tiszti szolgálati adatlapon nem szerepelnek a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia levelező tagozatán folytatott tanulmányok, azok évszáma más adatlapról állapítható meg: 1957–1962.

Szeged, Jogtudományi Egyetem megkezdve 1963-ban, de további adat itt nincs. Pedig ez az adatlap – tintával rávezetve – tartalmazza utolsó munkahelyeit és beosztását, valamint nyugállományba helyezésének időpontját is.

[739] Borítólap. Ti OGY 85810 Dr. Csonka Tibor személyi okmánygyűjtője.

[740] LB KK Kegyelmi tanácskozási jkv. 1958. november 14. HL LB KK Katf.Kt.057/1958 Mecséri ezds. és 50 társa 133.

[741] **Révész Géza** altábornagy, honvédelmi miniszter: Javaslat Csonka Tibor ezredest beosztásában meghagyni. 1958. március. Uo.

Csonka Tibor áttekintett dokumentumai nem igazolják polgári egyetemi diplomáját és doktori címét. Ezért fordultam a jogutód Szegedi Tudományegyetemhez. Igazolták, hogy Csonka Tibor 1970. június 20-án doktori címet kapott az Állam- és Jogtudományi Karon.[742]

A hivatásos szolgálat felső korhatárát 1969. február 17-én elérte, de kérelmére a HM meghatározatlan időre visszatartotta. Erre tekintettel elöljárói javasolták áthelyezését még alacsonyabb, de legalább fővárosi beosztásba: a Magyar Honvédelmi Szövetség főtitkára anyagi helyettesének. Új beosztását 1970. január 15-én foglalta el. Dr. Csonka Tibor ezredest a honvédelmi miniszter 1973. szeptember 1-jei hatállyal helyezte szolgálati nyugállományba.[743]

Dani Ernő hadnagy

Pécs, 1931. november 4. – ???

Dani Ernő hadnagy a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezred 1. ütegének parancsoka volt. Két lövegével csatlakozott a jutadombi páncélelhárító körletet védő esztergomi légvédelmi tüzérosztályhoz és eredményesen részt vett a második szovjet menetoszlop elleni harcban.

Pécsett született kisiparos családban, heten voltak testvérek. Egy nagybátyja Argentínában, egyik sógora Németországban élt.[744] 1944-ig hat elemit, 1948-49-ben a dolgozók esti iskolájának két osztályát végezte el. 1950-51-ben középfokú pártszemináriumon vett részt. 1948. júniusában belépett az MDP-be, de párttagságát 1946-tól ismerték el. Önként vonult be katonai szolgálatra Pécsett 1948. október 20-án, gépvontatású tüzér lett. 1949. március 17-én áthelyezték Piliscsabára, ahol páncéltörő löveg vezető volt 1949. október 10-ig. Ekkor lett növendék a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolán, amit 1950. szeptember 24-én végzett el.[745] Legott alhadnaggyá avatták. 1950. október 2-án a komáromi légvédelmi tüzérezredbe vezényelték, ahol műszer szakaszparancsnok lett, 1951. május 10-étől két üteg parancsnoka. 1953. szeptember 30-án Győrbe helyezték hadműveleti előadónak. A fenyítések lapja 1951. december – 1953. február között Komáromban már megtelt, de ezeket 1954-55-ben Győrött kivétel nélkül mind törölték, ami ugyanennyi dicséretet jelent. 1953-ban megnősült. November 7-én hadnaggyá léptették elő, beosztása hadműveleti tiszt, 1954. október 25-étől kiképzőtiszt.

[742] A Szegedi Tudományegyetem központi nyilvántartásából származó, 2018. év július hó 4. napján kelt, írásbeli tájékoztatás alapján oklevelének száma a nyilvántartás szerint: 2103-10/1970 R.sz. Köszönöm a Rektori hivatal kabinetvezető-helyettese, **Csaba-Papp Kornélia** asszony segítségét.

[743] A Farkasréti temető katonai parcellájában nyugszik. Sírját lefényképeztem.

[744] Önéletrajz 1950. július 08. Ti OGY 14997 Dani Ernő személyi okmánygyűjtője.

[745] Személyi adatlap 1949. október 26. Uo. 6. Növendék-egyenruhás fényképe csatolva.

Anyagi nehézségei miatt családi helyzete megrendült, ezért magasabb fizetés reményében kérte áthelyezését a Belügyminisztériumhoz, amit parancsnoka támogatott. Időközben tiszti feladatainak csak részben felelt meg, teljesítménye hullámzott, főhadnaggyá történő előléptetését 1954 végén nem javasolták.[746]

Ez a vélemény néhány hónap elteltével ellenkezőjére módosult, parancsnoka javasolta előléptetését, amivel elöljárói is egyetértettek. Közben 1955. október 28-án áthelyezték a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezredhez, ezred kiképzőtisztnek. Új alakulatánál a politikai továbbképzését szükségesnek tartották további fejlődéséhez. Ezért előléptetését javasolták, de 1956. január 27-én egy évvel elhalasztották.[747] 1956 októberében osztották be ütegparancsnoknak.[748]

November 4-én hajnalban Dani Ernő hadnagy hallotta Nagy Imre rádiószózatát, megkezdte ütegének előkészítését.[749] A rádiószózatot az esztergomi tisztek és katonák is hallották. Kliebert László százados egyik tisztjével maga vitt két lánctalpas vontatót, ezekkel két löveget szállított a Jutadombra és állított fel a pesti irány védelmére. Eközben beérkezett az első szovjet-volt ÁVH-s menetoszlop, ahonnan rálőttek a jutadombiakra. Megkezdődött az első összecsapás, amelynek győztesei a jutadombiak voltak. Dani hadnagy saját lövegével később indult el, csupán a második összecsapásban vett részt. Állításai ellenére nem volt jelen a Mecséri-per lényegét alkotó első összecsapásnál.[750] Dél-afrikai emigrációjának távlatából, majd hazatérése után, évtizedek múltán megtett számos, az első összecsapásról tett nyilatkozata sorozatosan ellentétes a többi forrás, köztük saját egykori katonái adataival.

Dani Ernő hadnagyot 1957. január 17-én tartalékos állományba helyezték, rendfokozatától azonban nem fosztották meg.[751] Ez csaknem bizonyosan kizárja, hogy – mint hivatkozott levelében állította – 1956. november harmadik hetében megtagadta volna a Tiszti Nyilatkozat aláírását. Ha így tett volna, akkor ezzel az indokolással azonnal tartalékállományba helyezték volna, rendfokozatától megfosztva, és a tényt és indokolását személyi anyagában feltüntették volna. Ott azonban hiába keresünk erre utaló bejegyzést.

Dani Ernő Jugoszlávia felé menekült el az országból. Itthon 1990-ben egy újságcikkben Mecséri János ezredes 70. születésnapjáról megemlékeztek egykori katonái. Dani Ernő ezt olvasva Johannesburgból írt az újság szerkesztőségének, és bejelentette, hogy ő adta ki a tűzparancsot a szovjetek elleni harcra. 1992-ben Dani Ernő

[746] Előléptetési lap 1954. október 2. Uo. 1.

[747] Melléklet előléptetési laphoz 1955.10.18. Uo. 2.

[748] Adatlap 1957.01.17. Uo. 2. **Dani Ernő** 1999. július 9-én kelt, Puchert Jánoshoz intézett levélben júliust vagy augusztust jelöli meg. Köszönöm Puchert Jánosnak a levélben foglaltak írásbeli közlését.

[749] Idézi **Marossy Endre** Jutadombi történetek 38-39.

[750] A tanúvallomások statisztikai feldolgozása uo. 54. és köv.

[751] Személyi adatlap 1949.10.26.3.

igazolást kapott, hogy magyar állampolgár. Hazatérése után sok nyilatkozatot adott, sok előadást tartott. A jutadombi harcokban játszott saját szerepéről vallott nézetei éles kritikát váltottak ki.[752]

Személyi okmánygyűjtője borítólapjára tintával feljegyezték: nem rehab(ilitáció, mert – M.E.), nem fok(ozták – M.E.) le! A feljegyzés alá még később írták oda: 2000-ben *„alez-é előléptetve"*. A HM Rehabilitációs Bizottsága 2000. április 12-i ülésén javaslatot tett a honvédelmi miniszternek Dani Ernő rehabilitáció keretében történő előléptetésére. Nem ismeretes olyan szakértői vélemény, ami a javaslatot megalapozta volna. A honvédelmi miniszter a javaslatot elfogadta, és 2000. április 28-án kelt határozatával alezredessé előléptette Dani Ernő hadnagyot. Egyúttal a HM Rehabilitációs Bizottság megítélte a nyugállományú jogosultságot és egyenruha viselését.[753]

A 2008. november 4-i jutadombi megemlékezésen is találkoztam Dani Ernővel, ekkor már ezredessel, engedélyével lefényképeztem őt.[754]

A jutadombi páncélelhárító körlet parancsnoka, a megtorlások áldozata, néhai Kliebert László százados mindmáig százados. A jutadombi első összecsapásban valóban harcoló és ezért később kivégzett Rémiás Pál hadnagy posztumusz alezredes. Az ugyanekkor szintén valóban harcoló és ezért később kivégzett Kicska János főhadnagy posztumusz alezredes.

Felczán Andor alezredes

Budapest, 1917. június 1.[755] – 1991. szeptember 27.[756]

Felczán Andor alezredes a forradalom győzelme után Esztergom helyőrségparancsnoka lett, mert az esztergomi sortűz után a tömeg hangulata közvetlen életveszélyt jelentett Mecséri János ezredesre és családjára, Kiss Sándor őrnagyra, Hurai Rudolf századosra. Kitiltották őket a városból,[757] miközben beosztásukban maradtak és Budapesten továbbra is a Nagy Imre-kormány utasításait követték. Mecséri ezredes október 30-án helyőrségparancsnokká nevezte ki Felczán alezredest,[758] aki így a jutadombi harcokban még közvetett szerepet sem játszott. A Mecséri-perben, illetve a hadosztály főtisztjei elleni eljárásokban már polgári egyénként tanúként, hallgatták ki. Sorsa mégis elválaszthatatlanul összeforrott a többi vezető beosztású esztergomi főtisztével.

Önéletrajza szerint Felczán Andor munkáscsaládban félárvaként nőtt fel. Iskolai végzettsége négy polgári volt. Gyári munkásként dolgozott. 1938-ban megnősült, három év után különvált, első házasságából egy lánya született. 1945 után közigazgatási tanfolyamot végzett, 1947-ben jegyzői vizsgát tett. Utóbb a dolgozók gimnáziumát végezte el, önéletrajza írásakor érettségire készült, de későbbi adatlapjain a gimnáziumi tanulmány nincs feltüntetve. 1948-ban másodszor is megnősült, felesége betanított munkás volt. Ebből a házasságból egy lánya és egy fia született.

1945-től az MKP tagja.1948-ban három hónapos pártiskolát végzett. Baranya megyében, majd Pécsett kapott pártfunkciót. *„Az éberség terén elkövetett súlyos mulasztásáért"* szigorú megrovást kapott és leváltották.[759] A szentgáli állami gazdaság igazgatója lett.

1950. július 17-én önként vonult be tartalékos tiszti tanfolyamra. Szeptember 16-án századosként avatták fel. Rögtön a Honvéd Akadémiára került ezredparancsnoki tanfolyamra. Ezt elvégezve 1951. szeptember 29-ével őrnagy, az esztergomi gépesített hadosztály törzsfőnöke. Rejtély, miért javasolta őt a HM Személyügyi Főcsoportfőnöksége hadosztály élére és az ehhez szükséges katonai képzettség megszerzésére, miközben a javaslat indokolása legfeljebb beosztásának megtartásához lett volna elegendő? A HM javaslatát követő minősítési eljárás úgyszintén többnyire kritikus hangvételű, első szinten csak *„beosztásában megfelel"* összértékelést tartalmaz.[760] Róka Mihály ezredes, hadtestparancsnok egyetértett, a minősítő bizottság úgyszintén, ezt helyben hagyta Váradi Gyula vezérőrnagy, az MN páncélos parancsnoka. Felczán Andort 1955. január 29-én alezredessé léptették elő. Beosztásában is előre haladt: 1955. november 3-án Budapesten a 9. lövész hadtest páncélos főnöke, 1956. július 31-ével Kecskeméten a 3. lövész hadtest páncélos főnöke lett. 1956 októberében betegszabadságát töltötte Esztergomban. Itt szolgálatra hívta be Mecséri János ezredes. Október 27-én Felczán alezredes nem hajtotta végre feladatát, hogy harckocsikkal tisztítsa meg Tatabányát a felkelőktől, mert megítélése szerint ez a város nagy részének pusztulásátoz vezetett volna.[761] Mecséri ezredes helyőrségparancsnokká ne-

[752] **Puchert János** Egy túlélő 155.
[753] Tájékoztatás előléptetésről 2000.05.09. Uo..
[754] Felvételem közreadva: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 52. kép.
[755] Önéletrajz 1953.04.06. 1. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője. Századosi. őrnagyi és civil fényképek csatolva.
[756] **Felczán Andor** leányának levele Dr. Horváth Benedek hadbíró alezredeshez Pécs, 1981. szeptember 29. 1. Felczán lakhelye Szentlőrinc volt, halálozása vagy ott, vagy Pécsett következhetett be. A levél helye: HL BKB II. 125/ 1958 Felczán Andor pere 98.
[757] **Mecséri János** ezredes, vádlott észrevétele Felczán Andor tanúvallomásához. **Felczán Andor** egyetértett. Tárgyalási jkv. HL 670. doboz BKB 031/1958. 3740a.
[758] **Felczán Andor** polgári egyén tanúvallomása. Uo. 3740.
[759] 1949.9.10. Önéletrajz. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.
[760] Minősítési lap 1954.10.28. Uo.
[761] **Horváth Miklós** i.m. 6. lövész hadtest 29.

XVI. Életrajzi lexikon

vezte ki. Esztergom Városi Nemzeti Bizottságában Felczán Andor alezredes képviselte a honvédséget.[762] Egyedül ő maradt bent mint tiszt az Esztergomi Nemzeti Tanácsban.[763]

A peres eljárás során a hadbíróság számára az egyik kulcskérdés az *„ellenforradalmi"* tevékenység bizonyítására annak az esztergomi röpiratnak a nyilvánosságra hozatala volt, ami tájékoztatta a lakosságot, hogy az esztergomi hadosztály a kormány álláspontját magáévá teszi, és amennyiben nem mennek ki a szovjet csapatok, felveszi a harcot velük szemben.

Miután Felczán Andor alezredes közölte Mecséri ezredessel, hogy Esztergom Forradalmi Bizottsága örökre kitiltotta a városból, mintegy válaszként érkezett egy röpirat, aláírva Kiss Sándor őrnagy és Hurai Rudolf százados neve is.[764] Felczán alezredes tanúként azt vallotta, ő telefonon helytelenítette a röplap kinyomtatását, de az ő intézkedése nélkül ez mégis megtörtént.[765] A jutadombi harcokkal kapcsolatban Szabó Pál őrnagy vádlott észrevételezte, hogy november 1-jén éjjel Felczán adott parancsot, menjen fel Budapestre. Előző napon Lantos József alezredestől kapta ugyanezt a parancsot. A tanú kellő magyarázatot adott: Lantos alezredes jött Budapestről a paranccsal, hogy Szabó őrnagyéknak azonnal fel kell menni. Szabó őrnagy ekkor közölte, hogy csak reggel akar indulni. Erre Felczán alezredes azt válaszolta, hogy Mecséri parancsát nem változtathatja meg. Tehát a parancsot nem ő adta ki.

Mecséri János ezredes távollétében Felczán Andor alezredes mint a 7. gépesített hadosztály megbízott parancsnoka tevékenykedett[766] november 4. után is, mikor Szendi Dezső alezredes és Kiss Sándor őrnagy is visszatért. A szovjet csapatok ellen a hadosztály, ténylegesen az esztergomi helyőrség, a Budapesten elveszített lövegei nélkül nem vette fel a harcot. Felczán alezredes október 23. utáni tevékenységét a hadtest Felülvizsgáló Bizottsága előtt Kiss Sándor őrnagy mégis többnyire kritikusan értékelte: nem tartja őt *„alkalmasnak a Hadseregbe."*

A Felczán alezredes elé tárt tényállás főként az esztergomi helyi eseményekben való részvételét minősíti, nem érinti a Jutadombot. Ezért csak néhány részletére térünk ki.

Kiss őrnagy tanúvallomásával kapcsolatos Felczán alezredesnek a tényállásra tett válasza, hogy a tömeg hangulata Kiss őrnagy ellen fordult, ezért Felczán alezredes javasolta Mecséri ezredesnek, hogy váltsa le Kiss őrnagyot. Ő többet meg sem jelent

[762] **Deér Szilvia** 20.
[763] **Gaál János** őrnagy tanúvallomása. Felülvizsgálati jkv. Székesfehérvár, 1957. január 24. 18. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.
[764] **Kerekes Anna** i.m. 29-30.
[765] **Felczán Andor** tanúvallomása. Tárgyalási jkv. HL 670. doboz BKB 031/1958. 3740.
[766] Felülvizsgálati jkv. 1957. január 24. 1. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.

a Nemzeti Bizottságban. Vele ellentétben Szendi Dezső alezredest alkalmasnak tartotta arra, hogy feladatot kapjon Esztergomban. Kinevezte helyőrségkomendánsnak.[767]

A Felülvizsgáló Bizottság felrótta Felczán alezredesnek, hogy agitált a Tiszti Nyilatkozat aláírása ellen. Ezt is mérlegelve Mikes József vőrgy. hadtestparancsnok Kiss Sándor őrnagyot állította a hadosztály élére december 17-én. December 18-án leváltotta Felczán alezredest mint hadosztályparancsnokot. Ő másnap írta alá a Tiszti Nyilatkozatot.[768]

A Felülvizsgálati Bizottság előtt az alig egy hónapja hadosztályparancsnok Kiss Sándor őrnagy korrektül foglalta össze véleményét leváltott elődjének szerteágazó tevékenységéről, de kijelentette, hogy *„amit Felczán alez. tett, nem a proletár-hatalom érdekében történt."* [769] Később a Bizottság értelmezését ekként igazította helyre: *„...az alez. elvt.-ra nem mondom ki, hogy ellenforradalmár."* Felczán alezredes terhelően nyilatkozott Mecséri ezredesről és a hadosztály november eleji állapotáról. Ezeket az állításokat Kiss őrnagy keményen visszautasította. További tanúk lényegében egybehangzó vallomása alapján a hadtest Felülvizsgálati Bizottsága egyhangúlag javasolta Felczán Andor alezredes azonnali eltávolítását a Hadseregből és tartalékállományba való helyezését, ügyészi kivizsgálás, bírói eljárás megindítását.[770] Az indokolás nem tér ki a hadosztály budapesti tevékenységére.

Felczán Andor alezredes fellebbezést terjesztett be a HM Felülvizsgáló Bizottságának. Részletesen kifejtett észrevételei között fő helyen Kiss Sándor őrnagy tanúvallomásának kritikája áll. Kijelentette, hogy népellenes cselekedetet a helyőrségben nem követett el. Állítja, hogy a fellebbezés tárgyát képező jegyzőkönyv tudatos ferdítéseket, súlyosan törvénysértő változtatásokat tartalmaz.[771]

A fellebbezést elbíráló bizottság Ugrai Ferenc ezredes elnökletével elejtette az I. fokú bizottság határozatát és indokait. Kijelentette, hogy Felczán alezredest becsületes elvtársnak tartja, aki azonban akaratlanul is, részben politikai tisztánlátás hiánya miatt hibákat követett el. Ezért a bizottság egyetért azzal, hogy helyezzék tartalékállományba. Kapja meg az őt megillető végkielégítést és egy későbbi időpontban vizsgálják meg a hivatásos állományba való visszavételének a lehetőségét. A II. fokú bizottság döntésével egyetértett Uszta Gyula vezérőrnagy, a honvédelmi miniszter első

[767] Uo. 10. A helyőrségkomendáns a helyőrség parancsnokának van alárendelve. Hivatala élén végrehajtja és koordinálja a helyőrségi feladatokat.
[768] Eredeti, november 19-én aláírt példány Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.
[769] Felülvizsgálati jkv. 1957. január 24. Uo. 12.
[770] I. m. 25-26.
[771] **Felczán Andor** alezredes fellebbezése 1957. január 28.12. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.

helyettese, ezt kézírással rávezette a jegyzőkönyvre.[772] Eddig a napig teljesített hivatásos tiszti szolgálatot korábbi beosztásában, Kecskeméten, mint a 3. hadtest páncélos főnöke.

Felczán Andor alezredes 1957. április 6-án kapta meg tartalékos tiszti igazolványát. Ugyanezen a napon kizárták a pártból. Május 1-jén a szentlőrinci gépállomás igazgatója lett. Itt, Baranya megyében érte el a megtorlás második hulláma. A pécsi Járási Kiegészítő Parancsnokság nagyon kemény, valótlan részleteket is tartalmazó minősítést készített.[773] Ilyeneket az előzmény jegyzőkönyvek nem tartalmaztak, ezeket az MSZMP Esztergom Városi Bizottsága küldte meg a kieg. parancsnok őrnagynak. Találgatni lehet, melyik pártvezetőnek volt nagyobb hatalma, mint az előző határozattal egyetértő Uszta Gyula vezérőrnagynak? A városi pártbizottság titkára nyilván nem saját elhatározásából ment szembe a II. fokú határozattal, és annak ellenében nem javasolta a rendfokozat meghagyását – amely álláspontját a pécsi őrnagy továbbította, de saját minősítésébe nem vette bele. Jól mérte fel a helyzetet, Felczán Andor személyi okmánygyűjtőjében nincsen olyan adat, hogy rendfokozatától, kitüntetéseitől megfosztották volna. A hadsereg vezetése egyelőre legalább ennyit elért az ismeretlen pártpolitikussal szemben.

A Mecséri-per Szendi Dezső és társai nyomozati szakaszában, még alezredesként hallgatták ki, de csak október 30-áig tudott nyilatkozni – ami a nyomozati szándékot tekintve csaknem érdektelen volt.[774] Fentebb ismertettük vallomását a hadbírósági tárgyaláson, ott sem tudott többet elmondani.

Később mégis utolérte őt a megtorlás. A Komárom megyei Rendőrfőkapitányság tisztje, dr. Kerék József rny. hadnagy fővizsgáló hozta a határozatot a nyomozásra és az előzetes letartóztatásra, de az igazi indokra a jóváhagyó ügyész nevéből lehet következtetni: Dr. Kapfinger Tibor őrnagy, a Budapesti Katonai Ügyészség vezetőjének helyettese, a Mecséri-per első fokon majdan eljáró ügyésze.[775]

A kihallgatások Mecséri János ezredes Esztergomból történt távozására, lényegében a Maléter Pál ezredessel kezdődő kapcsolatára és annak okaira irányultak. Érdekes adalékot adott elő Felczán Andor Mecséri kétségeiről:

„Csémi alezredes mondta nekem, hogy Mecséri azt mondta neki, ő lejáratta magát Esztergomban és cseréljenek, Mecséri megy Kecskemétre, Csémi pedig Esztergomba." [776] (Csémi Károly alezredes a kecskeméti hadosztályparancsnoka volt, Felczán Andor pedig a kecskeméti 3. hadtest páncélos főnöke.)

---

[772] Jegyzőkönyv Felczán Andor fellebbezése ügyében. 1957. február 16. Uo. 1. Uszta Gyula vörgy. aláírása: 1957.03.12.

[773] Felülvizsgálati lap 1957.11.18. Uo. 1.

[774] **Felczán Andor** tk. jkv. 1957. március 23. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V -143682/5 38-40.

[775] Határozat Tatabánya, 1957. november 6. Vizsgálati dosszié Felczán Andor ügyében II. k. ÁBTL V 145410/1 64-65.

[776] Tk. jkv. **Felczán Andor** kihallgatásáról. Tatabánya, 1957. november 9. Uo. 91.

Mecséri ezredes Budapest védelméről kialakított valóságos értékeléséről ezt vallotta Felczán alezredes:

„Tudomásom szerint elkészítették Budapest védelmi tervét is, melyet Kiss őrgy. személyesen készített el. Ezt Kiss őrgy. maga mondta nekem, mikor hazajött, kb. 1956. decemberében...azt válaszolta, Mecséri azt mondta neki, hogy készítünk egy szép grafikus vázlatot és ezzel kitöröljük az elöljárók szemét. Tudomásom szerint a vázlatot Deák alez. vitte el futárként Maléter ezredesnek."

Mindez valóban így történt. Szendi Dezső alezredes is örült volna, ha Felczán alezredes a hadbíróság előtt ismételte volna meg ezt a tanúvallomását:

„1956. november 2.-án Szendi alez. a lakásáról felhívott telefonon és megkért arra, közöljem Mecséri ezredes ügyeletével, hogy az ő tüzér egysége az ő külön tűzparancsa nélkül nehogy tüzeljen. Ebből arra következtettem, hogy a tüzér egység már tüzelő állásban is volt Budapesten." [777]

Nem csoda, hogy a vizsgáló szinte mondat közben megszakította a kihallgatást. Ha a nyomozó szervek feladata az igazság kiderítése lett volna, és a vidéki vizsgáló információit összehangolhatták volna a fővárosiakkal, ez a két bekezdés halomra döntötte volna a szervek eddigi koncepcióját, és alátámasztották volna Széplaki András hadnagy ekkor még hangoztatott álláspontját, aki szerint Mecséri ezredes nem követett el üldözendő cselekményt, szabadlábra kellett volna helyezni. Ha őt, akkor úgyszintén Szendi alezredest is, és nem kerülhetett volna sor Kiss őrnagy eltávolítására és lefokozására sem.

Ám a szerveket nem az igazság érdekelte. Dr. Kerék József rny. hadnagy, alosztályvezető 1957. december 19-én befejezte a nyomozást és mellőzve az elmondottakat, amelyek alapvetően nem Felczán Andor alezredesre, hanem a hadosztályparancsnokaira vonatkoztak, megállapította, hogy *„Fentiek szerint alaposan gyanúsítható Felczán Andor a BHÖ 1.pont /1/ bek.-ben felvett szervezkedés vezetésének bűntettével."* [778]

A Budapesti Katonai Bíróság 1958. április 7. – 10. között tartott zárt tárgyalást. Felczán Andor védője első és másodfokon is dr. Gaszt István volt, aki később Mecséri János ezredest védte az elsőfokú tárgyaláson. Dr. Gáspár Gyula hadbíró őrnagy másfél évi börtönbüntetésre, lefokozásra ítélte. Kitüntetéseinek viselésétől egy évre eltiltotta, valamint 1000 Ft értékű vagyonelkobzással sújtotta.[779] Felczán Andor tartalékos alezredes a részben téves minősítés miatt, az ügyész súlyosbításért fellebbezett. Az LB Katonai Kollégiumának dr. Szimler János hadbíró alezredes tanácsa zárt tárgyalást tartott 1958. június 25-én. A vádat Dr. Kálmán László alezredes, a katonai főügyész helyettese képviselte. A hadbíróság enyhítette az elsőfokú ítéletet, és Fel-

---

[777] Tk. jkv. Tatabánya, 1957. november 20. Uo. 99-100.

[778] Határozat a nyomozás befejezéséről. Tatabánya,1957. december 18. Uo. 272.

[779] Ítélet: HL BKB II. 125/ 1958 Felczán Andor pere 64. Elrendelte Felczán Andor szabadlábra helyezését.

czán Andor alezredest 1 évi, végrehajtásában három évi próbaidőre felfüggesztett börtönre, valamint lefokozásra ítélte, az ezen túlmenő mellékbüntetések kiszabását mellőzte.[780] Felczán Andor élete utolsó pillanatáig folytatta meddő harcát büntetése végrehajtásának és a hátrányos jogkövetkezményeknek kegyelemből történő törléséért.

Gál Andor főhadnagy

Budapest, 1932. december 28.[781] – ???

Gál Andor főhadnagy jegyző volt a Budapesti Katonai Bíróságon a Mecséri János és társai ellen indított per elsőfokú eljárásán.[782] A különtanács elnöke dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, a Budapesti Katonai Bíróság elnöke volt. A különtanács két ülnöke Baranya László ezredes és Susán Pál alezredes, ügyésze dr. Kapfinger Tibor őrnagy volt.

Önéletrajza szerint háromgyermekes budapesti értelmiségi családban nőtt fel. Csupán hat gimnáziumi osztályt végzett el, mert tanulmányait 1949-ben félbe kellett szakítania anyagi gondok miatt. Ügyvéd édesapját 1945 után bíróként reaktiválták és 1949-ig a Törvényszéken tanácselnökként működött, ekkor vonult nyugdíjba.

Gál Andor a Ganz Hajógyárban helyezkedett el, vasesztergályosként dolgozott. 1950-ben önként vonult be, a Kossuth Tüzér Tiszti Iskolát két év alatt végezte el, kiváló eredménnyel. 1951-ben lépett be az MDP-be. 1952. szeptember 20-án hadnaggyá avatták. Ezt követően előadó lett a Soproni Műszaki Egyetem Tüzér Tanszékén. 1953-ban megnősült, egy kislánya született. Ebben az évben beiratkozott a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem levelező tagozatára, de csak három évfolyamot végzett el. 1954 decemberében csapatszolgálatra vezényelték Kecskemétre a 18. honvéd tüzérezredhez, szakaszparancsnoki beosztásban. 1955 tavaszán M. tiszti tanfolyamra küldték, elvégzése után a Komáromi Kiegészítő Parancsnokság parancsnokhelyettese lett. Kérésére 1955 októberében áthelyezték a Budapesti Katonai Bíróságra, ahol irodavezetőként dolgozott. December 30-án főhadnaggyá léptették elő. 1956 októberében *„kifogásolható magatartást nem tanúsított”*. 1957-ben átiratkozott a jogi egyetemre. 1958. január 29-én fogalmazótisztnek nevezték ki. Így került a Mecséri-per különtanácsába jegyzőnek. Lezárt iskolai végzettsége ekkor mindössze 8

[780] Másodfokú ítélet uo. 78. Sajátos, hogy a tárgyalási jkv. borítólapján az időpont július 2. Uo. 76. Vö.: **Cseszka Éva** 137.

[781] Ti OGY 272/175 Dr. Gál Andor személyi okmánygyűjtője. Hadnagyi, századosi, alezredesi igazolványképek az iratokhoz csatolva.

[782] Előkészítési ülési jkv. 1958. június 9. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3559.

osztály, igaz, II. évfolyamot éppen befejezett joghallgató volt. A tárgyaláson elhangzottakról a jegyzőkönyvet a tanácselnök diktálja, a jegyző szerepe annyi, hogy pontosan örökítse meg a hadbíró szavait. Szintén a jegyző foglalja írásba a tanács által hozott ítéletet és annak indokolását, illetve az egyéb dokumentumokat. Gál Andor főhadnagy ezeket a feladatokat teljesítette. Jelen volt az ítéletvégrehajtáson 1958. november 15-én.[783]

Az elsőfokú ítélethirdetést követő hónapban készült el minősítése. Ebben kiemelik kiemelkedően jó egyetemi előmenetelét, jogszabályi tájékozottságát, a legújabb bírói gyakorlatok ismereteit. A minősítést dr. Mátyás Miklós, a Budapesti Katonai Bíróság elnöke nevében írták meg, az egyetértő bizottság egyik tagja a Kocsis Sándor perben kulcsszerepet játszó dr. Simonffi Albert hadbíró alezredes volt. (Részletek a VII.1. alfejezetben.)

A minősítéssel összhangban 1958. december 30-ával századossá léptették elő. 1959. május 15-én áthelyezték az Igazságügyminisztérium Katonai Főosztályához statisztikus főelőadónak. Főosztályvezetője a fentebb említett dr. Simonffi alezredes volt. 1960. november 11-én ugyanitt büntetésvégrehajtási vezetővé nevezte ki az igazságügyminiszter. Gál Andor százados volt az előadója az összes katonai bíróságtól felérkezett kegyelmi ügy elbírálásának is. Egy évvel később, miután befejezte a jogi egyetemet,[784] az igazságügyminiszter felmentette ebből a beosztásából és kinevezte törvényelőkészítő-tanulmányi vezetőhelyettes személyügyi tisztté, 1962. szeptember 12-én pedig ítélőbíróvá. Dr. Gál Andor hadbíró százados 1962. október 1-jén tette le a bírói esküt, amelyben megfogadta, a hivatalához *„tartozó ügyekben részlehajlatlanul, lelkiismeretesen”* tevékenykedik, igaz, ehhez hozzáfűzték a korlátlan kibúvó lehetőségét, hogy *„a nép érdekeinek szolgálatával”* jár el. Egy hónappal később kinevezték az Igazságügyminisztérium Katonai Főosztály állományába igazgatási osztályvezetőhelyettessé. 1963. június 1-jén őrnaggyá léptették elő. 1966. október 15-étől az igazságügyminiszter a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumához rendelte. A hadbírósági jegyzőből nyolc év múltán legfelsőbb ítélőbíró lett. Oszlopos tagja lett a megtorló gépezetnek, amelynek működésével pályája kezdetén jegyzőként ismerkedett meg. De karrierje most elérte zenitjét.

Még egy év sem telt el, 1967 június 1-jével az új igazságügyminiszter megszüntette az LB-hez történő berendelését. Maradt osztályvezető-helyettes a Katonai Főosztályon. Itt továbbra is elismerték tudását, munkáját. 1968. április 4-ével alezredessé léptették elő, majd 1970 júliusában kinevezték igazgatási csoportvezetőnek. De csak 1977. november 1-jével lett igazgatási osztályvezető. 1982. szeptember 29-én

[783] **Puchert János** Egy túlélő 29.

[784] Bejegyzés a Dicséretek lapján: „A jogi egyetemi tanulmányai alatt tanúsított példamutató szorgalma elismeréséül az egyetemi tanulmányai sikeres befejezése alkalmával IM Kat. Főv-i dicséret és 1.000,- Ft pénzjutalom. 1961.VIII.18." Ti OGY 272/175 Dr. Gál Andor személyi okmánygyűjtője.

ezredes. Ez a későn jött előléptetés már a nyugállományba helyezés előjátéka volt. A felső korhatárra hivatkozó kérelmére 1987. december 30-ával szolgálati nyugállományba helyezték.

Gyurkó Lajos vezérőrnagy
Budapest, 1912. május 26.[785] – Pécs,1979. június 15.[786]

Gyurkó Lajos vezérőrnagy a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa ülnöke volt a Mecséri-per másodfokú tárgyalásán. (Részletek a XIII. fejezetben.) A Különtanács elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt. Mellé négy ülnököt neveztek ki, ekkor egyikőjük sem volt jogász. Közöttük egyedül Gyurkó Lajos volt tábornok, akit némelyek Kádár Jánost balról támadva a katonai diktatúra megvalósítására alkalmasnak tartottak.

Gyurkó Lajos önéletrajza szerint[787] tízgyermekes szegény munkáscsaládból származott. Öt elemit és három polgári osztályt végzett. 1933-ban megnősült, egy lánya és egy fia született.1935-től rendszeresen behívták sorkatonai szolgálatra. Igazolt sportoló, ökölvívó volt. Jól ismerte Adler Zsigmondot, aki az önéletrajz megírásakor a kétszeres olimpiai bajnok Papp László edzője volt. Gyurkó 1937-ben hadsereg bajnokságot nyert, ezért címzetes szakaszvezetővé léptették elő. A további behívások elől Németországba, Franciaországba szökött, kétkézi munkából élt. 1941-ben hazatért, ekkor letartóztatták. 2 hónapra elzárták azzal, hogy a háború végéig nem szerelhet le. 1942-ben a frontra indították volna, ezt öncsonkítással akadályozta meg. 1945-ben belépett az MKP-ba, Gyöngyösön városi párttitkár lett. 1948. november 8-án behívták a Kossuth Akadémia Törzstiszti Tanfolyamára. 1949. március 14-én letette a honvéd esküt, május 1-jével alezredessé léptették elő. Ő lett a szolnoki önálló ejtőernyős zászlóalj parancsnoka. 1950. április 1-től öt hónapos magasabb parancsnoki tanfolyamot végzett, ezredessé léptették elő. 1950-ben a kecskeméti 12. lövész hadosztályparancsnoka. 1952 szeptemberében a Szovjetunióba küldték a Vorosilov Akadémia összfegyvernemi képzésére, ahol 1954 októberében szerzett diplomát. Szolgálati adatlapja szerint közepesen beszélt oroszul. Hazatérése után kinevezték a kecskeméti 3. hadtest parancsnokává. Valószínűleg ekkor léptették elő vezérőrnaggyá, de a pontos időpont nem állapítható meg. 1956 októberi szerepéről szolgálati adatlapja ezt az egyetlen mondatát örökíti meg, hogy hadtestparancsnok volt. Mintha nem lett volna szerepe. Pedig volt. Hadtestének kiskunhalasi lövészezrede vonult október 26-án Budapestre a forradalom leverésére, de mire átverekedték magukat a Jutadombnál ellenálló pesterzsébeti felkelőkön, végzetes időhátrányba kerültek.[788]

Októberben, majd decemberben az ország több településén lőttek bele a tüntető vagy felvonuló tömegbe. A vezénylő parancsnokok között a legbrutálisabb az ökölvívó bajnok tábornok volt. Kádár Jánosnak tulajdonított értékelés szerint ő az egyetlen parancsnok, aki *„a pártszerv felhívására hatszor pásztázta végig a Duna-Tisza közét"*.[789] A legbrutálisabb Tiszakécskén történt október 27-én, amikor Gyurkó vezérőrnagy parancsára egy vadászgép három rárepülésben gépágyúzta a mit sem sejtő, békésen tüntető és a Himnuszt éneklő falusiakat, akik közül tizenheten estek áldozatul.[790] Kecskeméten is halottak maradtak egy brutális támadás után. Gyurkó Lajos a forradalom győzelme után Ungvárra menekült, hadtestparancsnoki beosztásából leváltották. November 4-én tért vissza. Másnap kinevezték a HM kiképzési csoportfőnökévé. Az Uszta Gyula vezérőrnagy által összehívott Katonai Tanács tagjaként rábízták a vidéki karhatalom irányítását, amely tevékenységét az egri sortűz levezénylése fémjelzi. 1957-től a Tiszti Felülvizsgáló Bizottság elnökeként járt el a forradalomban szerepet vállaló tisztek elleni becsületbírósági eljárásokban. 1957 januárjában másodfokon őt jelölték a 6. hadtest Felülvizsgáló Bizottsága elnökének Felczán Andor alezredes ügyében. Felczán tiltakozott, hogy ne Gyurkó vezérőrnagy legyen a fellebbezését elbíráló bizottság elnöke, mert a megtámadott elsőfokú határozatot Suczin József alezredes, Gyurkó korábbi politikai helyettese hozta.[791] A bizottság élére végül Ugrai Ferenc vezérőrnagyot állították. (Részletek Felczán Andor alezredes életrajzában.) Gyurkó vezérőrnagyot nevezték ki a Mikes József vezérőrnagy ügyét első fokon kivizsgáló Tiszti Felülvizsgáló Bizottság elnökévé. A bizottság javasolta a 6. hadtest parancsnokának tartalékállományba helyezését.[792] Ez 1957. április 10-én megtörtént, dacára Mikes vezérőrnagy fellebbezésének. (Részletek Mikes József vezérőrnagy életrajzában.)

Gyurkó Lajos vezérőrnagy több magas kitüntetés után megkapta az MPHE kitüntetést. Ennek ellenére a HM-ben 1957. júliusában nyugdíjazták, augusztustól BM-ben szolgált tovább, mint a Határőrség Országos Parancsnoka. Az MHSZ országos elnökségének is tagja lett. Kiküldték Romániába, Csehszlovákiába, Lengyelországa és Albániába. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma ülnökeként vett részt több jelentős megtorló perben. Rettegett híre volt.

[785] Ti OGY 67050 Gyurkó Lajos személyi okmánygyűjtője
[786] Gyurkó Lajos (katonatiszt) Wikipédia.
[787] Kézírásos önéletrajz 1959. szeptembere után. Uo. Letölthető egy Gyurkóról írt anyag, amely néhány részletet tetszőlegesen kiválogatott önéletrajzából: **N.N.** Tiszakécske

[788] Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 14-26.
[789] **Kahler Frigyes** Vázlatos áttekintés 1. Vö.: **uő:** Gyurkó Lajos 32-33.
[790] **Marossy Endre** 1956 fiadnak 89-91. képekkel.
[791] **Felczán Andor** alezredes fellebbezése 1957. január 28. 26. Ti OGY 67050 Gyurkó Lajos személyi okmánygyűjtője.
[792] FB jkv. 1957. január 24. 9. Ti OGY 31716 Mikes József személyi okmánygyűjtője

A Mecséri János ezredes és társai elleni perben a másodfokú Különtanács 11 halálos ítéletet tartalmazó elsőfokú ítéletet bírált felül. Az ülnökök véleményének érvényesítésére leginkább alkalmas kegyelmi tanácskozás jegyzőkönyve az elítéltekre vonatkozóan valótlan tényállást és minősítést tartalmaz, hét sorban. Ezután olvasható egyetlen érdemi mondat: a fentiekre *„való tekintettel a különtanács ezen vádlottakat egyhangulag kegyelemre nem ajánlja."* [793] A vészbíróság másik négy tagjával együtt Gyurkó Lajos vezérőrnagy is részes és személyesen felelős azért, hogy előtte is nyilvánvalóan jogsértő módon halálba küldtek öt tisztet és két sorkatonát.

Gyurkó Lajost 1959-ben az MSZMP KB póttagjává választották. De a politikai vezetés számára már vállalhatatlan volt a tegnapi fegyvertárs, aki továbbra is fékezhetetlennek bizonyult. 1960 augusztusában szolgálati adatlapján panaszolja, hogy nyugdíjának csak egyharmadát folyósítják. Gazdasági visszaélések miatt felfüggesztették. 1960. október 1-jével nyugállományba helyezték. Az Országos Sertéshizlalda nagytétényi telepvezetője lett. Pénzügyi visszaélések miatt egy év múlva elbocsátották. 1962-től Pécsett dolgozott benzinkútkezelőként.

Hegedüs Árpád hadnagy
Rákospalota,1932. március 7.[794] – ???

1956-ban a Kicska János főhadnagy könnyűs ütegparancsnok politikai helyettes tisztje volt.

Munkáscsaládból származott. Rákospalotai általános iskolai tanulmányai után ipari tanuló volt 1951-ig. Lakatossegéd szakképzettséget szerzett, gyári munkás volt, az MDP tagja lett. 1952. október 15 – 1953. október 17. között növendék a budapesti Petőfi Katonai Politikai Iskolán. Elvégzésekor alhadnaggyá léptették elő és az Esztergom-tábori 51. légvédelmi tüzérezredhez vezényelték. Politikai tiszt, 1954. október 30-án hadnagy. További szolgálatát a légvédelmi tüzérosztállyá átszervezett alakulatban teljesítette mint üteg politikai helyettes. 1956. október 24-én alakulatával Budapestre vezényelték. A Jutadombról csak annyit írt, hogy ott tüzérségi állást foglaltak. A tűzharc idején a Jéggyárban volt.[795] November 5 – 11. között állítása szerint engedély nélkül budapesti lakásán tartózkodott, innen tért vissza Esztergomba. 1956. november 18-án felvették az MSZMP-be. A hadosztály felszámolása után az esztergomi 5. karhatalmi zászlóalj beosztott tisztje volt.[796] Megkapta az MPHE kitüntetést. Ezt követően Nagykanizsára helyezték át a 48. lgv. tüzérosztály iskolájának politikai

[793] LB KK Kegyelmi tanácskozási jkv. 1958. november 14. HL LB KK Katf.Kt.057/1958 Mecséri ezds. és 50 társa 133.
[794] Ti OGY 45108 Hegedüs Árpád személyi okmánygyűjtője.
[795] Tárgyalási jkv. HL BKB 031/1958 670.doboz. 3758.
[796] 1957.05.13-1957.11.22. Szolgálati adatlap 1957.10.05. 6.

helyettesévé.[797] 1958. április 4-ével főhadnaggyá léptették elő. Eközben a hadsereg Pártfegyelmi Bizottsága megvizsgálta 1956-os tevékenységét. Megállapította, hogy bár tevőlegesen nem vett részt a cselekményekben, de *„jelentést nem tett, ezzel is takarta az üteg által elkövetett szörnyű gaztetteit és nehezítette hatóságaink munkáját."* A Bizottság határozatot hozott a bajtársai feljelentését elmulasztó Hegedüs főhadnagynak a pártból való kizárására. Javasolta tartalékállományba helyezését, tiszti rendfokozatától való megfosztását és az MPHE megvonását. Ezt a HM Személyügyi Csoportfőnöksége egyetértőleg továbbította.[798] Hegedüs főhadnagy sikertelenül fellebbezett. A Mecséri-perben már tartalékos főhadnagyként idézték be tanúként. Parancsnokaira, tiszttársaira (Mátyás Imre hadnagy kivételével) terhelő vallomást tett, magát pedig mentette.[799] Sikertelenül, mert a fővárosi Kiegészítő Parancsnokság is egyetértett a rendfokozattól való megfosztással és az MPHE megvonásával. A honvédelmi miniszter 1959. november 4-én kelt parancsával Hegedüs Árpádot a Néphadseregből eltávolította, rendfokozatától megfosztotta. Rendfokozata ezentúl: tartalékos honvéd.

A HM Rehabilitációs Bizottsága 1995-ben rehabilitálta, a honvédelmi miniszter századossá léptette elő.[800]

Hernádi Gyula hadnagy
Kásd, 1931. augusztus 8. – Esztergom, 2005. szeptember 7.

A Jutadombon a könnyűs üteg 1. tűzszakaszának (két lövegének) a parancsnoka volt. Az üteg élén sógora, Kicska János főhadnagy állt.

Hernádi (Hugyecz) Gyula földműves családból származott, végzettsége 7 elemi. Gyári munkásként dolgozott, vagyona nem volt. 1950. október 20-án önként vonult be, felvették a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára.[801] Ezt 1952. szeptember 18-án elvégezte, hadnaggyá léptették elő. November 1-jén Esztergomban az 51. légvédelmi tüzérezredhez tüzér szakaszparancsnoki (tűzszakasz parancsnoki) beosztásba helyezték. 1954. január 1-jétől kisegítőként az iskola szakaszhoz vezényelték. Az iskola parancsnoka kiemelte, hogy a szakasz a Hernádi hadnagy által tartott tantárgyakból jó eredményt ért el, de politikai képzettségét gyengének minősítette A minősítő bizottság ütegparancsnoki tanfolyamra javasolta. Ezt az akkori ezredparancsnok, Szabó Pál őrnagy nem javasolta. Egy évvel később előléptetését sem javasolta, mert nem

[797] 1957.11.22-1958.07.21. U.i.:.
[798] Feljegyzés 1958.07.18. Ti OGY 45108 Hegedüs Árpád személyi okmánygyűjtője.
[799] Tárgyalási jkv. HL BKB 031/1958 670. doboz. 3758.
[800] HM Rehabilitációs Bizottság igazolása 1995.03.16. Ti OGY 45108 Hegedüs Árpád személyi okmánygyűjtője.
[801] Ti OGY 323/1666 Hernádi Gyula személyi okmánygyűjtője. Önéletrajz 1953.06.12.

tartotta Hernádi hadnagyot eléggé öntevékenynek, alaposnak. A javaslattal egyetértett a hadosztályparancsnoka, Mecséri János ezredes, valamint a 6. hadtest parancsnoka, Mikes József vezérőrnagy is. Hernádi hadnagy Pordán Zoltán hadnagy ütegéhez került, még mindig tűzszakasz parancsnoknak. A dicséretek mellett fenyítések tanúsítják, hogy továbbra is változóan teljesített. Ezért előléptetését még most sem javasolták. Ütegparancsnoka immár Kicska János főhadnagy lett, aki októberben újólag ütegparancsnoki tanfolyam elvégzésére javasolta őt. Az elöljáró parancsnok, ezúttal Kliebert László százados egyetértett azzal, hogy Hernádi hadnagynak sokat kell tanulnia, egyelőre azonban javasolta eddigi beosztásában hagyni őt. Ugyanígy nyilatkozott a minősítő bizottság elnöke, Szabó Pál őrnagy, és így határozott a hadtest parancsnoka, Mikes József vezérőrnagy. Három héttel a jutadombi összecsapás előtt. Ami után Hernádi hadnagy tovább szolgált Esztergomban, és a hadosztály feloszlatása után Börgöndön. Itt tartóztatták le.

A hadbíróság első fokon kétévi börtönbüntetésre mint főbüntetésre, lefokozásra, vagyona ½ részének elkobzására, rend- és díszjeleinek elvesztésére, egyes állampolgári jogai gyakorlásától 2 évre történő eltiltásra ítélte.[802] Hernádi Gyula hadnagy kérésére tanúként beidézték barátját, Csákó István hadnagyot. Hernádi megtalálta a módját annak, hogy Csákó tudomására hozza, mire kéri őt. Csákó István azonban a kéréssel éppen ellenkező tanúvallomást tett. (Részletek Csákó István életrajzában.) Hernádi Gyulának nem maradt esélye. Nem fellebbezett, szerencséjére az ügyész sem, ezért az ítélet azonnal jogerőre emelkedett, amint ezt a XIII. fejezet részletezi. Halálra ítélt sógora, Kicska János főhadnagy az utolsó láthatáson az almáját adta neki búcsúzóul.[803]

Az előzetes letartóztatás beszámításával Hernádi Gyula tartalékos honvéd nem egészen hat hónapot, összesen 1 év 5 hónap 15 napot töltött börtönben. Kiszabadulása után visszatért Esztergomba. Alig kapott munkalehetőséget, segédmunkásként dolgozott. Sógornője, Kicska János özvegye adta át saját, fölöslegessé vált szükséglakását Hernádi Gyulának, aki 30 évet élt itt és három gyereket nevelt fel. Megérte rehabilitációját. 1990. október 23-án alezredessé léptették elő. 1991. szeptember 1-jei hatállyal szolgálati nyugállományba helyezték.[804] A honvédelmi miniszter 2005. március 15-én az Aranykor kitüntető cím ezüst fokozatát adományozta Hernádi Gyula nyugállományú alezredesnek.[805] 2006. szeptember 15-én halt meg, ünnepélyesen temették el.[806]

[802] Uo. Dr. Mátyás Mikós hadbíró őrnagy szolgálati értesítése 1959. január 14-én.
[803] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 191.
[804] Ti OGY 323/1666 Hernádi Gyula személyi okmánygyűjtője. Minősítési lap 1991.09.01.
[805] Uo. Kitüntetési lap 2005.02.18.
[806] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 191.

Horváth Benedek százados

Csökmő, 1927. július 12. – Budapest, 2010. szeptember 16.[807]

Horváth Benedek százados a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa tanácsjegyzője volt a Mecséri-per másodfokú tárgyalásán. (Részletek a XIII. fejezetben.) A Különtanács elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt. Mellé négy ülnököt neveztek ki, ekkor egyikőjük sem volt jogász. Horváth Benedek legalább járt a jogi karra, bár még csupán másodéves hallgató volt a levelező tagozaton.

Önéletrajza szerint négygyermekes szegényparaszti családból származott. Polgári iskolát végzett. 1945-ben megnősült, egy lányuk született. Minősítő lapja szerint érettségit tett a debreceni kereskedelmi középiskolában.1949. április 4-én önként vonult be, egy évig lövészalakulatoknál szolgált. 1950 tavaszán lett a Petőfi Politikai Tisztképző Iskola növendéke. Október 21-én hadnaggyá avatták. Rövid ideig a dunaföldvári légvédelmi tüzérezrednél szolgált. 1951 tavaszán ismét a Petőfi Iskolára vezényelték, ezúttal hat hónapos szakosított előadóképző tanfolyamra. Ősszel végzett. Főhadnagyi előléptetésének időpontjára nincs adat. Budapestre helyezték a honi légvédelmi tüzérhadosztály pártiskolavezetői beosztásába, ahol 1954 őszéig szolgált. Ekkor a HM Politikai Főcsoportfőnökség Propaganda Osztályára helyezték át, pártoktatási főinstruktornak. November 7-ével századossá léptették elő. 1955 őszén a pártoktatási alosztály vezetője lett. 1956 őszén az akkor alakuló Hadseregparancsnokság Politikai Osztályára helyezték főinstruktornak, de a forradalom kitörése miatt beosztását nem töltötte be. Október 24 – november 3. között a HM-ben tartózkodott. A következő hetet lakásán töltötte. November 10-étől 1957 májusáig az I. kerületi karhatalomban szolgált. Megkapta az MPHE kitüntetést. 1957 májusában propagandaszerkesztői beosztásba helyezték a Zrínyi Honvéd Kiadóhoz. November 8-ától tanácsjegyző a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumában. Első minősítését a Mecséri-per elsőfokú tárgyalása után Ledényi Ferenc ezredes, az LB KK elnöke írta alá.

Három hónappal később szintén Ledényi az elnöke az LB KK Különtanácsának. A fellebbviteli tárgyaláson elhangzottakról a jegyzőkönyvet a tanácselnök diktálta, a tanácsjegyző szerepe annyi volt, hogy pontosan örökítse meg a hadbíró szavait. Írásba foglalja a tanács által hozott ítéletet és annak indokolását, illetve az egyéb dokumentumokat. Horváth Benedek századosnak a tárgyalási jegyzőkönyvvel nem sok dolga akadt: Ledényi Ferenc szűkre szabta az elhangzottakat. Az életükért küzdő halálraítéltek és védőik drámai küzdelméből nem sokat adott vissza. Nehezebb feladat

[807] Ti OGY 64974 Dr. Horváth Benedek személyi okmánygyűjtője. Civil ruhás, illetve századosi igazolványkép mellékelve.

volt Kelemen Géza főügyészhelyettes váltakozó színvonalú nyilatkozatainak átfogalmazása. Az öt tisztet és két sorkatonát halálba küldő dokumentumok összeállításával véget ért Horváth Benedek szerepe a Mecséri-perben.

Jogi pályafutása nehezen bontakozott ki, pedig többször nyílt lehetősége előbbre lépni. 1959. október nyolcadikán, bár még csak egyetemi hallgató, de már ítélőbíró a Budapesti Katonai Bíróságon. 1961. augusztus 1-jén még mindig hallgató, amikor Kaposvárott a megyei bíróság elnökévé lép elő. Minősítése fel is rótta neki, hogy kissé elnyújtja az államvizsga letételét és ezzel késlelteti tanulmányainak befejezését. 1961. november 7-én beosztásával összhangban őrnaggyá léptették elő. 1962 őszén jó eredménnyel fejezte be jogi egyetemi tanulmányait. Dr. Horváth Benedek őrnagy azonban nem találta helyét beosztásában. 1963. évi minősítése szokatlanul kemény kritikát tartalmaz, hozzáfűzve, hogy többszöri pártfenyítésben és parancsnoki fenyítésben részesült. Önéletrajza szerint 1963. október 15-től fegyelmileg áthelyezték a Debreceni Katonai Bíróság állományába ítélőbírónak. Itt magára talált, több dicséretet kapott, korábbi fegyelmi büntetéseit törölték. 1965. november 1-jétől ugyanitt elnökhelyettes, 1967. november 7-ével soron kívül hadbíró alezredes. 1971. július 1-jétől elnök a Győri Katonai Bíróságon. A magasabb beosztás meghaladta erejét, ezúttal szóbeli figyelmeztetésben részesítették. Kérésére 1974. december 1-jével felmentették győri elnöki beosztásából és a Budapesti Katonai Bíróságra vezényelték ítélőbírónak. 1979. november 1-jei hatállyal kijelölték a büntetésvégrehajtási bírói feladatok ellátására. Tevékenységével elégedettek voltak. Innen ment szolgálati nyugállományba 1982. augusztus 1-jei hatállyal. Maradt alezredesi rendfokozatban.

Horváth Gyula rendőr ezredes

Nagyvázsony, 1912. szeptember 15. – Budapest, 1992. szeptember 14.

A Mecséri-per nyomozati szakaszában a BM Politikai Nyomozó Főosztály vezetője 1958. február 12-ig.[808] Nyolcgyermekes falusi munkáscsaládból származik. Hat elemit járt ki szülőhelyén, utána Budapesten asztalostanulóként végzett. Bekapcsolódott a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség munkájába. 1931-ben egy akció után hat hónapos börtönbüntetést kapott és töltött ki. 1932-ben a KMP tagja lett. 1937-ben megházasodott, egy lánya és egy fia született. A KMP feloszlatása után az SZDP-be lépett be. 1944 decemberében sikertelenül próbált átszökni a szovjet csapatokhoz. 1945 januárjában az új párt szervezésében már részt vett, üzemi párttitkárrá választották. 1948 májusában a pécsi Pártbizottság titkára lett. 1949. február 1-jével az Államvédelmi Hatósághoz került, a Határfolyam és légirendészet (tehát a „zöld ÁVÓ")

[808] Az Archontológia szerint 1958. február 13-ától miniszterhelyettes. Ugyanezen a napon lép helyére Galambos József, vö. a róla készült Archontológiával. Horváth Gyula önéletrajzában márciusi dátumot ír: 1959.12.30. 3. Ti OGY 330/1282 Horváth Gyula személyi okmánygyűjtője.

vezetője lett, ezredesi rendfokozatban. A Néphadsereg hadosztályparancsnoki továbbképző tanfolyamára küldték.[809] A Rajk-ügyben nem a kívánalmaknak megfelelően járt el, leváltották. 1949 júniusában őrizetbe vették és 15 évi kényszermunkára ítélték. 1954-ben ügyét felülvizsgálták, a bíróság felmentette. Az Egyesült Izzó párttitkára lett. 1956 nyarán visszahívták a Belügyminisztériumba és a Katonai Elhárító Főosztály vezetésével bízták meg.[810] Egyszersmind honvéd tartalékos tiszti igazolványt kapott, ezredesi rendfokozattal. Horváth Gyula itt összegyűjtött irataiban nincs leírva az ÁVH (csak a Határőrség), nincs megemlítve a letartóztatás, a jogi rehabilitáció. Viszont kitüntetést 1950-ben és legközelebb 1957-ben kapott, a hét év szünet az önéletrajzban előadottakat támasztja alá.

Horváth Gyula ezredest az ÁVH feloszlatása után pár nappal letartóztatták és a Fő utcai börtönbe szállították. November 4-én a börtönt őrzők szétfutottak, az addigi letartóztatottak átvették az épület védelmét. Kapcsolatot talált egy szovjet páncélos ezredessel. Segítségével kiszabadították és a BM épületébe szállították át a többieket. Belőlük november 5-én harci csoportokat alakítottak, akik a gyalogságot képezték a szovjet harckocsizók mellett. Később rájuk alapozták a Forradalmi Karhatalmi Ezred első csoportját.

Horváth Gyulát 1956. november 8-án megbízták a Budapesti Politikai Osztály vezetésével. 1957. február 16-án a BM ORFK Politikai Nyomozó Főosztály vezetőjévé nevezték ki mint rendőr ezredest. Megkapta az MPHE kitüntetést. Áprilisban a Politikai Nyomozó Főosztály kivált az ORFK szervezetéből, és mint II. Főosztály a belügyminiszter, Biszku Béla közvetlen alárendeltségébe került.[811] A II/1. Katonai Elhárító Osztály kiadta a határozatot az első jutadombi esztergomi tisztek és katonák, Kicska János főhadnagy, Rémiás Pál hadnagy, Hernádi Gyula hadnagy, Mátyás Imre hadnagy, Dobrosi Lajos tizedes, Puchert János honvéd, Molnár Géza őrvezető, Hatos György honvéd letartóztatására. Aláírta a II/1. Osztály vezetője, Selmeci György ezredes, alosztályvezetője, Kovács Sándor őrnagy, egyetértett Horváth Gyula ezredes, a BM II. Főosztály vezetője.[812]

Horváth Gyula ezredes a megtorló gépezet motorjának tekinthető főosztály élén a nyomozati eljárás parancsnoki láncolatának felső szintjén helyezkedett el a belügyminiszter alatt, a letartóztatásokat és vizsgálatokat végző osztályvezetők fölött. Sze-

[809] Szolgálati adatlap 3. A tanfolyamot 1949 júniusa és1950 júniusa között elvégezte. Felülvizsgálati lap 1958.10.27.1. Ti OGY 330/1282 Horváth Gyula személyi okmánygyűjtője. A tanfolyamot igazoló két adattal ellentmondásban áll letartóztatásának fent közölt időpontja.
[810] Selmeci György áv. ezredes, főosztályvezetőt beiskolázták a Pártfőiskolára, ezért beosztásából felmentették. Helyére nevezte ki **Piros László** áv. altábornagy belügyminiszter Horváth Gyula áv. ezredest. A BM 58. sz. parancsa 1956. július 16. ÁBTL 4.2 - 58/1956.07.16
[811] **Krahulcsán Zsolt** i.m. 46.
[812] 1957. október 4. HL BKB 031/1958 673. doboz Mecséri János ezds. és társai IV.k. 1059-1061.

mélyes felelőssége a Mecséri-perhez vezető folyamatban nem kisebb, mint amit Mecséri János ezredesre kimondtak a megtorolt folyamatban. Horváth felettese, Biszku Béla belügyminiszteré sem kisebb, mint Maléter Pál honvédelmi miniszteré.

Horváth ezredes bizonyára jó munkát végzett, hiszen 1958 februárjában személyzeti miniszterhelyettessé lépett elő. A II. Főosztály élére Galambos József ezredest nevezték ki.[813] Horváth Gyula továbbra is megtarthatta honvéd tartalékos ezredesi rendfokozatát. Így tette le a honvédségi esküt 1959. december 30-án. Ugyanezen a napon a lakóhely szerint illetékes kieg. parancsnokságon letette a Népköztársasági Esküt. Ennek a dokumentumnak érdekessége, hogy azon az 1956 előtt érvényes államcímer látható, miközben a kieg. pecsétje az 1959-ben érvényes címerrel készült. A két eskü hitelesítője ugyanaz a két hivatalos személy, egyikőjük hitelesítette önéletrajzát is, ugyanezen a napon. Horváth Gyula miniszterhelyettesi beosztásában a Mecséri ezredes elleni megtorló folyamatban előlépett a parancsnoki láncolatban, egyúttal tovább nőtt személyes felelőssége.

1960. április 4-én léptették elő rendőr vezérőrnaggyá és nyugállományba helyezték. 75. születésnapja alkalmából a Szocialista Magyarország Érdemrenddel tüntették ki. Elhunyt 1992. szeptember 14-én. A Farkasréti temetőben temették el.

Horváth Gyula (ÁVH, rendőr, honvéd) ezredes életútja példát ad az elismert mozgalmi múlttal rendelkező, megbízható pártfunkcionárius egyik lehetséges életpályamodelljére: az ÁVH-ból a BM-be átmentett, kellő képzettség nélkül magas rangra emelt tiszt egyike a szovjet intervenciósokat fegyverrel segítőknek, a megtorlás időszakában az egyik legfontosabb vezető pozíció birtokosának, utóbb miniszterhelyettesnek. Akit amúgy a Magyar Néphadsereg is átvett, beosztásait szinte áttekinthetetlenné téve biztosított neki fedett pályamódosítási – menekülési útvonalat.

Horváth Zoltán rendőrnyomozó főhadnagy

Budapest, 1931. július 18.[814] – Budapest, 2005. szeptember 20.[815]

Horváth Zoltán volt államvédelmi főhadnagy mint a BM II/1 Osztály Vizsgálati Alosztályának operatív beosztottja, rendőr vizsgálótiszt közreműködött a Mecséri-per nyomozati szakaszában lebonyolított kihallgatásokon.

Önéletrajzai szerint munkáscsaládból származott, apját nem ismerte, nevelőszülők nevelték Pesterzsébeten. 1946-ban fejezte be a nyolcosztályos általános iskolát. 1947-ben lakatosipari tanuló volt Pesterzsébeten. Lakatossegéd lett, majd a Csepeli

[813] **Krahulcsán Zsolt** i.m. 49. Galambos rendfokozata: Archontológa.
[814] ÁBTL 2.8.1. BM Központi Fogyaték 12405 Horváth Zoltán személyi okmánygyűjtője.
[815] NEB https://perek56.hu/ords/f?p=1051:13:29506861444159:NO:RP,13:P13_SZEMELY_ID:77525 Horváth Zoltán Árpád, arcképpel.

Vasmű Motorkerékpár üzemében helyezkedett el mint szerelő. 1951. januárjától a soroksári Textilgyárban dolgozott mint üzemlakatos.

Szintén pesterzsébeti feleségével 1953-ban házasodott össze, egy kislányuk született. 1951. november 3-án vonult be a szekszárdi aknavető ezredhez. Három hónap múlva került az ÁVH-hoz. 1952. február 4-től elvégezte a budapesti hathónapos Dzerzsinszkij iskolát. Első rendfokozata államvédelmi alhadnagy. 1952. végétől a Kossuth Tüzér Tiszti Iskola elhárító alosztályának operatív beosztottja.[816]1953-ban lépett be az MDP-be.1954 augusztusában léptették elő áv. hadnaggyá. A forradalom idején semmilyen tevékenységben nem vett részt, kapuügyeletes tiszt volt.

1957. márciusában a KTTE beolvadt az ETI-be. Horváth Zoltán hadnagy minősítési lapja szerint 1957. április 26-án került a BM II/1. osztály Vizsgálati Alosztályához mint másfél évre odavezényelt vizsgáló. Július 1-jén letette a BM-esküt. 1957. augusztus 21-én rendőr főhadnaggyá léptették elő és főoperatív beosztásba került. Januártól kezdve sorra hallgatta ki a jutadombi esztergomi sorkatonákat és vezetett szembesítést is. Magyar János honvéd a harmadik kihallgatásán több részletet illetően eltért korábbi vallomásaitól. Először ő állította és ekkor, hogy Kálmán Dezső őrvezetőnek géppisztolya volt.[817] (Ő eddig azt vallotta, hogy karabélya volt, ami mentette volna őt a kivégzésben való részvétel gyanúja alól). A két volt ÁVH-s lelövéséről azonban Magyar János honvéd nem változtatta meg álláspontját. Ezért Horváth Zoltán főhadnagy, vizsgáló határozata és az azt tudomásul vevő Loss András főhadnagy, mb. alosztályvezető iratellenesen, valótlanul állapította meg, hogy *„Magyar János, Kálmán Dezső és Molnár Géza...mindhárman a náluk lévő géppisztollyal meggyilkolták őket."* [818] A határozatot a lap alján meghúzott vonallal zárták le. A két tiszt a vonal fölött írta alá, Magyar János honvéd a vonal alatt, feltehetőleg nem is látta a határozat szövegét.

A kihallgatást egyedül vezető Horváth Zoltán főhadnagy valótlan tényállítása az egyik alapvető dokumentum a három sorkatona halálra ítéléséhez, ami kettejük kivégzéséhez vezetett.

Horváth Zoltán főhadnagy kihallgatásán került be a fenti koncepciós elemből Kálmán Dezső aktív részvétele Dékány József szakaszvezető vallomásába. A jegyzőkönyv szerint ő azt vallotta Horváth főhadnagynak, hogy Molnár Géza és Kálmán Dezső őrvezetők lőtték agyon a két volt ÁVH-st, amit Dékánynak Kálmán Dezső mondott el.[819] Csakhogy korábban Dékány szakaszvezető Auth Mihály főhadnagy vizsgáló előtt tett részletes vallomásában még egészen másként vallott erről. Kálmán Dezső őrvezető neki határozottan állította, hogy Molnár Géza egyedül lőtte agyon a

[816] BMH 358. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag Bp.1953. december 12. ÁBTL BMH Állományparancsok 1953 (351-451) 22.
[817] Tk. jkv. 1958.01.25. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V -143682/2 180.
[818] Határozat **Magyar János** terheltkénti felelősségrevonásáról 1958. február 10. Uo. 182.
[819] Összefoglaló jkv. **Dékány József** terhelt ügyében 1948. február 21. Uo. 250.

két foglyot két géppisztolysorozattal, amit egyébként maga Dékány szakaszvezető is hallott. Magyar Jánost Dékány szakaszvezető nem látta a helyszínen.[820]

Horváth Zoltánnak tudnia kellett, hogy más szemtanú is egyedül Molnár Géza őrvezetőnek tulajdonította a kivégzést, mert a vallomást ő vette fel[821] – egy nappal később, mint Auth Mihály főhadnagy Dékány Zoltán hivatkozott vallomását. Horváth főhadnagy vezette Kocsis Zoltán szakaszvezető további kihallgatásait is. Hétszer hallgatták ki, nem módosította a kivégzésekről tett vallomását, nem is vették bele a vallomásait összefoglaló jegyzőkönyvbe.

Horváth Zoltán főhadnagy tehát Dékány József szakaszvezető kihallgatásáról is jobb tudomásával ellentétes, valótlan részletet foglalt jegyzőkönyvbe, amely dokumentum érvet szolgáltatott Kálmán Dezső őrvezető halálra ítéléséhez, ami kivégzéséhez vezetett.

Horváth Zoltán főhadnagy hallgatta ki Hegedüs Árpád hadnagyot, Kicska János főhadnagy politikai helyettesét, akit nem vontak felelősségre jutadombi tevékenységéért. Hegedüs hadnagy egyik válaszából következtetni lehet Horváth főhadnagy kérdésére: *„Azért nem jelentettem ezeket az eseményeket, mert én erről beszéltem a felülvizsgáló bizottság előtt..."*[822] Horváth főhadnagy tehát felelősségre vonta Hegedüs hadnagyot, mert nem jelentette fel bajtársait. Utóbb ez az érv a hadsereg Pártfegyelmi Bizottsága álláspontja lett és elvezetett ahhoz, hogy Hegedüs Árpádot megfosszák rendfokozatától és kitüntetéseitől, amiről életrajza tartalmazza a részleteket.

Horváth Zoltán főhadnagy volt az egyik vizsgáló, akit kirendeltek Pécsre, hogy kihallgassák a már leszerelt esztergomi katonákat, közöttük a külső Jászberényi úti fél osztályét is.

A későbbiekben Horváth Zoltán főhadnagy együtt Lindor József százados, fővizsgálóval részt vett Szendi Dezső alezredes több szembesítésén, majd Lantos József alezredes és Szabó Pál őrnagy sorsdöntő szembesítésén. Vizsgálói tevékenysége alátámasztotta közvetlen parancsnoka, Loss András főhadnagy mb. osztályvezető minősítését: *„Több ellenforradalmár ügyének vizsgálatát fejezte be eredményesen és több katonaszökevény ügyét adta át a Katonai Bíróságnak, amelyben komoly ítéletek születtek...a rábízott letartóztatottakat szívósan és módszeresen hallgatta ki."* A kihallgatások után, 1958. június 4-én kapta meg az MPHE kitüntetést.

1960-ban még vizsgálótiszt a Jutadombon harcolt pestlőrinci légvédelmi tüzérek elleni nyomozati eljárásban.[823]

[820] Tk. jkv.1957. november 28. Uo. 240.
[821] **Kocsis Zoltán** tk. jkv. 1957. november 29. Uo. 262. Ő Kicska János főhadnagy szóbeli közlésére hivatkozott.
[822] Tk. jkv. 1958. január 8. Uo. 243-244.
[823] **Varga Miklós** tk. jkv. 1960. április 30. Varga Miklós és társai 0. k. ÁBTL V-146378. 32. **Lantos Mihály** tk. jkv. 1960. április 30. Varga Miklós és társai 4. k. ÁBTL V-146378-a 341.

1961. augusztus 15-én rendőr századossá léptették elő. Átkerült a BM Karhatalom Forradalmi Ezredéhez. 1964-ben elvégezte a Marxizmus-Leninizmus Egyetem 3 éves tagozatát. Mégsem megfelelően alkalmazkodott új helyzetéhez. *„...a Bp-i Forradalmi ezrednél az ezredparancsnokával való viszonya nem volt kielégítő, melyhez hozzájárult Horváth szds. elvtárs szerénytelen magatartása is...Munkájában szoros ellenőrzésre szorul...Hirtelen természetű, sértődékeny elvtárs..."* olvasható 1964. évi minősítés kiegészítésében. Horváth Zoltán századost áthelyezték a III/IV-2 Osztályhoz önálló főoperatív tiszti beosztásba. Rendőr őrnaggyá léptették elő 1961. augusztus 15-én. 1967-ben elvégezte a Rendőr Akadémia levelező tagozatát, 1975-ben a Szovjetunióban a katonai elhárítás továbbképző tanfolyamát. Rendőr alezredessé léptették elő 1977. október 1-jén. 1985. január 1-jétől kiemelt főoperatív tiszt a BM III/IV-1/e osztályon.

A felső korhatár elérésével 1986. június 9-én javasolták nyugállományba helyezését, ami július 31-i hatállyal megtörtént.

Hurai Rudolf százados

Tokod, 1925. szeptember 9. – 1973

Hurai Rudolf százados 1956 októberében Mecséri János ezredes, hadosztályparancsnok politikai helyettese volt. Elkísérte őt Tökölre, osztozott vele a következő hetek történéseiben.

Ötgyermekes munkáscsaládból származott, félárva volt, édesanyja nevelte. 6 elemit végzett Tokodon. 1934-ben egyik bátyja az illegális mozgalomban vett részt, a büntetés elől Csehszlovákiába menekült. Hurai Rudolf édesanyjával és másik bátyjával követte őt, két évig ott éltek. Hazatérése után Sajószentpéteren 4 éves vasesztergályos tanonciskolát végzett. 1938 októberétől a sajószentpéteri üveggyárban dolgozott.[824] 1945 januárjában belépett az MKP-be, májustól októberig a járási szovjet katonai parancsnokságon volt tolmács. 1946-ban megnősült, 1950-ben elvált. 1948-1949-ben tényleges katonai szolgálatot teljesített, határvadász szakaszvezetőként szerelt le. 1949 novemberében a Nehézipari Minisztériumban szakoktatási előadó lett. 1950. május 9-én önként vonult be Győrbe, tartalékos tiszti tanfolyamra.[825] Ezt elvégezte és augusztus 1-jén alhadnaggyá avatták. Egyúttal egyhónapos politikai tisztképző tanfolyamra küldték, utána a HM Politikai Főcsoportfőnökség káderosztályára helyezték. 1950. november 7-én már hadnagy. Minősítése szerint erélyes, de nem durva, őszinte, egyenes jellemű. 1951. április 15-én áthelyezték a törökbálinti tiszti továbbképző tanfolyamra. Május 1-jén főhadnaggyá léptették elő. Október 23-

[824] Személyi adatlap 1950. július 25. 2. HIM KI Ti OGY 33149 Hurai Rudolf személyi okmánygyűjtője.
[825] Önéletrajz 1951.09.05. Uo. 1.

ától a HM Személyügyi Főcsoportfőnökségén személyi tartalék, különleges beosztással. Kiküldték a Szovjetunióba a Lenin Katonai Politikai Akadémiára.[826] Innen 1956 márciusában tért haza. Eközben 1954. október 20-án századossá léptették elő. 1956. április 26-án helyezték Esztergomba a 7. gépesített hadosztályhoz politikai osztályvezető-helyettesként. 1956. augusztus 18-án kötötte második házasságát, amiből két gyermek született, egy lánya nőtt fel.[827] Októberben a hadosztályparancsnok politikai helyettese volt.[828] Elkísérte őt Tökölre, és ott őt is letartóztatták a szovjetek, kivitték Ungvárra. Hazahozatala után a Fő utcai börtönben, majd a Gyűjtőfogházban tartották fogva december 12-éig. Saját kérelmére leszerelt 1957. május 1-jén. Visszament a Sajószentpéteri Üveggyárba dolgozni.[829]

A perbe csak tanúként hívták be, mindig parancsnoka mellett tett vallomást. A hadbíróságnak mérlegelnie és ítéletének indokolásában figyelmbe vennie kellett volna legalább az alábbiakat:

„November 1.-én és 2.-án a tüzelőállások kiépítésénél közölték az egységekkel, hogy tilos lőni a szovjet csapatokra. Szendi november 2.-án is utasítást adott arra, hogy ne lőjenek. November 3-án ezt ismét tudatosították. Amikor mi Tökölről visszafelé jöttünk, a Soroksári útnál Mecséri megállt, beszélt az ottani parancsnokkal és megismételte ugyanezt." [830]

Ezt a fordulatot használta ki Mecséri János ezredes, vádlott, és észrevételt tett:

„Tanúnak tudnia kell arról, hogy Janza (honvédelmi miniszter – M.E.) *október 30-án nekem azt mondta, cselekedjek belátásom szerint. Mikor Tökölről visszafelé jöttünk, a Jutadombnál Kliebert századosnak azt a parancsot adtam, hogy semmilyen körülmények között ne lőjön a szovjet csapatokra. Tanú azt is tudja, hogy Tökölön engem nem kényszerítettek a parlamentbe történő telefonálásra, ezt saját akaratomból csináltam."*

Hurai Rudolf válasza: *„Igen, az említett dolgokról tudok, azok fedik a valóságot."* [831]

[826] Statisztikai lap 1957.04.23. 2. egyenruhás fényképpel. – Jkv. **Hurai Rudolf** kihallgatásáról, Ungvár, 1956. november 29. KG Archívum. Kézirat Hurai Rudolf saját kezű aláírásával. Kiadja: **Lupkovics György** i.m. 14.

[827] Özvegyének rehabilitáció iránti kérelme a BM-hez Sajószentpéter, 1989. november 30. 1-2. Ti OGY 33149 Hurai Rudolf személyi okmánygyűjtője.

[828] **Hurai Rudolf** polgári egyén tanúvallomása. Tárgyalási jkv. HL BKB 031/1958 670. doboz. 3738a.

[829] Sajószentpéteri Pártbizottság tájékoztatása 1957. október 4. Ti OGY 33149 Hurai Rudolf személyi okmánygyűjtője.

[830] **Hurai Rudolf** polgári egyén tanúvallomása. Tárgyalási jkv. HL BKB 031/1958 670. doboz. 3739.

[831] Uo. 3739a. A jutadombi kitérő: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 51-52.

Az esztergomi hadosztály tevékenységének kivizsgálása során előtérbe került Hurai Rudolf százados, politikai helyettes személye is. A hadsereg pártfegyelmi bizottsága folytatta le a vizsgálatot. Nyilatkozott a megtorlás valós okáról: *„az egyedüli hadosztály volt, amelyik végig kiszolgálta Malétert".* A bizottság álláspontja szerint Hurai százados, bár a harci tevékenységben *„tevékenyen nem vett részt, de közreműködésével ő is hozzájárult ahhoz, hogy a ho. ide jutott. Azon kívül bejelentést sem tett senki ellen."* [832] Vagyis nem jelentett fel senkit. A hadsereg pártbizottsága ezt úgy torolta meg, hogy kizárta a volt politikai tisztet a pártból, ezenkívül javasolta rendfokozatától való megfosztását. Révész Géza vezérezredes, honvédelmi miniszter 1959. november 4-én megfosztotta rendfokozatától Hurai Rudolf tartalékos századost, akinek rendfokozata ezentúl tartalékos honvéd.[833] Özvegye írja, hogy 16 év alatt sem sikerült neki beilleszkednie a civil életbe. 1959-ben sikertelenül kísérelt meg öngyilkosságot. 1973-ban önkezével vetett véget életének.[834]

Kálmán Dezső őrvezető

Szava, 1934. július 8.[835] – Budapest, 1958. november 15.

Az 51. légvédelmi tüzérosztályban távmérő rajparancsnok volt. November 4-én az első szovjet-volt ÁVH-s menetoszlop szétvert maradványainak üldözése után csatlakozott a két elfogott volt ÁVH-s kísérőihez. Egyike volt a három katonának, akit a hadbíróság megvádolt a két fogoly kivégzésével és halálra ítélt. Az ítéletet végrehajtották.

Hivatkozott tanúvallomása szerint kétgyermekes földműves családból származott. Szülei nem keltek egybe, de összetartoztak. Kálmán Dezső édesapja keresztnevét, édesanyja családi nevét viselte. Hat elemit végzett.[836] Bevonulása előtt a tsz-ben kocsis, leszerelése után szülei földjén volt gazdálkodó. Jómódban élt, házuk ma is áll.[837] 1954. november 1–1956. november 10. között töltötte sorkatonai szolgálatát Eszter-

[832] Jkv. kivonat a Hadsereg Pártfegyelmi Bizottság üléséről 1958. szeptember 30. 2. Ti OGY 33149 Hurai Rudolf személyi okmánygyűjtője.

[833] Kivonat a HM parancsából 1968. február 19. Ti OGY 33149 Hurai Rudolf személyi okmánygyűjtője.

[834] Özvegyének rehabilitáció iránti kérelme 2.

[835] Ügyészi jkv. 1958.03.31. Mecséri ezredes és társai Skontró k. HL BKB 031/1958 3192. A jkv. a tárgyalási jkv. egységes oldalszámmal ellátott része.

[836] Tk. jkv. **Kálmán Dezső** 1. kihallgatásáról 1957. november 29. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL 3.1.9. – V -143682/2 39.

[837] Felvételem: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 93. kép. Ugyanitt részletek Kálmán Dezső családi hátteréről és a perről: 157-167. A továbbiakban nem jegyzetelt nyomozati és perbeni adatok e monográfiában találhatóak.

gomban. Október 24-étől alakulatával a Jászai Mari téren őrizte a Belügyminisztériumot. November 1-jén visszatértek Esztergomba, de már hajnalban ismét a fővárosba indultak, egészen a Jutadombig. Nem ismerte el, hogy a november 4-én reggel lőtt volna a szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopra. Saját elhatározásából, kíváncsiságból ment megnézni az első összecsapásban kilőtt teherautót, a mellette fekvő volt ÁVH-s holttestét (8. kép), a teherautón sebesült másik volt államvédelmist és sodródott bele a végzetessé váló eseményekbe. (Részletek a X.2 fejezetben.)

A fogolykísérésről és kivégzésről az előzetes nyomozati eljárásban beszerzett információk nem őrá terelték a gyanút. Az biztos, hogy előtte tiszteket tartóztattak le és csupán három sorkatonát, éppen azokat, akikre a többi esztergomi rávallott a két fogoly lelövésével kapcsolatban: Dobrosi Lajost, Puchert Jánost, Hatos Györgyöt. A letartóztatott Dobrosi Lajos nem mondott nevet. Puchert János honvéd 1956. október 19-i első kihallgatásán azt mondta, hogy a két foglyot Molnár Géza őrvezető géppisztollyal lőtte agyon és ezt ő maga is látta. A helyszínen szerinte hárman voltak, közöttük nem említette Kálmán Dezső őrvezetőt. Hatos György honvéd 1957. október 18-án első kihallgatásakor elmondta, a harc kezdetén többedmagával félelmében elfutott a lövegtől, nincs tudomása gyilkosságokról.

Szaván úgy tudják, hogy a falu egyik vezetője jelentette fel Kálmán Dezsőt. Ha ez csupán szóbeszéd lenne, és mert nincs adat arra, hogy az esztergomi honvédek közül bárki szóba hozta volna Kálmán Dezső őrvezető nevét, az csak hálózati úton juthatott el a nyomozókig.

A letartóztatottak csak a szembesítéseken vagy a terheltté nyilvánításukkor kapott dokumentumokból jöhettek rá arra, hogy melyik társuk mit vallott? Kálmán Dezső a letartóztatásakor nem tudhatta, ki miatt jönnek érte, de azt sem, hogy kit tartóztattak már le? Nagyon rövid idő alatt kellett döntenie. A volt ÁVH-sok kivégzésénél hárman voltak jelen. Kálmán Dezső talán arra gondolt, hogy a közülük a másik, Magyar János beszélt valahol valakinek, vagy fog beszéli. Mi más indokolhatta, hogy az első pillanattól fogva rávallott Magyar Jánosra? Személyes ok kizárható: Magyar János a legvégsőkig kitartott amellett, hogy Kálmán Dezső csak akart lőni, de nem lőtt, mert ő, Magyar János visszatartotta őt. Szerinte tehát egy elkövető volt: Molnár Géza. Mindketten életben maradhattak volna, ha Kálmán Dezső átveszi ezt a gondolatmenetet, amit, ha lett volna védője, tanácsolhatott volna neki.

Lehet más magyarázat is arra, hogy Kálmán Dezső rávallott Magyar Jánosra. Keresztfiától, Karászi Sándortól hallottam, hogy fia kivégzése után Kálmán Dezső édesanyjának megküldték a ruhákat. Véresen. Oda temették a családi sírkőhöz. Többször faggattam Puchert Jánost, verték-e őt, őket a börtönben? Mindig figyelmeztetett arra, hogy ez Kádár börtöne volt, nem Rákosié. Amióta a családtagok elmondták Kicska János főhadnagy történetét és ezt könyvemben közreadtam, már nem vagyok annyira biztos abban, hogy csupán családi legenda Kálmán Dezső véres ruházata, és más

szemmel olvasom Kálmán Dezsőnek az elsőfokú tárgyaláson tett vallomását. Előadta, hogy a nyomozás során megverték, ezért áll el korábbi vallomásától. *„Az ügyészségen tett vallomásomat nem tartom fenn, mert akkor attól féltem, hogy megvernek úgy, mint a nyomozás során."* [838] A hadbíróság azonban nem foglalkozott ezzel az állítással.

Mint ahogyan nem foglalkozott az eljárás alapját képező három kötet nyomozati irattal és azok gyakorta képtelen, első olvasatra is valótlan tartalmú részleteivel.

A foglyok lelövéséhez mérten csekély volt a jelentősége annak, hogy Kálmán Dezső őrvezető a kilőtt teherautó egyik halott volt ÁVH-sától elvett 750 forintot, az igazolványait, a teherautón pedig eltulajdonított egy véres pisztolyt. Azt állította, hogy a holttest motozására az ott álló Hernádi Gyula hadnagy adott parancsot és ő a pisztolyt a hadnagynak adta, az igazolványokat civil fegyvereseknek, a pénzből 50 forintot Árpási őrvezetőnek, a többit megtartotta. Hernádi hadnagy a szembesítésen ezt visszautasította.[839] A Budapesti Katonai Bíróság 1968. augusztus 14-én meghozott ítéletében az államrend megdöntésére irányuló szervezkedésen és a kétrendbeli, bűnsegédi minőségben elkövetett gyilkosság bűntettein kívül a rablás bűntettében is elmarasztalta Kálmán Dezsőt. A vádlott enyhítésért, védője a tényállás részbeni téves megállapítása és a jogi minősítés miatt jelentett be perorvoslatot.

Kálmán Dezső számot vetett sorsával, de nem adta fel a reményt. Ezidáig a Mecséri-per áldozataitól egyetlen búcsúlevél került elő, az övé.[840] Megható sorokkal búcsúzik *„örökkön felejthetetlen, jó"* szüleitől és minden ismerősétől. *„Isten segéljen benneteket és engem."*

A másodfokú tárgyaláson az utolsó szó jogán Kálmán Dezső védte magát: *„Semmiféle tűzharcban nem vettem részt, semmilyen fegyverrel nem lőttem. Az államvédelmisták kivégzésén nem voltam jelen. Az igazolványt Hernádi hdgy. utasítására vettem el és akkor vettem el a pénzt is, amit magamnál tartottam azért, hogy haza tudjak menni. Kegyelmes és méltányos büntetést kérek."* [841]

A másodfokú ítélet helyben hagyta az elsőfokú bíróság által megállapított tényállást és a halálbüntetés kiszabását. Lehet, hogy ebben az utolsó utáni pillanatban találkozott Kálmán Dezső halálos elszántsága Magyar Jánoséval: ártatlan vagyok, de most már legyen vége. Kálmán Dezső egyedüliként a jutadombi halálraítéltek közül

---

[838] Uo. 3729. old. hátoldala.

[839] 1958.január 30. Mecséri ezredes és társai VIII.k. HL BKB. 031/1958 1898.

[840] 1958. (8.h.) 26-án. A búcsúlevél még közöletlen fénymásolatát **Nagy Lajos** pécsi tanár úr bocsátotta rendelkezésemre, amiért fogadja megkülönböztetett köszönetemet. Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 164-165.

[841] HL LB KK Katf.Kt. 057/1958. jkv.81-82.

nem adott be kegyelmi kérvényt.[842] Az 1958. november 14-én megtartott zárt kegyelmi tárgyaláson a különtanács kegyelemre egyhangúlag nem ajánlott nyolc elítéltet, közöttük Kálmán Dezsőt. Az utolsó láthatáson édesanyja, Kálmán Irma és édesapja, Kiss Dezső bizonyosan részt vett, amiről egy másik résztvevő levele tanúskodik.

Másnap reggel 7:37 órakor, két perccel Magyar János után kötél által kivégezték. Az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik, kivégzett bajtársai között (24. kép).

A hadbíróság ítéletét az 1989. évi első semmisségi törvény értelmében hatályon kívül helyezték, beleértve a halmazatban elkövetett rablást is. Kálmán Dezsőt 1990. június 5-én posztumusz őrnaggyá léptették elő.[843] Édesanyja holtáig viselte a gyászruhát. Fia fényképét a családi sír obeliszkjére helyezték fel. Nevét a falu hősi halottainak emlékűvére vésték fel.[844]

Dr. Kálmán László rendőr alezredes

Celldömölk, 1912. június 9.[845] – Budapest, 1979. augusztus 21.[846]

Dr. Kálmán László rendőr (hadbíró) alezredes, a Katonai Főügyészség belügyi osztályvezető ügyészének helyettese küldte át a Mecséri-perben bejelentett fellebbezések elbírálására – érdemben nyolc halálos ítélet jogerőre emelésére – az iratokat a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégium Különtanácsának 1958. október 16-án.[847]

Önéletrajza szerint kétgyermekes celldömölki alkalmazotti családban született. Budapestre költöztek, édesapját hamar elvesztette. Magántanításokból fedezte továbbtanulásának költségeit. Az V. kerületi Berzsenyi Dániel Reálgimnáziumban tett érettségi vizsgát 1930-ban.[848] 1931-től könyvelőgyakornok volt, közben beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karára, amit 1934-ben végzett el.[849] Doktori

[842] Faluja, Szava több, mint 60 lakosa által aláírt íven tanúsították, hogy Kálmán Dezső példaadóan él és dolgozik, és kérték szabadlábra helyezését 1958. szeptember 10-én. A vonalas füzetlapokra tintával írták a kérvényt, a nevek többségét egyazon fekete ceruzával írták alá. A kérelem a tárgyalási jkv. egységes oldalszámmal ellátott része, 3669. és hátlapja.

[843] **Puchert János** Egy túlélő 66.

[844] Felvételeim: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 94-95. kép.

[845] Ti OGY 1437-II-74 Dr. Kálmán László okmánygyűjtője. Egyenruhás és civil arcképek csatolva.

[846] NEB https://perek56.hu/ords/f?p=1051:15:7876648997180:NO:RP,15:P15_SZEMELY_ID:76349

[847] HL LB KK Katf.Kt.057/1958 Mecséri ezds. és 50 társa 6. sz. irat.

[848] Az érettségi bizonyítvány keltét, sorszámát az alább hivatkozott, a katonai okmányokhoz csatolt jogtudományi egyetemi abszolutórium tartalmazza.

[849] Abszolutórium kelte Budapest, 1934. január 12-én. A másolatot 1954.07.19-én hitelesítette **Zalka György** százados, a Katonai Főügyészség személyügyi osztályvezetője. Ti OGY 1437-II-74 Dr. Kálmán László okmánygyűjtője. -Utalva a Mecséri-perrel kapcsolatban kétséges jogi végzettségekre és doktori titulusokra, idézzük ennek az abszolutóriumnak az alábbi részletét: *„1930 évi*

szigorlatának kelte 1934. február 5.[850] Utána több ügyvédi irodában volt joggyakornok. Ezek nevét, címét, az időpontokat az önéletrajz felsorolja. 1950. február 27-án aláírt személyi adatlapján a polgári végzettség rovatban egységes kézírással feltüntetik az elemi, a gimnáziumi és a jogi egyetemi tanulmányokat, utóbbinál egyetem és ü. (ügyvédi – M.E.) doktorátus megjelöléssel.[851] Ezt követte 1948-ban az egyesített ügyvédi és bírói vizsga letétele.

1934-35-ben katonai szolgálatot teljesített, karpaszományos őrmesterként szerelt le. 1940-től féléves, majd 1942-től 1944. februárjáig tartó munkaszolgálatra vitték el, amit szovjet területen munkaszolgálatos századokban teljesített. 1944. májusától őszig a bori rézbányákban dolgozott.[852] Innen Németországba hurcolták. Több koncentrációs tábort – mint Oranienburg, Sachsenhausen, Rawensbrück – túlélt, habár olyan kegyetlenül bántalmazták, hogy annak következményeit élete végéig viselte. A deportálásokat több későbbi államvédelmi, illetve rendőrtiszt társával együtt élte túl. Népes rokonságának legtöbb tagja azonban áldozatául esett az üldöztetéseknek. Nővére párttagságát pedig azért szüntették meg 1953-ban, mert fenntartotta kapcsolatait a zsidó szervezeteknél dolgozó ismerőseivel.

Kálmán László 1945-ben hazatért. Belépett az MKP-ba. 1945 júliusától dolgozott a demokratikus rendőrség kötelékében mint rendőrtisztviselő. Rehabilitálták, november 15-évvel tartalékos századossá léptették elő. 1946-ban megnősült, gyermekük nem született.A katonai esküt 1951. január 27-én tette le. A rendőr ügyészségen katonai ügyeket is tárgyaló ügyész volt, 1952. december 30-án rendőr alezredessé léptették elő. Rendőrtiszti tanfolyam vett részt és részesült harcászati kiképzésben is. 1948-

június hó 21-ik napján 333-19 szám alatt kiállított érettségi bizonyítvány alapján a jog és államtudományi kar hallgatói közé felvétetett mint rendes hallgató az 1930-31 tanév I. szakától az 1933/34 tanév I. szakának végéig terjedő időben a budapesti királyi magyar Pázmány Péter tudományegyetemen a jog-és állam-tudománykari tanfolyamot bevégezte s a fennálló szabályok követelményeinek mindenben eleget tett..."

[850] A fénymásolatot az ELTE JTK küldte meg, köszönöm **Dr. Varga Júlia** főlevéltáros asszonynak.

[851] Személyi adatlap Uo. 5. Az abszolutórium és a doktori szigorlat dokumentálása után nem lehet kérdéses, hogy akinek volt, milyen részletességgel és módon igazolhatta gimnáziumi és egyetemi tanulmányait, és szabályszerűen lefolytatott adatfelvétel során hogyan kellett hitelesíteni a másolatban benyújtott dokumentumokat. Az sem lehet kérdéses, hogy ha valaki még saját előadásában sem tudta életszerűen részletezni, hol, mikor és mit tanult, arról hol, mikor és ki állított ki törvényes dokumentumot, annak szűkszavú szóbeli nyilatkozata nem helyettesítheti a dokumentumokat. Ebből következőleg a dokumentumokkal alá nem támasztott szóbeli nyilatkozatban bejelentett végzettség, doktori cím nem helyettesítheti a hiteles dokumentumokat, és nem lehet alapja szakképzettség, fokozat elismerésének. **Dr. Kálmán László** a vészkorszak üldöztetései után is pontosan be tudott számolni tanulmányairól, és azokat az abszolutóriumig bezárólag megfelelően dokumentálni tudta. Ellentétben azokkal, akik békés körülmények között sem tudták részletezni és főleg igazolni állítólagos tanulmányaikat.

[852] Bor azonos a Radnóti Miklós költeményeiből ismert szerbiai hellyel.

ban letette az egyesített ügyvédi és bírói vizsgát, 1949-ben elvégezte a katonai ügyészi tanfolyamot. A rendőr ügyészségeket megszüntették. Dr. Kálmán Lászlót a Katonai Főügyészség eddigi beosztásában vette át és honvéd alezredessé nevezte ki 1953. október 15-i hatállyal. Nyugállományba helyezéséig a belügyi osztály állományába tartozott. Folyamatosan képezte magát, 1953-1955 között elvégezte a Marxista-leninista egyetem esti tagozatának pedagógiai szakát. 1954. január 21-én honvéd esküt tett Kispál Pál ezredes, a Katonai Főügyészség parancsnoka előtt. Minősítési lapja szerint *„a felsőbírósági tárgyalásokra alaposan felkészül... érvelése világos... gyakorlottan tárgyal. Vád képviseletében nem elég harcos, azt elbeszélő modorban adja elő...Alapvető hibája, hogy a bíróságon az állásfoglalása nem elég harcos."* [853] Személyi adatlapja szerint 1953. október 15-éig a katonai főügyész helyettese volt. Önéletrajzát 1954. január 21-én így jegyzi: Kálmán László hb. (hadbíró) alez. A Tiszti Nyilatkozatot 1956. november 15-én írta alá. 1957. március 15-éig tárgyaló ügyész. Későbbi önéletrajza szerint 1956 decemberétől a statáriális ügyek nyomozásában és tárgyalásában aktív szerepet töltött be. Ezt követően főügyészségi ügyész. Az MPHE kitüntetést nem kapta meg.

Felesége 1959-ben elhunyt. 1960-ban másodszor is megnősült.

Dr. Kálmán László hadbíró alezredes nem csupán nyomozásban és tárgyalásban töltött be aktív szerepet. A katonai főügyész helyetteseként legalább tizenhárom megtorló per másodfokú tárgyalásán képviselte a különtanács felé a vádat és indítványára több halálos ítéletet hoztak meg,[854] mint például 1960. március 11-én Szimler János hadbíró alezredes Baka Lajos és társai perében.[855] Dr. Kálmán László alezredes képviselte a vádat a jutadombi harcokkal kapcsolatban perbe fogott Soós János rendőr tizedes és társai ellen mindkét fokon, 1961. májusában és júliusában.[856]

Ügyészi munkájával nem volt elégedett Kispál Pál ezredes: *„Állásfoglalási megvédésében sokat javult...Irat szerkesztésében még nem elég gyors, diktálásában vontatott...Még mindig nem elég bíráló szemmel nézi a katonai főügyészség belső helyzetét..."*

Utolsó beosztása éppen úgy belügyi osztályvezető helyettes volt, mint 1958-ban, a Mecséri-per anyagának továbbításakor. 1968. május 1-jével rendőr ezredessé léptették elő, június 30-i hatállyal nyugállományba helyezték. A miniszteri parancsból hiányoznak a másoknál megszokott mondatok: a nyugállomány elől a *„szolgálati"* minősítés, az intézkedő résznél *„eredményes munkája elismerése mellett"*.

1972. december 31-ével a tartalékos tiszti felső korhatárt elérve lezárták honvédségi szolgálati adatlapját.

[853] A minősítő bizottság kollektív véleményét **Zalka György** százados foglalta össze és írta alá, aki az abszolutóriumot hitelesítette, vö. 824. sz. lj.
[854] NEB életrajzok. Kálmán László dr.
[855] Pertábla: **Eörsi László** Pesterzsébet 200.
[856] Pertábla: **Eörsi László** i.m. 206.

Dr. Kálmán László hadbíró alezredes a kivételek egyike, aki magas belügyi beosztást töltött be, mégsincs adat arról, hogy államvédelmi múltja, ÁVH tiszti rendfokozata lett volna. A Mecséri-perben csupán a halálos ítélet jogerőre emeléséhez szükséges iratok továbbítása fűződik a nevéhez. De ebben a perben Vidi József alezredest Mecséri ezredes parancsa továbbításának vádjával a dr. Kálmán László által átküldött iratok alapján megtartott tárgyaláson 15 évi börtönbüntetésre ítélték. Ebből négy évet, kilenc hónapot és tizenhárom napot kitöltött, habár a Jutadombon soha nem járt. Dr. Kálmán László hadbíró alezredes felelőssége nem kisebb, mint Vidi alezredesé.

Dr. Kapfinger Tibor hadbíró őrnagy

Nagylúcs (Velká-Luc, Csehszlovákia) 1927. november 4.[857] – Budapest, 2012. március 27.[858]

A Mecséri-per elsőfokú eljárásán ügyész, a katonai főügyész első helyettese. Tizenhét fő ellen indítványozta halálbüntetés kiszabását, tizenegynek adott helyt mind az első, mind a másodfokú bíróság.

Önéletrajza szerint Kapfinger Tibor szlovákiai magyar kisebbségi sorsban nőtt fel. 5 elemit végzett szülőfalujában, majd a révkomáromi, illetve a dunaszerdahelyi gimnáziumban folytatta tanulmányait. A Felvidék visszacsatolása után levente volt. A világháború befejezése után szülőfaluja ismét Csehszlovákiához tartozott, gimnáziumi tanulmányait nem tudta folytatni. Édesapja tanító volt, de 1945 után átmenetileg állás nélkül maradt és a családi birtokon gazdálkodott. Kapfinger Tibor 1946-ban áttelepült Magyarországra, bátyja és nővére szintén átjöttek, ellenben szülei nem. Alkalmi munkákból élt, de befejezte gimnáziumi tanulmányait Budapesten. Érettségi után 1947-ben beiratkozott a budapesti Jogtudományi Egyetemre. Eközben 1949. szeptember 24 –1955. július 26. között hallgató, majd rajparancsnok a Honvéd Kollégiumban. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem dékánjának 1951. július 10-én kelt oklevele jogtudományi végzettségűnek minősítette.[859] 1955. július 16-án hadnaggyá léptették elő. 1951. július 27 – 1952. július 1. között a Budapesti Központi Katonai Ügyészség állományába kerül. Főhadnagy 1952. július 1-én, ettől kezdve 1954. december 1-jéig a budapesti ügyészségen szolgált. Megházasodott. 1954. április 4-ével

[857] Ti OGY 276/1374 Dr. Kapfinger Tibor személyi okmánygyűjtője. Civil ruhás igazolványkép mellékelve.
[858] NEB https://perek56.hu/ords/f?p=1051:15:8960628393658:NO:RP,15:P15_SZEMELY_ID:76532 Fényképpel.
[859] Uo. A másolatot **Zalka György** százados, a Katonai Főügyészség személyügyi osztályvezetője hitelesítette csakúgy, mint fentebb dr. Kálmán Lászlóét, kelt 1954. augusztus. Ez a dokumentum bizonyítja, hogy a másolatokat a parancsnokság személyügyi osztálya bekérte, az iratok közé besorolta. Akinek a személyi okmányai közül hiányzik az oklevél, annak egyetemi tanulmányai kérdésesek.

százados. 1957. március 15-ével ügyészségvezető-helyettes. Ő hagyta jóvá Felczán Andor volt alezredes, esztergomi helyőrségparancsnok előzetes letartóztatását.[860] 1958. április 4-én őrnaggyá léptették elő. Ezzel némiképp megelőzték jogtudományi doktorrá avatását, amit az ELTE rektora 1957. április 20-án kelt oklevele foglal magába.[861] Ekkor már az ügyészségvezető I. helyettese.[862]

Ez az egyenes vonalú fejlődés megtört 1956 októberében. Az előbb idézett minősítés tanulságos részletei:

„1956 októbere előtt a Katonai Főügyészségen teljesített szolgálatot, mint az általános felügyeleti csoport vezetője. Munkáját nagy ambícióval végezte és a katonai általános felügyelet területén elsőnek mutatott fel jelentősebb eredményeket. 1956. október 23-át követő napokban fegyveresen vett részt a Katonai Főügyészség épületének megvédésében, majd önként jelentkezett az ellenforradalmárok ügyeinek vizsgálatára, az elrendelt statárium előkészítésére. Ezt a munkáját megkezdte a Tiszti Kórházban fekvő sebesült ellenforradalmárok ügyeinek nyomozásával, illetve vizsgálatával. 1956 októberének utolsó napjaiban személyén kívül álló javaslat alapján beválasztották a Legfőbb Ügyészség un. forradalmi bizottságába, ahol azonban szerepet nem töltött be, sőt minden igyekezetével azon volt, hogy a hangoskodókat leszerelje."

Közbeiktatjuk: a minősítés nem említi, hogy Kapfinger Tibor százados, ügyész ment október 31-én a Rétságról Budapestre kísért Mindszenty József hercegprímás elé.[863]

„November 4-e után résztvett a statáriális ügyek tárgyalásában és jelentős ellenforradalmi bűnügyeket személyesen tárgyalt. 1957. március 15-ével a Budapesti Katonai Ügyészségre kerül parancsnok első helyettesi beosztásba. Mint ilyen nagymértékben segítette elő az ügyészség munkáját. Beosztottai szeretik, szakmai képzettsége igen jó, azonban azt nem fejleszti megfelelően. Politikailag szilárd, párttag. Magánélete rendezett, káros szenvedélyei nincsenek.

Hiányossága, hogy nem rendelkezik megfelelő irányítókészséggel Nem eléggé követeli meg a határidők betartását és ezen a vonalon ő maga sem mutat fel jó példát. Még mindig meg van benne az alaptalan félelem, amely miatt határozottabb hang

[860] Részletek Felczán Andor alezredes életrajzában.
[861] Uo., hitelesített másolat, kelt 1958.III.23. Mások hasonló tárgyú szóbeli közléseivel és adataival összevetve értékelhető az oklevél méltatása: ***„az állam-és jogtudományok összes ágainak tanulmányozására több éven át szorgalmas és odaadó munkát fordított és az állam-és jogtudományok egészéből előírt vizsgákon képzettségét és jogban való jártasságát előttünk bizonyította... A vizsgajegyzőkönyvekbe jegyzett eredmények alapján a doktorrá avatás (...fokozattal) történt."***
[862] Uo. 1958.évi tiszti Minősítési lap 1958.12.04. 1.
[863] Ezt **Garami József** bebörtönzött honvéd ezredes mesélte el cellatársának, Puchert Jánosnak. Ő biztosította a Pallavicini őrnagy által vezetett páncélos fedezetet, ezért hívta fel őt egyeztetésre Kapfinger Tibor. **Puchert János** Egy túlélő 41,90.

esetén – különösen ha az magasabb beosztású személytől való - hajlamos arra, hogy nézetét megváltoztassa.

Jelenlegi beosztásában megfelel, de – irányító készségének hiánya miatt – számára a Katonai Főügyészségen beosztotti hely megfelelőbb lenne.

Kelt Budapest, 1958. augusztus 25."

Kiegészítés: időközben a Katonai Főügyészségre helyezték beosztottnak. Munkáját jól elvégzi, azonban hajlamos az ügyek *„elhúzására"*.[864]

Ez a minősítés röviddel a Mecséri-per elsőfokú tárgyalása után kelt és megvilágítja Kapfinger ügyész szereplésének hátterét. Habár az ügyész 17 halálos ítéletet indítványozott, tevékenységével mégsem voltak elégedettek elöljárói – vagy a pert kézben tartó külső fórum képviselői – és alacsonyabb beosztásba helyezték.

További BM-pályafutásáról alig található adat. Rendőr ezredessé 1976. április 4-én léptették elő. 1960. június 15-ével a hadsereg tartalékállományába helyezték, egyidejűleg átkerült a BM hivatásos állományába. Szolgálati helye és beosztása változatlan maradt.[865] Osztályvezető-helyettes, majd főosztályvezető-helyettes ügyész volt a Katonai Főügyészség BM Főosztályán. Tehát vezető beosztásba többé nem került. A szolgálat felső korhatárának elérésével a belügyminiszter nyugállományba helyezte 1984. június 30-i hatállyal, a BM állományában végzett eredményes munkája elismerése mellett. A katonai nyilvántartásból törölték 1987. december 31-én. Szolgálatával összefüggően 12 érdemérmet, elismerést kapott, az első kettőt a Magyar Néphadseregtől, a többit a BM-től. Nincs közöttük az MPHE. Nyugállományba helyezésekor csak érdemei elismerését foglalták parancsba, kitüntetést nem kapott. Az elismerő szavak értékét csökkenti, hogy csakis a BM állományában végzett munkájára korlátozódnak, habár több mint tizenegy év katonai szolgálatot teljesített. Dr. Kapfinger Tibor életútja azt példázza, hogy a megtorlás lesújtott a forradalom olyan részeseire is, akik utóbb könyörtelenül elbántak 1956-os sorstársaikkal és még arra is készek voltak, hogy emberi életeken átgázolva ússzák meg felelősségre vonásukat. Ezek a káderek zsarolhatóak voltak, a hatalom nem csupán a szakképzett bírói-ügyészi kart állította félre, de markában tartotta a helyükre állítottakat is.

Dr. Kelemen Géza hadbíró őrnagy

Pomáz, 1924. július 17. – Győr, 1985. június 3.[866]

A Mecséri-per másodfokú tárgyalásán Kelemen Géza hadbíró őrnagy, a katonai főügyész helyettese képviselte a vádat. Értelmiségi családban született. Szülei válása

[864] Uo. 2-3. A minősítést **Dr. Kapfinger Tibor** megismerte, aláírta 1958. december 04-én.
[865] Uo. katonai szolgálatai. Személyi adatlap 1951. június 25. 9.
[866] NEB https://perek56.hu/ords/f?p=1051:15:15826282332125:NO:RP,15:P15_SZEMELY_ID:76593

miatt édesanyja nevelte. Érettségizett, de már tanítványai voltak, keresményéből fedezte tanulmányait. 1942-ben beiratkozott a budapesti jogi egyetemre.[867]

1946-ban megnősült. Házastársa a Fővárosi Bíróság tanácsvezető bírója volt. Egy-egy fiuk és lányuk született.

Kelemen Géza 1945 előtt nem teljesített katonai szolgálatot. 1945 tavaszán a HM Katonai Politikai Osztályára került polgári alkalmazottnak. 1949. november 1-jén századosi rendfokozattal hivatásos állományba vették.[868] Amiről önéletrajzában hallgat: a HM Katonai Elhárítási Főcsoportfőnökség állományába került, osztályvezető helyettesként.[869] Erről később elismerően nyilatkozott akkori párttitkára.[870] 1950. február 1-ig szolgált. Ekkor tartalékos századosként leszerelt, egyúttal áthelyezték az Államvédelmi Hatósághoz, államvédelmi századosi rendfokozatban.[871] De májusban innen is leszerelt. Jelentős érdemeket szerezhetett, mert 1950-ben rangos kitüntetést kapott.[872] Ennek ellenére 1950. november 24-én mint honvéd tartalékos tisztet lefokozták honvéddé.[873] Amint beadványában írja, fegyelmi eljárásról nincs tudomása, őt meg nem hallgatták, a lefokozásról nem értesítették, a HM utólag sem közölte vele a lefokozás okait, körülményeit.

Az önéletrajz nem említi, hogy a jogi egyetemet befejezte volna. Abszolutóriumának másolata, de legalább pontos adatai hiányoznak adatgyűjtőjéből, ezért adataiból nem bizonyítható, hogy jogi egyetemi tanulmányait befejezte volna és jogi diplomát szerzett volna. Ezért fordultam az ELTE JTK-hoz. Szigorlatainak jegyzőkönyve és 1947. július 4-én kelt doktorrá avatási bejegyzése fennmaradt.[874] Szolgálati adatlapja szerint *„Bíró 1947."* [875] Ez nem pontos, valójában hadbíró volt. 1945-től a Szociáldemokrata Párt tagja, az 1948-as egyesüléssel került az MDP soraiba.

Kelemen Géza jogi pályafutása 1950-ben, az ÁVH időszak után kezdődött. A Munkaerőtartalékok Hivatalán a jogi csoport, majd jogi osztály vezetője 1954-ig. Három hónapig a Fővárosi Ügyészségen kerületi ügyészhelyettes volt. 1954 –1957 között a Finommechanikai Vállalat jogtanácsosa. 1956 végétől az MSZMP tagja.

[867] Önéletrajz.1. Ti OGY 87168 Dr. Kelemen Géza okmánygyűjtője. Civil ruhás igazolványképek mellékelve.
[868] Rehabilitációs kérelem 1957.09.11.. benyújtotta **dr. Kelemen Géza**. Uo.
[869] Szolgálati adatlap. Uo. 7.
[870] **Kornis Pál** alezredes, a Zrínyi Honvéd Kiadó parancsnokának véleménye 1957.10.21-én. Uo.
[871] I.m. Rehabilitációs kérelem.
[872] Népköztársasági Ezüst Érdemérem. I.m. Szolgálati adatlap 16.
[873] Javaslat 1957.10.24. Ti OGY 87168 Dr. Kelemen Géza okmánygyűjtője.
[874] A fénymásolatot az ELTE JTK küldte meg, köszönöm **Dr. Varga Júlia** főlevéltáros asszonynak.
[875] I.m.Szolgálati adatlap 1957.11.19. 2.

1956. október 24-én délelőtt önként jelentkezett fegyveres szolgálatra a BM Roosevelt (ma Széchenyi) téri épületében. Az V. századba osztották be. Az épületet október 30-án ürítették ki.[876] Az intervenció után Kőbányán vett részt az MSZMP szervezésében.[877] Kelemen Géza elérkezettnek látta az időt rehabilitációjára. Többször idézett kérelmét a fenti nyilatkozatokkal támasztotta alá. Ezeket méltányolva 1957. október 24-én támogató javaslat készült. Ez közölte lefokozásának indokát: a HM vizsgáló bizottsága nem tartotta őt megbízhatónak, mert csupán az egyesülés előtt lépett át az SZDP-ből az MKP-ba, családja polgár. A javaslat megállapítja, hogy az indokok nem felelnek meg a valóságnak, Kelemen Géza lefokozása törvénytelen volt. Ezért javasolják a lefokozásáról kiadott rendelet hatályon kívül helyezését. A honvédelmi miniszter 1957. október 29-én kelt parancsa alapján rehabilitálták,[878] hadbíró, tartalékos tiszti századosi rendfokozatát helyreállították.[879] A katonai esküt 1957. november 19-én tette le.

A Központi Gazdasági Döntőbizottsághoz nevezték ki tanácsvezető bírónak, amely beosztását 1973. január 15-ig töltötte be. Rehabilitációját hamarosan meghálálhatta.

A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa tárgyalási jegyzőkönyve szerint a Mecséri-per fellebbviteli tárgyalásán a vádat dr. Kelemen Géza őrnagy, katonai főügyészhelyettes képviselte.[880] A NEB adata szerint 1958. július 29-én őrnaggyá léptették elő. Ténykérdés, hogy ezt az előléptetést egyetlen általunk kutatott honvédségi dokumentum sem tartalmazza, nyugállományba helyezésekor is tartalékos százados. Kelemen Géza beosztása a Mecséri-per másodfokon eljáró tanácsához az adott diktatórikus viszonyok között is jogszerűtlen volt. Minősítése hadbíró volt, noha eddigi tevékenysége jogtanácsos, illetve tárgyalásvezető bíró. Ügyészi gyakorlata mindössze három hónap volt még 1954-ben. Most 52 perbe fogott jutadombi tiszt és katona, közöttük 11 halálra ítélt ügyében kellett másodfokon képviselnie a vádat.

[876] Nyilatkozat 1957. október 19. **Szőke Béla** r.ny. őrnagy állt ki Kelemen Géza mellett. Ti OGY 87168 Dr. Kelemen Géza okmánygyűjtője. Szőke Béla korábban ÁVH hadnagy-főhadnagy-százados volt, 1956.december 1-én vették át és léptették elő rendőrnyomozó őrnaggyá. - www.abtl.hu Archontológia Szőke Béla. - Vö.: I.m. Rehabilitációs kérelem.
[877] Nyilatkozat 1957.10.20. amelyben **Kardos György** alezredes méltatta Kelemen Géza tevékenységét, Uo.
[878] Feljegyzési lap 1957.11.19. Uo.
[879] Bejegyzés a személyazonossági igazolványba 1957.11.19. 15. rovat. Tartalékos századosi igazoló lap Uo.
[880] Mecséri János ezds. és 50 társa (sic!-M.E.) HL Katf.Kt. 057/1958. 70. (Az eredetileg 52 vádlottból első fokon többeket felmentettek, ők – mint Mátyás Imre hadnagy – nem jelentek meg a másodfokú tárgyaláson, tehát még az 50 sem jönne ki.)

Első fennmaradt intézkedése a letartóztatottak elleni további nyomozás és előzetes letartóztatás meghosszabbítása 1958. február 1-jéig. Ezt egyedüli aláíróként, tehát jogosulatlanul, Szenes Ernő főhadnagy, vizsgáló írta alá 1957. december 17-én, bár nem csatolt meghatalmazást, hogy ezt megteheti a BM II/1. Osztály Vizsgálati Alosztálya nevében. A szabályosan aláírt dokumentumra példa az Alosztály által a Katonai Főügyészségnek átadott vizsgálatot befejező javaslat. Aláírta Szenes Ernő főhadnagy, a dokumentum szerzője, egyetértett vele Loss András százados, mb. alosztályvezető, engedélyezte Selmeci György ezredes, osztályvezető.[881] A jogszerűtlenül átküldött dokumentumot jogszerűtlenül fogadták be. A címzett a Legfőbb Katonai Főügyészség volt (Szenes Ernő főhadnagy még a címzett pontos nevére sem emlékezett). A kért engedélyt dr. Kelemen Géza százados adta meg 1957. december 27-én, a körbélyegző szerint a Magyar Néphadsereg Katonai Főügyészség nevében. Kelemen századosnak vagy azt kellett volna igazolnia, hogy a meghosszabbítás aláírására őt a katonai főügyész meghatalmazta, ezért h. azaz helyette írt alá, vagy azt, hogy ő a katonai főügyész helyettese, de ilyen kinevezést a vele kapcsolatban fennmaradt egyetlen dokumentum sem tartalmaz. A beadványra rágépelt záradék: *„A nyomozás és előzetes letartóztatás határidejét február 1-ig meghosszabbítom. Budapest, 1957. dec.27. Dr. Kelemen Géza szds. katonai Főügyész h.*" Sajátkezűleg, kék tintával aláírva.[882]

Kellő ügyészi gyakorlata hiányában érthető, miért volt színvonal alatti a szereplése, amelynek részleteit a XIII.1. fejezet tartalmazza. Felelőssége jelentős, hiszen a hadbíróság első fokon 11 halálos ítéletet hozott, és Kelemen Géza ügyész pontosan tudta, hogy hogyan alakult ki ez a szám. Azt is pontosan tudta, hogy még több halálos ítélet még az adott jogi háttér mellett sincs kellőképpen megalapozva. (Hárman utóbb kegyelmet kaptak!) De ő fenntartotta elsőfokú ügyész kollégája, dr. Kapfinger Tibor indítványát. Nem volt elég nekik a 11 halálos ítélet, Kelemen Géza kimondta: *„17 szovjet katona, 5 magyar karhatalmista életéért és több, mint ötven sebesülésért kell felelniük."* [883] Ezért indítványozta még több, összesen 16 halálos ítélet kiszabását. (Csak Vidi József alezredesnél elégedett meg börtönbüntetéssel, akire dr. Kapfinger Tibor még halált kért.) Szabó Pál őrnagyot első fokon életfogytiglanra ítélték, ezt Kelemen Géza indítványára súlyosították halálos ítéletre, amit végrehajtottak.

Túlbuzgóságát nem méltányolták, csakúgy, mint első fokon eljárt elődjéét, dr. Kapfinger Tiborét. Egész pályafutása során mindössze két kitüntetést kapott, az MPHE nem volt közöttük. További honvédségi pályafutására nincs adat.

Utolsó szolgálati adatlapjának keltezése arra utal, hogy 1971. március 8-án került a II-III. kerületi Kiegészítő Parancsnokság nyilvántartásába, tartalékos állományba,

[881] Befejező javaslat 1958. április 22. Szabó Pál és társai 6.k. ÁBTL V -143682/6 204.
[882] Mecséri János és társai pere IV. k. HL BKB. 031/1958 670. doboz 1062. old. és hátoldala.
[883] Részletek a XIII.1. fejezetben.

századosi rendfokozattal.[884] Ekkor mindössze 47 éves volt. Önéletrajzának 1971-ben kelt sajátkezű kiegészítése szerint *„Elvégeztem a Marxista-Leninista Esti Egyetemet."* [885]

Polgári pályafutása nem ért véget. 1973. január 15-én tanácsvezető bírónak nevezték ki a Legfelsőbb Bíróságra.

A felső korhatár elérése miatt törölték a katonai nyilvántartásból 1984. december 31-ével.[886]

Kicska János főhadnagy

Munkács, 1931. május 22. – Budapest, 1958. november 15.

Kicska János főhadnagy a Jutadombon a könnyűs üteg (négy löveg) parancsnoka volt, a második legmagasabb rendfokozatú és beosztású tiszt a páncélelhárító körletben.

Munkácson született, értelmiségi családban. Hárman voltak testvérek. Munkácson 4 elemi osztályt járt ki 1944-ig. Egerben és Miskolcon 5 gimnáziumot végzett.[887] Édesapja Ormosbányán volt állomásfőnök. Iskolái elvégzése után Bélapátfalván, majd Ormosbányán segédmunkásként dolgozott. Ugyanitt 1949-ben részt vett alapfokú szemináriumi pártoktatásban. 1949. november 17-én önként bevonult katonának Szekszárdra. 1950. október 20-án helyezték át növendéknek a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára. Az iskola parancsnoka Baranya László ezredes, később a Mecséri-per első fokon eljáró, Kicska főhadnagyot és tíz társát halálra ítélő különtanácsának egyik döntéshozója, ülnöke volt. Kicska János iskolai minősítése kedvező. *„Egy szakasz harcát biztosan tudja vezetni... Terepen a tájékozódása tökéletes"* – írják a húszéves növendékről. A tiszti iskola elvégzése után 1951. szeptember 16-án avatták alhadnaggyá.[888] Debrecenbe helyezték szakaszparancsnoknak. 1952 októberében ütegparancsnoki tanfolyamra vezényelték. Ennek elvégzése után került az 51. esztergomi honi légvédelmi tüzérezredhez ütegparancsnoknak. Minősítése szerint *„A fegyelmet és belrendet gyengén irányította"*, másfelől *„előadása jó és érthető...Harcgyakorlaton ütegét helyesen irányította, munkáját jó parancsnoki rátermettséggel végezte"* -írja közvetlen parancsnoka. *„Mint ütegparancsnok megfelel beosztásában. Legyen keményebb tisztjeivel szemben...Soron lévő előléptetésre javaslom"* – fűzi hozzá a II.

[884] Szolgálati adatlap 1971. március 8. 6. Bejegyzés: „1949 végig ht. szds. Honvédelmi Minisztérium."
[885] I.m. Önéletrajz 2.
[886] Szolgálati adatlap 1971.03.08. 6. Civil igazolványkép ugyanitt.
[887] **Kicska János** 1. kihallgatása tk. jkv. 1957. október 19. HL BKB Mecséri János ezds. és társai VIII. k. 1757. Ez minden bizonnyal nyolcosztályos gimnáziumból volt öt osztály. Vö.: Személyi adatlap 1951.06.06. Uo. 2. Ti OGY 323/1667 Kicska János személyi okmánygyűjtője.
[888] **Kicska János** 1. kihallgatása Uo. 1757. Alhadnagyi egyenruhás arcképe Uo..

fokú minősítő, az ezredparancsnoka, Szabó Pál őrnagy 1954. november 6-án. *„Egyetértek"* – írja alá utólag a hadosztályparancsnoka, Mecséri János (akkor még) alezredes. Hármójukat együtt végzik majd ki 1958. november 15-én. Most hadnaggyá lépteti elő Kicska János alhadnagyot 1951. november 7-én.[889] Továbbra is elégedettek vele. 1955. április 4-én megkapta a Szolgálati Érdemérmet. Három hónappal később megnősült. Egy lányuk született, 1956. október 21-én.[890] A katonai elismerést előléptetés követte. Kicska János 1956. március 8-ával főhadnagy lett,[891] a tüzérezredből átszervezett 51. légvédelmi tüzérosztály könnyűs ütegparancsnoka. Az osztály élén továbbra is Szabó Pál őrnagy állt. Az MDP-ben tagjelölt lett. 1956. október 12-én készült el új minősítése. *„Ha levetkőzi kevés liberalizmusát és következetességét megnöveli, ütege kiváló lehet. Javaslom továbbra is az ütegparancsnoki beosztásba"* - írja, nem a megszokott katonai stílusban, közvetlen parancsnoka: Kliebert László százados, akivel együtt maradnak jóban-rosszban, Jutadombon, Esztergomban, Vácott, egészen Kliebert százados haláláig. Ötéves tiszti pályafutása alatt tizenegy dicséretet kapott, közöttük egy hadosztályparancsnokit. Fenyítése nem volt.

Két nappal kislánya születése után, október 23-án késő éjjel riadóztatták a légvédelmi tüzérosztályt és Budapestre vezényelték. Az utólag érkező harckocsizó ezreddel együtt rendfenntartó feladatot láttak el a XIII. kerületi pártháznál, a Margit híd pesti hídfőjénél, ahol október 26-án tűzharcot vívtak. Este már az Osztapenko szobornál (Sasadi út-Budaörsi út kereszteződésében) volt a páncélos csoporttal.[892] További rendfenntartó feladatok teljesítése után november 1-jén parancsot kapott, hogy térjen vissza Esztergomba és az osztály lövegeit hozza fel Budapestre. Késő este ért haza, egyenesen feleségéhez és újszülött kislányához. Félórát lehetett velük, amikor érte jöttek, hogy a Budapestre induló csapat készen áll. Azonnal bevonult és az osztállyal együtt Budapestre indult.[893] A Budai Nagy Antal laktanyában Vidi József alezredes, a hadosztály tüzér parancsnokának törzsfőnöke parancsára Szabó Pál őrnagy az osztályt kettéosztotta. A Jászberényi úthoz küldött első részhez tartozott Ámon István hadnagy az első könnyű üteggel, valamint Pordán Zoltán hadnagy, a közepes üteg felével mint a körlet elöljárója. Ennek a résznek a parancsnoki teendőit Szabó Pál őrnagy látta el,[894] de elkísérte őket Lantos József alezredes is. A Jutadombhoz kiküldött második rész parancsnoka Kliebert László százados, a tüzérosztály törzsfőnöke volt. Ehhez tartozott a második könnyűs üteg, Kicska főhadnagy parancsnoksága alatt, valamint a közepes üteg második fele, amelynek élén Rémiás Pál hadnagy állt. A jutadombi tisztek vitatták, mit lehetne tenni, hiszen a szovjet hadsereg ellen nem láttak esélyt. De a kapott parancsot teljesíteniük kellett. Győzelmes harcukról, majd hazatérésükről beszámolnak a korábbi fejezetek.

Kicska főhadnagy sógora, jutadombi bajtársa, Hernádi Gyula hadnagy disszidálni akart. Kicska főhadnagy azonban nem, mert hite szerint ő nem csinált olyant, amivel megvádolhatnák. Mindketten maradtak. A hadosztály feloszlatása után Kicska főhadnagyot – mint Kliebert századost – a váci légvédelmi tüzérosztályhoz vezényelték. A családja nem tudott vele menni. Kicska főhadnagy fontolgatta, hogy leszerel, inkább tanár lesz. De Vácott szerették őt. Az elhárítótiszt, Váczi András főhadnagy azonban a végsőkig elszántan törekedett a jutadombi harcok résztvevőinek felderítésére, bíróság elé állítására. Már küszöbön állt Kicska János századosi előléptetése, amikor letartóztatták. Ugyanezen a napon, 1957. október 18-án éjjel három órakor kimentek esztergomi lakásukra, házkutatásra.[895]

A Mecséri-perhez vezető nyomozati eljárás során a terheltek a saját életükért harcoltak, főleg a parancsnoki lánc tagjai, akik felelősek voltak beosztottjaik sorsáért is. Mégis arra helyezték a hangsúlyt, hogy ők nem adtak ki tűzparancsot, legfeljebb azt ismerték el, hogy beosztottaik csak viszonozhatták, ha a szovjetek rájuk lőttek. Ebből a szemszögből nézve Kicska János főhadnagy magatartása példaadó. A kihallgatások során szembesítették Szabó Pál őrnaggyal. A két előzetesen letartóztatott tiszt nem értett egyet. Szabó őrnagy az állította, hogy visszavonta az általa korábban kiadott tűzparancsot, ezt a Jutadombon személyesen is közölte Kliebert századossal. Ha állítása beigazolódik, akkor ő mentesül a felelősség, akár a későbbi halálos ítélet alól is. De ebben az esetben a tűzharcért a felelősség Kliebert századosra száll. Ő már nem élt. Kicska János főhadnagy mégis megvédte egykori parancsnokát, annak ellenére is, hogy ez Szabó őrnagy számára kilátástalan helyzetet teremtett. *„Az követően, amikor Szabó őrgy. kint járt a tüzelőállásokban és állítása szerint Kliebert szds-sal beszélt a tűzparancs visszavonásával kapcsolatban, én ugyancsak beszéltem Kliebert szds-sal és arra kértem, hogy hagyjuk el a jutadombi tüzelőállásokat, nem sok értelme van az ittlétünknek, ebből még baj lehet. Erre Kliebert szds. kijelentette, hogy azt nem lehet csinálni, míg ő fentről nem kap parancsot az előbbi parancs módosítására, addig ő nem hagyja el a tüzelőállást."* [896]

Kicska János főhadnagy magával szemben is éppen ilyen következetes volt, tekintet nélkül a következményekre. Vallomásában azt állította, hogy személyesen osztotta be a rajparancsnokokat a lövegekhez, az egyikhez Dobrosi Lajos tizedest. Kicska János egyértelműen elmondta, hogy november 4-én tüzet vezényelt. (Ilyent

[889] Személyi adatlap uo. 11. Hadnagyi egyenruhás fényképe uo.
[890] **Kicska János** 1. kihallgatása uo. 1757-1758. Vö.: **Vasi Ferenc Zoltán** Kicska János
[891] I.m. Személyi adatlap 11. Főhadnagyi egyenruhás fényképe közölve: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 99. kép.
[892] I.h. **Kicska János** 1. kihallgatása 1758.
[893] Interjú Kicska János főhadnagyról – **Marossy Endre** Jutadombi történetek 188.
[894] I.h. **Kicska János** 1. kihallgatása tk. jkv. 1957.10.19. HL BKB Mecséri János ezds. és társai VIII. k. 1759-1760.
[895] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189.
[896] I.h. 1028-1029.

tiszttársa, Rémiás hadnagy soha nem ismert el.) Azzal folytatta, hogy minden löveg, így Dobrosié is, tüzet nyitott. Ezt követően Kicska látta, hogy Dobrosi is az elfogott személyek felé szaladt. (Utóbb közülük két civil ruhás, sebesült volt ÁVH-st Kicska katonái agyonlőttek, erre hivatkozva két katonát a perben hozott ítélet alapján kivégeztek.) Kicska János vallomása saját sorsát megpecsételte, Dobrosi vádlott számára feltehetően egyenlő volt a halálos ítélettel. Utóbbi tiltakozott, hogy szerinte Kicska vallomása nem felel meg a valóságnak. Ezért szembesítést rendeltek el. Itt Kicska János főhadnagy minden bizonnyal megértette a helyzetet és átérezte a parancsnok felelősségét beosztottja iránt. Egykori katonája és vallatói előtt visszavonta vallomását.[897] Mindkettőjüket első- és másodfokon kötél általi halálra ítélték. Kegyelmi kérvényükről 1958. november 14-én zárt tárgyaláson döntött a bíróság. Kicska János főhadnagyot és hat társát nem találták kegyelemre méltónak. Kicska ítéletének indoklásában a tűzparancs kiadása is szerepelt. Dobrosi Lajost és két társát kegyelemre felterjesztették, mert az indoklás szerint elöljáróik rossz példájára, sőt ráhatására követték el cselekményeiket.[898]

Az utolsó láthatásról az interjúban olvashatnak.[899] Másnap, 1958. november 15-én Kicska János főhadnagyon harmadikként, 7:39 órakor hajtották végre az ítéletet.[900] Az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik (25. kép).

Göncz Árpád köztársasági elnök Kicska Jánost posztumusz alezredessé léptette elő 1990. július 5-én.

Kispál Pál ezredes

Mátranovák, 1920. szeptember 8.[901] – Debrecen, 1997. augusztus 7.[902]

Kispál Pál katonai ügyész írta alá a határozatot a Mecséri János ezredes ellen irányuló nyomozás elrendelésére. A megtorló gépezet parancsnoki láncolatának felső szintjén helyezhető el, felelőssége egyértelmű és döntő.

Önéletrajza szerint bányatelepen, munkáscsaládban született. Itt járt ki hat elemi osztályt. Bányaüzemben dolgozott, napszámosból utóbb segédvájár lett. 1941-ben

[897] **Kicska János – Dobrosi Lajos** Szembesítési jkv. 1958. január 25. HL BKB 031/1958. Mecséri János ezredes és társai. XI. 2721.
[898] **Puchert János** Egy túlélő 52.
[899] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189-191.
[900] Az ítéletvégrehajtási jegyzőkönyvet közli **Puchert János** i.m. Egy túlélő 53.
[901] Ti OGY 262/2523 Dr. Kispál Pál személyi okmánygyűjtője. Ezredesi egyenruhás fénykép mellékelve.
[902] NEB https://perek56.hu/ords/f?p=1051:15:5531883092287:NO:RP,15:P15_SZEMELY_ID:76498

behívták katonának. Címzetes tizedes, rajparancsnok volt. Frontszolgálatot nem teljesített. 1944 elején mint bányászt leszerelték és Kisterenyére került. Augusztusban megnősült. Két fia született.

Kispál Pál 1944 végén az újabb katonai szolgálatot bujkálással kerülte ki. Utána a mizserfai bányaüzemben dolgozott. 1945 elején belépett az MKP-ba. 1947-ben Salgótarjánban háromhónapos pártiskolát végzett. A párt javaslatára beiskolázták az egyéves Bírói és Ügyészi Akadémia első évfolyamára, amit 1949. szeptember 14 – 1950. augusztus 15. között Rákoskeresztúron végzett el, kiváló eredménnyel. Október 15-én főhadnaggyá avatták. 1950. november 1. és október 15. között elvégezte a tartalékos hadbírói tanfolyamot. Hivatásos katonai szolgálatának kezdete április 15., ekkor századossá léptették elő. Azokban az években az Akadémia biztosított lehetőséget a hivatásos ügyészi és bírói testület háttérbe szorítására, az új testületek kialakítására. A munkáskáderek első csoportja ekkor került ügyészi beosztásba.[903] Lehetőséget kaptak a jogi egyetem elvégzésére is. Egy másik visszaemlékező Budapesten és Szegeden járt konzultációkra, vizsgákra 2-2 évig, 1953 – 1957 között. Az egyetem elvégzése után 1957-től a Szegedi Katonai Ügyészség vezetője lett.[904]

Kispál Pál százados most még nem végzett egyetemet. 1951. április 26-án bevonult a Néphadsereghez, valójában a fővárosi katonai ügyészség politikai csoportjához. 1952. július 4-éig a budapesti államügyészségnél államügyész volt, előbb köztörvényes, utóbb politikai bűnügyekben.

1952. július 1-jén soron kívül őrnaggyá léptették elő és áthelyezték a Katonai Főügyészségre főügyészi beosztásba. Emellett 1952. december 14-étől a HM parancsa szerint az Igazságügyi Csoportfőnökség csoportfőnöki teendőit is ellátta. 1953. április 4-én alezredes. Augusztus 8-án szétválasztották a bírói és ügyészi szervezetet, Kispál Pált ezredessé éptették elő. Tagja volt a Hadsereg Pártbizottságának, azonban 1955 júliusában dorgálás pártfenyítést kapott. 1956. november 15-én írta alá a Tiszti Nyilatkozatot.1954. január 21-én ő írta alá dr. Kálmán László ügyész honvéd esküjét.[905]

1957. január 24-én jóváhagyta Kovács István vezérőrnagy, volt vezérkari főnök előzetes letartóztatását egy meg sem tartott magasabb parancsnoki értekezletre kidolgozott „védelmi" feladatterv okán.[906] Ugyanezen a napon hagyta jóvá a nyomozás elrendelését Mecséri János ezredes ellen, mert hadosztályparancsnokaként átállt az „ellenforradalmárokhoz" , az atrocitások és más bűncselekmények megakadályozása

[903] **Darvas János** nyá. alezredes visszaemlékezése. Idézi: **Almásiné Dr. Törőcsik Anna:** Ahogyan elkezdődött... In: **Dr. Szalma László** szerk. i.m. 1978. 126.
[904] **Dr. Hanuska Sándor** nyá. alezredes visszaemlékezése uo. 133.
[905] Ti OGY 1437-II-74 Dr. Kálmán László okmánygyűjtője.
[906] Határozat. Kovács István és társai 1.k. ÁBTL V-150005 12. A határozatot **Rózsa László** rny. fhdgy. hozta, egyetértett Béres Andor* rny. őrnagy, oszt.vez.h.

érdekében nem tett semmit, sőt tervbe vette a HM elfoglalását, a katonai vezetés átvételét.[907] 1957. március 8-án láttamozta a nyomozás elrendelését Váradi Gyula vezérőrnagy, a Katonai Forradalmi Tanács volt elnöke ügyében.[908]

Főügyészi beosztásából 1957. augusztus 24-én leváltották és alacsonyabb beosztásba, a BM Határőr Katonai Ügyészség vezetőjévé helyezték át. Nem kapta meg az MPHE kitüntetést.

1958. január 1-jétől még alacsonyabb beosztásba került, a Debreceni Katonai Ügyészség vezetője lett. Itteni alapminősítése szerint *„teljesen kiheverte főügyészi leváltásának körülményeit is és amióta ezen túl tudta magát tenni, azóta ügyészségi munkájában hiányosság alig fordul elő."*

1961-ben Budapesten elvégezte a Jogtudományi Egyetemet. Dr. Kispál Pál ezredes feladatául mégis megszabták, hogy fokoznia kell az általános műveltsége terén még fennálló hiányosság felszámolását. Erre figyelemmel elvégezte a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem szakosított tagozatát. További ügyészi előmenetelre mégsem nyílt módja, egyebek között súlyos betegsége miatt sem.

1970. április 4-én az Elnöki Tanács Jubileumi Emlékérem kitüntetésben részesítette. Azt, hogy a minősítések elhallgatják a lényeget, valószínűsíti, hogy 50. születésnapjára mindössze katonai főügyészi jutalomban részesült, kitüntetésben nem.

Saját kérelmére helyezték szolgálati nyugállományba 1971. december 1-jén. Ebből az alkalomból a dr. Szénási Géza legfőbb ügyész nagyon visszafogott hangvételű köszönetét fejezte ki, és 5000,- Ft jutalomban részesítette, amiből levonták az adót.

Kispál Pál ezredes katonai főügyész a megtorlások parancsnoki láncolatának felső szintjén helyezhető el. Felelőssége a három legjelentősebb katonai perhez vezető nyomozás – részben koholt indokok – alapján történt elindításában döntő mértékű.

Kiss Sándor őrnagy

Miskolc, 1920. május 24. – 1993. december 8.

1956 októberében Kiss Sándor őrnagy az esztergomi hadosztály törzsfőnöke volt. Munkáscsaládból származott. 8 elemi iskolát, utána 2 év könyvkötő tanonciskolát végzett és könyvkötősegéd szakképzettséget szerzett.[909] 1941-től között katonai szolgálatot teljesített, szakaszvezető lett. Önéletrajza szerint 1944. március 9-én kötött házasságából két fia és egy lánya született. A katonaságtól 1944. november 21-én

[907] Határozat. Uo. 18. A valótlan és részben kitalált állításokat tartalmazó határozatot **Pazsiczky Sándor** rny. szds. terjesztette elő, egyetértett Béres Andor rny. őrgy. oszt.vez.h.

[908] Határozat. Uo. 21. Előterjesztette **Béres Andor** rny. őrgy. Egyetértett Szalma József rny.őrgy.

[909] Katonai anyakönyvi lap 1949.06.03.1.old. Személyi adatlap 1950.01.30.2.old. Ti OGY 313/2000 Kiss Sándor személyi okmánygyűjtője.

megszökött. 1945 januárjában lépett be az MKP-ba. Önként jelentkezés alapján katonai szolgálatot teljesített, őrmesterré léptették elő. Egy hónap múlva létszámfelettiként leszerelték. 1947-ben kongresszusi küldött, utána a nagymiskolci pártbizottságban dolgozott. 1948-ban hat hónapig pártiskolákban tanult Budapesten. Utána Diósgyőrben üzemi párttitkár volt, ahonnan 1948. szeptember 24-én a párt javaslatára önként bevonult, a Kossuth Akadémia állományába került. Zászlóalj politikai tiszt lett, főhadnagyi rendfokozattal. 1949. május 1-jével századossá léptették elő. 1949. július 1-jén áthelyezték a Honvéd Rákosi Páncélos Politikai Tiszti Iskolára, Tatára, ahol iskola politikai tiszt lett. 1950-ben Budapesten magasabb parancsnoki tanfolyamot végzett. A hadseregben folyamatos pártmunkát folytatott. 1950. október 22-én áthelyezték Gyöngyösre, a 18. páncélos hadosztály törzsparancsnokának. 1951. szeptember 15-ével őrnaggyá léptették elő. 1953. május 15-én Esztergomba helyezték a 7. gépesített hadosztály hadműveleti alosztály vezetőjének. 1954. október 28-án a hadműveleti osztály vezetője, 1955. október 25-én hadosztály törzsfőnök. Parancsnoka, Mecséri János ezredes a legteljesebb mértékben megbízott benne, Kiss Sándor őrnagy pedig a legvégsőkig kiállt mellette.

1956. szeptemberében Kiss őrnagyot kérésére felvették a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia összfegyvernemi tagozatára, de tanulmányai a forradalom események következtében meghiúsultak.

Októberben Kiss őrnagyra tragikusan végződő feladat hárult. Hadosztályparancsnokát és a hadosztály több alakulatát Budapestre vezényelték. Az esztergomi helyőrség élén Kiss őrnagy helyettesítette Mecséri ezredest. Október 26-án, a forradalom legvéresebb napján Esztergomban is belelőttek a fegyvertelen, tüntető tömegbe. Kiss Sándor őrnagy úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a tüntetők fegyvert követelnek a hadosztálytól, a Budapesten tartózkodó Mecséri ezredes pedig szigorúan megtiltotta a fegyverek kiadását és megparancsolta, hogy ha nem lehet eltéríteni szándékuktól a tüntetőket, akkor fegyvert kell használni ellenük. Közölte, hogy ő maga haladéktalanul visszaindul Esztergomba. Mégsem érkezett idejében. A hadosztályparancsnokság épülete elé összpontosuló tömegre tüzet nyitottak. A halálos áldozatok számát 14 és 22 közé teszik.[910] Kiss őrnagy 16 halottat és több sebesültet jelentett. Október 28-30. között Mecséri ezredes parancsára tagja lett a városi Katonatanácsnak. A forradalom október 28-i győzelme után Esztergom lakossága folyamatos tüntetéseken követelte a sortűz felelőseinek a felelősségre vonását. Mecséri ezredes október 30-án a helyőrség élére Felczán Andor alezredest állította. Őmaga, valamint Kiss Sándor őrnagy törzsfőnök és Hurai Rudolf százados politikai helyettes október 30-án Budapestre távozott. Az Esztergomi Nemzeti Tanács hangszórókon tudatta a lakossággal, hogy hármójukat örökre kitiltotta Esztergomból.

[910] Az esztergomi sortűzről kiadatlan kéziratomban írtam, egykori tanúkkal folytatott beszélgetéseim részleteit is felhasználtam. (Esztergom, Sötétkapu, kézirat 2013. 16 old.)

A Budapesti Ügyészségi Nyomozó Hivatal 1994-ben nyomozást folytatott le a sortűzzel kapcsolatban. Végkövetkeztetésének lényege:

„...a harckocsi parancsnokának nem állt szándékában az autóbuszba lövetni, csupán azt akarta elérni, hogy a jármű és az azon, illetve amellett és mögött haladó személyek ne tudjanak továbbhaladni a katonai területen. Mindennek érdekében lövetett Juhász József százados a kőpillérre, azzal a szándékkal, hogy a leomló fal megakadályozza a civil személyek továbbhaladását.

A harckocsi lőszer azonban gurulatot kapott a pilléren, majd ennek következtében csapódott az autóbusz menetirány szerinti jobb oldalának utolsó harmadába. Nem került felszínre olyan bizonyíték, melynek alapján a fegyverhasználatot illetően konkrét személyt büntetőjogi felelősségre lehetett volna vonni." [911]

A Mecséri János ezredest, Kiss Sándor őrnagyot, Juhász József századost és más esztergomi katonákat mindmáig vádoló véleményeket ez a megállapítás alappal kérdőjelezi meg.

Október 30-án este Kiss őrnagy elkísérte Mecséri ezredest a Kilián laktanyába és tanúja volt annak, hogy hadosztályparancsnoka a forradalom oldalára állt.

A következő napokban Kiss őrnagyra alig teljesíthető mennyiségű feladat hárult: a szintén erején felül terhelt Mecséri ezredes parancsainak végrehajtása a Budapesten szétszórva tevékenykedő esztergomi hadosztálynak, a Bem védelmi körlet kialakítása, a jutadombi és a Jászberényi úti páncélelhárító körletek megtervezése, a hadosztályparancsnokával a rendszeres kapcsolattartás és parancsainak a végrehajtása.[912] November 3-án Mecséri ezredes a Parlamentbe rendelte Kiss őrnagyot.

November 4-ére virradó hajnalban Mecséri ezredes tököli fogságából a szovjetek által átengedett telefonon értesítette a HM ügyeletes tisztjét, Matusik Lajos századost, hogy nem szabad harcba bocsátkozni a szovjet csapatokkal.[913] Önéletrajza szerint Kiss őrnagy november 5-én tért vissza Esztergomba. Ott a hadosztály vezetésére Mecséri ezredes távollétében jogosult mindhárom törzstiszt jelen volt: Szendi Dezső alezredes, aki a hadosztály Budapesten tartózkodó egységei fölött helyettesítette Mecséri ezredest, Kiss Sándor őrnagy, aki a Bem körzet élén helyettesítette hadosztályparancsnokát, Felczán Andor alezredes, az esztergomi helyőrség parancsnoka. A jelek szerint Felczánnal szemben összetartott a másik két parancsnok.

Kiss őrnagy karhatalmi szolgálatot is teljesített Esztergomban 1956. december 12. és 1957. április 30. között.

[911] A nyomozó hivatal vezetőjének tájékoztatását **dr. Horváth Miklós** egyetemi tanár, az MTA doktora, hadtörténész küldte meg. Értékes segítségéért köszönetemet fejezem ki.
[912] **Kerekes Anna** 34-35.
[913] **Kiss Sándor** alezredes tv. HL BKB. 031/1958. 670. doboz 3740.

December 17-én Mikes József vezérőrnagy, a 6. hadtest parancsnoka ellenőrizte a hadosztálytörzs tevékenységét. A hadosztályparancsnoki teendők ellátásával megbízta Kiss Sándor őrnagyot.[914] Öt héttel később a Felülvizsgálati Bizottság előtt Kiss Sándor őrnagy korrektül foglalta össze véleményét leváltott elődjének szerteágazó tevékenységéről, de kijelentette, hogy *„amit Felczán alez. tett, nem a proletár-hatalom érdekében történt."* [915] Ugyanitt a Bizottság értelmezését ekként igazította helyre: *„...az alez. elvt.-ra nem mondom ki, hogy ellenforradalmár."* A bizottság elnöke, Suczin József alezredes meg is rótta Kiss őrnagyot, hogy apolitikusan viselkedett. Ennek a jelenetnek a leírója, Felczán alezredes terhelően nyilatkozott Mecséri ezredesről és a hadosztály november eleji állapotáról. Ezeket az állításokat Kiss őrnagy keményen visszautasította. További tanúk egymásét erősítő vallomása alapján a hadtest Felülvizsgálati Bizottsága egyhangúlag javasolta Felczán Andor alezredes azonnali eltávolítását a hadseregből és tartalékállományba való helyezését, ügyészi kivizsgálás, bírói eljárás megindítását.

Kiss őrnagy hadosztályparancsnokra jutott a végzetes feladat, hogy végrehajtsa hadosztályának elrendelt felszámolását, ami maga után vonta bajtársai, katonái szétszórását. Tevékenységét nagyra értékelte Mikes József vezérőrnagy és javasolta alezredessé történő előléptetését. Ez 1957. április 4-ével lépett hatályba. Április 16-án áthelyezték a gyöngyösi 4. gépkocsizó lövész hadosztályhoz, törzsfőnökhelyettesnek. Augusztus 20-án megkapta az MPHE kitüntetést. Fentebb idéztük, hogy kérte az akadémiai beiskoláztatását. Erre figyelemmel – éppen október 23. első évfordulóján – elkészített jellemzése szerint ebben az alacsonyabb beosztásban jól teljesített. Hibájául rótták fel, hogy kialakított két tábort: az esztergomit és a gyöngyösit. Megemlítették, hogy *„van benne egy kevés összeférhetetlenség"*. A jellemzés nem tér ki az 1956. október-novemberi tevékenységére, amit nem ismertek, mert akkor Esztergomban szolgált. Szolgálati adatlapja szerint katonai szakképzettsége harckocsizó.

Kiss Sándor alezredes helyrebillenő katonai pályafutását döntően befolyásolta a Mecséri-perben tanúsított bátor kiállása hadosztályparancsnoka – és nem mellesleg Maléter Pál ezredes – mellett. Már a nyomozati szakaszban kiderült, hogy határozott véleménye nem támasztja alá a Vizsgálati Osztály koncepcióját:

Mecséri ezredes *„említette, hogy ő mint jó kommunistát és partizánt ismeri Maléter Pált. Én hasonlóan régen ismertem Maléter ezds-t, akiről pozitív benyomásaim voltak, ezért egyetértettem azzal, hogy felkeressük, megtudjuk tőle mi a szándéka, milyen politikai irányvonalat képvisel...A Kilián laktanyába menet a Köztársaság téren mentünk át, ahol felakasztott és kiterített holttesteket láttunk, mely vegyes érzel-*

[914] **Kiss Sándor** nyilatkozata. Felülvizsgálati jkv. 1957. január 24. 13. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.
[915] Felülvizsgálati jkv. 1957. január 24. Uo. 12. Erről a mondatról Felczán alezredes az állította, hogy Kiss őrnagy nem ezt mondta. Fellebbezés, 1957. január 30. Uo. 20.

met keltett bennünk. A Kilián laktanyába érkezve azt tapasztaltuk, hogy Maléter beosztott ti-jei elvtársnak szólítják egymást, továbbá Maléter úgy nyilatkozott, hogy ő a munkás hatalomért harcol, fegyverrel és megakadályoz minden nacionalista, fasiszta kilengést és a Nagy Imre kormányt támogatja. Ez ránk megnyugtatóan hatott, miután a HM-ben zűr-zavart tanácstalanságot tapasztaltunk... Mecséri János ezds-nek az ellenforradalmi események alatti tevékenységét figyelembe véve becsületes, osztályhű, párthű embernek tartom. Maléterhez való átállását ill. kapcsolatát az idézte elő, hogy Janza Honvédelmi Minisztertől feladatokat nem kapott, tehetetlen volt és Maléterben látott olyan erőt, aki képes a munkáshatalom megvédésére.

Egyébként a köztünk lezajlott beszélgetések folyamán sem tapasztaltam, hogy illúziót táplált volna aziránt, hogy az ellenforradalom győzelme esetén is ho.pk vagy egyáltalán katonatiszt legyen. Ennek alapján a hibákat, amit elkövetett nem minősítem karrierizmusnak." [916] Kiss Sándor alezredes és a vallomását felvevő dr. Széplaki András rendőrnyomozó hadnagy véleménye ekkor megegyezett, utóbbi eljutott odáig, hogy javasolta Mecséri ezredes szabadlábra helyezését.[917]

Fél évvel később a II/1. Osztály Vizsgálati alosztálya előtt markánsan összefoglalt tények alapján tett vallomást Mecséri ezredes javára:

„MECSÉRI ezds. azt a parancsot adta, hogy a szovjet csapatokat ki kell engedni Budapestről. MECSÉRI ezds. kihangsulyozta SZENDI alez.-nek, hogy a tüzérek felé közölje, hogy a szovjet csapatokkal semmilyen körülmények között harcba ne bocsájtkozzanak...Ettől függetlenül miután a tüzérek elfoglalták a tüzelőállást MECSÉRI ezds. még egy külön csoportot küldött ki a tüzelőállásokhoz, hogy közöljék a parancsnokokkal, hogy a szovjetekre tüzelni nem szabad. SZENDI alez. MATUSEK szds. és DEÁK alez. ki is mentek." [918] Kiss alezredes tanúvallomása ha könnyített is Mecséri ezredes helyzetén, nyitva hagyta a kérdést, ki nem továbbította megfelelő formában a parancsát, illetve, ha továbbította, miért nyitott tüzet Kliebert százados alegysége Mecséri ezredesnek a fentiek szerint nyilvánvaló parancsa ellenére a Budapestről kifelé vonuló szovjet menetoszlopokra? Kiss alezredes vallomása azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy ő nem tudott Mecséri ezredes jutadombi kitérőjéről és Kliebert századossal történt találkozásáról.

A hadbíróság előtt már az MPHE kitüntetést kiérdemelt alezredes, a Zrínyi Katonai Akadémia hallgatója ezt adta elő:

[916] **Kiss Sándor** tk. jkv. 1957. június 12. Felvette dr. Széplaki András r.ny.hdgy. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 54., 56.
[917] Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 128-129.
[918] **Kiss Sándor** tk. jkv.1958. február 01. Szabó Pál és társai 6.k. ÁBTL V -143682/6 74-75.- Felczán Andor alezredes életrajzában idéztük, hogy Budapest védelmi terve Mecséri ezredes útmutatása szerint az elöljárók felé tett gesztus volt.

Október 30-án a Kilián laktanyában *„megérkezésünk után Mecséri megkérdezte Malétertől mi a célja. Ő azt válaszolta, hogy tisztultabb szocializmust akar...ő képviseli Nagy Imre fegyveres erejét és amikor elvtársnak szólított minket, megnyugodtam. Mecséri Maléter nyilatkozata után kijelentette, hogy támogatni fogja őt."* [919] Majd így folytatta: *„Mecséri november 1.-én közölte velem, hogy csinálni kell egy biztosítási tervet, mert meg kell akadályozni a fegyveres csoportok kifelé és befelé történő mozgását. A szovjetek elleni harcról nem volt szó, sőt a következő napokban Mecséri a fegyvernemi főnököket* (így Szendi Dezső tüzér főnököt – M.E.) *kiküldte a tüzelőállásokba, azzal, hogy ne lőjenek a szovjet csapatokra. A hadosztályhoz tartozó Budapesten lévő harckocsikat Mecséri nem engedte felhasználni...Szovjetellenes kijelentést soha nem tett."*

A XII.4 fejezet utalt rá, hogyan jelentette fel dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy Kiss Sándor alezredest.- Ennek következménye egy vizsgálat lefolytatása volt, ami gyorsan megállapította Kiss Sándor őrnagy, törzsfőnök aktív ellenforradalmi tevékenységét. Még azt a képtelenséget is neki rótta fel, hogy *„november 4-én egy katonai oszlopra tüzet nyitottak, ahol több halálos áldozat és súlyos sebesült is lett."* [920] Minderre figyelemmel a honvédelmi miniszter 1958. szeptember 3-án tartalékállományba helyezte és lefokozta Kiss Sándort. A Hadsereg Pártbizottsága pedig kizárta a pártból, ami 1959. április 29-én emelkedett jogerőre. Ismeretlen okból ekkor elmaradt az MPHE megvonása, amit a hivatkozott előterjesztés javasolt pótolni. A kormány elfogadta a javaslatot, hiába sérelmezte azt Kiss Sándor.[921]

A Mecséri-perben a vizsgálatban foglalt alaptalan vád elegendő lett volna a legsúlyosabb ítélet kiszabásához is. Ettől, de még a börtönbüntetéstől is mentesült Kiss Sándor alezredes, ám a perben tanúsított bátor és tisztességes kiállása derékba törte katonai pályáját. Amikor a Mecséri-per áldozatairól beszélünk, róla sem feledkezhetünk meg.

Dr. Klauszmann Alfréd főhadnagy

Ózd, 1929. november 4.[922] – Budapest, 1975. április 20.[923]

Katonai ügyészként vett részt a Mecséri-per záró kihallgatásain, ő íratta alá jogsértő módon a terheltekkel a nyomozást befejező határozatot.

[919] HL BKB. 031 1958.670. doboz 3739a.
[920] HM előterjesztés a kormánynak MPHE megvonására 1969.05.22. Uo..
[921] A kormány titkárságának tájékoztatáskérése a HM-től 1970.11.10. A HM magyarázkodása 1970.11.21. Uo. 1-2.
[922] Ti OGY 330/1291 Dr. Klauszmann Alfréd személyi okmánygyűjtője. Egyenruhás fényképei mellékelve. Aláírásai szerint Klauszmann.
[923] NEB https://perek56.hu/ords/f?p=1051:15:21016155204628:NO:RP,15:P15_SZEMELY_ID:76547

Polgári életének adatait nem tartalmazzák az adatlapok, önéletrajza nem maradt fenn. Adatlapja szerint a behívását megelőző eredeti foglalkozása tanító. Végzettsége, munkahelye adatai hiányoznak. Fiatalon megnősült, egy lánya született. Volt egy lánytestvére, nincs adat, hogy nővére vagy húga. 1950. október 28-án hívták be sorkatonai szolgálatra és 1960. június 15-éig tartozott honvédségi állományba, amikor áthelyezték a BM-hez. Sorkatonaként rádiótávírász volt, őrvezetővé léptették elő. 1952. február 25-étől 1953. május 3-áig a Honvéd Kollégiumba vették fel. 1952. február 15 –1953. április 10. között elvégezte a hadbírói tanfolyamot és záróvizsgáit kitűnő eredménnyel tette le. Iratai között fellelhető a Tanúsítvány, ami rögzíti, milyen tanulmányok egyéves anyagából tett záróvizsga jogosított fel valakit arra, hogy hadbíróként emberek életét vegye el, ügyészként pedig erre javaslatot tegyen:
marxizmus-leninizmus,
büntetőeljárásjog,
büntetőjog általános része,
büntetőjog különös része,
polgári jog alapfogalmai.

Ennyi. És ezt azonos értékűnek vagy értékesebbnek ítélték, mint az akkori jogtudományi egyetemen négy tanéven át, kollokviumok, szigorlatok sora után letett államvizsgát és doktori oklevelet. A Tanúsítvány kiállítója nem rendelkezett tudományos fokozattal, még egyetemi doktorátussal sem. Beosztása „iskolavezető" volt.

Klauszmann Alfrédot 1953. július 4-én előléptették hadnaggyá. A Magyar Néphadsereg Műszaki Parancsnokságára helyezték nyomozó ügyésznek és hadbírónak. December 8-án vezényelték a Budapesti Katonai Ügyészségre mint nyomozó ügyész hadnagyot. 1954-ben felvételt nyert a Jogi Egyetem levelező tagozatának I. évfolyamára. Az egyetemi tanulmányok mellett több alakulatnál szolgált. 1955. november 20-ától ügyészségi nyomozó hadnagy a BM Határőrség és Belső Karhatalom ügyészségén. 1957. március 15-én mint ügyészt vette át a Győri Katonai Ügyészség. Főhadnaggyá 1957. április 1-jén léptették elő. Győrött állították ki 1958. évi Minősítési lapját. Feltüntették, hogy a *„jogi egyetem IV. évfolyamát végzi"*. Ezt 1959-ben, a Mecséri-per után fejezte be, diplomájának adatai nem szerepelnek.[924] Szolgálati helyeinek felsorolása szerint 1960. május 23-án lett ügyész a Budapesti Katonai Ügyészségen. E két adat szerint a Mecséri-perben a Győri Katonai Ügyészség állományából vett részt. Személyesen vezetett kihallgatásokat, például Rémiás Pál hadnagyét, Mecséri János ezredesét.[925]

Felelős azért, hogy jogsértő módon íratta alá a terheltekkel az április 17-én kelt, a nyomozást lezáró, stencilezett nyilatkozatot. (Részletek a XI.1 fejezetben.)

[924] BM Szolgálati adatlap 1962.07.30. 3. A 8. old. szerint az adatlap kitöltése az egyetemi diploma alapján történt. Ti OGY 330/1291 Dr. Klausmann Alfréd személyi okmánygyűjtője.
[925] **Rémiás Pál** tk. jkv. 1958. április 01. HL Mecséri János és társai pere Skontró k. 3120.és köv. **Mecséri János** tk. jkv. 1958. április 24. Uo. 3083. és köv.

Érdekes adatot közöl a fenyítési lapja: 1958 szeptember-októberében két bűnügyben is *„rendkívüli késedelmesen és hanyag módon intézkedett"*, ezért a katonai főügyész (dr. Tóth Lajos alezredes) írásbeli feddésben részesítette.

Klauszmann ügyész főhadnagyot a Magyar Néphadsereg tartalékállományába helyezték 1960. június 15-én. Ezzel a nappal kezdődött hivatásos szolgálati ideje a BM-nél. Szolgálati helye és beosztása maradt a Budapesti Katonai Ügyészség. BM pályafutásáról csak őrnagyi előléptetésére van adat, ez 1966. október 1-jén történt meg. 1971. július 14-én, 31-i hatállyal Benkei András belügyminiszter rokkantsági nyugállományba helyezte dr. Klauszmann Alfréd rendőr őrnagyot, eredményes munkája elismerése mellett.[926] A munka nem volt annyira eredményes, hogy több mint húsz éves szolgálatát kitüntetéssel ismerjék el. Szolgálati adatlapján egyetlen kitüntetés szerepel: az MPHE, emellett három szolgálati érdemérem.

Kliebert László százados

Újpest, 1927. december 13. – Budapest, 1957. augusztus 4.[927]

Kliebert László százados a jutadombi páncélelhárító körlet parancsnoka volt.[928] Civil fényképe szerint nyúlánk, jóképű, szelíd mosolyú.[929] Személyi igazolványai alhadnagyi és főhadnagyi fényképein is megmaradtak a megnyerő arcvonások. Kifejezetten vékony, mégis vállas fiatalembert látunk. Katonái kedvelték őt.[930]

Kliebert László Újpesten született 1927. december 13-án. Édesanyja neve Kliebert Anna. Nehéz gyermekkora lehetett. Munkáscsaládból származott, testvérei nem voltak, rokonokról nem tudott. Édesanyja már 1931-ben meghalt, Kliebert László ezután állami gondozásba, majd Hévízgyörkre került gondozószülőhöz. Itt végezte a hat elemit – későbbi nyilatkozata szerint jeles eredménnyel –, nyaranta kecskepásztor volt. Amikor már nem fizetett érte az állam, a gondozó elküldte. 12 éves korában került Versegre[931] és itt járt tovább iskolába. 1941–1948 között cselédként dolgozott. Nevelőszülei Hangya Imre és Mihók Erzsébet lettek.

1948. november 3-án behívták sorkatonai szolgálatra a Honvéd Katonai Akadémia legénységi különítményéhez. Lövész kiképzésben részesült, 1950. október 20-áig szolgált. Szakaszparancsnok-helyettes lett, tizedesi rendfokozattal, állandó őrpa-

[926] Uo. a belügyminiszter parancsának hitelesített másolata.
[927] Ti OGY 47971 Kliebert László százados személyi okmánygyűjtője.
[928] Részletek a III.2. fejezetben.
[929] Közreadva: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 108. kép.
[930] Részletek uo. 141. és köv. Vö.: **uő:** Kliebert László. In: **Oláh Mátyás László** szerk. i.m. 45-48. **Kiss Adél** portréja Kliebert Lászlóról 47.
[931] Az őt még személyesen ismerő id. Kalmár László fia, **Kalmár Zoltán** e-mailben közölte ezt velem 2004.08.18-án. Az adatért köszönettel tartozom.

rancsnoki beosztással. 1950 májusában MDP-tagjelölt lett. Két hónappal később lépett be a DISZ-be. Jellemzési lapja szerint *„a szabályzatokat kiválóan sajátította el... Ideiglenes szakaszparancsnokként beosztottjait állandóan neveli és igen jó módszerekkel."* Megnyílt előtte a katonai pálya. 1950. október 20-ától a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskola növendéke lett. 1950 decemberétől az MDP tagja, pártcsoporttitkár. A munkásmozgalomban való részvételét 1948-tól igazolták. 1951. szeptember 11-én 15 évre szóló kötelezvényt írt alá, hogy a honvédelmi miniszter által meghatározott fegyvernemnél önként tényleges katonai szolgálatot teljesít, ha a fegyvernemi iskolát sikeresen elvégzi és kinevezik a honvédség hivatásos állományába. Ugyanezen a napon aláírta a honvédségi esküt.

A légvédelmi tüzértiszti iskolát 1951. szeptember 15-én végezte el. Másnap alhadnaggyá léptették elő.[932] Beiskolázták a Honvéd Gábor Áron Tüzér Technikus Tiszti Iskolára. Függetlenített osztály párttitkárként dolgozott 1951 novemberétől 1953 februárjáig. Soron kívül léptették elő 1952. április 4-én hadnaggyá, 1952. november 7-én főhadnaggyá, századparancsnoki beosztással. Otthonaként Verseget jelölte meg. Ott ma is úgy emlékeznek, hogy Kliebert László a katonaságtól rendszeresen hazajárt nevelőanyjához, nem felejtette el régi barátait sem.[933]

Első feleségétől külön élt, a válás bonyodalmai 1953-ban fékezték katonai pályafutását is. Pártfegyelmit kapott. Továbbra is bírálták amiatt, hogy *„a parancsok kiadásánál nem volt elég erélyes és határozott."*

Kliebert főhadnagyot 1954. január 10 – október 25. között áthelyezték Keszthelyre, a 8. Légvédelmi Tüzér Osztály Parancsnokság törzsfőnöki csoportjába, ahol törzsfőnökhelyettes beosztásba került. Minősítési lapja szerint polgári végzettsége ekkor már egy gimnázium. A minősítési lap záradékához mellékelték személyi igazolványát, ami haláláig érvényes maradt.[934] Családi élete rendeződött, első feleségétől elvált, újból nősült.[935] A minősítési lap szerint: *„megfelelő tanfolyam elvégzése után helyes irányítás mellett a törzsfőnöki teendőket is el tudja látni."*

Kliebert főhadnagyot tehát tanfolyamra vezényelték. A Honvéd Kossuth Tüzértiszti Iskola 1955. október 30-án kelt bizonyítványa igazolja a tanfolyam elvégzését. Még október 29-i hatállyal áthelyezték a 7. gépesített hadosztály esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztályhoz törzsfőnökké. A már előzőleg felvetett előléptetését Szabó Pál őrnagy javasolta, tekintettel új beosztásában tanúsított lelkiismeretes munkájára

[932] Fénykép a szerző birtokában.
[933] **Tassy József** hozzám küldött e-mailje 2014.07.29. Segítségét ezúton is köszönöm.
[934] Közreadva: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 109. kép.
[935] A Hadtörténelmi Levéltár adatközlését továbbította **Somogyváry Géza** 2014. október 9-én, amiért fogadja köszönetemet. Az adatlapon eredetileg az első feleség neve szerepelt, ezt áthúzva más kézírással került bejegyzésre a második feleség neve. Ő 1957 augusztusában, férje temetésének hónapjában halálozott el.

és aktív pártmunkájára. Ezzel a javaslattal egyetértett az új hadosztályparancsnok, Mecséri János ezredes. 1956. március 7-én századossá léptették elő.[936]

Az adminisztratív tevékenység soha nem tartozott Kliebert százados erényei közé. Szendi Dezső alezredes, a hadosztály tüzérfőnöke írásbeli feddésben részesítette, mert nem terjesztette fel határidőre az összekovácsoltsági vizsgák jegyzőkönyveit.[937]

Szabó őrnagy méltatása mégsem bizonyult eltúlzottnak. Kliebert százados a törzsvezetési gyakorlat előkészítésében, valamint a gyakorlat időtartama alatt végzett eredményes munkájával rövid katonatiszti pályafutása legmagasabb dicséretét érdemelte ki.[938]

A jutadombi páncélelhárító körlet kialakításáról az V. fejezet, a november 4-i győzelmes harcról a V.1. fejezet tartalmaz részleteket. A harcok beszüntetése után szerencsésen visszaérkezett Esztergomba.[939] Ő is beállt a Szendi Dezső alezredes által megszervezett karhatalomba. A Tiszti Nyilatkozatot 1956. novemberében írta alá. Bizonyára Kliebert százados írta meg az 51. légvédelmi tüzérosztály jelentését a jutadombi körlettel kapcsolatban, és íratta alá két tiszttel, mint bizottsággal. A jutadombi helytállásáért tiszteletet kivívó Kliebert századoshoz több tiszt kötődött. Száraz Ferenc századosnak Váczi András százados, elhárító tiszt előtt tett tanúvallomása szerint Kliebert százados és baráti köre, köztük Trinka Sándor főhadnagy gátolta őt abban, hogy megalakítsa a légvédelmi tüzérosztály MSZMP-szervezetét. 1957. március 31-én felszámolták az esztergomi hadosztályt,[940] állományát szétszórták. Kliebert századost áthelyezték Vácra, hasonlóan a tüzérosztály több tisztjéhez, valamint Váczi András százados, elhárítótiszthez.[941] A következő hónapok eseményeit és tragikus halálát a VIII. fejezet ismerteti. Kliebert László százados maga határozott úgy, hogy kitér az *„utána szaglászók"* elől. Robbanóanyaggal ment le a Dunára halászni. Két robbanás között beugrott a folyóba. Ezt túlélte, de a légnyomás következményeibe a kórházban augusztus 4-én belehalt.[942] A szabadságharc áldozatai közé tartozik. Emléktábláját halálának 30., születésének 90. évében helyeztük el a versegi általános iskolában (28. kép). Ekkor az önkormányzat rendbe hozatta Kliebert László

[936] A dátumot a személyi igazolvány tartalmazza. **Marossy Endre** Jutadombi történetek 110. kép.
[937] A hadosztály tüzérfőnök 1956. május 24-én kelt 043. sz. parancsa. Kliebert százados mindhárom ebben megnevezett elöljáróját, Mecséri ezredest, Szendi alezredest és Szabó őrnagyot kivégezték a jutadombi harcok okán.
[938] A 6. lövész hadtest parancsnoka 1956. július 17-én kihirdetett 085. sz. parancsában dicséretben részesítette.
[939] HL Bp.KB.0031/1958. Mecséri ezredes és társai IV.k. 1093. old. Rémiás Pál I. kihallgatása 1957.10.18.
[940] **Szabó Pál** tk. jkv. I. kihallgatás 1957. október 22. HL BKB 031/1958. Mecséri János és társai pere IV. kötet 980. old.
[941] 1957. április 5. Kliebert László személyi igazolványa 1955-1957. 5. old. Így emlékezett **Bősze Károly** őrvezető, a százados akkori írnoka is.
[942] Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 147-148. old.

– nevelőszüleivel közös – sírját, és magára vállalta annak további gondozását (29. kép).[943] Beosztott sorkatonáit (nemcsak a kivégzetteket) őrnagyokká, kivégzett tisztjeit alezredesekké léptették elő. Erkölcsi kötelesség Kliebert László százados posztumusz előléptetése.

Kocsis Sándor rendőr tizedes[944]

Kiskunfélegyháza, 1928. november 1.[945] – Budapest, 1957. szeptember 4.

Kocsis Sándor 1956. november 4-én rendőr tizedes volt a soroksári rendőrőrsön. Oláh Ödön soroksári nemzetőrparancsnok vezetésével hajnalban kivonult a Jutadomb közelébe és részt vett a Soroksári út – Török utca kereszteződésénél folytatott harcokban. Ezt követően rálőtt egy súlyosan sebesült szovjet katonára. Utóbb perbe fogták, halálra ítélték és kivégezték. Elsőként a jutadombiak közül. (Részletek a VII. fejezetben.)

Kilencgyermekes szegényparaszt családból származott. Négy elemit végzett, utána dolgoznia kellett. 1949-ben Budapestre jött, a BSZKRT-nál lett betanított munkás. 1949 – 1952 között a határőrségnél (a zöld ÁVÓ-nál) teljesítette sorkatonai szolgálatát. Leszerelése után segédmunkásként dolgozott. 1954-ben felvételre jelentkezett a rendőrségnél. Hat hónapos tanfolyam elvégzése után júliusban beosztották a XX. kerületi kapitányság soroksári rendőrőrsére. Megnősült, gyermekük nem született. 1956-ban külön élt feleségétől, a rendőrőrsön lakott. Négyszer kapott fenyítést. Volt közvetlen parancsnoka a tárgyaláson nagyon kedvezőtlen jellemzést adott Kocsis tizedesről.[946] Lehet, hogy ez valós volt, de arra nem derült fény, mikor és miért léptették elő rendőr tizedesnek, amely beosztásban harcolt a Soroksári úton? A forradalom napjaiban is a soroksári rendőrőrsön lakott, ahol az Oláh Ödön vezette nemzetőrség tevékenykedett. Október 29-én a nemzetőrségtől kapott géppisztolyt és puskát is. November 4-én hajnalban a soroksári vasútállomáson teljesített szolgálatot. Futárral rendelték be a rendőrőrsre, de rögvest továbbvitték a Jutadombhoz. Az első szovjet-volt ÁVH-s menetoszlopot az esztergomi légvédelmi tüzérosztály szétverte és menekülésre kényszerítette. Az előzetes együttműködési megállapodás szerint a menetoszlopról menekülőket a nemzetőrök vették tűz alá. Kocsis Sándor tizedes a nádasig üldözte őket, innen fordult vissza. A Soroksári úton *„egy sebesült szovjet katona a nyelvét rám öltötte. Ekkor géppisztollyal fejbe lőttem, majd otthagytam...mellettem állt egy civil általam ismeretlen ellenforradalmár és az biztatott erre."*[947] Ha ez a tényállás maradt volna érvényes, még az sem bizonyosodott volna be, hogy a szovjet katona ettől a lövéstől halt meg. De Kocsis Sándor tizedes a tárgyalás következő szakaszában maga is azt vallotta, hogy egy lövést adott le *„a fejébe, mire aztán a szovjet katona meghalt."* A rendőrősre már csak ruháiért ment vissza, elköltözött, a további harcokban nem vett részt. November 10-én vagy 11-én ismét szolgálatra jelentkezett. Kocsis tizedes korábban sem hallgatta el tettét, sőt azzal dicsekedett is. Ugyanakkor szolgálati úton nem tett erről jelentést, *„mert azt gondoltam, hogy az amnesztiarendelet rám is vonatkozik, miszerint nem vonják azokat felelősségre, akik a harcokban esetleg részt vettek."* 1957. február 2-án tartóztatták le.[948] A per menetét Eörsi László feldolgozta, a Mecséri-perhez vezető jogi fordulatokat a VII.1. fejezet részletezi. Az elsőfokú eljárás végén Kocsis Sándor – véletlenül vagy tudatosan – az egyetlen esélyt használta ki. Nem rontotta helyzetét azzal, hogy az utolsó szó jogán óhatatlanul hangsúlyozza bűnösségét, még inkább azzal, hogy éljen a fellebbezés lehetőségével. Valamiért az ügyész sem fellebbezett, holott ő a törvény teljes szigorának alkalmazását – tehát a halálos ítéletet – indítványozta. Ezen a ponton Kocsis Sándort „csupán" 14 év börtönbüntetés sújtotta, az életét meghagyták. Nyilvánvaló, hogy Kocsis Sándor ügyvédje – feltételezhetően jó szándékkal – hibázott, amikor védence akarata ellenére fellebbezett, ezzel megnyitotta az utat a másodfokú tárgyalás előtt, ami nem a börtönbüntetést enyhítette, hanem kimondta a halálos ítéletet. De nem csupán ügyvédi hiba sodorta Kocsis Sándor rendőr tizedest az akasztófa alá. Kezdett kialakulni a büntetőeljárás sokkal szigorúbb, kegyetlenebb módja. Ha a főügyész nem látta elég szigorúnak valamely ítéletet, akkor értékelhette úgy, hogy törvénysértően enyhe az ítélet, ami ellen az eredeti felek fellebbezésének hiányában neki jogában állt fellebbezni súlyosításért. Annál inkább, mert az első fokon eljáró ügyész eredetileg maga is a legsúlyosabb ítéletet indítványozta, bár elmulasztotta a fellebbezést. Simonffi Albert alezredes, a katonai főügyész helyettese eljutott volna idáig, és ha a másodfokú tanács helyben hagyó ítélete után és ellenére is a jogi minősítés megváltoztatását és a súlyosítást indítványozta, ezt az elsőfokú ítélet ügyvédi fellebbezés nélküli jogerőre emelése után is minden nehézség nélkül megtehette volna.

A kegyelmi kérvényt az Elnöki Tanács elutasította. A halálos ítéletet a Budapesti Országos Börtön udvarán 1957. szeptember 4-én reggel 7 óra 14 perckor hajtották

[943] A felvételt leányom, **dr. Marossy Réka** készítette, köszönöm neki.
[944] Életrajzát közreadta legutóbb **Eörsi László szerk.** Soroksár 232-234. Az alábbi pályakép külön nem jegyzetelt adatait tőle vettem át. Miután véleményt akartam alkotni Kocsis Sándor pere és a Mecséri-per esetleges összefüggéseiről, tanulmányoznom kellett a teljes peranyagot és más forrásokat is. Az innen származó adataimra a lapalji jegyzetekben hivatkozom.
[945] Jellemzés 1957. február 8. 17. HL BKB B. 0086/1957 Kocsis Sándor pere.
[946] Tárgyalási jkv. 1957. február 20. Uo. 4. Vö.: **Eörsi László szerk.** i.m. 232.
[947] Uo. 3. old.
[948] Uo. 3.old. A kivégzettek egyik jegyzékén BM dolgozóként tartják nyilván. ÁBTL-2.2.1.I. 4.13. 43. tétel.

végre.[949] Kocsis Sándor az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik (12. kép). Arckép, fénykép nem maradt fenn róla. Nevét megörökíti az Emlékezés terén elhelyezett emlékkő (13. kép).

Az ítéletet a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa 1992. december 11-én semmisnek nyilvánította.

Kurai Károly hadnagy
Nagymajlát 1931. október 12. – 2006. június 21.[950]

Kurai Károly hadnagy a kiskunmajsai 31. lövészezred I. zászlóalj 3. század 3. szakaszának parancsnoka.[951] Azzal a feladattal vezényelték ki a Jutadomb térségébe, hogy biztosítsa a kelebiai vasútvonal fölött átívelő közúti hidat. A november 4-én kibontakozó összecsapás idején a szakasz elhelyezésének helyszínén, a Festékgyárban maradt, amint később vallotta, féltette az életét.[952] A bekövetkező harcokban helyettese, Meszes Károly hadnagy vezette a szakaszt. Kurai hadnagy szerepe arra korlátozódott, hogy intézkedett egy hozzá vezetett, sebesült szovjet katona bekötözéséről és elengedéséről.[953]

Önéletrajza szerint Nagymajláton, mai nevén Nagyéren született kétgyermekes paraszti családban. Apja hadifogságban halt meg. Kurai Károly szülőfalujában végzett el öt elemit és egy polgárit, majd 1946 – 1949 között iparitanuló volt, utána kovácsinasként dolgozott. 1951-ben megnősült, egy-egy lánya és fia született. A MÁV-nál is dolgozott, ahonnan 1951. november 2-án behívták sorkatonai szolgálatra Vácra. Itt műszaki tiszthelyettes iskolára került, majd jelentkezett tiszti iskolára, amit Pécsett kezdett meg 1952. október 19-én. Itt beszervezte őt egy ÁVH-s alhadnagy, a kapcsolat 1955. július 25-én szűnt meg.[954]

A Honvéd Dózsa Lövész Tiszti Iskola bizonyítványa szerint jó eredménnyel végzett 1954. szeptember 26-án. Egyúttal hadnaggyá avatták. Három nap múlva került csapathoz. Első és egyetlen szolgálati beosztása a kiskunmajsai lövészezred szakaszparancsnoka. Minősítése kedvező, kritikai megjegyzés: *„hibája az, hogy beképzelt".* Ezredparancsnoka, akivel majd egy perben lesz vádlott, Botond Gábor őrnagy szerint *„igen jó szpk"* (szakaszparancsnok – M.E.). 1956 elején Botond őrnagy még többre értékeli Kurai hadnagy teljesítményét. *„...szakasza a szd.-on belül az első helyen*

[949] Ítélet végrehajtási jkv. 46.sz.irat. HL BKB B. 0086 1957 Kocsis Sándor pere.
[950] Ti OGY 57678 Kurai Károly hadnagy személyi okmánygyűjtője. Egyenruhás és civil fénykép mellékelve.
[951] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 41.
[952] **Eörsi László** Pesterzsébet 78.
[953] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 83.
[954] Jelentés. Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság III/III-1 Alosztály. Szeged, 1963. november 12. Varga Miklós és társai 3.k. ÁBTL V-146378a.

hogy Szabó Pál őrnaggyal együtt sürgősen hozzák fel a lövegeket.[962] Visszamentek Esztergomba és Vidi József alezredes eligazítása szerint végrehajtották a parancsot. Lantos alezredest nem kedvelték a hadosztálynál. Erről Vidi József alezredes, vádlott vallott a hadbíróság előtt. November 2-án hajnalban a Budapestre indulás előtt figyelmeztette Lantos alezredest: *„Jóska, ne menj ki, mert téged megbízhatatlannak tartanak, még kinyírnak."* [963]

November 2-án az 51. lgv. tüzérosztály egyik felével Lantos József alezredes rendezte be a Jászberényi úti tüzelőállást, Szabó Pál őrnagy a jutadombit.[964] Erre vonatkozóan szintén Vidi József alezredes tett érdemi vallomást. Lantos alezredes telefonon hívta fel őt és közölte, szovjet harckocsik vannak velük szemben, nem tudja, mit csináljon. Vidi alezredes válasza: *„telefonon nem beszélhetek, jól gondold meg, te tudni fogod, mit kell tenni."* [965] A Jászberényi úton nem vették fel a harcot a szovjet csapatokkal.

1956. november 12-én Lantos alezredes karhatalmi szolgálatra jelentkezett a II. Forradalmi Ezrednél, ahol minősítési lapja szerint a 2. század parancsnoka lett. A X. kerületben szolgált 1957. április 6-áig.[966] Megkapta az MPHE kitüntetést. Április 20-án a Bp. IX. kerületi Kieg. Parancsnokság parancsnoka lett. Szolgálati adatlapja szerint 1957. május 22-október 10. között a ZMKA Kiegészítő Tiszti Mozgósítási Tanfolyamán hallgató. Minősítése szerint osztályelső megbízást kapott, amit megfelelően látott el. ZMKA parancsnoki dicséretben is részesült. Nős, két fia és egy lánya született. Káros szenvedélye nincs. Még mielőtt parancsnoki beosztásba kerülhetett volna, beosztották a ZMKA Tüzér Tagozatára hallgatónak.

A Mecséri-per nyomozati szakaszában Szenes Ernő főhadnagy vizsgáló engedélyt kért Lantos József, Vidi József és Szendi Dezső alezredesek előzetes letartóztatására. Lantos alezredesét arra alapozta, hogy november 2-án hajnalban ő rajzolta azokat a térképeket, ahová bejelölték a későbbi tüzelőállásokat, megígérte Szabó őrnagynak, hogy ő maga megy ki az osztály egyik felével a Jászberényi útra és ott fog tartózkodni.[967] A szembesítéseken Lantos József alezredes tagadta, hogy a Jászberényi úti

[962] **Kerekes Anna** i.m. 31-32.
[963] **Vidi József** alezredes tv. Tárgyalási jkv. 3702. HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere Skontró k. A beszélgetést **Lantos József** alezredes tanú igazolta. *„Vidi azt mondta, nem javasolja, hogy kimenjek, mert én* 'nem jól fekszem' *a hadosztálynál, de én ennek ellenére vállaltam a feladatot."* Uo. 3755.
[964] **Lantos József** alezredes tv. és **Szabó Pál** őrnagy észrevétele a hadbírósági tárgyaláson. Tárgyalási jkv. 3755. old. Alap minősítés 1962. Ti OGY 200/1162 Lantos József személyi okmánygyűjtője.
[965] **Vidi József** alezredes tv. a hadbírósági tárgyaláson. Tárgyalási jkv. 3702.
[966] NEB életrajz.
[967] Jelentés Bp. 1957. december 10-én. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V -143682/1 35-36.

tüzelőállásban találkozott és beszélt volna Szendi Dezső alezredessel,[968] illetve Szabó Pál őrnaggyal.[969] Állítása szerint más helyszínen tartózkodott, de erre tanút nem tudott megnevezni. Ők ketten fenntartották vallomásukat, mindkét szembesítés eredménytelen volt, ami Szendi alezredes és Szabó őrnagy helyzetén jelentősen súlyosított. Hármójuk közül egyedül Lantos alezredes kerülte el a felelősségre vonást. Utóbb alapminősítése azt tartalmazta, amit a kivégzett parancsnok társai állítottak, ő pedig tagadott: *" 1956-ban...nov...2-4-ig egy légv. tü.o. 50 %-ával tüzelőállásban volt... "* [970]

További katonai pályafutását nagy mértékben gátolta egészségi állapota, folyamatos betegállománya. Ezért a ZMKA hallgatói jogviszonya megszűnt. 1958. december 6-ától az V., 1963. november 1-jétől az V-IX. ker. Kieg. parancsnokaként szolgált, de egészségi állapota tovább rosszabbodott. Erre tekintettel a Fővárosi Kiegészítő Parancsnokság javasolta szolgálati nyugállományba helyezését 1973. augusztus 1-jei hatállyal és egyidejű kitüntetéssel.[971] Pártmunkát továbbra is végzett, de sokat betegeskedett. Sokéves betegség után, mindössze 62 évesen halt meg. Az Újköztemetőben temették el.[972]

Dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes

Budapest, 1904. június 9. – Budapest, 1968. november 20.[973]

A Mecséri-perben másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma Különtanácsa elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt.

Apja és anyja munkás volt. Hat elemit majd négyéves iparostanonc-iskolát végzett. Önéletrajza szerint vasesztergályos, illetve alkalmi munkás volt. Egyik húga tisztviselő, másik háztartásbeli volt, csakúgy, mint felesége. Sorkatonai szolgálatot a m. kir. honvédségben teljesített, kétszer egy hónapot, a sors fintoraként honi légvédelmi tüzéralakulatnál. Beosztása és rendfokozata tüzér. Önéletrajza számos elírást, feltehetően ferdítést tartalmaz. Adatlapjait olykor az ő bemondása szerint töltötték ki, bizonyára ezért is fedezhető fel számos ellentmondás. 1945. március 1-én lett az

[968] **Lantos József** tanú és **Szendi Dezső** előzetes letartóztatott szembesítési jkv. Bp. 1958. március 12-én. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL V -143682 4 55-57.
[969] **Lantos József** tanú és **Szabó Pál** előzetes letartóztatott szembesítési jkv. Bp. 1958. január 6-án. Uo. 87-89.old.
[970] Alapminősítés 1962.
[971] Nyugdíjazási javaslat 1973. május 9. Uo.
[972] 75. parcella, felvétel a szerző birtokában.
[973] Ti OGY 9904-VI-7 Dr. Ledényi Ferenc vőrgy. személyi adatgyűjtője. (Halálozási adatszolgáltatás 542-01112.) Alhadnagyi fényképe mellékelve.

állt...Megbízható, becsületes elvtárs. Határozott, katonás fellépésű...hibája, hogy sokszor elégedetlen a beosztási illetményével kapcsolatban. Keveslí fizetését...Pártunk és kormányunk politikája ellen nem emel kifogást, igyekszik beosztottait is a haza iránti szeretetre nevelni... " Lehetséges, hogy a túlzottan jó minősítés indokolta, miért éppen Kurai hadnagy szakaszát küldte ki Botond őrnagy a soroksári hídhoz.

Míg a hibáira rámutató véleményeket visszaigazolja Kurai hadnagy további életútja, a kedvezőekre rácáfol jutadombi gyávasága. Érdekes, hogy nem említették: nem kérte felvételét a pártba.

A Tiszti Nyilatkozatot nem írta alá, nem tényleges viszonyba helyezték 1956. november 28-án, tartalékos állományba 1957. január 17-én. Vonatkísérőnek helyezkedett el a MÁV mezőhegyesi állomásfőnökségén.

Egy 1957. szeptember 2-án kelt környezettanulmány szerint nem hajlandó a rendszert szolgálni, ezt bizonyítja több kijelentése. A felülvizsgálat során ehhez hozzátették, hogy nem kérte felvételét az MSZMP-be. Kurai Károly tartalékos hadnagy 1957. november 22-én fordult a honvédelmi miniszterhez, hogy vegye vissza hivatásos állományba, hivatkozva arra, hogy saját kérelmére helyezték tartalékos állományba. Aligha tudott arról, hogy a makói illetékesek a környezettanulmány alapján már jelezték a BM-nek, nem javasolják rendfokozatának meghagyását. Ezt december 24-én a járási, 1958. január 8-án a megyei felülvizsgáló bizottság megerősítette. 1958. március 31-én ellenforradalmi magatartásáért egy rendfokozattal visszavetették alhadnaggyá.[955]

Kurai Károlyt a Jutadombon harcolt pestlőrinci és kiskunmajsai katonák elleni nyomozati eljárás keretében tartóztatták le.[956] Szeder László főhadnagy, a Mecséri-perben sokat foglalkoztatott vizsgáló hallgatta ki. Kurai Károly elismerte, hogy ő adta ki a tűzparancsot. Nagyon részletes, Meszes hadnagyot és katonáit is, feletteseit is terhelő vallomást tett. Ezzel függhet össze a kihallgatáson felvett utolsó bekezdés, ami sem stílusában, sem tartalmában nem emlékeztet a terjedelmes vallomásra és nincs összhangban Kurai Károly végzettségével, sokkal inkább emlékeztet a vizsgáló gondolatmenetére.[957] Szeder főhadnagynak bizonyára része volta abban, hogy három nappal később szabadlábra helyezték Kurai Károlyt.

Felelősségre vonására katonáival és ezredparancsnokával együtt került sor a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérek, Varga Miklós és társai ellen indított hadbírósági perben. A Budapesti Katonai Bíróság Dr. Kiss István Gábor hadbíró őrnagy tanácsa 1960. szeptember 12-én kelt ítéletével 3 évi börtönbüntetésre, lefokozásra, egynegyedrész vagyonelkobzásra ítélte. Fellebbezések után a Legfelsőbb Bíróság Katonai

[955] Pertábla: **Eörsi László** Pesterzsébet 208.
[956] A BM II.1. Osztály Vizsgálati Alosztálya részéről Sütő János* százados fővizsgáló állította össze a határozatot, egyetértett vele dr. Takáts István őrnagy, alosztályvezető, kelt 1960. február 3. Varga Miklós és társai 1. k. ÁBTL V-146378/1 24.
[957] Tk. jkv.1960. február 16. Uo. 38.

Kollégiumának Dr. Sömjén György hadbíró alezredes tanácsa 1960. december 8-án kelt jogerős ítélete jelentősen súlyosította ezt az ítéletet. Kurai Károlyt 10 évi börtönre, tartalékos tisztként lefokozásra és teljes vagyonelkobzásra ítélte.

A börtönben tanult, eljutott az 1. gimnáziumi osztály elvégzéséig. 1963. április 3-án amnesztiával szabadult. A Csongrád megyei Rendőrkapitányság lefolytatta a környezettanulmányt, jelentésében felvetette a pécsi beszervezés megemlítését Kuraival, kapcsolatfelvétel indítványozása nélkül. Kurai Károly nem szerepel operatív nyilvántartásban.

Lantos József alezredes
Budapest, 1923. július 27. – Budapest, 1985. július 18.[958]

1956 októberében Lantos József alezredes Szendi Dezső alezredes, tüzér főnök légvédelmi helyettese volt. November 2-án az 51. légvédelmi tüzérosztálynak a külső Jászberényi útra kirendelt felénél tartózkodott.

Munkáscsaládból származott. 6 elemit végzett 1937-ben, ezt követően ezüstművessegéd lett, ezüstművesként dolgozott. Párttagságának kelte 1943. 1949. január 29-én került a Néphadseregbe. Századosként vették hivatásos állományba 1949. augusztus 1-jén. Törzs- és főtiszti tanfolyamot végzett Budapesten 1949. január 31. és augusztus 1. között, rögtön utána különleges tanfolyamot szeptember 15 – október 25. között. Még ugyanebben az évben kiküldték Leningrádba egyéves ezred tüzérparancsnoki tanfolyamra. Eközben léptették elő őrnaggyá 1951. január 1-jével. Katonai szakképzettsége tábori tüzér. 1955. január 29-én lett alezredes. 1952 – 1955 között végzett (bizonyára esti tagozaton) négy gimnáziumi osztályt.[959] Nem állapítható meg, hogy mikor került az esztergomi 7. gépesített hadosztályhoz, Puchert János szerint 1956 augusztusában, és Szendi alezredes légvédelmi helyettese volt.[960]

1956. október 23-november 1. között részt vett a XIII. kerületi Pártház védelmében. Október 31-én a Forradalmi Katonai Tanács *„olyan határozatot hozott, hogy az osztálynak a rendszeresített lövegeit Budapestre kell szállítani.”* [961] Lantos alezredes november 1-jén parancsot kapott Mecséri János ezredes hadosztályparancsnoktól,

[958] Személyi okmánygyűjtő nyitólap. Ti OGY 200/1162 Lantos József személyi okmánygyűjtemény. Alezredesi fénykép u.i.:.
[959] Tiszti szolgálati adatlap uo. 2. A NEB életrajz táblázata szerint gimnáziumi érettségi 1957-ben. Szolgálati lapjai csak az előző adatot tartalmazzák, 1957. 05.22-10.10. között végezte tanulmányait a ZMKA mozgósítási tanfolyamán. A NEB adata azt igazolja, hogy 1955-ben nem érettségivel zárta tanulmányait. www.neb.hu/hu/a-karhatalom-vezetoi-19561957 Lantos József. Letöltve 2018.02.01. A munkacsoportot vezette: **Ötvös István.**
[960] **Puchert János** írásbeli közlése 2014.11.11. – A NEB életrajz csak a karhatalmi szolgálati helyet közli.
[961] Jelentés Bp. 1957. december 10-én. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V -143682/1 34.

Lindor József rendőr őrnagy
Gács, 1925. június 10.[981] – ???

40. kép Lindor József. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 11119.

A Mecséri-per nyomozati szakaszában rendőr százados, majd őrnagy, vizsgálótiszt.[982]

Önéletrajza szerint legmagasabb iskolai végzettsége 3 polgári.[983] Salgótarjánban élt, ahol katonai szolgálatot teljesített a határőrségnél 1942 – 1944-ben. 1945-ben kötött házasságot. Egy lánya született. Párttagságát 1945-től igazolták. 1945-46-ban a salgótarjáni szovjet katonai parancsnokságon volt tolmács. 1949. február 1-én a párt javaslatára a HM Katona Politikai Osztályra került mint nyomozó, később mint tolmács dolgozott a szovjet tanácsadó mellett.

Hadnaggyá avatták, 1949. december 15-én a BM szolgálatába lépett. Előadó, főelőadó, kiemelt főelőadó volt.

1956. október 23 – 30. között a Fő utcai objektumban tartózkodott, ahonnan lakására távozott. Október 31-én éjszaka a házukból elhurcoltak összesen kb. 30 embert. A Maros utcai laktanyában voltak őrizetben. 1956. november 4-én reggel szabadultak ki egy „Gálek” nevezetű felkelő közreműködésével. November 6-án bevonult a BM-be, 10-én átkerült a HM-be az akkor megalakult operatív csoporttal. Az MPHE kitüntetést 1957-ben kapta meg. A BM-esküt június 29-én tette le mint rendőrnyomozó százados.

1957. november 19-én Lindor százados az egyik aláírója a Mecséri-eljáráshoz készített intézkedési tervnek, a BM II/1 Osztály Vizsgálati Alosztályának tisztjei, Szeder László és Szenes Ernő főhadnagyok mellett.[984] November 27-én egyedül állította össze a jelentést Szabó Pál és társai előzetes letartóztatásáról és az addig felderített tényállásról. Mellette ezúttal Loss András főhadnagy írt alá.

[981] Ti OGY 39572 Lindor József személyi okmánygyűjtője. Civil ruhás felvétel mellékelve.
[982] **Puchert János** Egy túlélő 25.old.
[983] ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 11119 Lindor József személyi okmánygyűjtője.
[984] Szabó Pál és társai 0. k. ÁBTL V-143682 280-290.

1957 végén Lindor József százados vezette Sipos Sándor szakaszvezető kihallgatását.[985] Ebben rögzítette Sipos szakaszvezető vallomását, aki szerint Molnár Géza lőtte agyon a két elfogott volt ÁVH-st, viszont látta, amikor Kálmán Dezső őrvezető jött vissza a kivégzés színhelyéről. A következő kihallgatásokon Sipos szakaszvezető pontosított: neki Kálmán Dezső őrvezető mondta: Molnár Géza őrvezető lőtte agyon a két személyt.[986] Lindor József ezt a változatot vette be összefoglaló jelentésébe.[987]

Kihallgatta a két volt ÁVH-s lelövésével gyanúsított Magyar János honvédet, Dobrosi Lajos tizedest, Paska Elemér tizedest. Utóbbi terheltkénti szabadlábon történő felelősségre vonását ő rendelte el.[988] Paska tizedes önvallomást írt, amit Lindor százados hitelesített. Az önvallomás a többiekkel teljesen ellentétes tényállást tartalmaz. A Lindor százados által *„felmutatott fényképeken lévő személyek közül felismerem...akit Lajtai Andrásnak hívnak...azonos azzal, akinek én átadtam sebkötöző csomagomat és akit később Magyar János és Molnár Géza gépkocsivezetők elfogtak fegyveresen a Jutadomb-i állás mögé kisérték és ott agyonlőtték."* [989] Lindor századosnak ekkor már tudnia kellett, hogy nem ők ketten fogták el Lajtai Andrást, nem ők ketten kísérték hátra, mégsem kísérelte meg az önvallomás ellentmondásainak a tisztázását.

Mike Ferenc honvéd kihallgatásakor Lindor József százados, vizsgáló olyan képtelen részleteket hagyott észrevétel nélkül, mint pl. hat államvédelmista kivégzése a köztudott kettő helyett, közülük négynél állítása szerint Mike honvéd is jelen volt. Lindor százados ugyanígy befogadta Molnár Géza őrvezetőn kívül Dobrosi Lajos tizedes és Hatos György honvéd gyanúba keverését is.[990]

Varga József honvéd kihallgatásakor úgy vette tudomásul a nyilvánvalóan légből kapott, mindenesetre a többiekétől eltérő vallomást, hogy a jkv. szerint ellenőrző kérdést nem tett fel. Így vált ismét Puchert János a két volt ÁVH-s lelövésének gyanúsítottjává.[991]

Lindor József századost nem hozták zavarba a további ellentmondások sem Nizner György, Schór András, Szedlák István, Villi Ferenc, Györkös József és mások kihallgatásakor. Az ellentmondó részletek tisztázásának elmulasztása magára a vizsgálóra vet gyanút, hogy befolyásolta a terhelteket. Ugyanis Mike Ferenc kihallgatásainak összefoglaló jegyzőkönyve rögzíti, hogy ő *„csak a vizsgálat során"* szerzett tudomást a gyilkosságokról.[992]

---

[985] Jkv. **Sipos Sándor** I. kihallgatásáról Bp. 1957. november 29. Szabó Pál és társai 3. k. ÁBTL V-143682 3 40.
[986] Jkv. **Sipos Sándor** 2. kihallgatásáról Bp. 1957. november 30. Uo. 42.
[987] Összefoglaló jkv. **Sipos** Sándor kihallgatásáról Bp. 1958. február 21. Uo. 53.
[988] **Paska Elemér:** Önvallomás 1958. január 27. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V-143682/2 219.
[989] 1958. január 27. Uo. 225.
[990] Jkv. **Mike Ferenc** 2. kihallgatásáról 1957. december 3. Uo. 167.
[991] Jkv. **Varga József** 3. kihallgatásáról 1957. december 7. Uo. 107.
[992] Összefoglaló jkv. Mike Ferenc terhelt ügyében 1958. február 21. Uo. 185.

MKP tagja. 1945 és1949 között a párt delegáltjaként népbíró a Népbíróságon. Állítása szerint eközben 1946 – 48 között fejezte be a négy polgárit. Érettségiről nincs adat az okmányai között.

1949 júniusától *„a párt javaslatára"* a HM jogügyi osztályára került, mint polgári alkalmazott jogügyi előadó. 1949. szeptember 14-én újólag *„a párt javaslatára"* a rákoskeresztúri Büntetőbírói és Ügyészi Akadémiára került tanulni, mint tanfolyami hallgató. 1949. szeptember 14-én katonai szolgálatra hívták be. A honvéd esküt 1949. november 5-én tette le, személyi adatlapját november 9-én töltötte ki. Az akadémiát 1950. augusztus 17-én végezte el. Szeptember 1– október 14. között Budapesten hadbírói tanfolyamot végzett. 1950. október 14-étől hivatásos tiszt, őrnagyi rendfokozatot kapott.[974] A Budapesti Központi Katonai Ügyészségre nevezték ki, ügyészhelyettesnek.

1951. április 14 – 1952. február 26. között ítélőbíró a Budapesti Katonai Törvényszéken. 1952. február 26-ával áthelyezték a Katonai Főtörvényszékre, majd 1952. március 26-án a Katonai Felsőbíróságra ítélőbírónak. 1952. április 4-ével alezredes. Július 2-ától a felsőbíróság elnöke. Bármiféle egyetemi végzettség nélkül. Igaz, 1951-1955 között „László Ferenc" néven az államvédelem beszervezett ügynöke volt.[975]

Egyetemi tanulmányairól és végzettségéről ellentmondásos adatokat tartalmaznak a személyes előadására alapozott okmányok, amelyek kitöltésekor nem hivatkoztak a dokumentumok bemutatására, vagy legalább azonosításra alkalmas adataira. A hadbíró ezredes legmagasabb igazolt katonai végzettsége a hadbírói tanfolyam.

Dokumentumok hiányában az ELTE Állam- és Jogtudományi Karához fordultam.

Az ELTE JTK anyakönyve szerint Ledényi Ferenc Károly 1953. szeptember 1-jén iratkozott be az I. évfolyam I. félévére. (Önéletrajza szerint levelező hallgatóként.) Tanulmányait félévhalasztással illetve az utolsó két tanév összevonásával 1957. július 5-én fejezte be. Valamennyi vizsgájának érdemjegyét tartalmazza az anyakönyv. A doktori értekezés elfogadása után, 1957. október 19-én folyamodott a rektorhoz a doktorrá avatásért, amit az egyetem anyakönyvébe ugyanezen a napon bevezettek.[976]

1954. október 26-án (vagy 29-én) léptették elő ezredessé. 1955. június 23-ától nyugállományba helyezéséig a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának elnöke.[977] Ugyanezen naptól a Legfelsőbb Bíróság elnökhelyettese is. 1956. október 23-tól 25-éig a HM-ben tartózkodott, október 28 – november 2. között szolgálati helyén, a Legfelsőbb Bíróságon volt. Ezután beteget jelentett, lakásán gyógykezelték.

---

[974] Uo. Előléptetései
[975] NEB Ledényi Ferenc, dr.
[976] A fénymásolatokat az ELTE JTK küldte meg, köszönöm **Dr. Varga Júlia** főlevéltáros asszonynak.
[977] Ti OGY 9904-VI-7 Dr. Ledényi Ferenc vőrgy. személyi adatgyűjtője.

November 7-én ment be ismét szolgálati helyére. A Tiszti Nyilatkozatot 1956. november 26-án írta alá.

Az LB Katonai Kollégiuma elnökének, az LB elnökhelyettesének még nem volt jogi diplomája. Érdemei más jellegűek:

„Bár súlyos szívbetegsége miatt állandó orvosi kezelés alatt áll, saját maga is kiveszi a részét az ítélkezésből, a kiemelkedő jelentőségű bűnügyeket általában ő tárgyalja. A Dudás József és társa elleni bűnügyben rendes eljárásban ő hozta vezető ellenforradalmárokkal szemben az első halálos ítéletet." [978]

A Mecséri-per idején már joggal viselte a doktori címet.

1961. november 7-ével vezérőrnagy. Számos kitüntetése között megkapta az MPHE-t 1957. július 29-én. 1962. szeptember 6-ával a HM nyugállományba helyezte.[979]

Ledényi Ferenc hadbíró ezredes tevékenységéhez 51 halálos ítéletet sorolnak. A forradalmárok közül kivégeztek 27 főt.[980] Elsőfokon, fellebbezés lehetősége nélkül ő ítélkezett Dudás József, Szabó János, másodfokon például Pálinkás (Pallavicini) Antal őrnagy és társai, Földes Gábor és társai, Renner Péter és társai, Kőrösi Sándor főhadnagy és társai, Pércsi Lajos őrnagy és társai, Mecséri János ezredes és társai fölött, valamint számos, háborús és népellenes bűntettekkel megvádolt csendőr és más vádlott fölött.

[978] 1958. évi hivatásos tiszti Minősítési lap Uo. 2. - Pontosabban Dudás József és társa, Szabó János perében a Katonai Kollégium első fokon, fellebbezés lehetősége nélkül járt el. **Eörsi László** i.m. 1956 mártírjai 29.old.

[979] Tart. tiszti statisztikai nyilvántartó lap uo. A hivatásos szolgálat felső korhatárát (1959. június 9-ét) túlhaladta. Van olyan álláspont, amely szerint a nyugállományba helyezés indoka az volt, hogy törvénysértésekben vett részt és munkájával, magatartásával kapcsolatban kifogások vetődtek fel. **Zsuppán András** i.m. 9. Vö.: **NEB** Ledényi Ferenc dr. Eszerint a korábbi koncepciós perekben játszott szerepe miatt mentették fel és vonult nyugdíjba. Lehet, de ilyen tartalmú hivatalos iratot eddig nem találtam. Ellenben Ledényi Ferenc személyi adatlapján a nyugállományba helyezés rovatban ez olvasható: *„Az E(lnöki) T(anács) 106.sz. határozat mindennemű kedvezmények megilletik."* Kádár János 1962. szeptember 6-án személyesen írta alá a kormány 3261/1962.sz. határozatát kivételes összegű nyugellátásról. 1968-ban a Néphadsereg halottjaként temették el, özvegye nyugellátásra jogosult maradt.

[980] NEB i.m. Ledényi Ferenc szerint *„kihirdetett halálos ítéletei közül 31 a forradalmárokat sújtotta, akik közül 27-et kivégeztek."*

Részt vett a szembesítéseken is, például Szabó Pál őrnagy és Lantos József alezredes, továbbá Szabó Pál őrnagy és Trinka Sándor főhadnagy esetében.[993] Mindkét szembesítés tartalmazott részleteket, amelyek alkalmasak voltak Szabó őrnagy elítélésére. Hernádi Gyula hadnagy és Szabó Pál őrnagy szembesítési jegyzőkönyve pedig olyan vádaskodást tulajdonít Szabó őrnagynak, ami teljességgel valószínűtlen. A Lindor százados és Szeder főhadnagy által felvett jkv. szerint Hernádi hadnagy Szabó őrnagyot a lakásán kereste volna fel, és ott említette volna, hogy Kicska János főhadnagy *„gyáván"* viselkedett a Jutadombon, *„mert a lövöldözés ideje alatt elbújt"*.[994] Ez a változat azért nem életszerű, mert Hernádi hadnagy sógora volt Kicska főhadnagynak, megpróbálta őt rávenni az ország elhagyására,[995] egymást védték a nyomozati eljárás során és összetartottak a főhadnagy kivégzése előtti utolsó találkozásig. Ha kapcsolatukról a vizsgálótiszteknek nem volt is tudomásuk, de Szabó őrnagy biztosan tudta, aligha kockáztatott meg ilyen vádat. Ha mégis megtette volna, akkor a vizsgálóknak szembesíteniük kellett volna a nyilatkozót Kicska főhadnaggyal.

Nyolc nappal később a hivatkozott állítást felvevő egyik vizsgálótiszt, Szeder László főhadnagy állította össze Hernádi Gyula hadnagy kihallgatásainak összefoglaló jegyzőkönyvét. Ebben Hernádi hadnagy többször azt vallotta, ő megbújt a domboldalban,[996] de Kicska főhadnagyról nem mondta ezt.

Ekkor már elkészült a jegyzőkönyv Kicska János főhadnagy és Szabó Pál őrnagy szembesítéséről, ennek egyik aláírója Lindor József százados, fővizsgáló volt.[997] A két tiszt keményen ellentmondott egymásnak a tűzparancs kiadása, ill. visszavonása kérdésében, továbbá Kicska főhadnagy megvédte holtában is Kliebert századost osztályparancsnokukkal szemben – ám becsületbe vágó állítást egyikőjük sem tett. Lindor századosnak ezt tudnia kellett, amikor Szabó őrnagynak a fent idézett kijelentést tulajdonította, a legenyhébb kifejezés erre az, hogy iratellenes jegyzőkönyvet vett fel.

Varga József honvéd házkutatásáról 1958. január 13-án felvett jegyzőkönyvet Lindor József százados mint fővizsgáló írta alá.[998] 1958. március 21-én őrnaggyá léptették elő. Loss András főhadnagy, mb. alosztályvezető ekkori jellemzése szerint *„...az általa vizsgált ügyekben igen komoly felderítéseket ért el...a jelenlegi állomány*

[993] Szembesítési jkv. Szabó Pál és társai 3. k ÁBTL V -143682/4 88-92.

[994] Jkv. Hernádi Gyula és Szabó Pál szembesítéséről. 1958. február 4. Uo. 118.

[995] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189.

[996] Összefoglaló jkv. **Hernádi Gyula** terhelt ügyében. 1958. február 12. HL BKB 031/1958 Mecséri János és társai pere VIII. k. 1878.

[997] Jkv. Kicska János szembesítéséről Szabó Pállal. 1958.01.22. HL BKB 031/1958 Mecséri János és társai pere IV. k. 1029.

[998] Határozat házkutatási anyagok rendezéséről 1958. január 13. Szabó Pál és társai 3.k. ÁBTL V-143682/3 92.

vizsgálói közül a legjobbak közé lehet sorolni...jó érzéke van az állambiztonsági munkához, azonban nem ártana még többet tanulnia az általános műveltség terén, mivel kifejezéseiben és helyesírásában akad kifogásolni való..." [999]

A perdöntő kérdésekben tett tanúvallomások közül ő vette fel Matusik Lajos századosvallomását, ami talán a legsúlyosabban terhelte Szendi Dezső alezredest.[1000] Lindor József százados, fővizsgálót utóbb zavarta, hogy az általa kihallgatott Felczán Andor alezredes éppen ellenkező tartalmú vallomást tett, ami alkalmat adott volna Szendi alezredes mentesítésére.[1001] Lindor százados hallgatta ki Deák György alezredes feleségét, aki akaratlanul is férje, illetve Szendi Dezső alezredes vallomásának mondott ellent.[1002] Lindor József százados jelentős érdemeket szerzett Szendi Dezső alezredes halálos ítéletének alátámasztásában.

1963-ben elvégezte a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemet, 1965-ben a Rendőrtiszti Akadémiát. Eközben 1964. március 15-én rendőr alezredessé léptették elő. Orosz nyelvből – egyetlenként a könyvben bemutatott személyek közül – felsőfokú nyelvvizsgát tett, ennek alapján pótlékban részesült.[1003] További tevékenységéről nincs adat a honvédségi adatgyűjtőben. Orvosi vélemény alapján 1979. március 20-án határozatot hoztak, hogy BM-szolgálatra alkalmatlan, március 31-ével – eredményes munkája elismerése mellett – nyugállományba helyezték. Ebből az alkalomból azonban jutalmat, kitüntetést nem kapott. 30 év szolgálatához és ezen belül a Mecséri-perben játszott szerepéhez mérten a kitüntetések listája szerény. Az MPHE-t még a Mecséri-per nyomozati eljárása előtt ítélték neki oda – a perrel összefüggésben semmit nem kapott.

[999] 1967. január 8. ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 11119 Lindor József személyi okmánygyűjtője 12.
[1000] Jkv. **Matusik Lajos** kihallgatásáról 1958. február 1. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V - 143682/3 11-12.
[1001] Jkv. **Felczán Andor** kihallgatásáról 1958. március 6. Uo. 96-97.
[1002] Jkv. **Deák Györgyné** kihallgatásáról Esztergom,1958. március 19. Uo. 130-131.
[1003] 1967. január 8. ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 11119 Lindor József személyi okmánygyűjtője 9.

Loss András rendőr főhadnagy

Végegyháza, 1929. augusztus 17.[1004] – Székesfehérvár, 2005. február 12.[1005]

41. kép Loss András. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 3427/2.

Loss András rendőr főhadnagy, korábban államvédelmi főhadnagy a Mecséri-per nyomozati szakaszában megbízott alosztályvezetőként irányította a II. Főosztály (Horváth Gyula ezredes) I. Katonai Elhárító Osztályának (Selmeci György ezredes) vizsgálati alosztályát.

HM személyi okmánygyűjtője tartalmazott önéletrajzot és BM-parancs-másolatot, ezek mégsem voltak a dossziéban. Fellelhetőek azonban a BM központi fogyatékban.[1006] Önéletrajza szerint négygyermekes szegényparaszti családban nevelkedett. Nyolc elemit végzett, utána géplakatosinasnak szerződött. 1946 végén lett géplakatossegéd. 1947 augusztusától Budapesten a MÁVAUT karosszérialakatosa. Szeptemberben belépett az MKP-ba. 1950. május 10 – 1951. február között Zalaegerszegen teljesített sorkatonai szolgálatot, üteg párttitkár volt. 1951. februárjában Sopronban a határőrségnél elhárítótiszti tanfolyami előkészítésen vett részt. 1951. április 20-án kezdte meg szolgálatát a BM (érdemben ÁVH) Központi állományában mint főelőadó. Májusban Budapesten elvégezte az egyhónapos Dzerzsinszkij Államvédelmi Tiszti Tanfolyamot. Június 8-án avatták államvédelmi alhadnaggyá. Az ÁVH II. Elhárító Főosztály Vizsgálati Osztályán lett vizsgáló. 1952-ben végzett négyhónapos speciális vizsgálati tanfolyamot, előléptették államvédelmi hadnaggyá. 1953.

[1004] Ti OGY 351/729 Loss András személyi okmánygyűjtője.
[1005] Loss András Archontológiai Adatok. ÁBTL Archontológia. www.abtl.hu Kimásolva: 2017.11.17.
[1006] **Loss András** kézzel írt önéletrajza 1959 -1961. ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 3427 Loss András személyi okmánygyűjtője 34.

szeptember 9-én beosztották a BM Katonai Elhárító Osztály állományába.[1007] November 19-én a II/B alosztály operatív beosztottja lett.[1008] 1954-ben egy gimnáziumi osztályt is elvégzett. Egyik öccse a BM állományában szolgált. Loss András 1955. március 29-ével ÁVH-s főhadnagy. 1956. augusztus 11-én Államvédelmi Érem II. fokozata kitüntetésben részesült.

1956. október 23. és 26. között védte a Katonai Elhárítási Főosztály Izabella utcai épületét, majd 30-áig a Fő utcai objektumot. November 3-án a rendőrség a lakásáról vitte a Gyűjtőfogházba, itt 11-éig volt. Ezután az V. kerületi Karhatalmi Ezredben teljesített szolgálatot 1957. január 5-éig. Megkapta az MPHE kitüntetést. Visszahelyezték a BM II/1. Osztály Vizsgálati Alosztályára mint vizsgálót. Tekintettel elöljárója vezénylésére, megbízást kapott az alosztály vezetésére. Hozzá került a Szabó Pál őrnagy és társai ügye, amit később Szendi Dezső alezredes és társai, majd Mecséri János ezredes és társai ellen folytattak. Mint vizsgáló igen jó felkészültségű volt, sok komoly ügyben dolgozott. De hirtelen jött a megbízott alosztályvezetői kiemelése, ehhez a munkához minden gyakorlat és tapasztalat nélkül kezdett. Beosztottjainak többsége hasonló rendfokozatú, a vizsgálati munkában járatlan volt. Sok őrizetessel kellett foglalkoznia, amit tapasztalatlansága miatt nem tudott jól megoldani. Az ügyek elhúzódtak, beosztottait huzamosabb ideig nem tudta beszámoltatni, fegyelmezetlenségek fordultak elő. Ehhez az alosztályhoz kerültek az első jutadombi előzetes letartóztatottak.

Loss András főhadnagy mb. alosztályvezető egyetértett azzal a határozattal, melyben Szenes Ernő főhadnagy, vizsgáló elrendelte Motil József honvéd előállítását és lakásán a házkutatás megtartását.[1009] Egy héttel később egyetértett Szeder László főhadnagy, vizsgáló jelentésével, ami összegezte az 1957. október 19-én megkezdett jutadombi nyomozás eddigi eredményeit. Beszámol arról, hogy:

„beszereztük az illetékes szovjet katonai parancsnokságon keresztül a veszteségi listát, amely szerint 11 szovjet katona vesztette életét és számosan súlyos és könnyebb sebesülést szenvedtek. Ugyancsak beszereztük a meggyilkolt államvédelmisták exhumálási jegyzőkönyvét is, amelyen öt hulla van feltüntetve." [1010]

Linyicsenko szovjet alezredes jelentéséről van szó, amire a XII.4. alfejezetben hivatkoztunk. Erre a tájékoztatásra utal a Szenes Ernő főhadnagy, vizsgáló által írt, a nyomozást befejező javaslat bizonyítékokat felsoroló része. Ezzel egyetértett Loss András mb. alosztályvezető, 1958. március 21-étől már rendőrnyomozó százados.[1011]

Loss András neve sok nyomozati dokumentumon szerepel. Vele együtt Szeder László főhadnagy vizsgáló készítette azt a határozatot Kálmán Dezső terheltkénti felelősségrevonásáról, ami tartalmazza, hogy – a két másik sorkatonán kívül – Kálmán Dezső géppisztolyával maga is tüzet nyitott a két elfogottra és meggyilkolta őket. E határozat tudomásul vételét úgy íratták alá Kálmán Dezsővel, hogy a határozat érdemi részét egy vonallal zárták le, Kálmán Dezső csak a vonal alatt írhatott alá – nyilvánvalóan nem olvashatta magát a határozatot, hiszen ő mindvégig tagadta, hogy lőtt volna a két volt ÁVH-sra,[1012] sőt éppen Szeder László előtt változtatta meg korábbi vallomását, hogy géppisztolya lett volna.

A két ÁVH-s kivégzésével kapcsolatban több tanúvallomást is módosítottak. Ebben Loss András mb. alosztályvezető is jelentős részt vállalt, hiszen fedezte beosztottai okirathamisítását. (Erről részletes adatokat közöl a X.3 fejezet.) Kirívó a beavatkozás a koronatanú Árpási Ferenc őrvezető esetében. Ő valamennyi kihallgatásán azt vallotta, hogy egyedül Molnár Géza őrvezetőt látta lőni. A határozat a három gyilkos koncepcióját tartalmazta. A terheltkénti felelősségrevonást a vonal alatt íratta alá Szeder László főhadnagy, vizsgáló és Loss András főhadnagy, mb. alosztályvezető.[1013] Árpási őrvezetővel azonban nem boldogultak: az összefoglaló jegyzőkönyvben továbbra is addigi vallomását ismételte meg. Ugyancsak a vonal alatt íratták alá Magyar János honvéddal a koncepciós, hamisított tényállást, amely szerint *„mindhárman a náluk lévő géppisztollyal meggyilkolták őket"*.[1014] Ezúttal Horváth Zoltán főhadnagy volt a vizsgáló, mellette Loss András főhadnagy, mb. alosztályvezető írt alá. A vonal alatt „tudomásul vette" saját halálos ítéletét Magyar János honvéd – aki sem ezelőtt, sem később nem ismerte el, hogy ő lőtt volna.

Abban, hogy több vizsgáló is ugyanazt a koncepciót erőltette a terheltek felé, és akár vallomásukkal ellentétesen meghamisított jegyzőkönyvet készített, meghatározó szerepet kellett betöltsön a vizsgálatot közvetlenül irányító, a beosztottak tevékenységét összehangoló Loss András főhadnagy, a megbízott alosztályvezető. Bűnrészességét aláírásával tette letagadhatatlanná.

A Mecséri-per folyamatba tétele előtt már feltárták a kiskunmajsai lövészezred és a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezred katonáinak részvételét a jutadombi harcokban. Nevekre lebontott részletes jelentés készült, ahhoz azonban már későn, hogy bekapcsolják a kezdődő Mecséri-perbe. Az ügy terjedelmére tekintettel ekkor még

[1007] Belügyminiszterhelyettes 53. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp.1953.09.12. BMH Állományparancsok 1953. 1-100. 50. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00068.
[1008] BMH 243. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan Bp.1953.11.19. BMH Állományparancsok 1953. 200-350. 52. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00029.
[1009] Határozat, Budapest, 1957. november 27. Szabó Pál és társai 3. k. ÁBTL V-143682/3 121.
[1010] Jelentés 1957. december 4. Szabó Pál és társai 0. k. ÁBTL V -143682/ 316.

[1011] Befejező javaslat 1958. április 22. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682/6 205. old. Loss András Archontológiai Adatok.
[1012] Határozat **Kálmán Dezső** terheltkénti bizonyítékokat felsoroló része felelősségrevonásáról 1958. február 10. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V-143682/2 54-55.
[1013] Uo. 159.
[1014] Uo. 182.

azt javasolták, hogy a kiskunmajsai lövészek ügyét kapcsolják az ezred Soroksáron tevékenykedett tisztjéhez, Kanyó Imre hadnagyhoz, és külön kezeljék a pestlőrincieket. A jelentést Sütő János százados, vizsgáló állította össze, egyetértett vele Loss András százados, mb. alosztályvezető.[1015]

Alosztályvezetői megbízása 1958. szeptemberében lejárt, vizsgálóként dolgozott tovább. Hivatkozott minősítésében javasolták, hogy vezetői pályafutása érdekében vegyék számításba a legközelebbi öt hónapos pártiskolán. Ez 1959-ben megtörtént. Ennek ellenére továbbra is vizsgáló maradt. Következő minősítésében kiemelték, hogy *„megbízása visszavonása óta, mint beosztott szorgalmasan és szerényen végzi munkáját."*

Házasságából, ami 1962-ben válással végződött, egy lánya született. Ebben az évben átkerült a BM II/1. Osztály Tájékoztató és Értékelő alosztályára „M" tisztnek. Bizonyára véletlen, hogy Loss András szolgálati adatlapján ugyanebben az évben Tóth Ernő* őrnagy, parancsnok neve szerepel.[1016] E két tiszt korábbi együttes tevékenységéről számol be Puchert János, első- és másodfokon halálra ítélt honvéd, aki kegyelemből életfogytiglani, majd 20 évre mérsékelt börtönbüntetéséből 1970 márciusában szabadult. Az ő elítélését megalapozó nyomozati eljárásról írja:

„Első kihallgató tisztem Tóth Ernő százados majd néhány nap múlva átadott Szenes Ernő főhadnagynak, akivel végigcsináltuk az ügyet. Ennek a nyomozó csoportnak a parancsnoka Loosz (sic!-M.E.) *András fhgy tagjai voltak még Lindor őrgy. Sütő szds."*[1017]

Loss századost 1962. október 25-ével áthelyezték a BM III/IV Csoportfőnökségre „M" és szervezési főelőadónak. 1963. április 1-jével őrnaggyá léptették elő. Következő minősítése szerint beosztásában lényegében megállta a helyét. Általános műveltsége azonban az eltelt idő arányában nem emelkedett. Emberi tulajdonságai jók. Hiányosság nála, hogy könnyen befolyásolható.

Loss András szakmai karrierje lényegében lezárult, ez lett utolsó munkahelye. Csupán három, a szolgálati idő múlásával járó elismerő kitüntetést kapott. 1969. április 1-jén előléptették rendőr alezredessé. 1973-ban egészségi állapota alkalmassági vizsgálatot indokolt. Ennek alapján a belügyminiszter a BM állományában végzett eredményes munkája elismerése mellett rokkantsági nyugállományba helyezte 1973. szeptember 30-i hatállyal.[1018]

A katonai nyilvántartásból 1989. december 31-ével törölték a felső korhatár elérése miatt.

[1015] Jelentés 1958. június 16. Varga Miklós és társai 4.k. ÁBTL V-146378/2 259-261.
[1016] I.m. Szolgálati adatlap 1962.06.23. 8. A bélyegző felirata Belügyminisztérium 53.
[1017] **Puchert János** Egy túlélő 25.
[1018] Kivonat a belügyminiszter parancsából 1973.09.10. Ti OGY 351/729 Loss András személyi okmánygyűjtője.

Magyar János honvéd
Révfalu, 1934. január 2.[1019] – Budapest,1958. november 15.

Az 51. légvédelmi tüzérosztály gépjárművezetője volt. November 4-én az első szovjet-volt ÁVH-s menetoszlop szétvert maradványainak üldözése után csatlakozott a két elfogott volt ÁVH-s kísérőihez. Egyike volt a három katonának, akit a hadbíróság megvádolt a két fogoly kivégzésével és halálra ítélt. Az ítéletet végrehajtották.

Tanúvallomása szerint hatgyermekes gazdasági cseléd családból származott, két bátyja elesett a szovjet hadszíntéren. Nyolcosztályos általános iskolát végzett. 1954-ben megnősült, egy lánya született. A Dráva menti Vejtibe költözött, traktoros brigádvezetőként dolgozott. Szerény körülmények között élt. 1954. november 10-én vonult be Esztergomba, ahol 1956. december 12-éig szolgált. Három dicsérete volt, honvédként szerelt le. Pártonkívüli maradt.

1956. október 24-én a légvédelmi tüzérosztály lövegeit nem szállították fel Budapestre, vontatóra nem volt szükség. Magyar János honvéd a hátramaradó helyőrségben őrszolgálatot teljesített. Október 31-én a fővárosba vezényelték, ahol kétórás járőr készültségi szolgálatba osztották be. November 1-jén visszatértek Esztergomba, majd onnan a lövegeiket szállították fel a fővárosba. Magyar János honvéd egy ZISZ 151-es tehergépkocsival Sipos Sándor szakaszvezető könnyű légvédelmi lövegét hozta fel. November 2-án a Jutadombon a lövegek háta mögött kb. 40 méterre tartózkodott. November 4-én a könnyűs lövegállás mögötti kis utcában helyezték el a teherautót. Saját elhatározásából, kíváncsiságból ment megnézni az első összecsapásban kilőtt teherautót, a mellette fekvő volt ÁVH-s holttestét (8. kép), a teherautón sebesült másik volt államvédelmist, és sodródott bele a végzetessé váló eseményekbe. (Részletek a X.2 fejezetben.)

A fogolykísérésről és kivégzésről az előzetes nyomozati eljárásban beszerzett információk nem őrá terelték a gyanút. Az 1957. november 29-éig végrehajtott előzetes letartóztatások hoztak fordulatot, minden bizonnyal Kálmán Dezső őrvezető vallomása. Magyar Jánost 1958. január 3-án munkája közben tartóztatták le. Társai úgy emlékeztek rá, hogy olajfoltos munkaruhában hozták be. Január 4-én hallgatták ki először. Amit itt elmondott, ahhoz további kihallgatásain és szembesítésein, a másodikon az utolsó szó jogán elmondottakban is ragaszkodott:

„...MOLNÁR Géza őrv. letérdelt és kb. 4-5 méter távolságról 1-1 rövid sorozattal agyon lőttek. (Sic! – M.E.) *Ekkor én balról álltam MOLNÁR Géza őrvezetőtől kb. 2-*

[1019] Ügyészi jkv. 1958. április 1. Mecséri ezredes és társai Skontró k. HL BKB. 031/1958 3203. A jkv. a tárgyalási jkv. egységes oldalszámmal ellátott része.

3 méterre. A két államvédelmista agyonlövése után oda ugrott KÁLMÁN Dezső őrvezető és akart még lőni a két személyre mire én mondottak, hogy ne csinálja mert már ugyis meghaltak..." [1020]

Vejtitől Szava, Kálmán Dezső őrvezető faluja akkoriban túl távol esett. Magyar János özvegye és lánya egyaránt azt válaszolta kérdésemre, hogy a két ember nem érintkezett egymással. Magyar János a Jutadombról hazatérve öccse kérdésére az válaszolta, nem csinált semmit.[1021] Feltehetően nem tudta meg, hogy Kálmán Dezsőt letartóztatták (lett volna egy hónapja arra, hogy átmeneküljön Jugoszláviába), azt pedig nem tudhatta, amit Kálmán Dezső őrvezető a bírósági tárgyaláson állított, hogy őt megverték. Lehet, hogy ezért, mindenesetre november 29-én azt vallotta, hogy Molnár Géza és Magyar János lőtte agyon a két elfogott államvédelmist. Mindkettejük tragédiájára vallomásuk a későbbiekben nem közeledett egymáshoz.

A vizsgálótisztek nem az igazságot akarták felderíteni, hanem a koncepciót kívánták igazolni, tehát azt, hogy csoportos elkövetés történt, előre megfontolt szándékkal, a fogolykíséréstől a kivégzésig együttműködött Molnár Géza őrvezető, Magyar János honvéd, Kálmán Dezső őrvezető. Ezért meg sem kísérelték az ellentmondások feltárását, pedig Puchert János honvéd is,[1022] Árpási Ferenc őrvezető is[1023] első kihallgatásakor egyértelműen vallotta, látta, hogy Molnár Géza géppisztollyal lőtte agyon a két elfogottat.

Szenes Ernő főhadnagy Puchert Jánost rávette egy akkor lényegtelennek tűnő, de a koncepció felé történt módosításra. Ő vezette a 2. kihallgatást, 1957. október 31-én. Puchert János először határozottan megismételte első vallomását: „*MOLNÁR Géza őrv. betérdeltette őket és géppisztollyal lőtte agyon.*" A jkv. megszakítás nélkül folytatódik, ám azonnal kiderül, mit és milyen szavakkal vetett közbe Szenes főhadnagy: „*Azt nem merem állítani, hogy mind a kettő, mert MAGYAR János is fogta rájuk a géppisztolyt, csak azt nem tudom, hogy lőtte* (sic! – M.E.)." [1024] Ez a „finomítás" megnyitotta a lehetőséget Magyar János honvéd elkövetői gyanúsítására, nem zárta ki Kálmán Dezső őrvezetőt (amit egy jól irányzott, a valóság tisztázására irányuló kérdéssel kellett volna megkísérelni), tehát nyitva maradt a lehetőség az előre megfontolt szándékkal elkövetett csoportos elkövetés tényállásának bizonyítására.

[1020] Tk.jkv. 1958.01.04. Szabó Pál és társai 2.k. ÁBTL V -143682 2 172-173. old.

[1021] Részletesen **Marossy Endre** Judatombi történetek 151.

[1022] **Puchert János** 1. kihallgatása. Tk.jkv.1957.10.19. Szabó Pál és társai 2.k. ÁBTL V -143682/2 81.old. Felvette Tóth Ernő százados vizsgáló.

[1023] **Árpási Ferenc** 1. kihallgatása.Tk.jkv.1958.01.03. Uo. 156.old. Felvette Szeder László főhadnagy.

[1024] **Puchert János** 2. kihallgatása. Tk.jkv.1957.10.31. Uo. 84.old. Felvette Szenes Ernő főhadnagy vizsgáló.

Bősze Károly harmadik kihallgatásán, december 11-én határozottan állította, hogy tüzelőállásától balra ketten, közöttük Kálmán Dezső és Árpási Ferenc őrvezető karabéllyal, Jelencsik Pál őrvezető hihetőleg karabéllyal lőtte a szovjet alakulatokat. Látta, hogy Kálmán Dezső és az időközben hozzájuk csatlakozott Molnár Géza őrvezető egy-egy sorozattal végeztek a személyekkel.[1025]

Kálmán Dezsővel Szenes Ernő főhadnagy beismertette, amiről ő első három, decemberi kihallgatásakor még nem is tudott: Magyar János állítását, hogy ő, Kálmán Dezső is lőni akart, de ebben Magyar honvéd megakadályozta. Szenes főhadnagy nemcsak erre vette rá a válaszokból kikövetkeztethető, felszólítással beérő kérdéseivel Kálmán Dezső őrvezetőt, hanem arra is, hogy eddigi vallomásaiban megjelölt fegyvere, a karabély helyett vallja azt, hogy géppisztolya volt. Kálmán Dezső talán fel sem fogta, hogy a karabély azonnal mentesítette volna őt a gyilkosság vádja alól, hiszen minden szemtanú géppisztolysorozatokat hallott. Szenes Ernő főhadnagy törvénytelen módon, a terheltnek súlyos kárt okozva jutott a koncepciót erősítő tanúvallomáshoz.[1026]

A koncepció bizonyításáért mindenre kész Vizsgálati Alosztállyal szemben a magukra hagyatott, védő nélkül védekező terhelteknek semmi esélyük nem volt. Magyar János honvéd úgy került hadbíróság elé, hogy Horváth Zoltán főhadnagy és Loss András mb. alosztályvezető az ő vallomásait is meghamisította ugyanúgy, mint Árpási őrvezetőét. Magyar János honvéd csak egy aláhúzott vonal alatt írhatta alá, amit soha nem vallott: „*mindhárman a náluk lévő géppisztollyal meggyilkolták őket.*" [1027]

Klauszmann Alfréd főhadnagy, ügyész 1958. április 1-jén hallgatta ki Magyar János honvédet. A 9:00 – 10:50 között csaknem két órán át elhangzottakat mindössze két sűrűn gépelt oldalban foglalta össze az ügyész által felvett jegyzőkönyv. Az ügyész és a jkv. vezető mint tanú előtt aláírt vallomás jelentősen eltér a korábbiaktól és a szembesítésektől, Kálmán Dezső őrvezető terhére. „*Azt nem láttam, hogy Kálmán őrvezető adott-e le lövéseket. Annyit láttam, hogy Kálmán őrv. is, a géppisztolyát rátartotta a két személyre és s sulyzár fel volt húzva.*" Vallomásával Magyar János honvéd magára maradt, mert egy nappal korábban az ügyész előtt Kálmán Dezső őrvezető kitartott a korábbi változat mellett.[1028] Az ellentmondásra az ügyész nem tért ki. A tényállás nem tartalmazza Magyar János vallomásait a kivégzésről, és azokkal ellentétesen azt rögzítette: „*Részt vesz Murinai s Lajtai kiséréséban, majd a homokgödörnél a kivégzéskor lövést ad le rájuk.*" A csatolt jellemzés még a tényálláson is messze túlmegy: „*...majd a homokgödörnél géppisztollyal lövéseket adott le rájuk.*

[1025] **Bősze Károly** 3. kihallgatása Tk. jkv.1957.12.11. Uo. 110-111. old. Felvette Szeder László főhadnagy. Elmaradt annak tisztázása, hogy karabéllyal nem lehetett sorozatot lőni.

[1026] **Kálmán Dezső** tk. jkv.1958.01.30. Uo. 52-53. old.

[1027] Határozat **Magyar János** terheltkénti felelősségrevonásáról.1958.02.10. Uo. 182. old.

[1028] I.m. Ügyészi jkv. 1958. március 31. 3193.

akik ennek következtében meghaltak." [1029] A meghamisított tényállások áttanulmányozását elismerő aláírás alkalmával Magyar János honvéd két jelentéktelen részletre észrevételt tett, de a gyilkosságra vonatkozóan nem.[1030]

A hadbírósági tárgyaláson Magyar János honvéd kijelentette, a vádat megértette, nem érzi magát bűnösnek. Visszatért eredeti vallomásához. *„Ekkor Kálmán odalépett, ő is lőni akart, de én azt mondtam neki, ne lőjjön. Az eset után odamentem az ütegparancsnokhoz és jelentettem neki, hogy Molnár Géza agyonlőtt két embert."* [1031] Védőjének kérdésére Magyar János megismételte a Kicska főhadnagyra vonatkozó állítását. Mátyás Miklós őrnagy, hadbíró kérdésére Kicska János azt válaszolta, *„Igen, jelentette."* Kálmán Dezső őrvezető azonban észrevételt tett, ezúttal ő vonta vissza az eredeti vallomását: *„...Magyar nem is szólt hozzám semmit."* Saját vallomásánál azt közölte, hogy a nyomozás során megverték, ezért áll el korábbi vallomásától. *„Nem fedi a valóságot, hogy én lőni akartam az államvédelmistákra és Magyar leintett, hogy ne lőjjek, mert már meghaltak."* [1032] A hadbíróság nem foglalkozott ezzel az állítással.

Magyar János nem állította, hogy veréssel kényszerítették volna ki a vallomását vagy annak valamely részletét. Ügyvédje álláspontja szerint *„...nem nyert bizonyítást a tényállás...*(különben – M.E.) *most nem állna itt...hanem követte volna Molnár Géza példáját, hiszen a jugoszláv határtól alig 2-3 km-re lakik."* [1033]

Magyar János honvéd nem élt az utolsó szó jogával. Első fokon halálra ítélték. Enyhítésért, a tényállás részbeni téves megállapítása és a jogi minősítés ellen jelentett be fellebbezést. Másodfokon már élt az utolsó szó jogával: *„az államvédelmistákra egyetlen lövést sem adtam le, őket Molnár lőtte le, Kálmán csak jelen volt."* [1034] Ledényi Ferenc hadbíró ezredes és ülnökei tartották magukat az első fokon kiszabott 11, az elesett szovjetekével egyező számú halálos ítélethez. Magyar János honvédet sem ajánlották kegyelemre. Az ügyvéd kézzel írt kegyelmi kérvényt az Elnöki Tanácshoz, ezt szóban utasították el. Az utolsó láthatáson családja előtt Magyar János honvéd ártatlanságát hangoztatta, de azért imádkozott, hogy most már végezzenek vele. Másnap reggel 7:35 órakor elsőként szólították a bitófa alá. Az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik, kivégzett bajtársai között (32. kép).

[1029] I.m. Ügyészi jkv. 3205, 3206. A jkv. egy mondatban tér ki a Határ úti összecsapásra. Kliebert százados javára és Dobrosi tizedes terhére.
[1030] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 156.
[1031] Tárgyalási jkv. Mecséri ezredes és társai Skontró k. HL BKB. 031/1958 3734. old. és hátoldala.
[1032] Uo. 3729a.
[1033] Uo. 3770. A menekülés lehetőségéről és a perről részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 150-156.
[1034] Idézi **u.ő** uo. 157.

A hadbíróság ítéletét az 1989. évi első semmisségi törvény értelmében hatályon kívül helyezték. Magyar János honvédet 1990. június 5-én posztumusz őrnaggyá léptették elő.[1035]

Magyar János őrnagy emléktábláját a vejti temetőben szülei sírja előtt helyezték el. Nevét felvésték a világháborúban hősi halált halt falubéliek közé.[1036] Arcképe látható Budapesten a Terror Háza Múzeum falán (30. kép).

Matusik Lajos százados

Arad (Románia), 1930. február 10.[1037] – ???

1956 októberében Matusik Lajos százados az esztergomi hadosztály műszaki főnöke volt.

Aradi munkáscsalád szülötte. Önéletrajza szerint 1940-ben családjával együtt kiutasították Romániából, Budapestre költöztek. Miután román iskolában járta a négy elemit, Budapesten újrajárta, mert nem tudott magyarul írni-olvasni. Legmagasabb iskolai végzettsége 2 polgári. 1945. május 5-én felvették az MKP-ba, a VIII. kerületi szervezethez tartozott. A Rendező Gárda tagja majd körzeti osztagparancsnoka lett. Közben a kerületi propagandaosztályon és káderosztályon dolgozott. 1947-ben az Országos Pártközpont nyilvántartási osztályára került. A különböző területeken végzett pártmunka után, 1948 áprilisában pártiskolára küldték, de egyidejűleg a párt javaslatára jelentkezett a hadseregbe. 1948. április 15-én behívták katonai szolgálatra. A hárosszigeti műszaki (utász) zászlóaljnál tette le a honvéd esküt május 14-én. Október 20-án vonult be a Kossuth Akadémiára. 1949. július 17-én elvégezte a tisztképző iskolát, utász alhadnaggyá léptették elő. 15 év tényleges katonai szolgálatra kötelezte magát. Ismét Hárosszigetre vezényelték, ahol szakaszparancsnok lett. Műszaki tiszt és tanfolyami oktató is volt. 1950. január 10-én Bajára vezényelték, itt robbantási szakon tanult. De már a következő hónapban Szentendrére helyezték a Műszaki Tiszti Iskolára szakaszparancsnoknak. 1950. május 1-jén hadnaggyá léptették elő. Innen került a Honvéd Akadémiára, ahol 1952. április 4-ével már főhadnagy. A kétéves műszaki tagozatot 1953-ban végezte el. Esztergomba helyezték, ahol a 7. gépesített lövész hadosztály műszaki főnöke lett. 1956. március 7-én léptették elő századossá.

A forradalom idején alakulatával Budapesten vett részt a rend fenntartásában. A szovjet csapatok kivonulása után Mecséri János ezredes Matusik Lajos századost

[1035] **Puchert János** Egy túlélő 66.
[1036] Felvételeim: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 91-92. képek.
[1037] Ti OGY 31170 Matusik Lajos személyi okmánygyűjtője. Alhadnagy egyenruhás fényképe u.i.:.

bízta meg a Budapestre bevezető utak műszaki lezárásával.[1038] A hadbírósági tárgyaláson tanúként Matusik százados módosította korábbi vallomását, Mecséri ezredes terhére: *„Mecséri közölte velem, telepíteni kéne Budapest körül aknákat a szovjetek elleni védelemre."* [1039]Az aknákat Matusik százados nem tudta beszerezni.[1040] Ebben a kérdésben Kiss Sándor alezredes határozottan védte parancsnokukat:

„A kapott feladat értelmében az említett útvonalakat alá kellett volna aknázni, melyet Mecséri ezds. nem hajtott végre, sőt megtiltotta a hk-k betervezését a biztosításra." [1041]

A tűzparanccsal kapcsolatban a Lindor József százados fővizsgáló által felvett jegyzőkönyv szerint Matusik százados súlyosan terhelő vallomást tett Szendi Dezső alezredesre. *„...A Jászberényi úti...tüzelőállásban akkor ott tartózkodott Lantos József alez. és Szabó őrgy. Ezeknek Szendi szintén meghatározta a feladatokat. Lényegében...nagyobb szovjet egységet ne engedjenek be. Esetleg jöhet 1-2 kocsi...Konkrétan kijelentette Szendi alez. hogy zárt szovjet egységekre tüzelni kell."* [1042] Matusik százados szerint november 3-án a Parlamentben Mecséri ezredes megemlítette neki, hogy Kiss őrnaggyal együtt Csehszlovákiába akartak szökni. E szándékukról lemondtak, mert nem akarták a hadosztályt vezető nélkül hagyni.[1043] A hadbírósági tárgyaláson Matusik százados a jkv. szerint már úgy emlékezett, együtt akartak cselekedni: *„arról beszéltünk velük, ki kéne szökni Csehszlovákiába, de végül abban maradtunk, hogy nem hagyhatjuk itt a hadosztályt"* [1044].

November 4-ére virradó hajnalban Tökölön a szovjetek által letartóztatott Mecséri János ezredes saját kezdeményezésére, szovjet beleegyezéssel telefonon felhívta a Parlamentet, ott az ügyeletes tiszt Matusik Lajos százados volt. Mecséri közölte vele, hogy tegyék le a fegyvert.[1045] Ezt Matusik százados is, Kiss alezredes is megerősítette. Matusik százados azonnal felhívta Szendi Dezső alezredest. Erről szintén felettesét terhelő vallomást tett: *„Szendi azt válaszolta, hogy már késő, mert megkezdődött a tűzharc. Megjegyezte, hogy ő már intézkedett és továbbra is intézkedni fog, hogy megakadályozza, hogy beszüntessék a harcot a szovjet csapatokkal szemben."* [1046]

Novemberben Matusik százados visszatért Esztergomba. Karhatalmi szolgálatot teljesített. Elnöke lett az MSZMP intézőbizottságának. A felülvizsgáló bizottság munkájában mint tag vett részt. A hadosztály feloszlatása után 1957. április 11-én

[1038] **Matusik Lajos** tk. jkv.1958. február 1. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682/6 79.
[1039] **Matusik Lajos** tv. HL BKB. 031/1958. 670. doboz. 3735.
[1040] **Kerekes Anna** 32-33.
[1041] **Kiss Sándor** tk. jkv. 1957. június 12. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 55.
[1042] **Matusik Lajos** tk. jkv. 1958. február 1. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682/6 79-80.
[1043] **Matusik Lajos** tk. jkv. 1957. május 23. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 47. Matusik állítását megerősítette Kiss Sándor alezredes is. Uo. 56.
[1044] Uo. 3735.
[1045] **Mecséri János** vallomása 1958. április 24-én. Uo. 3086.
[1046] **Matusik Lajos** tk. jkv. 1958. február 1. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682/6 80.

Ercsibe helyezték át a hidász zászlóaljhoz törzsfőnökként. Itt kapta meg az MPHE kitüntetést 1957. augusztus 20-án. Október 30-án nevezték ki a ZMKA műszaki tanszékére előadónak, 1958. október 9-én főtanár lett. Ebben az évben megnősült. Házasságából két fia született. A ZMKA főtanára 1957 – 1959 között levelező tagozaton végezte el a gimnáziumot. Összefoglaló jellemzése: *„tanári beosztásra rátermett, jelenlegi beosztásában meghagyandó. Magasabb beosztásra is alkalmas."* Két nappal a minősítés megírása előtt kelt dr. Mátyás Miklós őrnagy, hadbíró (fel)jelentése a Hadsereg Pártbizottságához, többek között Matusik Lajos százados ellenforradalmi magatartásáról.[1047] A feljelentés nyomán azonnal összeült egy fegyelmi bizottság, ami Matusik Lajos századosra *„szigorú megrovás végső figyelmeztetéssel"* pártbüntetés-javaslatot tett. Erre figyelemmel a Minősítő Bizottság nem javasolta Matusik századost magasabb beosztásba. A Hadsereg Végrehajtó Bizottsága azonban értékelte Matusik százados pozitív tevékenységét, ill. tevékenységének pozitív oldalát, ezért csökkentette a pártbüntetést *„szigorú megrovásra"*.

Matusik Lajos százados katonai, főtanár pályafutása – parancsnokai kiállásának tulajdoníthatóan – nem tört meg. 1961. március 7-én őrnaggyá, 1967. március 7-én alezredessé léptették elő.[1048] Több kitüntetést kapott és 22 dicséretet. 1974 őszétől a tanszék pártalapszervezetének titkára. Párt- és tanári tevékenységével elöljárói elégedettek voltak, de egészségi állapota romlott. Műszaki tisztként három évtizeden át sokszor vett részt lövészeteken, robbantásokon, mindez nem múlt el nyomtalanul. Egészségi okokra hivatkozva Matusik Lajos alezredes kérte a honvédelmi minisztert, hogy 1978. december 1-jei hatállyal helyezze szolgálati nyugdíjba, az egyenruha-viselés engedélyezésével. Kérelmét részletes indokolással támogatta tanszékvezetője, valamint az akadémia parancsnoka. A honvédelmi miniszter 1978. november 21-i parancsával teljesítette a kérelmet.

Mátyás Imre hadnagy

Gősfa,1932. május 11.[1049] – ???

1956. november 4-én Mátyás Imre hadnagy az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály közepes ütegének a parancsnoki szakaszparancsnoka,[1050] valamint a 4. sz. közepes löveg szakaszparancsnoka volt.[1051] A harcokban nem vett részt. A nyomozati

[1047] Részletek a XII.3 alfejezetben.
[1048] I.m. Tiszti szolgálati adatlap 6., 1. Alezredes egyenruhás fényképe u.i.:.
[1049] Ti OGY 323/1681 Mátyás Imre személyi okmánygyűjtője. Civil fényképei ugyanitt.
[1050] **Mátyás** Imre tk.jkv. 2. kihallgatásáról 1957. október 28. Szabó Pál és társai 1.k. ÁBTL-V-143682/1 373.
[1051] **Szendi Dezső** alezredes észrevétele. HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere, Skontró k. 3744.

eljárás és a per folyamán mindvégig olyan vallomásokat tett, amelyek után szabadlábra helyezték.

Önéletrajza szerint hatgyermekes földműves családból származott. Nyolc elemit végzett, ami után lakatostanuló lett, de szakképesítést nem szerzett, mert 1949. november 17-én önként jelentkezett katonának és bevonult. A nagykanizsai lövészezrednél szolgált 1950 áprilisáig. Több alakulatnál töltött rövid szolgálat után került a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára. Elvégzése után, 1951. szeptember 16-án alhadnaggyá léptették elő és a komáromi légvédelmi tüzérezredhez került gazdasági szakaszparancsnoknak.[1052] Az alakulat 1951 őszén Esztergomba költözött. Mátyás Imre 1953. október 15-én az esztergomi 51. légvédelmi tüzérezred közepes üteg parancsnoki szakaszparancsnoka. November 7-én hadnaggyá léptették elő. A tüzérezredet 1955. október 29-én tüzérosztállyá szervezték át, Mátyás Imre hadnagy változatlan beosztásban szolgált tovább. A róla írt feljegyzések rendre említik, hogy a tiszthelyetteseivel engedékeny. 1955-ben megházasodott, három lánya és két fia született, megözvegyült.

A jutadombi harcok után visszatért Esztergomba. A Tiszti Nyilatkozatot novemberben aláírta, szolgált a karhatalomban. A hadosztály feloszlatása után, 1957. április 9-én került a börgöndi vegyes légvédelmi tüzérezredhez tűzszakasz (két löveg fölötti) parancsnoknak.

Hálózati jelentések alapján a Vizsgálati Alosztály 1957. október 18-ától folyamatosan tartóztatott le jutadombi tiszteket és katonákat, az elsők között Mátyás Imre hadnagyot.[1053] Ő már letartóztatása napján beismerő vallomást tett a két volt ÁVH-s lelövése ügyében, legalább kettőt, amelyek egymásnak ellentmondanak. Először saját állításaként nevez meg két elkövetőt, Puchert János honvédet és Dobrosi Lajos tizedest. Másodszor azt állítja, hogy Hernádi Gyula hadnagytól hallotta ezt a két nevet.[1054] A jelentést összeállító Szeder László főhadnagy vizsgáló és az egyetértését aláírásával igazoló Loss András főhadnagy mb. alosztályvezető tudták, hogy Hernádi Gyula hadnagy nekik mást vallott. Azt, hogy Molnár Géza őrvezető egyedül lőtte agyon a két államvédelmist. A Mátyás hadnagy által előadott változatok után őt a jelentés máris menti és siet megállapítani: őrá *„– az általa beismerteken kívül – az előzetes letartóztatásunkban lévő társai terhelő vallomást ezidáig nem tettek."* Amit Mátyás Imre hadnagy *„beismert"* a jelentés szerint: *„állítja, hogy a tűzharcban nem vett részt."* Nem kétséges, hogy Szeder László főhadnagy nem ezt a fél mondatot jutalmazta kedvező nyilatkozatával, hanem Mátyás hadnagy itt hivatkozott vallomásának egyelőre a jelentésben le nem írt egyéb részleteit. Azokat, amelyeket a tanúvallomást rögzítő jegyzőkönyv részletez, és amelyekben több sorkatonát nevez meg,

[1052] **Mátyás Imre** tk. jkv. 1. kihallgatásán 1957. október18. HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai IV. k. 1185.
[1053] Jelentés 1957. december 4. Szabó Pál és társai 0. k. ÁBTL V -143682 304.
[1054] I.m. Jelentés 309.

mint akik *„20-25 fő"* volt államvédelmist, két szovjet katonát lőttek agyon. A két volt államvédelmi vizsgálótiszt ezekre a részletekre figyelt fel és többször visszatért rájuk, a következő kihallgatásokon is. Többször elmondatták azt is, hogy Mátyás Imre hadnagy a tűzharc idején a tüzelőállás mögött lévő homokgödörben *„tartózkodott".*[1055] A kihallgatásokon Mátyás Imre hadnagy rendkívül részletesen ismertette a harcokat és nagyon sok névre emlékezett. (Részleteket a IX. fejezet tartalmaz.) A vádemelés keretében is viszonozták Mátyás Imre részletes vallomásait, a javára helyesbített tényállást a XI.1 fejezet ismerteti. A tárgyalásokon Mátyás Imre vallomásával egységesen fordultak szembe vádlotttársai, erről a XII.1 fejezet számol be. Szabó Pál őrnagy nyilatkozott, hogy Mátyás Imre hadnagy nem szolgált az esztergomi karhatalomban, Szendi Dezső alezredes pedig elmondta, hogy Mátyás Imrét novemberben Esztergomban letartóztatták. Mátyás Imre hadnagy négy tiszt társával is vitába került a tárgyaláson. Mind a négyüket kivégezték, őt másodfokon felmentették. Mátyás Imre öt gyermekéből három a Mecséri-per lezárása után született.

A Mecséri-perrel kapcsolatban mindvégig tanúsított együttműködő magatartása másként is megtérült. 1959. január 31-ével a honvédelmi miniszter nemtényleges állományba helyezte. Mátyás Imre mezőgazdasági munkásként, majd segédmunkásként, végül kórházi portásként dolgozott. Rendfokozata maradt, tartalékos hadnagyként tartották nyilván.[1056] 1965. február 16-án belépett az MSZMP-be. Az egykori előzetes letartóztatott jutadombi tisztben megbíztak. Mozgósítás esetén közepes légvédelmi tüzér szakaszparancsnoki beosztásra jelölték és ehhez feltétlenül szükségesnek tartották továbbképzését. 1970-ben és 1971-ben önként vett részt MHSZ tájékoztató oktatáson. A minősítésből 1991. május 8-án törölték.

Dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy
Kübekháza,1924. szeptember 8. – 2016. május 2.[1057]

A Kisfogház siralomházának falának egyik tábláján szomorú adatok olvashatóak. A halálos ítéleteket hozó bírák között a negyedik helyet dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy foglalja el 23 halálos ítélettel. Nem tudni, ki és milyen adatok alapján írta le ezt a számot. Valójában dr. Mátyás Miklós első fokon 21 halálos ítéletet hirdetett ki, ezekből az 1956-os forradalommal és szabadságharccal összefüggésben 18-at. Ebből

[1055] **Mátyás Imre** i.m. tk. jkv. 1957. október 18. 1194.
[1056] Tartalékos tiszti elbírálási lap. 1. Ti OGY 323/1681 Mátyás Imre személyi okmánygyűjtője.
[1057] Személyi anyaggyűjtő, adatlap kézírásos feljegyzés a halál időpontjáról. Ti OGY 031/771 Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője. Vezérőrnagyi egyenruhában két felvétel mellékelve.

csupán három volt statáriális, tehát közvetlenül dr. Mátyás Miklós őrnagy terhére írható jogerős, végrehajtott halálos ítélet. 15 ítélete került másodfokra, ahol tizenkettőt hagytak helyben. Ezek alapján további kilenc, összesen tizenkét főt végeztek ki.[1058]

A jogtörténet és a történelemtudomány egyik közös elve: *audiatur et altera pars* – hallgattassék meg a másik fél is. Az alábbiakban idézzük saját álláspontját is, de amit nem mondott el, azt rakjuk össze életrajzi adataiból és a túlélők vallomásaiból. Ki volt ez személy, aki legalább tizennyolc embert akart a halálba küldeni?

Alkalmazotti családból származott, édesapja korán meghalt, édesanyja nevelte. A jugoszláv és román határhoz, valamint Szegedhez közeli kisközség lakosságához mérten kiugróan magas iskolázottságról számol be:

„Gimnáziumi érettségivel, tanítói oklevéllel és jogi doktorátussal rendelkezem Az egyetemi tanulmányaimat mint rendőrtiszt kezdtem a felsz /abadulás-M.E./ után és mint honvéd kollégiumi hallgató fejeztem be 1950-ben. Gépkocsivezetői és szerelői önszakképzettséggel /géplakatos/ is rendelkezem, emellett könyvelői képesítésem is van." 1945. február 15-én lépett be az MKP-ba.[1059]

Önéletrajzával nehéz összhangba hozni személyi adatlapját. 1944. szeptember 8-október 18. között autószerelősegéd Szegeden. A szovjet csapatok bevonulása után, 1944. október 18 –1945. október 10. között a rendőrségen kinevezés nélküli alkalmazott. Az adatlap rögzíti, hogy 1946-1947-ben Mátyás Miklós mint számviteli főhadnagy a Szentesi Rendőrfőkapitányság hódmezővásárhelyi számviteli kirendeltségén, majd 1949 novemberéig Kiskunhalason és Baján gazdaságihivatal-vezető főhadnagyként dolgozott.[1060] Erre vonatkoztatható egy közlés, amely szerint rendőrtiszt a titkosrendőrségnél.[1061]

A katonai képzettség adatai: 1949. november 8-án önként vonult be katonai szolgálatra a budapesti Honvéd Kollégiumhoz, mint hallgató. Kollégiumi adatlapja kelt Budapesten, 1950. február 6-án. Aláírta Dr. Mátyás Miklós honvéd kollégista. Dokumentumot az adatlap kitöltésekor nem mutatott be, csupán *„büntetőjogi felelőssége tudatában"* nyilatkozott. Ugyanezen a napon a Honvéd Kollégium parancsnoka is aláírta és lebélyegezte a 16 oldalas adatlapot.[1062] Eszerint magasabb iskolái: államszámviteltani államvizsga 1946 Budapest, jog-és államtudományi doktorátus 1945 – 1950 január 28-ig Szeged.[1063] A tanítói végzettséget nem említi az adatlap. A tanítói

[1058] Nem az 1956-tal kapcsolatos halálos ítéletei: NEB i.m. Mátyás Miklós Árpád dr. Második keresztnevet az általam használt okmánygyűjtők nem tartalmaznak. Az egyetemi beiratkozások többségén viszont mindkét keresztnevét feltüntette.
[1059] Önéletrajz 1975.12.04.1-2. old. Uo.
[1060] Uo. 7-8.
[1061] NEB i.m. Mátyás Miklós Árpád dr. Ezt a névformát nem tartalmazza az itt hivatkozott okmánygyűjtő.
[1062] Honvéd kollégista személyi adatlap 1950.02.06. 16. Ti OGY 031/771 Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője.
[1063] Uo. 2.

képesítését többször is állító Mátyás Miklós ezt semmilyen adattal, még szóban sem támasztotta alá, a hozzáférhető adatlapok, minősítések nem is vették fel ezt az információt.Tehát a jelek szerint alap nélkül állította, hogy tanítói oklevéllel rendelkezik. Gimnáziumi érettségi vizsgájáról sem ad meg elegendő érdemi adatot: Szegedi városi gimnázium 1938 –1943, azaz nem a megszokott négy vagy nyolc, hanem öt tanév, érettségi bizonyítvány adatai és a gimnázium valós neve nélkül. Egyetemi anyakönyve tünteti fel az érettségi valós adatait.[1064] Mátyás Miklós Árpád 1943. július 8-án tett érettségit a Szegedi Kegyesrendi Gimnáziumban.[1065]

A Szegedi Jogtudományi Egyetem fennmaradt iratai alapján igazolható Mátyás Miklós beiratkozása 1945/1946. tanév első félévétől (amikor második félévesnek iratkozott be) az 1947/1948. tanév kezdetéig, beiratkozása a VII. félévre szólt.[1066]

Az 1947/48. tanév 2. félévében és a későbbi szemeszterekben nem található Mátyás Miklós a jogi kari hallgatók között. Ezzel tulajdonképpen összhangban áll önéletrajza, amit fentebb idéztünk: *„Az egyetemi tanulmányaimat...mint honvéd kollégiumi hallgató fejeztem be 1950-ben."*

Az 1958-ban kiadott szolgálati adatlap felsorolja a polgári képzettségeket, megnevezi az iskolákat. Sajátos, hogy az 1950. évi hadbírói tanfolyam, valamint az 1954-55-ben elvégzett Marxista-Leninista Esti Egyetem szerepel, a tanítói képzés, a jogtudományi egyetem illetve a doktorátus nem. A következő oldal hónapra-napra közli a hadbírói tanfolyam elvégzését mint katonai képzettséget, de csak azét.

A személyi anyaggyűjtőjéhez mellékelt lista szerint a hiányzó dokumentumok közé tartoznak az „ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY MÁSOLATOK."[1067]

A hiányos, illetve bizonytalan adatokra tekintettel a jogutód Szegedi Tudományegyetemtől kértem felvilágosítást. Igazolták, hogy dr. Mátyás Miklós 1950. év január hó 28. napján kapott doktori címet a Jog és Közigazgatástudományi Karon, jogtudományi területen.[1068] Fentebb láttuk, a negyedik tanév második félévéről illetve az ötödik tanévről nem maradt fenn hallgatói jogviszonyt igazoló irat. Az egyetem ezek

[1064] Mátyás Miklós Árpád jog- és államtudományi rendes hallgató 1945/1946. évre szóló anyakönyvi lapja. A hallgató második félévesként iratkozott be. Már volt indexe, amit 1944. január 15-én Kolozsvárott állított ki a Ferenc József Tudományegyetem. (Fénymásolatok a szerző rendelkezésére állnak.) Köszönöm **Csaba-Papp Kornélia** asszony, a Szegedi Tudományegyetem Rektori hivatal kabinetvezető-helyettese segítségét.
[1065] **Csonka Mihály** i.m.: A kegyesrendiek vezetése alatt álló Szegedi Városi Róm. Kat. Dugonics András Gimnázium Évkönyve az 1941/42. iskolai évről 135. Az évkönyv tartalmazza Mátyás Miklós VII. osztályos tanuló 1941/1942. tanévben elért eredményeit. A következő tanévről nem található évkönyv.
[1066] Vö.: 1064. sz. lj.
[1067] Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője.
[1068] A Szegedi Tudományegyetem központi nyilvántartásából származó, 2018. év július hó 4. napján kelt írásbeli tájékoztatás alapján oklevelének száma a nyilvántartás szerint: 963/49-50 etsz. Köszönöm a Rektori hivatal kabinetvezető-helyettese, **Csaba-Papp Kornélia** asszony segítségét.

hiányában nem tudott tájékoztatást adni sem az index tartalmáról, sem az abszolutóriumról, sem a doktori titulus jogcíméről, sem a doktori minősítésről. Mátyás Miklós nem állította, hogy 1948 és1950 között egyetemre járt volna, a honvéd kollégiumi időszakot elválasztotta a korábbiaktól. A rendelkezésre álló iratokból bizonyos, hogy doktori címet kapott az egyetemen, de nincs nyoma annak, hogy a VII. félévi beiratkozástól eltekintve részesült volna jogtudományi egyetemi oktatásban.

A kollégium elvégzése és két hónappal jogtudományi doktorátusa után 1950. április 1-jével hadbíró főhadnaggyá avatták.[1069] Ezt követően 1950. szeptember 1-től október 14-ig hadbírói tanfolyami hallgató Budapesten[1070] pontosan akkor és ott, amikor Ledényi Ferenc.

Hogyan alakult Mátyás Miklós pályafutása? 1952. április 4-ével századossá léptették elő. 1953-ban megnősült, gyermeke nem született. Beosztásairól 1957-ben így nyilatkozik: *„Az igazságügyi szerveknél több beosztásban dolgoztam, így fogalmazó beosztott bíró, politikai megbízott, elnökhelyettes és elnök, 5 éve vagyok vezető beosztásban. Voltam hadosztály bírósági, hdt. bírósági elnök és területi katonai bírósági elnök. Jelenleg a Szegedi Katonai bíróság elnöke vagyok...Büntetve nem voltam, eljárás alatt nem álltam, soha fenyítésem nem volt."* [1071]

Ez utóbbi állítás nem igaz. 1954. november 12-én Mátyás Miklós százados (nem írta elé, hogy dr.) jelentést írt személyes ügyben. Az eddig szóban folytatott eljárás írásbeli folytatását így indokolja: korábbi személyes meghallgatása során *„tekintettel a váratlan ráhatásra és ideges alaptermészetemre nem voltam olyan nyugodt lelkiállapotban, hogy minden körülményre részletesen visszaemlékezni és azokra reflektálni is tudtam volna."* [1072] A később számos halálos ítéletet meghozni képes hadbíró az idegességet a részletes visszaemlékezésre kizáró oknak tekinti olyannyira, hogy jelentéséhez orvosi szakvéleményt is csatolt! A jelentés tárgya egyébként egy honvédtiszt feleségével szemben elkövetett atrocitása volt, erre később visszatérünk. Ezek alapján idézett állítása, hogy eljárás alatt nem állt, nem igaz.

Szegedről 1956. március 1-jén Kecskemétre helyezték át a 3. lövész hadtest Katonai Bírósága elnökévé.[1073] Fél év múlva minősítették tevékenységét: *„Elsősorban gyakorlati ember, s az elmélettel kevesebbet foglalkozik...Ideges, kapkodó természete kihat munkájára is, ezért néha a szertelenség jelei is mutatkoznak. Mint bíró munkáját általában igen jól végzi. Határozott, célratörő a tárgyaláson meggyőzően indokol.*

[1069] Honvéd kollégista személyi adatlap 1950.02.06. 10. Ti OGY 031/771 Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője.
[1070] Időtartama: Budapest, 1950.09.01-10.14. Szolgálati adatlap 1958.03.19. Uo. 3.
[1071] Uo. 1. Munkahelyeit és beosztásait felsorolja 1982.13.29-én kelt személyi adatlapja 5. old. Uo. Ezzel összhangban áll a NEB i.m.
[1072] Jelentés személyes ügyben 1954.11.12. Uo. 1.
[1073] Személyi adatlap 1982.03.29. Uo. 5.

Néha azonban éppen szertelenségéből adódóan hajlamos a túlzásokra is...Becsületes, józan életű, de gyenge idegzetű elvtárs." [1074]

Dr. Mátyás Miklós századost 1956. július 2-án őrnaggyá léptették elő.[1075]

A forradalom idején október 31-éig harcolt a forradalmárok ellen. Ám 1956. november 1-jén dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy megjelent a Békés Megyei Forradalmi Bizottság előtt. Fekete Páltól, az FB elnökétől Münnich Ferenc belügyminiszter parancsára hivatkozva követelte a megyei ávósok letartóztatását, névsorukat ő maga adta át.[1076] Mátyás Miklós békéscsabai fellépéséről a börtönben hallott Puchert János egy idős szociáldemokrata rabtársától.[1077] Erről a békéscsabai lépéséről Mátyás Miklós egyetlen dokumentuma sem számol be. Ha elhallgathatta is, a fenti jelentéssel együtt még akkor is a megtorló gépezet kiszolgálására kényszeríthették, ha nem állt volna szívvel-lélekkel arra az oldalra.

Saját kozmetikázott jelentése szerint 1956. november 6-ig szülei lakásán tartózkodott, amikor megkezdte a bíróság vezetését. *„Példás magatartással vette ki a részét a rögtönítélő bíráskodásból"*, dicséri őt egy részlet a Mecséri-perrel egyidős minősítéséből, aminek további folytatásai is érdekesek: *„Jogi képzettsége az átlagos felett van, bírói munkája általában jó...beosztottaival szemben néha rideg, goromba hangon beszél, ami kissé ideges természetéből adódik. Ítéletszerkesztésének színvonala még nem éri el azt a nívót, amelyen szervező-vezető munkája áll."* [1078] Ezzel nem értett egyet a II. fokú bizottság. Megállapította, hogy *„dr. Mátyás Miklós őrgy. elvtárs ítéletszerkesztésének színvonala igen magas fokon áll és sok tekintetben követendő példaként lehet más bírák elé állítani."* A mellé felsorakozók között van a Kocsis Sándor-pert a kivégzés felé terelő Simonffi Albert ügyész, valamint a Kisfogház siralomházának tábláján Mátyás Miklós után 20 halálos ítélettel következő, őt másodfokon négyszer is jogerősítő Szimler János alezredes hadbíró.

A sablonos későbbivel ellentétben a korábbi minősítésből lehet ráismerni a Mecséri-per hadbírójára.[1079]

A minősítésnek a *„példásan kivett részre"* utalása is helytáll. Békéscsabán 1957. február 2-án kivégezték Mány Erzsébetet és Farkas Mihály tartalékos honvéd főhadnagyot. A halálos ítéletet dr. Mátyás Miklós őrnagy hozta meg. Észlelte, hogy az eljárás közben többször súlyosan bántalmazták a vádlottakat. A halálos ítélet meghozatala után, kivégzésük előtt úgy összeverték mindkettőjüket, hogy többé lábra állni

[1074] Minősítési lap 1956.08.01. Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője.
[1075] Személyi adatlap 1982.03.29. Uo. 4.
[1076] **Fekete Pál** i.m. 160-161.
[1077] *„Mátyás a forradalom idején...rátelefonált a békéscsabai rendőrkapitányra, miért nincsenek még begyűjtve a szegedi börtönbe az ávósok..."* **Puchert János** Egy túlélő 90.
[1078] Minősítési lap 1958.07.16. Uo. 1.old.
[1079] Vö.: **Puchert János** személyes élményével, i.m. Egy túlélő 38. Ilyen szertelenség állhat a szovjet elesetteknek a tárgyaláson történt tragikomikus számolgatása mögött, vö. XII.4. alfejezettel.

nem tudtak.[1080] Annak a Mátyás Miklós hadbírónak, aki a Mecséri-perben a bíróságot szerinte sértő magatartásáért pénzbírságot szabott ki egy tanúnak, valamint egy vádlottnak tiszteletlenségért magánzárkát szabott ki, feljelentett tábornokokat, törzstiszteket nem helyénvaló magatartásukért, elérte Kiss Sándor alezredes eltávolítását a hadseregből és lefokozását, nem volt észrevétele a vádlottak sérelmére elkövetett embertelen bánásmód, a két, statáriális eljárásban meghozott halálos ítélete végrehajtását váró vádlott súlyos bántalmazása ellen.

Egy hónappal a kivégzés után visszahelyezték a Szegedi Katonai Bíróság elnökévé, ahol tizenhárom hónapig szolgált.[1081] Megkapta az MPHE kitüntetést. Elvtársai talán benyújtották a számlát a fent hivatkozott jelentésért és békéscsabai ballépésért: 1958. április 17-én a Budapesti Katonai Bíróságra helyezték át, ő lett a BKB elnöke. Kinevezték a Mecséri-pert lefolytató Különtanács elnökévé. Ülnökei Baranya László ezredes és Susán Pál alezredes voltak. Ügyész: Kapfinger Tibor hadbíró őrnagy. Jegyző: Gál Andor főhadnagy, II. évet végzett jogi egyetemi hallgató. Mátyás őrnagy jelen volt az ítéletvégrehajtáson 1958. november 15-én.[1082]

A Mecséri-perrel kapcsolatos elvárások teljesítése után Mátyás Miklós hadbírói karrierje zenitjéhez érkezett. 1960. április 4-én alezredessé léptették elő. Egyúttal olyan helyzetekbe hozta magát, amik alapján az Igazságügyminisztérium Katonai Főosztálya javasolta a honvédelmi miniszternek dr. Mátyás Miklós alezredes tartalékállományba helyezését.

„A közelmúltban lefolytatott fegyelmi vizsgálat alapján megállapítást nyert, hogy dr. Mátyás Miklós alezredes ellen erkölcsi magatartása és a beosztottjaival szemben tanúsított durva bánásmódja miatt súlyos kifogás merült fel. Súlyosbító körülmény, hogy hasonlóan helytelen magatartása miatt már két ízben figyelmeztetésben részesült. Ezen helytelen, a bíróság elnökéhez nem méltó magatartása miatt beosztásából fegyelmileg felmentésére kerül sor...alacsonyabb beosztásba, vidéki katonai bírósághoz tervezte áthelyezni. Dr. Mátyás Miklós alezredes azonban...kérte a hivatásos tiszti állományból tartalékállományba helyezését és a polgári bírósághoz való elhelyezésének biztosítását..." [1083]

A javaslat alapján a két illetékes miniszter előterjesztéssel fordult a kormányhoz. Ez keményebb hangvételű és részletesebb a javaslatnál. Visszaigazolja a fentebb többször hivatkozott jelentés megalapozottságát. Egyúttal kritikája a megtorlások személyi intézkedéseinek, a Mecséri-per különtanácsa felállásának:

„Vezetői beosztásában tanúsított magatartása ellen azonban több kifogás merült fel...a közelmúltban pedig azért, mert a női dolgozókkal szemben erkölcsileg súlyos kifogásolható módon viselkedett...ez a viselkedése hosszabb idő óta fenn áll és sorozatosan fordult elő...Hasonló hiba miatt évekkel ezelőtt, korábbi beosztási helyén már elöljárói részéről figyelmeztetésben részesült..." , amire tekintettel a két miniszter kéri a kormánytól a javaslat szerinti intézkedést.[1084]

Ez megtörtént. 1961. június 30-án felmentették BKB-elnöki beosztásából Mátyás Miklóst, majd július 31-ével saját kérelmére tartalékállományba helyezték.

Tizennégy évig polgári bíróságon dolgozott. Jellemző rá az önéletrajzában erről írt rész:

„1961-ben...saját kérésemre a civill (sic! – M.E.) *bírósági apparátusba kerültem."* A korszakra jellemző, amit a megfelelően indokolt felmentését követő *„alacsonyabb beosztás"* hozott magával:

„Előbb néhány hónapig...a Debreceni Járásbíróság elnöke lettem, majd 6 hónap után...az Esztergom Megyei Bíróság elnöke...2 évig, majd onnan az ország legnagyobb létszámú bíróságának a Pesti Központi Kerületi Bíróság elnöke lettem 1964 januárjában. Itt dolgoztam 1968. júniusáig, amikor is a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa miniszterhelyettesi rangban megválasztott a Legfelsőbb Bíróság elnökének helyettesévé. Ilyen minőségben irányítottam a Büntető Kollégiumot.

1975. november 7-ével az Elnöki Tanács...előléptetett vezérőrnaggyá és ezt követően ugyancsak a Legfelsőbb Bíróságon a Katonai Kollégium vezetésével bíztak meg." [1085]

Tehát a tartalékállományból reaktiválták, meghagyták a polgári tisztségét (LB elnökhelyettese) és kinevezték a legmagasabb hadbírói tisztségre. Mintha mi sem történt volna. Így tölthetett el még kilenc évet, öt évvel többet, mint a *„felső korhatár"* másoknál jelentett. Dr. Mátyás Miklós hadbíró vezérőrnagy a 60. életéve betöltésére tekintettel kérte szolgálati nyugállományba helyezését 1984. december 1. napjával. Erről az LB elnöke tájékoztatta a honvédelmi minisztert.[1086] A nyugállományba helyezés napja 1984. december 6.

A megtorlásokért felelősök között kiemelt helye van dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagynak, érdeme szerint elhelyezve az illetékes miniszterektől a vizsgálókig terjedő láncolatban. A másik oldalon áll az általa elítéltek, kivégzettek szomorúan hosszú sora. Ha most arra gondolna bárki, hogy a nyugdíjban töltött hosszú évek, áldozatai becsületének helyreállítása, az általa hozott ítéletek semmisségének megállapítása hozzásegítették Mátyás Miklóst hadbírói tevékenységének átértékeléséhez, helyénvaló néhány körülmény megemlítése.

[1080] Részletek: **Marossy Endre** 1956 Fiadnak 211. képekkel. Vö.: **Fekete Pál** 162.
[1081] 1957.03.01–1958.04.17. Személyi adatlap 1982.13.29.5.
[1082] **Puchert János** i.m. Egy túlélő 29.
[1083] 1961.06.19. Javaslat a BKB elnökének tartalékállományba helyezésére 1-2. Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője.

[1084] 1961.06.26. Előterjesztés a kormánynak. Uo.
[1085] Önéletrajz 1975.12.04.3.
[1086] 1984.07.03. Nyugdíjazási javaslat. Uo.

A megtorlásokban jelentős szerepet játszó hadbírók közül többen is folytattak szakmai tevékenységet. A katonai igazságügyi szervek belső kiadványát az interneten lehet olvasni. Címe nagyon beszédes: Katonai jog- és igazságszolgáltatás. 1978-ban a szerkesztőbizottság elnöke dr. Szalma László rendőr ezredes, a bizottság tagjai között a számos halálos ítéletet hozó dr. Odler János hadbíró alezredes.

Ezek után nem rendkívüli, hogy az egyik cikket dr. Mátyás Miklós hb. vezérőrnagy, az LB Elnökhelyettese, a Katonai Kollégium elnöke jegyzi.[1087] Nézete szerint *„a katonai ügyészségeknek és bíróságoknak nem kis szerepük volt abban, hogy dolgozó népünk...viszonylag hamar úrrá tudott lenni a nehézségeken...”* Ezt olvasva nem csoda, hogy nyugodtan tudott aludni a következő évtizedekben is. Egy kisfilmben sikerült megszólaltatni Mátyás Miklós feleségét, aki elárulta, hogy férje nem bánt meg semmit, nincsenek rémálmai, és úgy emlékszik vissza a történtekre, hogy csak azokat ítélte halálra, akik maguk is gyilkoltak.[1088]

Ha ő így értékelte saját tevékenységét, az saját véleménye. De dr. Mátyás Miklós nyugállományú vezérőrnagy a Magyar Honvédség felelős parancsnokaitól még 1999. szeptember 8-án is kapott – ezúttal jubileumi, 75. – születésnapi jókívánságokat,[1089] ami talán mégsem magánvélemény.

Kisebb botrányt váltott ki az a – megcáfolt – hír, hogy a Honvéd Vezérkar főnöke jutalmat adott volna át 2009. szeptember 1-én dr. Mátyás Miklós nyugállományú hadbíró vezérőrnagynak.[1090] A szóvivő ezt cáfolta, de tény, hogy a Jutadombért 11, egyébként 18 halálos ítéletet kihirdető hadbíró tábornoki nyugdíjat élvezett csaknem két évtizeddel a rendszerváltás után.[1091]

A Mecséri-perben érintettek közül kivételesen magas kort ért meg. 92 évesen halt meg.

Mecséri János ezredes

Győr, 1920. április 20.[1092] – Budapest, 1958. november 15.

Mecséri János ezredes, 1956. november elején a Magyar Néphadsereg legjobb, esztergomi 7. gépesített hadosztálya élén állt, a budai Bem körzet parancsnoka, a parlamenti páncélos őrség parancsnoka volt. 1958 novemberében az ellene és társai elleni perben első fokon halálra ítélt 10 főt a fellebbviteli tárgyalására kéz-láb bilincsben hurcolták, meghúzva, hogy ne tudjanak kiegyenesedni.[1093] A korábbi Magyar Néphadsereg legjobb páncélos parancsnoka, a Magyar Honvédség pár napjának reménysége, 51 perbeni bajtársa előtt és között kéz-lábbilincsben... Tiszttársaival és a szintén halálra ítélt öt sorkatonával együtt katonás keménységgel viselte sorsát. A másodfokon jogerőre emelt halálos ítélet után ugyanígy láncra verve vitték őket vissza a Kisfogházba.

Önéletrajza szerint Győrött született, hatgyermekes munkáscsaládban, Mecséry Jánosként. Nevét még századosként is így írta, családja más, köztük ma is élő tagjaihoz hasonlóan.[1094] Szülei nehéz anyagi helyzetükben nem tudták gondját viselni, ezért nagyszülei és nagybátyja nevelték fel. Elvégezte a győrszigeti elemi iskola hat osztályát, de nagyszülei sem tudták tovább taníttatni, sőt neki kellett az ő segítségükre lenni. Nevelőbátyja az SZDP tagja volt, munkásmozgalmi tevékenysége miatt a rendőrök elhurcolták. A leventeképzésből való hiányzásáért Mecséry Jánost is bezárták. Szülei Pestszentlőrincre költöztek, 1936-ban ő is hozzájuk került három testvérével együtt. Két öccse már önállósult. Mecséry János egy VIII. kerület Práter utcai lakatosmesterhez szerződött le tanoncnak. 1939 augusztusában szabadult mint lakatossegéd. Több munkahely után 1941-ben Győrbe költözött és a Győri MÁVAG-nál lett lakatos. Belépett az SZDP-be, 1943-ban a Vasas Szakszervezetbe. Mozgalmi tevékenysége miatt egyszer lecsukták.[1095] 1944-ben besorozták katonának a párkányi harckocsizó zászlóaljhoz. Alakulatával német birodalmi területre vonult. 1945 márciusában két bajtársával megszökött, és a csehországi Egerben (Cheb) esett amerikai fogságba. 1946. február 1-jén került haza, jelentkezett régi munkahelyén és belépett az MKP-ba. Ebben az évben megházasodott, egy kislányuk született 1948-ban.[1096] A dolgozók esti középiskolájában elvégezett négy polgárit, majd beiratkozott a középfémipari esti szakiskolába.[1097] Közben három pártszemináriumot is végzett. A két párt egyesüléséig párttitkár volt, azóta az MDP tagja. 1948. november 8-án önként vonult be katonának. A budapesti Törzs- és Főtiszti tanfolyam hallgatója lett. Ezt 1949. május 1-jével végezte el, amikor századossá avatták. Még ebben a hónapban Esztergom-

[1087] 25 éve együtt a dolgozó nép szolgálatában 19-23.
[1088] **Zsuppán András** i.m. 11.
[1089] 1999.09.08.Vezérkari főnöki jókívánságok. Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője.
[1090] **Szemenyei Kiss Tamás** i.m.
[1091] A Kisfogházban 2016. november 10-én fényképeztem le a vesztőhely falára kifüggesztett szomorú „ranglistát”. Eszerint a vészbírák között harmadik helyen Ledényi Ferenc ezredes neve áll 51, a negyedik Mátyás Miklós őrnagy 23 halálos ítélettel.
[1092] Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője.

[1093] **Puchert János** Egy túlélő 47.
[1094] **Mecséry János** százados: Önéletrajz. 1950 eleje. Kézirat 3. Az eddigi legrészletesebb alapkutatásra épített életrajz szerzője, **Kerekes Anna** hivatkozik a Mecséry család tagjaira, akikkel interjúkat készített. de az ezredes nevét továbbra is Mecséri formában írja. a különbözőséget nem kommentálja. I.m. 4. A személyi adatlapján saját kezűleg aláíró Mecséry százados egyszer sem írta le édesapja vagy családtagjai nevét. Nem csupán a teljes hivatkozott szakirodalom, de az újabb életrajzok Mecséri névformát használnak: **Vasi Ferenc Zoltán** Mecséri János, **Halmy Keve Kund** i.m. **Rácz János** i.m. Mecséri János. A családi név írásmódjára lentebb visszatérünk.
[1095] **Kerekes Anna** 5.
[1096] Mecséry Ildikó. In: **Mecséry János** százados személyi adatlapja 1950.01.19.5. Köszönöm Mecséry Ildikónak a sok beszélgetést, levélváltást, amivel segített édesapja életének megismerésében.
[1097] **Mecséry János** százados i.m. Önéletrajz 1950.01. Kézirat 3.

táborba helyezték az I/II. harckocsi zászlóaljhoz századparancsnokként. Július 3-án a Rákosi Páncélos Tiszti Iskola oktatói előképző tanfolyamára osztották be, majd ezt elvégezve került Tatára a ugyanebbe a tiszti iskolába századparancsnoknak.[1098] 1950. április 17-én ismét Esztergomba vezényelték, a tartalékos tiszti tanfolyam századparancsnokának. Május 1-jével őrnagy. Május 23-án újólag Tatára osztották be a páncélos tiszti iskola parancsnoki teendőinek az ellátására, ugyanekkor alezredessé léptették elő. Három hét alatt századosból alezredes – az akkori viszonyok között is bizonyára ritka kivétel. Katonai pályája további lendületet nyert azzal, hogy kiküldték Moszkvába,[1099] ahol 1950. augusztusa és 1952. márciusa között elvégezte a Sztálin Akadémia magasabb parancsnoki iskoláját. Hazatérve Budapesten a 11. gépesített hadtest törzsfőnöke lett, amely tisztséget eddig Maléter Pál ezredes töltötte be.[1100] Hadtestparancsnoka 1952. október 25-étől Róka Mihály alezredes, november 1-jétől ezredes lett. Talán első ezredesi intézkedéseként november 7-én dicséretben részesítette a hadtest törzsfőnökét, Mecséry János alezredest.[1101]

A sikerekkel függhet össze döntése családi nevének helyesbítéséről. 1953. április 7-én kézzel írt önéletrajzát Mecséri János alezredesként írta alá, és a szövegben legidősebb öccsét Mecséri György néven említi.[1102] Azt a lehetőséget, hogy valamilyen külső nyomás késztette volna az alezredest nevének korrekciójára, csaknem biztosan kizárja, hogy a kézzel írt önéletrajzot legépelő adminisztrátor a megszokott Mecséry János alez. sk.-t írta az önéletrajz alá, és a gépelt szövegben Mecséry Györgyöt ír.[1103] Ebből következik, hogy az alezredes minden bizonnyal valamilyen családi ok miatt hozta meg döntését előzetes beszélgetés, tájékoztatás nélkül, aminek eredménye, hogy az adminisztrátor a megszokott névformát használta. 1953. április 7. után az általunk látott katonai, nyomozati, peres dokumentumokban és börtön levelezésekben csak Mecséri János/Jánosné nevet olvassuk.

[1098] I.m. **Mecséry János** százados személyi adatlapja 1950.01.19. 9. Vö.: **Kerekes Anna** 60. old. 3. melléklet.

[1099] **Mecséri János** alezredes: Önéletrajz 1953.04.07. Kézirat 6. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője. **Mecséry János** alezredes: Önéletrajz 1953.04.07. Gépírásos másolat. 3. old. Más, feltehetően tévesen beírt adat szerint Leningrádban tanult volna: Mecséry János alezredes minősítése. Aláírás nélküli, keltezetlen irat, az 1952. kiképzési évet értékeli, tehát 1953 elején keletkezhetett. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője. Szolgálati idők az MN-ben 1954-ig. Keltezetlen, aláíratlan, uo.

[1100] Tk. jkv. **Mecséri János** ezredes kihallgatásáról 1958. április 24. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3083a. **Horváth Miklós** i.m. Maléter Pál 44.

[1101] Mecséri János Dicséretek és fenyítések lapja. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője.

[1102] I.m.**Mecséri János** alezredes: Önéletrajz 1953.04.07. Kézírásos. 8.

[1103] **Mecséry János** alezredes: Önéletrajz 1953.04.07. Gépírásos másolat. 3.

A most hivatkozott önéletrajz gépírásos változata alapján helyesbíteni lehet a szakirodalomban fellelhető tévedést, amely szerint Mihály testvére eltűnt a II. világháborúban.[1104] Az idézett hely szerint a 12 éves fiú 1944-ben valóban eltűnt Pestszentlőrincen. De 1947-ben jelentkezett, majd újból eltűnt, ezt követően tartózkodási helye ismeretlen. Más adatok szerint viszont Ausztriában élt.[1105]

Mecséri alezredest 1954. november 8-án nevezték ki az esztergomi 7. gépesített hadosztályparancsnokává, alig múlt 34 éves. 1953-1955 között elvégezte a Marxizmus-Leninizmus esti egyetemének 2 éves tagozatát. 1955. március 29-én ezredessé léptették elő. Az esztergomit tartották a Magyar Néphadsereg legkiválóbb hadosztályának. Jól képzett személyi állománya volt, és Mecséri ezredes vasmarokkal tartotta össze országszerte szétszórt csapatait.

1956. október 23-án szinte mindent maga akart megoldani. Esztergomból Piliscsabára sietett, hogy az ott tartózkodó politikai főcsoportfőnök, Hidvégi Ferenc vezérőrnagy parancsát teljesíthesse. A piliscsabai lövészezred ezt követően indult Budapestre, mint útközben kiderült, a Rádió felmentésére. Mecséri ezredes pedig autón sietett Aszódra, hogy ellenőrizze a Hidvégi vezérőrnagy által elrendelt mozgósítást és útba indítsa az egységet a főváros felé. Szűkebb törzsével maga is a fővárosba ment, hogy rendelkezésére álljon miniszterének és tegye a dolgát. Október 26-án, amikor jelentést kapott Esztergomban maradt törzsfőnökétől, Kiss Sándor őrnagytól, hogy a városban forró a hangulat és a tömegben vannak olyanok, akik fegyverhez akarnak jutni, azonnal Esztergomba indult. Az esztergomi sortűz sokoldalú elemzése nem a Mecséri-pert bemutató könyv tárgya. Vannak azonban olyan összefüggései, amelyek esetleg segítenek megvilágítani a jutadombi parancsnoki intézkedéseket.

Mecséri ezredes még Budapestről megtiltotta Kiss őrnagynak, hogy a fegyvert követelő tömegnek fegyvert adjon át és parancsot adott arra, ha nem lehet eltéríteni szándékuktól a fegyvert követelőket, akkor velük szemben fegyvert kell használni. Parancsnokként ezt kellett tennie, a rábízott laktanyát, fegyverzetet és személyi állományt meg kellett védenie. Közölte, hogy azonnal indul Esztergomba. Későn érkezett. Nincs jele annak, hogy mérlegelte volna: a hadosztályparancsnokság épülete előtt, a Sötétkapunál a – nem csak véletlen – sortűzzel megölt esztergomiak fegyvertelenek voltak, támadásra és önmaguk védelmére képtelen áldozatok. Annak sincs nyoma, hogy megfelelő választ adott volna, mit jelent szembe kerülni a szovjet haderővel, hogy a Magyar Néphadseregben legjobb hadosztály a maga országszerte szétszórt 7500 katonájával hány szovjet hadosztállyal kerülne szembe, és hogyan teljesítené az esztergomiaknak röplapon terjesztett ígéretet, hogy ha a szovjet csapatok nem hagyják el Budapestet, az esztergomi hadosztály megtisztítja tőlük a fővárost?[1106]

[1104] **Kerekes Anna** 5. **Vasi Ferenc Zoltán** i.m. Mecséri János

[1105] I.m. **Mecséry János** alezredes: Önéletrajz 1953.04.07. Gépírásos másolat. 3. – I.m. Mecséry János alezredes minősítése. Aláírás nélküli, keltezetlen irat 1953 elejéről.

[1106] A Vizsgálati Osztály által felhasznált röplap másolatát közli **Kerekes Anna** 10. melléklet.

Erre a döntésre nem volt joga, nem ő állt a parancsnoki láncolat csúcsán, ő maga is parancsot hajtott végre, és parancsra várt, de hadosztályparancsnokaként mérlegelnie, tisztjeivel együtt elemeznie kellett volna a lehetséges következményeket.

Ilyen következményekről szól ez a könyv, a részleteket a korábbi fejezetek tartalmazzák. A következőkben Mecséri János ezredest, a hadosztályparancsnokát mutatjuk be. Azt a parancsnokot, akinek a tevékenységét sokan megértik, példaképül állítják, miközben vannak, akik mélységesen elítélik esztergomi ténykedéséért.

A fennmaradt dokumentumok és visszaemlékezések szerint két arca volt. A sorkatonák felé erélyes, de közvetlen, beszédbe elegyedő, katonáiról gondoskodó parancsnok volt. Hadosztályának főtisztjei gorombaságig keménynek tartották. Aligha volt népszerű. A dicséretek lapján mindössze két tétel szerepel, mindkettőt a 11. hadtest parancsnoka adományozta, Róka Mihály ezredes, aki szó szerint a sírig hű barátja, özvegyének és félárván maradt kislányának támasza maradt. (Részletek a per tárgyalási napjainak leírásában, illetve Róka Mihály életrajzában.)

A kemény katona Mecséri ezredes a kapott parancsot minden áron teljesítette, parancsainak teljesítését minden áron megkövetelte. Katonaéletének sajátos fordulata, hogy a történelmi szerepe szempontjából két fontos helyszínen, Esztergomban az október 26-i végzetes órában, illetve a Jutadombon november 4-én személyesen nem volt jelen, parancsnoki felelőssége mégis megállapítható. Nem volt a forradalom katonája. Maléter ezredes mellé állt a Kilián laktanyában a Nagy Imre-kormányt támogatva, a független, szocialista Magyarországért, de már szovjet fogságban volt a szabadságharc kezdetén. A forradalom alatti felelősségére hivatkozva tiltották ki Esztergomból és üldözték el családját,[1107] és a szabadságharcért megállapított felelőssége ürügyén, megtorlásképpen végezték ki, mint a róla elnevezett Mecséri-per I. rendű vádlottját. 1958. augusztus 14-én dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy vezette elsőfokú tanács szervezkedés vezetésének vádjában bűnösnek találta és halálra ítélte. A határozatot a másodfokon eljáró LB Katonai Kollégiumának dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes vezette tanácsa 1958. november 13-án helybenhagyta.

Mecséri János ezredes az utolsó pillanatig is parancsnok maradt, katonái rabokként is, a hadbírósági tárgyalásokon is esztergomi, fegyelmezett csapat maradtak.[1108] Megőrizte parancsnoki tekintélyét, egyszersmind emberi tartását az utolsó pillanatig, dacára a kétéves testi-lelki terrornak, a nyilvánvalóan jogsértő nyomozókkal, vizsgálókkal, ügyészekkel, bírókkal újra és újra megvívott sikertelen harcoknak, a halálra ítéltként kezére és lábára vert bilincsnek, a lefokozását, kitüntetéseinek elvesztését és vagyonának elkobzását kimondó ítéletnek, dacára annak, hogy az utolsó láthatáson talán egyedül őhozzá nem jött senki.

[1107] **Mecséry Ildikó** személyes közlése 2017.03.30-án. Vö.: **Kerekes Anna** 20.
[1108] Vö.: a pszichológiai oldalról megalapozott levezetéssel: **XX. Századi Intézet** i.m.

Miért nem jött el az utolsó láthatásra Mecséri ezredes felesége, habár a kétéves rabság alatt megható levelekben tartották egymásban a reményt?

Mecséri Jánosné levélben fordult a másodfokon eljáró dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredeshez, mert semmilyen értesítést nem kapott férje ügyéről az első fokon 1958. augusztus 14-én kihirdetett halálos ítélet óta, az ügyvéd a titoktartási kötelezettségre hivatkozva nem közölt vele semmit. A levél keltezése 1958. november 14.[1109] Egy nappal követi a másodfokú ítélet kihirdetését és az utolsó búcsút, ahová a többi sorstárs családtagjai elmehettek. Leányuk, Mecséry Ildikó többször megerősítette beszélgetéseinkben, hogy édesanyja nem tudta meg időben sem a másodfokú tárgyalás, sem az ítélethirdetés, sem az utolsó láthatás, sem a kivégzés időpontját.

Mecséri János ezredes utolsó megörökített mondatait katonája, Puchert János adta közre. Őt is halálra ítélték, az utolsó közös délután még nem tudhatta, életben marad-e, hiszen a kegyelmi tanács másnap, november 14-én ült csak össze. Ő úgy emlékszik, hogy Mecséri ezredesnek mindenkihez volt egy szava, együttérző, bátorító, támogató. Amit Szendi Dezső alezredesnek, Szabó Pál őrnagynak mondott, az ő életrajzukban olvashatók. Itt most az egész esztergomi hadosztály becsületét védő mondatát idézzük fel. Amikor a halálra ítélteket visszaszállították a Kisfogházba, az őrség levette a bilincseket, Mecséri ezredes azt mondta nekik és parancsnokuknak, Kincses századosnak, hogy *„lássák, ez nem egy Köztársaság téri társaság, és mégis milyen ítéletek születtek."* Volt ereje idézni Villon talán legismertebb verssorát: *„...nyakamon érzem, hogy seggem mily nehéz."*[1110]

Másfél nap múlva, 1958. november 15-én 8 óra 21-kor, hat társát követően utolsóként végezték ki Mecséri János ezredest. Bajtársai között az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik (27. kép). A jogerős ítélet szerint lefokozták honvéddé és törölték a tiszti állományból.[1111]

A hadbírósági eljárás időszakában került elő ismét a Mecséry névforma. A Budapesti Katonai Ügyészség megkereste Esztergom Városi Tanácsát Mecséri János és szülei anyagi körülményeire vonatkozó kérdésekkel. A választ Mecséry Jánosra, apjára, Mecséry Mihályra, anyjára, Mecséry Mihálynéra és feleségére, Mecséry Jánosnéra vonatkozóan töltötték ki.[1112] Feltehetően ezért tértek vissza a régi családi névre Mecséry János tartalékos ezredes felülvizsgálati lapján.[1113] Később özvegye állította vissza az eredeti családi nevet. Árvasági segélyért fordult a honvédelmi miniszterhez

[1109] A levél fénymásolatát közli **Kerekes Anna** 15. melléklet.
[1110] **Puchert János** Egy túlélő 51. Villon négysorosát Faludy György fordításában közöltük.
[1111] 1959. január 30. A kivégzés időpontját nem írták rá. Adatlap, 1959.01.30. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője.
[1112] Foglyos kérdések és válaszok. Esztergom, 1958.05.17. HL BKB 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3580-3580a.
[1113] Felülvizsgálati lap a hadbírósági eljárás idején, de még az ítélet előtt, tehát 1958 júniusa körül. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője.

(hiába). Levelében önmagát Mecséry Jánosnénak, néhai férjét Mecséry János ezredesnek írja, aki – szó szerint idézve a hivatalos anyakönyvi kivonatot – *„1958. november 15-én meghalt”.*[1114]

Mecséry István 1990. február 6-án kérelmezte bátyja, Mecséry János ezredes ítéletének kézbesítését[1115] a semmisségi eljáráshoz. Az ítélet semmisségét magában foglaló határozatot Mecséry János volt ezredes nevével adta ki a Budapesti Katonai Bíróság.[1116] A semmisségre tekintettel megállapították, hogy *„Mecséry János a Magyar Honvédség tartalékos ezredesi rendfokozat viselésére lenne jogosult, ezért... neve említése esetén az ezredesi rendfokozat megnevezést használhatják.”* 1990. június 5-én Mecséri János ezredest posztumusz előléptették altábornaggyá.[1117] 2006. október 18-án a Magyar Honvédség Szentendrei Kiképző Központ, Kiképző Zászlóalja felvette Mecséri János posztumusz altábornagy nevét. Jogutód szervezete a mai Mecséry János Kiképző Osztály.[1118]

Az utóbbi híradás is tanúsítja, hogy a család következetesen átíratta a dokumentumokat, emléktáblákat a Mecséry névformára, a 301. parcella sírkövét is.

Szabadjon utalni Görgei Artúr honvédtábornok döntésére, aki családja történelmi gyökerű nevét, a Görgeyt változtatta Görgeivé a forradalom iránti tiszteletéből. Ezt a döntését a család -y-os mai tagjai is méltányolják.

Mecséri János ezredes maga változtatta meg nevének írásmódját, eltérve családja összes többi tagjától. Ahogyan a nevét aláírta, ma már történelem, az általa aláírt dokumentumok a történelem forrásai.

A történelem forrásait visszamenőleg átírni nem lehet. A történész pedig a forrásokat idézi, amikor Mecséri János ezredesnek állít emléket.

Meszes Károly hadnagy

Budapest, 1933. június 18. – Baja, 1992. május 6.[1119]

Meszes Károly hadnagy a Jutadombtól Soroksár felé vezető út közúti hídjához kivezényelt kiskunmajsai lövészszakasz beosztott tisztje volt. A szakasz parancsnoka, Kurai Károly hadnagy november 4-én kivonta magát a harcból és a Festékgyárban húzta meg magát,[1120] így helyettese, Meszes hadnagy vitte harcba a honvédeket.

[1114] **Mecséry Jánosné** levele a honvédelmi miniszterhez. Győr. 1963.június 5. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője
[1115] **Mecséry István** kérelme 1990.02.06. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője
[1116] BKB igazolás semmisségről 1990.04.13. Uo.
[1117] **Puchert János** Egy túlélő 66.
[1118] Mecséry János Kiképző Osztályról http://www.mhaa.hu/index.php/rolunk/kikepzo-szervek/mh-mjkiko-link. Letöltve 2017.12.10.
[1119] Ti OGY 84273 Meszes Károly személyi okmánygyűjtője.
[1120] **Eörsi László szerk.** Soroksár, 1956 65.

Jelen volt a két elfogott volt ÁVH-s kísérésénél és kivégzésénél. Koronatanúja annak, hogy a jogerős ítélet indokolásával ellentétesen egy esztergomi őrvezető géppisztolyával egyedül lőtte le a két foglyot,[1121] habár erről csak 1960-as letartóztatása után tett vallomást.

Önéletrajza szerint háromgyermekes munkáscsaládból származott. Csecsemőkorától a párttag anyai nagyszülei nevelték. Nyolc osztályos elemi iskolát végzett. Ezt követően alkalmi munkákból keresett pénzt. 1950-től a csepeli Rákosi Műveknél kifutó volt. 1952-ben párttag jelölt. 1953-ban elvégezte a hajdúszoboszlói repülő-hajózó iskolát. Bátyja tüzér főhadnagy, párttag volt. Meszes Károly 1953 szeptemberében bevonult a hároméves pécsi Dózsa Lövész Tiszti Iskolára. Környezettanulmánya szerint rendes, józan, becsületes, tanulni szeret. Csendes természetű. Rokonaival alig van kapcsolata. 1954-től párttag. Meszes Károly növendék a katonai esküt 1955. január 25-én írta alá. A tiszti iskolát 1956-ban megfelelő eredménnyel végezte el.[1122] Hadnaggyá léptették elő, minősítése azonban vegyes. Szakasz agitátorként eleinte jól teljesített, majd le kellett váltani:

„Elöljáróival szemben szemtelen volt, tanulmányi eredményei gyengék voltak. A második évben le akart szerelni...repülős akart lenni. ..Alaki fellépése jó, határozott, katonás fellépésű...Háborúban mint szakaszparancsnok megállná helyét „, írja a látnoki szavakat századparancsnoka.

Lábtörésből gyógyult fel, de azóta nem bírta a meneteket, a kórház véleménye szerint le kellett volna szerelni. A minősítő javasolta gépkocsizó lövészezredhez helyezését szakaszparancsnoki beosztásba. Ez megtörtént, a kiskunmajsai 31. lövészezredhez került. Ezredét 1956. október 23 – 28. között Szegeden vetették be. Sortűz dördült, egy tüntető a gellert kapott lövedéktől szenvedett halálos sérülést.[1123] Szegedről a fővárosba vezényelték az ezredet előbb a Lámpagyárba, november 30-ától a Timót utcai katonai tanműhelybe. Innen november 2-án különítették ki az ezred 7. századából Kurai Károly hadnagy szakaszát a Soroksári úti híd őrzésére. November 4-én Meszes hadnagy irányításával a kiskunmajsai lövészszakasz bátran harcolt.[1124] Ő pedig a következő napokban is kijárt a Jutadombra és értékes megfigyeléseket tett.[1125] Ezrede ekkor már elvonult. Meszes hadnagy erről nem tudva a fővárosban húzta meg magát december elejéig. Visszatérve alakulatához aláírta a Tiszti Nyilatkozatot.[1126] 1957. április 18-ig a kiskunmajsai tiszti karhatalomban szolgált.

1957. április 8-án áthelyezték a hódmezővásárhelyi 62. gépkocsizó lövészezredhez iskolaparancsnok-helyettesnek. Megnősült, házasságából három lánya és egy fia

[1121] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 67.,152.
[1122] Bizonyítvány 1956.09.05. Ti OGY 84273 Meszes Károly személyi okmánygyűjtője.
[1123] **Marossy Endre** 1956 fiadnak 80-81.
[1124] **Eörsi László szerk.** Soroksár, 1956 58.
[1125] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 90-91.
[1126] Eredeti, keltezetlen, aláírt példány. Ti OGY 84273 Meszes Károly személyi okmánygyűjtője.

született. Lábtörésre visszavezethető panaszai nem szűntek, de kórházi ápolása után mégsem javasolták könnyebb beosztásba helyezését. Hódmezővásárhelyről 1958. október 4-én Bajára került szakaszparancsnoknak. Itt politikai oktatást vezetett, munkájával elégedettek voltak. *„A beosztottjai problémáival törődik és így bizalommal fordulnak hozzá."* 1959. szeptember 3-án főhadnaggyá léptették elő. Ezt követően ismét gondok voltak vele, lehetséges, hogy a jutadombi felelősségre vonás előjeleire reagált.

„A harcosokkal való foglalkozására és munkájára nagymértékben hatással volt az ideges természete. Amikor a hibáira rámutattak, ideges lett és a leszerelését kérte...de...kérelmét egy esetben sem akarta beadni...1957-től MSzMP tag, a pártrendezvényekről gyakran hiányzott, pártmunkát csak a legutolsó időben végzett, de azt sem igyekezettel."

Miközben századparancsnoka ezt a jellemzést fogalmazta, 1960. március 21-én a Katonai Ügyészség letartóztatta Meszes Károly főhadnagyot. Erre hivatkozással június 1-jén tartalékállományba helyezték. A kiskunmajsai lövészszakasz ügyét egyesítették a Jutadombon harcolt harmadik honvédalakulat, a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérekével. A perben Meszes Károly hadnagy XV. rendű vádlottat első fokon Kiss István Gábor őrnagy tanácsa 1960. szeptember 12-én 15 év börtönre ítélte. Ezt a Sömjén György alezredes vezette II. fokú tanács 1960. december 8-án helyben hagyta.[1127] A jogszolgáltatás elégtétele, hogy a harcból magát kihúzó szakaszparancsnok, Kurai Károly hadnagy XIV. rendű vádlottat 10 év börtönre ítélték. Amiért 1958-ban esztergomi sorkatonákat halálra, ill. életfogytiglani börtönre ítéltek, Meszes főhadnagy és Kurai hadnagy három évet töltött börtönben. Az 1963. évi amnesztiával mindketten szabadultak.[1128]A jogerős ítélet alapján Meszes főhadnagyot lefokozták.

Meszes Károly megélte hírnevének, tiszti becsületének helyreállítását. A terhére jogtalanul kiszabott ítéletet 1991-ben semmisnek nyilvánították. A honvédelmi miniszter alezredessé léptette elő.

Meszes Károly alezredes nem sokáig élvezhette nyugállományát. 1992. május 5-én meghalt. A Magyar Honvédség halottjaként temették el a bajai Köztemetőben.

Dr. Mikes József vezérőrnagy

Nagybajom, 1919. október 5.[1129] – ???

Mikes (Mihovecz) József vezérőrnagy a 6. székesfehérvári hadtest parancsnoka volt 1956 októberében. Mecséri ezredes 7. gépesített hadosztálya neki volt alárendelve. 1956. december 16-án Mikes vezérőrnagy Esztergomban ellenőrizte a hadosztálytörzs tevékenységét. Mecséri ezredes ekkor már szovjet fogságban volt, róla hiteles tájékoztatás nem érkezett. A hadosztály irányításában hárman vettek részt, egymással vetélkedve: Felczán Andor alezredes, Szendi Dezső alezredes és Kiss Sándor őrnagy. Mikes vezérőrnagy Kiss Sándor őrnagyot, a hadosztály korábbi törzsfőnökét bízta meg a hadosztályparancsnoki teendők ellátásával.[1130] Utóbb Felczán Andor és Szendi Dezső alezredeseket hadbíróság elé állították, Szendi Dezsőt kivégezték. Kiss Sándort, akkor már alezredest, tartalékállományba helyezték és lefokozták.

Önéletrajza szerint Mikes József kétgyermekes munkáscsaládból származott. 5 elemi és 2 polgári elvégzése után a család anyagi nehézségei miatt nem tanulhatott tovább. Cipésztanoncként ismerkedett meg kommunistákkal és lett szakszervezeti tag. 1940 decembere és 1944 márciusa között többször behívták, őrvezető lett. Volt a Donnál is, ahol ácsként bunkerépítésre osztották be. Almádiban 1945. április 11-én megalakították az MKP szervezetét. 1946-ban alapfokú szemináriumot és 25 napos pártiskolát végzett Veszprémben. Párttitkár lett. 1948 júliusában a fővárosban vállalt munkát egy szövetkezetben. Háromhetes pártiskolát végzett. November elején fő-és törzstiszti tanfolyamra hívták be, amit 1949. április 30-án fejezett be. Szakképzettsége lövész zászlóaljparancsnok. Május 1-jén századossá avatták. A katonai esküt Székesfehérvárott tette le 1949. szeptember 19-én. Megnősült, két gyermeke született. 1950. május 1-jén őrnagy, három hét múlva alezredes. 1950. november 1. – 1951. április 20. között magasabb parancsnoki tanfolyamot végzett. 1951. június 1. – október 25. között Mezőtúron[1131] volt ezredparancsnok. 1951. november 7-ével ezredessé léptették elő.

1952-1954 között Moszkvában Mikes József ezredes elvégezte a Vorosilov Katonai Akadémiát. Eközben 1954. október 29-én vezérőrnaggyá léptették elő. Orosz nyelvű minősítése szerint jó eredménnyel végzett, alkalmazható mind parancsnoksági, mind törzsi beosztásban hadosztály-hadtest fokozatban. Ennek megfelelően 1954. november 25-ével kinevezték a székesfehérvári 6. lövész hadtest parancsnokává.

1956. október 31-én a székesfehérvári Forradalmi Katonai Tanács lakossági felhívásában közölte, hogy Mikes vezérőrnagy az FKT tanácsára lemondott, a hadtest parancsnoki teendők ellátását Kemendi ezredes vette át.

A Tiszti Felülvizsgáló Bizottság 1957. január 24-én foglalkozott Mikes József vezérőrnagy ügyével. Elnöke Gyurkó Lajos vezérőrnagy volt. Tábornokok és több ezredes mellett egy ügyész is jelen volt. Mikes vezérőrnagy válaszai utalnak a vádpontokra: gyáván viselkedett októberben, szabadon engedett két győri ellenforradalmárt,

[1127] Peradatok: **Eörsi László szerk.** Soroksár 296.
[1128] 1963. 04.03. ill. 04.04. **U.ő** uo. 288-289.
[1129] Ti OGY 31716 Mikes József személyi okmánygyűjtője.

[1130] **Deér Szilvia** 24.
[1131] Mezőtúron voltam sorkatona 1964-65-ben. Korábbi parancsnokainkról nem tudtunk.

nem lépett fel erélyesen az FKT ellen, amelynek eredetileg tagja volt, de az ő kihagyásával újjáalakult, nem akadályozta meg, hogy az FKT letartóztattassa az elhárítótiszteket. Fegyvereket csak a nemzetőröknek adott ki, a szovjetek előzetes tájékoztatása után. Olyan bejelentés, ami az esztergomi hadosztályra vonatkozott volna, nem érkezett. A bizottság megállapította, hogy Mikes vezérőrnagy mint hadtestparancsnok nem járt el elég határozottsággal, akaratlanul fokozta a szovjetellenes hangulatot, növelte a hadtestnél az anarchiát. A bizottság Mikes vezérőrnagy tartalékállományba való helyezését javasolta. Mikes vezérőrnagy nagyon furcsának tartotta, hogy *„nem voltam jó sem az ellenforradalomnak és most nem vagyok jó a mi rendszerünknek sem. A vezetés magunkra hagyott bennünket és hogy most mégis nem fent, hanem lent rajtunk, a kisebbeken csattan az ostor."*

Mikes vezérőrnagy felülvizsgálatának napján Székesfehérvárott még egy felülvizsgálatra került sor, Felczán Andor alezredesére. A bizottság elnöke Suczin József alezredes volt, Gyurkó vezérőrnagy volt politikai helyettese. Tanúként meghallgatták Mikes vezérőrnagyot, aki furcsa helyzetében aligha lehetett elfogulatlan, csakúgy, mint Suczin alezredes. Felczán alezredes ellen nagyrészt hasonló bejelentéseket tettek, mint amilyeneket a párhuzamos bizottság Mikes vezérőrnagy ügyében vizsgált. Felczán alezredes ellen Mikes vezérőrnagy négy állítást fogalmazott meg, ebből hármat hallomásra alapozott.[1132] Kihallgatásán Felczán alezredes nem lehetett jelen, és nem is szembesítették őket. A Felczán alezredest elmarasztaló határozatban három állítása bekerült. Felczán alezredest tartalékállományba helyezték és javasolták az ügyészi kivizsgálás, a bírósági eljárás megindítását. Felczán alezredes fellebbezésében ellentmondott Mikes vezérőrnagy megállapításainak. A fellebbezését elbíráló bizottság a tartalékállományba helyezéssel egyetértett, de méltányos keretek között, a Tiszti Törvény alapján, és nyitva hagyva későbbi visszavételének a lehetőségét. Elejtette az I. fokú bizottság határozatát és indoklásait, ami vonatkozott Mikes vezérőrnagy állításaira is.

Mikes vezérőrnagy február 6-án fellebbezést terjesztett elő miniszterénél, dr. Münnich Ferencnél és jelentette, továbbra is a néphadsereg tagja szeretne maradni. Fellebbezésére Uszta Gyulának címezve tintával rávezették, hogy a szovjet elvtársak nem értik, miért távolították el Mikes vezérőrnagyot a hadseregből? A szovjet közbeavatkozás ellenére Mikes vezérőrnagyot 1957. április 10-én nem tényleges állományba helyezték. Mikes vezérőrnagy április 15-én az MSZMP Központi Vezetőségétől kért meghallgatást. Beadványát Kaszás Ferenc továbbította a Honvédelmi Minisztériumnak azzal az áthidaló javaslattal, hogy a székesfehérvári szovjet helyőrség parancsnokával egyeztetett álláspontot kell kialakítani. Leszerelése nem akadályozhatja a polgári életben való elhelyezkedését. Uszta Gyula vezérőrnagy augusztusban

[1132] A felülvizsgálati eljárás és fellebbezés részletei: Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.

személyesen lépett közbe és támogatta Kaszás javaslatát, hogy a székesfehérvári szovjet helyőrség parancsnokával tisztázzák az ügyet. Mikes Józseffel ezt közölni kell és segíteni őt a polgári életben való elhelyezkedéséhez.

Mikes József vezérőrnagy katonai karrierjét megtörte 1956 őszén mutatott, utóbb nem méltányolt parancsnoki tevékenysége. Felülvizsgálatán egyetlen szó nem hangzott el a neki alárendelt esztergomi 7. gépesített hadosztályról, és éppen a hallgatás árulkodó. Ha a témát felvetik, Mikes vezérőrnagy hadbírósági felelősségre vonása aligha kerülhető el – pedig őt mind a szovjetek, mind a HM vezetőinek egy része támogatta. Velük kellett volna szembe menni. Ehelyett a Mikes József által hadosztályparancsnokká kinevezett Kiss Sándor alezredest helyezték tartalékállományba és fosztották meg rendfokozatától.

Mikes József tartalékos vezérőrnagy a polgári életben végezte el a jogtudományi egyetemet. Statisztikai nyilvántartó lapján ennyi áll, és az utólag tollal ráírt Dr. titulus.

Palcsó Ferenc hadnagy
Cegléd, 1931. december 1. – ???

Palcsó Ferenc hadnagy 1956 októberében az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály törzsében teljesített szolgálatot. November 2-ától Szabó Pál őrnagy vezetésével a törzs harcálláspontja a Kiss János laktanyában volt.

Hatgyermekes szegényparaszt családból származott. 1940-ben Csepelre költöztek. Apja a kikötőben, egyik nővére a Rákosi Művekben dolgozott. Ő a nyolc elemit Csepelen fejezte be, segédként szintén a Rákosi Művekben dolgozott, mint esztergályos átképzős. 1948-tól az MKP, a pártegyesüléstől az MDP tagja. 1950-ben a csepeli Hengerműben DISZ-titkár volt. 1951. október 22-én önként vonult be katonai szolgálatra.[1133] A Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolán lett növendék, egy év múlva végzett.[1134] A katonai esküt október 15-én írta alá. Másnap alhadnaggyá léptették elő. November 15-én kérésére áthelyezték Esztergomba, rövid katonaélete egyetlen helyőrségébe. A légvédelmi tüzérezred 1. ütegének 1. tűzszakasz parancsnoka lett. Újabb esztendő múlva az 1. üteg parancsnoki szakasz parancsnoka lett. 1954-ben megnősült, egy kislányuk született.

Palcsó Ferenc alhadnagy első minősítése kritikus hangvételű. *„Egy időben hanyagság látszott munkájában, le akart szerelni...nem szereti jelenlegi beosztását, törzsbe szeretne kerülni...lemondott leszereléséről, azóta munkáján javított... szervező képessége nem a legjobb. Kissé határozatlan...Előléptetését nem javaslom."*

[1133] Önéletrajz 1951.11.06. Ti OGY 55579 Palcsó Ferenc személyi okmánygyűjtője.
[1134] 1952.09.17. A tiszti iskola bizonyítványa. Palcsó növendék minden vizsgáján jeles eredményt ért el. Uo.

Szerencsére ezt csak közvetlen parancsnoka látta így. A magasabb fórumok egyértelműen többre értékelték Palcsó alhadnagyot. A negatív véleményt író tiszt elöljárója, Szabó Pál őrnagy ezredparancsnok tömör véleménye: *„Előléptetésre javaslom."* A további fórumok is erre az álláspontra helyezkednek. *„Mint szak. pk. eddigi munkáját igen nagy odaadással és becsületesen végezte. Beosztottjai továbbképzésére nagy gondot fordít. Előléptetését javasolom"* – zárja le a minősítési eljárást Mecséri János alezredes. Ebben a hónapban készítik el a naptári évet összefoglaló minősítését. Első fokon megismétlik az előzőekben ismertetett kritikát, de nevelő szándékkal. Iskolára vagy ütegparancsnokhelyettesnek vagy törzsbe javasolják. Ezzel már egyetért az ezredparancsnok, Szabó Pál őrnagy és iskolára javasolja Palcsó alhadnagyot. 1954. december 1-jén hadnaggyá léptették elő.[1135] Az átszervezések során az ezredből osztály lett, 1955. október 29-étől a törzsszakasz parancsnoka. Tiszti minősítése továbbra is vegyes. *„Mint törzsszakasz parancsnok munkáját megfelelően végzi...Parancsokhoz való viszonya gyenge, többször elfelejti a parancsok végrehajtását...Ha levetkőzné lassúságát, passzivitását, nagyobb érdeklődést tanúsítana a munka iránt, jó tiszt lehetne belőle"* – írja sajátos stílusában Kliebert László százados osztály törzsfőnök mint közvetlen parancsnok, és javasolja törzsszakasz parancsnoki beosztásba. Ezúttal nem ért egyet Szabó Pál őrnagy osztályparancsnok, a minősítő bizottság elnöke, és felderítőtiszti beosztásba javasolja Palcsó hadnagyot. Mikes József vezérőrnagy, a 6. hadtest parancsnoka „M" tiszti beosztását határozza el. Két hét van hátra a forradalom kitöréséig, nem marad idő a határozat végrehajtására. Palcsó hadnagy maradt az osztály törzsszakasz parancsnoka. Szabó Pál őrnagy állítása szerint követte őt a Kiss János laktanyába, ahol november 2-án berendezték az osztály parancsnokának harcálláspontját. November 4-én hajnalban a laktanya szakácsai ébresztették Szabó őrnagyot, hogy a városban áll a harc, a szovjet katonák körülzárták a laktanyát. A törzs egyenként menekült ki a laktanyából és a közeli vasutas lakótelepre ment. Ott Szabó őrnagy és tisztjei, állítása szerint Trinka Sándor és Soós Zoltán főhadnagyok, az FKT tagjai, Palcsó Ferenc hadnagy és mások átöltöztek vasutas ruhába. Egyenruhájukat és fegyverüket a pályaudvaron hagyták. Négy napig rejtőztek egy pincében. November 9-én délután jutottak vissza Esztergomba.[1136]

Palcsó hadnagy más jövőt választott, mint legtöbb tiszt társa. Nem írta alá a Tiszti nyilatkozatot. Azonnal, 1956. november 21-ével tartalékállományba helyezték.[1137] A Pest-Vidéki Gépgyár esztergomi telepén helyezkedett el mint műszaki ellenőr. A Mecséri-perben Szabó őrnagy kérte tanúkénti meghallgatását. Palcsó Ferenc meghallgatása a jegyzőkönyv szerint mindössze két mondatra korlátozódott: *„...nem voltam együtt Szabó őrnaggyal, így nem tudom, hogy ő milyen magatartást tanúsított, arról*

[1135] Személyi adatlap 1952.06.06. Uo. 5., 13. Alhadnagyi két fénykép csatolva.
[1136] Tk. jkv. **Szabó Pál** őrnagy 2. kihallgatásán, 1957. október 31-én. Uo. 986.
[1137] Tiszti szolgálati adatlap 1958.02.11. Másolat Dorog, 1966. július. Uo. 6. Civil igazolványkép hozzátűzve.

XVI. Életrajzi lexikon

sem tudok, hogy ő tűzparancsot adott volna ki a szovjet csapatok ellen.[1138] „A mondat első fele semlegesítette a Szabó őrnagy javára értelmezhető második felét.

Palcsó Ferencet nem csupán kihagyták a nyomozati eljárásból és így a perből, de tartalékos tiszti rendfokozatát is meghagyták. Egyetlen adatlapján sem hozzák szóba 1956-ot, pedig erről a két hétről általában a leghűségesebbeknek is részletesen be kell számolniuk. Palcsó tartalékos hadnagy az előírt foglalkozásokon részt vett. Minősítési lapja alapján úgy látszik, megbékélt sorsával: nem írta alá a Tiszti Nyilatkozatot, nem lépett be a karhatalomba, de nem vállalt közösséget a szovjet csapatokkal harcba szállt és győzelmet aratott bajtársaival sem. *„A néphadseregben mint hivatásos tiszt dolgozott, így ... katonai fellépése megfelelő. Önmagával szemben nem igényes, kissé kényelmes természetű, igen jó kedélyű."*[1139] A minősítés további oldalain elvtársai kétszer is mintegy visszafogadják: *„Udvarias, tisztelettudó elvtárs...Fegyelmezett, udvarias elvtárs."* Három hónapos továbbképzésre vezényelték.

Következő minősítése szerint gépipari technikumi érettségit tett, szakképzettsége gépésztechnikus, még mindig az 1957-ben talált munkahelyén és beosztásában dolgozik, esztergomi lakos.[1140] Beosztásában alkalmasnak találják, ezért ismét három hónapos továbbképzésre küldik. Okmánygyűjtőjében ez az utolsó adat Palcsó Ferenc tartalékos hadnagyról.

[1138] BKB **Palcsó Ferenc** p.e. tv. jkv. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3745a.
[1139] Tartalékos tiszti minősítés 1962.07.30.1. Ti OGY 55579 Palcsó Ferenc személyi okmánygyűjtője.
[1140] Tartalékos tiszti elbírálási lap 1966.07.12. Uo. 1.

Pazsiczky Sándor rendőr százados
Miskolc,1925. március 7.[1141] – ???

42. kép Pazsiczky Sándor. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 11078.

Pazsiczky Sándor korábban államvédelmi, 1957-ben rendőr százados és beosztottja, Széplaki András korábban államvédelmi, 1957-ben rendőr főhadnagy vezette Mecséri János ezredes kihallgatásait, eredetileg a Maléter Pál vezérőrnagy, honvédelmi miniszter ellen konstruált perhez gyűjtöttek anyagot.

Pazsiczky Sándor kétgyermekes munkáscsaládból származik. Miskolcon nyolcosztályos általános iskolát végzett. Utána vasesztergályos tanonc volt, 1940 januárjában lett segéd. Több gyárban is dolgozott rövid ideig, 1943-ban Győri Waggon Gyárba ment dolgozni. 1945 januárjában próbarendőr lett, a Diósgyőri Vasgyárban teljesített szolgálatot márciusig. Belépett az MKP-ba. Vasesztergályossegédként dolgozott a Diósgyőri Gépgyárban 1950 elejéig. 1949 őszén hathetes pártiskolát végzett. Decemberben megnősült, két fiuk született. A Gépgyár Pártbizottságának Káderosztályára került mint politikai munkatárs, ott dolgozott 1950 májusáig. Tartalékos tiszti iskolára jelentkezett, behívása után az ÁVH-hoz nyert felvételt.[1142] Elvégezte a budapesti öthetes Dzerzsinszkij Tiszti Tanfolyamot, államvédelmi alhadnaggyá avatták és az ÁVH Katonai Elhárító Főosztályának Vizsgálati Osztályára osztották be mint vizsgálót.[1143] 1951. április 4-ével soron kívül államvédelmi hadnaggyá léptették elő, alig egy évvel később már áv. főhadnagy.[1144] Ebben az évben végezte el a hathónapos belügyi iskolát. Fővizsgáló beosztásba emelték. 1955. november 7-én államvédelmi

[1141] Ti OGY 86655 Dr. Pazsiczky Sándor személyi okmánygyűjtője.
[1142] 1950. június 1. BM Szolgálati adatlap 1962. 07.02. ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 11078 Dr. Pazsiczky Sándor személyi okmánygyűjtője. Civil fényképek mellékelve.
[1143] Önéletrajz 1957.09.02. Uo- 5-4. Az iratokat hátulról előre számozták. Akár elszólásnak is tekinthető, ahogyan ezt a mondatot befejezte önéletrajzában: *„jelenleg is itt teljesítek szolgálatot mint fővizsgáló, századosi rendfokozatban."* Az ÁVH-t már csaknem egy éve felszámolta a Nagy Imre kormány. Más kérdés, hogy munkatársaival, elöljáróival együtt Pazsiczky százados is szolgált államvédelmi tisztként, ezért a Vizsgálati Osztály Pazsiczky felfogásában maradt a régi.
[1144] 1952. nov.7. I.m. BM Szolgálati adatlap 1962. 07.02. 1.

százados. 1956. október 23-tól 31-ig a Vizsgálati Főosztály Fő utcai épületének védelmében vett részt. Ezután november 7-ig a lakásán tartózkodott. November 7-én a Vizsgálati Főosztályon szolgálatra jelentkezett Szalma József rendőr őrnagy, főosztályvezetőnél. Nyáron letette a BM esküt. Az átszervezések után a volt ÁVH-főosztály az ORFK-hoz került át, neve BM ORFK Politikai Nyomozó Főosztály Vizsgálati Osztálya. Pazsiczky rendőr százados nagyon jelentős ügyek vizsgálatában vett részt: Nagy Imre és társai, Kovács István vezérőrnagy és társai, Király Béla ügye.[1145] Ő rendelte el a saját hatáskörében lefolytatandó nyomozást Mecséri János ezredes ellen.[1146] 1957. március 11-én feljegyzésben foglalta össze, mivel lehetne megvádolni a négy hónapja előzetes letartóztatott Mecséri János ezredest, akit eddig Pazsiczky százados hallgatott ki, tőle ezen a napon vette át a vizsgálatot dr. Széplaki András rny. hadnagy. A szovjet szervek által átadott kihallgatási jegyzőkönyvek és az eddigi hazai nyomozati cselekmények nagyon szerény kiindulópontot képeztek, amit Pazsiczky százados négy pontban foglalt össze: Mecséri ezredes tisztjeivel és röplapon Esztergom lakosságával közölte, hogy az esztergomi hadosztály Mecséri ezredes vezetésével átállt a felkelőkhöz, október 30-án felkereste Maléter ezredest a Kilián laktanyában, átállt hozzá és kijelentette, mindenben kész őt támogatni, ezt követően megszervezte Budapest öt fontos útvonalán az útbiztosítást. Javára írta, hogy az aknákkal való biztosítást Mecséri ezredes nem hajtotta végre, mert félt a következményektől. Ez a három pont „csupán" nem valós tényállás, a negyedik azonban nagyon furcsa: Király Béla vezérőrnagy parancsnoksága Mecséri ezredest kinevezte a budai körzet katonai parancsnokául. A rábízott körzetet Mecséri ezredes Király Béla parancsnoksága tudta és beleegyezése nélkül november 1-jén elhagyta, mert Maléter vezérőrnagy parancsára a Parlamenthez ment 10 harckocsival, ahol biztosítási feladatot látott el letartóztatásáig. A rend kedvéért kell megjegyezni, Maléter Pál november 1-jén csak ezredes volt, de mint a honvédelmi miniszter első helyettese fölöttese volt Mecséri ezredesnek. Ami azonban nagyon kevéssé érthető: 1957 márciusában Pazsiczky rendőr százados ütőkártyája a vádemelési javaslatban az, hogy a külföldön tartózkodó Király Béla vezérőrnagy felé kimutassa Mecséri ezredes kötelességszegését, amit a szintén letartóztatott Maléter Pál vezérőrnagy parancsára követett el. Ezzel a javaslattal nem lehetett elmozdulni a holtpontról: Mecséri ezredest mindeddig *„ellenforradalmi tevékenység"* miatt tartották fogva, ami semmiféle konkrét gyanúsítást nem tartalmazott. Védő nem állhatott mellette. Konkrét gyanúsítás nélkül ő sem készülhetett volna fel a kihallgatásokra. A megtorlási eljárások fő vádpontját, a BHÖ I.

[1145] NEB i.m. Pazsiczky Sándor. Az adatok elrendezése a Archontológia szócikkeire emlékeztetnek, azonban Pazsiczky anyaga ott még nem lelhető fel. A cikkben felsorolt ügyek – pl. a Maléter, Mecséri, Kovács István ügyek – vizsgálata idején azonban Pazsiczky százados még csak fővizsgáló volt, nem csoportvezető.
[1146] Határozat 1957. január 24. Egyetértett Béres Andor rny. őrnagy ov.h., jóváhagyta Kispál Pál ezredes, ügyész. Mecséri és társai 1.k. ÁBTL V-150.005/10 18.

fejezet 1. pont /1/ bekezdését Pazsiczky százados a javaslatában meg sem említette. Mecséri ezredest – bár kilátásba helyezték szabadlábra helyezését - további nyolc hónap múlva fogják erről a vádpontról tájékoztatni. (Részletek a VIII.1. fejezetben.) Pazsiczky százados felelős azért, mert nem képviselte kellő eréllyel beosztottja, dr. Széplaki András rendőr hadnagy megfelelően indokolt jogi álláspontját Mecséri ezredes szabadlábra helyezéséről elöljáróinál, habár az itt hivatkozott feljegyzésébe beépítette Széplaki egyik érvét is. Felelős azért is, mert a felhozott – valótlan részleteket is tartalmazó – állításokkal szemben Mecséri ezredes ártatlan volt, Pazsiczky százados mégis beletörődött a halálos ítélethez vezető vizsgálati fordulatokba, elősegítette egy konstruált, részben koncepciós hadbírósági peres eljárás megindítását, és beosztottját is erre a kényszerpályára terelte. Osztályvezetője, Szalma József őrnagy – Béres Andor őrnaggyal együtt – már január 17-én hivatkozott a Maléter Pál és társai ügyhöz készített jelentésükben a BHÖ I. fejezet. 1. pontjára. (Részletek az ő életrajzában.)

Pazsiczky Sándor rendőr százados vezette Solymosi János alezredes, a 7. esztergomi gépesített hadosztály piliscsabai 8. gépesített lövészezrede parancsnokának kihallgatásait, majd hadosztályparancsnokával, Mecséri János ezredessel tartott szembesítését.[1147] Kihallgatta Váradi Gyula vezérőrnagyot is.[1148]

A Mecséri János és társai elleni nyomozati eljárás után Pazsiczky rendőr százados más jelentős perek előzetes eljárásában is részt vett, mint amilyen Kovács István vezérőrnagy, volt vezérkari főnöké volt.[1149]

Pazsiczky százados nagyon szerény elismerésben részesült: a nyomozati eljárás első felében megkapta az MPHE kitüntetést. 1959. március 7-én csoportvezetővé nevezték ki. Ő irányította a Jutadombon harcolt kiskunmajsai és pestlőrinci katonák, Varga Miklós és társai ellen indított nyomozást, vezetett több kihallgatást is. Mindez már meghaladta a II/1. osztály erejét, ezért Pazsiczky százados alosztályvezető-helyettesként javasolta az eljárást átadni a BM II/8. osztálynak.[1150]

Pazsiczky Sándor rendőr százados vizsgálóként is, csoportvezetőként és alosztályvezető-helyettesként is felelős sok, száznál mindenképpen több forradalmár, az eseményekkel sodródó más személy letartóztatásáért, az elítélésükért, sokuknál a kivégzésükhöz vezető konstruált, olykor koncepciós felelősségre vonásért.

Ennyi nyomozati tevékenység után 1960. november 7-én őrnaggyá léptették elő. Ekkor talán ő maga sem gondolta, hogy élete további szakaszában a legnagyobb eredmény az ELTE Jogtudományi Karára történt beíratása lesz. 1964-ben végezte el tanulmányait, 1969-ben avatták doktorrá.[1151] Időközben alezredessé léptették elő. Vizsgálói pályafutása azonban lezárult. A Mecséri-perben eljáró kollégáihoz hasonlóan az ő karrierje sem tetőzött sem ezredesi előléptetéssel, sem osztályvezetői beosztással, de még a vizsgálati munkáról is elterelték. Instruktor, főellenőr, kiemelt főelőadó, nyolc éven át a BM Felügyeleti Osztályán. A 11 kormánykitüntetéssel rendelkező Dr. Pazsiczky Sándor rendőr alezredest a belügyminiszter nyugállományba helyezte[1152] a szolgálat felső korhatárának elérésével 1979. március 31-i hatállyal. A szolgálati adatlap nem tartalmazza a megszokott minimális elismerést: *„a BM állományban végzett eredményes munkája elismerése mellett."* További életútjára nincs adat, hacsak az nem, hogy 1999-ben még kitüntetést kapott kiváló társadalmi munkáért. 2016. június 16-án megélte a koncepciós Nagy Imre-per előkészítésében részt vettek névsorának közzétételét az akkor kilencvenkét éves Pazsiczky Sándor.[1153]

[1147] Szembesítési jkv. 1957. június 26. Kovács István és társai X. k. ÁBTL V-150005/20 317-319.
[1148] Tk. jkv.1957. november 21. Váradi Gyula és társai I. k. ÁBTL V-150006 216-221.
[1149] Tk. jkv.1958. július 08. Kovács István és társai XII .k. ÁBTL V-150005/22 82-101.
[1150] Jelentés 1959.06.18. Varga Miklós és társai II. k. ÁBTL 3.1.9. V-146378/2 217.old. Engedélyezte Selmeci György ezredes, ov.h.

Pordán Zoltán hadnagy
Pesterzsébet, 1928.október 2.[1154] – ???

1956 októberében Pordán Zoltán hadnagy az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály közepes ütegének a parancsnoka volt.

Munkáscsaládból származott. 1943-ban kitűnő eredménnyel végezte el a nyolcosztályos elemi iskolát. Utána mezőgazdasági munkát végzett. 1949-ben tűzoltó lett, majd bányász. 1951. október 22-én önként vonult be a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára növendéknek. Itt lett párttag. Az iskola jó eredménnyel történő elvégzése után 1952. október 16-án alhadnaggyá léptették elő.[1155] November 1-jével a Petőfi Politikai Tiszti Iskola hallgatója lett, de kérelmére november 15-én áthelyezték az esztergomi légvédelmi tüzérezredhez, az iskolán lett szakaszparancsnok. Decemberben már másodszor nősült, egy lánya született. 1954. december 1-jén hadnagy, könnyűs ütegparancsnok.[1156] Az ezred osztállyá történt átszervezése után 1956-ban közepes ütegparancsnok lett. Október 23-október 30. között alakulatával Budapesten gépkocsikkal, de lövegek nélkül vett részt a rend fenntartásában, katonai objektumok

[1151] BM Szolgálati adatlap 1962. 07.02. 3. Ti OGY 86655 Dr. Pazsiczky Sándor személyi okmánygyűjtője. Az adatlap kitöltésekor alapul véve: „isk. biz.", ami nem feltétlenül egyetemi okmányt jelent, utalhat akár csupán az általános iskolára is. U.i.: 8.
[1152] BM tájékoztatás a Fővárosi Hadkiegészítő Parancsnokságnak 1979.04.10-én.Uo. Az okmánygyűjtőhöz két civil fényképet csatoltak, legalább az egyik a nyugállományba helyezéskor készült.
[1153] **Lázin Miklós András** i.m.
[1154] Ti OGY 97526 Pordán Zoltán személyi okmánygyűjtője.
[1155] Önéletrajz 1953.06.01. Uo. 1. „Bem" Lgv. Tü. Ti.Iskola bizonyítványa 1953.10.17.
[1156] **Puchert János** Egy túlélő 4.

védelmében. Visszatért Esztergomba, majd a megfelezett tüzérosztály egyik részeként november 2-ától 4-éig ismét Budapestre vonult, a Jászberényi úton foglalt tüzelőállást. Itt Pordán Zoltán hadnagy volt az közepes ütegparancsnok éa a körlet parancsnoka.[1157] *„1956. nov. 4-én a lövegekkel a tüzelő állást elhagyta és a menetkész lövegeket a szovjet csapatok rendelkezésére bocsájtotta."* [1158] Visszatért Esztergomba, aláírta a Tiszti nyilatkozatot.[1159] 1957. április 29-éig tartozott az 51. lgv. tüzérosztály állományába. November 1-jétől április 1-jéig szolgált az esztergomi karhatalomban is. Ezt követően kérésére áthelyezték a budapesti tiszti karhatalmi ezredhez. 1957. november 29-én a váci légvédelmi tüzérosztályhoz került ütegparancsnokhelyettesnek. Megkapta az MPHE kitüntetést, 1957. december 20-án előléptették főhadnaggyá. Minősítése kedvező, de megjegyzik, hogy minden áron közelebb akart kerülni Budapesthez és ezért munkája hanyatló volt, önálló beosztásra nem javasolták. 1958. október 1-jével áthelyezték a 4. gépkocsizó lövészhadosztály váci 22. gépkocsizó lövészezredéhez, légvédelmi ütegparancsnoknak.

1961 második felében érdekes fejlemények bonyolították Pordán főhadnagy pályafutását. 1961 augusztusában egy hadgyakorlaton elveszett egy titkos irat. A Budapesti Katonai Bíróság Pordán főhadnagyot 1 hónap börtönbüntetésre ítélte. Az ügyész súlyosbításért fellebbezett, a vádlott elfogadta az ítéletet. De teljesen szokatlan fordulat következett. A Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú bíróság által megállapított tényállást és a rá épített minősítést elfogadta. Azonban a fellebbező ügyésszel és az elsőfokú bírósággal ellentétben úgy ítélte meg, hogy az elsőfokú bíróság a büntetést túl súlyosan állapította meg. Ezért jogerősen csak pénzbüntetést szabott ki. Ezek a fordulatok érdekesek, de amiért részletezzük, azok Pordán főhadnagy tiszti minősítését egészítik ki.

Az elsőfokú ítélet és az ügyész súlyosbítást indítványozó fellebbezése után Pordán Zoltán főhadnagyot 1961. december 20-án századossá léptették elő. Ezt a körülményt a Legfelsőbb Bíróság is kiemelte, és értékelte Pordán százados tiszti pályafutásának minősítéseit. *„Figyelemmel azonban a vádlott többszöri dicsért, fenyítetlen voltára, továbbá, hogy a kiképzés során éveken keresztül kiváló eredményeket mutatott fel, az eljárás alatt századossá léptették elő, a Legfelsőbb Bíróság pénzfőbüntetést alkalmazott."* [1160]

A Legfelsőbb Bíróság ezúttal utat mutatott a Magyar Néphadsereg személyügyben illetékeseinek. De Pordán százados helyzete továbbra is reménytelen maradt. Kiutat nem látva leszerelési kérelemmel fordult a honvédelmi miniszterhez. Feltárta, hogy egészségi állapota aggasztóra fordult, választásra kényszerül családi élete és tiszti hivatása között. Elválni nem akar, kislányát, családját szerette. Mégsem szerelt le.

Pordán Zoltán századost Keszthelyre helyezték át. 1962. november 1. – 1963. október 15. között a keszthelyi honi lgv. tüzérezred szakaszparancsnoka. 1963 szeptemberében tanfolyamra vezényelték a budapesti Egyesített Tiszti Iskola légvédelmi tüzér tanszékére. Utolsó minősítése szerint fegyelmezett, katonás magatartású. Állandóan képezi magát. Mégis le akart szerelni, mivel évek hosszú során előmenetelét nem biztosították. Leszerelési kérelmétől a tanfolyamon elállt.[1161] A tanfolyam elvégzése után, 1964. október 15-én ismét a váci légvédelmi tüzérosztályhoz vezényelték szakaszparancsnoknak. Katonai pályafutása újból megrekedt. A Legfelsőbb Bíróság által is dicsért százados fogdafenyítést kapott.

Leszerelési szándéka ezúttal véglegesnek bizonyult, 1965. április 25-én lemondott rendfokozatáról. Hivatkozott arra, amire minősítése is kitért, hogy fejlődési lehetőséget nem látott. 1962-ig mindig magasabb beosztásban volt, attól (nagyjából a Legfelsőbb Bíróság ítéletétől) kezdve mindig kisebb és kisebb beosztást adtak neki. Budapestre nem helyezték át, pedig ezt felesége betegsége is szükségessé tette.[1162]

Kérelmét támogatták elöljárói. A hadtest parancsnoksága kifejtette, hogy Pordán százados nem volt hajlandó Budapestről Vácra költözni, Budapestre helyezése nem oldható meg. Ezt Pordán százados nem értette meg, sőt, kilépett a pártból.

A honvédelmi miniszter 1965. június 30-ával tartalékállományba helyezte Pordán Zoltánt, akinek teljesült a rendfokozatáról való lemondása: honvéd lett.

Egy borítólapon vettem észre kézzel írt feljegyzést: a HM Rehabilitációs Bizottsága 2004.10.15-i ülésén elutasította kérelmét.[1163] Ebből következően Pordán Zoltán rehabilitációért folyamodott, eredménytelenül.

Rémiás Pál hadnagy

Ziliz, 1930. június 07.– Budapest, 1958. november 15.[1164]

Rémiás Pál hadnagy 1956 októberében az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály Jutadombra vezényelt két közepes lövegének a tűzszakasz parancsnoka volt. Külön is felelt a 3. sz. közepes lövegért.[1165]

[1157] **Mátyás Imre** tk. jkv. 1.kihallgatásán 1957. október 28-án. HL BKB 031/1958 670. doboz. Mecséri János és társai IV. k. 1199.

[1158] Minősítési lap 1958.09.15. 2. Ti OGY 97526 Pordán Zoltán személyi okmánygyűjtője.

[1159] Aláírt, 1956 novemberi, budapesti keltezésű példány uo.

[1160] A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bírósága Katf. 11.02/1962.sz. ítélete Bp. 1962. február 1. 1-2. (Dr.Sömjén György hb.alezredes) uo.

[1161] Minősítési lap 1963.09.28.2. Ti OGY 97526 Pordán Zoltán személyi okmánygyűjtője. A minősítő I. fokú bizottság századosa egy évvel később Mezőtúron első századparancsnokom volt.

[1162] Lemondás rendfokozatról Vác, 1965.04.25. Uo.

[1163] Okmánygyűjtő borítólap uo.

[1164] Ti OGY 323/1671 Rémiás Pál személyi okmánygyűjtője.

[1165] Tárgyalási jkv. 3121.

Földműves napszámos családból származott, hatan voltak testvérek.[1166] Nyolcosztályos elemi iskolát végzett.[1167] 1944-től cseléd, majd pásztor volt szülőfalujában. Később bányában majd, vasúti pályamunkásként dolgozott, végül a Sajóbábonyi Magasépítő Vállalatnál helyezkedett el.[1168] 1950. október 25-én sorkatonai szolgálatra hívták be Abonyba, lövegkezelő volt. 1951. október 20-án jelentkezett a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolába. Tanulmányait 1952. szeptember 18-án fejezte be, alhadnaggyá léptették elő. Az esztergomi honi légvédelmi ezredhez vezényelték tűzszakasz parancsnoknak. Minősítése szerint tiszti tevékenysége hullámzó, de mint ütegparancsnokhelyettes helytállt. Előléptetését egyelőre sem Szabó Pál őrnagy, ezredparancsnok, sem Mecséri János alezredes, hadosztályparancsnok nem javasolta. Ennek ellenére hadnaggyá léptették elő 1954. december 1-jével. 1955-ben megnősült, s házasságából 1956 decemberében leánya született.[1169] Esztergomban egy emeleten laktak Kicska János főhadnagyékkal.[1170] Következő minősítése kedvezőbb. Ütegparancsnoka, Pordán Zoltán hadnagy továbbképzésre javasolta, elvégzése után magasabb beosztásra is alkalmasnak tartottan. Elöljárója, Kliebert László százados, osztály törzsfőnök megjegyezte, *„hibája, hogy túl nyers."* A szakaszparancsnoki beosztásában megfelelőnek tartotta. Egyetértett Szabó Pál őrnagy, a minősítő bizottság elnöke. Rémiás hadnagyot két héttel a forradalom kitörése előtt nem iskolára küldték, a hadtestparancsnoka meghagyta szakaszparancsnoki beosztásában.

Rémiás hadnagy 1956. október 24-étől alakulatával, a lövegek nélkül Budapesten rendfenntartó feladatokat látott el. Október 26-án parancsnoka, Szabó Pál őrnagy utasította, hogy tíz fő sorkatonával és harckocsikkal vonuljon a Sztálin-hídhoz (ma: Árpád híd). A Frankel Leó utcáig jutottak, amikor felkelők másztak fel a harckocsikra és átvették az egységek irányítását. Fegyvereket akartak szerezni, ezért azt a harckocsit, amint Rémiás hadnagy volt, az Óbudai Rendőrkapitánysághoz irányították, birtokba vették az épületet, majd a megszerzett fegyvereket elszállították.[1171] A harckocsival visszaindultak a Budai Nagy Antal laktanyához. Annak közelében a harckocsi megállt, Rémiás hadnagy és négy katonája gyalog indult a laktanya felé. Mecséri ezredes lövetett a harckocsira, eredménytelenül. Október 27-én Rémiás hadnagy Mecséri ezredes engedélyével visszatért Esztergomba. A még Esztergomban maradt tisztek október 31-én délután Szabó őrnagy parancsára bevonultak a budapesti Mátyás laktanyába és járőröztek.

[1166] **Rémiás Pál** tk. jkv. I. kihallgatása 1957. október 18. HL BKB 031 1958 673. doboz. Mecséri János ezds. és társai IV. k. 1088.
[1167] Önéletrajz 1953.06.01.1. Ti OGY 323/1671 Rémiás Pál személyi okmánygyűjtője. Itt 8 általános iskolát ír, de minősítési lapján 8 elemi szerepel. 1956.08.20. Uo. 1.
[1168] **Rácz János** i.m. Rémiás Pál 83. Vö.: **Vasi Ferenc Zoltán** i.m. Rémiás Pál.
[1169] **Balassa János és mások szerk.** i.m. I.k. 192. **Vasi Ferenc Zoltán** i.m. Rémiás Pál.
[1170] Interjú Kicska János főhadnagyról. In: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189.
[1171] **Vasi Ferenc Zoltán** i.m. Rémiás Pál.

November 1-jén délelőtt az FKT határozatára visszamentek Esztergomba, hogy lövegeiket felhozzák Budapestre. November 2-ára virradó éjjel érkeztek meg a Budai Nagy Antal laktanyába. Hajnalban ütegparancsnoka, Pordán Zoltán hadnagy az osztályparancsnok eligazítása alapján megparancsolta, hogy Rémiás hadnagy menjen a Soroksári útra, ahol megkapja a további parancsot.[1172] A jutadombi páncélelhárító körletben döntő szerep jutott Rémiás hadnagy 3. és 4. közepes lövegének, mert csak ezek voltak alkalmasak a szovjet T 34-85-ös harckocsik kilövésére. Ugyanakkor a rájuk szabott feladat túl nagy volt, ha Budapest felől is támadtak, akkor a jobboldali löveg csak a főváros felé, a baloldali csak Soroksár felé tüzelhetett.[1173] A közepes lövegek és az egész körlet szerencséjére november 4-én délelőtt csak Pest felől érkeztek a szovjet-volt ÁVH-s oszlopok. Az egész per szempontjából döntő fontosságú első összecsapásban Rémiás hadnagy közepes lövegeit még nem támogatták a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezred részletekben átvontatott közepes lövegei. Maga Rémiás hadnagy az egyetlen jutadombi tiszt volt, aki – miután a 3. sz. lövegkezelői még nem voltak a tüzelőállásban – személyesen nyitott tüzet egy szovjet harckocsi vontatóra, bár azt nem találta el.[1174]

A harcok befejezése után Rémiás hadnagy visszatért Esztergomba. Mind Szabó őrnagy, mind Kliebert százados felhívta a figyelmét arra, hogy ami Budapesten történt, arról senkinek ne beszéljen, sem civilek, sem katonák előtt. Rémiás hadnagy mégis tájékoztatta a feleségét és a szüleit.[1175] Az alakulat feloszlatásáig szolgált Esztergomban. 1957. április 9-én áthelyezték Börgöndre műszaki szakaszparancsnoknak a 7. önálló légvédelmi tüzérezred 1. ütegéhez. Szolgálati viszonya 1958. november 13-áig, halálos ítéletének jogerőre emeléséig tartott.

Előzetes letartóztatására az elsők között hoztak határozatot.[1176] 1957. október 18-án tartóztatták le. A legtöbbször, 11 alkalommal őt hallgatták ki. Fénykép bizonyítja, hogy 1957 decemberében csontsoványra fogyott.[1177] Ezt követően készült el 1958. február 10-én a határozat a terheltkénti felelősségre vonásról,[1178] majd az összefoglaló jegyzőkönyv. Csoda, hogy a hónapok óta tartó fizikai és lelki terror után a még

[1172] I.h. **Rémiás Pál** tk. jkv. 1. kihallgatása 1957. október 18. 1090-1091.
[1173] Részletesen **Marossy Endre** Jutadombi történetek 57.
[1174] **Rémiás Pál** tk. jkv. II. kihallgatása 1957. október 29. 2. HL BKB 031/1958 673. doboz. Mecséri János ezds. és társai IV .k. 1095.
[1175] Összefoglaló jkv. **Rémiás Pál** terhelt ügyében 1958. február 13. HL BKB 031/1958 673. doboz. Mecséri János ezds. és társai IV. k. 1097.
[1176] 1957. október 4. Aláírta a II/1 osztály vezetője, **Selmeci György** ezredes, egyetértett Horváth Gyula ezredes, a BM II. Főosztály vezetője. HL BKB 031/1958 673. doboz Mecséri János ezds. és társai IV. k. 1059-1061.
[1177] Felismerési jegyzőkönyv **Firnigl János** tanú 1957.12.18. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL – 3.1.9 V-143682/4 293. 3.sz. kép
[1178] Aláírta **Loss András** főhadnagy, mb. alosztályvezető és Lindor József százados, vizsgáló. HL BKB 031/1958 673. doboz Mecséri János ezds. és társai IV. k. 1136-1137.

mindig védő nélkül harcoló Rémiás Pál hadnagy nem tört meg, de megroppant. Anynyiban igazodott a vizsgálók elvárásához, hogy bűnösnek érezte magát, külön is abban, hogy elsőnek nyitott tüzet a szovjet harckocsivontatóra.[1179]

A kihallgatások és a per folyamán azok közé tartozott, akik hivatkoztak Szabó Pál osztályparancsnok felelősségére és az általa kiadott tűzparancsra.

Az elsőfokú tárgyalás kilencedik tárgyalási napján dr. Kapfinger Tibor ügyész két zárkaügynököt is felhasznált Rémiás hadnagy ellen. A részleteket a XII.1 alfejezet ismerteti. Első- és másodfokon kötél általi halálra ítélték. A kegyelmi tanács nem találta kegyelemre méltónak és nem továbbította Rémiás Pál hadnagy és hat társa kegyelmi kérvényét.[1180] Ítéletét 1958. november 15-án, negyedikként hajtották végre, 7:41 órakor.[1181] A tiszti állományból 1959. január 30-án törölték. Rémiás Pál az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik (26. kép). 1990. június 5-én posztumusz alezredessé léptették elő[1182] (37. kép).

Róka Mihály vezérőrnagy

Mezőkovácsháza, 1919. április 29. – 2000. szeptember 30.[1183]

Róka Mihály vezérőrnagyot emlékezetébe véste a Mecséri-per minden résztvevője, függetlenül attól, hogy a megvádoltak közé tartozott, vagy az őket elítélők közé, esetleg egyéb okból volt jelen Róka Mihály tanúvallomásának megtételekor. 1958. július 31-én, az ötödik tárgyalási napon történt. Adjuk át a szót Mátyás Miklós hadbíró őrnagynak, aki a következő percekért feljelentette a tábornokot:

„...*tanúként hallgattuk ki Róka Mihály vőrgy-öt is...tanú vallomásának tartalmi részét illetően erősen kiérezhető volt, Mecséri ezredes...vádlottal való együttérzése, ami kezdődött azzal, hogy amikor Róka vőrgy. a tárgyalóterembe belépett, szinte ügyet sem vetve a bíróságra, széles mosollyal és fejbiccentéssel üdvözölte a vádlottak padjának első helyén ülő Mecséri vádlottat, majd ...vele szívélyesen kezet is rázott...igyekezett Mecséri kétségtelen fennállt eredményeit túlbecsülni és felnagyítani, ugyanakkor...bűncselekmény mozzanatokon pedig nem emlékszem szóval akart átsiklani...a terem elhagyása során pedig ujjólag szinte baráti szívélyességgel mosolygott Mecsérire ...ismételten szívélyesen kezet rázott...*" A különtanács legmagasabb rendfokozatú tagja, Baranya László „csak" ezredes volt, tehát egyikőjük sem fejezhette ki

[1179] Összefoglaló jegyzőkönyv **Rémiás Pál** terhelt ügyében 1958.02.13. Uo. 1138.
[1180] Fellebbviteli tárgyalási jkv. HL LB KK Katf.Kt. 057/1958. Mecséri János ezds. és 50 társa 133.
[1181] Az ítéletvégrehajtási jegyzőkönyvet közli **Puchert János** Egy túlélő 53.
[1182] Uo. 66.
[1183] NEB i.m. A külön nem jegyzetelt életrajzi adatokat innen származnak.

rosszallását a tábornok iránt. Mátyás Miklós két további, Mecséri ezredest kézfogással üdvözlő tábornok tanúval együtt Róka vezérőrnagyot feljelentette.[1184] (Részletek a XII.1. fejezetben.) A tábornokok távozása után a maga módján torolta meg a rajta esett sérelmet Mecséri ezredesen:

„*Mecséri azt hiszi, mivel magával két tábornok is kezet fogott, így viselkedhet a bíróságon. Mire Mecséri: nem tehetek róla, hogy volt elöljáróim nem tartanak ellenforradalmárnak*" – idézi fel a szemtanú vádlott, Puchert János jutadombi honvéd a jegyzőkönyvekben meg nem örökített jelenetet.[1185]

Nagy Imre és társai kivégzése után két héttel történt mindez. Ki volt az a bátor tábornok, aki oda mert állni a Maléter vezérőrnagyhoz fűződő kapcsolata miatt is a legsúlyosabb ítélet elé néző Mecséri ezredeshez?

Munkáscsaládból származott. Hat elemi osztályt végzett, utána tetőfedőként, később gyári segédmunkásként dolgozott. 1940–1943 között sorkatonai szolgálatot teljesített, majd visszatért a csepeli Weiss Manfréd Acél- és Fémművekbe, hengerészként dolgozott bevonulásáig. Közben megházasodott, egy fia született. 1948. november 8-án lett a Kossuth Akadémia hallgatója.[1186] 1949. május 1-jén egyből századossá avatták. Az alakuló esztergomi 1. páncélos hadosztályhoz helyezték anyagi osztályvezető-helyettesnek. Október 1-jén csapathoz került, Piliscsabára, a 79. harckocsizászlóalj parancsnokaként. 1950. május 1-jén őrnaggyá léptették elő. Aszódra került hadtest közvetlen – tehát az eddiginél önállóbb – harckocsizászlóalj-parancsnok lett. 1950. november 4-étől Moszkvába vezényelték, a Sztálin Akadémia magasabb parancsnoki iskolájára. (Itt és ekkor volt hallgató Mecséri János alezredes.)

1952. február elején tért haza. 9-én a miniszter alezredessé léptette elő és kinevezte az esztergomi gépesített hadosztályparancsnokává.[1187] Elődje lett tehát Mecséri János ezredesnek. Javasolta az 51. légvédelmi tüzérezredparancsnokának, Szabó Pál századosnak soron kívüli előléptetését őrnaggyá. Csupán rövid szolgált Esztergomban, 1952. október 25-én a budapesti 11. gépesített hadtest parancsnoka lett. Uszta Gyula vezérőrnagyot váltotta. November 1-jén ezredessé léptették elő. Talán első ezredesi intézkedéseként november 7-én dicséretben részesítette a hadtest törzsfőnökét,

[1184] **Dr. Mátyás Miklós:** Jelentés az Igazságügyminisztérium Katonai Főosztálya vezetőjének 1958. augusztus 4. HL BKB 031 1958 670. doboz Mecséri János és társai pere I 3679-3679a. Vö.: **Puchert János** Egy túlélő 40-41.
[1185] **Puchert János** írásbeli közlése 2001. október 4. Fénymásolatát köszönöm.
[1186] **Róka Mihály** i.m. 41.
[1187] **U.ő** uo. 95-96. Több évszámtévesztés mellett pontosan leírja a hazaérkezés, a miniszteri kihallgatás, az előléptetés és kinevezés körülményeit. A NEB életrajz pontosan adja meg az előléptetés időpontját, de – hivatkozás nélkül – későbbre teszi a moszkvai kiküldetés lejáratát és az előléptetés időpontját. A két levezetést mérlege a fent közölt változat.

Mecséri János alezredest.[1188] Róka Mihály ezredes, majd vezérőrnagy 1953-tól 1971-ig Nógrád megye országgyűlési képviselője volt.

1954. október végén a székesfehérvári 6. hadtest parancsnokhelyettese lett, Mikes József vezérőrnagy hadtestparancsnok alatt. E hadtest alá volt rendelve az esztergomi hadosztály.

1955. júniusában kiküldték a Szovjetunióba a Vorosilov Vezérkari Akadémiára. Tanulmányait megszakítva 1956. október 30-án már Budapesten a HM-ben találkozott Mecséri János ezredessel. Ő elpanaszolta Róka ezredesnek, hogy Esztergomban üldözik, itt pedig a vezető beosztásban lévők nem csinálnak semmit. Legközelebb a hadbíróságon találkoztak.

Róka Mihály ezredes 1956. november 27-étől Baranya megye karhatalmi parancsnoka lett,[1189] *„...de mivel nem mutatott kellő szigort rövid úton megváltak tőle..."* – emlékezik a komlói Puchert János.[1190] 1957. január 24-én Budapestre helyezték, ahol a Páncélos és Gépjármű Csoportfőnökség csoportfőnöke volt. Ebben a beosztásában 1958. november 26-áig szolgált, időközben április 4-én vezérőrnaggyá léptették elő.

Ekkor tanúskodott Mecséri János ezredes mellett a perben. Nincs nyoma annak, hogy Mátyás Miklós hadbíró feljelentése zavart okozott volna katonai karrierjében. Pedig még az elárvult Mecséri családon is segített. Ezt Mecséry Ildikó többször is említette beszélgetéseinkben. És azt is, hogy 1990 után megkereste „Misi bácsit", és felelevenítették a történteket.

1958. november 26-ától a Magyar Néphadsereg hadtápfőnöke volt. 1969. október 1-jén a Vezérkar 2. Csoportfőnökség személyi tartalékába került. Innen küldték ki Moszkvába katonai és légügyi attasénak. 1970. szeptember 1 – 1976. június 1. között volt külszolgálatban. Hazatérve nyugállományba vonult. Idézett emlékiratát 1986-ban jelentette meg. Ahhoz még nem értek meg a feltételek, hogy akár egyetlen szóval megemlítse kivégzett barátját. Pár évvel később, Mecséri János ezredes 70. születésnapjára emlékeztetve jelent meg egy csoportos interjú a TIB Katonai Szekciójának ülése után. Ebben Róka Mihály szépen emlékezett Mecséri ezredesre, a céltudatos katonára és a beosztottaival, katonáival is szót értő parancsnokra – de a perről, illetve egykori hadosztálya jutadombi harcairól szót nem ejtett.[1191]

Elhunytakor a Magyar Honvédség saját halottjának nyilvánította.

[1188] **Mecséri János** Dicséretek és fenyítések lapja. Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője.
[1189] NEB i.m. Róka Mihály.
[1190] **Puchert János** Egy túlélő 41.
[1191] **Horváth Tamás** i.m.

Ruisz Ernő százados
Botfa, 1929. január 26. – Tata, 1984. július 7.

1956 októberében Ruisz Ernő százados az elhárító osztály vezetője volt az esztergomi hadosztálynál.[1192] Botfán született, ami ma Zalaegerszeg része.[1193] Cseléd szülők gyereke, 6 elemi osztályt végzett.[1194] Erdőmunkásként élt. 1947. január 16-án lépett be az MKP-ba. 3 hetes pártiskolát végzett. 1946. április 15-én a párt javaslatára bevonult katonai akadémiai előkészítőre Szekszárdra, majd október 20-án a Honvéd Katonai Akadémiára rohamtüzér, páncélos szakra. Itt pártvezetőségi tag volt. 1949. július 19-én alhadnaggyá avatták. Legott átvették a Katonai Elhárító Főcsoportfőnökség állományába, BM szolgálati idejének kezdőnapja 1947. július 20. Szeptemberben háromhetes elhárítótiszti tanfolyamot végzett. Önéletrajza szerint ezután beosztották Tatára a Rákosi Páncélos Tiszti Iskola elhárító alosztályához előadóinak.[1195] 1950. február 1-jén átminősítették államvédelmi alhadnaggyá, november 15-én előléptették államvédelmi hadnaggyá.[1196] Megnősült, házasságából két fia született, az első azonban meghalt. 1951. június 15-én vezényelték a budapesti Dzerzsinszkij Államvédelmi Tiszti Iskolára. Ezt hat hónap alatt elvégezte.[1197] Államvédelmi főhadnaggyá léptették elő 1952. január 1-jével és áthelyezték az esztergomi gépesített hadosztályhoz az elhárítási osztályvezető helyettesének. 1952. május 16-tól osztályvezető. 1955. áprilisában négyhónapos orosz nyelvtanfolyamot végzett, majd egyéves operatív iskolára küldték a Szovjetunióba 1956. augusztus 25-éig. Eközben 1956. január 6-án századossá léptették elő.[1198]

1956. október 23 – 26. között alakulatával Budapesten vett részt a rend fenntartásában. Október 26-án visszatért Esztergomba. Október 30-án Mecséri ezredest Budapestre rendelték fel, az elhárítók az ő javaslatára Szentendrére mentek. Ott lefegyverezték őket, ezért a dobogókői BM-üdülőt választották, ahová volt ÁVH-sok menekültek családjukkal. De október 31-én civil fegyveresek jöttek értük és Esztergomba szállították őket védőőrizetbe. Ruisz Ernő százados hazament. Másnap Felczán alezredessel találkozott, ezt követően két nemzetőr és egy katona a fogdába kísérte őt,

[1192] Önéletrajz 1957.05.04.3. Minősítési lap 1967.09.15.1. ÁBTL BM központi fogyaték 4766 Ruisz Ernő személyi okmánygyűjtője.
[1193] Archontológia www.abtl.hu Ruisz Ernő
[1194] Katonai anyakönyvi lap 1949.06.19. Ti OGY 94536 Ruisz Ernő személyi okmánygyűjtője.
[1195] I.m. Önéletrajz 2-3.
[1196] I.m. Archontológia. Szolgálati lapjának előléptetési időpontjai hiányosak és eltérőek, az áv. átminősítést nem tartalmazzák. Ezt a HM személyi okmánygyűjtője sem említi.
[1197] I.m. Archontológia. Önéletrajzában nem említi, hogy államvédelmi tiszt volt, a Dzserzinszkij „iskolánál" is elhallgatja ezt.
[1198] I.m. Archontológia. Minősítési lapja nem említi, hogy államvédelmi százados volt.

több más nyomozó, elhárító, volt ÁVH-s közé. November 4-én este a Tatára bevonuló szovjet csapatok parancsnokságának közbenjárására Felczán alezredes hozzájárult távozásukhoz.[1199]

Ezután Ruisz százados visszaállította az elhárító osztályt és együttműködött a szovjetekkel. Részt vett közeli városok megtisztításában. Segítette az esztergomi karhatalom és az „R” csoport megszervezését. A hadosztály feloszlatása után, 1957. április 1-jével a gyöngyösi 4. gépkocsizó lövészhadosztály elhárító osztály vezetője lett.[1200] Megkapta az MPHE valamint a Fegyverrel a Hazáért kitüntetéseket. Minősítése egyrészt kiemeli vezetői munkáját, másrészt nem hallgatja el, hogy az adminisztráció a gyengéje, fogalmazni nem tud kielégítően – amire példa kézzel írt, itt hivatkozott Önéletrajza –, általános műveltségének fejlesztését elhanyagolja. Ezért, bár *„beosztásában megfelel ...feltétlenül szükséges általános műveltségének, fogalmazásának és beszédkészségének a fejlesztése.”*

A Mecséri-perben tanúként idézték be. Vallomásában kiállt Mecséri ezredes mellett. Október 23 – 26. között együtt volt Budapesten Mecséri ezredessel *„Akkori intézkedései és magatartása pozitív volt”* – örökíti meg a jegyzőkönyv. Október 26-án délelőtt visszatértek Esztergomba. Mecséri ezredes vádlott kérdésére így válaszolt: *„Mecséri intézkedett az ellenforradalom első napjaiban, hogy katonai igazolványokat adjanak ki az elhárító tisztek részére, ilyenek kilencen, vagy tízen voltunk ott és adott 5000.-Ft-ot is nekünk, mert nem volt pénzünk. Október 30.-án sem tartóztatott le minket.”* [1201]

Ruisz Ernő államvédelmi tisztként szolgált az esztergomi honvéd hadosztálynál, 1958. december 18-ával rendőr őrnaggyá léptették elő egy másik honvéd hadosztály elhárító osztály vezetőjeként. Rendőr alezredes ugyanitt a gyöngyösi hadosztálynál 1964. december 25-ével. 1966. január 15-én áthelyezték a nyíregyházi gépkocsizó lövészhadosztályhoz, ahol szintén az elhárító osztály vezetője. Ám katonai pályafutása fölött felhők gyülekeztek. Elöljárói nem voltak elégedettek vezetői munkájával. 1966-ban írásbeli feddésben, 1967-ben szigorú megrovásban részesítették. Kifogásolták, hogy munkafegyelme laza. 1967 májusában ellenőrzést tartottak, ami visszamenőlegesen is nagyon komoly hiányosságokat tártak fel. Megállapították, hogy *„felelőtlen, szertelen magatartása miatt beosztottjai előtt tekintélyét elvesztette. Laza munkafegyelme köztudottá vált. Mindezek következtében jelenleg vezetői beosztásra alkalmatlan.”* Legott október 1-jével áthelyezték a tatai harckocsiezredhez. Beosztásában visszavetették főoperatív tisztté. Ezt mintegy utolsó lehetőségként kapta, de Ruisz Ernő alezredes nem tudott megállni a lejtőn. Köztörvényes bűncselekmények után, jogerős bírói ítélet alapján a belügyminiszter a BM hivatásos állományából 1975. május 15-i hatállyal elbocsátotta és rendfokozatától megfosztotta.[1202]

[1199] **Ruisz Ernő** tv. Uo. 22-24. A 33. hk. ezred jelentése szerint a dobogókői volt ÁVH-sokat és családjukat Kliebert László százados szállította volna haza, Budapestre. **Puchert János** Egy túlélő 20. Erre a jelentésre hivatkozva **Deér Szilvia** más forrás alapján közli, hogy az akcióban K(liebert) L(ászló) százados nem vett részt. i.m. **Ruisz Ernő** százados fenti tanúvallomása ezt az álláspontot erősíti. **Felczán Andor** alezredes fellebbezésében fel akarta jelenteni Ruisz Ernő századost hamis vádemelés és hamis tanúzás miatt. Fellebbezés kiegészítése 1957.01.30. 26. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.

[1200] I.m. Archontológia. Önéletrajza szerint ov. helyettes volt, ez elírás lehet, mert a Mecséri-perben személyesen adta elő, hogy osztályvezető.

[1201] HL BKB. 031/1958. 670. doboz BKB Tárgyalási jegyzőkönyv 3734. Ezt vallotta Kiss Sándor őrnagy Felczán Andor alezredes felülvizsgálati ügyében 1957. január 24-én. I.m. Felülvizsgálati jkv. 15-16.

Sántha János hadnagy

Pesterzsébet, 1934. június 8.[1203] – Budapest, 2008. január 20.[1204]

1956. november 4-én reggel a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezred négy lövegét átvontatták a Jutadombra.

Elsőként a 3. ütegből Sántha János hadnagy két lövege érkezett meg. Az 1. üteg parancsnoka Dani Ernő hadnagy két másik löveggel ekkor még úton volt. Soroksárott észlelték az első szovjet menetoszloppal vívott harc ágyúlövéseit. A Jutadombra kiérkezett pestlőrinciek még zsírtalanították lövedékeiket, ebben a harcban ők sem vettek részt. Sántha hadnagy szerepe azóta sem tisztázódott megnyugtatóan.

Önéletrajza szerint pesterzsébeti születésű és lakos volt, háromgyerekes munkáscsaládból származott. 7 elemit végzett el. Húsipari szakmunkásként dolgozott. 1950 óta párttag. 1951 októberében önként vonult be a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára. Itt osztály-pártvezetőségi tag volt. 1953-ban végzett, hadnaggyá avatták. Az egyik vidéki légvédelmi tüzérezrednél lett tűzszakasz parancsnok. 1955-ben megházasodott, egy lánya született. Ebben az évben helyezték át a pestlőrinci honi légvédelmi tüzérezredhez. Szerencséje volt, hogy lakóhelye közelében szolgálhatott, az ezrednek a pesterzsébeti zsidó temető mellett létesített ütegállásainál.[1205] 1955 novemberétől 1956. november 11-éig tartozott az ezred kötelékébe.[1206] A 3. sz. üteg (pk. Turnánszki Imre főhadnagy) műszer szakasz parancsnoka volt. Október 27-én a nagytétényi lőszerraktárat polgári személyek támadása veszélyeztette, ezért Sántha

[1202] BM Értesítés 1971.09.03. MN Komárom m-i Kieg.Pságnak. ÁBTL BM Központi Fogyaték 4766 Ruisz Ernő személyi okmánygyűjtője. Ruisz Ernő civil ruhás fényképe megtalálható u.i.:

[1203] Ti OGY 76725 Sántha János személyi okmánygyűjtője.

[1204] Halotti akv. fénymásolata. Kiadását köszönöm **Nagyné Szép Viktória** XX. kerületi anyakönyvvezetőnek. A születési név Sánta János István.

[1205] Az ütegállásokról és a mellettük épített tiszti lakásokról **Gyergyói Ferenc** számolt be tk. jkv. 1957. december 18. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 292.o

[1206] **Sántha János** tk. jkv. 1960. március 22. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 285.

hadnagy a 3. sz. löveggel (lövegraj pk. Szepesi Sándor tizedes) három fedő lövést adott le.

Október 29-én az ezredparancsnokságától érkezett parancs alapján az ütegnél megalakították a Forradalmi Katonai Tanácsot. Elnöke Sántha János hadnagy, egyik tagja a 7. sz. lövegraj parancsnoka, Mező Imre tizedes volt. Ezt követően Sántha hadnagy az FKT élén felkereste a Pesterzsébeti Tanácsházán működő nemzetőrség katonatisztjeit. Vontatás céljára alkalmas járművet kért, hogy a 3. üteg lövegeit a pesterzsébeti temető melletti ütegállásukból – amelyet nem tartottak biztonságosnak – átvontassák egy másikba. Vontatókat azonban nem tudtak szerezni.[1207] A Jutadombra a 3. üteg 3. sz. (Szepesi Sándor tizedes) és 7. sz. lövegét (Mező Imre tizedes) vontatta át november 4-én hajnalban Kliebert László százados és egyik hadnagya.[1208] Mező Imre tizedes vallomásának további részletei szerint közvetlenül Kliebert századostól kaptak általános tűzparancsot. Amikor Pest felől megérkezett a második szovjet menetoszlop, akkor Mező tizedes és Szepesi tizedes adott rajának tűzparancsot. Miután nem említ pestlőrinci tiszteket, azok ekkor nem voltak jelen. A délelőtti órákban Mező tizedes kétszer látta Sántha hadnagyot a Jutadombon. Először a XX. kerületi nemzetőrség dzsipjén jött Fleisz Antal szakaszvezetővel, aki az üteg szolgálatvezetője volt. Megnézték a lövegek tüzelőállását és távoztak. Kis idő múlva Sántha hadnagy motorkerékpáron visszajött a Jutadombra, de katonáihoz ezúttal nem ment oda.

Mező tizedes ezt követően megszökött. December 8-10. körül jelentkezett ismét az ütegnél. Ekkor találkozott Sántha hadnaggyal, aki elmondta neki, hogy kik haltak meg az ütegtől.[1209]

Sántha hadnagy idézett tanúvallomásában részben másként emlékezett. Október 23. és november 4. között szolgálati helyén tartózkodott, amit véglegesen november 4-én, emlékezete szerint 11 órakor, amikor az üteg feloszlott, hagyott el. Fontos részlet a tanúvallomásából:

„1956. okt. utolsó napjaiban pediglen az a parancsot (kaptuk – M.E.), *hogy amennyiben szovjet katona vagy harckocsi közelíti meg ütegállásunkat úgy ezekre tüzelni kell., E parancs értelmében a tűzrendszerből két löveget kivettünk."*

Ő is előadja, hogy az FKT elnökeként járt a pesterzsébeti Tanácsházán, de nem a nemzetőröket említi, hanem az ott működő Forradalmi Bizottságot. Ennek katonai parancsnokával tárgyalt, Kiss századossal, a KIEG volt parancsnokával.[1210]

1207 **Mező Imre** tizedes tk. jkv. 1960. március 31. Varga Miklós és társai 1. k. ÁBTL V-146378/1 72-76. Felvette a Mecséri-per nyomozati részleteiben többször hivatkozott **Pazsiczky Sándor** rendőr százados, a II/1.Osztály Vizsgálati Alosztályának csoportvezetője, aki jól ismerte a jutadombi harcokról tett korábbi vallomásokat.

1208 Részletesen **Marossy Endre** Jutadombi történetek 54.

1209 **Mező Imre** tizedes tk. jkv. 1960. január 27. Varga Miklós és társai 1. k. ÁBTL V-146378/1 87.

1210 Kiss Sándor százados, részletesen **Eörsi László** Pesterzsébet 52-58.

A tűzparancsra másként emlékezett Gyergyói Ferenc nemzetőr parancsnok. Hivatkozott tanúvallomása szerint október 30-án vagy november 1-én Oltványi László (a XX. kerület nemzetőr főparancsnoka) közölte Sántha hadnaggyal, hogy nyisson tüzet a Pestlőrinc határában beáramlott szovjet csapatokra. Ezt Sántha tudomásul vette. Gyergyói visszakísérte őt a lövegeihez, *„de az egysége szétbomlott, így nem nyitott tüzet"*. Az időpontok egybemosódtak Gyergyói emlékezetében. Nem csupán Mező tizedes tanúvallomásával került szembe Sántha hadnagy állítása „végleges" távozásáról, hiszen Gyergyói is találkozott vele, november 5-én vagy 6-án a 47. sz. rendőrőrsön. Hozzátette, nem tudja, hogy Sántha hadnagy a jutadombi harcokban résztvett-e.

Oltványi László és Sántha János találkozása november 3-án jött létre az Oltványi által összehívott parancsnoki értekezlet keretében. Itt megállapodtak abban, hogy Sántha hadnagy nyolc lövegével a vecsési elágazást, az esztergomi légvédelmi tüzérosztály pedig a soroksári utat biztosítja.[1211]

Sántha János hadnagy tanúvallomásaiban nem említett ilyen részleteket. Nem csoda: önéletrajza szerint 1956 novemberétől 1957-ig a budai 3. karhatalmi ezredben, majd 1958 szeptemberéig a Forradalmi Tiszti Ezredben teljesített szolgálatot. Megkapta az MPHE kitüntetést. Ezután vezényelték az Egyesített Tiszthelyettesi Iskolára hallgatónak.[1212]

Két őrizetes (minden bizonnyal Mező Imre tizedes és Gyergyói Ferenc) tanúvallomása alapján mint gyanús személyt operatív nyilvántartásba vették.

Időközben a XVIII-XIX. kerületi Kieg. Parancsnokság M tisztje lett. Elégedettek voltak vele, főhadnaggyá, majd századossá léptették elő. 1964-ben az elhárítótiszt részletes jelentése alapján 1964. törölték az alapnyilvántartásból.[1213] Továbbá az elhárítótiszt javasolta törlését az itt idézett V-143682 (Szabó Pál és társai) dossziéból is, de ez nem történt meg.

Ezért lehet ismertetni életrajzának 1958-ig terjedő szakaszát és 1956-os részleteit.

1211 Részletesen **u.ő** uo. 71.

1212 **Sántha János** főhadnagy önéletrajza, 1958. szeptember 9. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V - 143682/5 303.

1213 Összefoglaló jelentés. 1964. május 28. Uo. 305-307.

Selmeci György rendőr ezredes
Szolnok, 1921. augusztus 6. – Budapest,1979. november 28.[1214]

43. kép Selmeci György. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 10097.

„...1956. október 18., amikor is eljöttek értem...Kb. 23 órakor bejöttek a lakásunkba, a parancsnok igazolta magát, majd megmutatta a letartóztatási és a házkutatási parancsot is, Révész Géza altábornagy honvédelmi miniszter és Selmeczi György ezredes a katonai elhárítás parancsnoka írta alá.” [1215] A megtorló gépezet parancsnoki láncának csúcsán az illetékes miniszterek állnak – a honvédelem, a belügy, az igazságügy minisztere. Lényegesen lejjebb helyezkedik el Selmeci (Slakta) György rendőr – korábban államvédelmi – ezredes. Ő a BM III. (Katonai Elhárító) Osztályt csak 1956. július 16-áig irányította, a szervezeti rend október 18-án már más volt, mint amiről a visszaemlékező tudott. A II. (Politikai) Nyomozó Főosztály tagolódása 1957. május 3-tól:

A főosztály vezetője Horváth Gyula rendőr (volt államvédelmi) ezredes.
II-1. Katonai Elhárító Osztály Selmeci György ezredes.
Az operatív munkát végző II-1 alosztály vezetője Kovács Sándor őrnagy.[1216]
II-8. Vizsgálati Osztály Szalma József rendőrnyomozó (volt ÁVH) őrnagy.[1217]

A jutadombi letartóztatások kezdetén a BM II-1. Katonai Elhárító Osztálya járt el. A letartóztatási, házkutatási parancsok mindegyikén ott van Selmeci György ezredes

[1214] ÁBTL Archontológia Selmeczi György dr. (Slakta György) Letöltve 2017.11.17.
[1215] **Puchert János** Egy túlélő 23.
[1216] 1957. október 4-én mindhárman aláírták az első jutadombi csoport letartóztatási és házkutatási határozatát. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere IV. k. 1061. A határozat engedélyezését Révész Géza altábornagy honvédelmi miniszter és Dr. Tóth alezredes, a katona főügyész helyett írták alá. U.i.: 1059.
[1217] **Krahulcsán Zsolt** i.m. 48.

aláírása is.[1218] Tehát beosztásánál fogva felelős a letartóztatások elrendeléséért és végrehajtásáért.

A Szabó Pál, majd Szendi Dezső és társai ellen folytatott eljárás kihallgatásait a II-1 alosztály végezte. Mecséri ezredessel és a hozzá kapcsolódó kihallgatásokkal a II-8. Vizsgálati Osztály foglalkozott. Selmeczi ezredes vonalán a II-1. alosztály vezetőjét más feladatra vezényelték, átmenetileg Loss András főhadnagy megbízott alosztályvezető helyettesítette őt. A kihallgatások többségét Lindor József százados fővizsgáló vezette. A vizsgálók közül legtöbbre Szenes Ernő főhadnagyot tartották. Gyakran volt második aláíró Selmeci ezredes mellett. Elöljárója, Loss András százados az alosztály egyik legjobb vizsgálójának tartotta. Szenes főhadnagy csoportvezető szerepet töltött be, ő tanította meg a szakma alapjaira a frissen oda vezényelt vizsgálókat. Részben vele együtt, részben önállóan több, a per szempontjából kritikus kihallgatáson vett részt Szeder László főhadnagy. Több vizsgálatot vezetett Sütő János főhadnagy és Papp Ferenc főhadnagy.

A jutadombi hadbírósági pert megalapozó nyomozati anyag nagyobb hányadát a II-1. alosztály állította elő. A vizsgálati jegyzőkönyvek számos csúsztatást, valótlan részletet tartalmaznak, amelyek alapot adtak például Kálmán Dezső őrvezető, Molnár Géza őrvezető, Magyar János honvéd halálra ítélésére. Selmeci ezredes mint parancsnok egyértelmű felelősséggel tartozik – semmiképpen sem kevesebbel, mint Mecséri ezredes az esztergomi hadosztály jutadombi harcaiért.

Selmeci György ezredes Slakta néven született. Miután sem a BM Központi fogyatékban, sem a honvédség Központi irattárában nincs okmánygyűjtője, életrajza kizárólag az archontológiai adatbázis alapján állítható össze.[1219] Szülővárosában végezte el a négy polgári osztályt 1935-ben, rögtön ezután lakatostanonc lett a MÁV Szolnoki Járműjavító műhelyében. 1938-ban felszabadult, lakatossegédként dolgozott tovább ugyanitt 1942. októberéig. Ekkor behívták katonának Losoncra a 23/1. gyalogos zászlóaljhoz. (A losonciak, közöttük a 23/1. zászlóalj,[1220] kikerültek a Donkanyarhoz. Erről az Archontológia nem tartalmaz részletet.) Selmeci György őrvezető, majd címzetes tizedes lett. 1944. áprilisában leszerelt és visszatért szolnoki munkahelyére. Innen 1945. május 16-án lépett a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Szolnok megyei Politikai Rendészeti Osztályára mint nyomozó. Augusztusban rendőrnyomozó alhadnaggyá léptették elő. Az osztályt 1946-ban az Államvédelmi Osztály átvette mint Szolnoki Kirendeltséget, 1948. szeptemberétől pe-

[1218] Ő egyébként ***Selmeci*** formában írta nevét az ugyanígy odagépelt neve, Szabó őrnagy esetében a gépelt -czi fölé. (Uo. 976.) De az ÁBTL adatbázisában illetve a szakirodalomban a -czi végződés terjedt el.
[1219] Vö.:1.sz.lj. Az Archontológiából kivett adatokat a továbbiakban nem jegyzeteljük, csak a más forrásokból származóakat.
[1220] **Babucs Zoltán** i.m.

dig mint BM ÁVH Szolnoki Osztályt. Selmeci még mindig nyomozó, de az átszervezés hozhatta magával rendőr hadnagyi, majd 1948. december 1-jével a főhadnagyi előléptetését. 1949. január 1-jével vezényelték a Dzerzsinszkij Államvédelmi Tiszti Iskolára, ahol augusztus 30-áig volt hallgató. Elvégzése után rendőr százados lett, egyúttal kinevezték az ÁVH Soproni Határrendészeti Kapitányságra kapitányságvezetőnek. Innen három hét múlva, 1949. július 20-án Budapestre helyezték át az ÁVH Budapest Révkapitányság vezetőjének. Ez is rövid megbízás lett, mert októberben hallgatóként vezényelték a Honvéd Akadémia egyéves törzstiszti tanfolyamára. Nincs adat arra, hogy őrnaggyá előléptették-e, vagy átugorta ezt a rendfokozatot, mindenesetre az Akadémia elvégzésekor államvédelmi alezredessé léptették elő.[1221] Az ÁVH II. főosztályára helyezték főosztályvezető helyettesnek. Selmeci György áv. alezredest a belügyminiszter 1953. július 31-i parancsában beosztotta a BM. Ellenőrzési Főosztály állományába főosztályvezetőnek.[1222] A belügyminiszter, Gerő Ernő november 7-én „Vörös Csillag" Érdemrendet adományozott a gyors karriert befutott 32 éves államvédelmi alezredesnek.[1223] 1954. december 31-ével ő lett a BM Titkárság vezetője. 1955. március 31-ével főosztályvezetővé nevezték ki a BM III. Főosztály élére. Ez volt a Katonai Elhárító Főosztály.[1224] Még meg sem melegedett, amikor a Minisztertanács államvédelmi ezredessé léptette elő.[1225] Piros László államvédelmi altábornagy, belügyminiszter 1956. július 16-án felmentette Selmeci ezredest a BM. III. Főosztály vezetése alól, mert hároméves Pártfőiskolára küldték. Helyére Horváth Gyula államvédelmi ezredest nevezték ki a főosztály vezetőjének.[1226] Selmeci ezredes hallgatóként azonban csak pár hónapot tölthetett a Pártfőiskolán. Október 25-én visszarendelték főosztályvezetőnek HM II. Főosztály élére.

Október 31-én hajnalban az életét mentve menekült Szalma József államvédelmi őrnaggyal, Balázsi Béla államvédelmi alezredessel és másokkal együtt a Dobogókő alatti erdőség egyik pajtájába, hogy másnap Csehszlovákiába távozzanak (ahová egyébként Mecséri János ezredes, Kiss Sándor őrnagy és Matusik Lajos százados is tervezte a menekülést, amint ezt életrajzuk tartalmazza). Dorogon azonban elfogták őket és Selmeci kivételével november 2-án átadták a Széna tériek arra portyázó „bá-

[1221] 1950.10.01. A Honvéd Akadémia elvégzése alapján kellett legyen katonai (tartalékos tiszti) rendfokozata. ebből következőleg volt személyi okmánygyűjtője a honvédségnél.
[1222] 1953.07.31.MN BM 31. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan. BM Állományparancsok 1953. 1-53. 49. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00046.
[1223] BM Állományparancsok 1953. 1-53. 49. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00131. old.
[1224] **Cserényi-Zsitnyáni Ildikó** i.m. 70.
[1225] 1955.04.02. MN BM 16/12. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozólag. BM Állományparancsok 1955. 1-113. 61. k. ÁBTL 2.8.1. 571. doboz 00070.
[1226] 1956.07.16. A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BELÜGYMINISZTERÉNEK 58. számú PARANCSA. Idézi **Cserényi-Zsitnyáni Ildikó** i.m. 70.

nyászbrigádjának" , akik viszont a budai Maros utcai laktanyában kialakított támpontjukra vitték őket.[1227] Innen november 4-én a szovjetek szabadították ki.[1228] Selmecit Szűcs Miklós ezredes mentette ki.[1229]

1957. május 3-án a Katonai Elhárító Osztály a BM. II. Főosztály I. osztálya lett, élén már csak osztályvezetőként maradt Selmeci ezredes.[1230]

A hónapokig tartó hálózati munka és fedett nyomozás után 1957. október 18-án Selmeci György ezredes volt az egyedüli aláírója Kicska János főhadnagy előállításiletartóztatási-házkutatási határozatának.[1231] Másnap hoztak ugyanilyen határozatot Szabó Pál őrnagy letartóztatására, amit Loss András főhadnagy, mb. alosztályvezető fogalmazott meg, Selmeci György ezredes osztályvezető és Horváth Gyula ezredes főosztályvezető egyetértésével terjesztették a honvédelmi miniszter elé, aki engedélyezte a határozatban foglaltakat, és ezt a katonai főügyész jóváhagyta.[1232] A sokszoros biztosításra nem csupán azért volt szükség, mert az eddig letartóztatott jutadombiak közül Kicska főhadnagy volt a legmagasabb rendfokozatú, noha nem volt parancsnok, Szabó őrnagy pedig ezen kívül korábban ezredparancsnok is volt, illetve a szabadságharc leverése után az esztergomi 5. karhatalmi zászlóaljban szolgált, kiérdemelve a MPHE kitüntetést.

Szenes Ernő főhadnagy terjesztett elő határozati javaslatot a nyomozás elrendeléséről további esztergomi katonák ügyében, közöttük a később halálra ítélt Varga József honvéd és Kálmán Dezső őrvezető ellen. A nyomozást saját hatáskörében kívánta lefolytatni. Selmeci György ezredes egyetértett.[1233]

Nagyobb körültekintést igényelt Vidi József alezredes személye, aki Révész Géza altábornagy honvédelmi miniszter személyes támogatását élvezte. Selmeci ezredes szakmai tekintélye és támogatottsága azonban erősebb volt, mint a miniszteré, a felelősségre vonás elkerülhetetlen volt. Szenes Ernő főhadnagy kompromisszumos határozati javaslatot készített, amely szerint a nyomozást elrendeli és saját hatáskörében lefolytatja – de nincs szó előzetes letartóztatásról, házkutatásról. Vidi alezredes a nyomozati eljárás megpróbáltatásait nem kerülhette el, de továbbra is szabadlábon védekezhetett. A határozattal Selmeci ezredes egyetértett.[1234]

[1227] **Eörsi László:** Budai srácok 2018. Kézirat. Fő utcai fejezet 46.sz.lj. Köszönöm Eörsi Lászlónak a részlet közlés előtti átengedését.
[1228] **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.m. 418.
[1229] **Szűcs Miklós** emlékiratára hivatkozva közli **Fábián Rudolf** i.m. 159.
[1230] **Krahulcsán Zsolt** i.m. 48.
[1231] HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere VIII. k. 1752.
[1232] HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere IV. k. 975-976.
[1233] Határozat 1957. november 27. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V-143682/2 30-31.Varga honvéd halálbüntetését másodfokon nyolc év börtönre mérsékelték.
[1234] 1958.03.24. Határozat a nyomozás elrendeléséről. Szabó Pál és társai V dosszié ÁBTL V-143682/2 288.

Kulcsszerepet teljesített a folyamatos jutadombi letartóztatások, majd a kihallgatások megszervezésében, lebonyolításában, a Katonai Főügyészség elé terjesztett anyag előkészítésében. 1958. április 22-én Szenes Ernő főhadnagy állította össze a Vizsgálati Alosztály befejező javaslatát, ami tartalmazta azt az tanúvallomással alá nem támasztott koncepciós elemet, hogy a két elfogott volt ÁVH-s hárman lőtték agyon. Ezzel Loss András százados mb. alosztályvezető egyetértett, Selmeci György ezredes pedig engedélyezte a Katonai Főügyészségnek történő átadást.[1235] A terheltekkel egyenként aláíratták, hogy áttanulmányozták az iratokat. Jogi értelemben ezzel eldőlt a sorsuk, hiszen védővel eddig nem találkozhattak, de az általuk elismerten „tanulmányozott" iratok a beismerésüket tartalmazták, általában a vizsgálók megfogalmazása szerint. A hadbíróság könnyű helyzetbe került.

A Politikai Nyomozó Főosztály Szalma József őrnagy vezette VIII. Vizsgálati Osztálya is jelentősen hozzájárult a Mecséri-per megalapozásához, ami nem csökkenti Selmeci György ezredes felelősségét, ide értve a miniszterekig terjedő parancsnoki láncolat, illetve a Loss András által vezetett alosztály vizsgálói felelősségét is.

Az archontológiai adatok szerint 1959-ben fejezte be tanulmányait az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának levelező tagozatán. A szűkszavú közlés nem részletezi, hogy ez mit jelent, doktorátust nem említ, a tanulmányok kezdetét sem. A hivatkozásként felsorolt BM-parancsok közül egy sem született 1959-ben. Igaz, hogy az archontológiai adatok másoknál is csak az egyetemi tanulmányok befejezésének évét közlik.

Selmeci ezredes osztályvezető terjesztette elő a jelentést a kiskunmajsai és pestlőrinci Jutadombon harcolt katonák, Varga Miklós tizedes és társai előzetes letartóztatásától Rajnai Sándor alezredesnek.[1236]

Selmeci ezredes 1961. augusztus 31-éig tartozott a megtorlások élvonalához. Ekkor vált esedékessé a forradalom által megszakított pártfőiskolai képzése. Hallgatóként vezényelték az MSZMP KB Párfőiskolájára, amit 1963 júniusában végzett el. Ezután visszakerült a BM állományába, de ott ekkorra már háttérbe szorították a Rákosi korból még megmaradt volt ÁVH-sokat. Selmeci ezredes két évig, 1965. május 14-ig állt a III/5 Osztály élén, majd beosztásban előbbre lépett, jelentőségében hátrébb: a BM Ellenőrzési Csoportfőnökségére került csoportfőnökként. Itt hosszabb ideig, 1971. június 18-áig dolgozott. Végül egyértelműen alacsonyabb beosztásban zárta BM pályafutását: a BM Nyilvántartó Központ vezetőjeként. Közelgő nyugállományára tekintettel rendőr vezérőrnaggyá léptették elő. Öt hónappal később. 1976.

[1235] Befejező javaslat 1958. április 22. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682/6 205.
[1236] Jelentés 1960.01.07. Varga Miklós és társai 2. k. ÁBTL V-146378/2 229-230. Rajnai a BM II. (Politikai Nyomozó) Főosztályának a főov. helyettese volt.

augusztus 31-én helyezték nyugállományba. Ez megfelelt az előírásoknak, hiszen éppen betöltötte 55. életévét, a szolgálat felső korhatárát. Nem sokkal élte túl: 58 évesen halt meg.

Kevés adatból áll elénk a megtorló gépezet olyan parancsnokának pályaképe, aki az államvédelmi hatóság szolgálatában gyors karriert futott be – amit a forradalom, az ÁVH felszámolása megtört. A Kádár-rendszer csak addig fogadta el szolgálatait, amíg feltétlen szüksége volt rá: a megtorlások első éveiben, középpontban a Mecséri-perrel. Az ekkor 37 éves Selmeczi György ezredes karrierje megrekedt. Hiába fedezte a súlyos jogsértéseket, alosztályával hiába állított elő kikényszerített vagy egyszerűen csak konstruált vallomásokat, hiába volt tettestárs sokak kivégeztetésében, még több börtönbüntetésében, többé sem elhárítóként, sem nyomozóként, sem vizsgálóként nem volt rá szükség.

Strahl Sándor ezredes

Makó, 1919. március 26. – 1995. szeptember 11.[1237]

Strahl Sándor ezredes a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa harmadik ülnöke volt a Mecséri-per másodfokú tárgyalásán. (Részletek a XIII. fejezetben.) A Különtanács elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt. Mellé négy ülnököt neveztek ki, ekkor egyikőjük sem volt jogász.

Strahl Sándor Makón 4 elemit végzett 1929-ben. Lóhajtó, majd csillés volt Három évig tanonc, szakképzettsége géplakatossegéd. Munkaszolgálatosként került a keleti hadszíntérre. 1943 januárjában átszökött a szovjet csapatokhoz. Hathónapos antifasiszta, majd kéthónapos partizániskolát végzett. 1945 februárjában ukrán partizántörzzsel érkezett haza. Önként jelentkezett az alakuló demokratikus hadseregbe. 1945. március 1-jén alhadnaggyá léptették elő. Belépett az MKP-ba. 1946-tól szolgált a néphadseregben, november 1-jén hadnaggyá, 1947. július 1-jén főhadnaggyá léptették elő. Elvégezte a Kossuth Akadémia hathónapos nevelőtiszti tanfolyamát, ami után 1947. november 12-én hivatásos állományba vették. 1949. november 1-jén százados, 1950. április 1-jén őrnagy, 1952. június 1-jén alezredes.

1950-ben megnősült, két fia született.

1953. október 28. és1954. március 11. között Budapesten elvégezte a Sztálin Katonai Politikai Akadémiát. Utána részt vett a Zrínyi Tolmácstiszti Iskola előkészítő tanfolyamán, majd 1954. augusztus – 1956. október 29. között Moszkvában tanult a Lenin Katonai Politikai Akadémián.[1238] Onnan 1956. október 29-én ért haza, novem-

[1237] Ti OGY 396/3355 Strahl Sándor személyi okmánygyűjtője. Civil igazolványkép csatolva. A hadbírósági tárgyalási jegyzőkönyvön Stráhl, az aláírása szerint Strahl.
[1238] NEB i.m. Strahl Sándor.

ber 4-éig beosztása sem volt. November 4-én Uszta Gyula vezérőrnagy tolmács csoportjával a szovjet csapatokhoz került Tökölre. November 8-ától az 1. Honvéd Karhatalmi Forradalmi Ezred parancsnokának politikai helyettese, egyúttal az ezred egyik szervezője volt. Vezette a pártszervezetek megalakítását, amelyek az egész ezredben megalakultak november 20-áig. 1957. március 8-tól a ZMKA politikai osztályvezetője. A parancsnok politikai helyettese.[1239] Beiratkozott a ZMKA gyorsított levelező tagozatára. Augusztus 20-án megkapta az MPHE kitüntetést.1957. október 3-án előléptették ezredessé. Elismerő minősítését Csémi Károly ezredes, a ZMKA parancsnoka írta alá 1958. szeptember 8-án. Ezt követően nevezték ki a Mecséri-perben másodfokon eljáró különtanács ülnökévé.

Az ülnökök véleményének érvényesítésére leginkább alkalmas kegyelmi tanácskozás jegyzőkönyve semmit nem tartalmaz az elhangzottakról. Az elítéltekre vonatkozó valótlan tényállást és minősítést tartalmazó hét sor után olvasható a jegyzőkönyv egyetlen érdemi mondata: a fentiekre *„tekintettel a különtanács ezen vádlottakat e g y h a n g u l a g kegyelemre nem ajánlja*[1240]*."* A vészbíróság másik négy tagjával együtt Strahl Sándor ezredes is részes és személyesen felelős azért, hogy előtte is nyilvánvalóan jogsértő módon halálba küldtek öt tisztet és két sorkatonát.

Strahl ezredesről a ZMKA továbbra is jó véleményt közölt, tanulmányait 1959. február 21-én kiváló eredménnyel végezte el. Áthelyezték az 5. hadsereg parancsnokságának politikai osztályára, az osztályvezető helyettesének. Itt 1961. szeptember 15 – 1963. szeptember 1. között szolgált. Ekkor a Szovjetunióba vezényelték a Lenin Politikai Akadémia egyéves továbbképző tanfolyamára. Hazatérte után két hetet töltött itthon, utána kinevezték moszkvai katonai és légügyi attasénak. Kiküldetése 1964. szeptember 1-jétől 1970. október 15-ig tartott. Hazatérte után az MN Politikai Főcsoportfőnöksége káderosztályát vezette. A moszkvai évek után – minősítése szerint – kedvetlenül, de legjobb tudása szerint végezte munkáját, bár a kádermunka területét nem ismerte eléggé. 1972. június 15-én áthelyezték az MN vezérkara 2. csoportfőnökségre közvetlen személyi tartalékállományba. Ezzel előkészítették visszatérését a diplomácia világába. Szeptember 6-án kinevezték berlini katonai és légügyi attasévá.

Strahl Sándor ezredes a Mecséri-perrel kapcsolatba kerültek közül a kevesekhez tartozott, akiknek a megbízhatóságát, együttműködését töretlenül ellentételezték.

1976. december 1-jén a szolgálat felső korhatárát túlhaladva, kérelmére szolgálati nyugállományba helyezték.

Csaknem két évtizeddel később halt meg. A Farkasréti temetőben temették el.

[1239] Uo.

[1240] LN KK Kegyelmi tanácskozási jkv. 1958. november 14. HL LB KK Katf.Kt.057/1958 Mecséri ezds. és 50 társa 133.

Susán Pál alezredes

Bárna, 1925. február 24.[1241] – ???

A Mecséri János és társai ellen a Budapesti Katonai Bíróságon lefolytatott elsőfokú tárgyalás második ülnöke volt Susán Pál alezredes, az esztergomi hadosztály korábbi őrnagya.

Önéletrajza szerint háromgyermekes bányászcsaládból származik. Apja részt vett az illegális kommunista mozgalomban. 1928-ban megölték. Iskolai végzettsége nyolc elemi. Már gyerekkorától cselédkedett, majd a salgótarjáni bányánál, majd a villamos erőműnél dolgozott. 1943-ban kazánfűtői vizsgát tett. 1944 decemberében üzemében megalakították a kommunista pártszervezetet. 1945-ben kazángépészként dolgozott. Május második felétől már pártfunkcionárius, utóbb üzemi párttitkár, majd a salgótarjáni városi bizottság káderese volt. Magánúton végzett el három gimnáziumi osztályt, majd a kereskedelmi iskola két tanévét, a Műszaki Főiskola egy évfolyamát. Budapestre került, az Iparügyi Minisztériumba. 1949. augusztus 22-én a párt felhívására bevonult a nyolchónapos Petőfi Politikai Tiszti Intézet tanfolyamára. Elvégzése után a Honvéd Film Intézethez került politikai helyettesnek, majd vidéki alakulatoknál szolgált. 1950-ben megnősült, házasságából két gyermek született. Első tiszti rendfokozata főhadnagy, 1950. április 16-tól. 1951. október 1-jével előléptették századossá. Ősztől végezte a kétéves Sztálin/Petőfi Katonai Politikai Akadémia összfegyvernemi tagozatát. 1953. május 18-ától őrnagy, az esztergomi 7. gépesített hadosztály politikai osztályvezetője. 1954. november 1-jével a verpeléti harckocsi-rohamlöveg ezredparancsnokának politikai helyettese. 1956. január 1-jétől pártpolitikai előadó lett a Petőfi Politikai Tiszti Iskolán. Rögtön kapott egy megrovás végső figyelmeztetést, mert gyakorlati munkáját, illetve módszereit helytelennek találták. Nem csoda, hogy már szeptember 14-én csak beosztott tiszt a HM Személyügyi Főcsoportfőnökségen. Itt még egy hónapot sem töltött, 1956. október 7. és 1957. március 20. között visszatért a Petőfi Katonai Politikai Akadémiára, előadónak, ahonnan az év elején eljött. Karhatalmi szolgálatot teljesített, a 3. (budai) karhatalmi ezred 2. század 4. szakaszának parancsnokhelyettese volt.[1242] 1957. március 21-én átvette a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia politikai nevelési tanszéke, immár hosszú távú szolgálati helye. Előadó, 1957. október 31-étől főelőadó. December 15-étől alezredes. Az év folyamán megkapta az MPHE kitüntetést.

Oktatói tevékenysége közben nevezték ki ülnöknek a Budapesti Katonai Bíróságra és került a Mecséri-per első fokon eljáró különtanácsába. (Részletek a XII.1 fejezetben.) Elnöke, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy volt. Két ülnökének nem volt

[1241] Ti OGY 47801 Susán Pál személyi okmánygyűjtője. Alezredesi, ezredesi és civil ruhás fényképei csatolva.

[1242] NEB i.m. honvéd karhatalom.

jogi végzettsége. Hármójuknak kellett eldöntsék 52 terhelt sorsát, és kiválasztaniuk a 11 szovjet bejelentett hősi halottal azonos számú halálraítéltet. Jogilag a két ülnök ugyanolyan szavazati joggal rendelkezik, mint a tanács elnöki tisztét betöltő bíró, dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, a Budapesti Katonai Bíróság elnöke. Az ülnökök elméletileg leszavazhatják a bíró indítványát. Ez azonban a szokásos jogállami keretek között még polgári bíróságon sem nagyon fordul elő: a tanács tagjainak van alkalmuk előzetesen összehangolni az álláspontjukat. A megtorló gépezet részeként működő katonai bíróság ennél sokkal célirányosabban működött. Azért bízták meg a különtanácsot, hogy annak összetételét a bíróságtól függetlenül állapíthassák meg, elejét véve bármiféle jogilag megalapozott kifogásnak, ellenvetésnek. A tanács elnöke, dr. Mátyás Miklós őrnagy az előkészítő ülést azzal kezdte, hogy *„az ülnököket figyelmezteti a korábban letett esküjükre"* [1243] és nyilvánvalóan arra a célra, ami miatt a különtanács összeült. Az előkészítő ülésen még nem a későbbi ülnökök vettek részt. Baranya László ezredes szolgálati helyéről egy százados jelent meg. Később, a per folyamán a második ülnök, korábban esztergomi tiszt, Susán Pál, alezredes volt, miközben mind a hadbíró, mind az ügyész, dr. Kapfinger Tibor őrnagyok. Ha így volt is, ahhoz nem férhetett kétség, hogy a tárgyalás érdemi történéseit Mátyás Miklós hadbíró és az ügyész tartották kezükben. A jegyzőkönyv szerint a tárgyalás közben az elnök tett fel kérdéseket, de a meghallgatás után az ülnökök is tehettek fel – ám nevüket a jkv. nem tünteti fel, csak annyit ír, *„ülnök"*, a kérdést sem örökíti meg, legfeljebb a válaszból lehet következtetni, mit is kérdeztek. Tehát nem tudjuk, hogy a két ülnök közül melyik milyen módon vett részt a perben. Susán Pál alezredes végig jegyzetelt a per folyamán, füzete fennmaradt.[1244] Valamelyes döntési lehetőségük inkább akkor nyílhatott, amikor azt ítélet kihirdetése után a tanács átalakult kegyelmi tanáccsá és ott egyenként kellett szavazni a halálraítéltek kegyelemre ajánlásáról. De a Mecséri-per nem jogi értelemben vett per, hanem leszámolás volt, az elsőfokú kegyelmi tanácsnak *„a halálraítéltek vonatkozásában... egyöntetű álláspontja alakult ki."* (A kegyelmi tanács üléséről a XII.3 fejezet számol be.)

Ülnöki megbízatásának letelte után Susán Pál alezredes ismét honvédtiszti hivatására összpontosíthatott. 1961-től tanszékvezető helyettes, 1962-től tanszékvezető. 1966. november 1-jével átkerült az MN Kiképzési Főcsoportfőnökség állományába. Ez visszalépésnek tekinthető. November 22-étől a Honvédségi Szemléhez került, ami távol állt tanszékvezetői tevékenységétől. 1968. január 31-ével a HM Személyügyi Főcsoportfőnökség személyi tartalékába került. 1969. március 1-jén már csak az MHSZ Országos Központjának állományában szorítottak helyet neki, ekkor már csak

[1243] Előkészítési ülési jkv. 1958.06.09. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3559.

[1244] Ugyanott Mecséri János ezredes és társai, XIII. k. 313.

a Főcsoportfőnökség más szerveknek átadott tisztek csoportjába tartozott. 1973. március 20-áig az MHSZ Pártbizottság titkára volt. Ettől kezdve október 31-éig már csak titkárságvezető. November 1-jétől pedig a személyügyi osztály vezetője. 1976. április 4-ével ezredessé léptették elő. Egészségi állapota azonban kedvezőtlenre fordult, erre hivatkozva kérte szolgálati nyugállományba helyezését 1980. szeptember 9-én. *„Egészsége megóvása érdekében"* a honvédelmi miniszter 1980. október 1-jei hatállyal szolgálati nyugállományba helyezte.

A Mecséri-per túlélőitől semmiféle rokonszenvező megjegyzést nem hallottam Susán Pál alezredesről. Ő teljes mértékben fenntartotta hadbírósági álláspontját. Puchert János részletezi egy nyilatkozatát, amit Bencze János újságírónak tett 1989 májusában: *„nemes egyszerűséggel azt mondja az alezredes, hogy* (a Jutadombnál – M.E.) *lemészároltak 11 szovjet katonát".* 1990 után Susán Pál ezredest mégis katonai pompával temették el.[1245]

Sütő János rendőr főhadnagy

Polgár, 1929. augusztus 9.[1246] – ???

Sütő János, korábban államvédelmi, rendőr főhadnagy a Mecséri-per nyomozati szakaszában vizsgálóként tevékenykedett, a legjobban képzettek közé tartozott. Találó az a pillanat, amit egyik áldozata örökített meg, sérelmezve, hogy a jutadombi harcokban érintetteket olykor tetszőlegesen sorolták be a gyanúsítottak, a vádlottak, a felmentettek, a tanúk közé, és volt, akit fel sem kerestek:

„Az ítéletek szóródására nincs magyarázat. A nyomozás befejezésekor...megkérdeztem a vizsgálótisztet, Sütő századost, hogyan csinálták, betették egy kalapba a neveket, kikét kihúzták, azt letartóztatták. Erre csak mosolygott a vizsgálótiszt." [1247]

Önéletrajza szerint ötgyermekes agrárproletár családból származott. 6 elemi iskolát végzett, utána alkalmi mezőgazdasági munkásként dolgozott. 1945-ben belépett az MKP-ba. 1949 őszén Budapestre jött, kitanulta a kőműves szakmát és vidéken helyezkedett el. 1950 nyarán tényleges katonai szolgálatra hívták be a váci légvédelmi tüzérezredhez.[1248] 1951. június 29-én áthelyezték az ÁVH állományába és háromhónapos Dzerzsinszkij Államvédelmi Tiszti Iskolát végzett. 1951. szeptember 15-én hadnaggyá léptették elő és beosztották a Katonai Elhárító Főosztály vizsgálati osztályára. 1952 tavaszán négyhónapos vizsgálói tanfolyamon vett részt. Megnősült, egy fiuk született. 1953. szeptember 12-én őszén a BM Katonai Elhárító Osztályra

[1245] **Puchert János** Egy túlélő 200-201.

[1246] Ti OGY 351/1080 Sütő János személyi okmánygyűjtője. Egy civil kép mellékelve.

[1247] **Puchert János** Egy túlélő 29. Sütő János ekkor még csak főhadnagy volt.

[1248] Önéletrajz 1957. június 29. ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 7338 Sütő János személyi okmánygyűjtője. Két civil ruhás fénykép mellékelve.

helyezték.[1249] November 19-én a Főosztály állományában operatív beosztott államvédelmi hadnagy.[1250] 1954. áprilisában áv. főhadnaggyá léptették elő, ősszel a rétsági páncélos alakulathoz helyezték elhárítótiszti beosztásba. 1956. április 1-jén visszahelyezték a Főosztály Vizsgálati Osztályára.

1956. október 25-től 30-áig szolgálati helyén, a II. ker. Fő utcai börtön épületében tartózkodott. Október 30-án elszedték igazolványát és több társával együtt átvitték a BM Roosevelt téri épületébe. Itt részt vett az operatív anyagok megsemmisítésében. Délután elküldték őket azzal, hogy mindenki oda megy, ahová akar, vagy menjenek ki a Valéria-telepen állomásozó szovjet páncélos egységhez. Hazament. November 2-án reggel fegyveresek jöttek érte és a Práter utcai iskolába vitték. Itt már volt kb. 20-25 egykori államvédelmis. Nem hallgatták ki, november 3-án este átszállították a Budapesti Főosztályhoz. Másnap hajnalban a szovjet csapatok támadása után kiszabadultak. November 5-én egységesen átmentek a BM Roosevelt téri épületébe, ahol Sütő János főhadnagy hozzáfogott a letartóztatott személyek kihallgatásához. Ezután a Fő utcai épületbe mentek. Itt mint vizsgáló megszakítás nélkül dolgozott. A BM átszervezése után a Vizsgálati Alosztályhoz került.

Ritkán olvasható ilyen beismerés:

„1953. nyarán még az akkori kormányprogram előtt elkövetett túlkapásért, illetve egy előzetes letartóztatott megpofozásáért becsületbíróság elé állítottak, melynek során a bíróság a soron következő előléptetésem elhalasztását javasolta, azonban ez végső fokon teljes egészében megsemmisült, érvénytelen lett még akkor. Kitüntetést nem kaptam." [1251]

A BM-esküt 1957. június 29-én tette le. Megkapta az MPHE kitüntetést.

A Mecséri-ügyben szinte kezdettől, a Szabó Pál és társai időszaktól vezetett vizsgálatokat és szembesítéseket a II/1.Osztály Vizsgálati alosztálya beosztottjaként, többnyire a kevésbé gyanúsíthatóak körében: Schór András őrvezető, Kiss Balázs honvéd, Motil József honvéd szembesítése Rémiás Pál hadnaggyal, Mátyás Imre és Rémiás Pál hadnagyok szembesítése. Ő vezette Szeder László főhadnaggyal együtt Kálmán Dezső és Árpási Ferenc őrvezetők szembesítését, ahol megdőlhetett volna az előzetes koncepció a három tettes által elkövetett csoportos gyilkosságról, ugyanis Kálmán Dezső őrvezető kijelentette: *„MOLNÁR Géza őrvezető és MAGYAR János honvéd géppisztollyal agyonlőtték őket"*, azaz a két elfogott volt ÁVH-st. Árpási Ferenc ezt helybenhagyta.[1252]

[1249] MN BMH 53. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan 1953.09.12. BMH Állományparancsok 1953. 1-100. 50. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00068.
[1250] MN BMH 243. sz. parancsa a személyi állományra vonatkozóan 1953.11.19. BMH Állományparancsok 1953. 200-350. 52. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00025.
[1251] I.m. Önéletrajz 1957. június 29. 3.
[1252] **Kálmán Dezső** és **Árpási Ferenc** szembesítési jkv.1958. január 30. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL V-143682/4 212.

A koncepció azért nem dőlt meg, mert több vizsgáló, közöttük Sütő János főhadnagy, meghamisították a tanúvallomásokat. Ő hallgatta ki Molnár Sándor szakaszvezetőt, a pestlőrinci légvédelmi tüzérezred katonáját, aki teljesen véletlenül sodródott be a fogolykísérésbe. A terhelt a következő vallomást tette:

„...későbben az a katona akivel a két személyt kisértem ...mondotta el, hogy az általunk kisért két személyt agyonlőtték...részleteket nem közölt velem." [1253]

Két hét múlva Sütő János főhadnagy így értelmezte át a vallomást:

„Az általa kisért két személyt későbben...MOLNÁR Géza őrv. és társai kivégezték, melyről csak utólagosan értesült...", habár Molnár szakaszvezető még utólagos értesülésként sem vallotta, hogy Molnár Géza és társai, sőt Molnár Géza nevét ki sem ejtette, és hiszen nem esztergomi katona volt, nem is ismerte az őrvezetőt. Sütő főhadnaggyal egyetértett Loss András főhadnagy, mb. alosztályvezető is. Ráadásul egyetlen általuk hivatkozott – vagy nem hivatkozott – tanúvallomás sem állította, hogy Molnár Sándor szakaszvezető gyilkosságot követett volna el vagy abban részes lett volna, hiszen ott sem volt. Pedig a két vizsgáló *„bűnsegédi minőségben elkövetett gyilkosság miatt"* terheltként vonta felelősségre Molnár szakaszvezetőt. Azt, hogy a két vizsgáló valótlanul vádolta meg őt, közvetve bizonyítja, hogy bár a Mecséri-perben elsőfokon 2 év szabadságvesztésre ítélték, másodfokon felmentették.

Jogállamban a hamis vád hivatalból üldözendő.

Sütő János főhadnagy vizsgáló talán legnagyobb horderejű feladata volt Kiss Sándor alezredes kihallgatása, aki határozottan védte elöljáróit. *„MECSÉRI ezds. azt a parancsot adta, hogy a szovjet csapatokat ki kell engedni Budapestről. MECSÉRI ezds. kihangsúlyozta SZENDI alez.-nek, hogy a tüzérek felé közölje, hogy a szovjet csapatokkal semmilyen körülmények között harcba ne bocsájtkozzanak... MECSÉRI ezds. még egy külön csoportot küldött ki a tüzelőállásokhoz, hogy közöljék a parancsnokokkal, hogy a szovjetekre tüzelni nem szabad. SZENDI alez. MATUSEK szds. és DEÁK alez. ki is mentek."* [1254] A tanúvallomás megalapozhatta volna az esztergomi parancsnoki láncolat felmentését a jutadombi harcokért, amennyiben jogi keretek között folytatták volna a nyomozást. Nem így történt, Sütő János főhadnagy ezért is felelős. Mit tehetett volna másként, arra példa, hogy ő hozott – el nem fogadott – határozatot Mátyás Imre hadnagy őrizetben tartásának megszüntetésére a furcsa fordulatokat is hozó kihallgatások után.[1255]

Hogyan bánt a terheltekkel, hogyan látta el feladatát? Közvetlen parancsnoka, Loss András főhadnagy mb. alosztályvezető 1958. március 18-án kelt minősítése rímel Sütő főhadnagy fent idézett saját beismerésére:

[1253] **Molnár Sándor** tk. jkv.1958. február 10. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V-143682/2 139.
[1254] **Kiss Sándor alezredes** tk. jkv.1958. február 1. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682/6 74-75.
[1255] Határozat 1958. február 21. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V-143682/1 409-410. Egyetértett **Loss András** fhdgy. mb. alosztályvezető.

„...a kihallgatásokat nívósan, rendszeresen vezeti le...hiba az, hogy sok esetben elveszti a türelmét a letartóztatottal szemben és indokolatlanul goromba hangot használ...minél előbb eredményt akar elérni és amikor ez nem sikerült elveszti türelmét."

Sütő János főhadnagyot 1959. márciusában századossá léptették elő. A III/1. Osztály fővizsgálói beosztásába került, amit 1977-ig töltött be. 1959. november 5-én ő hozta a határozatot a harmadik jutadombi katonai pert megalapozó nyomozás elrendeléséről, Varga Miklós tizedes ellen.[1256] A nyomozati eredmények alapján rendelte el Kurai Károly hadnagy előzetes letartóztatását.[1257]

További pályafutásának látható folyamatai kevésbé mozgalmasak. A Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem első évfolyamát 1964-ben fejezte be. Márciusban őrnaggyá léptették elő. Ugyanitt a filozófia szakosítót 1968-ban végezte el. 1969. március 15-ével alezredessé léptették elő. 1977 – 1984 között kiemelt fővizsgáló a III/1-C. Alosztályban.

Nyugállományba helyezték a szolgálat felső korhatárának elérésével, a BM állományában végzett eredményes munkája elismerése mellett 1984. augusztus 31. hatállyal. Katonai nyilvántartásból törölve 1989. december 31-ével.

Szabó Pál őrnagy

Egyek, 1915. augusztus 20. – Budapest, 1958. november 15.[1258]

1956. november 2-án Szabó Pál őrnagy az ismételten Budapestre vezényelt esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály parancsnoka volt. Ő jelölte ki a Jutadombon a közepes lövegek tüzelőállásainak helyét és szabta meg a majdani harc megvívásának a módját: a közepesek nyitnak először tüzet, ezt követően a könnyűsök külön parancs nélkül oldal oldalozzák a szovjet menetoszlopot. Mecséri ezredes parancsára hivatkozva ő adta ki a tűzparancsot, amennyiben tárgyalással nem lehet visszatartani, megfordítani a főváros felé esetleg érkező szovjet alakulatokat.

Egyeken született négygyermekes földműves családból. Édesapját elveszítette az első világháborúban, félárvaként nőtt föl. Édesanyja mezőgazdasági munkával tartotta el gyerekeit, akik napszámosként segítették őt. Szabó Pál nagyon jól tanult, ezért édesanyja elhatározta, hogy tovább taníttatja. Ösztöndíjjal végezte el a polgári iskola következő két osztályát, majd napszámosként, részes aratóként dolgozva saját erejéből fejezte be a polgári iskolát Tiszafüreden. További tanulásra azonban nem maradt lehetősége. 1933-tól asztalosinas volt Egerben. 1936-ban szabadult fel. Mint segéd

[1256] Határozat 1959. november 5. Varga Miklós és társai 0. k. ÁBTL V-146378 23-24.
[1257] Határozat 1960. február 3. Varga Miklós és társai 1. k. ÁBTL V-146378/1 21-23.
[1258] Ti OGY 305/2648 Szabó Pál személyi okmánygyűjtője.

dolgozott Egerben, majd szülőfalujában.[1259] 1937. október 1-jén behívták katonának Debrecenbe, légvédelmi kiképző üteghez. Egész élete ehhez a fegyvernemhez kötődött. Szakaszvezető lett, továbbszolgálóként a pécsi IV. légvédelmi tüzérosztályhoz került, részt vett az erdélyi majd a délvidéki bevonulásban. Zomborban átesett a tűzkeresztségen. 1941. július 27. – szeptember 30. között tüzérosztálya a Kárpát-csoport keretében nyomult előre szovjet területen. 1942. december 31-én fejezte be az egyéves jutasi tiszthelyettes képző iskolát. 1943. július 1-jével őrmester. 1944 őszén vonult vissza a Tatárhágótól Budapestig. 1945. január 17-én a VI. kerületben 25 katonájával együtt bevárta a szovjet csapatokat és megadta magát.

A Jutadombon az egyetlen frontharcos légvédelmi tüzér ő volt.

Fogságba esése után szerencséje volt: a jászberényi hadifogolytábor parancsnoksága lehetővé tette, hogy a hadifoglyok önként jelentkezhetnek a szerveződő új magyar, demokratikus hadseregbe. Szabó Pál az 1. gyalogos hadosztály 2. ezredének árkász szakaszába került mint szolgálatvezető őrmester. Május 1-jén a hadosztály elindult a frontra. A háború vége Ausztria területén érte őket, de harcba már nem kerültek. Szakaszával Répcelakra vonult, majd innen 1946. április 15-én Budapestre vezényelték, ahol a műszaki hadosztály 1. utász zászlóaljához osztották be. Részt vett a Szabadság híd újjáépítésében és a déli vasúti összekötőhíd felépítésében, a budai hegyek aknamentesítésében. 1946. októberében írnok lett a Tolnán alakult tiszti századnál. 1947. április 12-én mint törzsőrmester hadosztályparancsnoki dicséretben részesült. Az oklevelet a demokratikus honvédség talán legismertebb tábornoka, Variházy Oszkár vezérőrnagy írta alá.[1260] 1948. október 1-jén a hadosztályparancsnokság beosztott tiszthelyettese lett. Egy hónap múlva vezényelték a Honvéd Kossuth Akadémiára mint írnok tiszthelyettest. 1948. októberétől hallgató, 1949. március 15-én elvégezte az Akadémiát mint szakaszparancsnok, alhadnagy. II. 20-án bevonult az esztergomi 1. pc. hadosztály lgv. tüzérosztályához. Beosztása segédtiszt volt, aki ellátta a laktanya-segédtiszti teendőket is, majd ütegparancsnok lett. 1946-ban a Szociáldemokrata Párt tagja, 1947-ben a Magyar Kommunista Pártba lépett át. A pártegyesülés után a Magyar Dolgozók Pártjának a tagja volt. 1949. február 1-jén nem kellő politikai ténykedése miatt visszaminősítették tagjelöltté. Ezt követően elvégezte a kezdő, majd a haladó pártszemináriumot. Párttagságát végül 1947-től ismerték el.

1950. május 1-jével hadnaggyá léptették elő. 1950. október 1-jén Tokajba, onnan Szegedre vezényelték osztályparancsnoknak, november 7-étől főhadnagyi rendfokozattal. 1951. február 27-én került Komáromba, légvédelmi tüzérezred-parancsnoknak, március 1-jével századosi rendfokozattal.

[1259] Önéletrajz 1950.01.11. Uo. 1.old. Vö.: **Vasi Ferenc Zoltán** Szabó Pál – **Rácz János** Szabó Pál őrnagy 91.
[1260] A dicsérő oklevél a bírósági iratok között található. Mecséri ezredes és társai Skontró k. HL BKB. 031/1958 3638.

A légvédelmi alakulatok átszervezése után 1951 októberében Komáromból Esztergomba települt az alakulat. Az 51. lgv. tüzérezred élén továbbra is Szabó Pál százados állt.[1261] Soron kívüli előléptetését 1952. október 11-én hadosztályparancsnoka, Róka Mihály alezredes javasolta, aminek alapján Szabó századost 1952. november 7-ével léptették elő őrnaggyá. Ő az a Róka Mihály, aki vezérőrnagyként tesz majd tanúvallomást a Mecséri-perben és olyan nyíltan fejezi ki barátságát Mecséri ezredes felé, hogy dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy feljelenti.

Visszatérve őrnagyi előléptetéséhez, Róka alezredes minősítése szerint Szabó százados a politikai tiszttel egyetértésben a pártmunkát az egység harckiképzésének emelésére irányítja. A szabályzatokat ismeri és azok betartását megköveteli. Tekintélye van, beosztottjai tisztelik. Megházasodott, gyermekük nem született. Következő minősítésében hadosztályparancsnoka szerint beosztásában jól megfelel. Másodfokon Róka Mihály már ezredes, a hadtest részéről megerősíti, hogy mint légvédelmi ezredparancsnok kellő gyakorlattal rendelkezik. Szakmailag képzett, továbbképzésével is foglalkozik. Nem következetes azonban a fegyelem megszilárdításában. A Minősítő bizottság egyetért, amit Lantos József alezredes, személyügyi osztályvezető ír alá. Az a Lantos alezredes, aki a majd a Mecséri-per folyamán a Jászberényi úti tüzelőállással kapcsolatban Szabó őrnagy minden állításával szembehelyezkedik és alapot teremt a halálos ítélet kiszabásához. A majdani jutadombi sorkatonák 1954 őszén ehhez a légvédelmi tüzérezredhez vonulnak be. *„Parancsnokunk Szabó Pál őrnagy volt, egykori jutasi őrmester...szigorú és nagyon katonás parancsnok volt, tudott fegyelmet tartani, de gondoskodott is katonáiról. Nemigen maradt ki olyan nap, hogy ne látogatta volna meg a konyhát ellenőrizvén, hogy katonái megkapják-e az előírt táplálékot".* [1262]

Az 51. légvédelmi tüzérezredet 1955. október 27-én tüzérosztállyá szervezték át. Parancsnoka Szabó Pál őrnagy maradt (34. kép).

1956. október 23-án 22 órakor Mecséri ezredes hadosztályparancsnok parancsára Szabó Pál őrnagy riadóztatta osztályát, majd útba indította Budapest felé. Mindezt a hadosztály részéről Lantos József alezredes személyesen ellenőrízte. Budapesten rendfenntartó feladatokat láttak el, Szendi Dezső alezredes parancsai szerint. Egy alkalommal Szabó őrnagy közelharcba keveredett.[1263] Október 29-én a HM utasítására

[1261] Beosztásai: Személyi adatlap 1959.01.30. 2-3. Előléptetései u.i.: 11. Ti OGY 305/2648 Szabó Pál személyi okmánygyűjtője. Szabó Pál őrnagy az első kihallgatásán némiképp eltérően nyilatkozott 1957. október 22-én. HL BKB 031 1958 670. doboz. Mecséri János és társai pere IV. k. 980.

[1262] **Puchert János** Egy túlélő 4.

[1263] Részletesen beszámol ezekről a napokról **u.ő** uo. 7. A Jászai Mari térnél külső őrséget adó esztergomi katonáknak a Budai Nagy Antal laktanyából szállították az ebédet. Egyik nap a tehergépkocsit civil tömeg feltartóztatta a hídfőnél. *„Kérdezik, hova megyünk – mondjuk visszük a társainknak az ebédet – az ávósoknak viszitek ti gazemberek... két oldalról felugrottak a kocsi fellépőjére és próbálták kiráncigálni a gépkocsi vezetőt Molnár Géza őrvezetőt és a kocsiparancsnokot Szabó Pál őrnagyot. Mi egy kicsit meg voltunk döbbenve a kocsiplatón miután már megpróbáltak*

meg kellett alakítani az osztály Forradalmi Katonai Tanácsát, elnöke Bana Ferenc százados, Szabó őrnagy politikai helyettese lett, a tisztek közül Trinka Sándor és Soós Zoltán főhadnagyok voltak tagok. Október 31-én az FKT úgy döntött, hogy az osztály lövegeit fel kell hozni Budapestre. Ezt megerősítette Lantos alezredes is, és együtt ment Szabó őrnaggyal Esztergomba. Másnap, november 2-án hajnalban érkeztek vissza nyolc könnyű és négy közepes légvédelmi löveggel a Budai Nagy Antal laktanyába. Itt Vidi József alezredes Lantos alezredes jelenlétében közölte Mecséri ezredes parancsát Szabó őrnaggyal. Szabó őrnagy megfelezte az osztályt, az egyik felét a jutadombi páncélelhárító körlet kialakításával bízta meg, a körlet élére törzsfőnökét, Kliebert László századost állította. Az osztály másik felének megparancsolta, hogy a külső Jászberényi úton rendezzen be páncélelhárító körletet. Ennek élén Szabó őrnagy állt, távollétében a körlet parancsnoka Pordán Zoltán hadnagy volt. A hadosztály részéről itt tartózkodott Lantos József alezredes. Szabó őrnagy mindkét körlet számára tűzparancsot adott ki, amennyiben a szovjet csapatok vissza akarnának térni Budapestre. Vidi József alezredes parancsára Szabó őrnagy a parancsnoki harcállását a népligeti Kiss János laktanyában rendezte be. November 3-án osztálya mindkét részénél ellenőrizte a körlet berendezését. A perben rendíthetetlenül ragaszkodott ahhoz, hogy mindkét helyen kiadta a parancsot, hogy a szovjet csapatokra nem szabad lőni[1264] – de beosztottai egységesen, ugyanilyen állhatatosan tagadták ezt. Hivatkozott arra is, hogy az osztálynál október 29-én megválasztott Forradalmi Katonai Tanács feladatát Szendi Dezső alezredes ismertette. Az FKT döntését a parancsnok köteles volt magáévá tenni és minden kiadandó utasítást a parancsnok köteles volt megvitatni és elfogadtatni az FKT-val. Annak pedig jogában állt a parancsnok egyes javaslatait elutasítani.[1265]Szabó őrnagy az utolsó pillanatig kikérte az FKT véleményét.

November 4-én hajnalban a Kiss János laktanya szakácsai ébresztették Szabó őrnagyot, hogy a városban áll a harc, a szovjet katonák körülzárták a laktanyát. Az osztály törzse egyenként menekült ki a laktanyából és a közeli vasutas lakótelepre ment. Ott Szabó őrnagy és tisztjei, közöttük az FKT tagjai, Trinka Sándor főhadnagy, Soós Zoltán főhadnagy, továbbá Palcsó Ferenc hadnagy és mások átöltöztek vasutas ruhába. Egyenruhájukat és fegyverüket a pályaudvaron hagyták. Négy napig rejtőztek egy pincében. November 9-én délután jutottak vissza Esztergomba.[1266] A hadosztálynál Felülvizsgáló Bizottság alakult azzal a céllal, hogy konkrét panasz, bejelentés esetén vizsgálja ki a szovjetek ellen harcoló tisztek tevékenységét. A bizottság elnöke

oda is felmászni hozzánk is szerencsére a gépkocsivezető és a kocsiparancsnok tudta, hogy mit kell cselekedni, és mindketten elkezdtek tüzelni a nyitott ablakon át, amire a támadók elhagyták a gépkocsit és így senki sem sérült meg."

[1264] I.m. tk. jkv. **Szabó Pál** őrnagy 1. kihallgatásán 1957. október 22-én. HL BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere IV. k. 984.

[1265] Tk, jkv, **Szabó Pál** őrnagy 7. kihallgatásán 1957. december 9-én. Uo. 1004.

[1266] Tk. jkv. **Szabó Pál** őrnagy 2. kihallgatásán, 1957. október 31-én. Uo. 986.

Szabó Pál őrnagy volt, egyik tagja pedig Kicska János főhadnagy. A bizottság tevékenységéről Szendi Dezső alezredes igazította el Szabó őrnagyot. Miután feljelentés a jutadombiak ellen nem érkezett, Szabó őrnagy nem kérte a Jutadombon történtek kivizsgálását.[1267] A Felülvizsgáló Bizottság első ülésén 1957. február 11-én megvitatta Csákó István hadnagy, az elvonuló alakulatok után a laktanyában visszamaradó részleg ideiglenes parancsnokának tevékenységét. A bizottság javasolta Csákó hadnagy tartalékállományba helyezését. Ezt a hadosztály akkori parancsnoka, Kiss Sándor őrnagy súlyosbította, javaslata: *„Hadseregből eltávolítani."* [1268] Csákó hadnagy ellen az egyik észrevétel az volt, hogy nem lépett be a november 8-án megalakított az első esztergomi, honvédtisztekből és rendőrökből álló karhatalmi századba. (Részletek Szendi Dezső alezredes életrajzában.) Ebben a karhatalomban mint századparancsnok vállalt aktív szerepet Szabó Pál őrnagy.[1269] Aktivitását elismerve egyrészt meghagyták osztályparancsnoknak a hadosztály feloszlatásáig, másrész megkapta az MPHE kitüntetést.[1270] Egyszersmind bizonyára jól figyelte meg, hogy több beosztott tisztje Kliebert százados köré csoportosult.[1271]

A nyomozószervek előtt több mozzanat mutatott arra, hogy Szabó őrnagy felelőssé, egyelőre a első számú felelőssé tehető a jutadombi harcokért: a titkos nyomozás, a bajtársak meggondolatlan nyilatkozatai, Mátyás Imre hadnagy első kihallgatásán tett részletes vallomása.[1272] E vallomásokra hivatkozva rendelte el Szabó Pál őrnagy előzetes letartóztatását Selmeci György ezredes, a BM II/1 Osztályának vezetője. Megkezdődött az eljárás Szabó Pál és társai ügyében. A később letartóztatott Szendi Dezső alezredes, Mecséri János ezredes, majd Vidi József alezredes után Szabó őrnagy IV. rendű vádlott lett a peres eljárásban. Az első fokon eljáró különtanács dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy elnökletével a javára írta, hogy november 4-én a Kiss János laktanyához érkező szovjet katonákkal nem bocsátkozott tűzharcba.

[1267] Tk. jkv. **Szabó Pál** őrnagy 9. kihallgatásán, 1958. február 3-án. Uo. 1011.

[1268] Felülvizsgálati jkv. Esztergom, 1957. február 11. 5. Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője. **Deér Szilvia** 28-31. A csak monogrammal jelzett Csákó István hadnagy szemszögéből ismerteti a felülvizsgálati eljárást.

[1269] Karhatalmista társa, korábbi politikai helyettese, **Száraz Ferenc** százados igazolta ezt Szabó őrnagy letartóztatása után és a tény ismeretében, Szabó őrnagy felesége kérésére, 1957. december 8-án. Száraz százados kiemelte, hogy Szabó őrnagy novemberben a felhevült viták során a tiszteket józan megfontolásra intette. Segítette Száraz századost az MSZMP szervezésében és az alakulatánál elsőként lépett be az MSZMP-be. A nyilatkozat a bírósági iratok között található. Mecséri ezredes és társai Skontró k. HL BKB. 031/1958 3643.

[1270] Kelt 1957. július 29-én. A **Kádár János** által aláírt adományozó levél a hadbírósági tárgyalási jegyzőkönyv iratai között beszámozás nélkül található, a 3669.sz. irat után. Fénymásolata a szerző birtokában.

[1271] I.m. Összefoglaló jkv. Szabó Pál terhelt ügyében 1958. február11-én. Uo. 1019.

[1272] Határozat 1957. október 19-én. Uo. 975.

Esztergomba visszatérve azonnal részt vett a karhatalomban,[1273] onnan került előzetes letartóztatásba. Összbüntetésül életfogytiglani szabadságvesztésre, mint főbüntetésre, lefokozásra, teljes vagyonelkobzásra, mellékbüntetésként állampolgári jogainak tíz évre történő eltiltására ítélték.[1274] Ezt dr. Kapfinger Tibor hadbíró őrnagy, ügyész megfellebbezte, a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes elnökletével 1958. november 13-án halálbüntetésre súlyosbította. Indokolásában felrótta, hogy Szabó őrnagy a legnagyobb alapossággal rendezte be a jutadombi ütegállások kiépítését. November 4-én annak ellenére nem intézkedett alárendelt alakulatai felé a tűzharc elkerülése érdekében, hogy Soroksári út a Kiss János laktanyától gépkocsival csak néhány percre van. A Különtanács törvénysértően enyhének találta az elsőfokú ítéletet, ezért súlyosította azt.[1275]

Szabó Pál őrnagy, mint életfogytiglanra ítélt vádlott, börtönbüntetésre ítélt társaival együtt kéz- és lábbilincs nélkül érkezett a másodfokú tárgyalásra. Onnan azonban a halálraítéltekkel együtt szállították a Kisfogházba. Egyikőjük, Puchert János honvéd örökítette meg az utolsó búcsú néhány mondatát. Mecséri ezredes mintegy vigasztalta Szabó őrnagyot: *„Palikám, te is velünk tartasz."* [1276] A rövid búcsút követően az elítélteket celláikba zárták. Szabó őrnagyot eddig nem a Kisfogházban őrízték, itt most nem volt helye. Éppen Puchert Jánoshoz kopogtatott az őr, tehát egy kétfős cellába. *„Na Szabó, ide menjen be."* Hihetetlen életerő volt az őrnagyban, mert ezt találta válaszolni: *„Hát, ha beengednek."* Talpraesett választ adott a cellából Puchert János is, akit ugyan másodfokon is halálra ítéltek, de kegyelemre ajánlották, és továbbították kegyelmi kérvényét: *„Gyere csak, Pali bácsi".*[1277] Utóbb Puchertet és zárkatársát másik cellába vitték, Szabó őrnagy egyedül töltötte utolsó éjszakáját.

November 15-én ötödikként, a második csoportban elsőként végezték ki, 8 óra 17 perckor. Hat társa mellett, de sírjában másik kivégzettel együtt temetve nyugszik az Újköztemető 301. parcellájában (31. kép).

Rehabilitálták és posztumusz ezredessé léptették elő 1990. július 13-án. Egyeken róla nevezték el az utcát, ahol egykori lakóháza áll (33. kép). A házon emléktáblát helyeztek el (35. kép).

Az 51. légvédelmi tüzérosztály egységes kiképzésben részesült, november 2-án egységes parancsot kapott, az elöljárók a megfelezett osztály mindkét körletét megszemlélték. Ha keressük a választ, miért csak a tüzérosztály jutadombi fele szállt harcba az intervenciósokkal, több körülményt is mérlegelhetünk. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a jutadombiaknak egy parancsnokkal többletük volt: Szabó Pál

[1273] Elsőfokú ítélet indokolása ÁBTL V-150005/10 Mecséri János és társai ügye 528.

[1274] Uo. 499.

[1275] Uo. 583-584.

[1276] **Puchert János** e-mailje a szerzőhöz 2012.12.03.

[1277] **Puchert János** Egy túlélő 51.

őrnaggyal. Ő a Jászberényi úton Lantos József alezredeshez kellett igazodjék, a jutadombi páncélelhárító körletről egyedül intézkedett. A győzelem az ő érdeme is.

Szabó Péter hadnagy

Bp. 1925. május 31.[1278] – ???

1956 októberében Szabó Péter hadnagy a hadosztály törzsének légvédelmi tisztje volt. Feladat nélkül lévén került november 2-án a Budapestre vezényelt 51. légvédelmi tüzérosztályhoz. Szerepével nem voltak tisztában, ő igyekezett személyes jelentőségét eltúlozni. Puchert János állítja, hogy Szabó *„főhadnagy"* 1956 nyarán még Szabó Pál őrnagy szolgálati elöljárója, ebből következtetett arra, hogy Szendi Dezső alezredes tüzérfőnök légvédelmi helyettese volt.[1279] Így mutatta be magát Szabó Péter – akkor már valóban - főhadnagy a vizsgálónak.[1280]

Ki volt ez a rejtélyes tiszt? Önéletrajza szerint háromgyermekes munkáscsaládból származott. Édesanyja nevelte. Hat elemit végzett, 1941-1943 között iparostanonc. Szakképzettsége épületbádogos volt. Gyári munkás, tűzoltó majd HÉV kalauz. 1946 óta nős. Házasságából egy lánya született. 1945-től az MKP tagja. 1949-ben tagdíjelmaradásért kizárták. 1950. május 2-án behívták katonai szolgálatra. 1950. október 1-jével a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskola növendéke lett. Ezt elvégezte, első minősítése általában kedvező, de tartalmaz némi politikai kritikát. 1951.szeptember 16-án alhadnaggyá léptették elő, és a nagykanizsai légvédelmi tüzérezred ütegében nevezték ki szakaszparancsnokká. Jellemzése ezúttal is általában kedvező, de tiszti munkájához kritikát fűz. 1952-ben két nap szobafogságra fenyítették, mert nem katonatiszthez méltó módon viselkedett. Ennek ellenére minősítése kiegyensúlyozottabb, mint az előző kettő. Újra tagja lett a pártnak. 1954. január 11-én hadnaggyá és tűzszakasz parancsnokká léptették elő, sőt javasolták ütegparancsnoki beosztásra, ami azonban elmaradt. Lepsényben tűzszakasz parancsnoki beosztásában már nem teljesített úgy, mint korábban. 1954 őszén a folyamőrséghez került, távbeszélő kiképzést kapott. Minősítése erőteljes kritikát tartalmaz: *„katonai hivatását nem szereti kellőképpen. Könnyelmű kijelentéseket tesz...A munkájában csak kis mértékben támaszkodik a Párt és DISZ szervezetre."* A részletes jellemzés magánéleti hibáira is kitér. A következtetés: beosztásában megfelel, iskolára való küldését szükségesnek

[1278] Ti OGY 80449 Szabó Péter személyi okmánygyűjtője. Hadnagyi egyenruhás arcképei ill. civil arcképe mellékelve.
[1279] **Puchert János** írásbeli közlése 2014.11.11. Ugyanezt a beosztást említi több jutadombi katona a vallomásában, pl. **Mátyás Imre** tk.jkv. 2. kihallgatásán 1957. október 28-án. HL BKB 031/1958 670. doboz. Mecséri János és társai IV. k. 1198.
[1280] **Szabó Péter** főhadnagy tk. jkv.1958. január 9. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 269.

tartják. Ám ezt a minősítő bizottság nem tartotta fontosnak, mert a beosztását el tudta látni. Utóbb mégis vezényelték a Kossuth Tüzértiszti Iskola lgv. tiszti továbbképző tanfolyamára. Ennek elvégzése után került Esztergomba, mint a hadosztály tüzértörzsének légvédelmi tisztje. Javasolták főhadnagyi előléptetését. Ehhez készített minősítése szerint *„a Párt és kormányhoz való viszonya közömbös. Egy időben le akart szerelni..."* Ennek ellenére minden szinten egyetértettek az előléptetési javaslattal, kivéve Mecséri János ezredest. A hadosztályparancsnok a Párthoz való viszony változásához kötötte az előléptetést, hat hónap kivárást határozott meg.[1281]

Szabó hadnagy saját közlése szerint 1956. október 23. és november 6. között parancsra ment fel Budapestre, ott harckocsi deszantnak volt beosztva, fegyveres elhárítás feladattal. A Jutadombot nem említi, de még a légvédelmi tüzérosztályt sem.[1282] A nyomozati eljárás során más nyilatkozatot tett: november elején éppen nem volt elfoglaltsága, saját döntéséből csatlakozott a jutadombiakhoz, mivel jól ismerte Kliebert századost. A harcban nem vett részt.[1283] 1956. november 6-ától Esztergomban teljesített karhatalmi szolgálatot. 1957. április 1-jével főhadnaggyá léptették elő. Augusztus 20-án megkapta az MPHE kitüntetést. 1957. december 5-ével áthelyezték a veszprémi 11. honi légvédelmi tüzérezredhez. Harcálláspont-parancsnokhelyettes volt,[1284] ez a korábbinál alacsonyabb beosztás. Itt egyre több gond volt vele. Párt tagdíját 4 hónapon keresztül nem fizette, saját magát zárta ki 1958. június 1-jével. Június 27-én ismételten kérte a honvédelmi minisztertől tartalékállományba való helyezését. Lakást nem kapott, nem tudott családjával együtt élni, házassága felbomlás felé haladt. Visszaigazolva a korábbi minősítés egyik kritikáját, utal arra, hogy *„1955-ben és 1956-ban is kértem tartalékállományba való helyezésemet, ezt azonban nem engedélyezték, mivel létszám hiány mutatkozott a volt alakulatomnál."*

A Mecséri-per nyomozati szakaszában korrekt vallomást tett. Kliebert László százados intézkedéseit megvédte, sok értékes adatot közölt, tiszttársaira nem adott ki terhelő adatot.[1285] A hadbírósági tárgyaláson nagyon rövid vallomást tett, védte Szabó Pál őrnagyot. Bátran válaszolt Rémiás hadnagy kérdésére: *„Nem tudok arról, hogy Rémiás adott volna tűzparancsot, arról sem tudok, hogy fenyegette volna a beosztottakat..."* [1286] Ugyanekkor igazolta, hogy Klug András honvéd vele együtt egy gödörben volt a tűzharc alatt.

[1281] Minősítési lap 1956.02.15. Ti OGY 80449 Szabó Péter személyi okmánygyűjtője.
[1282] Szolgálati adatlap 1958.10.04. Uo. 5.
[1283] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 49-49. Ekkor még úgy tudtam, hogy Szabó Péter hadnagy magasabb beosztású tiszt volt.
[1284] **Szabó Péter** főhadnagy tv. Tárgyalási jkv. HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere, Skontró k. 3759a.
[1285] **Szabó Péter** főhadnagy tk. jkv.1958. január 9. Szabó Pál és társai 5. k. ÁBTL V-143682/5 272, 274.
[1286] **Szabó Péter** főhadnagy tv. Tárgyalási jkv. HL BKB 031/1958 670. doboz. Mecséri János és társai pere, Skontró k. 3759a.

Korrekt vallomása aligha befolyásolta leszerelési kérelmének sorsát. Elöljárói javasolták a kérelem teljesítését. A leszerelési javaslat nagyon kemény, helyenként durva kritikát tartalmaz. Azt állítja, hogy *„előző alakulatától a 7. gépesített ho.-tól is leszerelésre javasolták, mert mint ho. lgv. ti. feladatát egyáltalán nem tudta ellátni."* Ezzel nincs összefüggésben egy még szigorúbb javaslat: *„Az alakulatnál töltött ideje alatt olyan magatartást tanusított, amely méltatlanná teszi a 'Munkás-Paraszt Hatalomért' emlékérem viselésére. Ezért javaslom annak megvonását."* Gabula János ezredparancsnok csak leszerelését javasolta, mert magatartása és viselkedése alapjában méltatlan a tiszti hivatásra. 1958. október 3-án leszerelték. Bádogosként helyezkedett el. Tartalékos tiszti, csapatparancsnoki feladatait, továbbképzéseit teljesítette. 1967-ben esküt tett a Magyar Népköztársaság védelmére. Családi élete rendeződött, felesége szintén az ő munkahelyén dolgozott gyári munkásként. Megszületett második gyermekük. A feljegyzés szerint politikai foglalkozásra nem jár, MHSZ kiképzésre jár. Katonai szolgálati adatlapján a tartalékostiszti adatok mellett szerepel az MPHE, azt tehát nem vonták tőle vissza.

Szalma József rendőr őrnagy

Monor, 1926. május 27. – Gyula, 2008. május 15.[1287]

44. kép Szalma József. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 8076.

A Mecséri ezredes – voltaképpen Maléter Pál honvédelmi miniszter – elleni nyomozati eljárás során osztályvezetőként kulcsszerepet játszott.

Korábban államvédelmi őrnagy volt. Munkáscsaládból származott. Négy polgárit, majd autószerelőtanonc-iskolát végzett. 1944-ben autószerelő-segéd lett. Szakmunkásként dolgozott. 1945. január 1-jén lépett be az MKP-ba.[1288] BM-szolgálati idejének kezdete 1947. október 10. Első rendfokozata: rendőrnyomozó próbarendőr az

[1287] Archontológia www.abtl.hu Szalma József dr.

[1288] Szolgálati adatlap 1962.06.11. 4. ÁBTL BM Központi Fogyaték 8076 Szalma József dr. Civil fényképe ugyanitt.

ÁVO zuglói csoportjánál.[1289] R.ny. őrvezető, majd r.ny. őrmester. 1948 októberében nyomozó az ÁVO III. alosztályánál. Itt 1949-ben r.ny. alhadnagy.[1290] 1 éves operatív iskolára küldték a Szovjetunióba. Közben 1950. január 1-jével államvédelmi hadnaggyá léptették elő. 1950. november 10-ével az ÁVH I/2-d alosztályvezető-helyettes. 1951 márciusától az I/2-a alosztályvezető-helyettese. November 1-jével államvédelmi főhadnagy, egyúttal az I/2-a alosztály vezetője. 1952 áprilisában az ÁVH Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Osztályának vezetője. Előléptették államvédelmi századossá.[1291] 1953 januárjában visszakerült a fővárosba és a VI. (Vizsgálati) Főosztály helyettes vezetője lett. Júniusban hozták létre az egységes Belügyminisztériumot, ahol Szalma József államvédelmi százados a VI. Osztály, áprilistól a Vizsgálati Főosztály vezetőhelyettese maradt.[1292] Előléptették államvédelmi őrnaggyá.[1293] 1954. október 25-étől operatív titkár Dékán István vezérőrnagy, a belügyminiszter államvédelmi helyettese mellett. Innen 30 éves életkorához mérten nagy ugrás következett: 1955. augusztus 4-én kinevezték a BM Vizsgálati Főosztályának vezetőjévé, szeptemberben a BM Kollégiumának, decemberben az Államvédelmi Kollégiumnak is tagja lett. A forradalom idején a BM Fő utcai épületének parancsnoka volt.[1294] Október 31-én hajnalban az életét mentve menekült Selmeci György államvédelmi ezredessel, Balázsi Béla államvédelmi alezredessel és másokkal együtt a Dobogókő alatti erdőség egyik pajtájába, hogy másnap Csehszlovákiába távozzanak. Dorogon elfogták őket és november 2-án átadták a Széna tériek arra portyázó „bányászbrigádjának", akik viszont a budai Maros utcai laktanyában kialakított támpontjukra vitték őket.[1295] November 4-én a szovjetek szabadították ki. Decemberben megerősítették BM Vizsgálati Főosztály vezetői beosztásában.[1296]

1957. május 3-ától az átszervezett II. Politikai Nyomozó Főosztály 8. Vizsgálati Osztályának vezetője.[1297] A megtorlásokban kezdettől fogva kulcsszerepet töltött be. 1957. január 17-én „rendőrnyomozó" őrnagy, osztályvezetőként a szintén „rendőrnyomozó" őrnagy Béres Andorral együtt készítettek jelentést Maléter Pál és társai

[1289] **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.m. 418.

[1290] I.m. Archontológia. **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.h. eltérő adatokat közöl.

[1291] I.m. Archontológia közli a megyei beosztást, de az előléptetést ugyanarra a napra teszi, mint a főhadnagyit. **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.h. nem közli a vidékre helyezés időpontját, viszont 1952-re keltezi a századosi előléptetést.

[1292] MN BM 25.sz.parancsa a személyi állományra vonatkozóan 1953.07.31. BM Állományparancsok 1953. 1-53. 49. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00029-00030.

[1293] I.m. Archontológia. **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.h. Szolgálati adatlap 1962.06.11.1. szerint áv. őrnaggyá 1953-ban lépett elő.

[1294] I.m. Archontológia.

[1295] **Eörsi László:** Budai srácok 2018. Kézirat. Fő utcai fejezet 46.sz.lj. Köszönöm Eörsi Lászlónak a részlet közlés előtti átengedését.

[1296] **Krahulcsán Zsolt** i.m. 59.

[1297] Uo. 48. I.m. Archontológia.

ügyében. Az elsők között hivatkoztak a BHÖ I. fejezet 1.§. 1 bekezdésére, és már ekkor javaslatot tettek a nyomozás kiszélesítésére, még szabadlábon lévő katonai, rendőri és más vezetők eltávolítására a fegyveres erőktől és eljárás indítására.[1298] Béres Andor őrnagy rendelte el Váradi Gyula vezérőrnagy, a Forradalmi Katonai Tanács volt elnöke elleni nyomozást 1957. március 8-án, Szalma József őrnagy egyetértésével, Kispál Pál ezredes ügyész tudomásul vételélével, ugyanekkor az ügyészi láttamozás nélkül az előzetes letartóztatást.[1299] Szalma József őrnagy osztályvezetőként beosztottjai minden lényeges jelentését, jegyzőkönyvét aláírta. A parancsnoki láncolat fontos tagjaként személyes felelősség terheli számos fontos eljárásban, például Maléter Pál vezérőrnagy és társai, Kovács István vezérőrnagy és társai, Váradi Gyula vezérőrnagy és társai, Mecséri János ezredes és társai,[1300] számos más honvédtiszt, nemzetőr, polgári személy bíróság elé állításáért, az általa felelősen elfogadott és továbbított nyomozati anyagokra alapozott eljárásokért, osztoznia kell a felelősségben kivégzésekért, börtönbüntetésekért, emberek százainak sorsáért. Szalma József őrnagy munkájával felettesei ekkor elégedettek voltak. 1958. március 1-jén rendőrnyomozó alezredessé léptették elő. Feladata volt a forradalom utáni megtorlással együtt járó vizsgálati munka operatív irányítása. Rajnai Sándor rendőr – korábban államvédelmi - alezredessel együtt ők voltak a Nagy Imre-per legfőbb lebonyolítói, a tárgyalás szinte összes mozzanatáról jelentettek Biszku Béla belügyminiszternek.[1301] Az emberek százai fölötti hatalom minden bizonnyal rányomta bélyegét Szalma József alezredes megnyilvánulásaira. Elöljárói egyelőre nem léptek fel ellene, de feltűnő, hogy nem kapta meg az MPHE kitüntetést, „csupán" államvédelmi érdemérem arany fokozatát adományozták szakmai munkája elismeréséül. A Nagy Imre-per, Mecséri-per, Kovács István-per befejeztével azonban kritika váltotta fel az elismeréseket. A belügyminiszter 1958. december 1-jén *„sorozatos botrányos magatartásáért"* megrovásban részesítette és felmentette a BM II/8. (Vizsgálati) Osztály vezetése alól a csak pár hónapja előléptetett Szalma József alezredest.[1302] Alacsonyabb beosztásba

[1298] Jelentés, 1957. január 17. BM ORK Politikai Nyomozó Főosztály Vizsgálati Osztálya, **Szalma József** rny. őrnagy osztályvezető, **Béres Andor** rny. őrnagy. ÁBTL V-150388/3 89.

[1299] Határozat a nyomozás elrendeléséről. 1957.03.08.Váradi Gyula és társai I. k. ÁBTL V-150006 21. Az előzetes letartóztatásról u.i.: 22-23.

[1300] **Szalma József** alezredes osztályvezető küldte át Mecséri János ezredes nyomozati anyagát 3 kötet terjedelemben a Bp. Katonai Ügyészség vezetőjének 1958. május 10-én. I.m. HL Mecséri János és társai pere Skontró k. 1.

[1301] **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.m. 419. **Krahulcsán Zsolt** i.m. 59. 1954. március 19-én soron kívül léptették elő áv. alezredessé. 1957. május 3 – 1962. július 31. között a BM II. (Politikai Nyomozó) Főosztály főov. helyettese. Archontológia www.abtl.hu Rajnai Sándor (Reich Sándor).

[1302] I.m. Archontológia Szalma József dr.

helyezték: a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályának helyettes vezetője lett.[1303] Nehezen fegyelmezhető maradt, nem csoda, hogy itt ragadt 1967. szeptember 30-áig. Eközben tanult. 1965-ben esti tagozaton elvégezte az ELTE Állam- és Jogtudományi Egyetemet, doktori címet kapott. 1966-ban megkezdte tanulmányait a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen. Közben oktatott a BM Akadémia kihelyezett tagozatán állambiztonsági szakon, és ezzel elégedettek voltak. Ismét alkalmasnak tartották magasabb beosztás betöltésére. 1967 októberében a Kémelhárító Csoportfőnökségen előbb a III/II-1-A alosztály vezetője lett. 1973. április 1-jétől ugyanitt a III/II-2. Osztály vezetésével bízták meg. 1974. április 1-jén rendőr ezredessé léptették elő.

A bizalmat azonban elsietették. Szalma József alezredes továbbra is fékezhetetlennek bizonyult. Három gyermeke született, mégis válófélben volt. Újabb fegyelemsértés miatt alacsonyabb beosztásba helyezték, áttették a BRFK III/II-A alosztályának állományába főoperatív beosztottnak.[1304] 1975. október 13-án kizárták a pártból, a határozat november 10-én jogerőre emelkedett.[1305] A még nagyobb baj elkerülésére Szalma ezredes ekkor a miniszterhez fordult és kérte nyugállományba való helyezését. Elkésett, a belügyminiszter 1975. december 15-i hatállyal fegyelmi fenyítésként lefokozta és nyugállományba helyezte.[1306] Ez egy rendfokozattal visszavetést eredményezett, hiszen Szalma József végső rendfokozata rendőr alezredes[1307], a nyugdíj folyósítására 55. életéve betöltése után, vagyis 1980-ban vált jogosulttá. Szalma József a Fővárosi Vízműveknél helyezkedett el. A megtorlások nyomozati eljárásainak egykori rettegett irányítójából lett vízvezeték-szerelőnek nagyon hosszú élet adatott: 82 évesen hunyt el.

Száraz Ferenc százados

Galgahévíz, 1928. április 3. – Budapest, 2009. október 5.[1308]

1955 júniusában Száraz Ferenc századost, az esztergomi 51. légvédelmi tüzérosztály parancsnokának, Szabó Pál őrnagynak a politikai helyettesét kétéves tanfolyamra vezényelték. Ezért 1956 októberében-novemberében nem tartózkodott alakulatánál. A Mecséri-per folyamán mégis értékes tanúvallomást tett.

[1303] **Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István** i.h.

[1304] I.m. Archontológia. Nyugállományba helyezési javaslat módosított szöveg 1975.12.13.2. ÁBTL BM Központi Fogyaték 8076 Szalma József dr.

[1305] Értesítés pártbüntetés kiszabásáról Uo. 1975.11.10.

[1306] Értesítés lefokozásról Uo. 1975.12.15.

[1307] I.m. Archontológia.

[1308] Tintával írt adat az okmánygyűjtő borítólapján. Ti OGY 413/86569 Száraz Ferenc személyi okmánygyűjtője.

Önéletrajza szerint kétgyermekes munkáscsaládból származott. Öt elemit Galgahévízen, négy polgárit pedig Rákoskeresztúron végzett 1943-ban. Ezen a nyáron önként jelentkezett katonának. Repülővezető növendékként frontra nem került, de leventékkel együtt cseh területre, majd Ausztriába vitték. Innen hazajutott. Véget ért a világháború. Sopronban bevagonírozták, de nem haza, hanem a Szovjetunióba indították. Hadifogsága 1945. május 11-től 1948. december végéig tartott.[1309] Antifasiszta tanfolyamot végzett, maga is oktatott. Hazatérve jelentkezett a pártba, de tagzárlat miatt nem vehették fel. Önként jelentkezett a hadseregbe. 1949. november 17-én Tolnára vonult be. 1950 áprilisában lett a hathónapos Petőfi Akadémia hallgatója, egyúttal tagjelölt a pártba. Október 22-én alhadnaggyá avatták. A komáromi légvédelmi tüzérezredhez helyezték mint ezred iskola politikai vezetőt. 1951. május 1-jével előléptették hadnaggyá. Belépett a pártba. December 1-jén megnősült, házasságából egy leány született.

Száraz Ferenc hadnagy 1952 őszéig ezredagitátor volt. Október 24-én alakulatát áthelyezték Esztergomba, ahol ezred, majd osztály politikai helyettes lett 1955 júniusáig. Főhadnagy 1952. november 7-től. 1953-ban beiratkozott a levelező gimnázium első osztályába, azt elvégezte, de a következő tanévben már a Sztálin Katonai Politikai Akadémiára jelentkezett. Elvégezte az előkészítő tanfolyamot, majd az új nevén Petőfi Katonai Politikai Akadémia I. évfolyamát. Éppen vizsgára készült, amikor kitört a forradalom. A Gábor Áron tüzér technikai iskolát védte 30-áig, majd őrszolgálatot látott el. November 1-jén a vidékieket hazaküldték, így került vissza Esztergomba. Itt járőrszolgálatra osztották be. Amikor megalakult a 7. önálló karhatalmi zászlóalj, ő is részt vett mint beosztott tiszt. Még 1956-ban belépett az MSZMP-be. Ideiglenesen Szabó őrnagy politikai helyettese lett az 51. légvédelmi tüzérosztálynál. Tagja volt a Felülvizsgálati Bizottságnak, amely Szabó Pál őrnagy elnökletével vizsgálta felül Csákó István hadnagy ügyét. Aláírta a bizottság határozatát Csákó hadnagy tartalékállományba helyezéséről, de a jegyzőkönyv szerint egyetlen szót nem szólt sem az ülésen, sem a bizottság tanácskozásán. Nem szokványos eljárás, amikor a bizottság elnökének politikai helyettese nem áll ki elnöke mellett.

Mégis Szabó Pál őrnagy javasolta Száraz főhadnagy századosi rendfokozatba való előléptetését. Kiss Sándor őrnagy, hadosztályparancsnok hozzáírta egyetértő véleményét: *„Igen jó gyakorlati rendelkező, hűséges elvtárs."* [1310] Az előléptetés 1957. április 4-évei történt. Az év folyamán megkapta az MPHE kitüntetést.

Száraz Ferenc százados 1957. október 15-én kérte a honvédelmi minisztertől, vegyék fel a Zrínyi Katonai Akadémia most induló politikai helyettesi fakultására. Legott meg is kezdhette tanulmányait. Eközben bekapcsolódott a már feloszlatott esztergomi hadosztály elleni nyomozati eljárásba. 1957. október 28-án tanúvallomást tett

[1309] Hadifogoly-érkeztető Debrecen, uo. 1948.12.03.
[1310] Esztergom, 1957. március 14. Uo. i.h.

Váczi András százados elhárítótiszt előtt Trinka Sándor és Lékai Gyula főhadnagyok terhére. Száraz százados előadta, hogy 1956 novemberében megbízást kapott az MSZMP szervezetének megalakítására az 51. légvédelmi tüzérosztálynál. Kliebert százados és baráti köre, közöttük Trinka főhadnagy ebben gátolta őt.[1311]

A Mecséri-perben tanúként tett vallomást. Kiss őrnagy fenti minősítése telitalálatnak bizonyult: Száraz Ferenc százados, a *„hűséges elvtárs"* a kevesek közé tartozott, aki menteni merte parancsnokát. Szabó őrnagy letartóztatása után és azt tudva a felesége kérésére igazolta, hogy férje az esztergomi karhatalomban mint századparancsnok vállalt aktív szerepet.[1312] A perben tanúként nagyon határozottan állt ki Szabó őrnagy mellett. Bevállalta, esetleg a jegyzőkönyvvezető értette félre, hogy *„az ellenforradalom idején az esztergomi légvédelmi tüzérosztálynál politikai helyettes voltam."* Ha ez valóban így lett volna, dr. Mátyás Miklós hadbíró a helyszínen letartóztathatta volna Száraz századost, aki egyébként november 4-éig egyetlen napon sem volt együtt Szabó őrnaggyal, csak Esztergomba visszatérve lett ideiglenesen a politikai helyettese. De a tanúvallomás további része sem volt veszélytelen a tanú tiszti pályájára. *„Szabó őrnagyot igazságos, jó parancsnoknak ismertem, az ellenforradalom előtt nem volt semmi baj vele. Az ellenforradalom után is jól dolgozott, ő írta alá elsőnek a tiszti nyilatkozatot...Segítséget nyújtott ahhoz, hogy a karhatalomba a legjobb katonák mehessenek, segített a párt megszervezésében."* [1313]

Mecséri ezredes melletti tanúvallomásáért dr. Mátyás Miklós hadbíró feljelentette Kiss Sándor alezredest, a hadosztály volt parancsnokát, a ZMKA hallgatóját és elérte, hogy eltávolítsák a hadseregből, lefokozzák, kitüntetéseit visszavonják. (Részletek Kiss Sándor életrajzában.) Szabó őrnagy melletti tanúvallomásáért nem jelentette fel Száraz Ferenc századost, volt politikai helyettest, a ZMKA hallgatóját. Pontosan azon a napon, amikor a honvédelmi miniszter tartalékállományba helyezte és lefokozta Kiss alezredest, 1958. szeptember 3-án kelt a ZMKA politikai helyettesi tagozat parancsnokának minősítése Száraz Ferenc századosról. *„Jó képességű, őszinte, egyenes jellemű. Igen nagy szorgalommal és akaraterővel tanul...ezrednél önálló munkában is megállná a helyét."* [1314] Az akadémiát jó eredménnyel végezte el. Záró minősítése szerint *„katonás fellépésű, fegyelmezett, egyenes jellemű, szerény tiszt."*

[1311] **Száraz Ferenc** szds. tk. jkv. 1957.10.28.1.old. Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője.
[1312] 1957. december 8-án írt igazolásában Száraz százados kiemelte, hogy Szabó őrnagy novemberben a felhevült viták során a tiszteket józan megfontolásra intette. Segítette Száraz századost az MSZMP szervezésében, és az alakulatánál elsőként lépett be az MSZMP-be. A nyilatkozat a bírósági iratok között található. Mecséri ezredes és társai Skontró k. HL BKB. 031/1958 3643.old.
[1313] BKB **Száraz Ferenc** szds. tv. jkv. HL BKB. 031/1958. Mecséri ezredes és társai Skontró k. 3759. old.
[1314] ZMKA Minősítési lap 1958.09.12.3.old. Ti OGY 413/86569 Száraz Ferenc személyi okmánygyűjtője.

1960. október 1-én az Országos Légvédelmi Parancsnokság állományába került. Szolgálati helye a nagytarcsai 104. légvédelmi tüzérezred, ahol az ezred pártbizottságának titkára lett. 1961-ben Börgöndön elvégezte a tízhónapos légvédelmi speciális tanfolyamot. 1962. április 4-ével őrnaggyá léptették elő. A következő kiképzési évben ezredét kiváló eredményekhez segítette *„a szocialista versenymozgalom végrehajtásában"*, ami által a hadosztályon belül a legtöbb Kiváló Katona cím elnyerését ezrede érte el. Ezért Száraz Ferenc őrnagynak a *„Haza Szolgálatáért"* emlékérem arany fokozatának megadását javasolták.[1315] Ezt 1964-ben megkapta. 1968. április 4-ével alezredessé léptették elő. A következő évben kérésére javasolták beiskolázását a Szovjetunióba az Összfegyvernemi Továbbképző Tanfolyamra. Valójában a tízhónapos légvédelmi parancsnoki akadémiára került, amit 1970-ben elvégzett. Ezután járt a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem négyéves szakosítójára. 1975. január 20-án átkerült fakultási párttitkárnak a ZMKA-ra. A következő évtizedben elégedettek voltak munkájával, ezért javasolták, hogy bár elérte a nyugdíjkorhatárt, kérelmezze a szolgálati idő meghosszabbítását. A kérelmet Száraz Ferenc alezredes benyújtotta a honvédelmi miniszternek. Ő határozatlan időre visszatartotta Száraz alezredest a hivatásos szolgálatban és eddigi beosztásában. A határozatlan idő ezúttal egy tanévet ért. Ennek leteltével Száraz alezredes kérte nyugállományba helyezését. Ehhez elöljárói javasolták miniszteri szintű elismerés adományozását. 1984. augusztus 1-jével fejezte be szolgálati idejét. Nyugdíjasként még huszonöt év adatott meg neki.

Száraz Ferenc fiatalon önként indult a világháborúba. Egyetlen percet nem volt fronton, a háború már véget ért, amikor elvitték szovjet hadifogságba, ahol négy évet töltött. Sajátos, ahogyan ott átalakult a világnézete. Hazatérése után ismét önként vonult be, ezúttal abba a hadseregbe, ami szinte ellenségként tekintett arra a korábbira. Száraz Ferencnek ez volt az életútja, ezen ment végig – de nem vált fanatikussá. Egy pillanatra sem érintette meg a forradalom szele – de mert parancsnokát, Szabó Pál őrnagyot jól ismerte, érte elment a Mecséri-perbe tanúskodni, habár ezzel egész karrierjét kockára tette. Sokat, nagyon sokat tanult. Politikai helyettes, párttitkár volt, nem hagyományos katonatiszt. A dokumentumai mégsem tartalmazzák a brosúrák megszokott fordulatait 1956-ról. Nyugállományba helyezéséhez készített minősítése sem a brosúrák hangja: *„Vezetési stílusában meghatározó az emberekhez való nagyfokú bizalom és jószándékúság."* [1316]

[1315] Uo. A Kiváló Katona cím a sorállomány számára elérhető legmagasabb cím volt, egy rendfokozattal történő előléptetéssel, számos kiváltsággal ismerték el. A csapatzászló előtt egyenként lefényképezett Kiváló Katonák méltó helyen elhelyezett fényképe legalább egy kiképzési évig látható volt.

[1316] Szolgálati jellemzés 1984.05.25. Uo. 2.

Szebeni György alezredes

Budapest, 1922. július 26.[1317] – ???

Szebeni György alezredes, az esztergomi hadosztály korábbi őrnagya a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Különtanácsa negyedik ülnöke volt a Mecséri-per másodfokú tárgyalásán. A Különtanács elnöke dr. Ledényi Ferenc hadbíró ezredes volt. Mellé négy ülnököt neveztek ki, ekkor még egyikőjük sem volt jogász.

Szebeni alezredes okmánygyűjtője nem tartalmaz önéletrajzot. Származásáról, családi hátteréről nincs adat. 1936-ig négy elemit és négy polgárit végzett. Szakképzettsége vasesztergályos (tehát volt tanonc is). Alkalmi munkákból élt. 1945. december 27 –1946. augusztus 9. között sorkatona volt, tizedes. 1945-ben belépett az MKP-ba. Az új hadseregben 1946. augusztus 10-étől határvadász századhoz került Gyulán. 1947. május 4-ével nevelőtiszti tanfolyami hallgató Budapesten, ezt augusztus 27-én fejezte be. Ekkor alhadnaggyá avatták. Több alakulatnál volt nevelő ill. politikai tiszt. 1949. augusztus 22 – 1950. április 16. között a Petőfi Politikai Tiszti Iskola hallgatója, elvégzésekor főhadnaggyá léptették elő, szakképzettsége páncélos politikai tiszt. Inspektorként került a HM Politikai Főcsoportfőnökség állományába. Ez felgyorsította tiszti pályafutását. 1950. november 7-én százados, 1951. november 7-én már őrnagy. Egy évet végzett el a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen. Tanulmányainak véget vetett az áthelyezése: 1952. március 30-án került át politikai osztályvezetőnek az esztergomi 7. gépesített hadosztályhoz. 1953. január 20-ától ugyanitt politikai osztályvezetőhelyettes. 1953. november 1-jétől ismét a Petőfi Katonai Politikai Iskola hallgatója, ezúttal lövész politikai tiszti szakképzettséget szerez. Elvégzésekor, 1956. október 13-án alezredessé léptették elő. A forradalom idején részint a Petőfi Akadémián tartózkodott, részint más alakulatoknál. November 15-étől a 3. karhatalmi ezred XI. kerületi századában szolgált. 1957. április 26-ától a budapesti 1. karhatalmi ezredparancsnokának politikai helyettese volt, utóbb megkapta az MPHE kitüntetést.

1957. november 22-től a MN Vezérkara Szervezési és M. Csoportfőnökség újonnan szervezett politikai osztályának vezetője, a kieg. parancsnokság politikai munkáját irányítja.

Eközben nevezték ki a Mecséri-perben másodfokon eljáró különtanács ülnökévé. Még a fellebbviteli tárgyalás megkezdése előtt, 1958. szeptember 13-án kelt a minősítése. *„Munkája szerteágazó és sok a probléma. ...Ezért és jellembeli tulajdonságaiból fakadóan időnként türelmét veszti, esetenként ez túlzott keménységben nyilvánul meg beosztottai felé is. ...Nagyobb önuralomra...kell törekednie. Hivatásszeretete példás. Munkában nem kíméli magát..."* A túlzott keménységet évekkel később is felemlegeti a minősítés.

[1317] Ti OGY 24599 Szebeni György személyi okmánygyűjtője. Civil igazolványkép csatolva.

Megnyilvánult-e ez a tárgyaláson? Nem tudjuk, a jegyzőkönyv nem tartalmaz ülnöki felszólalást. Az ülnökök véleményének érvényesítésére leginkább alkalmas kegyelmi tanácskozás jegyzőkönyve semmit nem tartalmaz az elhangzottakról. Az elítéltekre vonatkozó valótlan tényállást és minősítést tartalmazó hét sor után olvasható a jegyzőkönyv egyetlen érdemi mondata: a fentiekre *„tekintettel a különtanács ezen vádlottakat e g y h a n g u l a g kegyelemre nem ajánlja*[1318]*."* A vészbíróság másik négy tagjával együtt Szebeni György alezredes is részes és személyesen felelős azért, hogy előtte is nyilvánvalóan jogsértő módon halálba küldtek öt tisztet és két sorkatonát.

A pert követő időszakban családi élete felbomlott. Feleségétől külön költöztek, 1960-ban elváltak. Róla és fiáról a törvény szerint gondoskodik, írja soros minősítése. Lehetséges, hogy rendezetlen családi élete is hozzájárult áthelyezéséhez Kaposvárra, a 9. gépesített lövészhadosztály politikai osztályának osztályvezetőhelyettesévé. 1963. évi alapminősítése szerint *„Fékezően hat nála az elméleti, elvi kérdések elhanyagolása és önképzésének fogyatékosságai, valamint magánéletének rendezetlensége is."* 1965-ben újraházasodott.

1968. január 31-én más feladattal bízták meg: a Studio és Nyomda „M" törzsének parancsnokhelyettesévé nevezték ki. Hat évet töltött itt. Kiegészítő minősítése számos kritikus megállapítást tartalmaz. 1974. január 1-jén „M" főtisztként vette át az MN Politikai Főcsoportfőnökség „M" törzse. Innen saját kérésére helyezték nyugállományba 1976. január 1-jével. Ebből az alkalomból készült szolgálati jellemzése átveszi az előző, kritikus minősítés lényegét, *„nagyobb önuralmat szükséges tanúsítania"*. Másrészt nyugdíjba helyezési kérelmében fejti ki, hogy 1948 óta folyamatos egészségügyi gondjai voltak, amelyek végig kísérték szolgálati idejét.

Szebeni György alezredes életrajza nem ad választ arra, mi indokolta ülnöki megbízását a Mecséri-per fellebbviteli tárgyalására, legfeljebb esztergomi őrnagyi szolgálata. Gyorsan ívelő katonai pályafutása tíz esztendő alatt, már a forradalom előtt elérte csúcsát, az alezredesi rendfokozatot. Ám további húsz év sem volt elég az ezredesi előléptetéshez, még a nyugállományba helyezésre tekintettel sem.

Szeder László rendőr főhadnagy
Újpest, 1931. december 12. – ???

Szeder László rendőr főhadnagy – korábban államvédelmi tiszt - a Mecséri-per nyomozati szakaszában a BM II/1 Vizsgálati Osztály Vizsgálati Alosztályának vizsgálója volt. Jegyzőkönyvei sok, közöttük számos kétes hitelű sőt kifejezetten koncepciós tartalmú vallomásszöveget tartalmaznak.

[1318] LN KK Kegyelmi tanácskozási jkv. 1958. november 14. HL LB KK Katf.Kt.057/1958 Mecséri ezds. és 50 társa 133.

Munkáscsaládból származott. Iskoláira nincs adat, de polgári szakképzettsége szerszámkészítősegéd, amiből következően négy elemi + szerszámkészítőtanonc-iskolát végezhetett.[1319] Munkásmozgalmi múltját 1946-tal ismerték el. 1957-ben Magyar Partizán Emlékérmet kapott. Munkaviszonyának elismert kezdő napja 1949. január 1., részleteiről közelebbi adat nincs. 1950-től párttag. Legmagasabb politikai végzettsége: Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem III. évfolyama 1965/66-ban. 1951-52-ben Szekszárdon sorkatona, rendfokozata honvéd. 1952. augusztus 20-ával került a BM Központi Állományába, beosztása előadó, első rendfokozata (államvédelmi) alhadnagy. Ebben az évben 6 hónapos BM szakmai tanfolyamot végzett. Novemberben a BM Belső Karhatalom B.K. hadosztály elhárító alosztályához helyezték.[1320]

1953-ban házasságot között, egy lánya és egy fia született. 1957. augusztus 15-ével rendőr főhadnagy, továbbra is a BM központi állományában. Megkapta az MPHE kitüntetést. Október 19-étől részt vett a Mecséri-pert megalapozó nyomozati eljárásban. Egyik szerzője az ehhez készített intézkedési tervnek.[1321] Ő állította össze az első összefoglaló jelentést, ami a jutadombi nyomozás eddigi eredményeit összegezte. A Loss András főhadnagy, mb. osztályvezető egyetértésével felterjesztett jelentés egyik legfontosabb részlete:

„Beszereztük az illetékes szovjet katonai parancsnokságon keresztül a veszteségi listát, amely szerint 11 szovjet katona vesztette életét és számosan súlyos és könnyebb sebesülést szenvedtek. Ugyancsak beszereztük a meggyilkolt államvédelmisták exhumálási jegyzőkönyvét is, amelyen öt hulla van feltüntetve." [1322]

Linyicsenko szovjet alezredes jelentéséről van szó, amiről a XII.4. fejezet tartalmaz részleteket.

Szeder László főhadnagy összefoglaló jelentése kitér az elsőként letartóztatott jutadombiak részletes vallomására. Kálmán Dezső őrvezetőtől ő csikarta ki azt a vallomást, hogy – az eddigi tanúvallomásoktól eltérően – a két elfogott volt ÁVH-s tisztet Molnár Géza őrvezető és Magyar János honvéd lőtték agyon. Mátyás Imre hadnagyra az első pillanattól kedvező megfogalmazást tett. A vallomások alapján készítették el főtisztek, tisztek és honvédek további letartóztatási tervét.

Szeder László főhadnagy nem csupán a nyomozati eljárás menetének alakításában vállalt fontos szerepet.

[1319] BM Szolgálati Adatlap 1967.07.22. 2. old. Ti OGY 413/1359 Szeder László személyi okmánygyűjtője. 1953-ban egy gimnáziumi osztályt látogatott, uo. 3.

[1320] BMH 360.sz. parancs a BM Belső Karhatalom elhárító szervezet személyi állományszervezésére Bp. 1953.11.03-án 1.old. ÁBTL BMH Állományparancsok 1953 (351-451)

[1321] 1957.11.19. Szabó Pál és társai 0.k. ÁBTL V-143682 280-290. Együttműködött vele **Szenes Ernő** főhadnagy vizsgáló és **Lindor József** százados vizsgáló.

[1322] Jelentés 1957.12.04. Szabó Pál és társai 0.k. ÁBTL V-143682/ 316.

Szenes Ernő főhadnaggyal közösen hamisították meg Kálmán Dezső őrvezető és Magyar János honvéd valamint a kihallgatott szemtanúk vallomásainak eredményét és alakították a Mecséri-per e szakaszát koncepciós eljárássá. Erről a X.2. fejezet tartalmaz részleteket.

Loss András főhadnagy mb. alosztályvezetővel együtt Szeder László főhadnagy vizsgáló készítette azt a határozatot Kálmán Dezső terheltkénti felelősségrevonásáról, ami tartalmazza, hogy – a két másik sorkatonán kívül – Kálmán Dezső géppisztolyával maga is tüzet nyitott a két elfogottra és meggyilkolta őket. E határozat tudomásul vételét úgy írattak alá Kálmán Dezsővel, hogy a határozat érdemi részét egy vonallal zárták le, Kálmán Dezső csak a vonal alatt írhatott alá.[1323] Aligha olvashatta magát a határozatot, hiszen ő mindvégig tagadta, hogy lőtt volna a két volt ÁVH-sra. A Vizsgálati Osztály valótlan, meghamisított tényállásra alapozott határozatát vette át a perben a Budapesti Katonai Ügyészség és kérte halálbüntetés kiszabását a három sorkatonára (egyikükre távollétében), aminek az első fokon eljáró hadbíróság helyt adott, amit a másodfok helyben hagyott, a kegyelmi kérvény elutasították, a két sorkatonát kivégezték. A peres eljárás részleteit a XI.2 fejezet tartalmazza.

Szeder László főhadnagy más alkalommal is megmásította az általa felvett vallomásokat. Hernádi Gyula hadnagynak és Szabó Pál őrnagynak általa Lindor József századossal együtt felvett szembesítési jegyzőkönyve olyan vádaskodást tulajdonít Szabó őrnagynak, ami teljességgel valószínűtlen. A jkv. szerint Hernádi hadnagy Szabó őrnagyot a lakásán kereste volna fel, és ott említette volna, hogy Kicska főhadnagy *„gyáván"* viselkedett a Jutadombon, *„mert a lövöldözés ideje alatt elbújt."* [1324] Ez a változat azért nem életszerű, mert Hernádi hadnagy sógora volt Kicska főhadnagynak, megpróbálta őt rávenni az ország elhagyására,[1325] egymást védték a nyomozati eljárás során és összetartottak a főhadnagy kivégzése előtti utolsó találkozásig. Ha ezt a vizsgálótisztek talán nem tudták, de Szabó őrnagy biztosan tudta, aligha kockáztatott meg ilyen vádat. Ha mégis, akkor a vizsgálóknak szembesíteni kellett volna a nyilatkozót Kicska főhadnaggyal. Nyolc nappal később Szeder László főhadnagy vette fel Hernádi Gyula hadnagy kihallgatásainak összefoglaló jegyzőkönyvét. Ebben Hernádi hadnagy többször azt vallotta, ő megbújt a domboldalban,[1326] de Kicska főhadnagyról nem mondta ezt.

Szeder László főhadnagy dicstelen közreműködése az esztergomi katonák bitófára, illetve börtönbe juttatásában nem hozott számára kitüntetést. Csak 1961. augusztus 15-ével léptették elő századossá, 1966. augusztus 15-ével pedig őrnaggyá.

[1323] Határozat **Kálmán Dezső** terheltkénti felelősségrevonásáról 1958.02.10. Szabó Pál és társai 2.k. ÁBTL V-143682/2 54-55.

[1324] Jkv. **Hernádi Gyula** és **Szabó Pál** szembesítéséről. 1958.február 4. Uo. 118.

[1325] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 189.

[1326] Összefoglaló jkv. **Hernádi Gyula** terhelt ügyében. 1958. február 12. HL BKB 031/1958 Mecséri János és társai pere VIII. k. 1878.

Ezek az előléptetési időpontok Szeder főhadnagy szolgálati idejének kezdőnapjához igazodnak, tehát az előléptetéseket a szolgálati idő hozta magával, nem pedig valaminek az elismerése, jutalmazása.

Szeder László BM-pályafutása nem volt zökkenőmentes. Részleteket nem tartalmaz az okmánygyűjtő, de egy fegyelmi intézkedést megörökít: 1967. április 15-ével Szeder őrnagyot rendőr századosi rendfokozatba vetették vissza egy év időtartamra.[1327] Ez az egy év egyfajta próbaidő lehetett, de ebből két hónap sem telt el, a BM központi állományába beosztott Szeder László rendőr százados ellen fegyelmi eljárást indítottak. Ennek alapján a belügyminiszter 1967. június 5-én – június 15-ei hatállyal – elbocsátotta őt.[1328] Másnap már szerszámkészítőként helyezkedett el.[1329] Tartalékos századosként utoljára 1978. februárjában hívták be kéthetes továbbképzésre.

Szendi Dezső alezredes

Tiszadob, 1923. július 2. – Budapest, 1958. november 15.[1330]

Szendi Dezső alezredes az esztergomi 7. gépesített hadosztály tüzérfőnöke volt. November 2-ától helyettesítette hadosztályparancsnokát, Mecséri János ezredest Budapesten és visszatérve egy ideig Esztergomban is.

Önéletrajza szerint földműves családból származott. Két fivére megjárta a keleti frontot és a szovjet hadifogságot. 1943 decemberében őt is besorozták, de egészségi állapota miatt nem kellett bevonulnia. Szendi Dezső szülőfalujában hat elemit végzett, utána napszámos volt, majd kovácstanuló lett. 1941-ben szabadult kovácssegédként. Több munkakör után kazánkovácsként majd művezetőként dolgozott a Diósgyőri Vasgyárban. 1945. május 1-jén lépett be az MKP-ba. Több rövid szemináriumon vett részt. A Rendező Gárdában is tevékenykedett, megyei RG parancsnok helyettese lett. Munkahelyén párttitkár volt. 1948. november 8-án a párt felszólítására önként vonult be katonának, mindjárt a Kossuth Akadémia hathónapos törzstiszti és főtiszti tanfolyamára.[1331] Itt növendék ütegparancsnok lett. 1949-ben Budapesten járt a tüzértiszti iskola előkészítő tanfolyamára. Május 1-jével léptették elő századossá. A tagrevízió során politikai képzetlenségére hivatkozva visszaminősítették tagjelöltté, majd újra tag lett 1950-ben. Szeptember 28-ától Egerben szolgált mint aknavetős tüzérosztály parancsnoka. Október 1-jével már őrnagy. 1950 október közepétől

[1327] Előléptetései és visszavetése: BM Szolgálati adatlap 1.

[1328] Kivonat a belügyminiszter 579. sz. parancsából 1967.06.05. Ti OGY 413/1359 Szeder László személyi okmánygyűjtője. Közvetlen előzménye: Javaslat elbocsátásra 1967. 3. BM központi fogyaték 5338 Szeder László. ÁBTL 2.8.1.

[1329] BM tiszti adatlap 4. Civil ruhás tartalékos századosi arcképe ugyanezen a napon készült.

[1330] Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője.

[1331] Uo. Vö.: **Vasi Ferenc Zoltán** Szendi Dezső ill. **Rácz János:** Szendi Dezső 95.

egy évig a 36. páncéltörő tüzérdandár parancsnoka Sárbogárdon. Itt katonai pályafutása megtorpant egy honvédségi személygépkocsival történt karambol miatt. Ezért a Budapesti Katonai Törvényszék háromhavi, három évre felfüggesztett börtönre ítélte,[1332] amit kegyelemből elengedtek. 1951 októberéről alacsonyabb beosztásba került, osztályparancsnoknak, de 1952. márciusától már az 52. aknavetős tüzérezredparancsnoka lett. 1951-ben megnősült, házasságából két fia született. 1952. november 1-jétől a Honvéd Akadémia magasabb beosztásra képesítő parancsnoki tagozatának hallgatója.[1333] Minősítése kedvező. *„A legutóbbi hadijátékon mint hadosztály tüzércsoport parancsnoka kiválóan dolgozott...elhatározásai általában helyesek, megalapozottak... Határozott parancsnoki típus. Jó szervező és vezető készsége van."* A minősítés tartalmaz olyan észrevételeket is, amelyek segítik megérteni Szendi Dezső alezredes 1956. október-novemberi ténykedését: *„A Párthoz való viszonya több esetben kifogásolható volt...Szereti a parancsokat és a parancsnokokat bírálni."* Elöljárói elsősorban hadosztály-tüzérparancsnoki, másodsorban dandárparancsnoki beosztásra javasolták. A Honvéd Akadémia elvégzése után 1953. október 20-ával került az esztergomi 7. gépesített hadosztályhoz tüzérparancsnoknak. Kisebbik fivére ugyancsak tüzérőrnagy, hadosztály-tüzérparancsnok volt, Mezőtúron.

Szendi Dezső őrnagyot 1955. január 29-én alezredessé léptették elő. Stílusa több konfliktust váltott ki. A hadosztály egyik ezredének szovjet tanácsadójával szembe forduló tevékenysége miatt a hadosztály elhárító osztályának vezetője, Ruisz Ernő százados a Néphadsereg páncélos parancsnokához, Váradi Gyula vezérőrnagyhoz fordult, aki Borbás Máté vezérőrnagytól kért kivizsgálást.

1956. október 24-én éjjel Mecséri János ezredes, hadosztályparancsnok megparancsolta Szendi Dezső alezredesnek, hogy a 33. harckocsi ezreddel valamint az 51. légvédelmi tüzérosztály 80 katonájával vonuljon a fővárosba, a Budai Nagy Antal laktanyába. Reggel érkeztek meg. Jókor, mert a közeli Óbudai temetőnél lövöldözés kezdődött. Szendi alezredes Szabó Péter hadnagynak adott parancsot, hogy a lövöldözőket hozzák be. Szabó hadnagy kb. 40 főt, fiatal fiúkat és lányokat hozott be. Szendi alezredes elszedette tőlük a fegyvereket és a pincébe záratta őket.[1334] Ettől kezdve Szendi alezredes rendfenntartó feladatokat látott el az esztergomi hadosztály részenként Budapestre beérkező alakulatainál.[1335] Jelentős volt október 27-én délután a csepeli eseményekbe történt beavatkozása. Szendi alezredes maga is kiment a 33. harckocsizó ezred hat harckocsijával Csepelre, hogy a Csepel Műveket veszélyeztető tömeges megmozdulásnak és az összecsapásoknak véget vessen. A HM mellé adta

[1332] Az ítélet másolata: Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője.
[1333] **Rácz János** i.m. Szendi Dezső 95.
[1334] **Szendi Dezső** alezredes jelentése 1956-os tevékenységéről 1958.01.28. 1. Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője.
[1335] **Rácz János** i.m. Szendi Dezső.

az előző nap Jutadombnál győztes kiskunhalasi lövészezred 2. zászlóalját, csatlakozott két teherautónyi rendőrnek öltözött államvédelmi tiszt. Kiérkezve a helyszínre – jelentése szerint – maga Szendi alezredes is végiglőtte az utcát a parancsnoki harckocsi torony géppuskájával.[1336] Harckocsizóival október 30-án délután tért vissza a Mátyás laktanyába. Itt őt kérték fel, hogy segítse elő a légvédelmi tüzérosztály Forradalmi Katonai Tanácsának megválasztását, ami majd az ellene emelt vádak egyike lesz. Este érkezett be Mecséri János ezredes, aki családját ide menekítette Esztergomból. Még este elment Janza Károly honvédelmi miniszterhez. Adjuk át a szót Szendi alezredesnek, mit mondott a visszatérő Mecséri ezredes: *„kérdeztem, mi a helyzet, a parancsnok azt mondta káromkodva, hogy én még ilyen minisztert nem láttam, aki ilyen gyáva."* Ezt követően mentek Mecséri ezredesék a Kilián laktanyába Maléter Pál ezredeshez. Ismét idézzük Szendi alezredest, mit mondtak visszajövet: *„...a törf.* (Kiss őrnagy – M.E.) *azt mondta, komám, ez az egy hely még Pesten, ahol elvtársnak szólítják az embert."*[1337] Másnap, október 31-én Mecséri ezredes parancsára Szendi alezredes Budapestre rendelte a hadosztály jászberényi tüzérezredét. Ők is megválasztották a Forradalmi Katonai Tanácsot.

Mecséri ezredes másnap újabb parancs teljesítését rótta Szendi alezredesre, amivel az FKT is egyetértett: éspedig az 51. légvédelmi tüzérosztály lövegeinek felhozatalát Budapestre, és útelzáró (valójában páncélelhárító) körletek berendezését. Eközben Mecséri ezredest Maléter Pál ezredes, a honvédelmi miniszter helyettese újabb feladatokkal bízta meg. A hadosztály irányítása érdemben Szendi Dezső alezredesre hárult. Ő Mecséri ezredes parancsának teljesítésével megbízta tüzér törzsfőnökét, Vidi József alezredest. Szendi alezredesre hárult a budai Bem védelmi körzet kialakítása is. Törzsével a Petőfi laktanyában helyezkedett el. Lelkiismeretesen sorra járta az új védelmi körleteket, a Nagytétényi útnál éppen úgy, mint a Jutadombnál, ahol cigarettát osztatott ki a katonáknak.[1338]

November 3-án Szabó Pál őrnagy utasítására Bana Ferenc százados, a tüzérosztály korábbi politikai tisztje, most az FKT elnöke és Trinka Sándor főhadnagy, az FKT tagja jelentkezett Szendi alezredesnél. Tanúi voltak annak, hogy milyen utasítást adott Szendi Dezső alezredes Szabó őrnagy számára. Erről az utasításról utóbb Bana százados és Trinka főhadnagy eltérő vallomást tett. Bana százados határozottan állította, hogy Szendi alezredes utasítása szerint az egységek semmilyen körülmények között nem tüzelhetnek a szovjet csapatokra, és ezt ő, Bana százados jelentette Szabó őrnagynak. Trinka főhadnagy jelenlétében. De Trinka főhadnagy egyik beszélgetésre sem emlékezett. Emiatt mindkét parancsnoka helyzete reménytelenre fordult.

[1336] **Szendi Dezső** i.m. Jelentése 2. A csepeli harcokról és Szendi Dezső alezredes tevékenységéről részletesen írt **Eörsi László** i.m. Csepel 42-44.
[1337] **Szendi Dezső** i.m. Jelentése 4.
[1338] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 47.- A szemtanúk november 3-ára emlékeznek, Szendi alezredes állhatatosan november 2-át jelölte meg jutadombi szemléje időpontjául.

November 4-én hajnalban a Petőfi laktanyára tüzet nyitottak a szovjet csapatok, amit az aszódi és piliscsabai ezredek katonái viszonoztak. A 33. hk. ezred nyolc harckocsija kitört a laktanyából, közülük öt megérkezett Esztergom-táborba.[1339] A harcok lecsendesülése után Szendi alezredes letétette a fegyvert a szovjet alakulat előtt. A budai oldalon vezénylő szovjet hadosztályparancsnok, Gorbunov ezredes személyesen tartott beszédet a lefegyverzett magyarok előtt. Este mindenkit hazaengedtek. Szendi alezredes és tisztjei november 5-én délután érkeztek vissza Esztergomba. Felczán Andor alezredes mint a 7. gépesített hadosztály megbízott parancsnoka Szendi Dezső alezredest még aznap[1340] kinevezte helyőrségkomendánsnak.

A szovjet csapatok egyelőre nem hatoltak be Esztergomba. November 8-án megalakult az első, honvédtisztekből és rendőrökből álló karhatalmi század.[1341]

A szovjet egységekkel együttműködve a hadosztályparancsnokság megkezdte a fegyverek összeszedését az illetéktelenül fegyverhez jutottaktól. E feladattal Szendi Dezső alezredes lett megbízva. Utóbb azt vetették a szemére, hogy felelőtlenül végezte el ezt a munkát, mert nem tartotta nyilván, hogy honnan, kiktől, mennyi fegyvert gyűjtöttek össze, annak ellenére, hogy a fegyver átadásáról szóló nyugta a kezében volt. November 30-án a hadosztály törzsben megalakult az MSZMP. A tiszti nyilatkozatot a törzs 95 %-a aláírta.[1342] December 17-én Mikes József vezérőrnagy, a 6. hadtest parancsnoka ellenőrizte a hadosztálytörzs tevékenységét. A hadosztályparancsnoki teendők ellátásával Kiss Sándor őrnagyot bízta meg.[1343]

Szendi Dezső alezredest a Felülvizsgáló Bizottság Székesfehérvárott 1957. január 25-én hallgatta ki. A Bizottság elnöke – csakúgy, mint Felczán Andor alezredes ügyében – Suczin József alezredes volt. Tanúként hallgatták meg Ruisz Ernő századost, a hadosztály elhárítóosztályának a vezetőjét. A bizottság Szendi alezredes esztergomi, főleg november 4. utáni tevékenységet vizsgálta. A budapesti napokról kevés adatuk volt, és azok Szendi alezredes javára szóltak: *„Budapesten... a legnehezebb időben is az egységeknek a fegyelmét fenn tudta tartani"* állapította meg a Bizottság. Bizonyára erre tekintettel nem határozta el Szendi alezredes eltávolítását a hadseregből, de alacsonyabb, nem parancsnoki beosztásba helyezését tartotta indokoltnak. Indokolásul azt hangsúlyozta, hogy a helyőrségben *„képességeihez mérten nem tett meg mindent, hogy az általa tapasztalt laza fegyelmet az egységnél megszilárdítsa."* [1344]

[1339] **Dr. Bezerédy György:** Az MN szerepe 1. k. ÁBTL V-1503888/4 80. - **Horváth Miklós** i.m. 6. lövész hadtest 57-58.
[1340] **Szendi Dezső** alezredes nyilatkozata. Felülvizsgálati jkv. 1957.01.25. 2. Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője.
[1341] **Kovács László** i.m. 25.
[1342] **Deér Szilvia** 23.
[1343] **Kiss Sándor** nyilatkozata. Felülvizsgálati jkv. 1957.01.24. 13. Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője.
[1344] Felülvizsgálati jkv. 1957.01.25. 7.

A hadosztály felszámolása után Budapestre vezényelték, ahol a Forradalmi Tiszti Ezredben szakaszparancsnokként szolgált. 1958. január 22-én hozott határozatot Szenes Ernő főhadnagy, a BM II/1 osztály vizsgálója nyomozás elrendeléséről Szendi Dezső alezredes ellen. 1958. február 13-án tartóztatták le a Központi Tiszti Iskolán.[1345] Ennek pártbizottsága 1958. augusztus 4-én kizárta őt a pártból. A Mecsériperhez vezető eljárást ezentúl Szendi Dezső és társai néven említik.

Róla sokan állították, hogy fölösleges, agresszív, az erőviszonyokat semmibe vevő kijelentéseket tett az oroszok elleni harccal kapcsolatban.

A Mecséri ezredes parancsára Budapestre rendelt jászberényi tüzérezreddel Szendi alezredes ismertette feladatát. Később több jászberényi tiszt írt erről jelentést, illetve tett vallomást a nyomozati eljárásban és a perben. Egységesen állították, hogy az FKT-t Szendi alezredes utasítására választották meg, az ezred feladatául pedig azt szabta meg, hogy *„amennyiben az oroszok nem mennek ki Budapestről, akkor szétverjük őket..."* [1346] Mások úgy emlékeznek, azt mondta, hogy a határig üldözzük őket.[1347] Szendi alezredes folyamatosan és következetesen, de eredménytelenül tagadta, hogy ilyeneket mondott volna. Mindössze négy kihallgatásra volt szükség az összefoglaló jegyzőkönyv elkészítéséhez. Szendi Dezső alezredes egészségi állapota megrendült. Amióta letartóztatásban van, kórházban van, állítja védője a kegyelmi kérvényben. 1958. július 31-én azért nem lehetett időben elkezdeni az ötödik tárgyalási napot, mert a büntetésvégrehajtási kórház hibájából nem állították elő időben Szendi Dezső alezredest. (Vö. XII. 1 fejezet.) Ennek ellenére katonatiszthez méltóan tartotta magát a tárgyalásokon és küzdött életéért az utolsó lehetőségig.

A Mecséri János ezredes és társai perének II. rendű vádlottjaként első- és másodfokon kötél általi halálra ítélték. Kegyelmi kérvényéről 1958. november 14-én zárt tárgyaláson döntött a bíróság. Szendi Dezső alezredest és hét társát nem találták kegyelemre méltónak. (Egyikük külföldre menekült.)

Puchert János őrizte meg az utókornak Szendi alezredes utolsó ismert, katonás válaszát Mecséri ezredes utolsó ismert, parancsnokhoz méltó kérdésére a siralomházban, kivégzésük előestéjén:

Ezt mondta Mecséri *„Szendinek: pedig Dezső, hát te szolgáltál Kádárnak is, és még élete utolsó óráiban is megkérdezte Szendit: Dezső, a hadosztálynak hány fő áldozata volt a forradalom alatt? Szendi azt mondta, 8 fő."* [1348]

[1345] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 126.
[1346] **Dombi Mihály** főhadnagy jelentése 1957.02.18. Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője. Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 136-137.
[1347] **Petrányi János** főhadnagy feljelentése ugyanerről a gyűlésről. Szabó Pál és társai 0. k. ÁBTL V-143682 90. Ugyanekkor Halmi (?) Mihály hadnagy szerint *„üldözzük őket a határon túl"*. Uo. 91.
[1348] **Puchert János** e-mailje a szerzőhöz 2017.09.10.

Neki, a karhatalmat megszervező, az MSZMP-be belépő, az új kormány által megkövetelt rendet megteremtő parancsnoknak ugyanaz a sors jutott osztályrészül, mint a Nagy Imre-kormányt az utolsó percig szolgáló hadosztályparancsnokának, illetve a Jutadombon a szovjetek ellen harcoló korábbi alárendeltjeinek.

Az ítélet alapján 1958. november 15-én 8:19 órakor, utolsó előttiként kivégezték. A HM-hez küldött külön értesítésben közölték, hogy a jogerős ítélet szerint lefokozták, kitüntetéseit elvesztette. Az Újköztemető 301. parcellájában nyugszik (36. kép).

Az ítéletet semmissé nyilvánították 1989. évi XXXVI. törvényben leírt rendelkezés folytán. 1990. július 10-én posztumusz vezérőrnaggyá léptették elő.[1349]

Szenes Ernő rendőr főhadnagy

Alsómesteri, 1929. június 24.[1350] – ???

45. kép Szenes Ernő. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 8851/8.

1957 – 1958 folyamán Szenes Ernő főhadnagy az egyik meghatározó vizsgáló volt Jutadombbal kapcsolatban előzetesen letartóztatottak között. Félelmetes, mégis korrektnek látszó ellenfél volt.

Hétgyermekes szegényparaszt családból származott. A nyolc elemi elvégzése után kovácstanulónak ment, 1946-ban segédvizsgát tett. 1948-ban lépett be a KMP-be.[1351]

[1349] Személyi adatlap 1950.01.17.11.old. Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője.

[1350] **Szenes Ernő** egyetlen általam látott dokumentuma sem közöl többet születéséről, mint az évet. A HM személyi nyilvántartó lapjának (és más adatlapjának) első oldalára ráírták személyi számát, ami tartalmazza a születési évet, hónapos és napot is. Ti OGY 76765 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője. Civil ruhás fényképe ugyanitt található. BM Képesítési követelmény rögzítése BM központi fogyaték 8851 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője. ÁBTL-2.8.1. 8851 19.old. Alezredesi fényképe u.i.: 8.old.

[1351] BM Minősítés 1973.10.03. 1.old. BM központi fogyaték 8851 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője. ÁBTL-2.8.1. 8851 24.old. A dokumentumban párttag: 1948 szerepel, a szövegek összefüggéseiből derül ki, hogy ez a KMP.

1949-ben a Belkereskedelmi Minisztérium Hűtőipari osztályán volt munka- és normaügyi előadó, egyben megválasztották alapszervezeti párttitkárnak. Önéletrajza szerint ezév júniusában megnősült,[1352] első házasságából egy leányuk és egy fiuk született. 1950. október 23-án bevonult tényleges katonai szolgálatra Zalaegerszegre. Tiszthelyettesi iskolába osztották be, őrvezető lett, a század párttitkára. 1951. október 13-án került a Belügyminisztérium állományába, ahol nyugállományba helyezéséig szolgált. Első rendfokozata államvédelmi alhadnagy volt. A belügyminiszter helyettes 1953. szeptember 12-én beosztotta őt a BM Katonai Elhárító osztály állományába.[1353] Itt a 7-es alosztály vizsgálója volt. Innen vezényelte őt a belügyminiszter a november 1-én induló egyéves Dzerzsinszkij Tiszti Iskolára.[1354] Szenes államvédelmi alhadnagy egyúttal 1954-1956 között a katonai elhárítás személyzeti osztálya előadója is volt.

1956-ban a Selmeci György ezredes vezette Katonai Elhárító Osztály vizsgálójaként Szenes Ernő a Budai Nagy Antal laktanyában (részben Szabó Péter esztergomi hadnagy által) elfogott felkelők kihallgatását vezette. Október 30-án a nemzetőrök letartóztatták és a Fő utcai börtönbe zárták sok más volt államvédelmissel, vizsgálóval, elhárítóval együtt. November 4-én szabadultak ki. Szenes Ernő a szovjet csapatokkal együtt részt vett a szabadságharc leverésében, majd tagja lett az V. kerületi karhatalomnak. 1957. május 1-jével rendőr főhadnaggyá léptették elő. Augusztus 20-án megkapta az MPHE kitüntetést. Különböző fegyveres csoportok vizsgálatát végezte el eredményesen.

Egyik szerzője volt a Mecséri-eljáráshoz készített intézkedési tervnek.[1355] De a nyomozáshoz furcsán kezdett hozzá. A légvédelmi tüzérosztály Forradalmi Katonai Tanácsa Bana Ferenc százados elnökletével október 31-én határozott arról, hogy a tüzérosztály szállítsa Budapestre a lövegeit. Szenes Ernő főhadnagy, vizsgáló jelentésében tényként állapította meg az FKT határozatát. Nem csekély logikai mutatványnyal azonban a határozat alapján eljáró Lantos József, Vidi József és Szendi Dezső alezredesek letartóztatását indítványozta, Bana századosét nem.[1356]

Selmeci György ezredes vele együtt írta alá a nyomozást, előzetes letartóztatást elrendelő határozatokat. Szenes Ernő főhadnagy pénzjutalomban részesült és megkapta a Közbiztonsági Érem arany fokozatát. Általában csoportos ügyekkel bízták

[1352] Önéletrajz. 1959.10.14.2.old. Uo. ÁBTL-2.8.1. 8851 49.old.

[1353] BMH Állományparancsok 1953. 1-100. 50. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00068.

[1354] BM Állományparancsok 1953. 1-53. 49. k. ÁBTL 2.8.1. 563. doboz 00069, 00079. Szenes Ernővel együtt 154 főt iskoláztak be.

[1355] 1957. november 19. Szabó Pál és társai 0. k. ÁBTL V-143682 290. **Szenes** főhadnagyon kívül aláírta Szeder László főhadnagy vizsgáló, Lindor József százados vizsgáló. Egyetértett az alosztályvezető, aki ekkor megbízottként **Loss András** főhadnagy volt.

[1356] Jelentés 1957.12.10. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V-143682/1 34-35.

meg, ahol több, vezényelt vizsgálót irányított és tanította be a vizsgálati munka végzésére. Októberben két hétig ő vezette az alosztályt. *„A letartóztatottak kihallgatásait szívósan, rendszeresen végzi el. Munkáját szereti. Jelenleg az alosztály egyik legjobb vizsgálója"* – méltatja őt Loss András százados mb. alosztályvezető.

Mit tart Szenes Ernő erényének Loss András százados, azt egy másik beosztottja, Szeder László főhadnagy minősítésébe írt kritikája árulja el. *„...nem mindig tudja megtalálni azt a hangnemet amelyen egy-egy emberrel beszélni lehet, és esetekben goromba hangnemben beszél a letartóztatottakkal, amely viszont sok esetben hátráltatja a vizsgálat sikerét...inkább azon kell törekednie, hogy „bizalmat" ébresszen maga iránt, mint akinek helyes és egyetlen okos dolog ha elmondják a bűncselekményt."* [1357] Szenes Ernő főhadnagy ezért volt félelmetes ellenfél, mert bizalmat tudott ébreszteni maga iránt. Ilyenkor nem volt erőszakos, vissza tudott vonulni, ha a letartóztatott kitartott álláspontja mellett, jellemezte többször Puchert János. Másfelől tudott csapdát állítani, rábírni olyan vállalásra a letartóztatottat, amit ő valójában nem akart, és ezt éppen azért tudta elérni, mert bizalmat sugárzott felé. Szintén Puchert János mondta el, hogy a jutadombi harcok után a nádasban lelőttek négy szovjet katonát. Voltak, akik őrá fogták ezt, habár akkor még nem is volt a helyszínen. Szenes főhadnagy mégis unszolta őt: *„vállaljon be legalább kettőt, nehogy mind a négy magán maradjon!"* [1358]

Tetten érhető ilyen rábeszélés Kálmán Dezső őrvezető kihallgatásain, ahol Szenes Ernő és Szeder László főhadnagyok gyakoroltak nyomást és hozták ki azt az eredményt, ami jogi értelemben valótlan tényállás volt, és hozzásegítette a hadbíróságot Kálmán Dezső őrvezetőn kívül Magyar János honvéd és Molnár Géza őrvezető halálra ítéléséhez, aminek következtében csak a külföldre menekült Molnár Géza őrvezető maradt életben, két bajtársát kivégezték.[1359] Kálmán Dezső őrvezető a hadbíróság előtt azt vallotta, hogy a nyomozás során megverték, ezért elállt akkori vallomásától.

A Loss András százados által nagyra értékelt Szenes Ernő főhadnagyot, az alosztály egyik legjobb vizsgálóját személyes felelősség terheli több személytől meg nem engedett eszközökkel kikényszerített több vallomás jegyzőkönyvbe vételéért és a bekövetkező fejleményekért.

Egyedüli aláíróként javasolta a letartóztatottak elleni további nyomozás és előzetes letartóztatás meghosszabbítását 1958. február 1-jéig. Vizsgálóként erre nem volt jogosultsága, de nem csatolt meghatalmazást, hogy ezt a BM II/1. Osztály Vizsgálati Alosztálya nevében megtegye. Sok dokumentum bizonyítja, hogy három aláírás volt

[1357] BM Minősítési lap 1958.04.14. 2. BM központi fogyaték 5338 Szeder László személyi okmánygyűjtője. ÁBTL-2.8.1.5338.
[1358] **Puchert János** szóbeli közlése a szerzőhöz.
[1359] Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 158-161.

szükséges: a dokumentum szerzője, a közvetlen parancsnok és az osztályvezető aláírása. A jogszerűtlen dokumentumot jogszerűtlenül fogadták be. A címzett a Legfőbb Katonai Főügyészség volt (Szenes Ernő főhadnagy még a címzett pontos nevére sem emlékezett), a kért engedélyt dr. Kelemen Géza százados, a katonai főügyész h. írta alá 1957. december 27-én. A beadványra rágépelt záradék: *„A nyomozás és előzetes letartóztatás határidejét február 1-ig meghosszabbítom. Budapest, 1957. dec. 27. Dr. Kelemen Géza szds. katonai Főügyész h."* Sajátkezűleg, kék tintával aláírva,[1360] a körbélyegző szerint a Magyar Néphadsereg Katonai Főügyészség nevében. Kelemen századosnak vagy azt kellett volna igazolnia, hogy a meghosszabbítás aláírására őt a katonai főügyész meghatalmazta, ezért h. azaz helyette írt alá, vagy azt, hogy ő a katonai főügyész helyettese, de ilyen kinevezést a vele kapcsolatban fennmaradt egyetlen dokumentum sem tartalmaz.

A meghosszabbított időszakban további kihallgatások mellett szembesítették egymással az őrizeteseket, például tiszteket, mint Szabó Pál őrnagyot Mátyás Imre hadnaggyal,[1361] utóbbit pedig Búr András hadnaggyal.[1362] Szenes Ernő vette fel a két fogoly lelövésében érintettek szembesítési jegyzőkönyvét: Kálmán Dezső őrvezetőét Hernádi Gyula hadnaggyal[1363], illetve Magyar János honvéddal.[1364]

A nyomozati határidő újabb meghosszabbítása volt szükséges az eljárás lezárásához, a terheltkénti felelősségrevonáshoz. Ezt a dokumentumot a terheltekkel alá kellett íratni, ami tudomásul vételt jelentett. Szenes Ernő főhadnagy és Loss András főhadnagy mb. alosztályvezető az elkészített határozatot aláírták, majd egy vonallal lezárták. A terheltek csak a vonal alatt írhattak alá, ami valószínűsíti, hogy a határozat tartalmát nem ismerték – egyébként az ítéletüket, többen a halálos ítéletüket megalapozó tudomásul vételt írták alá, mint Puchert János.[1365]

Még későbbre halasztódott Vidi József alezredes felelősségre vonása. Az eddigi kihallgatásait vezető Szenes Ernő főhadnagy 1958. március 24-én készítette el a határozatot a nyomozás elrendeléséről. Egyetértett vele Selmeci György ezredes. Hiába

[1360] Mecséri János és társai pere IV. k. HL BKB. 031/1958 670. doboz. 1062. old. és hátoldala.
[1361] Szembesítési jkv.1958.01.25. **Szeder László** fhdgy. jelenlétében. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL V-143682/4 108-111.
[1362] Szembesítési jkv.1958.01.27. **Papp Ferenc** fhdgy. jelenlétében. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL V-143682/4 194-197.
[1363] Szembesítési jkv.1958.01.30. **Molnár Ferenc** szds. jelenlétében. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL V-143682/4 180-182.
[1364] Szembesítési jkv.1958.02.28. **Szeder László** fhdgy. jelenlétében. Szabó Pál és társai 4. k. ÁBTL V-143682/4 194-197.
[1365] Határozat **Puchert János** terheltkénti felelősségrevonásáról 1958. február 11. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V-143682/2 86.

fogták perbe mint III. rendű vádlottat, Révész Géza altábornagy, honvédelmi miniszter személyes közbenjárására[1366] egyelőre szabadlábon védekezhetett.

A Mecséri ügy nyomozati eljárását 1958. április 23-án zárta le Szenes Ernő.[1367]

Még volt némi feladata a Varga Miklós és társai elleni vizsgálatokban is. Ő rendelte el Kurai Károly hadnagy, a Jutadombon harcolt kiskunmajsai lövészszakasz parancsnokának letartóztatását 1960. február 16-án.

Lassan elérkezett az idő a kritikus észrevételek megtételére. A következő minősítésben nem olvasható szakmai elismerés. Ami dicséretnek értékelhető, inkább bántás: *„Természetes, jó észjárással rendelkezik"*, ír alosztályvezetője egyetlen pozitív mondatot a nyolc éve vizsgálóként számos ügyet sikeresen megoldott Szenes Ernő főhadnagyról. A folytatás kemény kritika: *„Általános műveltségét gyorsabban kell fejlesztenie. Kifejezőkészségét és szókincsét gyarapítani kell, mert a fontosabb kijelentések összeállításában e hiányosság gátolja."* Ha ezt a minősítő komolyan gondolta, nehéz mire vélni a megoldásra tett javaslatát: *„Jelenlegi beosztásában megfelel, javasolom a jogi egyetemre történő besorolását."* [1368] Valójában a Marxista-Leninista Esti Egyetemre, majd annak filozófia szakosítójára vezényelték Szenes Ernőt, akit 1961. április 12-én léptették elő rendőr századossá, 1966. május 15-én rendőr őrnaggyá, 1973. május 1-jén rendőr alezredessé. Időközben Szenes őrnagy elvált, majd másodszor is megnősült. 1971-től kiemelt fővizsgálói beosztásba helyezték. A következő években egészsége felőrlődött. 1982. február 19-én BM-szolgálatra alkalmatlannak találták, a végleges rendezésig azonnali hatállyal szabadságolták.[1369] Március 16-án kiadták a nyugállományba helyezési javaslatot, egyenruha viselésének engedélyezésével.[1370] Hatályba lépett 1982. március 31-én.[1371]

[1366] **Selmeczi György** ezredes tájékoztatása 1958.04.21. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V-143682/2 289.

[1367] Határozat vizsgálat befejezéséről 1958. április 30. Egyetértett **Loss András** fhdgy. mb. ov. Szabó Pál és társai 6. k. ÁBTL V-143682 6 198.

[1368] BM III/1-C osztály minősítési lap 1960.03.14.12. BM központi fogyaték 8851 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője. ÁBTL-2.8.1. 8851 32-33.

[1369] BM alkalmatlansági határozat 1982.02.19. Ti OGY 76765 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője.

[1370] Nyugállományba helyezési javaslat 1982.13.16. BM központi fogyaték 8851 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője. ÁBTL-2.8.1. 8851 14. (Két nagyméretű civil fénykép csatolva.)

[1371] BM értesítés 1982.05.17. Uo. ÁBTL-2.8.1. 8851 5.

Dr. Széplaki András rendőrnyomozó hadnagy

Miskolc, 1931. augusztus 25. – Budapest, 1977. december 13.[1372]

46. kép Széplaki András. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 6531.

1957-58-ban a Mecséri-per fő vádlottjainak vizsgálója volt dr. Széplaki (Szloszárcsik) András volt államvédelmi alhadnagy, a vizsgálat során folyamán rendőrnyomozó hadnagy. Sokáig meg volt győződve Mecséri János ezredes ártatlanságáról, csaknem sikerült elérnie, hogy szabadlábra helyezzék.

Önéletrajza szerint munkáscsaládból származik, apja korán meghalt. Miskolcon öt elemit, majd 1946-ig négy polgárit végzett. 1950-ben fejezte be közgazdasági gimnáziumi tanulmányait. Felvették a Pázmány Péter Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karára. Nappali tagozaton végzett 1954-ben, okleveles jogász lett. Júliusban a kötelező két év szakmai gyakorlatra beosztották a BM-be, előadói minőségben. A nyári szünidőkben katonai kiképzésben részesült, 1954-ben hathetes tartalékos tiszti tanfolyamon vett részt. Rendfokozata szakaszvezető. Munkába lépésekor államvédelmi alhadnagyi rendfokozatot kapott.[1373] A BM Személyzeti Főosztály a Vizsgálati Főosztályra javasolta segédelőadói beosztásba, ezzel elöljárói egyetértettek. 1955. november 5-én előadóvá minősítették át, 1960. szeptember 1-jéig vizsgálóként ebben a beosztásban dolgozott. 1956-ban egyéves operatív iskolára küldték. Tanulmányaiban a forradalom eseményei megakadályozták.

1956. október 25-ig a BM Iskolában tartózkodott. Október 26-tól 30-ig Biatorbágyon volt bajtársai rokonainál. 30-án visszajöttek Budapestre. Széplaki - volt államvédelmi – alhadnagy a BM-szállóban lévő lakásán, majd további lakásokban volt november 7-ig. Ezen a napon mint az újjászervezett Vizsgálati Osztály beosztottja

[1372] Önéletrajz 1962.06.16. 1. ÁBTL BM Központi Fogyaték 6531 Dr. Széplaki András okmánygyűjtője. Statisztikai adatlap. Ti OGY 29400 Dr. Széplaki András személyi okmánygyűjtője.

[1373] Kérelem munkakönyv-kivonat készítésére 1974.09.16. Uo. Vö.: Széplaki (Szloszárcsik) András dr. Szolgálati adatlap 1.

kezdte el a vizsgálati munkát egyszersmind hadnaggyá léptették elő.[1374] Ebben a hónapban lépett be az MSZMP-be. A fiatal jogászt bedobták a mélyvízbe: részt vett a Maléter Pál vezérőrnagy elleni vizsgálatokban, amelyeket akkor Mecséri János ezredesre is kiterjesztettek, valamint például Kovács István vezérőrnagy, vezérkari főnök, Márton András ezredes, Váradi Gyula vezérőrnagy és társai elleni eljárásokban.[1375] Önbizalmat adhatott neki, hogy 1957. április 13-án doktorrá avatták. Június 29-én letette a BM-esküt.[1376]

Széplaki hadnagy többször kihallgatta Mecséri ezredest. Felesége levélkapcsolatot talált a vizsgálótiszttel, aki bátorította őt, hiszen ekkor még méltányolhatta Mecséri ezredes tanúvallomását. Széplaki hadnagy 1957. július 3-án jelentette, hogy Mecséri ezredes *„Maléter utasítása ellenére megtiltotta harckocsik betervezését, sőt az aknásítást sem hajtotta végre...szigorú parancsot adott arra, hogy a szovjet csapatokra lőni nem szabad... "* Elfogadta Kiss Sándor alezredes vallomását is, aki szerint *„...az ütegek kivonulásakor nyomatékos parancsot adott Mecséri ezredes arra hogy figyelmeztessék az alegységek parancsnokait, hogy a szovjet csapatokra lőni nem szabad.. "* Kiss alezredes hozzátette, hogy *„E tényről Szendi alezredes Hurai szds. Deák alez. valamint a kint lévő egységek parancsnokai tudnak. "* [1377] A vizsgálat eddigi folyamata alapján Széplaki András javasolta Mecséri ezredes szabadlábra helyezését és azt, hogy csak tanúként kell szerepeltetni Maléter Pál vezérőrnagy ügyében. Még a határozatot is elkészítette. De Biszku Béla belügyminiszter más vonalat képviselt, és a nyomozás a Szalma József és Béres Andor őrnagyok által készített korábbi jelentés szerint[1378] folytatódott. Többhavi huzavona után 1958 tavaszán Mecséri ezredes vizsgálati anyagát hozzákapcsolták Szendi Dezső és társai ügyéhez. Széplaki András hadnagy ettől kezdve ennek a célkitűzésnek rendelte alá a kihallgatásokat.[1379]

Eljárását utólag segít értékelni szinte bármelyik minősítése, amelyek kivétel nélkül kiemelték erényeit. Másfelől a Mecséri ügy idején Pazsiczky Sándor r. százados alosztályvezető helyettes írta róla: *„...Hiba munkájában, hogy kapkodó ...Ha bírálatot kap, akkor elkedvetlenedik... "* [1380] A következő minősítés szerint: *„Időnként...túl sok kérdéssel akar foglalkozni, ami figyelmét a fő kérdésekről eltereli... Magatartása egyes kihallgatásoknál sem a legmegfelelőbb, ami ugyancsak a tapasztalat hiányából*

[1374] I.m. Szolgálati adatlap 1.old. Az adatlap nem közli, milyen alhadnagy?
[1375] ÁBTL-NEB archontológia. https: www.neb.hu asset phpDVEWOE.pdf Széplaki András dr. Letöltve 2018.02.01.
[1376] Az aláírt eskü helye: ÁBTL BM Központi Fogyaték 6531 Dr. Széplaki András.
[1377] Az idézetek helye: Vizsgálati dosszié Mecséri János és társai ügyében 1. k. ÁBTL V-150.005/10 369 370.
[1378] Részletek az érintettek életrajzában.
[1379] A nyomozati eljárás részletes lírása: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 127-130.
[1380] Minősítés 1958.03.21. 2. old. ÁBTL BM központi fogyaték 6531 Dr. Széplaki András.

adódik. " Az újabb minősítésben olvasható: *„...állásfoglalása, javaslatai több és alaposabb megfontolást, átgondolást igényelnének. Azok esetenként bizonytalanok, nem eléggé önállóak... "*

1957-58-ban egy fiatal, alig egy év gyakorlati tapasztalattal rendelkező vizsgálótiszt vállaira tették a felelősséget a két legfontosabb pert előkészítő vizsgálatok során: Maléter Pál vezérőrnagy és Mecséri János ezredes ügyében.[1381] Olyan időszakban, amikor még a felsővezetés sem tudta eldönteni, milyen irányba vigyék a nyomozást. Frissen doktorrá avatott jogászként azonban Széplaki hadnagynak nem lehetett kétsége a fordulat okairól, várható következményeiről, és azok előidézésében saját felelősségéről.

A Mecséri ügy vizsgálata után Széplaki hadnagy hathónapos bentlakásos operatív iskolát végzett. A Vizsgálati Főosztály állományában mind a belső reakció vizsgálati alosztályon, mind a kémelhárító alosztályon dolgozott. 1959. augusztus 24-én főhadnaggyá léptették elő. 1960-ban megnősült. Házasságában három fiút nevelt. Szintén 1960-ban kérelmére operatív területre helyezték át, ahol rövidebb ideig értékelő elemző munkával is foglalkozott került vissza. 1963.augusztus 15-ével rendőr százados. Szeptemberben került vissza a Vizsgálati Osztályra és ettől kezdve időponttól a Jogi Alosztályon dolgozott.[1382]

1963-65-ben részt vett a Jogász Szövetség által szervezett ügyvédi és jogtanácsosi tanfolyam 2 éves tagozatán. Ezzel egyidejűleg 1959-től 1963-ig a BM. Nyelv Főiskola német tagozatán is tanult. A két elfoglaltság túl sok volt, a IV. évfolyam vizsgakötelezettségének nem tett eleget. Viszont 1967-ben letette az ügyvédi és jogtanácsosi vizsgát. A következő évben rendőr őrnaggyá léptették elő.[1383] De a jogi szakmai eredmények birtokában már nem találta helyét a Belügyminisztériumban, ami kihatott munkájára és ezt elöljárói észrevételezték. Széplaki őrnagy írásban tett ellenvetést a minősítésével szemben, amit fölöttese alaptalannak tartva elutasított. A pengeváltás után látszólag elcsitultak az ellentétek. A BM-ben készített utolsó minősítés idilli képet rajzol: *„Dr. Széplaki őrnagy... a Belügyminisztérium állambiztonsági szervénél való szolgálat-teljesítést élethivatásának tekinti... Az előző minősítésben felvetett hiányosságok megszűntek nála. "* [1384] Alig fél évvel később, 1974. július 31-

[1381] Kihallgatta **Maléter Pál** vezérőrnagyot Mecséri ezredesre vonatkozóan 1957. március 22-én.Tk.jkv. Mecséri János és társai 1.k. ÁBTL V-150.005/10 117-118.
[1382] I.m. Minősítés 1965.11.11. 1.
[1383] 1968.08.15 I.m. Szolgálati adatlap
[1384] Minősítés 1973.12.17.

ével elbocsátották a Belügyminisztérium állományából.[1385] Adatlapja szerint nyugállományba helyezték.[1386] Még nem volt 43 éves.

Tóth Ernő államvédelmi százados
Szolnok, 1928. június 2.[1387] – ???

47. kép Tóth Ernő. ÁBTL fotó
ÁBTL-2.8.1-BM központi fogyaték 9610.

„Első kihallgató tisztem Tóth Ernő százados majd néhány nap múlva átadott Szenes Ernő főhadnagynak, akivel végigcsináltuk az ügyet" - olvassuk egy visszaemlékezésben[1388] az utalást arra, hogy Tóth államvédelmi százados csak rövid ideig vett részt a Mecséri-ügy kihallgatásain.

Önéletrajza szerint[1389] hétgyermekes munkáscsaládból származik, édesanyját korán elveszítette. Nyolc elemit végzett, utána sütőtanonc lett. 1945 – 1948 között Szolnokon sütősegédként dolgozott. 1948. június 2-én lépett be az MKP-ba. Október 26-án önként bevonult Piliscsabára. Rövid ideig szolgált Pécsett és Szekszárdon. 1949. szeptember – 1950. május 31. között elvégezte a Honvéd Kossuth Akadémiát. 1950. június 1-jével az ÁVH II. Főosztálya vette át operatív beosztottként. Július 1-jén államvédelmi alhadnaggyá avatták. A fővárosban elvégezte az egyhónapos Dzerzsinszkij Tiszti Iskolát. 1951. április 4-ével áv. hadnagy, a BM Személyzeti Főosztályára

[1385] Igazolás munkaviszonyról 1974.09.27. ÁBTL BM Központi Fogyaték 6531 Dr. Széplaki András
[1386] Szolgálati beosztásai. Uo. Ugyanezt írja **Széplaki András** is. i.m. Kérelem munkakönyv-kivonat készítésére. A felek hallgattak az okokról és előzményekről. de 43 évesen akarata vagy tiltakozása ellenére nem lehetett volna nyugállományba helyezni a három gyermeket nevelő kiemelt főelőadó jogászt, sőt inkább tőle kellett kiindulnia a számára a felmondásnál kedvezőbb megoldásnak.
[1387] Ti OGY 319/1771 Dr. Tóth Ernő személyi okmánygyűjtője. Civil ruhás igazolványkép csatolva.
[1388] **Puchert János** Egy túlélő 25.
[1389] ÁBTL 2.8.1. BM központi fogyaték 9610 Dr. Tóth Ernő személyi okmánygyűjtője.

nevezték ki osztályvezetőnek. Részt vesz az MDP háromhónapos pártiskoláján. Egy év múlva előléptették áv. főhadnaggyá. 1952-ben megnősült, egy fia született.

Elvégzett két gimnáziumi osztályt. 1953. szeptember 12-én áthelyezték a BM III. osztályára alosztályvezetőnek. November 19-étől a BM III/C alosztály vezetője.1955. április 4-én előléptették áv. századossá.[1390]

Önéletrajza szerint 1956. október 23. és november 1. között a katonai elhárítás Izabella utcai épületét védte, október 29-étől a HM-ben tartózkodott. Itt november 1-jén a forradalmárok letartóztatták, átszállították a Fő utcai börtönbe. Innen november 4-én szabadult ki. Átment a BM-be, részt vett a megalakuló karhatalomban, majd az 1. Forradalmi Karhatalmi Ezred 2. századában tevékenykedett 1957. február 15-ig. Megkapta az MPHE kitüntetést.

Február 15-én áthelyezték az ORFK II. Főosztályára vizsgálónak. Részt vett a katonai forradalmi ügyek vizsgálatában. Az átszervezés után Tóth Ernő százados a BMII/1. Osztály főoperatív beosztottja az MN Távközlési Kutató és Ellenőrző Intézetben 1957. április 1.és 1958. augusztus 22. között.[1391] Ebben a beosztásában kapcsolódott be a Mecséri-ügybe, a Szabó Pál és társai elleni vizsgálatba. Minősítési lapja szerint az alosztályra *„...vezényelt vizsgáló... annak ellenére, hogy előzőleg vizsgálati munkát nem végzett az alosztály egyik legjobb vizsgálója. Az első időben kisebb ellenforradalmi ügyeket kapott..., amelyekben nívós és rendszeres kihallgatásokat végzett, ezért a későbbiek során nagyobb csoportos ügyeket kapott...1957 nyarán több elhárító tiszt elvtársat vezényeltek alosztályunkhoz, akik a vizsgálati munkát nem ismerték, és ezeket...nagy részben Tóth szds. elvtárs vezette be a vizsgálati munkába, a későbbiek során pedig egy csoport vezetését bíztuk rá, amit sikeresen irányított és tanított. Az 1957. év folyamán Tóth elvtárs közvetlen irányításával ez a csoport végezte az „egyéni" ellenforradalmárok kivizsgálását..."*

Ez a csoport vizsgálta a Szabó Pál és társai ügyben október 18-ától folyamatosan letartóztatott jutadombi katonákat. Puchert János honvédet már másnap kihallgatta Tóth Ernő százados, és azon melegében beismertette vele, hogy gyilkosságot követett el – amit Puchert János a későbbiekben határozottan tagadott. Ebből következik, hogy talán nem is látta a jegyzőkönyvet, vagy legalábbis utolsó, *„Továbbá..."* kezdettel

[1390] Előléptetések, beosztások adatai: ÁBTL Archontológia www.abtl.hu Letöltve 2017.11.17.
[1391] BM eskütételi jegyzőkönyve 1957. július 2-án kelt.

hozzáfűzött beismerő mondatát.[1392] Tóth Ernő százados hallgatta ki Papp György szakaszvezetőt,[1393] Szekeres Géza tizedest, aki a november 4-i harcok egyetlen esztergomi sebesültje volt.[1394]

A Mecséri-per nyomozati szakasza után Tóth Ernő százados 1958. augusztus 22 – 1962. áprilisa között a BM II/1-III (C) alosztály vizsgálója. 1960. május 1-jén rendőr őrnaggyá léptették elő. 1965. május 17-én állam- és jogtudományi doktorrá avatták. 1966. április 1-jén már rendőr alezredes.

Házasságát 1975-ben felbontotta, majd újraházasodott. Előzetes engedély nélküli együttélés miatt szigorú feddés írásbeli figyelmeztetésben részesítették. Ez nem akadályozta szolgálati karrierjét. 1976-ban elvégezte a BM Rendőrtiszti Főiskola 2 hónapos vezető-továbbképző tanfolyamát. 1978. április 1-jével rendőr ezredes.

1978-ban öthónapos katonai elhárító tanfolyamra küldték a Szovjetunióba.1981-ben elvégezte a kéthónapos BM Rendőrtiszti Főiskola vezetői továbbképző tanfolyamát.

Nyugállományba helyezték a szolgálat felső korhatárának elérésével 1983. június 30-i hatállyal.

Trinka Sándor főhadnagy
Budapest, 1928. szeptember 6. – ???

1956 októberében Trinka Sándor főhadnagy, ütegparancsnok az 51. légvédelmi tüzérosztály törzséhez tartozott.

Munkáscsaládból származott. Négy elemit és négy polgárit végzett. 1947-ben a kereskedelmi iskola 3. évfolyama után dolgozni kezdett, hogy özvegy édesanyját mentesítse. Az iskolát esti tagozaton befejezte, de nem volt pénze letenni az érettségit vizsgát.[1395] 1950. május 2-án behívták katonai szolgálatra Budapestre. Június 18-án letette a honvédesküt. Innen vonult be a Bem Légvédelmi Tüzér Tiszti Iskolára. 1950 októberében lett párttag. Kiváló eredménnyel végezte el a tiszti iskolát. 1951. szeptember 16-án alhadnaggyá avatták. Katonai szakképzettsége könnyűs légvédelmi tüzér. A komáromi légvédelmi tüzérezredhez került löveg szakaszparancsnoknak 1952. február 7-én. Ez áttelepült Esztergomba. 1952. április 4-ével hadnaggyá léptették elő.

[1392] Tk.jkv. **Puchert János** 1. kihallgatásáról 1957. október 19. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V-143682/2 /78. *„...Továbbá bűnösnek érzem magam abban is, hogy fegyverrel lőttem a szovjet csapatokat és államvédelmi beosztottakat, ezzel gyilkosságot követtem el..."*

[1393] Tk. jkv. **Papp György** 1957. november 29. Szabó Pál és társai 3. k. ÁBTL V-143682/3 /64-67.

[1394] Tk. jkv. **Szekeres Géza** 1957. november 29. Uo. 246-249.

[1395] Önéletrajz 1953.06.01.1-2. Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője. Főhadnagyi fényképe csatolva.

1952. október 29-től a törzs ütegparancsnoki beosztását kapta. Minősítése némi kritikát is tartalmazott. Szabó Pál őrnagy, ekkor ezredparancsnok árnyalta ezt a minősítést és javasolta Trinka hadnagy beosztását az ezred törzséhez.[1396] Ezzel egyetértett a hadosztályparancsnoka, Mecséri János, ekkor alezredes. Trinka Sándor hadnagy 1954. november 1-jétől az ezred tisztes iskoláján lett kiképző helyettes parancsnok, 1955. október 29-étől iskolaparancsnok. Főhadnaggyá léptették elő 1956. március 8-án.

1956. október 24-31-éig alakulatával Budapesten tartotta fenn a rendet. Október 29-én a HM utasítására meg kellett alakítani az osztály Forradalmi Katonai Tanácsát, elnöke Bana Ferenc százados, Szabó őrnagy politikai helyettese lett, a tisztek közül Trinka Sándor és Soós Zoltán főhadnagyok voltak tagok. November 2-án a tüzérosztályt Budapestre vezényelték és egyik felét a Jászberényi úton, másik felét a Jutadombon állították fel. Szabó Pál őrnagy a parancsnoki harcálláspontját a Kiss János laktanyában rendezte be. Itt tartózkodott az osztály törzse, így Trinka Sándor főhadnagy is. Ő november 3-án Szabó Pál őrnagy utasítására elkísérte Bana Ferenc századost a hadosztály törzséhez. Tanúja volt annak, hogy milyen utasítást adott Szendi Dezső alezredes Szabó őrnagy számára. Erről az utasításról Bana százados és Trinka főhadnagy eltérő vallomást tett. Bana százados határozottan állította, hogy Szendi alezredes utasítása szerint az egységek semmilyen körülmények között nem tüzelhetnek a szovjet csapatokra, és ezt ő, Bana százados jelentette Szabó őrnagynak, Trinka főhadnagy jelenlétében. Aki ha ugyanígy emlékezett volna, akkor Szendi alezredes helyzetén könnyíthettek volna. De Trinka főhadnagy egyik beszélgetésre sem emlékezett, sőt állította, hogy november 4-én a reggeli órákban szerzett tudomást a HM-ből érkezett parancsról, hogy *„nem szabad a szovjet egységekre lőni, át kell adni a fegyvereket."* A tüzérosztály Jászberényi úti lövegeihez sikerült összeköttetést találnia, akikkel közölte a parancsot, de a jutadombiakkal nem tudott kapcsolatba lépni. Ezt Szabó őrnagy tudomásul vette, röviddel utána együtt menekültek el az osztálytörzs harcálláspontjáról.[1397] Trinka Sándor főhadnagy tanúskodása két volt elöljárója, Szendi Dezső alezredes és Szabó Pál őrnagy nyakára segített hurkolni a kötelet. Holott Trinka főhadnagy azok közé tartozott, akik nem tudtak azonosulni a szovjet intervencióval és a Magyar Néphadsereg visszarendeződésével, a volt ÁVH-sokból lett elhárítótisztek visszatérésével. Ennek ellenére továbbra is szolgálni akart. Szabó őrnaggyal együtt visszatért Esztergomba. November 19-én aláírta a Tiszti Nyilatkozatot.[1398] Kliebert százados, törzsfőnök köréhez tartozott, aki 1956. december 28-án megírta az 51. légvédelmi tüzérosztály jelentését a jutadombi körlettel kapcsolatban.

[1396] *„Fegyelmezett katona, ha részére megadják a feladatot igen jó munkát tud végezni."* Minősítési lap 3. 1954.11.15. Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője.

[1397] Részletek a X.1 fejezetben.

[1398] Az aláírt példány: Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője.

és aláíratta két tiszttel, mint bizottsággal: Trinka Sándor főhadnaggyal és Csákó István hadnaggyal.[1399] Száraz Ferenc százados, Szabó őrnagy volt politikai helyettese részletes tanúvallomást tett Váczi András százados, elhárítótiszt előtt. Elmondta, hogy Trinka főhadnagy másokkal együtt rendszeresen feljárt Kliebert százados lakására. Száraz százados állítása szerint ez a csoport nyíltan szovjetellenes magatartást tanúsított. Akadályozta az MSZMP szervezetének megalakítását, Trinka főhadnagy nem is volt hajlandó belépni. Beszélt arról, *„hogy Magyarország nem tudott önálló lenni, mint Jugoszlávia, mi állandóan a szovjeteknek hajbókolunk, nem mint Tito, aki független a Szovjetuniótól."* 1956 december közepén megjelentek a laktanyában a régi elhárítótisztek, Szabó József hadnagy és Novák János hadnagy, aki a tanúvallomás jegyzőkönyvét vezette. Száraz százados szerint Trinka főhadnagy és tiszttársa, Lékai Gyula főhadnagy összegyűjtötte az egész tiszti kart azért, hogy megakadályozzák az elhárítók működését. Száraz százados Trinka főhadnagyot idézve elismerte, hogy az elhárítók között korábbi ÁVH-sok voltak: *„Trinka és Lékai kifejtették, hogy az ÁVH-soknak vér tapad a kezükhöz és, hogy szovjet bérencek és ezért kell követelnünk, hogy a laktanyát hagyják el és a laktanyába többet be nem jöhetnek."* [1400]

Még ha tartalmaznak is ezek a jegyzőkönyvek alaptalan vádaskodást, Trinka főhadnagy máskor sem rejtette véka alá politikai nézeteit. 1957. április 6-án délután polgári ruhában egy barátjával beszélgetett a budapesti Déryné eszpresszóban. Egy állítólag civil vendég és felesége szovjetellenes kijelentéseket is hallott. Jelentést tettek a rendőrségen, ami után a rendőrség előállította Trinka főhadnagyot és barátját. Erről két nappal később értesítették alakulatát. A csatolt rendőrségi jelentés rögzíti, hogy *„előzetes figyelmeztetés után"* mentek ki a helyszínre, ahová a bejelentést tevő házaspár *„önként"* velük jött. A valahonnan rendkívül tájékozott rendőrtisztek megjegyzik, hogy *„nevezett az esztergomi légvédelemnél teljesít, ill. teljesített szolgálatot az ellenforradalmi események előtt és alatt is, mely alakulat tudomásunk szerint átállt a 'felkelőkhöz'."* [1401] Ezek a részletek tartalmazzák a *„lakossági bejelentés"* valós hátterét, hiszen az esztergomi alakulat jutadombi szerepéről közölt tájékoztatás nem származhatott Trinka főhadnagytól.

Éppen ekkor zárult le az esztergomi hadosztály felszámolása. Az előállításból elengedett Trinka főhadnagy még aznap elutazott Vácra, ahová 1957. április 8-ával áthelyezték a 8. légvédelmi tüzérosztályhoz felderítő szakaszparancsnoknak. Ide került Kliebert százados és Kicska János főhadnagy, de Váczi András elhárító százados is.

[1399] HL 1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység, 51. légvédelmi tüzérosztály, 427. fólió
[1400] Idézetek helye: Jkv. Esztergom.1957. október 28. Trinka Sándor főhadnagy és társainak ellenforradalom leverése utáni magatartásairól. Készült egy hasonló tartalmú másik jkv. is ugyanekkor Trinka Sándor fhdgy és Lékai Gyula fhdgy ellenforradalom leverése utáni magatartásokról (sic! – M.E.) A tanúvallomást itt **Breznyászki Károly** hadnagy tette Váczi András százados és Novák János főhadnagy előtt. Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője.
[1401] Jelentés rendészeti előállításról 1957.04.08. Uo. 1-2.

Trinka főhadnagy 1957 februárjában belépett a pártba – ám nem találta helyét a hadseregben. A fentebb hivatkozott három feljelentés alapján eljárás indult ellene. Az MSZMP taggyűlése 1958. február 7-én egyhangú kizárási határozatot hozott. Ezt másodfokon április 1-jén jóváhagyták.

A végső döfést a tisztek 1956-os tevékenységét vizsgáló Felülvizsgáló Bizottság adta meg. Még 1957-ben javasolta Trinka főhadnagy eltávolítását a Néphadseregből és rendfokozatától való megfosztását. 1958. május 15-én tartalékállományba helyezték. 1959. november 4-én (!-M.E.) a honvédelmi miniszter az Elnöki Tanács határozata alapján *„ellenforradalmi tevékenysége miatt a Néphadseregből eltávolította és rendfokozatától megfosztotta. Rendfokozata tartalékos honvéd. Megbízhatatlan."* [1402]

Trinka Sándor tartalékos honvéd 1958. június 27-étől segédmunkásként helyezkedett el.

Megérte rehabilitációját. Erről tanúskodik egy kézzel írt feljegyzés okmánygyűjtőjének borítólapján: *„Visszaminősítve 1991.08.29."*

Váczi András rendőrnyomozó főhadnagy

Ördöngösfüzes (Románia) 1921. november 30. – Budapest, 1997. szeptember

Váczi András az esztergomi hadosztály elhárító osztályának államvédelmi tisztje, osztályvezetője Ruisz Ernő ÁVH-s százados volt. 1957 márciusában Esztergomban nyomozott Szendi Dezső alezredes után, augusztusban Vácott a jelenlegi adatok szerint elsőként tartott kihallgatásokat a volt jutadombi, akkor Vácott szolgáló katonák között és kezdeményezte a vizsgálatok kiszélesítését.

Romániai magyar családban született. Apja napszámos, anyja cseléd volt. Írni-olvasni egyikük sem tudott. Váczi András négy elemit végzett, közben és utána pásztorkodott. Apja 14 évesen inasnak adta őt Besztercére, ahol öt évet töltött. Polgári szakképzettsége kovácssegéd. A második bécsi döntés után Kolozsvárott a magyar honvédséghez vonult be katonai szolgálatra. 1943-ban szerelt le. 1945-ben Magyarországon teljesített ismét katonai szolgálatot a vasúti biztosító ezrednél, majd 1946 végén a pécsi határvadász zászlóaljnál. Kihelyezték Vejtibe.[1403] Véletlen, hogy ebben a községben élt az akkor 12 éves Magyar János, később jutadombi honvéd, akit a Mecséri-perben halálra ítéltek kivégeztek.[1404]

Váczi András párttag volt, 1947-ben háromhetes pártiskolát végzett el 1947 augusztus 25-én áthelyezték a Katonai Politikai osztály állományába. Őrmesterré lép-

---

[1402] Személyi adatlap C 1951.06.11.9. Vö.: Szolgálati lap 1957.09.10. Uo. 6.
[1403] Önéletrajz Vác, 1962.09.23. 1-2. ÁBTL BM Központi Fogyaték 10189 Dr.Váczi András okmánygyűjtője.
[1404] Magyar Jánosról és Vejtiről részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 150-157.

tették elő, beosztása „D" (elhárító – M.E.) tiszthelyettes volt. Ugyanebben a beosztásban szolgált Vajszlón, majd 1948 novembertől Esztergom-táborban a 33. harckocsiezredben. 1950 novemberében került az ÁVH állományába, előléptették alhadnaggyá, és a miskolci tüzérosztály „D" tisztjének osztották be. Megnősült, házasságából két fia született. 1951 februárjában a budapesti aknakutató zászlóalj „D" tisztje lett. Egyhónapos elhárító tiszti tanfolyamon vett részt. 1952-ben a Folyami Flotillához vezényelték és előléptették államvédelmi hadnaggyá. 1953 decemberében az elhárító osztály operatív beosztásába helyezték. Alapszervezeti párttitkár volt. 1955-ben került Esztergomba a 93. híradós zászlóalj operatív (elhárító) tisztjeként. Főhadnaggyá 1955. április 4-én léptették elő.

1956. október 23-án este a zászlóaljával együtt Budapesten vett részt a XIII. kerületi Pártbizottság biztosításában. Biszku Béla párttitkár kérésére Váczi András hadnagy a Flotillától 50 géppisztolyt és 17 ezer lőszert szerzett, amit állítása szerint Biszkunak adott át. Másnap visszatértek Esztergomba. A Forradalmi Tanács megalakulása után az elhárítótiszteknek menekülniük kellett. Váczi András a dobogókői erdőben bujdosott november10-éig. Ruisz Ernő százados – amint életrajzában olvasható – visszaállította az elhárítóosztályt és együttműködött a szovjet csapatokkal. Váczi András hadnagy ebben részt vett. Szovjet lövészezredhez csatlakozva átfésülték Esztergom környékén az erdőket. Megalakították a karhatalmat, ott Váczi hadnagy -állítása szerint – operatív csoportvezető volt és elhárító. Esztergomban és környékén letartóztatásokat hajtottak végre.

Ruisz századossal kölcsönösen fedezték egymást. Ő később is fölöttese maradt Váczi főhadnagynak, mert a gyöngyösi hadosztály elhárító osztályának parancsnoka, Váczi pedig az alárendelt váci alakulat operatív tisztje lett. Váczi András minősítését nem más, mint Ruisz százados egészítette ki és írta alá. Ő ad magyarázatot arra a hajszára, amit Váczi András kezdett és folytatott az esztergomi hadosztály jutadombi tisztjei és katonái ellen:

„...az elhárító osztály legaktívabb és legharcosabb operatív tisztje, ki gyűlöli az osztályellenséget, szívvel és lélekkel harcol az eszméjéért." [1405]

Ezt a harcot megkezdte már 1957 elején, Esztergomban. A HM-hez írt jelentésében hallomásból szerzett látszatinformációkkal áskálódott Szendi Dezső alezredes ellen.[1406] A tisztektől tanúvallomásokat gyűjtött. Beosztott elhárítótisztje, Novák János hadnagy vezette a jegyzőkönyveket. Ők vették fel Sándor József főhadnagy, piliscsabai zászlóaljparancsnok tanúvallomását, aki szerint 1956. november 4-én hajnalban elhelyezési körletükben, a Zalka Máté híradótiszti iskolában Szendi Dezső alezredes parancsára kezdtek tűzharcot a szovjet csapatokkal.[1407] Hivatkozott minősítése az esztergomi tevékenységhez köti az MPHE későbbi odaítélését. Az esztergomi hadosztály felszámolása után, valószínűleg 1957. április 1-jén áthelyezték a váci 8. légvédelmi tüzérosztályhoz, fő operatív (elhárító) tisztté. Itt tette le a BM-esküt július 6-án. Ide helyezték az esztergomi légvédelmi tüzérosztály volt törzsfőnökét, a jutadombi körlet egykori parancsnokát, Kliebert László századost. Csak az ő balesete után csapott le az itt szolgáló volt jutadombi katonákra Váczi András főhadnagy.[1408] Szeptember végén már kihallgatta Szőllősi Sándor, Motil József honvédeket és Schór András őrvezetőt.[1409] Van olyan tanúvallomás, amely szerint meg nem engedett eszközökkel csikart ki valótlan tartalmú beismerést. Az egyik megfélemlített, Mike Ferenc honvéd utóbb magyarázatot adott váratlan és valótlan nyilatkozatára. Váczi András *„...többször említette, hogy engem is le fog tartóztatni, én arra gondoltam, hogy ilyen vallomás esetén letartóztatásomra nem kerül sor."* [1410] Mike honvédot nem érte hátrány ezért a bejelentésért, sőt, felmentették.

Váczi főhadnagy augusztus 29-én kérte a Belügyminisztériumot, engedélyezze, hogy Kicska János akkor szintén Vácott szolgáló jutadombi főhadnagy ügyében bizalmas és nyílt nyomozást kezdeményezzen. Váczi Andrást mintegy jutalmul léptették elő 1957. szeptember 12-én századossá. Augusztus 18-án megkapta az MPHE kitüntetést.

Elhárítótiszti pályafutása azonban túljutott a zenitjén.

Az írástudatlan szülők alig, és nem Magyarországon iskolázott gyermeke képtelen volt megbirkózni a helyesírás alapjaival. Az általam elsőként olvasott, 1957. augusztus 6-án felvett tanúvallomás kirívó hibákkal volt tele.[1411] Miután nem volt megnevezve jegyzőkönyvvezető, a felelős a kihallgatás vezetője. A helyesírás csődje lassította Váczi százados munkáját, de fölöttesei életét is megkeserítette. Már szövetségese, Ruisz Ernő százados sem hallgathatta el a lényeget minősítéseében, habár nagyon óvatosan fogalmazott:

„...A szakmai munkájának még nagyobb eredményességét gátolja az a körülmény, hogy általános műveltsége hiányos, és nem éri el a kívánt színvonalat...adminisztratív munkája nem kielégítő, ez nehezíti a felső vezetés munkáját...jelentései, beszámolói nem eléggé világosak és érthetőek, a gyenge fogalmazási képességéből kifolyólag..." A helyesírási gondokkal szintén reménytelenül küzdő Ruisz százados tömör kiegészítése: *„Szükséges a középiskolai oktatásban való részvétele."*

[1405] Minősítési lap Gyöngyös, 1958.03.13. 2. ÁBTL BM központi kogyaték 10189 Dr. Váczi András.
[1406] Jelentés a HM.II. Osztályának Esztergom, 1957.03.06. Szabó Pál és társai 1. k. ÁBTL V-143682/1 47.
[1407] **Sándor József** hdgy. tk. jkv. Esztergom 1957.03.10. Uo. 46.
[1408] Részletek: **Marossy Endre** Jutadombi történetek 118.
[1409] Szabó Pál és társai 0. k. ÁBTL V-143682 59, 63, 69.
[1410] **Marossy Endre** Jutadombi történetek 63.
[1411] Uo. 62. és 205.sz.lj.

Ez a javaslat indokolt volt. Váczi András százados meg is kezdte tanulmányait, de nem gimnáziumban, hanem egyetemen. Teljességgel érthetetlen, hogy érettségi nélkül, csupán 4 elemi iskolával hogyan jutott be az ELTE jogi karának levelező tagozatára? További kérdés, hogy helyesírásával, ami egy általános iskolai írásbeli vizsgán sem érdemelt volna elégséges osztályzatot, hogyan ért el egyetemi vizsgáin *„átlagosan jó eredményt"* ? Pedig az egyetemet 1965-ben befejezte, amit a minősítéshez csatolt leckekönyvvel igazolt.[1412] Közben 1962. szeptember 15-én előléptették őrnaggyá. Dr. Váczi András helyesírási készsége javult, de alapvető változás nem következett be. Osztályvezető parancsnoka írta, hogy a jövőben képezni kell magát helyesírás és fogalmazás tekintetében. Nyugállományba helyezését szükségesnek tartották már 1967-ben. De a régi érdemekre és Biszku Bélával 1956 októberében kialakult személyes kapcsolatára hivatkozó dr. Váczi Andrást nem lehetett könnyen háttérbe szorítani. Nem nyugdíjazták, sőt 1968. szeptember 15-én rendőr alezredessé léptették elő. Ezt a gesztust feltehetőleg az 1969-ben ismét felvetett nyugállományba helyezésre szánták. Dr. Váczi András alezredes azonban helyzetét kihasználva anyagi előnyöket csikart ki maga és családja számára. 1970-ben újólag nyugállományba küldték volna. Az illetékesek egymás között most már elismerték, hogy *„alapvetően munkája nem megfelelő ellátása és képzetlenségéből eredő politikai hibái miatt"* került volna sor erre. De, mint a jelentés folytatódik, kérésére 1971-ig kért és kapott haladékot. 1972-ben a honvédelmi miniszter *„méltányos alapon"* nyugállományba helyezte. A háttérkapcsolatok azonban ismét gátat vetettek, mert a miniszter határozatát parancsban helyezték hatályon kívül. Ekkor Váczi András levélben kérte a minisztertől, hogy 1973 végéig teljesíthessen szolgálatot. A politikai ellenségeivel szemben könyörtelen harcot a végsőkig folytató dr. Váczi András alezredes most is a végsőkig feszítette a húrt. Az illetékes Csoportfőnökség 1976. augusztus 17-én felterjesztésben javasolta a nyugállományba helyezést, nem szakmai okok említésével, hanem a felső korhatár elérésére hivatkozva. Dr. Váczi András ekkor levélben fordult Biszku Bélához támogatásért. Fölöttesei és a BM-pártszervezet a sarkukra álltak és a levelében foglaltakat alaptalannak minősítették. Hivatalos választ küldtek, ami szerint nyugállományba helyezését célszerűnek tartják, egyetértenek a BM vezetőinek az állásfoglalásával. A belügyminiszter 1976. november 30-i hatállyal nyugállományba helyezte. Nyilvántartásba vették mint tartalékos tisztet. A mindössze néhány évig elismert, majd több éven át bírált elhárító tisztnek két évtized mellőzés jutott. Megérte az általa börtönbe juttatott és kivégzett esztergomi tisztek és katonák rehabilitációját, a Mecséri-per valós történetének első fejezeteit. Temetéséhez költséggel járult hozzá a BM.

[1412] BM Szolgálati adatlap 8. ÁBTL BM Központi Fogyaték 10189 Dr. Váczi András

Vidi József alezredes
Nagytevel, 1915. április 24. – Budapest, 2003. március 5.

Vidi József alezredes 1956 októberében az esztergomi hadosztály tüzér törzsfőnöke, Szendi Dezső alezredes, hadosztály-tüzérfőnök helyettese volt. November 2-án továbbította Mecséri ezredes parancsát útbiztosító körletek berendezésére. Ő döntött, hogy Szabó Pál őrnagy osztályparancsnok harcálláspontja a Kiss János laktanyában legyen.

Nagytevelen született. 1929 és 1931 között a pápai bencés gimnáziumban tanult. 1931 – 32-ben szülei gazdaságában, Nagytevelen dolgozott. 1933-1937 között elvégezte veszprémi gimnáziumot. 1937 – 1941 között különböző tiszti tanfolyamokra járt. Ezek közül a karpaszományos tiszti iskola héthónapos, az alantos tiszti tanfolyam nyolchónapos volt.[1413] 1941-ben hadnagyként vett részt a Délvidék visszacsatolásában. 1942. júniusától 1943. január 19-éig a doni arcvonalon szolgált. 1944. szeptember 3 – 1945. február 10. között az erdélyi és felvidéki harcokban mint főhadnagy vett részt. Világháborús szolgálatainak felsorolása csaknem egy oldalt tesz ki személyi adatlapján. Soproni tiszt volt, 1945. július 6-tól főhadnagyi rendfokozatát megtartva kapcsolódott be a soproni kiegészítő parancsnokság munkájába. 1945. augusztus 19-én századossá léptették elő. 1946. június 15-étől határvadász állományba került Lentiben, majd Csepregen, Eszterházán (Fertődön). 1946-tól az SZDP tagja volt, 1947. július 28-án átlépett az MKP-ba, az egyesüléssel az MDP tagja lett.

1947. szeptemberétől Sopronkövesden szolgált. 1948. szeptember 20-ától oktató különböző honvédségi tanfolyamokon Budapesten, Pécsett, Csepregen. 1949. októberétől a Honvéd Kossuth Tüzér Tiszti iskola oktatója. 1950. május 1-jével őrnaggyá léptették elő. 1951. december 1-jétől a Gábor Áron Tüzér technikusi iskolán kiképzési osztályvezető és az iskola parancsnokának helyettese. 1953. május 25-én áthelyezték Debrecenbe, az 53. tüzérezredparancsnokának helyettesévé. A csapatszolgálatot nehezen bírta. Kérte, helyezzék előadónak egyetemi tanszékre vagy iskolára. Ekkor nem javasolták alezredesi előléptetését.[1414] 1954. október 30-ával a kiskunhalasi 7. tüzérezredparancsnokának a helyettese. Itt elégedettek voltak munkájával, tüzér szakképzettségét nagyra értékelték. Ezért javasolták alezredesi előléptetését. Ez 1955. augusztus 3-án megtörtént. 1955 novemberében helyezték át az esztergomi a hadosztályhoz, tüzér törzsfőnöknek. Megházasodott, kislánya a forradalom alatt született.

1956. október 23. és 25. között Esztergomban a hadosztályparancsnokságán tartózkodott. 25-étől a fővárosi Budai Nagy Antal laktanyában volt november 4-éig. A

[1413] Személyi adatlap 1950.01.19. 3. Ti OGY 323/1677 Vidi József személyi okmánygyűjtője. Századosi egyenruhás fényképe u.i.:.
[1414] Előléptetési lap 1953.19.23. Ti OGY 323/1677 Vidi József személyi okmánygyűjtője. Alezredesi egyenruhás fényképe u.i.:.

szovjet intervenció után lakására ment. Jelentkezett a Zrínyi Katonai Akadémián, de onnan Esztergomba irányították. 1957 májusától 1958 márciusáig hallgatónak osztották be a HM Térképészeti Intézet terepfelmérői tiszti tanfolyamára. Itt szorgalmáért tanfolyamparancsnoki dicséretben részesült 1957. november 7-én. A Mecséri-per elsőfokú tárgyalása idején a tanfolyam parancsnoka minősítette egész éves tevékenységét. Csak dicsérni tudta Vidi József alezredest. A forradalom alatti magatartását a tanfolyam vége felé kezdték vizsgálni. Már letartóztatása után, 1958. augusztus 13-án kelt a minősítés, amely szerint: *„ő egy tüzér egységnél szolgált és ellene azt hozták fel, hogy ő adott volna tűzparancsot a szovjetek lövetésére. -Nevezett azonban, ezt a vádat tagadta."* [1415] Egy nappal később hirdették ki a Mecséri-perben hozott elsőfokú ítéletet. Miért is?

1956. november 1-jén Szendi Dezső alezredes, aki Mecséri ezredes távollétében a hadosztályt irányította, egy térképet hozott. Parancsot adott arra, hogy Vidi alezredes közölje a beérkező Szabó Pál őrnaggyal, hogy a térképen megjelölt helyeken (a külső Jászberényi úton és a Jutadombon) foglaljon tüzelőállást. A feladat: megakadályozni a szovjet csapatoknak Budapestre történő bevonulását. November 2-ára virradó hajnalban érkezett a laktanyába a Budapestre rendelt 51. légvédelmi tüzérosztály. Parancsnoka, Szabó Pál őrnagy és vele jött a tüzérfőnök légvédelmi helyettese, Lantos József alezredes. Vidi alezredes közölte velük Szendi alezredes illetve eredetileg Mecséri ezredes parancsát, amivel egyetértett a tüzérosztály FKT. A térképen megmutatta Szabó őrnagynak a tüzelőállások helyét.[1416] A közvetített parancs szerint a tüzérosztály elvonult. Vidi József alezredes saját döntéséből nem adott ki parancsot, közvetítette Szendi alezredes – illetve rajta keresztül Mecséri ezredes – parancsát. Ezért fogták perbe mint III. rendű vádlottat. Révész Géza altábornagy, honvédelmi miniszter személyes közbenjárására[1417] szabadlábon védekezhetett 1958. június 9-éig, amikor dr. Mátyás Miklós hadbíró őrnagy, az elsőfokú tárgyalás tanácsának elnöke elrendelte előzetes letartóztatását. Vidi alezredes a vádközlésben neki tulajdonított lényeges kijelentéseket tagadta. A hadbírósági tárgyaláson ezt fenntartotta: *„Az ügyész előtt tett vallomásom félrevezetés eredménye. Én a történetekre pontosan nem emlékeztem, számba adták a gondolatokat."* (A részleteket a XII. fejezet tartalmazza.)

A vádirat nem ment túl a Vidi alezredes által elfogadhatónak tartott tényálláson: közvetítette Szendi alezredes parancsát.[1418] Dr. Kapfinger Tibor őrnagy, ügyész azonban őt is megvádolta a BHÖ 1.pont /1/ bek. továbbá a 349. pontjában foglalt többrendbeli gyilkosság bűntettével, felbujtói minőségben, továbbá azzal, amit Vidi alezredes visszautasított: ő maga módosította volna Szendi alezredes parancsát, hogy *„tűzparancs is van kiadva s a szovjet egységekre lőni kell."* [1419] Ezt a kitételt a vádközlés átvételekor Vidi alezredes írásban észrevételezte azzal, hogy nem mondta, és bizonyítási indítványt tett.[1420] Vidi József alezredes nem járt a Jutadombon,[1421] de a Jutadombért az ügyész első fokon mégis a legsúlyosabb büntetés kiszabását indítványozta.[1422] Az elsőfokú bíróság annyiban változtatta meg a minősítést, hogy mellőzte a 349.§-t és 15 év börtönbüntetést szabott ki. Ez ellen a terhelt enyhítésért, az ügyész eltérő minősítés miatt és súlyosbításért fellebbezett. A másodfokon eljáró Dr. Kelemen Géza őrnagy, ügyész szintén kérte Vidi József alezredes büntetésének súlyosbítását, de nem kérte a legsúlyosabb büntetés kiszabását.[1423] Másodfokon helyben hagyták az elsőfokú ítéletet: Vidi alezredest 15 év börtönre ítélték. Külön értesítés is tartalmazta, hogy lefokozták és kitüntetéseit is elvesztette.[1424] A parancsnoki láncolatból ő az egyetlen, akit nem végeztek ki. Az amnesztiának köszönhetően büntetéséből 4 évet, 9 hónapot és 13 napot töltött ki.[1425]

Kérelmére 1989. december 13-án igazolták, hogy az ítélet semmis. Rehabilitációjára tekintettel 1990-ben a honvédelmi miniszter ezredessé léptette elő és szolgálati nyugállományba helyezte.

Vidi József nyugállományú ezredes 2003. március 5-én elhunyt. A Magyar Honvédség halottja.[1426]

[1415] Minősítés 1958.08.13. Ti OGY 323/1677 Vidi József személyi okmánygyűjtője.
[1416] Részletek Lantos József és Szabó Pál életrajzában.
[1417] **Selmeci György** ezredes tájékoztatása 1958.04.21. Szabó Pál és társai 2. k. ÁBTL V - 143682/2 289.
[1418] Tárgyalási jegyzőkönyv HL BKB 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere, Skontró k. 3519.

[1419] Uo. 3541. és hátoldala.
[1420] Uo. 3570.
[1421] **Puchert János** mesélte el nekem a Jutadombon: 1990-ben megkérte őt **Vidi József,** kísérje el és mutassa meg neki ezt a helyet. mert ő ugyan soha nem járt még itt. mégis elítélték 15 évre.
[1422] Tárgyalási jegyzőkönyv HL BKB 031 1958 670. doboz. Mecséri János és társai pere. Skontró k. 3766a.
[1423] HL Katf.Kt.057/1958. LB KK Mecséri János ezds. és 50 társa jkv. 4.
[1424] LB KK KT értesítése a HM felé 1958.11.13. Ti OGY 323/1677 Vidi József személyi okmánygyűjtője
[1425] Semmisségi határozat 1989.12.13. Uo.
[1426] Feljegyzés a borítólapon Uo.

XVII. NÉVMUTATÓ

A névmutató csak a főszövegben említett személynevekre terjed ki. ***Dőlt számjeggyel*** utal az Életrajzi lexikonra. Kivételesen hivatkozunk lapalji jegyzetre is, az oldalszám melletti / jel után.

XVIII. RÖVIDÍTÉSEK

ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
alez.	alezredes
altbgy.	altábornagy
BHÖ	A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása
BKB	Budapesti Katonai Bíróság
BM	Belügyminisztérium
BTk	Büntető Törvénykönyv
DISZ	Demokratikus Ifjúsági Szövetség
ezds.	ezredes
é.n.	év nélkül
fhdgy.	főhadnagy
FKT	Forradalmi Katonai Tanács
FL	Fővárosi Levéltár
hb.	hadbíró
hdgy.	hadnagy
hdt.	hadtest
HIM KI	HM HIM Központi Irattár
hk.	harckocsi
HL	Hadtörténelmi Levéltár
h.n.	hely nélkül
ho.	hadosztály
honv.	honvéd
i.n.	időpont nélkül
jkv.	jegyzőkönyv
KB	Központi Bizottság
KEB	Központi Ellenőrző Bizottság
kh.	kihallgatás
KISZ	Kommunista Ifjúsági Szövetség
LB	Legfelsőbb Bíróság
lg.	löveg
lgv.	légvédelmi
„M"	mozgósítás
MHSZ	Magyar Honvédelmi Sportszövetség
MDP KV	Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége
MKP	Magyar Kommunisa Párt
MOL	Magyar Országos Levéltár
MPHE	Munkás-Paraszt Hatalomért Emlékérem

őrv.	őrvezető
őrgy.	őrnagy
pk.	parancsnok
r.	rendőr
rny.	rendőrnyomozó
SZDP	Szociáldemokrata Párt
szds.	százados
szkv.	szakaszvezető
szpk.	szakaszparancsnok
tc.	törvénycikk
TIB	Történelmi Igazságtétel Bizottsága
tiz.	tizedes
tk.	tanúkihallgatás
tü.állás	tüzelőállás
tv.	tanúvallomás
tvr .	törvényerejű rendelet
ÚMKL	Új Magyar Központi Levéltár
vezds.	vezérezredes
vö.	vesd össze
vőrgy.	vezérőrnagy
ZMKA	Zrínyi Miklós Katonai Akadémia

XIX. FORRÁSJEGYZÉK ÉS BIBLIOGRÁFIA

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

A-2126/40 Bata István vezérezredes HM-ről
A-2126/42 Hazai Jenő jelentése

O-1697/1 Objektum dosszié 1958. Javaslat huligán elemek felelősségre vonására

V-134557 Vizsgálati dosszié az 1957-1958. évi kivégzett személyekről
V-143 682/0 Szabó Pál és társai ügye
V-143 682/1 Szabó Pál és társai ügye
V-143 682/2 Szabó Pál és társai ügye
V-143 682/3 Szabó Pál és társai ügye
V-143 682/4 Szabó Pál és társai ügye
V-143 682/5 Szabó Pál és társai ügye
V-143 682/6 Szabó Pál és társai ügye
V-144762 Vizsgálati dosszié Dr. Szücs Sándor ügyében (1958)
V-145410/1 Felczán Andor vizsgálati dosszié II.k.
V-145625/1,2 Baka Lajos István ügye
V-147835 Szücs István vizsgálati dosszié
V-146378 Varga Miklós és társai ügye
V-146378-a Varga Miklós és társai ügye
V-146378/1 Varga Miklós és társai ügye
V-146378/2 Varga Miklós és társai ügye
V-146378/3 Varga Miklós és társai ügye
V-150.005 Kovács István és társai 1.k.
V-150.005/1 Kovács István és társai 0. kötet
V-150.005/10 Vizsgálati dosszié Mecséri János és társai ügyében 1.k.
V-150.005/11 Kovács István és társai számozatlan k.
V-150005/20 Kovács István és társai X. k.
V-150.005/14 Kovács István és társai IV. k.
V-150.005/22 Kovács István és társai XII. k.
V-150.006/1 Váradi Gyula és társai I.k.
V-150352/1 Az 1956. évi magyarországi ellenforradalom az állambiztonsági munka tükrében II. k.
V-150381/4 Ellenforradalom Magyarországon V. k. (Práter utcai és környéki ellenforradalmi adatok.)
V-150381/9 Ellenforradalom Magyarországon.(XX-XXI. kerületben működő ellenforradalmárok.)
V-150383 Ellenforradalmi fegyveres csoportok 1956.októberében
V-150385 Kerületi rendőrkapitányságoknál bejelentett bűncselekmények
V-1503888 3 Néphadsereg
V-1503888/4 Dr. Bezerédy György (Az MN -M.E.) szerepe a forradalomban 1. k.
V-1503888/7 Mecséri önvallomása okt.26-ig.1957.01.29.
V-150393/3 Maléter Pál: A magyar forradalom értékelése

ÁBTL Archontológia www.abtl.hu
ÁBTL 2.8.1. BM központi fogyaték 522 Béres Andor személyi okmánygyűjtője.

ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 7606 Dr. Béri Miklós személyi okmánygyűjtője
ÁBTL 2.8.1. BM Központi Fogyaték 12405 Horváth Zoltán személyi okmánygyűjtője
ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 3427 Loss András személyi okmánygyűjtője
ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 11078 Dr. Pazsiczky Sándor személyi okmánygyűjtője .
Pazsiczky Sándor, ÁBTL www.neb.hu/asset/phpygEn5k.pdf Letöltve 2017.12.15.
ÁBTL-2.8.1.BM Központi Fogyaték 4766 Ruisz Ernő személyi okmánygyűjtője
ÁBTL-2.8.1. BM Központi Fogyaték 8076 Szalma József dr. személyi okmánygyűjtője
ÁBTL-2.8.1. BM központi fogyaték 8851 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője
ÁBTL-2.8.1. BM Központi Fogyaték 6531 Dr. Széplaki András személyi okmánygyűjtője
ÁBTL-2.8.1. BM Központi Fogyaték 10189 Dr. Váczi András személyi okmánygyűjtője

ÁBTL AVH vezetői parancsok 4.2. II.o. 1951,1952.
ÁBTL BMH Állományparancsok 1953 (351-451)

NEB életrajzok. A kutatást vezette: Földváryné Kiss Réka, Zinner Tibor https://www.neb.hu/hu/birak-ugyeszek-a-megtorlas-szolgalataban 2016. december 14. Letöltve 2018.02.01.

Fővárosi Levéltár (FL)

XXV. 4. f. Fővárosi Bíróság TÜK-iratok 1958. év. 8039 I. 429. doboz 8039. II. 430. doboz. Gyergyói Ferenc és társai ügye
10-51973/57 Kertész Ferenc és társa ügye

Hadtörténelmi Levéltár (HL)

1956-os gyűjtemény 3. őrzési egység 395-405. fólió. 7. gépesített hadosztály (Esztergom). 7. gépesített hadosztály története

Budapesti Katonai Bíróság (továbbiakban BKB)

BKB. 031/1958 670. doboz Mecséri János és társai pere 1. k.
U.ott Mecséri János és társai pere, III. kötet
U.ott Mecséri János és társai pere, IV. kötet
U.ott Mecséri János és társai pere, VIII. kötet
U.ott Mecséri János és társai pere, X. kötet
U.ott Mecséri János és társai pere, XI. kötet
U.ott Mecséri János és társai pere, Skontró kötet
U.ott BKB tárgyalási jegyzőkönyv

LB KK Katf. Kt. 057/1958. Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma Mecséri János ezds és 50 társa

BKB 086/1957 Kocsis Sándor ügyiratai
BKB II. 125/ 1958 Felczán Andor pere

HM HIM Központi Irattár (HIM KI):

Ti OGY 68817 Ámon István személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 68516 és 351/2081 Baranya László személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 96503 Bana Ferenc személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 68516 Baranya László személyi okmánygyűjtője

Ti OGY Béres Andor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 297/1878 Bóka Károly személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 7230 Bur András személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 12140 Csákó István személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 85810 Dr. Csonka Tibor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 14997 Dani Ernő személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 16903 Felczán Andor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 272/175 Dr. Gál Andor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 67050 Gyurkó Lajos személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 45108 Hegedüs Árpád személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 323/1666 Hernádi Gyula személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 64974 Dr. Horváth Benedek személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 330/1282 Horváth Gyula okmánygyűjtője
Ti OGY 33149 Hurai Rudolf személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 276/1374 Dr. Kapfinger Tibor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 1437-II-74 Dr. Kálmán László okmánygyűjtője
Ti OGY 87168 Dr. Kelemen Géza okmánygyűjtője
Ti OGY 323/1667 Kicska János személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 262/2523 Dr. Kispál Pál személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 313/2000 Kiss Sándor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 330/1291 Dr. Klausmann Alfréd személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 47971 Kliebert László százados személyi okmánygyűjtője.
Ti OGY 57678 Kurai Károly hadnagy személyi okmánygyűjtője.
Ti OGY 200/1162 Lantos József személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 9904-VI-7 Dr. Ledényi Ferenc személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 39572 Lindor József személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 351/729 Loss András személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 31170 Matusik Lajos személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 323/1681 Mátyás Imre személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 031/771 Dr. Mátyás Miklós személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 74073 Mecséri János személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 84273 Meszes Károly személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 31716 Dr. Mikes József személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 55579 Palcsó Ferenc személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 86655 Dr. Pazsiczky Sándor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 97526 Pordán Zoltán személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 396/3355 Strahl Sándor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 323/1671 Rémiás Pál személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 94536 Ruisz Ernő személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 76725 Sántha János személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 47801 Susán Pál személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 351/1080 Sütő János személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 305 2648 Szabó Pál személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 80449 Szabó Péter személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 413/86569 Száraz Ferenc személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 24599 Szebeni György személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 413/1359 Szeder László személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 323/1674 Szendi Dezső személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 76765 Szenes Ernő személyi okmánygyűjtője

Ti OGY 29400 Dr. Széplaki András személyi okmánygyűjtője.
Ti OGY 319/1771 Dr. Tóth Ernő személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 90497 Trinka Sándor személyi okmánygyűjtője
Ti OGY 323/1677 Vidi József személyi okmánygyűjtője

Magyar Országos Levéltár (MOL)

MOL XX-5-h V. 17. doboz 22. kötet
19. doboz 25. kötet

Új Magyar Központi Levéltár (ÚMKL)

XX-5-Sz-1 dosszié/1958 ni_1958_06_09 Nagy Imre-per Tárgyalási jegyzőkönyv (magnószalagról) http://w3.osaarchivum.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2107%3Aa-nagy-imre-per-targyalasi-jegyzkoenyve&catid=92%3Adigital-state-security-archive&Itemid=2259&lang=en Letöltve 2015.11.19.

Interjúk

Horváth Tamás: A Mecséri-per Ország-Világ 1990. július 11. 10-11. old.

Szakolczai Attila: Interjú Puchert Jánossal. Puchert János: „Azt hittem, minden 56-os kiszabadult 1970-ben" http://server2001.rev.hu/oha/oha_document.asp?id=340&order=1 Letöltve 2016.12.10. Az eredeti interjút Szakolczai Attila készítette 1994-1995-ben. Szerkesztette Molnár Adrienne.

Adattárak

Almásiné Dr. Törőcsik Anna: Ahogyan elkezdődött. In: Dr. Szalma László szerk. i.m. 1978. 125-134. old.

Horváth Miklós – Tulipán Éva: In memoriam 1956 Zrínyi Kiadó, Bp. 2006. 566 p. képekkel.

Marossy Endre: Adatbázis Magyarországon 1956-ban elesett szovjet katonákról. Excel adatbázis, kézirat, Bp.2016. 809 tétel. Továbbiakban Adatbázis.

NEB https://perek56.hu

Jogi források

I.Genfi Egyezmény*:* A hadrakelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javítására vonatkozóan genfben, 1949. Augusztus 12-én kelt egyezmény (I. Genfi Egyezmény) http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/0A9BB7E0-EB47-40CD-9132 79FF441C85A7/0/GENF1_hu.pdf Letöltve 2016.08.11.

A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása

Közzéteszi az Igazságügyminisztérium. Közgazdasági és jogi könyvkiadó. Lezáratott 1952. augusztus 31-én. 314 p. Az 1952-ben megjelent mű változatlan kiadása Athenaeum (Továbbiakban BHÖ)

1989. évi XXXVI. törvény az 1956-os népfelkeléssel összefüggő elítélések orvoslásáról (Első semmisségi törvény.) http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=98900036.TV Utolsó letöltés 2016.12.30.

1990. évi XXVI. törvény az 1945 és 1963 közötti törvénysértő elítélések semmissé nyilvánításáról (Második semmisségi törvény.) http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99000026.TV Utolsó letöltés 2016.12.30.

1990. évi XXVIII. törvény az 1956 októberi forradalom és szabadságharc jelentőségének törvénybe iktatásáról http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99000028.TV Utolsó letöltés 2016.12.30.

1992. évi. XI. törvény az 1963 és 1989 között elkövetett egyes állam és közrend elleni bűncselekmények miatt történt elítélések semmissé nyilvánításáról (Harmadik semmisségi törvény.) Utolsó letöltés 2016.12.30.
http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99200011.TV

2000. évi CXXX. törvény az 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségének megállapításáról (Negyedik semmisségi törvény.) Utolsó letöltés 2013.11.10. http://www.complex.hu/kzldat/t0000130.htm/t0000130.htm

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (BTK) Utolsó letöltés 2016.12.30. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200100.TV

Bibliográfia

Babucs Zoltán: Ami a Donnál maradt: nagyapáink becsülete. *felvidek.ma/2014/01/ami-a-donnal-maradt-nagyapaink-becsulete* 2014.01.11. Letöltve 2017.12.22.

Balassa János és mások szerk.: Halottaink I.k. Szamizdat 1989. Katalizátor Iroda Bp. 1989. 211 old. képekkel

Balogh Sándor-Jakab Sándor szerk.: A magyar népi demokrácia története 1944-1962 Kossuth Könyvkiadó 1978. 386 old.

Bencze János: Pécsi tévések filmje 1956-ról Dunántúli Napló 1992. október 27. A cikk fénymásolatát Puchert Jánosnak köszönöm.

Berecz János: Ellenforradalom tollal és fegyverrel 1956 (1969). 2. bővített és javított kiadás Kossuth Könyvkiadó 1981. 183 old.

Berki Mihály: Pufajkások. Magyar Fórum Kiadó, 1993. 157 old.

Cserényi-Zsitnyáni Ildikó: A Belügyminisztérium szervezeti változásai, 1953-1956. In: **Gyarmati György-Palasik Mária szerk.** i.m. Trójai faló 63-164.old.

Cseszka Éva: Esztergom 1956 (Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára Évkönyvei 18.) Kiadja Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára Esztergom, 2011. 206 old. képekkel.

Csete Örs: Budapest arcok és sorsok faces and stories. Magyar Napló Kiadó, Bp. 1999. 48-51.

Csonka Mihály: A kegyesrendiek vezetése alatt álló Szegedi Városi Róm. Kat. Dugonics András Gimnázium Évkönyve az 1941/42. iskolai évről. Közzéteszi Cs.M. igazgató. Az iskola fennállásának 221. esztendejébenSzeged, 1942. A magyar piaristák 300. évében. 152 old.

Deér Szilvia: Mozaikok. Adalékok a 7. gépesített hadosztály 1956-os történetéhez. Kézirat. Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola h.n. é.n. (Eger. az utolsó hivatkozott szakirodalom kelte 1996.) 31 old - mellékletek.

Eörsi László: Mítoszok helyett – 1956 – Noran Kiadó, Np. 2003.

U.ő: 1956 mártírjai 225 kivégzett felkelő Rubicon-könyvek h.n. 2006. 212 old. képekkel

U.ő: 1956 hordaléka. Létrehozva 2007.12.21 11:42. Beszélő [1], 2007. december,12. Évfolyam,12. Szám [2]

U.ő szerk.: Soroksár, 1956. Táncsics Mihály Művelődési Ház, Soroksár, 2014. 304 old. képekkel.

U.ő: A pesterzsébeti fegyveres ellenállás, 1956. 1956-os Intézet Alapítvány – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Budapest, 2015. 231 old. képekkel.

U.ő: Kőbánya 1956 Fegyveres ellenállás a X. kerületben Bp. 2016. 92 old. képekkel.

U.ő: A csepeli fegyveres ellenállás 1956. Bp. 2016. 226 old. képekkel. Kézirat kiadás előtt.

Fábián Rudolf: A „Terv" végrehajtói 158-161.old. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/TYA_Mindszenty_41.pdf Letöltve 2018.02.10.

Fakász Tibor: Esztergom 1956-os históriája. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára, Esztergom, 2000.

Fekete Edit-Palasik Mária-Simon István: A Belügyminisztérium 1953-1956 közötti vezérkara Pályaképek
In: **Gyarmati György-Palasik Mária szerk.:** Trójai faló a Belügyminisztériumban ÁBTL-L'Harmattan Kiadó Bp. 2013. 135-474. old. képekkel.

Fekete Pál: Az utolsó szó jogán Elsüllyedt világ-Békéscsaba. Püski, Budapest, 2003. 174 old.

Földes László: Ahogy én láttam1956-ot /1982/ A Katonai Bizottság tagjának visszaemlékezését az alábbi linkről töltöttem le: http://www.kommunista.net/historia/foldes-laszlo-ahogy-en-lattam-1956-ot-1982 1.old. Letöltés időpontja: 2015.09.24.

Gati, Charles: Vesztett illúziók Osiris Kiadó. Moszkva, Washington Budapest és az 1956-os forradalom Osiris Kiadó Bp.2006. 254 old.

Gosztonyi Péter: 1956 A magyar forradalom története Újváry „Griff" München, 1981. Hasonmás kiadás: Áramlat Független Kiadó, Bp. 1988.203 old.

Gyarmati György-Palasik Mária szerk.: Trójai faló a Belügyminisztériumban Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953-1956 ÁBTL-L'Harmattan Kiadó Bp. 2013. 506 old. képekkel.

Györkei Jenő – Horváth Miklós szerk.: Szovjet katonai intervenció 1956 Argumentum Kiadó,Budapest,1996. 314 old. képekkel.

Gyurgyák János főszerk.: A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23-november 9. Századvég Füzetek 3. A Századvég Kiadó és a Nyilvánosság Klub közös kiadása Budapest, 1989. 507 old.

Halmy Keve Kund: Mecséri János: egy katonatiszt a forradalomban. (Előadás 1956. október 19 –én a XX. század Intézet rendezvényén: Megemlékezés az 1956-os forradalom és szabadságharc 51. évfordulóján.) http://archiv.xxszazadintezet.hu/rendezvenyek/tudomanyos_konferencia_az_1956/halmy_keve_kund_mecseri_janos.html (letöltve 2017.08. 18.)

Hegedüs B. András főszerk.: 1956 kézikönyve III. Megtorlás és emlékezés. 1956-os Intézet, Bp. 1996. 389 old.

Herke Csongor: Büntető eljárásjog Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2007. 316 old.

Hollós Ervin-Lajtai Vera: Köztársaság tér 1956. (1974.) Negyedik, változatlan kiadás.Kossuth Könyvkiadó 1980. 336 old. képekkel.

Dr. Horváth Miklós: A 6. lövész hadtest szervezete és tevékenysége az 1956-os forradalom és szabadságharc első szakaszában In: Sortüzek-1956 Megtorlás-menekülés 1956-1957 Harmadik jelentés Antológia Kiadó, Lakitelek, 1996. 5-61. old.

U.ő: A forradalmat követő megtorlás a katonai igazságügyi szervek tevékenységének tükrében In: **Okváth Imre** szerk.: Katonai perek 1945-1958 199-239.p. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában Állambiztonsági Történeti Tár Történeti Hivatal Bp. 2001. 354 p. ill.

U.ő: Maléter Pál 2. javított kiadás, H&T Kiadó, Budapest, 2002. 325 old. képekkel

U.ő szerk.: „Tizenhárom nap, amely..." Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből. Hadtörténeti Intézet és Múzeum 2003. 263 old. képekkel.

U.ő: 1956 hadikrónikája. Akadémiai Kiadó, Bp. 2003. 482 o. 9 térkép, ill.

Horváth Tamás: A Mecséri-per Ország-Világ 1990. július 11. 10-11. old.

Jobbágyi Gábor: Ez itt a vértanúk vére (Az 1956 utáni megtorlási eljárások) Kairosz Kiadó h.n. 1998. 239 p. 11 fénykép.

Kahler Frigyes: Joghalál Magyarországon 1945-1989 Zrínyi Kiadó Bp. 1993. 291 old.

U.ő szerk.: Sortüzek-1956 II. jelentés Igazságügyi Minisztérium, Bp. 1994. 584 old.

U.ő: Az 1956-os megtorlások vázlatos áttekintése http://archiv.xxszazadintezet.hu/rendezvenyek/1956_os_megemlekezes/kahler_frigyes_az_1956_os_megt.html Letöltve: 2018.01.25.

U.ő: Gyurkó Lajos, az ellenforradalom erős embere Rubicon, 2010.9.sz. 32-33.old.

U.ő szerk.: A sortüzek és a katonai diktatúra kérdéséhez In: **Kahler Frigyes szerk.:** Sortüzek-1956 II. jelentés I. rész Igazságügyi Minisztérium, Bp. 1994. 8-20.old.

U.ő szerk.: A megtorlás történetének kérdéseihez In: **Kahler Frigyes szerk.:** Sortüzek-1956 II. jelentés I. rész Igazságügyi Minisztérium, Bp. 1994. 23-45.old.

U.ő főszerk.: Sortüzek-1956 Megtorlás-menekülés 1956-1957 Harmadik jelentés Antológia Kiadó, Lakitelek, 1996.

Kahler Frigyes – M. Kiss Sándor: Kinek a forradalma? Püski – Kortárs, 1997. 343 old.

Kerekes Anna: Mecséri János ezredes, a 7. gépesített hadosztályparancsnoka az 1956-os forradalomban. Kézirat. Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Eger, 1999. 111 old. képekkel, mellékletekkel.

Kovács László: Az 1956-os forradalom története Esztergomban 4. változat 40 old. http://mek.oszk.hu/02200/02240/02240.htm (Letöltve: 2017.11.27.)

Kő András-Nagy J.Lambert: Tököl, 1956 Publica Rt. Győr, 1992.183 p. képekkel.

Kő András: Tököl 1956 Második, bővített kiadás Tököl Város Képviselő-testülete, Tököl, 2008.243 old. képekkel.

Krahulcsán Zsolt: A párt belügye A politikai rendőrség és az MSZMP a korai Kádár-korszakban (1956-1962) ÁBTL – L'Harmattan Kiadó Bp. 2013. 256 old.

Lázin Miklós András: Iskolai füzetben a K-részlegesek magyarhirlap.hu 2016.06.17. http://magyarhirlap.hu/cikk/58600/Iskolai_fuzetben_a_Kreszlegesek Letöltve: 2017. december 15.

Lerchné dr. Egri Zsuzsa: Egy komlói '56 viharában (Puchert János élettörténete) Komló Város Önkormányzata. Komló. 2006. 65 old. képekkel.

Liptai Ervin főszerk.: Magyarország hadtörténete 1-2. k. Zrínyi Katonai Kiadó 1985. 657 old. képekkel.

Litván György szerk.: Az 1956-os magyar forradalom Reform, felkelés, szabadságharc, megtorlás Történelmi olvasókönyv középiskolásoknak Tankönyvkiadó, Bp. 1991. 223 old. képekkel.

Lomax, Bill: Magyarország 1956-ban. Fordította és kiegészítette: Krassó György Bp. 1981. Az utóiratot fordította: Schöpflin Gyula 1981. Bővített magyar nyelvű kiadás. Magyar Füzetek – Párizs 1982. 239 old.

Lupkovics György: A tököli tárgyalóküldöttség kísérete. KGB-s dokumentumok az 1956. november 3-án Maléter Pál vezette küldöttség kíséretének kihallgatásáról. http://epa.oszk.hu/01200/01268/00012/lupkovics_gyorgy.htm Letöltve: 2015.11.19. 14-17. old.

Marczell György: Indul a század Kalligram, Pozsony, 2007. 190 old.

Marossy Endre: Harcra hív a kürt. Coldwell Könyvek, Budapest, 2005.288 old. 204 kép, 11 vázlat.

U.ő: Eddig így tudtuk...1956 Új adatok az 1956-os forradalom és szabadságharc katonájáról, Nagyéri Károly századosról. Bécsi Napló XXVII. évf. 2006. 4.sz. 6. old.

U.ő: Eddig így tudtuk...1956 A második hadbírósági per a jutadombi harcok résztvevői ellen. Bécsi Napló XXVII. évf. 6. szám.2006. IV. old.

U.ő: 50 év – 50 kép. Az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékei Pesterzsébeten. A Pesterzsébeti Múzeum Könyvei IV. Pesterzsébeti Múzeum, 2006. 111 old. a szerző 50 színes felvételével, bibliográfiával.

U.ő:1956 fiadnak hagyd örökül. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft. Debrecen, 2006. 247 old. képekkel.

U.ő: Jutadomb, 1956 – dokumentumfilm (Hozzászólás Lugossy István fenti című, 1998-ban készült dokumentumfilmjéhez.)Honlapomon: http://5mp.eu/web.php?a=marossyendre&o=QVq0jK0Ge4

U.ő: Soroksár 1956 Recenzió Eörsi László könyvéről Beszélő online 2014. november 21. 3 old. http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/soroksar-1956

U.ő: Az 1956-os forradalom és szabadságharc pesterzsébeti eseményei. Recenzió Eörsi László könyvéről : A pesterzsébeti fegyveres ellenállás. Beszélő online 2014. november 21. 3 old. 2015. november 8. http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/az-1956-os-forradalom-es-szabadsagharc-pesterzsebeti-esemenyei

U.ő: Szovjet katonasírok Magyarországon (A szovjet katonák 1956. október-novemberi magyarországi veszteségeinek néhány előzetes tanulsága) Bp.2016. 10 old.képekkel. Honlapomon, http://5mp.eu/web.php?a=marossyendre&o=87itZMbBuV

U.ő: Jutadombi történetek 1956 '56-os Szövetség Bp. 2017. 274 old. 119 képpel. A kiadást az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulójára létrehozott Emlékbizottság támogatta.

U.ő: Kliebert László. In: **Oláh Mátyás László** szerk.: 23 '56-os '56-os arcképcsarnok művészeti album Magyar Napló Kiadó Kft. Bp. 2017.45-48.old. Kiss Adél portréja Kliebert Lászlóról 47. old.

Mezey Barna szerk.: Magyar jogtörténet Osiris Kiadó Bp. 1977. 438 old.

Molnár Erik főszerk.: Magyarország története I-II. Gondolat Kiadó, Bp. 1964. 654 old. A II. k. hivatkozott fejezetét Lackó Miklós írta.

N.N. szerk.: Iratok az igazságszolgáltatás történetéből I.k. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1992. 753 old.

N.N. szerk.: 1956-os Intézet Évkönyv III. 1994 Budapest. 1956-os Intézet 2004. 377 old.

N.N.: A karhatalom vezetői 1956-1957. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, https://www.neb.hu/hu/a-karhatalom-vezetoi-19561957 Letöltve 2016.12.11.

N.N.: A tiszakécskei tömeggyilkosság Hungarian Online Resources, 3 old. Letöltve 2006.12.16.

N.N.: Koncepciós perek az 1956-os forradalom után Múlt-kor 2008. november 6. 14 old. http://mult-kor.hu/20081106_koncepcios_perek_az_1956os_forradalom_utan?print=1 Letöltve: 2016.12.12.

N.N.: Légvédelmi tüzér lőelmélet III. rész A közepes légvédelmi ágyús üteg lövése Honvédelmi Minisztérium 1954. 190 old. képekkel.

N.N. XX. Századi Intézet: Történelmi személyiségek kutatása. Egy 1956-os példa: Mecséri János egyéniségvizsgálata http://archiv.xxszazadintezet.hu/bemutatkozo/bemutatkozo/tortenelmi_szemelyisegek_.html Letöltve: 2017.11.27.

Okváth Imre szerk.: Katonai perek 1945-1958 199-239.p. Tanulmányok a fegyveres testületek tagjai elleni megtorlásokról a hidegháború kezdeti időszakában Állambiztonsági Történeti Tár Történeti Hivatal Bp. 2001. 354 old. képekkel.

Oláh Mátyás László szerk.: 23 '56-os '56-os arcképcsarnok művészeti album Magyar Napló Kiadó Kft. Bp. 2017. 111 old. képekkel. Készült az 1956-os Emlékbizottság megbízásából és támogatásával.

Oltványi László: Harcok Dél-Budapesten 1956 Washington-NewYork-München 1981. 233 old. képekkel

Puchert János: Egy túlélő visszaemlékezése. Kézirat é.n. (2013) 226 old. Fénymásolat M.E. birtokában.

U.ő: Részletek börtönbeli irataimból 1957-1970. Kézirat é.n. (2014) 165 old. Fénymásolat M.E. birtokában.

Rainer M. János: Nagy Imre Vince Kiadó Kft., Bp.2002. 184 old.

Rainer M. János-Standeisky Éva szerk.: 1956-os Intézet Évkönyv 2004 Budapest, 1956-os Intézet 2004. 369 old.

Rácz János: Mecséri János ezredes In: **Oláh Mátyás László szerk.** i.m. 63-66. old. képekkel.

U.ő: Rémiás Pál hadnagy. In: **Oláh Mátyás László** szerk. i.m. 83-86. old. képekkel.

U.ő: Szabó Pál őrnagy. In: **Oláh Mátyás László szerk.** i.m. 91.old. képekkel.

U.ő: Szendi Dezső alezredes In: Oláh Mátyás László szerk. i.m. 95.old.képekkel.

Róka Mihály: Életemről, hivatásomról Élmények és gondolatok, Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1986. 271 old.

Romsics Ignác főszerk.: Magyarország története Akadémiai Kiadó Bp. 2007 1035 old.

Somogyváry Géza: Egy tanú tévedései. Letöltve a szerző facebookjáról 2015.11.16-án. 7 old.

Szakolczai Attila: A forradalmat követő megtorlás során kivégzettekről In: **N.N. szerk.:** 1956-os Intézet Évkönyv III. 1994 Budapest, 1956-os Intézet 2004. 247-256. old.

U.ő: Az '56-os politikai perek Rubicon,1995. 6. sz. Online változat: http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:P2_PAGE_URI:tanulmanyok/1956/perek Letöltve 2016.12.27.

U.ő: Az 1956-os forradalom és szabadságharc. 1956-os Intézet, 2001. 434 old. ill.

U.ő: Háború bűnösök elítélése az 1956-os forradalom után

In: **Rainer M. János-Standeisky Éva szerk:** 1956-os Intézet Évkönyv 2004 Budapest, 1956-os Intézet 2004. 29-52. old.

Dr. Szalma László szerk.: Katonai jog- és igazságszolgáltatás IX. évf. 1978. 1. sz. 134 old.

Szemenyei Kiss Tamás: Dr. Mátyás Miklós Vérbíróból-vezérőrnagy. http://kapu.biz/php/main.php?tart=cikkek&primary_id=1089 2010.01.11. Letöltve 2015.11.13.

Szolgálati Szabályzat BELSZOLGÁLATI UTASITÁS A Honvédelmi Minisztérium kiadványa 1951 264 old.

Tóth J. Zoltán: A halálbüntetésre vonatkozó magyarországi szabályozás a rendes és a rendkívüli büntetőjogban a II. világháborút követő években, valamint az államszocializmus első évtizedében. MISKOLCI JOGI SZEMLE 3. évfolyam (2008) 1. szám 87-110.old.

U.ő: A magyarországi rögtönbíráskodásra (statáriumra) vonatkozó anyagi jogi és eljárásjogi szabályozás a XX. században. Hadtudomány, 2010. elektronikus szám, mhtt.eu/hadtudomany/2010/2010_elektronikus/2010_e_23.pdf. 30 old. Letöltés: 2016.08.10.

Tulipán Éva: A Magyar Néphadsereg 1956-os vesztesége. Hadtörténelmi Közlemények 2006/3. szám

Varga László szerk.: 1956 A forradalom kronológiája és bibliográfiája 3.bővített. kiadás Századvég Kiadó – Atlanti Kiadó - 1956-os Intézet Bp. 1990. 182 old.

Vasi Ferenc Zoltán: A Mecséri-per kivégzettjei I. Mecséri János http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/mecseri-kivegzettjei-i-mecseri-janos Letöltve: 2017.11.27

U.ő: A Mecséri-per kivégzettjei II. Szendi Dezső. http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/mecseri-kivegzettjei-ii-szendi-dezso (Letöltve 2017.11.27.)

U.ő: A Mecséri-per kivégzettjei III. Szabó Pál | Magyar Irodalmi Lap http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/mecseri-kivegzettjei-iii-szabo-pal Letöltve: 2017. 11. 27.

U.ő: A Mecséri-per kivégzettjei IV. Rémiás Pál

http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/mecseri-kivegzettjei-iv-remias-pal (letöltve: 2017.11.26.)

U.ő: A Mecséri-per kivégzettjei V. Kicska János . Magyar Irodalmi Lap 2016.04.14. http://www.irodalmilap.net/?q=cikk/mecseri-kivegzettjei-v-kicska-janos (letöltve: 2017.11.27.)

Zinner Tibor: Az igazságszolgáltatás irányítása és az 1956-1963 közötti büntető igazságszolgáltatás. In: Sortüzek-1956 Megtorlás-menekülés 1956-1957 Harmadik jelentés Antológia Kiadó, Lakitelek, 1996. 63-111. old.

U.ő: A kádári megtorlás rendszere. Hamvas Intézet, Budapest, 2001. 449 oldal

U.ő: Dr. Bibó István és két társa büntetőpere a kádári megtorlás rendszerében 2012. http://tollelege.elte.hu/sites/default/files/articles/zinner_bibo.pdf Közzétéve 2013. január 29. Utolsó letöltés 2016.12.12.

Zsuppán András: A népköztársaság hóhérai. 2011.06.16. http://valasz.hu/itthon/a-nepkoztarsasag-hoherai-38662 9.old. Letöltve 2015.11.13.

XX. MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: a Mecséri-per adatai

Rendű vádlott	Családi név	Személynév	Jutadombi Rendfokozat	1. fok	2. fok	Elnöki Tanács	Letöltve
I.	Mecséri	János	ezredes	halál	hh		
II.	Szendi	Dezső	alezredes	halál	hh		
III.	Vidi	József	alezredes	15 év	hh		4 év 9 hónap 13 nap
IV.	Szabó	Pál	őrnagy	életfogyt.	halál		
V.	Rémiás	Pál	hadnagy	halál	hh		
VI.	Mátyás	Imre	hadnagy	1 év	fm.		9 hónap 27 nap
VII.	Varga	József	honvéd	halál	8 év		5 év 4 hónap 4 nap
VIII.	Simon	Ferenc	honvéd	1 év	fm.		22 nap
IX.	Egervári	Ferenc	honvéd	10 év	2 év		1 év 6 hónap
X.	Vasi	Ferenc	honvéd	10 év	4 év		
XI.	Papp	György	szakaszvezető	3 év	1 év ff		
XII.	Motil	József	honvéd	10 év	2 év		
XIII.	Klug	András	honvéd	10 év	2 év		
XIV.	Mike	Ferenc	honvéd	1 év	fm.		8 hónap 17 nap
XV.	Hartmann	János	honvéd	12 év	3 év		
XVI.	Hatos	György	honvéd	10 év	1 év		1 év
XVII.	Kicska	János	főhadnagy	halál	hh		
XVIII.	Hernádi	Gyula	hadnagy	2 év*	-		1 év 5 hónap 15 nap
XIX.	Villi	Ferenc	őrvezető	13 év	10 év		6 év 8 hónap ***
XX.	Szabó	Gyula	tizedes	10 év	3,5 év		1 év 10 hónap 6 nap
XXI.	Puchert	János	honvéd	halál	hh	életfogyt.	12 év 5 hónap 7 nap
XXII.	Bősze	Károly	őrvezető	10 év	4 év		2 év
XXIII.	Kálmán	Dezső	őrvezető	halál	hh		
XXIV.	Jelencsik	Pál	őrvezető	10 év	3,5 év		2 év 7 hónap 13 nap

hh helybenhagyva   fm felmentve   ff felfüggesztett
* jogerős   ** távollétében   *** két részletben

Rendű vádlott	Családi név	Személy-név	Jutadombi Rendfokozat	1. fok	2. fok	Elnöki Tanács	Letöltve
XXV.	Árpási	Ferenc	őrvezető	15 év	10 év		6 év 7 hónap ***
XXVI.	Magyar	János	honvéd	halál	hh		
XXVII.	Molnár	Sándor	szakaszvezető	2 év*	hh		
XXVIII.	Molnár	Géza**	őrvezető	halál	hh		
XXIX.	Kocsis	Zoltán	szakaszvezető	15 év	7 év		4 év 8 hónap
XXX.	Schór	András	honvéd	13 év	3,5 év		2 év 7 hónap 13 nap
XXXI.	Nagy II.	István	honvéd	12 év	3 év		3 év 6 hónap***
XXXII.	Rácz	Ferenc	honvéd	10 év	3 év		2 év 3 hónap
XXXIII.	Vértes	József	honvéd	10 év	2 év		1 év 7 nap
XXXIV.	Jakab	Ambrus	tizedes	1 év	hh ff		
XXXV.	Dékány	József	szakaszvezető	15 év	6 év		4 év 6 hónap
XXXVI.	Senkár	Lajos	honvéd	13 év	2 év		
XXXVII.	Papp	Károly	honvéd	12 év	2 év		2 év
XXXVIII.	Rácz	Ferenc	őrvezető	1 év	fm.		21 nap
XXXIX.	Schmellhausz	János	honvéd	5 év	1 év		1 év
XL.	Paska	Elemér	tizedes	halál	hh	életfogyt.	11 év 8 hónap
XLI.	Dobrosi	Lajos	tizedes	halál	hh	életfogyt.	12 év 5 hónap 2 nap?
XLII.	Hataier	János	honvéd	14 év	3,5 év		1 év 8 hónap
XLIII.	Kiss	Balázs	honvéd	10 év	1 év		4 hónap 29 nap
XLIV.	Szedlák	István	honvéd	10 év	3 év		
XLV.	Sipos	Sándor	szakaszvezető	15 év	3 év		2 év 3 hónap
XLVI.	Lant	János	honvéd	10 év	2 év		2 év
XLVII.	Szöllősi	Sándor	honvéd	12 év	2 év		1 év 6 hónap
XLVIII.	Fink	Mátyás	honvéd	1 év	fm.		20 nap
XLIX.	Szita	Bálint	honvéd	10 év	2 év		1 év 7 hónap
L.	Nizner	György	honvéd	10 év	2 év		1 év 7 hónap
LI.	Gróf	Mihály	honvéd	10 év	2 év		1 év 7 hónap
LII.	Haász	Márton	honvéd	10 év	2 év		1 év 7 hónap

hh helybenhagyva fm felmentve ff felfüggesztett
* jogerős ** távollétében *** két részletben

2/a sz. melléklet: 33 életrajz táblázatba rendezett 1956-os adatai, rendfokozat, iskolai végzettség, ÁVH, HM beosztás.

#	Családi név	Személy-név	Rend-fokozat	4 elemi	6 elemi	4 polg/ 8 ált.	tanonc	Szak-közép	Gimná-zium	Érettségi	MLEE rész	ÁVH	HM
1	Amon	István	hdgy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
2	Bana	Ferenc	szds	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
3	Bóka	Károly	hdgy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
4	Búr	András	hdgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
5	Csákó	István	hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
6	Dani	Ernő	hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
7	Felczán	Andor	alez	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
8	Hegedűs	Árpád	hdgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
9	Hernádi	Gyula	hdgy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
10	Hurai	Rudolf	szds	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
11	Kálmán	Dezső	őrvezető	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
12	Kicska	János	fhdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
13	Kiss	Sándor	őrgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
14	Kliebert	László	szds	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
15	Kocsis	Sándor	r.tiz.	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
16	Kurai	Károly	hdgy	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
17	Lantos	József	alez	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
18	Magyar	János	honvéd	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
19	Matusik	Lajos	szds	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
20	Mátyás	Imre	hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
21	Mecséri	János	ezds.	0	0	1	1	0	0	0	1	0	1
22	Messes	Károly	hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
23	Mikes	József	vőrgy	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
24	Palcsó	Ferenc	hdgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
25	Pordán	Zoltán	hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
26	Rémiás	Pál	hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
27	Sántha	János	hdgy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
28	Szabó	Pál	őrgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1
29	Szabó	Péter	hadgy	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
30	Száraz	Ferenc	szds	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
31	Szendi	Dezső	alez	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1
32	Trinka	Sándor	hdgy	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1
33	Vidi	József	alez	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1

2/b sz. melléklet: 33 életrajz táblázatba rendezett 1958-os adatai, rendfokozat, iskolai végzettség, ÁVH, BM, HM beosztás.

#	Családi név	Személy-név	Rend-fokozat	4 elemi	6 elemi	4 polg/ 8 ált.	tanonc	Szak-közép	Gimná-zium	Erett-ségi	Bírói ak.	Jogi kar	Doktori	MLEE rész	MLEE dipl	ÁVH	BM	HM
1	Auth	Mihály	rny. hdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
2	Baranya	Ferenc	ezds	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
3	Béres	Andor	rny.őrgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
4	Béri	Miklós	rny.szds	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
5	Csonka	Tibor	ezds	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
6	Gál	Andor	fhdgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
7	Gyurkó	Lajos	vőrgy	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
8	Horváth	Benedek	szds	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
9	Horváth	Gyula	r.ezds	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
10	Horváth	Zoltán	r.fhdgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
11	Kálmán	László	r. alez	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	1	0
12	Kapfinger	Tibor	őrgy	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1
13	Kelemen	Géza	őrgy	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	1	0	1
14	Kispál	Pál	ezds	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
15	Klausmann	Alfréd	fhdgy	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
16	Ledényi	Ferenc	ezds.	0	0	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	0	1
17	Lindor	József	r.őrgy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
18	Loss	András	r.fhdgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
19	Mátyás	Miklós	hb. őrgy	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1
20	Pazsiczky	Sándor	r.szds	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
21	Róka	Mihály	vőrgy	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
22	Ruisz	Ernö	r.szds	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
23	Selmeci	György	r.ezds	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
24	Strahl	Sándor	ezds	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
25	Susán	Pál	alez	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
26	Sütő	János	fhdgy	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
27	Szalma	József	r.őrgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
28	Szebeni	György	alez	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
29	Szeder	László	r.fhdgy	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0
30	Szenes	Ernö	r.fhdgy	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
31	Széplaki	András	rny.hdgy	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0
32	Tóth	Ernő	szds	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
33	Váczi	András	r.fhdgy	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0

DR. MAROSSY ENDRE

hadtörténész

1969 decemberében végzett az ELTE BTK-n mint okleveles tör-ténelem szakos középiskolai ta-nár, régész és levéltáros. 1986-ban szerzett bölcsészdoktori oklevelet. Érdeklődési köre a hadtörténelem. Mintegy 240 publikációja jelent meg, közöttük több olasz és német nyelven. Tudományos kutatói pá-lyafutásától elválaszthatatlan a tanári, oktatói tevékenység. Dol-gozott hadtörténész tudományos kutatóként, főiskolai docensként, középiskolai igazgatóként.

Hobbija a fényképezés. Több mint harmincezer digitális felvétel al-kotója szemléltetőtárát.

1977-ben a bécsi Collegium Hun-garicum ösztöndíjasa volt. Bécs-ben ismerkedett meg az 1956-os forradalom és szabadságharc tör-ténetével. 2001-től már ez volt ku-tatásainak elsődleges témaköre. Ekkor kezdte a levéltári és hely-színi kutatásokat a jutadombi har-cokról. 2006-ban jelent meg *1956 – Hadnak hagyd örökül* című kötete. 2017-ben adták ki eddigi legjelentő-sebb munkája *Jutadombi történetek* címmel, amelyben már felvázolta a Mecséri-per történeti vázlatát, jelen könyv alapvetését.

Hatvan évvel ezelőtt, 1958. november 15-én reggel hét katonát vezettek a Kisfogház kivégzőhelyére. Az esztergomi hadosztály, a Magyar Honvédség legjobb alakulata katonáit, a jutadombi győzelem részeseit és parancsnokait, utolsóként Mecséri János ezredest.

Dr. Marossy Endre hadtörténész 2004 óta kutatja az 1956-os forradalom és szabadságharc pesterzsébeti hadtörténetét, több könyve, számos írása foglalkozott e témával. Ebben a városrészben emelkedik a Jutadomb, ahol 1956. november 4-én a Magyar Honvédség alakulatai a kerületi nemzetőrökkel együtt a szabadságharc egyetlen győzelmét aratták a szovjet csapatok és a velük harcoló volt ÁVH-sok ellen. A hatalom könyörtelen bosszút állt a jutadombiakon. Perbe fogtak mindenkit: a kiskunmajsai és pestlőrinci katonákat, a pesterzsébeti és soroksári nemzetőröket. Az esztergomi 7. gépesített hadosztályt, Mecséri János ezredest és katonáit kegyetlen megtorlás sújtotta. A szerző legújabb könyvének középpontjában e hadbírósági leszámolás, Mecséri János ezredes és ötvenegy katonája perének története áll.

Kik és hogyan folytatták le a nyomozást? Kik emeltek vádat? Hogyan zajlott le az első-, majd a másodfokú tárgyalás? Hogyan értékelhető a védők tevékenysége? Hogyan született meg az első-, majd a másodfokú ítélet? Hogyan sújtotta a megtorlás a többi esztergomi katonát? Miért oszlatták fel az esztergomi hadosztályt, miért irtották ki még az emlékét is?

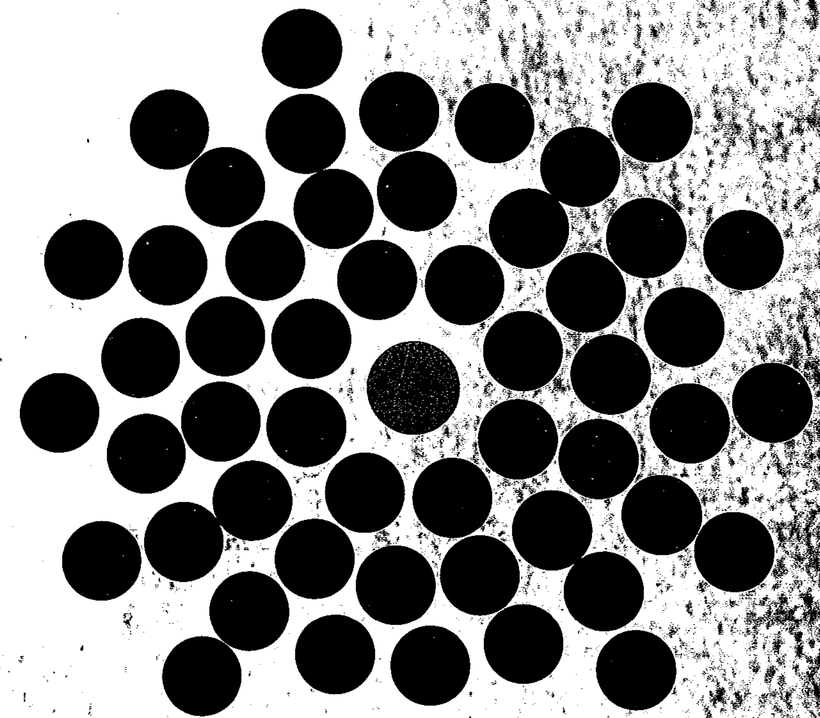
A történeti részt 66 életrajz követi. Nem csupán az esztergomi hadosztály tisztjeiről, katonáiról, hanem a megtorló gépezet kiszolgálóiról is: vizsgáló tisztek, ügyészek, hadbírók pályafutása tárul fel az olvasó előtt. Ők mindnyájan felelősek azért, hogy kivégeztek hét katonát, évekre, sőt évtizedekre börtönbe juttatták harminckilenc bajtársukat, tönkretéve családok életét.

E könyvvel is fejet hajtunk az áldozatok és a túlélők előtt.

Marossy Endre | MECSÉRI JÁNOS EZREDES ÉS ÖTVENEGY KATONÁJÁNAK HADBÍRÓSÁGI PERE | 1958

MAGYAR NAPLÓ

MAGYAR NAPLÓ

Marossy Endre

MECSÉRI JÁNOS EZREDES

ÉS ÖTVENEGY KATONÁJÁNAK HADBÍRÓSÁGI PERE

1958